

॥ अहम् ॥

श्री आत्मानन्द-जैन-ग्रन्थरत्नमाला-रत्नम् १०
निर्युक्ति-लघुभाष्य-वृत्त्युपेत

बृहत् कल्पसूत्रम्

षष्ठो विभागः

: प्रकाशक :

श्री जैन आत्मानन्द सभा
खारगेट, भावनगर-३६४००१ (सौ.)

श्रीआत्मानन्द-जैनग्रन्थरत्नमालायाः नवतितमं रत्नम् (१०)

स्थविर-आर्यभद्रबाहुस्वामिप्रणीतस्वोपज्ञनिर्युक्त्युपेतं

बृहत् कल्पसूत्रम् ।

श्री सङ्खदासगणिकक्षमाश्रमणसङ्कलितभाष्योपबृंहितम् ।

जैनागम-प्रकरणाद्यनेकग्रन्थातिगूढार्थप्रकटनप्रौढटीकाविधानसमुपलब्ध

‘समर्थटीकाकारे’तिख्यातिभिः श्रीमद्भिर्मलयगिरिसूरिभिः

प्रारब्धया वृद्धपोशालिकतपागच्छीयैः श्रीक्षेमकीर्त्याचार्यैः

पूर्णीकृतया च वृत्त्या समलङ्कृतम् ।

तस्यायं

षष्ठो विभागः

षष्ठ उद्देशः

समग्रग्रन्थसत्कत्रयोदशपरिशिष्टप्रभृतिभिरलङ्कृतश्च

तत्सम्पादकौ-

सकलागमपरमार्थप्रपञ्चप्रवीण-बृहत्तपागच्छान्तर्गतसंविग्नशाखीय-आद्याचार्य-
न्यायाम्भोनिधि-श्रीमद्विजयानन्दसूरीश (प्रसिद्धनामश्रीआत्मारामजी महाराज)

शिष्यरत्नप्रवर्तक-श्रीमत्कान्तिविजयमुनिपुङ्गवानां

शिष्य-प्रशिष्यौ चतुरविजय-पुण्यविजयौ ।

प्रकाशं प्रापयित्री-

भावनगरस्था श्रीजैन-आत्मानन्दसभा ।

(Handwritten signature)

प्रथम आवृत्ति : वीर संवत् २४६८, ईस्वीसन - १९४२, विक्रम संवत् १९९८, आत्मसंवत् ४६, प्रत - ५००

द्वितीय आवृत्ति : वीर संवत् २५२८, ईस्वीसन - २००२, विक्रम संवत् २०५८, आत्मसंवत् १०५, प्रत - ६००

पुस्तक :

बृहत् कल्पसूत्रम् ।

मूल्य :

रु. २५०/-

प्रकाशक :

“प्रमोदकांत खीमचंद शाह - प्रमुख

श्री जैन आत्मानंद सभा

भावनगर - ३६४ ००९.”

धन्य भक्ति धन्य दाता

- दादर जैन पौषधशाला ट्रस्ट आराधना भवन, दादर, मुंबई
- श्री हीरसूरीश्वरजी जगद्गुरु श्वे. मू. पू. तप. जैन संघ ट्रस्ट, मलाड, मुंबई
- गोवालिया टेंक जैन संघ, मुंबई
- सारंगपुर तळीयानी पोळ जैन संघ, अहमदाबाद

* PRINTERS

Tejas Printers

403, Vimal Vihar Apartment, 22, Saraswati Society,

Nr. Jain Merchant Society, Paldi, AHMEDABAD - 380 007. • Ph. : (079) 6601045

अर्पण

जैन छेद आगमोना प्रकाशननी
महत्ताने समजनार अने
ए आगमोना गम्भीर रहस्योने उकेलनार
विद्वान् मुनिगणना करकमलमां

लि.

मुनि चतुरविजय तथा
मुनि पुन्यविजय

अर्पण

सतत ज्ञानोपासना ए जेमनुं प्रिय जीवनसूत्र छे, प्राचीन जैन साहित्य, आगमो अने पुरातन लिपि ज्ञानना एक सिद्धहस्त संशोधक तरीके जेमनी ख्याति भारतवर्ष अने विदेशमां जैन-जैनेतर विद्वानोमां सुप्रसिद्ध छे. हस्त लिखित प्राचीन भंडारोनो उद्धार ए जेमनो प्रिय व्यवसाय छे, जैन दर्शनना प्राण समा आगमसाहित्य ना अपूर्व संशोधन माटे जेओश्री निरंतर भगीरथ प्रयत्न करी रह्या छे अने ताजेतरमां ज अविश्रान्त श्रमपूर्वक जेसलमेरना प्राचीन जैन आगम, साहित्य भंडारोनो अद्यतन शैलिए उद्धार करी जेओए ज्ञाननी महामूली सेवा बजावी छे; तेमज आ सभा तरफथी प्रकाशन पामेला वसुदेव हिन्दी आदि अनेक अपूर्व प्राकृत-संस्कृत साहित्य ग्रंथोना संशोधन संपादन वगैरे कार्यो करी जेओ आ सभा उपर अनुपम महान उपकार करी रह्या छे, ते परम कृपाळु गुरुदेव श्री पुण्यविजयजी महाराजना करकमळमां तेओश्रीना ज श्रमथी सजयिल आ बृहत् कल्पसूत्र छट्टो विभाग ग्रंथ समर्पण करतां अमो कृतज्ञतानो अपूर्व आनंद अनुभवीए छीये.

श्री आत्मकान्ति ज्ञानमंदिर
(श्री आत्मानंद भवन)
सं० २००९, ज्ञानपंचमी.

सदानी आभारी
श्री जैन आत्मानंद सभा,
भावनगर.

જૈન શાસ્ત્રોના મહાન ઉદ્ધારક, સંશોધક, સાક્ષર શિરોમણિ

પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ.

(જે મહાપુરૂષે જેસલમેરના પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોનો અનુપમ ઉદ્ધાર, સંરક્ષણ, વ્યવસ્થા વગેરે કરી જૈન સમાજ ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.)

પુનર્મુદ્રણ વખતે બે બોલ

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ
ચરમ તીર્થપતિ શ્રી મહાવીરસ્વામિને નમઃ
શ્રી આત્મ-વલ્લભસૂરીશ્વરજી સદ્ગુરુભ્યો નમઃ

પૂ. પ્રવર્તક મુનિરાજ શ્રી કાંતિવિજયજી મ. સાહેબનાં શિષ્ય પ્રશિષ્ય પૂ. મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મ. તથા પૂ. મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે આજથી ૬૯ વર્ષ પહેલાં પૂર્ણ કાળજીથી સંપાદન કરેલ બૃહત્ કલ્પસૂત્રનાં ભાગ ૧ થી ૬ અમારી સંસ્થાએ છપાવેલ તે ઘણાં વખતથી અપ્રાપ્ય હતા. તેનું પુનર્મુદ્રણ પૂજ્યોની કૃપાથી અનેક સંઘોનાં સહકારથી અમે કરી રહ્યાં છીએ તેનો અમને અપૂર્વ આનંદ છે.

બૃહત્ કલ્પસૂત્રની આ આવૃત્તિમાં દરેક ભાગમાં જે શુદ્ધિ પત્રક હતું તે અને છઠ્ઠા ભાગમાં છ એ ભાગનું શુદ્ધિપત્રક હતું. તે બંને શુદ્ધિપત્રકની શુદ્ધિઓ ઉમેરી છે. ઉપરાંત, પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રગટ થયા પછી આગમ પ્રભાકર મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજીએ અન્ય હસ્તપ્રતોના આધારે છાપેલી નકલમાં જ અનેક સ્થળોએ શુદ્ધિવૃદ્ધિ કરી હતી તે નકલો અમદાવાદ સ્થિત લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરમાં સુરક્ષિત છે તેના આધારે પણ અહીં શુદ્ધિ પત્રક ઉમેરવામાં આવ્યું છે. તેથી જિજ્ઞાસુઓને અધ્યયનમાં સરળતા રહેશે. શુદ્ધિવૃદ્ધિયુક્ત નકલો ઉપલબ્ધ કરાવી આપવા બદલ અમે ઉપર્યુક્ત સંસ્થાના આભારી છીએ.

આ ગ્રંથનાં વાચનથી પૂજ્યો સંયમમાર્ગનાં વધુ જાણકાર બને અને મુક્તિપંથમાં આગળ વધે એ જ પ્રાર્થના.

- શ્રી જેન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર

बृहत्कल्पसूत्रसंशोधनकृते सङ्गृहीतानां प्रतीनां सङ्केताः ।

- भा० पत्तनस्थभाभापाटकसत्कचित्कोशीया प्रतिः ।
 डे० अमदावादडेलाउपाश्रयभाण्डागारसत्का प्रतिः ।
 मो० पत्तनान्तर्गतमोंकामोदीभाण्डागारसत्का प्रतिः ।
 ले० पत्तनसागरगच्छोपाश्रयगतलेहेरुवकीलसत्कज्ञानकोशगता प्रतिः ।
 कां० प्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयसत्का प्रतिः ।
 ताम्० पत्तनीयश्रीसङ्घभाण्डागारसत्का ताडपत्रीया मूलसूत्रप्रतिः ।
 ताटी० पत्तनीयश्रीसङ्घभाण्डागारसत्का ताडपत्रीया टीकाप्रतिः ।
 ताभा० पत्तनीयश्रीसङ्घभाण्डागारसत्का ताडपत्रीया भाष्यप्रतिः ।

प्रकाश्यमानेऽस्मिन् ग्रन्थेऽस्माभिर्येऽशुद्धाः पाठाः प्रतिषूपलब्धास्तेऽसत्कल्पनया संशोध्य () एतादृ-
 ग्वृत्तकोष्ठकान्तः स्थापिताः सन्ति, दृश्यतां पृष्ठ १० पङ्क्ति २६, पृ० १७ पं ३०, पृ० २५ पं० १२,
 पृ० ३१ पं० १७, पृ० ४० पं० २४ इत्यादि । ये चास्माभिर्गलिताः पाठाः सम्भावित्वास्ते []
 एतादृक्चतुरस्रकोष्ठकान्तः परिपूरिताः सन्ति, दृश्यतां पृष्ठ ३ पङ्क्ति ९, पृ० १५ पं० ६, पृ० २८ पं०
 ५, पृ० ४९ पं० २६ इत्यादि ।

टीकाकृताऽस्माभिर्वा निर्दिष्टानामवतरणानां स्थानदर्शकाः सङ्केताः ।

अनुयो०

आचा० श्रु० अ० उ०

आव० हारि० वृत्तौ

आव० नि० गा० }
आव० निर्यु० गा० }

आव० मू० भा० गा०

उ० सू०

उत्त० अ० गा०

ओघनि० गा०

कल्पवृहद्भाष्य

गा०

चूर्णि

जीत० भा० गा०

तत्त्वार्थ०

दश० अ० उ० गा०

दश० अ० गा० }
दशवै० अ० गा० }

दश० चू० गा०

देवेन्द्र० गा०

नाट्यशा०

पञ्चव० गा०

पिण्डनि० गा०

प्रज्ञा० पद

प्रशम० आ०

मल०

महानि० अ०

विशे० गा०

विशेषचूर्णि

य० भा० पी० गा०

यव० उ० भा० गा०

अनुयोगद्वारसूत्र

आचाराङ्गसूत्र श्रुतस्कन्ध अध्ययन उद्देश

आवश्यकसूत्र हारिभद्रीयवृत्तौ

आवश्यकसूत्र निर्युक्ति गाथा

आवश्यकसूत्र मूलभाष्य गाथा

उद्देश सूत्र

उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन गाथा

ओघनिर्युक्ति गाथा

बृहत्कल्पवृहद्भाष्य

गाथा

बृहत्कल्पचूर्णि

जीतकल्पभाष्य गाथा

तत्त्वार्थाधिगमसूत्राणि

दशवैकालिकसूत्र अध्ययन उद्देश गाथा

दशवैकालिकसूत्र अध्ययन गाथा

दशवैकालिकसूत्र चूलिका गाथा

देवेन्द्र-नरकेन्द्रप्रकरणगत देवेन्द्रप्रकरण गाथा

भरतनाट्यशास्त्रम्

पञ्चवस्तुक गाथा

पिण्डनिर्युक्ति गाथा

प्रज्ञापनोपाङ्गसटीक पद

प्रशमरति आर्या

मलयगिरीया टीका

महानिशीथसूत्र अध्ययन

विशेषावश्यकमहाभाष्य गाथा

बृहत्कल्पविशेषचूर्णि

व्यवहारसूत्र भाष्य पीठिका गाथा

व्यवहारसूत्र उद्देश भाष्य गाथा

श० उ०
श्रु० अ० उ०
सि० }
सिद्ध० }
सि० हे० औ० सू०
हैमाने० द्विख०

शतक उद्देश
श्रुतस्कन्ध अध्ययन उद्देश
सिद्धहेमशब्दानुशासन
सिद्धहेमशब्दानुशासन औणादिक सूत्र
हैमानेकार्थसङ्ग्रह द्विस्वरकाण्ड

यत्र टीकाकृद्भिर्ग्रन्थाभिधानादिकं निर्दिष्टं स्यात् तत्रास्माभिरुल्लिखितं श्रुतस्कन्ध-अध्ययन-उद्देश-गाथादिकं स्थानं तत्तद्ग्रन्थसत्कं ज्ञेयम्, यथा पृष्ठ १५ पं० ९ इत्यादि । यत्र च तन्नोल्लिखितं भवेत् तत्र सामान्यतया सूचितमुद्देशादिकं स्थानमेतत्प्रकाश्यमानबृहत्कल्पसूत्रग्रन्थसत्कमेव ज्ञेयम्, यथा पृष्ठ २ पंक्ति २-३-४ पृ० ५ पं० ३, पृ० ८ पं० २७, पृ० ११ पं० २७, पृ० ६७ पं० १२ इत्यादि ।

प्रमाणत्वेनोद्धृतानां प्रमाणानां स्थानदर्शक- ग्रन्थानां प्रतिकृतयः ।

अनुयोगद्वारसूत्र—	शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंड सुरत ।
अनुयोगद्वारसूत्र चूर्णी—	रतलाम श्रीऋषभदेवजी केशरीमलजी श्वेताम्बर संस्था ।
अनुयोगद्वारसूत्र सटीक (मलधारीया टीका) } —	शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंड सुरत ।
आचाराङ्गसूत्र सटीक—	आगमोदय समिति ।
आवश्यकसूत्र चूर्णी—	रतलाम श्रीऋषभदेवजी केशरीमलजी श्वेताम्बर संस्था ।
आवश्यकसूत्र सटीक (श्रीमलयगिरिकृत टीका) } —	आगमोदय समिति ।
आवश्यकसूत्र सटीक (आचार्य श्रीहरिभद्रकृत टीका) } —	आगमोदय समिति ।
आवश्यक निर्युक्ति—	आगमोदय समिति प्रकाशित हारिभद्रीय टीकागत ।
ओषनिर्युक्ति सटीक—	आगमोदय समिति
कल्पचूर्णि—	हस्तलिखित ।
कल्पबृहद्भाष्य—	”
कल्पविशेषचूर्णि—	”
कल्प-व्यवहार-निशीथसूत्राणि—	जैनसाहित्यसंशोधक समिति ।

जीवाजीवाभिगमसूत्र सटीक—

दशवैकालिक निर्युक्ति टीका सह—

दशाश्रुतस्कन्ध अष्टमाध्ययन
(कल्पसूत्र) } —

देवेन्द्रनरकेन्द्र प्रकरण सटीक—

नन्दीसूत्र सटीक
(मलयगिरिकृत टीका) } —

नाट्यशास्त्रम्—

निशीथचूर्ण—

पिण्डनिर्युक्ति—

प्रज्ञापनोपाङ्ग सटीक—

बृहत्कर्मविपाक—

महानिशीथसूत्र—

राजप्रश्नीय सटीक—

विपाकसूत्र सटीक—

विशेषणवती—

विशेषावश्यक सटीक—

व्यवहारसूत्रनिर्युक्ति भाष्य टीका—

सिद्धप्राभृत सटीक—

सिद्धहेमशब्दानुशासन—

सिद्धान्तविचार—

सूत्रकृताङ्ग सटीक—

स्थानाङ्गसूत्र सटीक

आगमोदय समिति ।

शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फण्ड सुरत ।

शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंड सुरत ।

श्रीजैन आत्मानन्दसभा भावनगर ।

आगमोदय समिति ।

निर्णयसागर प्रेस मुंबई ।

हस्तलिखित ।

शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंड सुरत ।

आगमोदय समिति ।

श्रीजैन आत्मानन्द सभा भावनगर ।

हस्तलिखित ।

आगमोदय समिति ।

”

रतलाम श्रीऋषभदेवजी केशरीमलजी श्वेताम्बर संस्था ।

श्रीयशोविजय जैन पाठशाला बनारस ।

श्रीमाणिकमुनिजी सम्पादित ।

श्रीजैन आत्मानन्द सभा भावनगर ।

शेठ मनसुखभाई भगुभाई अमदावाद ।

हस्तलिखित ।

आगमोदय समिति ।

”

અર્હેમ્

પ્રાતઃસ્મરણીય

ગુણગુરુ પુણ્યધામ પૂજ્ય ગુરુદેવનું

હાર્દિક પૂજન

પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય ગુણમંડાર પુણ્યનામ અને પુણ્યધામ તથા શ્રીઆત્માનંદ જૈન ગ્રન્થરત્નમાલાના ઉત્પાદક, સંશોધક અને સમ્પાદક ગુરુદેવ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીચતુર-વિજયજી મહારાજ વિ. સં. ૧૯૯૬ ના કાર્તિક વદિ ૫ ની પાછલી રાત્રે પરલોકવાસી થયા છે, એ સમાચાર જાણી પ્રત્યેક ગુણગ્રાહી સાહિત્યરસિક વિદ્વાનને દુઃખ થયા સિવાય નહિ જ રહે । તે છતાં એ વાત નિર્વિવાદ છે કે-જગતના એ અટલ નિયમના અપવાદરૂપ કોઈ પળ પ્રાણધારી નથી । આ સ્થિતિમાં વિજ્ઞાનવાન્ સત્પુરુષો પોતાના અનિત્ય જીવનમાં તેમનાથી બને તેટલાં સત્કાર્યો કરવામાં પરાયણ રહી પોતાની આસપાસ વસનાર મહાનુભાવ અનુયાયી વર્ગને વિશિષ્ટ માર્ગ ચિંધતા જાય છે ।

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવના જીવન સાથે સ્વગુરુચરણવાસ, શાસ્ત્રસંશોધન અને જ્ઞાનોદ્ધાર એ વસ્તુઓ એકરૂપે વળાઈ ગઈ હતી । પોતાના લગભગ પચાસ વર્ષ જેટલા ચિર પ્રવ્રજ્યાપર્યાયમાં અપવાદ-રૂપ,-અને તે પળ સકારણ,-વર્ષો બાદ કરીએ તો આશ્વી જિંદગી તેઓશ્રીએ ગુરુચરણસેવામાં જ ગાળી છે । ગ્રંથમુદ્રણના યુગ પહેલાં તેમણે સંખ્યાબંધ શાસ્ત્રોના લખવા-લખાવવામાં અને સંશો-ધનમાં વર્ષો ગાઢ્યાં છે । પાટણ, વડોદરા, લીંબડી આદિના વિશાલ જ્ઞાનમંડારોના ઉદ્ધાર અને તેને સુરક્ષિત તેમ જ સુવ્યવસ્થિત કરવા પાછલ વર્ષો સુધી શ્રમ ઉઠાવ્યો છે । શ્રીઆત્માનંદ જૈન ગ્રન્થરત્નમાલાની તેમણે બરાબર ત્રીસ વર્ષ પર્યંત અપ્રમત્તભાવે સેવા કરી છે । આ. જૈ. મં. ર. મા.ના તો તેઓશ્રી આત્મસ્વરૂપ જ હતા ।

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવના જીવન સાથે છગડાનો સ્વૂ જ મેલ રહ્યો છે । અને એ અંકથી અંકિત વર્ષોમાં તેમણે વિશિષ્ટ કાર્યો સાધ્યાં છે । તેઓશ્રીનો જન્મ વિ. સં. ૧૯૨૬માં થયો છે, દીક્ષા ૧૯૪૬ માં લીધી છે, (હું જો મૂલતો ન હોઉં તો) પાટણના જૈન મંડારોની સુવ્યવસ્થાનું કાર્ય ૧૯૫૬ માં હાથ ધર્યું હતું, “શ્રીઆત્માનંદ જૈન ગ્રન્થરત્નમાલા” ના પ્રકાશનની શરૂઆત ૧૯૬૬ માં કરી હતી અને સતત કર્તવ્યપરાયણ અપ્રમત્ત આદર્શભૂત સંયમી જીવન વીતાવી ૧૯૯૬ માં તેઓશ્રીએ પરલોકવાસ સાધ્યો છે ।

અસ્તુ, હવે પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ શ્રીમાન્ ચતુરવિજયજી મહારાજની ટૂંક જીવનરેલા વિદ્વાનોને જરૂર રસપ્રદ થશે, એમ માની કોઈ પળ જાતની અતિશયોક્તિનો ઓપ આપ્યા સિવાય એ અહીં તદ્દન સાદી ભાષામાં દોરવામાં આવે છે ।

જન્મ—પૂજ્યપાદ ગુરુદેવનો જન્મ વડોદરા પાસે આવેલ છાણી ગામમાં વિ. સં. ૧૯૨૬ ના ચૈત્ર શુદિ ૧ ને દિવસે થયો હતો । તેમનું પોતાનું ધન્ય નામ માઈ ચુનીલાલ રાક્ષવામાં આવ્યું હતું । તેમના પિતાનું નામ મલુકચંદ અને માતાનું નામ જમનાબાઈ હતું । તેમની જ્ઞાતિ વીશાપોરવાડ હતી । તેઓ પોતા સાથે ચાર માઈ હતા અને ત્રણ બહેનો હતી । તેમનું કુટુંબ ઘણું જ ખાનદાન હતું । ગૃહસ્થપણાનો તેમનો અભ્યાસ તે જમાના પ્રમાણે ગૂજરાતી સાત ચોપડીઓ જેટલો હતો । વ્યાપારાદિમાં ઉપયોગી હિસાબ આદિ બાબતોમાં તેઓશ્રી હુશિયાર ગણાતા હતા ।

ધર્મસંસ્કાર અને પ્રવ્રજ્યા—છાણી ગામ સ્વાભાવિક રીતે જ ધાર્મિકસંસ્કારપ્રધાન ક્ષેત્ર હોઈ માઈ શ્રીચુનીલાલમાં ધાર્મિક સંસ્કાર પ્રથમથી જ હતા અને તેથી તેમણે પ્રતિક્રમણ-સૂત્રાદિને લગતો યોગ્ય અભ્યાસ પણ પ્રથમથી જ કર્યો હતો । છાણી ક્ષેત્રની જૈન જનતા અતિ-ભાવુક હોઈ ત્યાં સાધુ-સાધ્વીઓનું આગમન અને તેમના ઉપદેશાદિને લીધે લોકોમાં ધાર્મિક સંસ્કાર હમ્મેશાં પોષાતા જ રહેતા । એ રીતે માઈ શ્રીચુનીલાલમાં પણ ધર્મના દૃઢ સંસ્કારો પડ્યા હતા । જેને પરિણામે પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય અનેકગુણગણનિવાસ શાન્તજીવી પરમગુરુદેવ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીપ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજશ્રીનો સંયોગ થતાં તેમના પ્રભાવસમ્પન્ન પ્રતાપી વરદ શુભ હસ્તે તેમણે ડભોઈ ગામમાં વિ. સં. ૧૯૪૬ના જેઠ વદિ ૧૦ ને દિવસે શિષ્ય તરીકે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને તેમનું શુભ નામ મુનિ શ્રીચતુરવિજયજી રાક્ષવામાં આવ્યું ।

વિહાર અને અભ્યાસ—દીક્ષા લીધા પછી તેમનો વિહાર પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ શ્રીપ્રવર્તકજી મહારાજ સાથે પંજાબ તરફ થતો રહ્યો અને તે સાથે ક્રમે ક્રમે અભ્યાસ પણ આગલ વધતો રહ્યો । શરૂઆતમાં સાધુયોગ્ય આવશ્યકક્રિયાસૂત્રો અને જીવવિચાર આદિ પ્રકરણોનો અભ્યાસ કર્યો । તે વખતે પંજાબમાં અને સ્વાસ કરી તે જમાનાના સાધુવર્ગમાં વ્યાકરણમાં મુરુમત્તે

સારસ્વત પૂર્વાર્ધ અને ચન્દ્રિકા ઉત્તરાર્ધનો પ્રચાર હતો તે મુજબ તેઓશ્રીએ તેનો અભ્યાસ કર્યો. અને તે સાથે કાવ્ય, વાગ્મટાલંકાર, શ્રુતબોધ આદિનો પણ અભ્યાસ કરી લીધો. આ રીતે અભ્યાસમાં ઠીક ઠીક પ્રગતિ અને પ્રવેશ થયા બાદ પૂર્વાચાર્યકૃત સંખ્યાબન્ધ શાસ્ત્રીય પ્રકરણો,— જે જૈન આગમના પ્રવેશદ્વાર સમાન છે,—નો અભ્યાસ કર્યો. અને તર્કસંગ્રહ તથા મુક્તાવલીનું પણ આ દરમ્યાન અધ્યયન કર્યું. આ રીતે ક્રમિક સજીવ અભ્યાસ અને વિહાર બન્ને ય કાર્ય એકી સાથે ચાલતાં રહ્યાં ।

ઉપર જણાવવામાં આવ્યું તેમ પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ ક્રમે ક્રમે સજીવ અભ્યાસ થયા પછી જ્યાં જ્યાં પ્રસંગ મળ્યો ત્યાં ત્યાં તે તે વિદ્વાન્ મુનિવરાદિ પાસે તેમ જ પોતાની મેળે પણ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન વાચન કરતા રહ્યા । મગવાન્ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે કહ્યું છે કે—“ અભ્યાસો હિ કર્મસુ કૌશલમાવહતિ ” એ મુજબ પૂજ્યવર શ્રીગુરુદેવ શાસ્ત્રીય વગેરે વિષયમાં આગઠ વધતા ગયા અને અનુક્રમે કોઈનીયે મદદ સિવાય સ્વતંત્ર રીતે મહાન્ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ પ્રવર્તવા લાગ્યો । જેના ફલરૂપે આપણે “ આત્માનંદ જૈન ગ્રન્થરત્નમાલા ” ને આજે જોઈ શકીએ છીએ ।

શાસ્ત્રલેખન અને સંગ્રહ—વિશ્વવિરુયાતકીર્તિ પુનીતનામધેય પંજાબદેશોદ્ધારક ન્યાયાં-મ્બોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયાનંદસૂરિવરની અવર્ણનીય અને અલ્પ જ્ઞાનગંગાના પ્રવાહનો વારસો એમની વિશાઠ શિષ્યસંપત્તિમાં નિરાવાધ રીતે વહેતો રહ્યો છે । એ કારણસર પૂજ્યપ્રવર પ્રાતઃ-સ્મરણીય પ્રભાવપૂર્ણ પરમગુરુદેવ પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજ-શ્રીમાં પણ એ જ્ઞાનગંગાનો નિર્મઠ પ્રવાહ સતત્ જીવતો વહેતો રહ્યો છે । જેના પ્રતાપે સ્થાન સ્થાનના જ્ઞાનમંડારોમાંથી શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠતમ શાસ્ત્રોનું લેખન, તેનો સંગ્રહ અને અધ્યયન આદિ ચિર-કાઠથી ચાલુ હતાં અને આજ પર્યંત પણ એ પ્રવાહ અવિચ્છિન્નપણે ચાલુ જ છે ।

ઉપર જણાવેલ શાસ્ત્રલેખન અને સંગ્રહવિષયક સમ્પૂર્ણ પ્રવૃત્તિ પૂજ્યપાદ ગુરુવર શ્રીચતુર-વિજયજી મહારાજના સૂક્ષ્મ પરીક્ષણ અને અભિપ્રાયને અનુસરીને જ હમ્મેશાં ચાલુ રહ્યાં હતાં । પુણ્યનામધેય પૂજ્યપાદ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીપ્રવર્તકજી મહારાજે સ્થાપન કરેલા વડોદરા અને છાપીના જૈન જ્ઞાનમંદિરોમાંના તેઓશ્રીના વિશાઠ જ્ઞાનમંડારોનું બારીકાઈથી અવલોકન કરનાર એટલું સમજી શકશે કે, એ શાસ્ત્રલેખન અને સંગ્રહ કેટલી સૂક્ષ્મ પરીક્ષાપૂર્વક કરવામાં આવ્યો છે અને તે કેવા અને કેટલા વૈવિધ્યથી ભરપૂર છે ।

શાસ્ત્રલેખન એ શી વસ્તુ છે એ બાબતનો વાસ્તવિક રુચાલ એકાએક કોઈને ય નહિ આવે । એ બાબતમાં મલમલા વિદ્વાન્ ગણાતા માણસો પણ કેવાં ગોથાં ઘાઈ બેસે છે એનો રુચાલ પ્રાચીન

ज्ञानभंडारोमांनं अमुक अमुक पुस्तको तेम ज गायकवाड औरिएण्टल इन्स्टीट्यूट आदिमांनं नवां लखाएल पुस्तको जोवाथी ज आवी शके छे ।

खरं जोतां शास्त्रलेखन ए वस्तु छे के-तेने माटे जेम महत्त्वना उपयोगी ग्रंथोनुं पृथक्करण अति झीणवटपूर्वक करवामां आवे एटली ज बारीकाईथी पुस्तकने लखनार लहियाओ, तेमनी लिपि, ग्रंथ लखवा माटेना कागळो, शाही, कलम, वगैरे दरेके दरेक वस्तु केवी होवी जोईए एनी परीक्षा अने तपासने पण ए मागी ले छे ।

ज्यारे उपरोक्त बाबतोनी खरेखरी जाणकारी नथी होती त्यारे घणीवार एवं बने छे के-लेखको ग्रंथनी लिपिने बराबर उकेली शके छे के नहि ? तेओ शुद्ध लखनारा छे के भूलो करनारा वधारनारा छे ? तेओ लखतां लखतां वचमांथी पाठो छूटी जाय तेम लखनारा छे के केवा छे ? इरादापूर्वक गोटाळो करनारा छे के केम ? तेमनी लिपि सुंदर छे के नहि ? एक सरखी रीते पुस्तक लखनारा छे के लिपिमां गोटाळो करनारा छे ? इत्यादि परीक्षा कर्या सिवाय पुस्तको लखाववाथी पुस्तको अशुद्ध, भ्रमपूर्ण अने खराब लखाय छे । आ उपरांत पुस्तको लखाववा माटेना कागळो, शाही, कलम वगैरे लेखननां विविध साधनो केवां होवां जोईए एनी माहिती न होय तो परिणाम ए आवे छे के-सारामां सारी पद्धतिए लखाएलां शास्त्रो-पुस्तको अल्प काळमां ज नाश पामी जाय छे । केटलीक वार तो पांचपचीस वर्षमां ज ए ग्रंथो मृत्युना मोमां जई पडे छे ।

पूज्यपाद गुरुवर्यश्री उपरोक्त शास्त्रलेखनविषयक प्रत्येक बाबतनी झीणवटने पूर्णपणे समजी शकता हता एटलुं ज नहि, पण तेओश्रीना हस्ताक्षरो एटला सुंदर हता अने एवी सुंदर अने स्वच्छ पद्धतिए तेओ पुस्तको लखी शकता हता के-भलभला लेखकोने पण आंटी नाखे । ए ज कारण हतुं के, गमे तेवा लेखक उपर तेमनो प्रभाव पडतो हतो अने गमे तेवा लेखकनी लिपिमांथी तेओश्री कांई ने कांई वास्तविक खांचखुंच काढता ज ।

पूज्यपाद गुरुदेवनी पवित्र अने प्रभावयुक्त छाया तळे एकी साथे त्रीस त्रीस, चालीस चालीस लहियाओ पुस्तको लखवानुं काम करता हता । तेओश्रीना हाथ नीचे काम करनार लेखकोनी सर्वत्र साधुसमुदायमां किम्मत अंकाती हती ।

टूंकामां एम कहेवुं पडशे के जेम तेओश्री शास्त्रलेखन अने संग्रह माटेना महत्त्वना ग्रंथोने विभाग करवामां निष्णात हता, ए ज रीते तेओश्री लेखनकलाना तलस्पर्शी हार्दने समजवामां अने पारखवामां पण हता ।

पूज्यपाद गुरुवरनी पवित्र चरणछायामां रही तेमना चिरकालीन लेखनविषयक अनुभवोने

જાળીને અને સંગ્રહીને જ હું મારો “ ભારતીય જૈન શ્રમણસંસ્કૃતિ અને લેખનકલા ” નામનો ગ્રંથ લખી શક્યો છું । સ્વરૂં જોતાં એ ગ્રંથલેખનનો પૂર્ણ યશ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને જ ઘટે છે ।

શાસ્ત્રસંશોધન—પૂજ્યપાદ ગુરુવરશ્રીએ શ્રીપ્રવર્ત્તકજી મહારાજશ્રીના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંના નવા લખાવેલ અને પ્રાચીન ગ્રંથો પૈકી સંખ્યાબંધ મહત્ત્વના ગ્રંથો અનેકાનેક પ્રાચીન પ્રત્યન્તરો સાથે સરખાવીને સુધાર્યા છે । જેમ પૂજ્ય ગુરુદેવ લેખનકલાના રહસ્યને વરાવર સમજતા હતા એ જ રીતે સંશોધનકલામાં પણ તેઓશ્રી પારંગત હતા । સંશોધનકલા, તેને માટેનાં સાધનો, સંકેતો વગેરે પ્રત્યેક વસ્તુને તેઓશ્રી પૂર્ણ રીતે જાણતા હતા । એમના સંશોધનકલાને લગતા પાંડિત્ય અને અનુભવના પરિપાકને આપણે તેઓશ્રીએ સંપાદિત કરેલ શ્રીઆત્માનંદ-જૈન-ગ્રન્થરત્નમાલામાં પ્રત્યક્ષપણે જોઈ શકીએ છીએ ।

જૈન જ્ઞાનમંડારોનો ઉદ્ધાર—પાટણના વિશાળ જૈન જ્ઞાનમંડારો એક કાળે અતિ અવ્યવસ્થિત દશામાં પડ્યા હતા । એ મંડારોનું દર્શન પણ એકંદર દુર્લભ જ હતું, એમાંથી વાંચન, અધ્યયન, સંશોધન આદિ માટે પુસ્તકો મેલવવાં અતિ દુષ્કર હતાં, એની ટીપો-લીસ્ટો પણ વરાવર જોઈએ તેવી માહિતી આપનારાં ન હતાં અને એ મંડારો લગભગ જોઈએ તેવી સુરક્ષિત અને સુવ્યવસ્થિત દશામાં ન હતા । એ સમયે પૂજ્યપાદ પ્રવર્ત્તકજી મહારાજ શ્રીકાન્તિવિજયજી (મારા પૂજ્ય ગુરુદેવ) શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજાદિ શિષ્યપરિવાર સાથે પાટણ પધાર્યા અને પાટણના જ્ઞાનમંડારોની વ્યવસ્થા કરવા માટે કાર્યવાહકોનો વિશ્વાસ સંપાદન કરી એ જ્ઞાનમંડારોના સાર્વત્રિક ઉદ્ધારનું કામ હાથ ધર્યું અને એ કાર્યને સર્વાંગપૂર્ણ બનાવવા શક્ય સર્વ પ્રયત્નો પૂજ્યપાદ શ્રીપ્રવર્ત્તકજી મહારાજશ્રીએ અને પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજશ્રીએ કર્યા । આ વ્યવસ્થામાં બૌદ્ધિક અને શ્રમજન્ય કાર્ય કરવામાં પૂજ્યપાદ ગુરુદેવનો અકલ્પ્ય ફાલો હોવા છતાં પોતે ગુપ્ત રહી જ્ઞાનમંડારના ઉદ્ધારનો સંપૂર્ણ યશ: તેઓશ્રીએ શ્રીગુરુચરણે જ સમર્પિત કર્યો છે ।

લીમ્બડી શ્રીસંઘના વિશાળ જ્ઞાનમંડારની તથા વડોદરા-છાપીમાં સ્થાપન કરેલ પૂજ્યપાદ શ્રીપ્રવર્ત્તકજી મહારાજશ્રીના અતિવિશાળ જ્ઞાનમંડારોની સર્વાંગપૂર્ણ સુવ્યવસ્થા પૂજ્ય ગુરુવરે એકલે હાથે જ કરી છે । આ ઉપરાંત પૂજ્યપ્રવર શાન્તમૂર્તિ મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ શ્રીહંસવિજયજી મહારાજશ્રીના વડોદરામાંના વિશાળ જ્ઞાનમંડારની વ્યવસ્થામાં પણ તેમની મહાન્ મદદ હતી ।

શ્રીઆત્માનંદ જૈન ગ્રન્થરત્નમાલા—પૂજ્ય શ્રીગુરુશ્રીએ જેમ પોતાના જીવનમાં જૈન જ્ઞાનમંડારોનો ઉદ્ધાર, શાસ્ત્રલેખન અને શાસ્ત્રસંશોધનને લગતાં મહાન્ કાર્યો કર્યાં છે એ જ રીતે તેમણે શ્રીઆ. જૈ. ગ્રં. ર. મા.ના સંપાદન અને સંશોધનનું મહાન્ કાર્ય પણ હાથ ધર્યું હતું ।

आ ग्रंथमाळामां आजसुधीमां बधा मळीने विविध विषयने लगता नाना मोटा महत्त्वना नेवुं ग्रंथो प्रकाशित थया छे, जेमांनां घणाखरा पूज्य गुरुदेवे ज सम्पादित कर्या छे ।

आ ग्रंथमाळामां नानामां नाना अने मोटामां मोटा अजोड महत्त्वना ग्रंथो प्रकाशित थया छे । नानां-मोटां संख्याबंध शास्त्रीय प्रकरणोनो समूह आ ग्रंथमाळामां प्रकाशित थयो छे ए आ ग्रंथमाळानी खास विशेषता छे । आ प्रकरणो द्वारा जैन श्रमण अने श्रमणीओने खूब ज काम थयो छे । जे प्रकरणोनां नाम मेळववां के सांभळवां पण एकाएक मुश्केल हता ए प्रकरणो प्रत्येक श्रमण-श्रमणीना हस्तगत थई गयां छे । आ ग्रंथमाळामां एकंदर जैन आगमो, प्रकरणो, ऐतिहासिक अने औपदेशिक प्राकृत, संस्कृत कथासाहित्य, काव्य, नाटक आदि विषयक विविध साहित्य प्रकाश पाम्युं छे । आ उपरथी पूज्यपाद गुरुदेवमां केटलुं विशाल ज्ञान अने केटलो अनुभव हतो ए सहेजे समजी शकाय तेम छे । अने ए ज कारणसर आ ग्रंथमाळा दिनप्रतिदिन दरेक दृष्टि विकास पामती रही छे ।

छेळामां छेळी पद्धतिए ग्रंथोनुं संशोधन, संपादन अने प्रकाशन करता पूज्यपाद गुरुदेवे जीवनना अस्तकाळ पर्यंत अथाग परिश्रम उठाव्यो छे । निशीथसूत्रचूर्णि, कल्पचूर्णि, मलय-गिरिव्याकरण, देवभद्रसूरिकृत कथारत्नकोश, वसुदेवहिंडी द्वितीयखंड आदि जेवा अनेक प्रासादभूत ग्रंथोना संशोधन अने प्रकाशनना महान् मनोरथोने हृदयमां धारण करी स्वहस्ते एनी प्रेसकोपीओ अने एनुं अर्धसंशोधन करी तेओश्री परलोकवासी थया छे । अस्तु । मृत्युदेवे कोना मनोरथ पूर्ण थवा दीधा छे ।।।।

आम छतां जो पूज्यपाद गुरुप्रवर श्रीप्रवर्त्तकजी महाराज, पूज्य गुरुदेव अने समस्त मुनिगणनी आशीष वरसती हशे-छे ज तो पूज्य गुरुदेवना सत्संकरूपोने मूर्त्तस्वरूप आपवा अने तेमणे चालु करेली ग्रंथमाळाने सविशेष उज्ज्वल बनाववा यथाशक्य अल्प स्वरूप प्रयत्न हुं जरूर ज करीश ।

गुरुदेवनो प्रभाव—पूज्यपाद गुरुदेवमां दरेक वावतने लगती कार्यदक्षता एटली बधी हती के कोई पण पासे आवनार तेमना प्रभावथी प्रभावित थया सिवाय रहेतो नहि । मारा जेवी साधारण व्यक्ति उपर पूज्य गुरुदेवनो प्रभाव पडे एमां कहेवापणुं ज न होय; पण पंडितप्रवर श्रीयुत् सुखलालजी, विद्वन्मान्य श्रीमान् जिनविजयजी आदि जेवी अनेकानेक समर्थ व्यक्तियो उपर पण तेओश्रीनो अपूर्व प्रभाव पड्यो छे अने तेमनी विशिष्ट प्रवृत्तिनुं सजीव बीजारोपण अने प्रेरणा पूज्यपाद गुरुदेवना सहवास अने संसर्गथी प्राप्त थयां छे ।

जैन मंदिर अने ज्ञानभंडार वगैरेना कार्य माटे आवनार शिल्पीओ अने कारीगरो पण

श्रीगुरुदेवनी कार्यदक्षता जोई तेमना आगळ बाळभावे वर्चता अने तेमना कामने ळगती विशिष्ट कळा अने ज्ञानमां उमेरो करी जता ।

पूज्यपाद गुरुश्रीए पोताना विविध अनुभवोना पाठ भणावी पाटणनिवासी त्रिवेदी गोवर्धनदास लक्ष्मीशंकर जेवा अजोड लेखकने तैयार करेल छे । जे आजनां जमानामां पण सोना चांदीनी शाही बनावी सुंदरमां सुंदर लिपिमां सोनेरी किम्मती पुस्तको लखवानी विशिष्ट कळा तेम ज लेखनकळाने अंगे तलस्पर्शी अनुभव धरावे छे ।

पाटणनिवासी भोजक भाई अमृतलाल मोहनलाल अने नागोरनिवासी लहिया मूळ-चंदजी व्यास वगोरेने सुंदरमां सुंदर प्रेसकोपीओ करवानुं काम तेम ज लेखन संशोधनने ळगती विशिष्ट कळा पण पूज्य गुरुदेवे शीखवाड्यां छे, जेना प्रतापे तेओ आजे पंडितनी कोटीमां खपे छे ।

एकंदर आजे दरेक ठेकाणे एक एवी कायमी छाप छे के पूज्यपाद प्रवर्तकजी महाराज अने पूज्य गुरुदेवनी छायामां काम करनार लेखक, पंडित के कारीगर हुशियार अने सुयोग्य ज होय छे ।

उपसंहार—अंतमां हुं कोई पण प्रकारनी अतिशयोक्ति सिवाय एम कही शकुं छुं के—पाटण, वडोदरा, लीम्बडीना ज्ञानभंडारोना पुस्तको अने ए ज्ञानभंडारो, श्रीआत्मानंद जैन ग्रन्थ-रत्नमाळा अने एना विद्वान् वाचको, अने पाटण, वडोदरा, छाणी, भावनगर, लीम्बडी वगोरे गाम-शहेरो अने त्यांना श्रीसंघो पूज्यपाद परमगुरुदेव श्रीचतुरविजयजी महाराजना पवित्र अने सुमंगळ नामने कदीय मूली नहि शके ।

लि० पूज्य गुरुदेव श्रीचतुरविजयजी महाराजना पवित्र चरणोना अनुचर
अने तेओश्रीनी साहित्यसेवानो सदानो सहचर
मुनि पुण्यविजय

આમુખ

બૃહત્કલ્પસૂત્રનો પાંચમો ભાગ બહાર પડ્યા પછી ઘણે લાંબે ગાળે આજે તેનો છઠ્ઠો ભાગ વિદ્વાનોના કરકમલમાં ઉપહૃત કરવામાં આવે છે । આ વિભાગ સાથે આજે બૃહત્કલ્પગ્રંથ સંપૂર્ણ થાય છે ।

પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રનું સર્વાંગપૂર્ણ સંશોધન મારા પરમપૂજ્ય શિરશ્ચત્ર પરમારાધ્ય ગુરુદેવ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ અને મેં, એમ અમે ગુરુ-શિષ્યે મઝીને કર્યું છે । પરન્તુ આજે પ્રસ્તુત વિભાગનું પ્રકાશન જોવા તેઓશ્રી સંસારમાં વિદ્યમાન નથી । તેમ છતાં પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રના સંશોધનમાં આદિથી અંત સુધી તેઓશ્રીનો વધારેમાં વધારે હિસ્સો છે, એ સત્ય હકીકત છે ।

પ્રસ્તુત વિભાગની પ્રસ્તાવનામાં નિર્યુક્તિકાર અને તેમના સમય વિષે પ્રમાણપુસ્તક ઘણી લાંબી ચર્ચા કરીને જે નિર્ણયો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે તે વિષે જે મહત્ત્વની નવી હકીકતો મઝી આવી છે તેનો ઉલ્લેખ અહીં કરી દેવો અતિ આવશ્યક છે ।

પ્રસ્તુત છઠ્ઠા વિભાગની પ્રસ્તાવનાના ચોથા પૃષ્ઠમાં “ નિર્યુક્તિકાર ચતુર્દશપૂર્વધર સ્થવિર આર્યમદ્રવાહુસ્વામી છે ” એ માન્યતાને રજૂ કરતા જે ઉલ્લેખો આપવામાં આવ્યા છે તેમાં સૌથી પ્રાચીન ઉલ્લેખ આચાર્ય શ્રીશીલાંકનો છે । પરન્તુ તે પછી આ જ માન્યતાને પુષ્ટ કરતો ભગવાન્ શ્રીજિનમદ્ર ગણિ ક્ષમાશ્રમણનો એક ઉલ્લેખ વિશેષાવશ્યક મહાભાષ્યની સ્વોપજ્ઞ ટીકામાંથી મઝી આવ્યો છે ।

નિર્યુક્તિઓ, તેનું પ્રમાણ અને રચનાસમય.

‘ નિર્યુક્તિકાર શ્રીમદ્રવાહુસ્વામી, વારાહીસંહિતાના પ્રણેતા શ્રીવરાહમિહિરના નાના ભાઈ હતા ’ એ જાતની કિંવદન્તીને લક્ષમાં રાખી શ્રીવરાહમિહિરે પોતાના પંચસિદ્ધાન્તિકા ગ્રન્થના અંતમાં ઉલ્લેખેલી પ્રશસ્તિના આધારે મેં મારી પ્રસ્તાવનામાં નિર્યુક્તિકાર અને નિર્યુક્તિઓની રચના વિક્રમના છઠ્ઠા સૈકામાં થયાની કલ્પના કરી છે એ બરાબર નથી, એ ત્યારપછી મઝી આવેલી વીગતોથી નિશ્ચિત થાય છે, જે આ નીચે આપવામાં આવે છે ।

ઋત્તરગચ્છીય યુગપ્રધાન આચાર્ય શ્રીજિનમદ્રસૂરિસંસ્થાપિત જેસલમેરના પ્રાચીનતમ તાડપત્રીય જ્ઞાનમંડારમાંથી સ્થવિર આર્ય વજ્રસ્વામિની શાખામાં થયેલ સ્થવિર શ્રીઅગસ્ત્ય-સિંહવિરચિત દશવૈકાલિકસૂત્રની પ્રાચીન ચૂર્ણિ મઝી આવી છે । આ ચૂર્ણિ, આગમોદ્ધારક

पूज्य श्रीसागरानन्दसूरि महाराजे प्रसिद्ध करेल चूर्णी करतां जुदी अने प्राचीनतम होवा उपरांत जैन आगमसाहित्य अने तेना इतिहासमां भात पाडनार तेम ज केटलीये महत्त्वनी हकीकतो उपर प्रकाश नाखनार छे । सौ करतां अतिमहत्त्वनी वात तो ए छे के-स्थविर आर्य देवार्द्धिगणि क्षमाश्रमणे वल्लभीमां वीर संवत् ९८० अथवा ९९३ मां जे अंतिम सूत्रव्यवस्था अने पुस्तकलेखनरूप आगमवाचना करी ते पहेलां आ चूर्णी रचाएली छे । अने ए ज कारणसर प्रस्तुत चूर्णीमां, दशवैकालिकसूत्रमां आपणी चालु परिपाटी करतां घणा घणा गाथाभेदो अने पाठभेदो छे के जे पाछळथी रचाएली दशवैकालिकसूत्रनी नवीन चूर्णीमां के याकिनीमहत्तरापुत्र आचार्य श्रीहरिभद्रनी टीकामां नथी । आचार्य श्रीहरिभद्रसूरिए तो पोतानी टीकांमां जणावी ज दीधुं छे के “ कइ हं, कया हं, कह हं ” इत्यादि अदृश्य-अलभ्य पाठभेदोने जता करी दृश्य-लभ्य पाठोनी ज व्याख्या करवामां आवे छे । आनो अर्थ ए थयो के-बार वरसी दुकाळ आदि कारणोने लई छिन्नभिन्न थई गएला आगमोना पाठोए निर्णीत पाठनुं स्वरूप लीधुं न हतुं त्यांसुधी तेना उपर व्याख्या लखनार व्याख्याकारो पोता पासे जे पाठपरंपरा होय तेने ज मुख्य मानीने काम लेता अने तेना उपर व्याख्याग्रंथो रचता हता । स्थविर श्रीअगस्त्यसिंहविरचित प्रस्तुत दशवैकालिकचूर्णीग्रंथ ए जातनो अलभ्य-दुर्लभ्य ग्रंथ छे के जे वल्लभीमां श्रीदेवार्द्धिगणि क्षमाश्रमणे संघ एकत्र करी पाठनिर्णय कर्यो ते पहेलाना प्राचीन काळमां जैन आगमोना पाठोमां केवी विषमता थई गई हती तेनो आछोपातळो ख्याल आपणने आपे छे । आजे पण बृहत्कल्पसूत्र, निशीथसूत्र, भगवतीसूत्र वगैरेना प्राचीन आदर्शो जे आपणा समक्ष विद्यमान छे ते जोतां आपणने पाठभेदोनी विविधता अने विषमतानो तथा भाषास्वरूपनी विचित्रतानो ख्याल आवी शके छे । अस्तु दशवैकालिकसूत्र उपरनी स्थविर श्रीअगस्त्यसिंहनी चूर्णी जोतां आपणने ख्याल आवी जाय छे के वल्लभी पाठनिर्णय थवा अगाउ जैन आगमो उपर व्याख्याग्रंथो अथवा वृत्ति-चूर्णीग्रंथो रचावा शरू थई चूक्या हता । स्थविर श्रीअगस्त्यसिंह पण पोतानी चूर्णीमां अनेक स्थळे प्राचीन वृत्तिपाठोनी उल्लेख करे छे । आ उपरांत “ हिमव्रंतथेरावली ”मां नीचे प्रमाणेनो उल्लेख छे—

१ प्रस्तुत चूर्णीने आचार्य श्रीहरिभद्रे दशवैकालिकसूत्रनी पोतानी टीकामां “ वृद्धविवरण ”ना नामथी ज ओळखावी छे, जेने पूज्य श्रीसागरानन्दसूरिए संशोधन करीने छपावी छे ॥

२ “ कइं णु कुञ्जेत्यादि । अस्य व्याख्या-इह च संहितादिक्रमेण प्रतिस्त्रं व्याख्याने ग्रन्थगौरवमिति तत्परिज्ञाननिबन्धनं भावार्थमात्रमुच्यते । तत्रापि ‘ कत्यहं, कदाऽहं, कथमहं ’ इत्याद्यदृश्यपाठान्तरपरित्यागेन दृश्यं व्याख्यायते । ” दशवै० हरि० वृत्ति पत्र ८५-१ ॥

३ “ एत्थ इमातो वृत्तिगतातो पदुद्देशमेत्तगाथाओ । तंजहा-“ दुक्खं च दुस्समाए० ” इत्यादि रतिवक्कचूलिकायाम् ॥

“ आर्यरेवतीनक्षत्राणां आर्यसिंहाख्याः शिष्या अभूवन्, ते च ब्रह्मद्वीपिकाशाखोप-
लक्षिता अभूवन् । तेषामार्यसिंहानां स्थविराणां मधुमित्रा-ऽऽर्यस्कन्दिलाचार्यनामानौ द्वौ
शिष्यावभूताम् । आर्यमधुमित्राणां शिष्या आर्यगन्धहस्तिनोऽतीव विद्वांसः प्रभावकाश्चाभूवन् ।
तैश्च पूर्वस्थविरोत्तंसोमास्वातिवाचकरचिततत्त्वार्थोपरि अशीतिसहस्रश्लोकप्रमाणं महाभाष्यं
रचितम् । एकादशाङ्गोपरि चार्यस्कन्दिलस्थविराणामुपरोधतस्तैर्विवरणानि रचितानि ।
यदुक्तं तद्रचिताचाराङ्गविवरणान्ते यथा—

“ थेरस्स महूमित्तस्स, सेहेहिं तिपुव्वनाणजुत्तेहिं ।
मुणिगणविंवदिण्हिं, ववगयरागाइदोसेहिं ॥ १ ॥
बंभदीवियसाहामउडेहिं गंधहत्थिविबुहेहिं ।
विवरणमेयं रइयं दोमयवासेसु विक्रमओ ॥ २ ॥ ”

अर्थात् “ आर्यरेवतीनक्षत्रना आर्यसिंहनामे शिष्य हता, जे ब्रह्मद्वीपिकशाखीय
तरीके ओलखाता हता । स्थविर आर्यसिंहना मधुमित्र अने आर्यस्कन्दिल नामे वे शिष्यो
हता । आर्यमधुमित्रना शिष्य आर्यगंधहस्ती हता, जेओ घणा विद्वान् अने प्रभावक हता ।
तेमणे वाचक उमास्वातिकृत तत्त्वार्थ उपर एंसी हजार श्लोकप्रमाण महाभाष्यनी रचना
करी हती अने स्थविर आर्यस्कन्दिलना आग्रहथी अगीआर अंगो उपर विवरणो रच्यां
हतां । जे हकीकत तेमणे रचेल आचारांगसूत्र-विवरणना अंतभागथी जणाय छे ।
जे आ प्रमाणे छे.

“ स्थविर आर्यमधुमित्रना- शिष्य, मुनिगणमान्य, त्रण पूर्वतुं ज्ञान धरावनार ब्रह्म-
द्वीपिकशाखीय स्थविर गंधहस्तीए विक्रमथी बसो वर्ष वीत्या बाद आ (आचारांगसूत्रतुं)
विवरण रच्युं छे । ”

जो के उपर हिमवंतथेरावलीमां जणावेल अगीआर अंगनां विवरणो पैकी एक पण
विवरण आज्ञे आपणा सामे नथी, ते छतां आचार्य श्रीशीलांके पोतानी आचारांगसूत्र
उपरनी टीकाना प्रारंभमां “ शस्त्रपरिज्ञाविवरणमतिबहुगहनं च गन्धहस्तिकृतम् । ” एम
जणान्युं छे ते जोतां हिमवंतथेरावलीमांनो उल्लेख तरछोडी नाखवा जेवो नथी । अस्तु ।
आ वस्तु विचारतां तेमज उपलब्ध थएठी स्थविर अगस्त्यसिंहनी दशवैकालिकनी चूर्णी
अने तेमां आवतो प्राचीन वृत्तिनो उल्लेख जोतां गद्य विवरणग्रंथो रचावानी शरुआत
बल्लभीमां सूत्रव्यवस्थापन थयुं तेथी य वे त्रण सैका पूर्वनी होवानुं सावित थाय छे ।
स्थविर अगस्त्यसिंहनी चूर्णिनो रचनासमय विक्रमनी त्रीजी सदीथी अर्वाचीन होवानो
संभव जरा य नथी अने तेथी पहेलानो पण संभवित नथी । स्थविर अगस्त्यसिंहे पोतानी
चूर्णिना अंतमां नीचे मुजबनी प्रशस्ति आपी छे.

वीरवरस्स भगवओ तित्थे कोडीगणे सुविपुलम्मि ।
 गुणगणवहराभस्सा वेरसामिस्स साहाए ॥ १ ॥
 महरिसिसरिससभावा भावाऽभावाण मुणितपरमत्था ।
 रिसिगुत्तखमासमणो(णा ?)खमासमाणं णिधी आसि ॥ २ ॥
 तेसिं सीसेण इमा कलसभवमइंदणामधेजेण ।
 दसकालियस्स चुण्णी पयाण रयणातो उवण्णत्था ॥ ३ ॥

प्रस्तुत प्रशस्ति जोतां अने स्थविर अगस्त्यसिंह, भगवान् श्रीवज्रस्वामिनी शाखामां थएल होई ओछामां ओछुं बीजी त्रीजी पेढीए थएला होवानो संभव होवाथी, तेम ज तेमणे पोतानी चूर्णमां प्राचीन वृत्तिनो उल्लेख करेलो होई विक्रमनी त्रीजी सदीमां तेमनुं होवुं अने चूर्णांनुं रचवुं संगत लागे छे.

उपर जणाव्या मुजइ आजे आपणा सामे प्राचीन कोई पण विवरण, वृत्ति के व्याख्याग्रंथ नथी, तेम छतां प्रस्तुत अगस्त्यसिंहकृत चूर्णि के जे आजे उपलब्ध थता गद्य-व्याख्याग्रंथोमां सौथी प्राचीन होवा उपरांत स्थविर श्रीदेवर्द्धिगणि क्षमाश्रमणनी आगम-व्यवस्था अने ग्रंथलेखन पूर्वे रचाएल छे तेमां निर्युक्तिग्रंथने समावीने व्याख्या करवामां आवी छे, एटले मारी प्रस्तावनामां में निर्युक्तिरचनानो समय विक्रमनो छट्टो सैको होवानी जे संभावना करी छे तथा ते साथे वल्लभीवाचनाना सूत्रव्यवस्थापन थया बाद निर्युक्तिओ रचावानी संभावना करी छे, ए बन्नेय त्रिधातो बराबर नथी, परंतु निर्युक्तिओनी रचना विक्रमना बीजा सैका पूर्वेनी छे ।

प्राचीन काळथी जे एक प्रवाह चाले छे के ' निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुस्वामी छे ' एनो खरो अर्थ अत्यारे बराबर समजातो नथी, तेम छतां संभव छे के तेमणे कोई विशिष्ट निर्युक्तिओनुं संकलन कर्युं होय जेना अमुक अंशो वर्त्तमान निर्युक्तिग्रंथोमां समावी लेवामां आव्या होय ! । आजे आपणा सामे जे निर्युक्तिओ छे तेमां तो उत्तरोत्तर वधारो थतो रह्यो होई एना मौलिक स्वरूपने नक्की करवानुं कार्य-अतिदुष्कर छे अने एना प्रणेता के व्यवस्थापकनुं नाम नक्की करवुं ए पण अति अचरुं काम छे । आपणा वर्त्तमान निर्युक्तिग्रंथोमां पाछळथी केटलो ऊमेरो थयो छे, ए जाणवा माटे स्थविर अगस्त्यसिंहनी चूर्णि अति महत्त्वनुं साधन छे । स्थविर अगस्त्यसिंहनी चूर्णिमां दशवैकालिकना प्रथम अध्ययननी निर्युक्तिगाथाओ मात्र चोपन छे, ज्यारे आचार्य श्री-हरिभद्रनी टीकामां प्रथम अध्ययननी निर्युक्तिगाथाओ एक सो ने छप्पन जेटली छे । आखा दशवैकालिकसूत्रनी निर्युक्तिगाथानो विचार करीए तो आचार्य हरिभद्रनी टीकामां लगभग गाथासंख्या वेवडी करतां पण वधारे थई जाय । अहीं एक बात ए ध्यानमां

રાખવા જેવી છે કે-પૂજ્ય શ્રીસાગરાનન્દસૂરિજીએ પ્રસિદ્ધ કરેલી દશવૈકાલિક ચૂર્ણી, કે જે વલ્લભીસૂત્રવ્યવસ્થાપન પછી રચાઈ છે તેમાં સૂત્રપાઠ વલ્લભીવાચનાસમ્મત હોવા છતાં નિર્યુક્તિગાથાઓ અગસ્ત્યસિંહની ચૂર્ણીમાં છે તેટલી ઇટલે કે માત્ર ચોપન જ છે । આ ઉપરથી સમજાશે કે સમયના વહેવા સાથે નિર્યુક્તિપ્રંથોમાં પાછળથી ઘણાં ઘણાં પરિવર્તન અને વૃદ્ધિ થયાં છે । આ વધું વિચારતાં જો કે નિર્યુક્તિપ્રંથો કોના રચેલા ? તેનું મૌલિક સ્વરૂપ કેવું ? વગેરે પ્રશ્નો અણઉકળ્યા રહે છે, તે છતાં જૈન આગમો ઉપર નિર્યુક્તિઓ રચાવાનો પ્રારંભ ઘણો પ્રાચીન છે । ભગવાન્ શ્રીમલ્લવાદીએ પણ પોતાના નયચક્ર પ્રંથમાં નિર્યુક્તિગાથાઓનાં ઉદ્ધરણો આપેલાં છે । જેમાનું ઉદાહરણ તરીકે એક ઉદ્ધરણ આપવામાં આવે છે ।

“ એકેક્કો ય સતવિધો ત્તિ શતસદ્ધયં પ્રભેદમેવમ્ભૂતં વ્યાપ્રોતિ એતલ્લક્ષણમ્ । તત્સા-ક્ષીભૂતં તત્સંવાદિ “ નિર્યુક્તિ ” લક્ષણમાહ-“ વત્થૂણં સંકમણં હોતિ અવત્થૂ ણયે સમમ્ભિ-રૂઢે । ” ઇતિ । ઇત્યાદિ ।

ભગવાન્ શ્રીમલ્લવાદિનો સત્તાસમય વિક્રમની પાંચમી સદી અને વલ્લભી સૂત્રવ્યવસ્થાપનવાચના પહેલાંનો છે । નન્દીસૂત્ર વગેરે મૌલિક આગમોમાં પણ નિર્યુક્તિપ્રંથની ગાથાઓ હોવાનું માનવામાં આવે છે ।

અંતમાં ઇટલું જ નિવેદન છે કે-ઘણા વર્ષોને અંતે એક મહાશાસ્ત્રને બની શકે તેટલા વ્યવસ્થિત સ્વરૂપમાં વિદ્વાન્ મુનિગણ આદિ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવે છે । પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્ર જૈન ગીતાર્થ સ્થવિરોની મહાપ્રસાદી છે । શ્રમણ વીર-વર્દ્ધમાન પરમાત્માના અતિગંભીર અને અનાવાધ ધર્મમાર્ગની સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મતર સૂક્ષ્મતમ વ્યવસ્થા અને તેની સમાલોચનાને રજૂ કરતું આ એક મહાશાસ્ત્ર છે । એનું અધ્યયન સૌને વીરપરમાત્માના શુદ્ધ માર્ગનું દર્શન કરાવનાર બનો ।

લિ૦

મુનિ પુણ્યવિજય

ગ્રન્થકારોનો પરિચય ।

પ્રસ્તુત **વૃહત્કલ્પસૂત્ર** મહાશાસ્ત્ર, જેનું 'લઘુ' નામ કલ્પો છે તેના સંપાદન સાથે તેના ઉપરની નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય અને ટીકાનું સંપાદન કરેલ હોઈ એ બધાયના પ્રણેતાઓ કોણ છે-હતા તેને લગતો શક્ય ઇતિહાસિક પરિચય આ નીચે કરાવવામાં આવે છે.

છેદસૂત્રકાર અને નિર્યુક્તિકાર

જૈન સંપ્રદાયમાં ઘણા પ્રાચીન કાલથી છેદસૂત્રકાર અને નિર્યુક્તિકાર તરીકે ચતુર્દશ-પૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રવાહુસ્વામી જાણીતા છે. આ માન્યતાને કેટલાય પ્રાચીન ગ્રંથકારોએ તેમના પ્રંથોમાં જણાવી છે, અને એ જ માન્યતા આજે જૈન સંપ્રદાયમાં સર્વત્ર પ્રચલિત છે, પરંતુ નિર્યુક્તિ, ચૂર્ણિ વગેરે પ્રાચીનતમ ગ્રંથોનું સૂક્ષ્મ અધ્યયન કરતાં તેમાં આવતા ઉલ્લેખો તરફ ધ્યાન આપતાં ઉપરોક્ત રૂઢ સાંપ્રદાયિક માન્યતા વાધિત થાય છે. એટલે આ પરિચયમાં ઉપર જણાવેલી ચાલુ સાંપ્રદાયિક માન્યતાની વન્નેય પક્ષનાં સાધકવાધક પ્રમાણો દ્વારા સમીક્ષા કરવામાં આવે છે.

“ છેદસૂત્રોના પ્રણેતા ચતુર્દશપૂર્વવિદ્ ભગવાન્ ભદ્રવાહુસ્વામી છે ” એ વિષે કોઈ પળ જાતનો વિસંવાદ નથી. જો કે છેદસૂત્રોમાં તેના આરંભમાં, અંતમાં અગર કોઈ પળ ઠેકાણે સુદ્ ગ્રન્થકારે પોતાના નામ આદિ કશાયનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી, તેમ છતાં તેમના પછી થયેલ ગ્રન્થકારોએ જે ઉલ્લેખો કર્યા છે તે જોતાં સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાય છે કે—છેદસૂત્રકાર, ચતુર્દશપૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રવાહુસ્વામી જ છે.

દશાશ્રુતસ્કંધસૂત્રની નિર્યુક્તિના પ્રારંભમાં નિર્યુક્તિકાર જણાવે છે—

વંદામિ ભદ્રવાહું, પાર્શ્વિણં ચરિમસગલસુયનાણિં ।

સુત્તસ્સ કારગમિસિં, દસાસુ કપ્પે ય વવહારે ॥ ૧ ॥

અર્થાત્—“ પ્રાચીનગોત્રીય, અંતિમ શ્રુતકેવલી તેમ જ દશાશ્રુતસ્કંધ, કલ્પ અને વ્યવહારસૂત્રના પ્રણેતા, મહર્ષિ ભદ્રવાહુને હું નમસ્કાર કરું છું. ”

આ જ પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ પંચકલ્પની આદિમાં પણ છે. આ વન્નેય ઉલ્લેખો જોતાં તેમજ વીજું કોઈ પળ વાધક પ્રમાણ ન હોવાથી સ્પષ્ટ રીતે કહી શકાય કે—‘ છેદસૂત્રોના નિર્માતા ચતુર્દશપૂર્વધર અંતિમ શ્રુતકેવલી સ્થવિર આર્ય ભદ્રવાહુસ્વામી છે અને તેમણે દશા, કલ્પ

૧. દશાશ્રુતસ્કંધ, કલ્પ (વૃહત્કલ્પસૂત્ર), વ્યવહાર, નિશીથ (આચારપ્રકલ્પ), મહાનિશીથ અને પંચકલ્પ આ છ ગ્રન્થોને ‘ છેદસૂત્ર ’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત લેખમાં છેદસૂત્રકાર સાથે સંબન્ધ ધરાવનાર પ્રથમનાં ચાર સૂત્રો જ સમજવાનાં છે. ૨. આવશ્યકસૂત્ર, દશવૈકાલિકસૂત્ર આદિ શાસ્ત્રો ઉપરની ગાથાબદ્ધ વ્યાખ્યાને નિર્યુક્તિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

अने व्यवहार ए त्रणेय छेदसूत्रोनी रचना करी छे. ' आ उल्लेखमां निर्युक्तिरचना करवाने लगतो तेमज तेओश्री "नैमित्तिक-स्थविर" होवाने लगतो कशोय उल्लेख नथी ए ध्यानभां राखवा जेबुं छे.

उपर अमे जे गाथा टांकी छे तेना उपर पंचकल्पमहाभाष्यकारे जे महाभाष्य कर्तुं छे तेमां पण निर्युक्तिग्रन्थोनी रचना कर्याने लगतो कशोय उल्लेख नथी. पंचकल्प महाभाष्यनी ए गाथाओ आ नीचे आपवामां आवे छे—

कृपं ति णामणिष्फणं, महत्थं वत्तुकामतो ।
 णिज्जूहगस्स भत्तीय, मंगलट्टाए संथुतिं ॥ १ ॥
 तिस्थरणमोक्कारो, सत्थस्स तु आइए समक्खाओ ।
 इह पुण जेणऽज्झयणं, णिज्जूढं तस्स कीरति तु ॥ २ ॥
 सत्थाणि मंगलपुरस्सराणि सुहसवणगहणधरणाणि ।
 जम्हा भवंति जंति य, सिस्सपसिस्सेहिं पचयं च ॥ ३ ॥
 भत्ती य सत्थकत्तरि, तत्तो उगओग गोरवं सत्थे ।
 एएण कारणेणं, कीरइ आदी णमोक्कारो ॥ ४ ॥
 ' वद ' अभिवाद-श्रुतीए, सुभसद्दो णेगहा तु परिगीतो ।
 वंदण पूयण णमणं, थुणणं सक्कारमेगट्टा ॥ ५ ॥
 भद्दं ति सुंदरं ति य, तुल्लत्थो जत्थ सुंदरा बाहू ।
 सो होति भद्दबाहू, गोण्णं जेणं तु बालत्ते ॥ ६ ॥
 पाएण ण लब्बिखज्जइ, पेसलभावो तु बाहुजुयलस्स ।
 उववण्णमतो णामं, तस्सेयं भद्दबाहु ति ॥ ७ ॥
 अण्णे वि भद्दबाहू विसेसणं गोण्णगहण पाईणं ।
 अण्णेसिं पऽविसिद्धे, विसेसणं चरिमसगलसुतं ॥ ८ ॥
 चरिमो अपच्छिमो खलु, चोइसपुव्वा तु होति सगलसुतं ।
 सेसाण बुदासट्टा, सुत्तकरऽज्झयणमेयस्स ॥ ९ ॥
 किं तेण कयं तं तू, जं भण्णति तस्स कारतो सो उ ।
 भण्णति गणधारीहिं, सव्वसुयं चैव पुव्वकयं ॥ १० ॥
 तत्तो च्चिय णिज्जूढं, अणुग्गहट्टाए संपयजतीणं ।
 तो सुत्तकारतो खलु, स भवति दशकृप्पववहारे ॥ ११ ॥

आ उल्लेखमां महाभाष्यकारे चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुस्वामीने मात्र सूत्रकार तरीके ज जणाव्या छे ए नवमी गाथाना उत्तरार्धथी स्पष्ट थाय छे.

उपर निर्युक्ति, भाष्य अने महाभाष्यना उल्लेखमां चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुस्वामीने दशा, कल्प, व्यवहार ए त्रण छेदसूत्रोना ज रचयिता जणाववामां आव्या छे;

પરંતુ પંચકલ્પભાષ્યની ચૂર્ણિમાં તેઓશ્રીને નિશીથસૂત્રના પ્રણેતા તરીકે પણ જણાવ્યા છે. એ ઉલ્લેખ અહીં આપવામાં આવે છે—

“ તેણ ભગવતા આચારપકલ્પ-દસા-કલ્પ-વ્યવહારા ય નવમપુષ્પનીસંદ્ભૂતા નિજ્જૂડા ।”

પંચકલ્પચૂર્ણી પત્ર ૧ (લિખિત)

અર્થાત્—તે ભગવાને (ભદ્રબાહુસ્વામીએ) નવમા પૂર્વમાંથી સારરૂપે આચારપ્રકલ્પ, દર્શા, કલ્પ અને વ્યવહાર એ ચાર સૂત્રો ઉદ્ધર્યા છે—રચ્યાં છે.

આ ઉલ્લેખમાં જે આચારપકલ્પ નામ છે એ નિશીથસૂત્રનું નામાન્તર છે. એટલે અત્યારે ગણાતાં છ છેદસૂત્રો પૈકી ચાર મૌલિક છેદસૂત્રોની અર્થાત્ દર્શા, કલ્પ, વ્યવહાર અને નિશીથસૂત્રની રચના ચતુર્દશપૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુસ્વામીએ કરી છે.

તિસ્થોગાલિય પ્રકીર્ણક,—જેની રચના વિક્રમની પાંચમી શતાબ્દિની શરૂઆતમાં થયેલી હોવાનું વિદ્વદ્વર્ય શ્રીમાન્ કલ્યાણવિજયજી “ વીરનિર્વાણ સંવત્ ઓર જૈન કાલગણના ” (પૃ૦ ૩૦, ટિ૦ ૨૭)માં સપ્રમાણ જણાવે છે,—તેમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

સત્તમતો થિરવાહૂ જાણુયસીસુપહિચ્છિય સુવાહૂ ।

નામેણ મદ્વાહૂ અવિહી સાધમ્મ સદોત્તિ (?) ॥ ૧૪ ॥

સો વિ ય ચોદ્ધસપુઘ્વી વારસવાસાઈં જોગપહિવત્તો ।

સુત્તત્તેણ નિવંધઈ અત્થં અજ્ઞયણવંધસ્સ ॥ ૧૫ ॥

તીર્થોદ્ધારપ્રકીર્ણકના પ્રસ્તુત ઉલ્લેખમાં ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન્ ભદ્રબાહુસ્વામીને સૂત્રકાર તરીકે જ વર્ણવ્યા છે, પરંતુ તેથી આગળ વધીને ‘તેઓ નિર્યુક્તિકાર’ હોવા વિષે કે તેમના નૈમિત્તિક હોવા વિષે સૂચના સરસ્વીયે કરવામાં આવી નથી.

ઉપર ટૂંકમાં જે પ્રમાણો નોંધાયાં છે એ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાશે કે—છેદ-સૂત્રોના પ્રણેતા, અંતિમ શ્રુતકેવલી સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુસ્વામી જ છે. આ માન્યતા વિષે કોઈને કશો ય વિરોધ નથી. વિરોધ તો આજે ‘નિર્યુક્તિકાર કોણ ? અથવા કયા ભદ્રબાહુસ્વામી ?’ એનો જ છે, એટલે આ સ્થળે એ વિષેની જ ચર્ચા અને સમીક્ષા કરવાની છે.

જૈન સંપ્રદાયમાં આજે એક એવો મહાન્ વર્ગ છે અને પ્રાચીન કાળમાં પણ હતો, જે “ નિર્યુક્તિઓના પ્રણેતા ચતુર્દશ પૂર્વવિદ્ છેદસૂત્રકાર સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુસ્વામી જ છે ” એ પરંપરાને માન્ય રાખે છે અને પોષે છે. એ વર્ગની માન્યતાને લગતાં અર્વાચીન પ્રમાણોને—નિરર્થક લેખનું સ્વરૂપ મોટું થઈ ન જાય એ માટે—જતાં કરી, એ વિષેના જે પ્રાચીન ઉલ્લેખો મળે છે એ સૌનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી “ નિર્યુક્તિકાર ભદ્રબાહુસ્વામી, ચતુર્દશ-પૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુસ્વામી નથી પણ તે કરતાં કોઈ જુદા જ સ્થવિર છે. ” એ પ્રામાણિક માન્યતાને લગતાં પ્રમાણો અને વિચારસરણી રજૂ કરવામાં આવશે.

૧. પ્રાચીન માન્યતા મુજબ દશશ્રુતસ્કંધ અને કલ્પને એક સૂત્ર તરીકે માનવામાં આવે અથવા કલ્પ અને વ્યવહારને એક સૂત્રરૂપે માનો હશે તો ચારને વદલે ત્રણ સૂત્રો થાય.

अमे अहीं अमारी नवीन छतां प्रामाणिक मान्यताने अंगे जे प्रमाणो अमे विचारो रजू करीए छीए तेने विद्वानो ध्यानपूर्वक विचारे अने तेनी साधक-बाधकताने लगता विचारो तेमज प्रमाणोने सौम्यताथी प्रगट करे. अहीं नोंधवामां आवती नवीन विचार-सरणीने अंगे कोई पण महाशय प्रामाणिक दलीलो तेमज ऐतिहासिक प्रमाणोद्वारा ऊहापोह करशे तो अमे तेना उपर जरूर विचार करीशुं. अमारी मान्यता विद्वद्गर्मां चर्चाईने तेनो वास्तविक निर्णय न आवे त्यां सुधी अमे एना उपर निर्भर रहेवा नथी इच्छता. अने ए ज कारणथी ' छेदसूत्रकार भद्रबाहुस्वामी ' करतां निर्युक्तिकार आचार्य तइन भिन्न होवानी अमारी दृढ मान्यता होवा छतां अमे अमारा तरफथी प्रकाशन पामेला प्रस्तुत बृहत्कल्प-सूत्र ग्रन्थनां शीर्षकोमां लांबा बखतथी चाली आवती रूढ मान्यता मुजब पूज्यश्रीभद्रबाहु-स्वामिविनिर्मितस्वोपज्ञनिर्युक्तियुपेतं बृहत्कल्पसूत्रं ए प्रमाणे ज लख्युं छे.

१

हवे अमे अमारी प्रतिज्ञा अनुसार प्रारंभमां “ निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहु स्वामी छे ” ए मान्यताने लगता प्राचीन उल्लेखो आपीए छीए.

१. “ अनुयोगदायिनः—सुधर्मस्वामिप्रभृतयः यावदस्य भगवतो निर्युक्तिकारस्य भद्र-बाहुस्वामिनश्चतुर्दशपूर्वधरस्याचार्योऽतस्तान् सर्वानिति ॥ ” आचाराङ्गसूत्र शीलाङ्काचार्य-कृत टीका-पत्र ४.

२. “ न च केषाञ्चिदिहोदाहरणानां निर्युक्तिकालादर्वाकालाभाविता इत्यन्योक्तत्वमा-शङ्कनीयम्, स हि भगवांश्चतुर्दशपूर्ववित् श्रुतकैवली कालत्रयविषयं वस्तु पश्यत्येवेति कथमन्यकृतत्वाशङ्का ? इति । ” उत्तराध्ययनसूत्र शान्तिसूरिकृता पाइयटीका-पत्र १३९.

३. “ गुणाधिकस्य वन्दनं कर्तव्यम् न त्वधमस्य, यत उक्तम्—“गुणाहिए वंदणयं” । भद्रबाहुस्वामिनश्चतुर्दशपूर्वधरत्वाद् दशपूर्वधरादीनां च न्यूनत्वात् किं तेषां नमस्कारमसौ करोति ? इति । अत्रोच्यते—गुणाधिका एव ते, अव्यवच्छित्तिगुणाधिकयात्, अतो न दोष इति । ” ओधनिर्युक्ति द्रोणाचार्यकृतटीका-पत्र ३.

४. “ इह चरणकरणक्रियाकलापतरुमूलकल्पं सामायिकादिषडध्ययनात्मकश्रुतस्कन्ध-रूपमावश्यकं तावदर्थतस्तीर्थकरैः सूत्रतरु गणधरैर्विरचितम् । अस्य चातीव गम्भीरार्थतां सकलसाधु-श्रावकवर्गस्य नित्योपयोगितां च विज्ञाय चतुर्दशपूर्वधरेण श्रीमद्भद्रबाहुनैत-द्व्याख्यानरूपा “ आभिणिबोहियनाणं० ” इत्यादिप्रसिद्धग्रन्थरूपा निर्युक्तिः कृता । ” विशेषावश्यक मलधारिहेमचन्द्रसूरिकृत टीका-पत्र १.

५. “ साधूनामनुग्रहाय चतुर्दशपूर्वधरेण भगवता भद्रबाहुस्वामिना कल्पसूत्रं व्यव-हारसूत्रं चाकारि, उभयोरपि च सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिः । ” बृहत्कल्पपीठिका मलयगिरि-कृत टीका-पत्र २.

६. “ इह श्रीमदावश्यकदिसिद्धान्तप्रतिबद्धनिर्युक्तिशास्त्रसंसूत्रणसूत्रधारः.....श्री-

भद्रबाहुस्वामी.....कल्पनामधेयमध्ययनं निर्युक्तियुक्तं निर्यूढवान् । ” बृहत्कल्प-
पीठिका श्रीक्षेमकीर्तिसूरिअनुमन्धिता टीका-पत्र १७७ ।

अहीं जे छ शास्त्रीय उल्लेखो आपवामां आब्या छे ए बधाय प्राचीन मान्य आचार्य-
वरोना छे अने ए “ निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वविद् भगवान् भद्रबाहुस्वामी छे ” ए मान्य-
ताने टेको आपे छे. आ उल्लेखोमां सौथी प्राचीन उल्लेख आचार्य श्रीशीलांकनो छे. जे
विक्रमनी आठमी शताब्दिना उत्तरार्धनो अथवा नवमी शताब्दिना आरंभनो छे. आ करतां
प्राचीन उल्लेख खंतपूर्वक तपास करवा छतां अमारी नजरे आवी शक्यो नथी.

उपर नोंधेल छ उल्लेखो पैकी आचार्य श्रीशान्त्याचार्यसूरिनो उल्लेख बाद करतां बाकीना
बधा य उल्लेखोमां सामान्य रीते एटली ज हकीकत छे के-“ निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वविद्
भद्रबाहुस्वामी छे-हता ” पण श्रीशान्त्याचार्यना उल्लेखमां एटली विशेष हकीकत छे के-
“ प्रस्तुत (उत्तराध्ययनसूत्रनी) निर्युक्तिमां केटलांक उदाहरणो अर्वाचीन अर्थात् चतुर्दश-
पूर्वधर निर्युक्तिकार भगवान् भद्रबाहुस्वामी करतां पाछळना समयमां थएला महापुरुषोने
लगतां छे, माटे ‘ ए कोई बीजानां कहेलां-उमेरेलां छे ’ एवी शंका न लाववी; कारण के
भगवान् भद्रबाहुस्वामी चतुर्दशपूर्वविद् श्रुतकेवळी होई त्रणे काळना पदार्थोने साक्षात्
जाणी शके छे. एटले ए उदाहरणो कोई बीजानां उमेरेलां छे एवी शंका केम
थई शके ? ”

निर्युक्ति आदिमां आवती विरोधास्पद धावतोનો रदियो आपवा माटेनी जो कोई
मजबूतमां मजबूत दलील कहो के शास्त्रीय प्रमाण कहो तो ते आ एक श्रीशान्त्याचार्य
आपेल समाधान छे. अत्यारे मोटे भागे दरेक जण मात्र आ एक दलीलने अनुसरीने ज
संतोष मानी ले छे, परंतु उपरोक्त समाधान आपनार पूज्य श्रीशान्तिसूरि पोते ज खरे
प्रसंगे ऊंडा विचारमां पडी घडीभर केवा थोभी जाय छे ? अने पोते आपेल समाधान
खामीवालुं भासतां केवा विकल्पो करे छे, ए आपणे आगळ उपर जोईशुं.

उपर छ विभागमां आपेल उल्लेखोने अंगे अमारे अहीं आ करतां विशेष कांई ज
चर्चवानुं नथी. जे कांई कहेवानुं छे ते आगळ उपर प्रसंगे प्रसंगे कहेवामां आवशे.

२

हवे अमे उपरोक्त अर्थात् “ निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वविद् भद्रबाहुस्वामी छे ” ए
मान्यताने बाधित करनार प्रमाणोने उल्लेख करी ते पछी तेने लगती योग्य चर्चा रजू करीशुं.

१. (क) मूढणइयं सुयं कालियं तु ण णया समोयरंति इहं ।

अपुहुत्ते समोयारो, नत्थि पुहुत्ते समोयारो ॥ ७६२ ॥

जावंति अज्जवइरा, अपुहुत्तं कालियाणुओगे य ।

तेणाऽऽरेण पुहुत्तं, कालियसुय दिट्ठिवाए य ॥ ७६३ ॥

*

*

*

(ख) तुंबवणसन्निवेशो, निग्गयं पिउसगासमल्लीणं ।
 छम्मासियं छसु जयं, माऊय समन्नियं वंदे ॥ ७६४ ॥
 जो गुज्झएहिं बालो, निमंतिओ भोयणेण वासंते ।
 णेच्छइ विणीयविणओ, तं वइररिसिं णमंसांमि ॥ ७६५ ॥
 उज्जेणीए जो जंभगेहिं आणक्खिऊण धुयमहिओ ।
 अक्खीणमहाणसियं सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥ ७६६ ॥
 जस्स अणुणाए वायगत्तणे दसपुरम्मि णयरम्मि ।
 देवेहिं कया महिमा, पयाणुसारिं णमंसांमि ॥ ७६७ ॥
 जो कन्नाइ धणेण य, णिमंतिओ जुव्वणम्मि गिहवइणा ।
 नयरम्मि कुसुमनामे, तं वइररिसिं णमंसांमि ॥ ७६८ ॥
 जेणुद्धरिआ विज्जा, आगासगमा महापरिण्णाओ ।
 वंदामि अज्जवइरं, अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ ७६९ ॥

* * *

(ग) अपुहुत्ते अणुओगो, चत्तारि दुवार भासई एगो ।
 पुहुताणुओगकरणे, ते अत्थ तओ उ वोच्छिन्ना ॥ ७७३ ॥
 देविंदवंदिएहिं, महाणुभागोहिं रक्खिअज्जेहिं ।
 जुगमासज्ज विभत्तो, अणुओगो तो कओ चउहा ॥ ७७४ ॥
 माया य रुइसोमा, पिया य नामेण सोमदेव त्ति ।
 भाया य फग्गुरक्खिय, तोसलिपुत्ता य आयरिआ ॥ ७७५ ॥
 निज्जवण भइगुत्ते, वीसुं पढणं च तस्स पुव्वगयं ।
 पन्वाविओ य भाया, रक्खिअखमणेहिं जणओ य ॥ ७७६ ॥

* * *

(घ) बहुरय पएस अन्वत्त समुच्छ दुग तिग अबद्धिगा चेव ।
 सत्तेए णिण्हगा खल्ल, तित्थम्मि उ वद्धमाणस्स ॥ ७७८ ॥
 बहुरय जमालिपभवा, जीवपएसा य तीसगुत्ताओ ।
 अन्वत्ताऽऽसाढाओ, सामुच्छेयाऽऽसमित्ताओ ॥ ७७९ ॥
 गंगाओ दो किरिया, छल्लुगा तेरासियाण उप्पत्ती ।
 थेरा य गोट्टमाहिल, पुट्टमवद्धं परूविति ॥ ७८० ॥
 सावत्थी उसभपुरं, सेयविया मिहिल उरुल्लुगातीरं ।
 पुरिमंतरंजि दसपुर, रहवीरपुरं च णयराहं ॥ ७८१ ॥
 चोइस सोलस वासा, चोइस वीसुत्तरा य दोणिण सया ।
 अट्टावीसा य दुवे, पंचेव सया उ चोयाला ॥ ७८२ ॥

पंचसया चुलसीया, छ च्चैव सया णवोत्तरा हुंति ।
णाणुप्पत्ती य दुवे, उप्पण्णा णिव्वुए सेसा ॥ ७८३ ॥

* * *

मिच्छादिद्वीयाणं, जं तेसिं कारियं जहिं जत्थ ।
सव्वंपि तयं सुद्धं, मूले तह उत्तरगुणे य ॥ ७८८ ॥

* * *

पाडलिपुत्त महागिरि, अज्जसुहत्थी य सेट्ठि वसुभूती ।
वइदिस उज्जेणीए, जियपडिमा एलकच्छं च ॥ १२८३ ॥

आवश्यकनिर्युक्ति ।

२. अरहंते वंदित्ता, चउदसपुव्वी तहेव दसपुव्वी ।
एक्कारसंगसुत्तत्थधारए, सव्वसाहू य ॥ १ ॥
ओहेण उ णिज्जुत्तिं, वुच्छं चरणकरणाणुओगाओ ।
अप्पक्खरं महत्थं, अणुग्गहत्थं सुविहियाणं ॥ २ ॥

ओघनिर्युक्ति ।

३. अपुहुत्त-पुहुत्ताइं, निदिसिउं एत्थ होइ अहिगारो ।
चरणकरणाणुओगेण तस्स दारा इमे हुंति ॥ १ ॥

दशवैकालिकनिर्युक्ति ॥

४. जह जह पएसिणी जाणुगम्मि पालित्तओ भमाडेइ ।
तह तह सीसे वियणा, पणस्सइ मुहुंडरायस्स ॥ ४९८ ॥

* * *

नइ कण्ह-विन्न दीवे, पंचसया तावसाण णिवसंति ।
पव्वदिवसेसु कुलवइ, पालेवुत्तार सक्कारे ॥ ५०३ ॥
जण सावगाण खिसण, समियक्खण माइठाण लेवेण ।
सावय पयत्तकरणं, अविणय लोए चलण धोए ॥ ५०४ ॥
पडिलामिय वच्चंता, निवुड्डु नइकूलमिलण समियाओ ।
विम्हिय पंच सया तावसाण पव्वज्ज साहा य ॥ ५०५ ॥

पिण्डनिर्युक्ति ।

५. (क) भगवं पि थूलभदो, तिक्खे चंक्कम्मिओ न उण छिन्नो ।
अग्गिसिहाए वुत्थो, चाउम्मासे न उण दड्डो ॥ १०४ ॥
उज्जेणि कालखमणा सागरखमणा सुवण्णभूमीए ।
इंदो आउयसेसं, पुच्छइ सादिब्वकरणं च ॥ १२० ॥

* * *

(ઘ) ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના ચાતુરંગીય અધ્યયનમાં 'વહુરય પएस અઢ્વત્ત સમુચ્છ૦' ઇત્યાદિ-(નિર્યુક્તિ ગાથા ૧૬૪ થી ગાથા ૧૭૮ સુધી)માં સાત નિહ્વો અને ઢિગંબરમતનું,— આવશ્યક-નિર્યુક્તિ ગાથા. ૭૭૮ થી ૭૮૩ માં છે તે કરતાં,—વિસ્તૃત વર્ણન છે.

(ગ) રહવીપુરં નયરં, ઢીવગમજ્ઞાણ અજ્ઞકળ્હે ય ।

સિવભૂઈસ્સુવહિમ્મિ, પુચ્છા થેરાળ કહળા ય ॥ ૧૭૮ ॥

ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનિર્યુક્તિ ।

૬ ઇગભવિઈ ય બઢ્ઢાઉઈ ય અભિમુહિયનામગોઈ ય ।

ઈતે તિન્નિ વિ ઢેસા, ઢઢમ્મિ ય પોઢરીયસ્સ ॥ ૧૪૬ ॥

વૃત્તિ:—'ઈગે'ત્યાદિ । ઈકેન ભવેન ગતેન અનન્તરભવ ઈવ ય: પૌઢ્ઢરીકેષુ ઉત્પ-
ત્સ્યતે સ ઈકભવિક: । તથા તઢાસન્નતર: પૌઢ્ઢરીકેષુ બઢ્ઢાયુષ્કઃ। તતોડપ્યાસન્નતમ: 'અભિ-
મુઢ્ઢનામગોત્ર:' અનન્તરસમયેષુ ય: પૌઢ્ઢરીકેષુ ઉત્પદ્યતે । 'ઈતે' અનન્તરોક્તા: ત્રયોડપ્યાઢે-
શ્ચવિશેષા ઢ્રવ્યપૌઢ્ઢરીકેડવગન્તવ્યા ઇતિ ॥ સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિ શ્રુત૦ ૨, અધ્ય૦ ૧,
પત્ર ૨૬૭-૬૮ ।

આ વિભાગમાં આપેલ આધારો 'નિર્યુક્તિકાર ચતુર્ઢશપૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભઢ્રઢાહુ-
સ્ઢામી' હોવાની માન્યતાનો વિરોઢ કરનારા છે. જે ડુઢ નિર્યુક્તિ અને ચૂર્ણિગ્રન્થોમાંના છે
ઈટલું જ નહિ પણ નિર્યુક્તિકાર 'ચતુર્ઢશપૂર્વધર ભઢ્રઢાહુસ્ઢામી' હોવાની માન્યતાને લગતા
પ્રથમ વિભાગમાં આપેલા પુરાઢાઓ કરતાં વધારે પ્રાચીન તેમજ વિચારણીય છે. હવે અમે
આ પ્રમાણોની ચર્ચા કરતી વિચારસરણી રજૂ કરીઈ છીઈ.

નિર્યુક્તિકાર ભઢ્રઢાહુસ્ઢામી, ઈ જો ચતુર્ઢશપૂર્વવિઢ્ઢ ભઢ્રઢાહુસ્ઢામી જ હોય તો તેમણે
રચેલા નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં નીચેની ઢાઢતો ન જ હોઢી જોઈઈ, જે અત્યારે નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં પ્રત્ય-
ક્ષણે જોઢામાં આવે છે.—

૧. (ક) આવશ્યકનિર્યુક્તિ ગાથા ૭૬૪ થી ૭૭૬ સુધીમાં સ્થવિર ભઢ્રગુપ્ત (વજ્ર-
સ્ઢામીના વિઢ્યાગુરુ), આર્ય સિહગિરિ, શ્રીવજ્રસ્ઢામી, તોસલિપુત્રાચાર્ય, આર્યરક્ષિત, ફલ્ગુ-
રક્ષિત આઢિ અર્ઢાચીન આચાર્યોને લગતા પ્રસંગોનું વર્ણન. (જુઓ ઉલ્લેઢ ૧ ડ).

(ડ) પિંઢનિર્યુક્તિ ગાથા. ૪૧૮ માં પાઢલિપ્તાચાર્યનો પ્રસંગ અને ગાથા ૫૦૩ થી
૫૦૫ માં વજ્રસ્ઢામીના મામા આર્ય સમિતસૂરિનો સંબંઢ, ઢ્રહ્મઢ્ઢીપિક તાપસોની પ્રઢ્રજ્યા
અને ઢ્રહ્મઢ્ઢીપિક શાઢ્ઢાની ઉત્પત્તિનું વર્ણન (જુઓ ઉલ્લેઢ ૪).

(ગ) ઉત્તરાધ્યયનનિર્યુક્તિ ગાથા ૧૨૦ માં કાલિકાચાર્યની કથા (જુઓ ઉલ્લેઢ ૫ ક).

૨. ઓઢનિર્યુક્તિ ગાથા. ૧ માં ચૌઢપૂર્વધર, ઢશપૂર્વધર અને અગિયાર અંગજ્ઞાતાઓને
સામાન્ય નમસ્કાર કર્યો છે, ઈ પૂજ્ય શ્રીઢ્રોળાચાર્યે જળાઢ્યું છે તેમ અળઢટતો નથી પણ
આઢ૦ નિ૦ ગાથા ૭૬૪ થી ૭૬૧ સુધીમાં ઢશપૂર્વધર શ્રીવજ્રસ્ઢામીને નામ લઈને
નમસ્કાર કરઢામાં આઢ્યો છે તે ડચિત નથી. (જુઓ ઉલ્લેઢ ૧ તથા ૨ ડ).

૩. (ક) આવ૦ નિ૦ ગાથા ૭૬૩ અને ૭૭૪ માં જણાવ્યું છે કે—આર્ય વજ્રસ્વામીના જમાના સુધી કાલિકસૂત્રાદિની જુદા જુદા અનુયોગરૂપે વહેંચणी થई ન હતી પण તે बाद ए वहेंचणी थई છે, અને ए देवैद्रवंदित भगवान् आर्यरक्षिते काळ અને पोताना दुर्बलिका—पुष्यमित्र नामना विद्वान् शिष्यनी स्मरणशक्तिना हासने जोईने करी છે. (जुओ उहेख १ क અને ग).

(ख) दशवैकालिकनिर्युक्ति गाथा ४ मां अनुयोगना पृथक्त्व अपृथक्त्वनो उहेख છે, તેમાં જણાવ્યું છે કે—आ शास्त्रनो समावेश चरणकरणानुयोगमां थाय છે. (जुओ उहेख ३).

(ग) ओघनिर्युक्ति गाथा २ मां एनो पोतानो समावेश चरणकरणानुयोगमां होवानुं जणाव્યું છે. (उहेख २).

૪. આવ૦ નિ૦ ગાથા ૭૭૮ થી ૭૮૩ માં અને ઉત્ત૦ નિ૦ ગાથા ૧૬૪ થી ૧૭૮ સુધીમાં સાત નિહવો અને આઠમા દિગંબરમતની ઉત્પત્તિ અને તેમની માન્યતાઓનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, જેમાંના ઘણાં ચતુર્દશપૂર્વધર ભદ્રવાહુસ્વામી પછી થયા છે. અર્થાત્ એકંદર શ્રમણભગવાન્ મહાવીરના નિર્વાણ પછીના સાત સૈકા સુધીમાં બનેલ પ્રસંગો આ વન્ને નિર્યુક્તિગ્રંથમાં નોંધાયા છે. (जुओ उहेख १ घ तथा ५ ख).

૫. સૂત્રક્રતાંગનિર્યુક્તિ ગાથા ૧૬૪ માં દ્રવ્યનિક્ષેપને લગતા ત્રણ આદેશો અર્થાત્ ત્રણ માન્યતાઓનો ઉલ્લેખ છે, જે ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન્ ભદ્રવાહુ પછી થયેલ સ્થવિર આર્ય સુહસ્તી આદિ અર્વાચીન સ્થવિરોની માન્યતારૂપ હોઈ તેનો ઉલ્લેખ નિર્યુક્તિગ્રંથમાં સંગત ન હોઈ શકે (उहेख ६).

ઉપર જણાવેલ વાવતો ચતુર્દશપૂર્વધર ભદ્રવાહુકૃત નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં હોય એ કોઈ પણ રીતે ઘટમાન ન કહેવાય. પૂજ્ય શ્રીશાંત્યાચાર્યના કહેવા પ્રમાણે ‘ નિર્યુક્તિકાર ત્રિકાલજ્ઞાની હતા એટલે નિર્યુક્તિમાં એ વાવતોનો ઉલ્લેખ હોવો અયોગ્ય નથી ’ એ વાતને આપણે માની લઈએ તેમ છતાં નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં નામ લઈને શ્રીવજ્રસ્વામીને નમસ્કાર, અનુયોગની પૃથક્તા, નિહવાદિની ઉત્પત્તિ, પોતાના પછી ઉત્પન્ન થયેલ આચાર્યોની માન્યતાઓનો સંગ્રહ આદિ વાવતોનો ઉલ્લેખ કોઈ પણ રીતે સંગત માની શકાય નહિ; કારણ કે—

(क) कोईपण महान् व्यक्ति “ नमो तिस्थस्स, नमो आयरियाणं, नमो उवज्झायाणं, नमो सव्वसाहूणं ” इत्यादि वाक्यो द्वारा धर्म प्रत्येनो अथवा गुणो प्रत्येनो आदर प्रगट करवा माटे सामान्य नमस्कार करे ए अयोग्य नथी, पण ए ज व्यक्ति पोता करतां लघु दरजे रहेल व्यक्तिने नाम लईने नमस्कार करे ए तो कोईपण रीते उचित न गणाय अने एम बनी शके पण नहि. चौंद पूर्वधर भगवान् भद्रवाहुस्वामी, ओघनिर्युक्तिना मंगला-चरणमां कर्तुं છે તેમ ગુણો પ્રત્યે વહુમાન દર્શાવવા સ્વાતર દશપૂર્વધર આદિને કે સામાન્યતયા સાધુસમુદાયને નમસ્કાર કરે એમાં અળગતવું કશું જ નથી; પણ તેઓશ્રી સ્થવિર આર્ય વજ્રસ્વામીને “ तं वइरिसिं नमंसांमि, वंदामि अज्जवइरं ” એ રીતે સાક્ષાત્ નામ લઈ

नमस्कार करे अथवा पोताना शिष्यने “ भगवं पि थूलभदो ” एम व्यक्तिगत नाम लई “ भगवं ” तरीके लखे ए क्यारे पण वनी न शके अने ए पद्धति विनयधर्मनी रक्षा खातर कोई पण शास्त्रकारने के श्रुतधरने मान्य न ज होई शके.

(ख) चतुर्दशपूर्वविद् भगवान् भद्रबाहुस्वामी, जेमणे अनुयोगनी अपृथक् दशामां निर्युक्तिग्रंथोनी रचना कर्यानुं कहेवामां आवे छे तेओश्री १ पोता पछी लगभग चार सैका बाद बननार अनुयोगपृथक्त्वनी घटनानो उल्लेख करे, २ तेमना पोताना पछी थनार स्थविरोनी जीवनकथा अने मान्यताओनी नोंध ले अने ३ केटलाक निह्वो अने दिगंबरमत, जे तेमना पोतानाथी केटलेय काळांतरे उत्पन्न थएला छे तेमनी उत्पत्ति अने मान्यताओने निर्युक्तिग्रंथोमां वर्णवे ए कोई पण प्रकारे स्वीकारी के कल्पी शकाय तेम नथी. जो उपर्युक्त घटनाओ बन्या अगाउ ज तेनो उल्लेख निर्युक्तिग्रंथोमां करी देवामां आवे तो ते ते मान्यता के मत अमुक पुरुषथी रूढ थयानुं कहेवामां आवे ए शी रीते कही शकाय ?.

(ग) जे दश आगमो उपर निर्युक्तिओ रचायानो उल्लेख आवश्यकनिर्युक्तिमां छे, ए पैकीनां आचारांग अने सूत्रकृतांग ए बे अंगआगमो चौदपूर्वधर आर्य भद्रबाहुस्वामीना जमानामां जैन साम्प्रदायिक मान्यतानुसार अतिमहान् अने परिपूर्ण हतां, तेमज एना प्रत्येक सूत्र पर एकी साथे चार अनुयोग प्रवृत्त हता, ए स्थितिमां उपरोक्त अंगआगमो उपर गूथा-एल निर्युक्तिग्रन्थो अति विशाल अने चार अनुयोगमय होवा जोईए, तेमज बीजा आगमग्रन्थो उपर निर्माण करेल निर्युक्तिग्रन्थो पण चार अनुयोगमय अने विस्तृत होवा जोईए, अने ते उपरांत एमां उपर निर्देश करेल अनुयोगनी पृथक्कानो के अर्वाचीन स्थविरोनी जीवनकथा साथे संबंध धरावती कोई पण बाबतनो उल्लेख सदंतर न होवो जोईए.

आ कथन सामे ‘ निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वधर श्रीभद्रबाहुस्वामी होवा ’नी मान्यता तरफ बलण धरावनारा विद्वानोनुं कहेवुं छे के—“ निर्युक्तिकार, चतुर्दशपूर्वविद् भद्रबाहुस्वामी ज छे. तेओश्रीए ज्यारे निर्युक्तिग्रंथोनी रचना करी त्यारे ए निर्युक्तिग्रंथो चार अनुयोगमय अने विशाल ज हता; पण ज्यारे स्थविर आर्यरक्षिते पोताना दुर्बलिका पुष्यमित्र नामना विद्वान् शिष्यनी विस्मृतिने तेमज तेमनी पाछळ भविष्यमां थनार शिष्य-प्रशिष्यादि संततिनी अत्यन्त मंदबुद्धिने ध्यानमां लई अनुयोगने पृथक् कर्या त्यारे उपरोक्त चार अनुयोगमय निर्युक्तिग्रन्थोने पण पृथग् अनुयोगरूपे व्यवस्थित करी लीधा. ”

जो के, जेम स्थविर आर्यरक्षित भगवाने अनुयोगने पृथक् कर्यांना तेमज आर्यस्कंदिल आदि स्थविरोए माथुरी प्रमुख भिन्न भिन्न वाचनाओ द्वारा आगमोनी पुनर्व्यवस्था कर्यांना

१ आवस्सयस्स दसकालियस्स तह उत्तरज्झमायारे ।

स्यमडे णिज्जुत्ति वोच्छामि तहा दसाणं च ॥ ९४ ॥

कप्पस्स य णिज्जुत्ति, ववहारस्सेव परमनिउणस्स ।

सूरियपण्णत्तीए, बुच्छं इसिभासिआणं च ॥ ९५ ॥

અથવા એ આગમોની વાચના ચાલુ કર્યા આદિને લગતા વિવિધ ઉદ્દેશો મળે છે, તેમ નિર્યુક્તિ-ગ્રંથોને વ્યવસ્થિત કરવાને લગતો એક પળ ઉદ્દેશ મળતો નથી; તેમ છતાં ઉપરોક્ત સમાધાનને આપણે કબૂલ કરી લઈએ તો પળ એ સમાધાન સામે એક વિરોધ તો ઊભો જ છે કે—

સ્થવિર આર્યરક્ષિતના જમાનામાં આચારાંગ અને સૂત્રકૃતાંગ એ બે અંગઆગમોનું પ્રમાણ તે જ હતું જે ચતુર્દશપૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રવાહુસ્વામીના જમાનામાં હતું, એટલે એ નિર્યુક્તિગ્રંથો ચાર અનુયોગમય હોવાને બદલે મળે એક અનુયોગાનુસારી હો, પરંતુ એ નિર્યુક્તિગ્રંથોનું પ્રમાણ તો સૂત્રગ્રંથોની વિશાળતાને અનુસરી વિશાળ જ હોવું જોઈએ; પળ તેમ નહોતાં આપણા સામે વિદ્યમાન નિર્યુક્તિગ્રંથો માથુરી આદિ વાચનાઓ દ્વારા અતિસંસ્કાર પામેલ અને જૈન સામ્પ્રદાયિક માન્યતાનુસાર અતિ ટૂંકાઈ ગયેલ અંતિમ સૂત્રસંકલનને જ આવાદ અનુસરે છે.

અનુયોગની પૃથક્તા આદિને લગતી બાબતો વિષે કદાચ એમ કહેવામાં આવે કે— “એ ઉદ્દેશો સ્થવિર આર્ય રક્ષિતે નિર્યુક્તિગ્રંથોની પુનર્વ્યવસ્થા કરી ત્યારે ઉમેરેલ છે” તો પળ નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં ગોષ્ઠામાહિલ નિહવ અને દિગંબરમતની ઉત્પત્તિને લગતી હકીકત નિર્યુક્તિગ્રંથમાં ક્યાંથી આવી ? કે જે વન્નેયની ઉત્પત્તિ સ્થવિર શ્રીઆર્યરક્ષિત ભગવાનના સ્વર્ગવાસ પછી થયેલ છે. આ બાબતને ઉમેરનાર કોઈ ત્રીજા જ સ્થવિરને શોધવા જવું પડે એવું છે.

વસ્તુતઃ વિચાર કરવામાં આવે તો કોઈ પળ સ્થવિર મહર્ષિ પ્રાચીન આચાર્યના ગ્રંથને અનિવાર્ય રીતે વ્યવસ્થિત કરવાની આવશ્યકતા ઊભી થતાં તેમાં સંબંધ જોડવા પૂરતો ઘટતો ઉમેરો કે સહજ ફેરફાર કરે એ સહ્ય હોઈ શકે, પળ તેને બદલે તે મૂળ ગ્રંથકારના જમાનાઓ પછી બનેલી ઘટનાઓને કે તેવી કોઈ બીજી બાબતોને મૂળ ગ્રંથમાં નવેસર પેસાડી દે એથી એ ગ્રંથનું મૌલિકપણું, ગૌરવ કે પ્રામાણિકતા જલ્લવાય સ્વરાં ? આપણે નિર્વિવાદપણે કબૂલ કરવું જોઈએ કે મૂળ ગ્રંથમાં એવો નવો ઉમેરો ક્યારે ય પળ વાસ્તવિક તેમજ માન્ય ન કરી શકાય. કોઈ પળ સ્થવિર મહર્ષિ અણઘટતો ઉમેરો મૂળ ગ્રંથમાં ન જ કરે અને જો કોઈ કરે તો તેવા ઉમેરાને તે જ જમાનાના સ્થવિરો મંજૂર ન જ રાખે. અને તેમ બને તો તેની મૌલિકતામાં જરૂર ઊણપ આવે.

અહીં પ્રસંગવશાત્ એક વાત સ્પષ્ટ કરી લઈએ કે, ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન્ ભદ્રવાહુના જમાનાના નિર્યુક્તિગ્રંથોને આર્યરક્ષિતના યુગમાં વ્યવસ્થિત કરાય અને આર્યરક્ષિતના યુગમાં વ્યવસ્થિત કરાણેલ નિર્યુક્તિગ્રંથોને તે પછીના જમાનામાં વ્યવસ્થિત કરવામાં આવે, એટલું જ નહિ પળ એ નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં ઉત્તરોત્તર ગાડાં ને ગાડાં ભરીને વધારો ઘટાડો કરવામાં આવે, આ જાતની કલ્પનાઓ જરાય યુક્તિસંગત નથી. કોઈ પળ મૌલિક ગ્રંથમાં આવા ફેરફારો કર્યા પછી એ ગ્રંથને મૂળ પુરુષના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં સ્વરે જ એના પ્રણેતા મૂળ પુરુષની તેમજ તે પછીના સ્થવિરોની પ્રામાણિકતા દૂષિત જ થાય છે.

ઉપર જણાવવામાં આવ્યું તે સિવાય નિર્યુક્તિગ્રંથોમાં ત્રણ વાબતો એવી છે કે જે નિર્યુક્તિકાર ચતુર્દશપૂર્વધર હોવાની માન્યતા ધરાવતાં આપણને અટકાવે છે.

૧ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં અકામમરણીય નામના અધ્યયનમાં નીચે પ્રમાણેની નિર્યુક્તિ ગાથા છે:—

સઠ્ઠે એ દારા, મરણવિભક્તીઈ વણિયા કમસો ।

સગલણિઉણે પયસ્થે, જિણ ચડદસપુઠ્ઠિ ભાસંતિ ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થાત્—મરણવિભક્તિને લગતાં બધાં દ્વારોને અનુક્રમે વર્ણવ્યાં, (પરંતુ) પદાર્થોને સંપૂર્ણ અને વિશદ રીતે જિન ઇટલે કેવલજ્ઞાની અને ચતુર્દશપૂર્વી (જ) કહે છે—કહી શકે છે.

આ ગાથામાં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે—“ પદાર્થોને સંપૂર્ણ અને વિશદ રીતે કેવલજ્ઞાની અને ચૌદપૂર્વધર જ કહે છે ” જો નિર્યુક્તિકાર પોતે ચૌદપૂર્વી હોય તો ગાથામાં “ ચડદસપુઠ્ઠિ ” એમ ન લખે.

શ્રીમાન્ શાન્ત્યાચાર્યે પરીષહાધ્યયનના અંતમાં જણાવ્યું છે કે—“ ભગવાન્ ભદ્રવાહુ-સ્વામી ચતુર્દશપૂર્વવિદ્ શ્રુતકેવલો હોઈ ત્રણે કાલના પદાર્થોને સાક્ષાત્ જાણી શકે છે માટે અર્વાચીન ઉદાહરણો જોઈ એ માટે બીજાનાં કરેલાં હશે એમ શંકા ન કરવી ” પરંતુ આ પ્રમાણે સમાધાન આપનાર પૂજ્યશ્રી શાન્ત્યાચાર્યને ઉપરોક્ત ગાથાની ટીકા કરતાં ઘડીભર વિચારમગ્ન થવા સાથે કેવું મૂંઝાવું પડ્યું છે એ આપણે નીચે આપેલા એમની ટીકાના અંશને ધ્યાનમાં લેતાં સમજી શકીએ છીએ—

“ સમ્પ્રત્યતિગમ્ભીરતામાગમસ્ય દર્શયન્નાત્મૌદ્વલ્યપરિહારાયાહ ભગવાન્ નિર્યુક્તિકાર:—

સઠ્ઠે એ દારા૦ ગાથાઠ્ઠ્યાઠ્ઠ્યા—‘ સર્વાણિ ’ અશ્લેષાણિ ‘ એતાનિ ’ અનન્તરમુપદર્શિ-તાનિ ‘ દ્વારાણિ ’ અર્થપ્રતિપાદનમુઠ્ઠ્યાનિ ‘ મરણવિભક્તે: ’ મરણવિભક્ત્યપરનામ્નોઽસ્યૈવાધ્યયનસ્ય ‘ વર્ણિતાનિ ’ પ્રહુપતાનિ, મયેતિ શેષ:, ‘ કમસો ’ ત્તિ પ્રાગ્વત્ ક્રમત: । આહ એવં સક-લાઽપિ મરણવક્તવ્યતા ઉક્તા ઉત ન ? ઇત્યાહ—સકલાશ્ચ-સમસ્તા નિપુણાશ્ચ-અશ્લેષવિશે-ષકલિતા: સકલનિપુણા: તાન્ પદાર્થાન્ ઇહ પ્રશસ્તમરણાદીન્ જિનાશ્ચ-કેવલિન: ચતુર્દશ-પૂર્વિણશ્ચ-પ્રભવાદયો જિનચતુર્દશપૂર્વિણો ‘ ભાપન્તે ’ વ્યક્તમભિદ્ધતિ, અહં તુ મન્દમતિ-ત્વાન્ તથા વર્ણયિતું ક્ષમ ઇત્યભિપ્રાય: । સ્વયં ચતુર્દશપૂર્વિત્વેઽપિ ચત્તુર્દશપૂર્વ્યુપાદાનં તત્ તેપામપિ ષટ્સ્થાનપતિતત્ત્વેન શેષમાહાત્મ્યઠ્ઠ્યાપનપરમદુષ્ટમેવ, ભાષ્યગાથા વા દ્વારગાથાદ્વયાદારભ્ય લક્ષ્યન્ત ઇતિ પ્રેર્યાનવકાશ એવેતિ ગાથાર્થ: ॥ ૨૩૩ ॥ ”

ઉત્તરાધ્યયન પાઠ્યટીકા પત્ર. ૨૪૦.

ઉપરોક્ત ટીકામાં શ્રીમાન્ શાન્ત્યાચાર્યે વે રીતે સમાધાન કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે—“ ૧. નિર્યુક્તિકાર પોતે ચૌદપૂર્વી હોવા છતાં “ચડદસપુઠ્ઠિ” એમ લખ્યું છે તે ચૌદપૂર્વધરો આપસ આપસમાં અર્થજ્ઞાનની અપેક્ષાએ ષટ્સ્થાનપતિત અર્થાત્ ઓછાવત્તી સમજવાઠ્ઠ્યા હોવાથી પોતાથી અધિકનું માહાત્મ્ય સૂચવવા માટે છે. ૨. અથવા દ્વારગાથાથી લઈને અહીં સુધીની બધીયે ભાષ્યગાથા હોવી જોઈએ ઇટલે શંકાને સ્થાન નથી. ”

આવું વૈકલ્પિક અને નિરાધાર સમાધાન એ ક્યારેય પણ વાસ્તવિક ન ગણાય. તેમજ

आ समाधानने चूर्णिकारनो टेको पण नथी. ज्यारे कोइ पण स्थळे विरोध जेजुं आवे ल्यारे तेने स्वेच्छाथी “ भाष्यगाथा छे ” इत्यादि कही निराधार समाधान आपवाथी काम चाली शके नहि. एटले पूज्यश्री शान्तिसूरिजीनुं उपरोक्त वैकल्पिक समाधान,—जेना माटे खुद पोते पण शंकित छे,—मान्य राखी शकाय नहि.

२. सूत्रकृतांगसूत्रना बीजा श्रुतस्कंधना पहेला पुंडरीकाध्ययनमां ‘ पुंडरीक ’ पदना निक्षेपोनुं निरूपण करतां द्रव्यनिक्षेपना जे त्रण आदेशोनो निर्युक्तिकारे संग्रह कर्यो छे ए बृहत्कल्पसूत्रचूर्णिकारना कहेवा प्रमाणे स्थविर आर्यमंगु, स्थविर आर्यसमुद्र अने स्थविर आर्यसुहस्ती ए त्रण स्थविरोनी जुदी जुदी त्रण मान्यतारूप छे. चूर्णिकारे जणावेल वात साची होय,—बाधित होवा माटेनुं कोई प्रमाण नथी,—तो आपणे एम मानवुं जोईए के चतुर्दशपूर्वविद् भद्रबाहुकृत निर्युक्तिग्रंथोमां तेमना पछी थएल स्थविरोना आदेशोनो अर्थात् एमनी मान्यताओनो उल्लेख होई ज न शके. अने जो ए स्थविरोना मतोनो संग्रह निर्युक्तिग्रंथोमां होय तो ‘ ए कृति चतुर्दशपूर्वधर भद्रबाहुनी नथी पण कोई बीजा ज स्थविरनी छे ’ एम कहेवुं जोईए. जो पाछळथएल स्थविरोनी कहेवाती, मान्यताओनो संग्रह चतुर्दशपूर्वधरनी कृतिमां होय तो ए मान्यताओ आर्यमंगु आदि स्थविरोनी कहेवाय ज नहि. जो कोई आ प्रमाणे प्रयत्न करे तो ए सामे विरोध ज ऊभो थाय. अस्तु, निर्युक्तिमां पाछळना स्थविरोना उपरोक्त द्रव्यनिक्षेपना त्रण आदेशो जोतां निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वधर भद्रबाहुस्वामी होवानी मान्यता बाधित थाय छे.

३. उपर अमे जे बे प्रमाण टांकी आव्या ते करतां त्रीजुं प्रमाण वधारे सबळ छे अने ए दशाश्रुतस्कंधनी निर्युक्तिनुं छे. दशाश्रुतस्कंधनी निर्युक्तिना प्रारंभमां नीचे प्रमाणे गाथा छे—

वंदामि भद्रबाहुं, पाईणं चरिमसगलसुयनाणि ।

सुचस्स कारगमिसिं, दसासु कप्पे य ववहारे ॥ १ ॥

दशाश्रुतस्कंधनिर्युक्तिना आरंभमां छेदसूत्रकार चतुर्दशपूर्वधर स्थविर भद्रबाहुने उपर प्रमाणे नमस्कार करवामां आवे ए उपरथी सौ कोई समजी शके तेम छे के—“ निर्युक्तिकार चतुर्दश पूर्वधर भद्रबाहुस्वामी होय तो पोते पोताने आ रीते नमस्कार न ज करे. ” एटले आ उपरथी अर्थात् ज एम सिद्ध थाय छे के—निर्युक्तिकार चतुर्दशपूर्वधर भद्रबाहुस्वामी नथी पण कोई बीजी ज व्यक्ति छे.

१. गणहरथेरकथं वा, आएसा मुक्कवागरणतो वा ।

धुवचलविसेसतो वा, अंगाऽणंगेसु णाणत्तं ॥ १४४ ॥

चूर्णिः—किं च आएसा जहा अज्जमंगू तिविदं संखं इच्छति—एगभविंयं बद्धाउयं अभिमुहनामगोत्तं च । अज्जसमुद्दा दुविदं—बद्धाउयं अभिमुहनामगोत्तं च । अज्जसमुद्दथी एगं—अभिमुहनामगोत्तं इच्छति ॥

कल्पभाष्यगाथा अने चूर्णि (लिखित प्रति)

अहीं कोईए एम कहेवानुं साहस न करवुं के—“ आ गाथा भाष्यकारनी अथवा प्रक्षिप्त गाथा हसे ” कारण के—खुद चूर्णिकारे ज आ गाथाने निर्युक्तिगाथा तरीके जणावी छे. आ स्थळे सौनी जाणखातर अमे चूर्णिना ए पाठने आपीए छीए—

चूर्णि—तं पुण मंगलं नामादि चतुर्विधं आवस्सगणुकमेण परूवेयव्वं । तत्थ भावमंगलं निञ्जुत्तिकारो आह—वंदामि भद्वाहुं, पाईणं चरिमसगलसुयणाणि । सुत्तस्स कारगमिसिं, दसामु कप्पे य ववहारे ॥ १ ॥

चूर्णिः—भद्वाहू नामेणं । पाईणो गोत्तेणं । चरिमो अपच्छिमो । सगलाइं चोइसपु-
व्वाइं । किंनिमित्तं नमोकारो तस्स कज्जति ? उच्यते—जेण सुत्तस्स कारओ ण अत्थस्स,
अत्थो तित्थगरातो पसूतो । जेण भण्णति—अत्थं भासति अरहा० गाथा । कतरं सुत्तं ?
दसाओ कप्पो ववहारो य । कतरातो उद्धतम् ? उच्यते—पच्चक्खाणपुव्वातो । अहवा भाव-
मंगलं नन्दी, सा तहेव चउव्विहा ॥

—दशाश्रुतस्कंधनिर्युक्ति अने चूर्णि (लिखित प्रति)

अहीं अमे चूर्णिनो जे पाठ आप्यो छे एमां चूर्णिकारे “ भावमंगल निर्युक्तिकार कहे छे ” एम लखीने ज “ वंदामि भद्वाहुं० ” ए मंगलगाथा आपी छे एटले कोईने बीजी कल्पना करवाने अवकाश रहेतो नथी.

भगवान् भद्रबाहुनी कृतिरूप छेदसूत्रोमां दशाश्रुतस्कंधसूत्र सौथी पहेलुं होई तेनी निर्युक्तिना प्रारंभमां तेमने नमस्कार करवामां आव्यो छे ए छेदसूत्रोना प्रणेता तरीके अत्यंत औचित्यपात्र ज छे.

जो चूर्णिकार, निर्युक्तिकार तरीके चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुने मानता होत, तो तेओश्रीने आ गाथाने निर्युक्तिगाथा तरीके जणाववा पहेलां मनमां अनेक विकल्पो उठ्या होत. एटले ए वात निर्विवादपणे स्पष्ट थाय छे के—“ चतुर्दशपूर्वधर भद्रबाहुस्वामी निर्युक्तिकार नथी ”

अमने तो लागे छे के निर्युक्तिकारना विषयमां उद्भवेलो गोटाळो चूर्णिकारना जमाना पछीनो अने ते नामनी समानतामांथी जन्मेलो छे.

उपर अमे प्रमाणपुरःसर चर्चा करी आव्या ते कारणसर अमारी ए दृढ मान्यता छे के—आजना निर्युक्तिग्रंथो नथी चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुस्वामीना रचेला के नथी ए, अनुयोगपृथक्त्वकार स्थविर आर्यरक्षितना युगमां व्यवस्थित कराएल; परंतु आजना आपणा निर्युक्तिग्रंथो उपराउपरी पडता भयंकर दुकाळो अने श्रमणवर्गनी यादशक्तिनी खामीने कारणे खंडित थएल आगमोनी स्थविर आर्यस्कंदिल, स्थविर नागार्जुन आदि स्थविरोए पुनःसंकलना अथवा व्यवस्था करी तेने अनुसरता होई ते पछीना छे.

उपर अमे जणावी आव्या ते मुजब आजना आपणा निर्युक्तिग्रंथो चतुर्दशपूर्वविद् स्थविर आर्य भद्रबाहुस्वामिकृत नथी—न होय, तो एक प्रश्न सहेजे ज उपस्थित थाय छे

કે ત્યારે એ નિર્યુક્તિગ્રંથો કોણે રચેલા છે ? અને એનો રચનાસમય કયો હોવો જોઈએ ? આ પ્રશ્નને લગતાં લભ્ય પ્રમાણો અને અનુમાનો અમે આ નીચે રજૂ કરીએ છીએ—

‘ છેદસૂત્રકાર ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન્ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી એ જ નિર્યુક્તિકાર છે ’ એ ખ્રાન્ત માન્યતા જો સમાન નામમાંથી જન્મી હોય,—અને એ પ્રકારની નામસમાનતાની ઝાન્તિમાંથી સ્થવિર આર્ય કાલક, આચાર્ય શ્રીસિદ્ધસેન, આચાર્ય શ્રીહરિભદ્ર વગેરેના સંબંધમાં જેમ અનેક ગોટાલાભરી ખ્રાન્ત માન્યતાઓ ઊભી થઈ છે તેમ તેવો સંભવ જ વધારે છે,—તો એમ અનુમાન કરવું અયોગ્ય નહિ મનાય કે—છેદસૂત્રકાર કરતાં કોઈ બીજા જ ભદ્રબાહુ નામના સ્થવિર નિર્યુક્તિકાર હોવા જોઈએ—છે.

આ અનુમાનના સમર્થનમાં અમે એક વીજું અનુમાન રજૂ કરીએ છીએ—દશા, કલ્પ, વ્યવહાર અને નિશીથ એ ચાર છેદસૂત્રો, આવશ્યકાદિ દશ શાસ્ત્ર ઉપરની નિર્યુક્તિઓ, ઉવસ-ગ્ગહરસ્તોત્ર અને ભદ્રબાહુસંહિતા મઠી એકંદર સોઠાં ગ્રંથો શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીની કૃતિ તરીકે શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. આમાંનાં ચાર છેદસૂત્રો ચતુર્દશપૂર્વધર સ્થવિર આર્ય ભદ્રબાહુકૃત તરીકે સર્વમાન્ય છે, એ અમે પહેલાં કહી આવ્યા છીએ. નિર્યુક્તિગ્રંથો અમે અનુમાન કર્યું છે તે મુજબ ‘ છેદસૂત્રકાર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી કરતાં જુદા જ ભદ્રબાહુસ્વામીએ રચેલા છે. ’ એ અમારું કથન જો વિદ્વન્માય હોય તો એમ કહી શકાય કે—દશનિર્યુક્તિગ્રંથો, ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર અને ભદ્રબાહુસંહિતા એ વારે ગ્રંથો એક જ ભદ્રબાહુકૃત હોવા જોઈએ. આ ભદ્રબાહુ બીજા કોઈ નહિ પણ જેઓ વારાહિસંહિતાના પ્રણેતા જ્યોતિર્વિદ્ વરાહમિહિરના પૂર્વાશ્રમના સહોદર તરીકે જૈન સંપ્રદાયમાં જાણીતા છે અને જેમને અષ્ટાંગનિમિત્ત અને મંત્રવિદ્યાના પારગામી અર્થાત્ નૈમિત્તિક તરીકે ઓઠ્ઠાગ્રવામાં આવે છે, તે છે. એમણે માઈ સાથે ધાર્મિક સ્પર્ધામાં આવતાં ભદ્રબાહુસંહિતા અને ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર જેવા માન્ય ગ્રંથોની રચના કરી હતી અથવા એ ગ્રંથો રચવાની એમને અનિવાર્ય રીતે આવશ્યકતા જણાઈ હતી. ભિન્નભિન્ન સંપ્રદાયના ઉપાસક માઈઓમાં સંહિતાપદાલંકૃત ગ્રંથ રચવાની ભાવના જન્મે એ પારસ્પરિક સ્પર્ધા સિવાય ભાગ્યે જ સંભવે.

૧. ઓઘનિર્યુક્તિ, પિંડનિર્યુક્તિ અને પંચકલ્પનિર્યુક્તિ આ ત્રણ નિર્યુક્તિરૂપ ગ્રંથો અનુક્રમે આવશ્યક-નિર્યુક્તિ, દશવૈકાલિકનિર્યુક્તિ અને કલ્પનિર્યુક્તિના અંશરૂપ હોઈ તેની ગણતરી અમે આ ઠેકાણે જુદા ગ્રંથ તરીકે આપી નથી. સંસક્તનિર્યુક્તિ, પ્રહશાન્તિસ્તોત્ર, સપાદલક્ષવસુદેવહિંડી આદિ ગ્રંથો ભદ્રબાહુસ્વામિકૃત હોવા સામે અનેક વિરોધો હોઈ એ ગ્રંથોનાં નામની નોંધ પણ અહીં લીધી નથી.

૨. ભદ્રબાહુસંહિતા ગ્રંથ આજે લભ્ય નથી. આજે મળતો ભદ્રબાહુસંહિતા ગ્રંથ કૃત્રિન છે એમ તેના જાણકારો કહે છે.

૩. પાવયળી ૧ ધમ્મકહી ૨ વાઈ ૩ જેમિત્તિઓ ૪ તવસ્સી ૫ ય ।

વિજ્ઞા ૬ સિદ્ધો ૭ ય કર્હ ૮ અટ્ટેવ પમાવગા મણિયા ॥ ૧ ॥

અજરવ્થ ૧ નંદિસેણો ૨ સિરિગુત્તવિણેય ૩ ભદ્રબાહુ ૪ ય ।

લ્લવગ ૫ ડ્ઝલ્લવુડ ૬ સમિયા ૭ દિવાયરો ૯ વા ર્હાડ્ઝહરણા ॥ ૨ ॥

निर्युक्तिकार अने उपसर्गहरस्तोत्रादिना रचयिता एक ज भद्रबाहु अने ते पण नैमित्तिक भद्रबाहु होवानुं अनुमान अमे एटला उपरथी करीए छीए के—आवश्यकनिर्युक्तिमां गाथा १२५२ थी १२७० सुधीमां गंधर्व नागदत्तनुं कथानक आपवामां आव्युं छे तेमां नागनुं विष उतारवा माटे क्रिया करवामां आवी छे अने उपसर्गहरस्तोत्रमां पण विसहरफुलिंगमंतं इत्यादि द्वारा नागनो विषोत्तार ज वर्णववामां आव्यो छे. ए समानता एककर्तृमूलक होय एम मानवाने अमे स्वाभाविक रीते प्रेरार्हए छीए. निर्युक्तिग्रन्थमां मंत्रक्रियाना प्रयोग साथे 'स्वाहा' पदनुं निर्देश ए तेना रचयिताना ए वस्तु प्रत्येना प्रेमने अथवा एनी जाणकारीने सूचवे छे अने एवा अष्टांगनिमित्त अने मंत्रविद्याना पारगामी नैमित्तिक भद्रबाहु ज्योतिर्विद् वराहमिहिरना भाई सिवाय बीजा कोई जाणीता नथी. एटले एम अनुमान करवाने कारण मळे छे के—उपसर्गहरस्तोत्रादिना प्रणेता अने निर्युक्तिकार भद्रबाहु ए एक ज व्यक्ति होवी जोईए.

निर्युक्तिकार भद्रबाहु नैमित्तिक होवा माटे ए पण एक सूचक वस्तु छे के—तेमणे आवश्यकसूत्र आदि जे मुख्य दश शास्त्रो उपर निर्युक्तिओ रची छे तेमां 'सूर्यप्रज्ञप्ति' शास्त्रने सामेल राखेल छे. आ उपरथी आपणे निर्युक्तिकारनी ए विद्या विषेनी कुशळता अने प्रेमने जोई शकीए छीए अने तेमना नैमित्तिक होवानुं अनुमान करी शकीए छीए.

आ करतां य निर्युक्तिकार आचार्य नैमित्तिक होवानुं सबळ प्रमाण आचारांगनिर्युक्तिमांथी आपणने मळी आवे छे. आचारांगनिर्युक्तिमां 'दिक्' पदना भेदो अने ए भेदोनुं व्याख्यान करतां निर्युक्तिकार 'प्रज्ञापकदिशानी व्याख्या नीचे प्रमाणे आपे छे—

जत्थ य जो पणवओ, कस्स वि साहइ दिसासु य णिमित्तं ।

जत्तोमुहो य ठाई, सा पुव्वा पच्छओ अवरा ॥ ५१ ॥

अर्थात्—ज्यां रहीने जे प्रज्ञापक—व्याख्याता जे दिशामां मुख राखीने कोईने "निमित्त" कहे ते तेनी पूर्व दिशा अने पाछळनी बाजुमां पश्चिमदिशा जाणवी.

१. गंधव्वनागदत्तो, इच्छइ सप्पेहिं खिल्लिउं इहयं ।
तं जइ कहंचि खज्जइ, इत्थ हु दोसो न कायव्वो ॥ १२५२ ॥
एए ते पावाही, चत्तारि वि कोहमाणमयलोभा ।
जेहि सया संसत्तं, जरियमिव जयं कलकलेइ ॥ १२६२ ॥
एएहिं अहं खइओ, चउहि वि आसीविसेहिं पावेहिं ।
विसनिग्घायणहेउं, चरामि विविहं तवोक्कमं ॥ १२६४ ॥

*

*

*

सिद्धे नमंसिऊणं, संसारत्था य जे महाविजा ।
वोच्छामि दंडकिरियं, सब्वविसनिवारणिं विज्जं ॥ १२६९ ॥
सव्वं पाणइवायं, पच्चक्खाई मि अलियवयणं च ।
सव्वमदत्तादाणं अव्वंभ परिउगहं स्वाहा ॥ १२७० ॥

आ गाथामां निर्युक्तिकारे “ कस्सइ साहइ दिसासु य णिमित्तं ” एम जणाव्युं छे ए उपरथी आपणने खात्री थाय छे के तेना प्रणेताने निमित्तना विषयमां भारे शोख हतो. नहיתर आवा आचारांगसूत्र जेवा चरणकरणानुयोगना तात्त्विक ग्रन्थनुं व्याख्यान करतां बीजा कोई तात्त्विक पदार्थनो निर्देश न करतां निमित्तनो निर्देश करवा तरफ तेना प्रणेतानुं ध्यान जाय ज शी रीते ?

केटलाक प्राचीन विद्वानो छेदसूत्र, निर्युक्ति, भद्रबाहुसंहिता, उपसर्गहरस्तोत्र ए बधायना प्रणेता चौदपूर्वधर भद्रबाहुस्वामी छे ए कहेवा साथे एम पण माने छे के एओश्री वाराहीसंहिता आदिना प्रणेता ज्योतिर्विद् वराहमिहिरना सहोदर हता, परंतु आ कथन कोई रीते संगत नथी. कारण के वराहमिहिरनो समय पंचसिद्धान्तिकाना अंतमां पोते निर्देश करे छे ते प्रमाणे शक संवत ४२७ अर्थात् विक्रम संवत ५६२ छठी शताब्दि उत्तरार्ध निर्णीत छे. एटले छेदसूत्रकार चतुर्दशपूर्वज्ञ भद्रबाहु अने उपसर्गहरस्तोत्रादिना रचयिता तेमज ज्योतिर्विद् वराहमिहिरना सहोदर भद्रबाहु तदन भिन्न ज नकी थाय छे.

उपसर्गहरस्तोत्रकार भद्रबाहु अने ज्योतिर्विद् वराहमिहिरनी परस्पर संकळाएली जे कथा चौदमी शताब्दिमां नोधपोथीने पाने चढेली छे ए सत्य होय तेम संभव छे एटले उपसर्गहरस्तोत्रकार भद्रबाहुस्वामीने चतुर्दशपूर्वधर तरीके ओळखाववामां आवे छे ए बराबर नथी. तेम ज भद्रबाहुसंहिताना प्रणेता तरीके ए ज चतुर्दशपूर्वधरने कहेवामां आवे छे ए पण वजूददार नथी रहेतुं. कारणके भद्रबाहुसंहिता अने वाराहीसंहिता ए समाननामक ग्रन्थो पारस्परिक विशिष्ट स्पर्धाना सूचक होई बन्नेयना समकालभावी होवानी वातने ज वधारे टेको आपे छे. आ रीते वे भद्रबाहु थयानुं फलित थाय छे. एक छेदसूत्रकार चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहु अने बीजा दश निर्युक्तिओ, भद्रबाहुसंहिता अने उपसर्गहरस्तोत्रना प्रणेता भद्रबाहु, जेओ जैन संप्रदायमां नैमित्तिक तरीके जाणीता छे.

आ बन्नेय समर्थ ग्रंथकारो भिन्न होवानुं ए उपरथी पण कही शकाय के—तिस्थोगालिप्रकीर्णक, आवश्यकचूर्णि, आवश्यक हारिभद्रीया टीका, परिशिष्टपर्व आदि प्राचीन मान्य ग्रन्थोमां ज्यां चतुर्दशपूर्वधर स्थविर आर्य भद्रबाहुनुं चरित्र वर्णववामां आव्युं छे त्यां बारबरसी दुकाळ, तेओश्रीनुं नेपाळ देशमां वसवुं, महाप्राणध्याननुं आराधन, स्थूलभद्र आदि मुनिओने वाचना आपवी, छेदसूत्रोनी रचना करबी इत्यादि हकीकत आवे छे पण वराहमिहिरना भाई होवानो, निर्युक्तिग्रन्थो, उपसर्गहरस्तोत्र, भद्रबाहुसंहिता आदिनी रचना करवी आदिने लगतो तेमज तेओ नैमित्तिक होवाने लगतो कशोय उल्लेख नथी. आथी एम सहेजे ज लागे के—छेदसूत्रकार भद्रबाहुस्वामी अने निर्युक्ति आदिना प्रणेता भद्रबाहुस्वामी बन्ने य जुदी जुदी व्यक्तिओ छे.

१. सप्ताश्विदेदसंख्यं, शककालमपास्य चैत्रशुद्धार्दो ।

अर्धास्तमिते भानौ, यवनपुरे सौम्यदिवसाये ॥ ८ ॥

निर्युक्तिकार भद्रबाहु ए विक्रमनी छद्दी सदीमां थएल ज्योतिर्विद् वराहमिहिरना सहोदर होई निर्युक्तिग्रंथोनी रचना विक्रमना छद्दा सैकामां थई छे ए निर्णय कर्या पछी अमारा सामे एक प्रश्न उपस्थित थाय छे के—पाक्षिकसूत्रमां सूत्रकीर्तनना प्रत्येक आलापकमां अने नंदीसूत्रमां अंगप्रविष्ट श्रुतज्ञानना निरूपणमां नीचे प्रमाणेना पाठो छे—

“ ससुत्ते सअत्थे संग्थे सनिज्जुत्तिए ससंगहणिए ” पाक्षिकसूत्र.

“ संखेज्जाओ निज्जुत्तीओ संखेज्जाओ संगहणीओ ” नंदीसूत्र.

अहीं आ वन्ने य सूत्रपाठो आपवानो आशय ए छे के—आ वन्ने य सूत्रो, जेनी रचना विक्रमना छद्दा सैकाना आरंभमां ज अथवा पांचमी शताब्दिना उत्तरार्धमां थई चूकवानो संभव वधारे छे, तेमां निर्युक्तिकारो उल्लेख थएलो छे. उपर जणावचामां आव्युं छे तेम जो निर्युक्तिकार विक्रमना छद्दा सैकाना पहेला चरण के बीजा चरण लगभग थया होय तो ते पहेलां गूथाएल आ वन्ने य सूत्रोमां निर्युक्तिकारो उल्लेख केम थयो छे ? ए प्रश्ननुं समाधान नीचे प्रमाणे थई शके छे—

पाक्षिकसूत्र अने नंदीसूत्रमां निर्युक्तिकारो जे उल्लेख करवामां आव्यो छे ए अत्यारे आपणा सामे वर्तमान दश शास्त्रनी निर्युक्तिकार लक्ष्मीने नहि किन्तु गोविंदनिर्युक्ति आदिने ध्यानमां राखीने करवामां आव्यो छे.

निर्युक्तिकार, स्थविर भद्रबाहुस्वामी थयानी वात सर्वत्र प्रसिद्ध छे परंतु एमना सिवाय बीजा कोई निर्युक्तिकार थयानी वातने कोई विरल व्यक्तिओ ज जाणती हशे. निशीथ-चूर्णिना ११ मा उद्देशामां ‘ ज्ञानस्तेन ’ नुं स्वरूप वर्णवतां भाष्यकारे जणाव्युं छे के—“गोविंदज्जो नाणे—अर्थात्—ज्ञाननी चोरी करनार गोविंदाचार्य जाणवा. ” आ गाथानी चूर्णिमां चूर्णिकारे गोविंदाचार्यने लगता एक विशिष्ट प्रसंगनी टूंक नोध लीधी छे, त्यां लख्युं छे के—“ तेमणे एकेंद्रिय जीवने सिद्ध करनार गोविंदनिर्युक्तिनी रचना करी हती. ” आ उल्लेखने आधारे स्पष्ट रीते जाणी शकय छे के—एक वखतना बौद्ध भिक्षु अने पाछ-ळथी प्रतिबोध पामी जैन दीक्षा स्वीकारनार गोविंदाचार्य नामना स्थविर निर्युक्तिकार थई गया छे. तेओश्रीए कया आगम उपर निर्युक्तिनी रचना करी हशे ए जाणवा माटेनुं आपणा सामे स्पष्ट प्रमाण के साधन विद्यमान नथी; तेम छतां चूर्णिकारना उल्लेखना औचित्यने ध्यानमां लेतां श्रीमान् गोविंदाचार्य बीजा कोई आगम ग्रंथ उपर निर्युक्तिनी रचना करी हो या गमे तेम हो, ते छतां आचारांगसूत्र उपर खास करी तेना शस्त्रपरिज्ञानामक प्रथम अध्ययन उपर तेमणे निर्युक्ति रची होवी जोईए. शस्त्रपरिज्ञान अध्ययनमां मुख्यतया पांच स्थावरोनुं—एकेंद्रिय जीवोनुं अने त्रस जीवोनुं ज निरूपण छे. अत्यारे आपणा समक्ष गोविंदाचार्यकृत गोविंदनिर्युक्ति ग्रंथ नथी तेमज निशीथभाष्य, निशीथचूर्णि, कल्पचूर्णि आदिमां आवता गोविंदनिज्जुत्ति एटला सामान्य नामनिर्देश सिवाय कोई पण चूर्णि आदि प्राचीन ग्रंथोमां ए निर्युक्तिमांनी गाथादिनो प्रमाण तरीके उल्लेख थएलो जोवामां नथी

आव्यो; एटले अमे मात्र उपरोक्त अनुमान करीने ज अटकीए छीए. अहीं अमे सौनी जाण खातर उपरोक्त निशीथचूर्णिनो पाठ आपीए छीए.

गोविंदज्जो नाणे, दंसणे सुत्तथहेउअट्टा वा ।

पावंचियउवचरगा, उदायिवधगादिगा चरणे ॥

गोविंद० गाहा—गोविंदो नाम भिक्खू । सो य एगेण आयरिएण वादे जितो अट्टा-रसवारा । ततो तेण चितितं—सिद्धंतसरूवं जाव एतेसि नो लब्भति तावेते जेतुं ण स्कंति । ताहे सो नाणहरणट्टा तस्सेवाऽऽयरियस्स सगासे निक्खंतो । तस्स य सामायियादिपढंत-स्स सुद्धं सम्मत्तं । ततो गुरुं वंदित्ता भणति—देहि मे वते । आयरिओ भणाति—नणु दत्ताणि ते वताणि । तेण सब्भावो कहिओ । ताहे गुऽणा दत्ताणि से वताणि । पच्छा तेण एगिंदियजीवसाहणं गोविंदनिज्जुत्ती कया ॥ एस नाणतेणे ॥ निशीथचूर्णि उद्देश ११

भावार्थ—गोविंद नामे बौद्ध भिक्षु हतो. ते एक जैनाचार्य साथे अट्टार वखत वादमां हायों. तेणे विचार्युं के—ज्यां सुधी आमना सिद्धांतना रहस्यने जाण्युं नथी त्यां सुधी आमने जीती शकासे नहि. ते भिक्षुए ज्ञाननी चोरी करवा माटे ते ज आचार्य पासे दीक्षा लीधी. सामायिकादि सूत्रो नो अभ्यास करतां तेने शुद्ध सम्यक्त्व प्राप्त थयुं. तेणे गुरुने कहुं के—मने व्रतो नो स्वीकार करावो. आचार्ये कहुं के—तने व्रतो नो स्वीकार कराव्यो ज छे. तेणे पोतानो आशय जणाव्यो. गुरुए तेने पुनः व्रतो आप्यां. तेणे एकेंद्रिय जीवोने साबित करनार गोविंदनिर्युक्तिनी रचना करी. ”

गोविंदनिर्युक्तिने निशीथचूर्णि आदिमां दर्शनप्रभावकशास्त्र तरीके जणाववामां आवेल छे—
णाणट्ट० गाथा—आयारादी णाणं, गोविंदणिज्जुत्तिमादी दंसणं, जत्थ विसए चरित्तं ण सुज्झति ततो निग्गमणं चरित्तट्टा ॥ निशीथचूर्णि उ० ११

सगुरुकुल—सदेसे वा, नाणे गहिए सई य सामस्थे ।

वच्चइ उ अन्नदेसे, दंसणजुत्ताइ अत्थो वा ॥ २८८० ॥

चूर्णिः—सगुरु० गाहा । अप्पणो आयरियस्स जत्तिओ आगमो तम्मि सब्बम्मि गहिए स्वदेशे योऽन्येषामाचार्याणामागमस्तस्मिन्नपि गृहीते‘दंसणजुत्तादि अत्थो व’ ति गोविंदनिर्युक्त्याद्यर्थहेतोरन्यदेशं व्रजति ॥ कल्पचूर्णि पत्र. ११६.—पाटण संघना भंडारनी ताडपत्रीय प्रति ॥

‘ दंसणजुत्ताइ अत्थो व ’ ति दर्शनविशुद्धिकारणीया गोविन्दनिर्युक्तिः, आदिशब्दान् सम्मतितत्त्वार्थप्रभृतीनि च शास्त्राणि तदर्थः तत्प्रयोजनः प्रमाणशास्त्रकुशलानामाचार्याणां समीपे गच्छेत् ॥

कल्पटीका पत्र ८१६.

गोविंदनिर्युक्तिप्रणेता गोविंदाचार्य मारी समज प्रमाणे बीजा कोई नहि पण जेमने नंदी-सूत्रमां अनुयोगधर तरीके वर्णववामां आव्या छे अने जेओ युगप्रधानपट्टावलीमां अट्टावीसमा युगप्रधान होवा साथे जेओ माथुरी वाचनाना प्रवर्तक स्वविर आर्य स्कंदिलथी चोथा युग-

प्रधान छे ते ज होवा जोईए. एओश्री विक्रमना पांचमा सैकाना पूर्वार्धमां विद्यमान हता. एमणे रचेल गोविंदनिर्युक्तिने लक्ष्मीने ज पाक्षिकसूत्र तथा नंदीसूत्रमां निर्युक्तिनो उल्लेख करायो छे एम मानवुं मने वधारे संगत लागे छे. मारुं आ वक्तव्य जो वास्तविक होय तो पाक्षिकसूत्र अने नंदीसूत्रमां थएल निर्युक्तिना उल्लेखने लगता प्रश्ननु समाधान स्वयमेव थई जाय छे.

अंतमां अमे अमारुं प्रस्तुत वक्तव्य समाप्त करवा पहैलां टूंकमां एटलुं ज जणावीए छीए के छेदसूत्रकार अने निर्युक्तिकार स्थविरो भिन्न होवा माटेना तेमज भद्रबाहुस्वामी अनेक थवा माटेना स्पष्ट उल्लेखो भले न मळता हो, ते छतां आजे आपणा सामे जे प्राचीन प्रमाणो अने उल्लेखो विद्यमान छे ते उपरथी एटलुं चोक्स जणाय छे के—छेदसूत्रकार स्थविर अने निर्युक्तिकार स्थविर एक नथी पण जुदा जुदा ज महापुरुषो छे. आ वात निर्णीत छतां छेदसूत्रकार अने निर्युक्तिकार ए बन्नेयना एककर्तृत्वनी भ्रान्ति समान नाममांथी जन्मी होय, अने एवो संभव पण वधारे छे एटले आजे अनेकानेक विद्वानो आ अनुमान अने मान्यता तरफ सहेजे ज दोराय छे के—छेदसूत्रकार पण भद्रबाहुस्वामी छे अने निर्युक्तिकार पण भद्रबाहुस्वामी छे. छेदसूत्रकार भद्रबाहु चतुर्दशपूर्वधर छे अने निर्युक्तिकार भद्रबाहु नैमेत्तिक आचार्य छे. अमे पण अमारा प्रस्तुत लेखमां आ ज मान्यताने सप्रमाण पुरवार करवा सविशेष प्रयत्न कर्यो छे.

भाष्यकार श्रीसंघदासगणि क्षमाश्रमण.

प्रस्तुत कल्पभाष्यना प्रणेता श्रीसंघदासगणि क्षमाश्रमण छे. संघदासगणि नामना बे आचार्यो थया छे. एक वसुदेवहिंडि—प्रथम खंडना प्रणेता अने बीजा प्रस्तुत कल्पलघुभाष्य अने पंचकल्पभाष्यना प्रणेता. आ बन्नेय आचार्यो एक नथी पण जुदा जुदा छे, कारण के वसुदेवहिंडि—मध्यमखंडना कर्त्ता आचार्य श्रीधर्मसेनगणि महत्तरना कथनानुसारं वसुदेवहिंडि—प्रथम खंडना प्रणेता श्रीसंघदासगणि, 'वाचक' पदालंकृत हता ज्यारे कल्पभाष्यप्रणेता संघदासगणि 'क्षमाश्रमण' पदविभूषित छे. उपरोक्त बन्नेय संघदासगणिने लगती खास विशेष हकीकत स्वतंत्र रीते क्यांय जोवामां नथी आवती एटले तेमना अंगेनो परिचय आपवानी वातने आपणे गौण करीए तो पण बन्नेय जुदा छे के नहि तेमज भाष्यकार अथवा महाभाष्यकार तरीके ओळखाता भगवान् श्रीजिनभद्रगणि क्षमाश्रमण करतां पूर्ववर्त्ती छे के तेमना पछी थएला छे ए प्रश्नो तो सहज रीते उत्पन्न थाय छे. भगवान् श्रीजिनभद्रगणिए तेमना विशेषणवती ग्रंथमां वसुदेवहिंडि ग्रंथना नामनो उल्लेख अनेक वार कर्यो छे एटलुं ज नहि किन्तु वसुदेवहिंडि—प्रथम खंडमां आवता ऋषभदेवचरित्रनी संग्रहणी

१ सुव्वइ य किर वसुदेवेण वाससतं परिभमंतेण इमम्मि भरहे विज्जाहरिंदणरवतिवाणरकुलवंससंभवणं कण्णाणं सतं परिणीतं, तत्थ य सामा—विद्ययमादियाणं रोहिणीपज्जवसाणाणं गुणतीस लंभता संघदासवायएणं उवणिवद्धा वसुदेवहिंडी मध्यमखंड उपोद्धात ॥

।।થાઓ વનાવીને પળ તેમાં ઢાઁલ કરી છે ંટલે વસુદેવહિંડિ પ્રથમ ઁલંડના પ્રણેતા શ્રીસંઘડાસગણિ વાચક તો નિર્વિવાદ રીતે તેમના પૂર્વભાવી આચાર્ય છે. પરંતુ ભાષ્યકાર શ્રીસંઘડાસગણિ ક્ષમાશ્રમણ તેમના પૂર્વભાવી છે કે નહિ ં કોયડો તો અળઁકલ્પો જ રહી જાય છે. આમ છતાં પ્રાસંગિક હોય કે અપ્રાસંગિક હોય તો પળ આ ંકાળે ં વાત કહેવી જોઈયે કે—

ભાષ્યકાર આચાર્ય ંક નહિ પળ અનેક થઈ ગયા છે. ંક ભગવાન શ્રીજિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ વીજા શ્રીસંઘડાસગણિ ક્ષમાશ્રમણ ત્રીજા વ્યવહારભાષ્ય આદિના પ્રણેતા અને ઁથા કલ્પવૃહદ્ભાષ્ય આદિના કર્તા, આ પ્રમાણે સામાન્ય રીતે ઁાર ભાષ્યકાર આચાર્ય થવાની મારી માન્યતા છે. પહેલા વે આચાર્યો તો નામવાર જ છે. ઁથા કલ્પવૃહદ્-ભાષ્યના પ્રણેતા આચાર્ય, જેમનું નામ જાણી શકાયું નથી ં આચાર્ય તો મારી ઘારણા પ્રમાણે કલ્પચૂર્ણિકાર અને વિશેષચૂર્ણિકાર કરતાં ં પાછલ્લ થલા આચાર્ય છે. તેનું કારણ ં છે કે—મુદ્રિત કલ્પલઘુભાષ્ય, જેના પ્રણેતા આચાર્ય શ્રીસંઘડાસગણિ ક્ષમાશ્રમણ છે, તેની ૧૬૬૧ મી ગાથામાં પ્રતિલેખનાના કાઁનું—વલ્લતનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. તેનું વ્યાખ્યાન કરતાં ચૂર્ણિકાર અને વિશેષચૂર્ણિકારે જે આદેશાંતરોનો અર્થાત્ પઁલિલેહાના સમયને લગતી વિઘ વિઘ માન્યતાઓનો ઁલેલ્લ કર્યો છે તે કરતાં ં નવી નવી વઘારાની માન્યતાઓનો સંગ્રહ કલ્પવૃહદ્ભાષ્યકારે ઁપરોક્ત ગાથા ઁપરના મહાભાષ્યમાં કર્યો છે; જે ંકિનીમહત્તરાસૂનુ આચાર્ય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ વિરચિત પંચવસ્તુક પ્રકરણની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિમાં ઁપલલ્લ થાય છે આ ઁપરથી ં વાત નિશ્ચિત રીતે કહી શકાય કે કલ્પવૃહદ્ભાષ્યના પ્રણેતા આચાર્ય, કલ્પચૂર્ણિ—વિશેષચૂર્ણિકાર પછી થલા છે અને ંકિનીમહત્તરાસૂનુ આચાર્ય શ્રીહરિભદ્રસૂરિથી કાંઈક પૂર્વવર્ત્તી અથવા સમસમયભાવી છે. આ ઁપરથી ંક વીજી વાત ઁપર સહેજે પ્રકાશ પઁડે છે કે—ંકિનીમહત્તરાસૂનુ આચાર્ય શ્રીહરિભદ્ર ભગવાનને અતિ પ્રાચીન માનવાનો જે આગ્રહ રાલ્લવામાં આવે છે તે પ્રામાણિકતાથી ઁૂર જાય છે.

આટલું જળાવ્યા પછી ંક વાત ં કહેવી વાકી છે કે—વ્યવહાર ભાષ્યના પ્રણેતા કોળ આચાર્ય છે તે ક્યાંય મઁલ્લું નથી; તેમ છતાં ં આચાર્ય ંટલે કે વ્યવહારભાષ્યકાર, શ્રીજિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણથી પૂર્વભાવી હોવાની મારી ઁટલ માન્યતા છે. તેનું કારણ ં છે કે—ભગવાન શ્રીજિનભદ્રગણિ ક્ષમાક્ષમણે પોતાના વિશેષળવતી ગ્રંથમાં—

સીહો સુડાઁનાગો, આસગીવો ં હોઁ અળેસિં ।

સિંહો મિગદ્ધઓ ત્તિ ં, હોઁ વસુદેવચરિયમ્મિ ॥ ૩૩ ॥

૧ પ્રતિલેખનાના આદેશોને લગતા ઁપરોક્ત કલ્પચૂર્ણિ, વિશેષચૂર્ણિ, મહાભાષ્ય અને પંચવસ્તુક સ્વોપજ્ઞ ઁકાના ઁલેલ્લો જોવા ંચ્છનારને પ્રસ્તુત મુદ્રિત સનિયુક્તિ—લઘુભાષ્ય—વૃત્તિસહિત વૃહત્કલ્પસૂત્ર ઁત્રીતીય વિભાગ પત્ર ૪૮૮—૮૯ ગાથા ૧૬૬૧ નો ઁકા અને તે ઁપરની ઁપ્પળી જોવા મલમળ છે.

सीहो चैव सुदादो, जं रायगिहम्मि कविल्वडुओ ति ।

सीसइ ववहारे गोयमोवसमिओ स णिक्खंतो ॥ ३४ ॥

आ वे गाथा पैकी बीजी गाथामां व्यवहारना नामनो उल्लेख कयो छे, ए विषय व्यवहारसूत्रना छट्टा उद्देशाना भाष्यमां—

सीहो तिविट्ट निहतो, भमिउं रायगिह कविल्वडुग ति ।

जिणवर कहणमणुवसम, गोयमोवसम दिक्खा य ॥ १९२ ॥

आ प्रमाणे आवे छे. आ उपरथी 'श्रीजिनभद्रगणि करतां व्यवहारभाष्यकार पूर्ववर्ती छे' एमां लेश पण शंकाने स्थान नथी. आ उपरांत बीजुं ए पण कारण आपी शकाय के—भगवान् श्रीजिनभद्रनी महाभाष्यकार तरीकेनी प्रसिद्धि छे ए तेमना पूर्ववर्ती भाष्यकार अथवा लघुभाष्यकार आचार्योने ज आभारी होय.

आजे जैन आगमो उपर नीचे जणाव्या प्रमाणेना भाष्यग्रन्थो जोवामां तेमज सांभळवामां आव्या छे.

१-२ कल्पलघुभाष्य तथा कल्पबृहद्भाष्य, ३ महत् पंचकल्पभाष्य, ४-५ व्यवहारलघुभाष्य तथा व्यवहारबृहद्भाष्य, ६-७ निशीथलघुभाष्य तथा निशीथबृहद्भाष्य, ८ विशेषावश्यकमहाभाष्य, ९-१० आवश्यकसूत्र लघुभाष्य तथा महाभाष्य, ११ ओघनिर्युक्तिभाष्य १२ दशवैकालिकभाष्य, १३ पिंडनिर्युक्तिभाष्य.

आ प्रमाणे एकंदर बार भाष्यग्रन्थो अत्यारे सांभळवामां आव्या छे. ते पैकी कल्पबृहद्भाष्य आजे अपूर्ण ज अर्थात् बीजा उद्देश अपूर्ण पर्यंत मळे छे. व्यवहार अने निशीथ उपरना बृहद्भाष्य ग्रन्थो क्यांय जोवामां आव्या नथी. ते सिवायनां बधांय भाष्यो आजे उपलब्ध थाय छे जे पैकी महत्पंचकल्पभाष्य, व्यवहारलघुभाष्य अने निशीथ लघुभाष्य बाद करतां बधांय भाष्यो छपाई चूक्यां छे. अहीं आपेली भाष्योनां नामोनी नोध पैकी फक्त कल्पलघुभाष्य, महत् पंचकल्पभाष्य अने विशेषावश्यक महाभाष्यना प्रणेताने ज आपणे जाणीए छीए. ते सिवायना भाष्यकारो कोण हता ए वात तो अत्यारे अंधारामां ज पडी छे. आम छतां जो के मारा पासे कशुं य प्रमाण नथी. छतां एम लागे छे के कल्प, व्यवहार अने निशीथ लघुभाष्यना प्रणेता श्रीसंघदासगणि क्षमाश्रमण होय तेवो ज संभव बधारे छे. कल्पलघुभाष्य अने निशीथलघुभाष्य ए वेमांनी भाष्यगाथाओनुं अति साम्यपणुं आपणने आ बन्ने य भाष्यकारो एक होवानी मान्यता तरफ ज दोरी जाय छे ।

अंतमां भाष्यकारने लगतुं वक्तव्य पूर्ण करवा पहेलां एक वात तरफ विद्वानोनुं लक्ष्य दोरवुं उचित छे के—प्रस्तुत बृहत्कल्पलघुभाष्यना प्रथम उद्देशनी समाप्तिमां भाष्यकारे—

“ उदिण्णजोहाउलसिद्धसेणो, स पत्थिवो णिज्जियसत्तुसेणो । ”

(गाथा ३२८९)

आ गाथामां, के जे आखुं प्रकरण अने आ गाथा निशीथलघुभाष्य सोळमा उद्देशामां

છે, તેમાં લખેલા 'સિદ્ધસેનો' નામ સાથે ભગવાન્ શ્રીસંઘદાસગણિ ક્ષમાશ્રમણને કોઈ નામાન્તર તરીકેનો સંબંધ તો નથી ? જો કે ચૂર્ણિકાર, વિશેષચૂર્ણિકાર આદિ આ સંબંધમાં યાસ કશું જ સૂચન કર્યું નથી, તેમ છતાં 'સિદ્ધસેન' શબ્દ એવો છે કે જે સહજ-ભાવે આપણું ધ્યાન ઝેંચે છે. એટલે કોઈ વિદ્વાનને કોઈ એવો ઉલ્લેખ વગેરે બીજે ક્યાંયથી મળી જાય કે જે સાથે આ નામનો કાંઈ અન્વય હોય તો જરૂર ધ્યાનમાં રાખે. કારણ કે સિદ્ધસેનગણિ ક્ષમાશ્રમણના નામની સાક્ષી નિશીથચૂર્ણી પંચકલ્પચૂર્ણી આવશ્યક હારિ-ભદ્રી વૃત્તિ આદિ ગ્રંથોમાં અનેક વાર આવે છે. આ નામાદિ સાથે ભાષ્યકારનો શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ સંબંધ હોય અથવા ભાષ્યકારનું કોઈ નામાન્તર હોય. અસ્તુ, ગમે તે હો વિદ્વા-નોને ઉપયોગી લાગે તો તેઓ આ વાવત લક્ષમાં રાખે.

ટીકાકાર આચાર્યો.

પ્રસ્તુત બૃહત્કલ્પસૂત્ર મહાશાસ્ત્ર ઉપર ત્રે સમર્થ આચાર્યોએ મઠીને ટીકા રચી છે. તે પૈકી એક પ્રસિદ્ધ પ્રાવચનિક અને સમર્થ ટીકાકાર આચાર્ય શ્રીમલયગિરિસૂરિ છે અને બીજા તપોગચ્છીય આચાર્ય શ્રીક્ષેમકીર્તિસૂરિ છે. આચાર્ય શ્રીમલયગિરિસૂરિવરે પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્ર ઉપર ટીકા રચવાની શરૂઆત કરી છે પરંતુ આ ટીકાને તેઓશ્રી આવશ્યકસૂત્ર-વૃત્તિની જેમ પૂર્ણ કરી શક્યા નથી. એટલે આચાર્ય શ્રીમલયગિરિજીએ રચેલી ૪૬૦૦ શ્લોક પ્રમાણ ટીકા (મુદ્રિત પૃષ્ઠ ૧૭૬) પછીની આજ્ઞાએ ગ્રંથની સમર્થ ટીકા રચવા તરીકેના ગૌરવવંતા મેરુ જેવા મહાકાર્યને તપોગચ્છીય આચાર્ય શ્રીક્ષેમકીર્તિસૂરિએ ઉપાડી લીધું છે અને ટીકાનિર્માણના મહાન્ કાર્યને પાંડિત્યભરી રીતે સાંગોપાંગ પૂર્ણ કરી તેમણે પોતાની જૈન પ્રાવચનિક ગીતાર્થ આચાર્ય તરીકેની યોગ્યતા સિદ્ધ કરી છે. અહીં આ બન્નેય સમર્થ ટીકાકારોનો ટૂંકમાં પરિચય કરાવવામાં આવે છે.

આચાર્ય શ્રીમલયગિરિસૂરિ

ગુણવંતી ગૂજરાતની ગૌરવવંતી વિભૂતિસમા, સમગ્ર જૈન પરમ્પરાને માન્ય, ગૂર્જરેશ્વર મહારાજ શ્રીકુમારપાલદેવપ્રતિબોધક મહાન્ આચાર્ય શ્રીહેમચન્દ્રના વિદ્યાસાધનાના સહચર, ભારતીય સમગ્ર સાહિત્યના ઉપાસક, જૈનાગમજ્ઞશિરોમણિ, સમર્થ ટીકાકાર, ગૂજરાતની ભૂમિમાં અશ્રાન્તપણે લાખો શ્લોકપ્રમાણ સાહિત્યગંગાને રેલાવનાર આચાર્ય શ્રીમલયગિરિ કોણ હતા ? તેમની જન્મભૂમી, જ્ઞાતિ, માતા-પિતા, ગચ્છ, દીક્ષાગુરુ, વિદ્યાગુરુ વગેરે કોણ હતા ? તેમના વિદ્યાભ્યાસ, ગ્રન્થરચના અને વિહારભૂમિનાં કેન્દ્રસ્થાન કયાં હતાં ? તેમને શિષ્યપરિવાર હતો કે નહિ ? ઇત્યાદિ દરેક વાવત આજે લગભગ અંધારામાં જ છે, છતાં શોધ અને અવલોકનને અંતે જે કાંઈ અલ્પ-સ્વરૂપ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ છે તેના આધારે આ મહાપુરુષનો અહીં પરિચય કરાવવામાં આવે છે ।

આચાર્ય શ્રીમલયગિરિએ પોતે પોતાના ગ્રન્થોના અંતની પ્રશસ્તિમાં “ યદ્વાપિ મલ-યગિરિણા, સિદ્ધિ તેનાશ્રુતાં લોકઃ ॥ ” એટલા સામાન્ય નામોલ્લેખ સિવાય પોતા અંગેની

बीजी कोई पण खास हकीकतनी नोध करी नथी । तेम ज तेमना समसमयभावी के पाछळ थनार लगभग बधा य ऐतिहासिक ग्रन्थकारोए सुद्धां आ जैनशासनप्रभावक आग-मज्ञधुरन्धर सैद्धान्तिक समर्थ महापुरुष माटे मौन अने उदासीनता ज धारण कर्या छे । फक्त पंदरमी सदीमां थयेला श्रीमान् जिनमण्डनगणिए तेमना कुमारपालप्रबन्धमां ' आचार्य श्रीहेमचन्द्र विद्यासाधन माटे जाय छे ' ए प्रसंगमां आचार्य श्रीमलयगिरिने लगती विशिष्ट बाबतनो उल्लेख कर्यो छे; जेनो उतारो अही आपवामां आवे छे—

“ एकदा श्रीगुरूनापृच्छयान्यगच्छीयदेवेन्द्रसूरि-मलयगिरिभ्यां सह कलाकलापकौ-शलाद्यर्थं गौडदेशं प्रति प्रस्थिताः खिल्लूरग्रामे च त्रयो जना गताः । तत्र ग्लानो मुनिर्वैथा-वृत्त्यादिना प्रतिचरितः । स श्रीरैवतकृतीर्थे देवनमस्करणकृतार्तिः । यावद् ग्रामाध्यक्षश्राद्धे-भ्यः सुखासनं प्रगुणीकृत्य ते रात्रौ सुप्तास्तावत् प्रत्यूपे प्रबुद्धाः स्वं रैवतके पश्यन्ति । शासन-देवता प्रत्यक्षीभूय कृतगुणस्तुतिः ' भाग्यवतां भवतामत्र स्थितानां सर्वं भावि ' इति गौडदेशे गमनं निषिध्य महौषधीरनेकान् मन्त्रान् नाम-प्रभावाद्याख्यानपूर्वमाख्याय स्वस्थानं जगाम ।

एकदा श्रीगुरुभिः सुमुहूर्ते दीपोत्सवचतुर्दशीरात्रौ श्रीसिद्धचक्रमन्त्रः साम्नायः समुप-दिष्टः । स च पद्मिनीस्त्रीकृतोत्तरसाधकत्वेन साध्यते ततः सिध्यति, याचितं वरं दत्ते, नान्यथा । × × × × × ते च त्रयः कृतपूर्वकृत्याः श्रीअम्बिकाकृतसान्निध्याः शुभध्या-नधीरधियः श्रीरैवतकदैवतदृष्टौ त्रियामिन्यामाह्वाना-ऽवगुण्ठन-मुद्राकरण-मन्त्रन्यास-विसर्ज-नादिभिरुपचारैर्गुरुक्तविधिना समीपस्थपद्मिनीस्त्रीकृतोत्तरसाधकक्रियाः श्रीसिद्धचक्रमन्त्रम-साध्यन् । तत इन्द्रसामानिकदेवोऽस्याधिष्ठाता श्रीविमलेश्वरनामा प्रत्यक्षीभूय पुष्पवृष्टिं विधाय ' स्वेप्सितं वरं वृणुत ' इत्युवाच । ततः श्रीहेमसूरिणा राजप्रतिबोधः, देवेन्द्र-सूरिणा निजावदातकरणाय कान्तीनगर्याः प्रासाद् एकरात्रौ ध्यानबलेन सेरीसकग्रामे समानीत इति जनप्रसिद्धिः, मलयगिरिसूरिणा सिद्धान्तवृत्तिकरणवर इति । त्रयाणां वरं दत्त्वा देवः स्वस्थानमगात् । ”

जिनमण्डनीय कुमारपालप्रबन्ध पत्र १२-१३ ॥

भावार्थ—आचार्य श्रीहेमचन्द्रे गुरुनी आज्ञा लई अन्यगच्छीय श्रीदेवेन्द्रसूरि अने श्रीमलयगिरि साथे कळाओमां कुशळता मेळववा माटे गौडदेश तरफ विहार कर्यो । रस्तामां आवता खिल्लूर गाममां एक साधु मांदा हता तेमनी त्रणे जणाए सारी रीते सेवा करी । ते साधु गिरनार तीर्थनी यात्रा माटे खूब झंखता हता । तेमनी अंतसमयनी भावना पूरी करवा माटे गामना लोकोने समजावी पालखी बगेरे साधननो बंदोबस्त करी रात्रे सूई गया । सवारे ऊठीने जुए छे तो त्रणे जणा पोतानी जातने गिरनारमां जुए छे । आ वखते शासनदेवताए आवी तेमने कहुं के—आप सौनुं धारेलुं बधुं य काम अही ज पार पडी जशे, हवे आ माटे आपने गौडदेशमां जवानी जरूरत नथी । अने विधि नामं माहात्म्य कहेवापूर्वक अनेक मन्त्र, औषधी बगेरे आपी देवी पोताने ठेकाणे चाली गई ।

एक वखत गुरुमहाराजे तेमने सिद्धचक्रनो मंत्र आम्नाय साथे आप्यो, जे काळी चौदशनी राते पद्मिनी स्त्रीना उत्तरसाधकपण्णथी सिद्ध करी शकाय । × × × × × त्रणे जणाए विद्यासाधनाना पुरश्चरणने सिद्ध करी, अम्बिकादेवीनी सहायथी भगवान् श्रीनेमिनाथ सामे बेसी सिद्धचक्रमंत्रनी आराधना करी । मन्त्रना अधिष्ठायक श्रीविमलेश्वरदेवे प्रसन्न थई त्रणे जणाने कहुं के—तमने गमनुं वरदान मागो । त्वारे श्रीहेमचन्द्रे राजाने प्रतिबोध करवानुं, श्रीदेवेन्द्रसूरिए एक रातमां कान्तीनगरीथी सेरीसामां मंदिर लाववानुं अने श्रीमलयगिरिए जैन सिद्धान्तोनी वृत्तिओ रचवानुं वर माग्युं । त्रणेने तेमनी इच्छा प्रमाणेनुं वर आपी देव पोताने स्थाने चाल्यो गयो । ”

उपर कुमारपालप्रबन्धमांथी जे उतारो आपवामां आव्यो छे एमां मलयगिरि नामनो जे उल्लेख छे ए बीजा कोई नहि पण जैन आगमोनी वृत्तिओ रचवानुं वर मागनार होई प्रस्तुत मलयगिरि ज छे । आ उल्लेख टूको होवा छतां एमां नीचेनी महस्वनी बाबतो नो उल्लेख थएलो आपणे जोई शकीए छीए—१ पूज्य श्रीमलयगिरि भगवान् श्रीहेमचन्द्र साथे विद्यासाधन माटे गया हता । २ तेमणे जैन आगमोनी टीकाओ रचवा माटे वरदान मेळव्युं हतुं अथवा ए माटे पोते उत्सुक होई योग्य साहाय्यनी मागणी करी हती । ३ ‘ मलयगिरिसूरिणा ’ ए उल्लेखथी श्रीमलयगिरि आचार्यपद-विभूषित हता ।

श्रीमलयगिरि अने तेमनुं सूरिपद—पूज्य श्रीमलयगिरि महाराज आचार्यपद-भूषित हता के नहि ? ए प्रश्ननो विचार आवतां, जो आपणे सामान्य रीते तेमना रचेला ग्रन्थोना अंतनी प्रशस्तिओ तरफ नजर करीशुं तो आपणे तेमां तेओश्री माटे “ यद्वापि मलयगिरिणा ” एटला सामान्य नामनिर्देश सिवाय बीजो कशो य खास विशेष उल्लेख जोई शकीशुं नहि । तेमज तेमना पछी लगभग एक सैका बाद एटले के चौदमी सदीनी शरुआतमां थनार तपागच्छीय आचार्य श्रीक्षेमकीर्त्तिसूरिए श्रीमलयगिरिविरचित बृहत्कल्पसूत्रनी अपूर्ण टीकाना अनुसन्धानना मंगलाचरण अने उैस्थानिकामां पण एमने माटे आचार्य तरीकेनो स्पष्ट निर्देश कर्यो नथी । ए विषेनो स्पष्ट उल्लेख तो आपणने पंद्रमी सदीमां थनार श्रीजिनमण्डनगणिना कुमारपालप्रबन्धमां ज मळे छे । एटले सौ

१ बृहत्कल्पसूत्रनी टीका आचार्य श्रीक्षेमकीर्त्तिए वि. सं. १३३२ मां पूर्ण करी छे ॥

२ “ आगमदुर्गमपदसंशयादितापो विलीयते विदुषाम् । यद्वचनचन्दनरसैर्मलयगिरिः स जयति यथार्थः ॥ ५ ॥ श्रीमलयगिरिप्रभवो, यां कर्तुमुपाक्रमन्त मत्तिमन्तः । सा कल्पशास्त्रटीका, मयाऽनुसन्धीयतेऽल्पधिया ॥ ८ ॥

३ -चूर्णिकृता चूर्णिरासूत्रिता तथापि सा निविडजडिमजम्बालजटालानामस्मादृशां जन्तूनां न तथाविधमवबोधनिबन्धनमुपजायत इति परिभाष्य शब्दानुशासनादिविश्वविद्यालयज्योतिःपुत्रपरमाणुघटित-मूर्तिभिः श्रीमलयगिरिमुनीन्द्रपिपादैः विवरणमुपचक्रमे ॥

कोईने एम लागशे के तेओश्री माटे आचार्य तरीकेनो स्पष्ट निर्देश करवा माटे आचार्य श्रीक्षेमकीर्त्ति जेवाए ज्यारे उपेक्षा करी छे तो तेओश्री वास्तविक रीते आचार्यपदविभूषित हशे के केम ? अने अमने पण ए माटे तर्क-वितर्क थता हता । परंतु तपास करतां अमने एक एवुं प्रमाण जडी गयुं के जेथी तेओश्रीना आचार्यपदविभूषित होवा माटे बीजा कोई प्रमाणनी आवश्यकता ज रहे नहि । ए प्रमाण खुद श्रीमलयगिरिविरचित स्वोपज्ञ-शब्दानुशासनमांनुं छे, जेनो उल्लेख अहीं करवामां आवे छे—

“ एवं कृतमङ्गलरक्षाविधानः परिपूर्णमल्पग्रन्थं लघूपाय आचार्यो मलयगिरिः शब्दानुशासनमारभते । ”

आ उल्लेख जोया पछी कोईने पण तेओश्रीना आचार्यपणा विषे शंका रहेसे नहि ।

श्रीमलयगिरिसूरि अने आचार्य श्रीहेमचन्द्रनो सम्बन्ध—उपर आपणे जोई आन्या छीए के श्रीमलयगिरिसूरि अने भगवान् श्रीहेमचन्द्राचार्य विद्याभ्यासने विकसाववा माटे तेमज मंत्रविद्यानी साधना माटे साथे रहेता हता अने साथे विहारादि पण करता हता । आ उपरथी तेओ परस्पर अति निकट सम्बन्ध धरावता हता, ते छतां ए संबन्ध केटली हद सुधीनो हतो अने तेणे केवुं रूप लीधुं हतुं ए जाणवा माटे आचार्य श्रीमलयगिरिए पोतानी आवश्यकवृत्तिमां भगवान् श्रीहेमचन्द्रनी कृतिमांनुं एक प्रमाण टांकतां तेओश्री माटे जे प्रकारनो बहुमानभर्यो उल्लेख कर्यो छे ते आपणे जोइए । आचार्य श्रीमलयगिरिनो ए उल्लेख आ प्रमाणे छे—

“ तथा चाहुः स्तुतिषु गुरवः—

अन्योन्यपक्षप्रतिपक्षभावाद्, यथा परे मत्सरिणः प्रवादाः ।

नयानशेषानविशेषमिच्छन्, न पक्षपाती समयस्तथा ते ॥ ”

हेमचन्द्रकृत अन्ययोगव्यवच्छेदद्वान्विशिका श्लोक ३० ॥

आ उल्लेखमां श्रीमलयगिरिए भगवान् श्रीहेमचन्द्रनो निर्देश “गुरवः” एवा अति बहुमानभर्यो शब्दथी कर्यो छे । आ उपरथी भगवान् श्रीहेमचन्द्रना पाण्डित्य, प्रभाव अने गुणोनी छाप श्रीमलयगिरि जेवा समर्थ महापुरुष पर केटली ऊंडी पडी हती एनी कल्पना आपणे सहेजे करी शकीए छीए । साथे साथे आपणे ए पण अनुमान करी शकीए के—श्रीमलयगिरि श्रीहेमचन्द्रसूरि करतां वयमां भले नाना मोटा होय, परंतु व्रतपर्यायमां तो तेओ श्रीहेमचन्द्र करतां नाना ज हता । नहि तो तेओ श्रीहेमचन्द्राचार्य माटे गमे तेटलां गौरवतासूचक विशेषणो लखे पण “ गुरवः ” एम तो न ज लखे ।

मलयगिरिनी ग्रन्थरचना—आचार्य श्रीमलयगिरिए केटला ग्रन्थो रचया हता ए विषेनो स्पष्ट उल्लेख क्यांय जोवामां नथी आवतो । तेम छतां तेमना जे ग्रन्थो अत्यारे मळे छे, तेम ज जे ग्रन्थोनां नामोनो उल्लेख तेमनी कृतिमां मळवा छतां अत्यारे ए मळता नथी, ए बधायनी यथाप्राप्त नोध आ नीचे आपवामां आवे छे ।

मल्लता ग्रन्थो

नाम.	ग्रन्थश्लोकप्रमाण.	
१ भगवतीसूत्र द्वितीयशतकवृत्ति	३७५०	
२ राजप्रश्रीयोपाङ्गटीका	३७००	मुद्रित
३ जीवाभिगमोपाङ्गटीका	१६०००	मुद्रित
४ प्रज्ञापनोपाङ्गटीका	१६०००	मुद्रित
५ चन्द्रप्रज्ञस्युपाङ्गटीका	९५००	
६ सूर्यप्रज्ञस्युपाङ्गटीका	९५००	मुद्रित
७ नन्दीसूत्रटीका	७७३२	मुद्रित
८ व्यवहारसूत्रवृत्ति	३४०००	मुद्रित
९ बृहत्कल्पपीठिकावृत्ति—अपूर्ण	४६००	मुद्रित
१० आवश्यकवृत्ति—अपूर्ण	१८०००	मुद्रित
११ पिण्डनिर्युक्तिटीका	६७००	मुद्रित
१२ ज्योतिष्करण्डकटीका	५०००	मुद्रित
१३ धर्मसंग्रहणीवृत्ति	१००००	मुद्रित
१४ कर्मप्रकृतिवृत्ति	८०००	मुद्रित
१५ पंचसंग्रहवृत्ति	१८८५०	मुद्रित
१६ षडशीतिवृत्ति	२०००	मुद्रित
१७ सप्ततिकावृत्ति	३७८०	मुद्रित
१८ बृहत्संग्रहणीवृत्ति	५०००	मुद्रित
१९ बृहत्क्षेत्रसमासवृत्ति	९५००	मुद्रित
२० मलयगिरिशब्दानुशासन	५००० (?)	

अलभ्य ग्रन्थो

१ जम्बूद्वीपप्रज्ञप्ति टीका	२ ओघनिर्युक्ति टीका
३ विशेषावश्यक टीका	४ तत्त्वार्थाधिगमसूत्रटीका
५ धर्मसारप्रकरण टीका	६ देवेन्द्रनरकेन्द्रप्रकरण टीका

अहीं जे ग्रन्थोनां नामोनी नोंध आपवामां आवी छे तेमांथी श्रीमलयगिरिशब्दानु-

१ अहीं आपवामां आवेली श्लोकसंख्या केटलाकनी मूलग्रंथ सहितनी छे ॥

२ “ यथा च प्रमाणबाधितत्वं तथा तत्त्वार्थटीकायां भावितमिति ततोऽद्वैतार्थम् ” प्रज्ञापनासूत्र-टीका ॥ ३ “ यथा चापुरुषार्थता अर्थकामयोस्तथा धर्मसारटीकायामभिहितमिति नेह प्रतायते । ” धर्मसंग्रहणीटीका ॥ ४ “ वृत्तादीनां च प्रतिपृथिवि परिमाणं देवेन्द्रनरकेन्द्रे प्रपञ्चितमिति नेह भूयः प्रपञ्च्यते ” संग्रहणीवृत्ति पत्र १०६ ॥

शासन सिवायना वधा य ग्रन्थो टीकात्मक ज छे । एटले आपणे आचार्य मलयगिरिने ग्रन्थकार तरीके ओळखीए ते करतां तेमने टीकाकार तरीके ओळखवा ए ज सुसंगत छे ।

आचार्य श्रीमलयगिरिनी टीकारचना—आज सुधीमां आचार्य श्रीहरिभद्र, गंधहस्ती सिद्धसेनाचार्य, श्रीमान् कोट्याचार्य, आचार्य श्रीशीलाङ्क, नवाङ्गीवृत्तिकार श्री-अभयदेवसूरि, मलधारी आचार्य श्रीहेमचन्द्र, तपा श्रीदेवेन्द्रसूरि आदि अनेक समर्थ टीकाकार आचार्यों थई गया छे ते छतां आचार्य श्रीमलयगिरिए टीकानिर्माणना क्षेत्रमां एक जुदी ज भात पाडी छे । श्रीमलयगिरिनी टीका एटले तेमना पूर्ववर्ती ते ते विषयना प्राचीन ग्रन्थो, चूर्णी, टीका, टिप्पण आदि अनेक शास्त्रोना दोहन उपरांत पोता तरफना ते ते विषयने लगता विचारोनी परिपूर्णता समजवी जोईए । गंभीरमां गंभीर विषयोने चर्चती वखते पण भाषानी प्रासादिकता, प्रौढता अने स्पष्टतामां जरा सरखी पण ऊणप नजरे पडती नथी अने विषयनी विशदता एटली ज कायम रहे छे ।

आचार्य मलयगिरिनी टीका रचवानी पद्धति टूंकमां आ प्रमाणेनी छे—तेओश्री सौ पहेलां मूळसूत्र, गाथा के श्लोकना शब्दार्थनी व्याख्या करतां जे स्पष्ट करवानुं होय ते साथे ज कही दे छे । त्सारपछी जे विषयो परत्वे विशेष स्पष्टीकरणनी आवश्यकता होय तेमने “ अयं भावः, किमुक्तं भवति, अयमाशयः, इदमत्र हृदयम् ” इत्यादि लखी आखा य वक्तव्यनो सार कही दे छे । आ रीते प्रत्येक विषयने स्पष्ट कर्या पछी तेने लगता प्रासंगिक अने आनुषंगिक विषयोने चर्चवानुं तेमज तद्विषयक अनेक प्राचीन प्रमाणोना उल्लेख करवानुं पण तेओश्री चूकता नथी । एटलुं ज नहि पण जे प्रमाणोना उल्लेख कर्यो होय तेने अंगे जरूरत जणाय त्यां विषय शब्दोना अर्थो, व्याख्या के भावार्थ लखवानुं पण तेओ भूलता नथी, जेथी कोई पण अभ्यासीने तेना अर्थ माटे मुझावुं न पडे के फांफां मारवां न पडे । आ कारणसर तेमज उपर जणाववामां आव्युं तेम भाषानी प्रासादिकता अने अर्थ तेमज विषयप्रतिपादन करवानी विशद पद्धतिने लीधे आचार्य श्रीमलयगिरिनी टीकाओ अने टीकाकारपणुं समग्र जैन समाजमां खूब ज प्रतिष्ठा पाम्यां छे ।

आचार्य मलयगिरिनुं बहुश्रुतपणुं—आचार्य मलयगिरिकृत महान् ग्रन्थराशिनुं अवगाहन करतां तेमां जे अनेक आगमिक अने दार्शनिक विषयोनी चर्चा छे, तेमज प्रसंगे प्रसंगे ते ते विषयने लगतां तेमणे जे अनेकानेक कल्पनातीत शास्त्रीय प्रमाणो टांकेलां छे; ए जोतां आपणे समजी शकीशुं के—तेओश्री मात्र जैन वाङ्मयनुं ज ज्ञान धरावता हता एम नहोतुं, परंतु उच्चमां उच्च कक्षाना भारतीय जैन-जैनेतर दार्शनिक साहित्य, ज्योतिर्विद्या, गणितशास्त्र, लक्षणशास्त्र आदिने लगता विविध अने विशिष्ट शास्त्रीय ज्ञाननो विशाल वारसो धरावनार महापुरुष हता । तेओश्रीए पोताना ग्रन्थोमां जे रीते पदार्थोनुं निरूपण कर्नुं छे ए तरफ आपणे सूक्ष्म रीते ध्यान आपीशुं तो आपणने लागशे के ए महापुरुष विपुल वाङ्मयवारिधिने घुंटीने पी ज गया हता । अने आम कहेवामां आपणे जरा पण

अतिशयोक्ति नथी ज करता । पूज्य आचार्य श्रीमलयगिरिसूरिवरमां भले गमे तेदुलं विश्वविद्याविषयक पांडित्य हो ते छतां तेओश्री एकान्त निर्वृतिमार्गना धोरी अने निर्वृति-मार्गपरायण होई तेमने आपणे निर्वृतिमार्गपरायण जैनधर्मनी परिभाषामां आगमिक के सैद्धान्तिक युगप्रधान आचार्य तरीके ओळखीए ए ज वधारे घटमान वस्तु छे ।

आचार्य मलयगिरिनुं आन्तर जीवन—वीरवर्द्धमान—जैन—प्रवचनना अलंकार-स्वरूप युगप्रधान आचार्यप्रवर श्रीमलयगिरि महाराजनी जीवनरेखा विषे एकाएक कांई पण बोलवुं के लखवुं ए खरे ज एक अघहं काम छे ते छतां ए महापुरुष माटे टूंकमां पण लख्या सिवाय रही शकाय तेम नथी ।

आचार्य श्रीमलयगिरिविरचित जे विशाळ ग्रन्थराशि आजे आपणी नजर सामे विद्यमान छे ए पोते ज ए प्रभावक पुरुषना आन्तर जीवननी रेखा दोरी रहेल छे । ए ग्रन्थराशि अने तेमां वर्णवायला पदार्थो आपणने कही रखा छे के—ए प्रज्ञाप्रधान पुरुष महान् ज्ञानयोगी, कर्मयोगी, आत्मयोगी अगर जे मानो ते हता । ए गुणधाम अने पुण्यनाम महापुरुषे पोतानी जातने एटली छूपावी छे के एमना विशाळ साहित्यराशिमां कोई पण ठेकाणे एमणे पोताने माटे “ यद्वापि मलयगिरिणा ” एटला सामान्य नामनिर्देश सिवाय कशुं य लखुं नथी । वार वार वन्दन हो ए मान-मदविरहित महापुरुषना पादपद्मने !!! ।

आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरि—

आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरि तपागच्छनी परंपरामां थएल महापुरुष छे. एमना व्यक्तित्व विषे विशिष्ट परिचय आपवानां साधनोमां मात्र तेमनी आ एक समर्थ ग्रंथरचना ज छे. आ सिवाय तेमने विशेष बीजो कशो ज परिचय आपी शकाय तेम नथी. तेमज आज सुधीमां तेमनी बीजी कोई नानी के मोटी कृति उपलब्ध पण थई नथी. प्रस्तुत ग्रंथनी—टीकानी रचना तेमणे वि. सं० १३३२ मां करी छे ए उपरथी तेओश्री विक्रमनी तेरमी—चौदमी सदीमां थएल आचार्य छे. तेमना गुरु आचार्य श्रीविजयचंद्रसूरि हता, जेओ तपागच्छना आद्य पुरुष आचार्य श्रीजगच्चंद्रसूरिवरना शिष्य हता अने तेओ बृहत्पोशालिक तरीके ओळखाता हता. आचार्य श्रीविजयचंद्रसूरि बृहत्पोशालिक केम कहेवाता हता ते विषेनी विशेष हकीकत जाणवा इच्छनारने आचार्य श्रीमुनिसुंदरसूरिविरचित त्रिदशतरंगिणी—गुर्वावली श्लोक १०० थी १३४ तथा पंन्यास श्रीमान् कल्याणविजयजी संपादित विस्तृत गूर्जरानुवाद सहित तपागच्छ पट्टावली पृष्ठ १५३ जोवा भलामण छे.

વૃહત્કલ્પસૂત્રની પ્રતિઓનો પરિચય ।

આજે વિદ્વાન્ મુનિગણના પવિત્ર કરકમલોમાં વૃહત્કલ્પસૂત્ર મહાશાસ્ત્રનો છટ્ટો ભાગ ઉપહારરૂપે અર્પણ કરવામાં આવે છે । આ ભાગ સાથે ૪૨૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ નિર્યુક્તિ-ભાષ્ય-વૃત્તિયુક્ત કલ્પ મહાશાસ્ત્ર સમાપ્ત થાય છે । આ મહાશાસ્ત્રના સંપાદન અને સંશોધન માટે અમે તેની નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે સાત પ્રતિઓ એકત્ર કરી હતી ।

- ૧ તા૦ પ્રતિ-પાટણ-શ્રીસંઘના મંડારની તાડપત્રીય પ્રતિ યંદ બીજો તથા ત્રીજો ।
- ૨ મો૦ પ્રતિ-પાટણ મોદીના મંડારની કાગલની પ્રતિ યંદ ચાર સંપૂર્ણ ।
- ૩ લે૦ પ્રતિ-પાટણ લેહરુ વકીલના મંડારની કાગલની પ્રતિ યંદ ચાર સંપૂર્ણ ।
- ૪ મા૦ પ્રતિ-પાટણ મામાના પાડાના મંડારની કાગલની પ્રતિ યંદ ત્રણ સંપૂર્ણ ।
- ૫ ત૦ પ્રતિ-પાટણ તપગચ્છના મંડારની કાગલની પ્રતિ યંદ પ્રથમ દ્વિતીય અપૂર્ણ ।
- ૬ ઢે૦ પ્રતિ-અમદાવાદ ઢેલાના મંડારની કાગલની પ્રતિ એક વિભાગમાં સંપૂર્ણ ।
- ૭ કાં૦ પ્રતિ-વડોદરા-પ્રવર્ત્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના મંડારની કાગલની નવીન પ્રતિ એક વિભાગમાં સંપૂર્ણ ।

પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રના સંશોધનમાં અમે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની સાત પ્રતિઓનો સાદ્યન્ત ઉપયોગ કર્યો છે । આ સાત પ્રતિઓ પૈકી મામાના પાડાની પ્રતિ સિવાયની બધીયે પ્રતિઓમાં વિવિધ પ્રકારના પાઠભેદો હોવા છતાં ય એ બધીય પ્રતિઓને એક વર્ગમાં મૂકી શકાય । તેનું કારણ એ છે કે આ છ પ્રતિઓમાં, -જેમાં તાડપત્રીય પ્રતિનો પળ સમાવેશ થાય છે, -તેમાં એક ઠેકાણે લેખકના પ્રમાદથી ૫૦ શ્લોક જેટલો અતિ મહાન્ ગ્રંથસંદર્ભ પડી ગયેલો-લેખવામાં રહી ગયેલો એક સરખી રીતે જોવામાં આવે છે, જ્યારે માત્ર મા૦ પ્રતિમાં એ આખો ય ગ્રંથસંદર્ભ અંદર રીતે જલ્લાવેલો છે । પ્રસ્તુત સંપાદનમાં અમે જે સાત પ્રતિઓનો ઉપયોગ કર્યો છે તે ઉપરાંત પાટણ આદિના મંડારની બીજી સંખ્યાબંધ પ્રતિઓને અમે સરખાવી જોઈ છે । પરંતુ તે પૈકીની એક પળ પ્રતિ અમારા જોવામાં આવી નથી આવી જે અંદર પાટણપરમ્પરા ધરાવનાર મા૦ પ્રતિ સાથે મળી શકે । આ રીતે ઉપર જણાવેલી સાત પ્રતિઓના બે વર્ગ પડે છે । પરંતુ આથી આગલ બધીને ઉપર્યુક્ત પ્રતિઓના વિવિધ પાઠો અને પાઠભેદ તરફ નજર કરીએ તો સંશોધન માટે એકત્ર કરેલી અમારી સાત પ્રતિઓ સામાન્ય રીતે ચાર વિભાગમાં વહેંચાઈ જાય છે—એક વર્ગ તા૦ મો૦ લે૦ પ્રતિઓનો, બીજો વર્ગ ત૦ ઢે૦ પ્રતિઓનો, ત્રીજો વર્ગ મા૦ પ્રતિઓનો અને ચોથો વર્ગ કાં૦ પ્રતિઓનો । આ

૧ જુઓ મુદ્રિત ચોથા વિભાગના ૧૦૦૦ પત્રની ૨૪મી પંક્તિથી ૧૦૦૨ પત્રની ૨૦મી પંક્તિ સુધીનો અર્થાત્ ૨૬૦૧ ગાથાની અર્ધા ટીકાથી ૩૬૦૭ ગાથાની અર્ધા ટીકા સુધીનો હસ્તચિહ્નના વચમાં રહેલો પાઠ । આ સમગ્ર ટીકા અંશ, જેમાં બીજા ઉદ્દેશાનું સોઠમું સૂત્ર પળ સમાય છે, એ આજના જૈન જ્ઞાનમંડારોમાંની લગભગ બધીએ ટીકા પ્રતિમાઓમાં પડી ગયેલો છે; જે ફક્ત પાટણ-મામાના પાડાની પ્રતિમાં જ અંદર રીતે જલ્લાવેલો મળ્યો છે ॥

चार वर्ग पैकी भा० प्रति मोटे भागे त० डे० प्रति साथे मळतापणुं धरावे छे ज्यारे कां० प्रति मोटे भागे मो० ले० प्रति साथे मळती थाय छे । आम छतां ए वस्तु खास ध्यान राखवा जेवी छे के-भा० प्रतिमां अने कां० प्रतिमां टीकाना संदर्भोना संदर्भो वधाराना-वधारे पडता जोवामां आवे छे । ज्यारे भा० प्रति कोई पाठभेद आपती होय छे त्यारे कां० प्रति मोटे भागे बीजी बधी प्रतिओ साथे मळती थई जाय छे । अने ज्यारे कां० प्रति पाठभेद आपती होय छे त्यारे भा० प्रति बीजी प्रतिओ साथे मळी जाय छे । भा० प्रति अने कां० प्रति परस्पर मळी जाय एवुं तो कोई विरल विरल स्थळे ज बनवा पाम्युं छे ।

उपर जणावेली सात प्रतिओ उपरांत प्रस्तुत कल्प महाशास्त्रना संशोधन माटे अने तुलना आदि माटे अमे नीचे जणावेली प्रतिओने पण सामे राखी हती—

- १ पाटण श्री संघना भंडारनी मूलसूत्रयुक्त कल्पभाष्यनी ताडपत्रीय प्रति ।
- २ पाटण श्रीसंघना भंडारनी कागळनी कल्पबृहद्भाष्यनी अपूर्ण प्रति ।
- ३ पाटण श्रीसंघना भंडारनी मूलसूत्रयुक्त कल्पचूर्णीनी ताडपत्रीय प्रति ।
- ४ पाटण मौंका मोदीनां भंडारनी कल्पचूर्णीनी कागळनी प्रति ।
- ५ पाटण लेहरू वकीलना भंडारनी कल्पविशेषचूर्णीनी कागळनी प्रति ।

प्रस्तुत महाशास्त्रना संशोधनमां उपर जणावेली निर्युक्ति-भाष्य-वृत्तियुक्त कल्पनी सात प्रतिओ अने सूत्र, भाष्य, महाभाष्य, चूर्णी, विशेषचूर्णीनी पांच प्रतिओ मळी एकंदर बार प्रतिओनो अमे साचंत परिपूर्ण रीते उपयोग कर्यो छे । अने आ रीते उपरोक्त बधीये प्रतिओनो सांगोपांग उपयोग करी आ आखा महाशास्त्रमां विविध पाठभेदो आपवामां आव्या छे, स्थाने ए पाठभेदोनी चूर्णी, विशेषचूर्णी अने बृहद्भाष्य साथे तुलना पण करवामां आवी छे । आ बारे प्रतिओ अने तेना खंडो बगेरेनो विस्तृत परिचय कल्पशास्त्रना मुद्रित पांच भागोमां यथास्थान आपवामां आवेलो छे । एटले आ विभागमां जे विशेष वक्तव्य छे ते ज कहेवामां आवशे ।

वधाराना पाठो, पाठभेदो आदि—प्रस्तुत बृहत्कल्पसूत्रना मुद्रित प्रथम भागमां जेम भा० त० डे० प्रतिमां वधाराना पाठो, पाठभेदो अने अवतरणो आवतां रह्यां छे ए ज रीते आगळना दरेक विभागोमां मो० ले० प्रतिमां,—के जे प्रतिओ ता० प्रति साथे मळती छे तेमां,—घणे ठेकाणे वधाराना पाठो, पाठभेदो अने अवतरणो आवतां रह्यां छे,—जे मो० ले० प्रति सिवाय बीजी कोई प्रतिमां नथी,—ते दरेक पाठ आदिने अमे ◁ ▷ आवा चिह्नोना वचमां मूकी तेनो ते दरेक स्थळे अमे टिप्पणीमां निर्देश करेलो छे । ए ज रीते त० डे० प्रतिमां केटलाक वधाराना पाठो छे, जे बीजी कोई प्रतिमां नथी, अने भा० प्रतिमां अने कां० प्रतिमां पण एक बीजाथी तदन स्वतंत्र प्रकारना अनेक वधाराना पाठो अने पाठभेदो आवे छे ए बधाय पाठो अमे यथायोग्य मूळमां के टिप्पणमां आप्या छे अने ते दरेक स्थळे अमे ते ते प्रतिओना नामनो निर्देश पण करेलो छे । आ बधा पाठ-

ભેદો પૈકી કેટલાક પાઠો ચૂર્ણીને અનુસરતા અને કેટલાક પાઠો વિશેષચૂર્ણીને અનુસરતા હોઈ તે દરેક પાઠોની તુલના માટે તે તે સ્થળે ચૂર્ણી અને વિશેષચૂર્ણીના પાઠો પળ અમે ટિપ્પણીમાં આપેલા છે । માં પ્રતિમાં અને કાં પ્રતિમાં એટલા વધા પાઠભેદો આવતા રહ્યા છે, જેથી આ ઠેકાણે એમ કહીએ તો જરા ય વધારે પડતું નહિ ગણાય કે—આ આલો ય ગ્રંથ મોટે ભાગે માં પ્રતિ અને કાં પ્રતિમાં આવતા પાઠોભેદોથી જ ભરેલો છે; સ્વાસ કરી પાછળના વિભાગો જોઈએ તો તો કાં પ્રતિના પાઠભેદોથી જ મુખ્યત્વે ભરેલો છે । આ બે પ્રતિઓના પાઠભેદ આદિ વિષે અમને એમ લાગ્યું છે કે માં પ્રતિના દરેક પાઠો, પાઠભેદો આદિ બુદ્ધિમત્તાભરેલા અને વિશદ છે જ્યારે કાં પ્રતિમાંના કેટલાક વધારાના પાઠો ગ્રંથના વિષયને વિશદ અને સ્પષ્ટ કરતા હોવા છતાં કેટલાય પાઠો અને પાઠભેદો પુનરુક્તિભર્યા અને કેટલીક વાર તો તદ્દન સામાન્ય જેવા જ છે; એટલું જ નહિ પણ કેટલીક વાર તો એ પાઠોમાં સુધારો—વધારો કરનારે ભૂલો પણ કરી છે, જે અમે તે તે સ્થળે ટિપ્પણમાં પાઠો આપી જણાવેલ છે । આ ઠેકાણે કાં પ્રતિના પાઠભેદોને અંગે અમારે બે વાક્યો સ્વાસ સૂચવવાની છે । જે પૈકી એક એ કે—કાં પ્રતિના કેટલાક અતિસામાન્ય પાઠભેદોની અમે નોંધ લીધી નથી । અને બીજી એ કે—પ્રસ્તુત ગ્રંથના સંપાદનની શરૂઆતમાં પ્રતિઓના પાઠભેદોને અંગે જોઈએ તેવો વિવેક નહિ કરી શકવાને લીધે કાં પ્રતિના કેટલાક વધારાના પાઠો અમે મૂલમાં દાખલ કરી દીધા છે, જે મૂલમાં આપવા જોઈએ નહિ । અમે એ દરેક પાઠોને ◁ ▷ આવા ચિહ્નના વચમાં આપીને ટિપ્પણીમાં સૂચના કરેલી છે એટલે પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રના વાંચનાર વિદ્વાન્ મુનિવર્ગને મારી વિજ્ઞાપિ છે કે—તેમણે આ પાઠોને મૂલ તરીકે ન ગણતાં ટિપ્પણીમાં સમજી લેવા ।

પ્રસ્તુત નિર્યુક્તિ-ભાષ્ય-વૃત્તિસમેત બૃહત્કલ્પ મહાશાસ્ત્રના સંશોધન માટે એકત્ર કરેલી સાત પ્રતિઓમાં આવતા વધારાના પાઠો અને પાઠભેદોને અંગે કેટલીક વસ્તુ જણાવ્યા પછી એ વસ્તુ જણાવવી જોઈએ કે ઉપરોક્ત સાત પ્રતિઓમાં પાઠોને અંગે એવી સમ-વિષમતા છે કે જેથી એની મૌલિકતાનો નિર્ણય કરવામાં મલમલા બુદ્ધિમાનો પણ ચકરાઈ જાય । કેટલીક વાર અમુક ગાથાનાં અવતરણો તંડેકાં પ્રતિમાં હોય તો એ અવતરણો માંમોંલે પ્રતિમાં ન હોય, કેટલીક વાર અમુક ગાથાનાં અવતરણો મોંલેકાં પ્રતિમાં હોય તો એ અવતરણો માંતંડે પ્રતિમાં ન હોય, કેટલીક વાર તંડે પ્રતિમાં હોય તો બીજી પ્રતિઓમાં ન હોય કેટલીક વાર મોંલે પ્રતિમાં હોય તો તે સિવાયની બીજી પ્રતિઓમાં ન હોય, કેટલીક વાર માં પ્રતિમાં કે કાં પ્રતિમાં અમુક અવતરણો હોય તો તે સિવાયની બીજી પ્રતિઓમાં એ ન હોય । આ જ પ્રમાણે આ ગ્રંથની પ્રતિઓમાં પાઠો અને પાઠભેદોને લગતી એવી અને એટલી વધી વિષમતાઓ છે, જેને જોઈ સતત શાસ્ત્રવ્યાસંગી વિદ્વાન્ મુનિવરો પણ પાઠોની મૌલિકતાનો નિર્ણય કરવામાં મુશ્કાઈ જાય ।

આ ઉપરાંત આ ગ્રંથમાં એક મોટી વિષમતા ગાથાઓના નિર્દેશને અંગે છે । તે એ

प्रकारनी के-टीकानी ज अमुक प्रति के प्रतिओमां अमुक गाथाओने निर्युक्तिगाथा तरीके जणावी छे, त्यारे अमुक प्रतिओमां ए ज गाथाओने पुरातनगाथा, संग्रहगाथा, द्वारगाथा के सामान्यगाथा तरीके जणावी छे । ए ज रीते अमुक प्रति के प्रतिओमां अमुक गाथाओने पुरातनगाथा तरीके जणावी छे त्यारे ए ज गाथाओने बीजी प्रति के प्रतिओमां निर्युक्तिगाथा, संग्रहगाथा आदि तरीके जणावी छे । आ रीते आ आखा य ग्रंथमां गाथाओना निर्देशना विषयमां खूब ज गोटाळो थयो छे । आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरिवरना जमाना पहेलां लखा-येली कल्पलघुभाष्य अने महाभाष्यनी प्राचीन प्रतिओमां तेमज चूर्णी-विशेषचूर्णीमां पण निर्युक्तिगाथा आदिनो जे विवेक करवामां आव्यो नथी अथवा थई शक्यो नथी, ए विवेक आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरिवरे शाना आधारे कर्यो ए वस्तु विचारणीय ज छे । भगवान् श्रीमलयगिरि महाराजे तो एम ज कही दीधुं छे के “निर्युक्ति अने भाष्य ए बने एकग्रंथरूपे परिणमी गयां छे.” ज्यारे आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरिवरे निर्युक्तिगाथा, भाष्यगाथा आदिना विवेकमाटे स्वतंत्र प्रयत्न कर्यो होई एमनी टीका शरू थाय छे त्यांथी अंतपर्यन्त आ निर्देशनो गोटाळो चार्या ज कर्यो छे (आ माटे जुओ प्रस्तुत विभागने अंते आपेलुं चोथुं परिशिष्ट) । खरुं जोतां आ विषे आपणने एम लाग्या सिवाय नथी रहेतुं के आचार्य श्रीक्षेमकीर्ति महाराजे पूज्य आचार्य श्रीमलयगिरि सूरिवरना दीर्घदृष्टिभर्या राहने छोडीने प्रस्तुत ग्रंथमां निर्युक्तिगाथा आदिने जुदी पाडवानो जे निराधार प्रयत्न कर्यो छे ए जरा य औचित्यपूर्ण नथी । ए ज कारण छे के-प्रस्तुत टीका प्रतिओमां गाथाओना निर्देश अंगे महान् गोटाळो थयो छे ।

आ उपरांत पूज्य आचार्य श्रीमलयगिरिसूरिकृत टीकाविभागमां वधाराना पाठो के पाठभेद आदि खास कशुं य नथी, ज्यारे आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिसूरिकृत टीकामां विषम पाठभेदो, विषम गाथानिर्देशो, विषम गाथाक्रमो, ओछीवत्ती गाथाओ अने टीकाओ विगेरे घणुं ज छे । ए जोतां एम कहेवुं जरा य अतिशयोक्तिभर्युं नथी के प्रस्तुत ग्रंथनी टीकामां खुद ग्रंथकारे ज वारंवार घणो घणो फेरफार कर्यो हशे । अमारुं आ कथन निराधार नथी, परंतु प्रस्तुत सटीक बृहत्कल्पसूत्रनी ग्रंथकारना जमानाना नजीकना समयमां लखायेली संख्याबंध प्राचीन प्रतिओने नजरे जोईने अमे आ वात कहीए छीए ।

संपादनपद्धति अने पाठभेदोनो परिचय

प्रस्तुत सटीक बृहत्कल्पसूत्र महाशास्त्रना संशोधन माटे उपर जणाव्युं तेम निर्युक्ति-लघुभाष्य-टीकायुक्त प्राचीन अर्वाचीन ताडपत्रीय अने कागळनी मळीने सात प्रतिओ उपरांत केवळ सूत्र, केवळ लघुभाष्य अने केवळ चूर्णीनी ताडपत्रीय प्रतिओ तेम ज विशेषचूर्णी अने महाभाष्यनी कागळ उपर लखेली प्राचीन प्रतिओने, पूर्ण के अपूर्ण जेवी मळी तेवीने, आदिथी अंतसुधी अमे अमारा सामे राखी छे । आम छतां सौने जाणीने आश्चर्य थशे के

પાટણ, અમદાવાદ, સુરત, વડોદરા, લીંબડી, જૈસલમેર વિગેરે સંખ્યાબંધ સ્થળોના જ્ઞાનમંડારો અને તેમાંની સંખ્યાબંધ તાદ્વપત્રીય પ્રતિઓને તપાસવા છતાં ગલિતપાઠ વિનાની કહીએ તેવી એક પળ પ્રતિ અમને મળી નથી । પરંતુ કોઈમાં ક્યાંય તો કોઈમાં ક્યાંય, એ રીતે દરેકે દરેક પ્રતિમાં સેંકડો ઠેકાણે પાઠોની અશુદ્ધિઓની વાતને તો આપણે દૂર રાખીએ, પળ પંક્તિઓની પંક્તિઓ અને સંદર્ભોના સંદર્ભો ગળી ગયા છે । આ ગળી ગયેલા સંદર્ભોની પૂર્તિ અને અશુદ્ધ પાઠોના સાંગોપાંગ પરિમાર્જન માટે ઉપર જણાવેલ સાધન-સામગ્રીનો અમે સંપૂર્ણપણે ઉપયોગ કર્યો છે, એમાં અમે કેટલા સફળ થયા છીએ, એ પરીક્ષાનું કાર્ય ગીતાર્થ મુનિવરો અને વિદ્વાનોને જ સોંપીએ છીએ । આમ છતાં પ્રસ્તુત ગ્રંથના સંશોધનમાં અમે જે પદ્ધતિ સ્વીકારી છે અને અમને જે સમ-વિષમતાઓનો અનુભવ થયો છે તેનો સમપ્રભાવે અહીં ઉલ્લેખ કરવો એ સમુચિત લાગે છે, જેથી ગંભીરતાપૂર્ણ સંશોધનમાં રસ લેનાર વિદ્વાનોને પ્રત્યંતરોની મહત્તા, પાઠભેદોનું વિભજન, સંશોધનને લગતી પદ્ધતિ અને વિવિધ સામગ્રી આદિનો જ્ઞાલ આવી શકે ।

૧ અમારા સંશોધનમાં પ્રતિઓને સાદ્યન્તોપાન્ત તપાસીને જ તેના વર્ગ પાઠ્યા છે । આ રીતે જે જે પ્રતિ અમને જુદા વર્ગની અથવા જુદા કુલની જણાઈ છે તે દરેકે દરેક પ્રતિને અમે આદિથી અંત સુધી અક્ષરશઃ મેલવી છે । આ રીતે પ્રસ્તુત સંશોધનમાં અમે તાટી૦ મો૦ ડે૦ મા૦ કાં૦ આ પાંચ પ્રતિઓને આદિથી અંતસુધી અક્ષરશઃ મેલવી છે, અને એમાંના વિવિધ પાઠભેદોની યોગ્ય રીતે સંપૂર્ણપણે નોંધ લીધી છે ।

૨ જ્યાં જ્યાં અમુક પ્રતિઓમાં અમુક પાઠો અશુદ્ધ જણાયા કે લેખક આદિના પ્રમા-દથી પડી ગયેલા અર્થાત્ લખવા રહી ગયેલા લાગ્યા, એ વધાય પાઠોનું પરિમાર્જન અને પૂર્તિ અમે અમારી પાસેનાં પ્રત્યંતરોને આધારે અને તદુપરાંત ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી, બૃહદ્ભાષ્ય અને બીજાં શાસ્ત્રોને આધારે કરેલ છે । પ્રસ્તુત મુદ્રિત કલ્પશાસ્ત્રમાં એવાં સંખ્યાબંધ સ્થળો છે કે જ્યાં, નિર્યુક્તિ-લઘુભાષ્ય-ટીકાયુક્ત બૃહત્કલ્પસૂત્રની પ્રતિઓમાં પાઠો પડી ગયેલા છે અને અશુદ્ધ પાઠો પળ છે, તેવે સ્થળે અમે ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી આદિના આધારે પાઠપૂર્તિ અને અશુદ્ધિઓનું પરિમાર્જન કર્યું છે । દરેક અશુદ્ધ પાઠોને સ્થાને મુધારેલા શુદ્ધ પાઠોને અમે () આવા ગોઠ કોષ્ટકમાં આપ્યા છે અને પડી ગયેલા પાઠોને [] આવા ચોરસ કોષ્ટકમાં આપ્યા છે અને એ પાઠોના સમર્થન અને તુલના માટે તે તે સ્થળે નીચે પાદ-ટિપ્પણીમાં ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી આદિના પાઠોની નોંધ પળ આપી છે ।

૩ સૂત્ર અને નિર્યુક્તિ-લઘુભાષ્યને લગતા પાઠભેદો ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી અને ટીકામાં આપેલાં પ્રતીકો અને તેના વ્યાખ્યાનને આધારે મળી શકે (જુઓ પરિશિષ્ટ ૮ મું) તે કરતાં ય વધારે અને સંખ્યાબંધ પાઠભેદો, સ્વતંત્ર સૂત્રપ્રતિઓ અને સ્વતંત્ર લઘુભાષ્યની

प्रतिओमांथी उपलब्ध थया छे । ते पैकी विशिष्ट अने महत्वना पाठभेदोनी नोंध अमे ते ते स्थळे पादटिप्पणीमां आपी छे ।

४ टीकामां आवता अनेकानेक पाठभेदोनुं समर्थन चूर्णी, विशेषचूर्णी के उभयद्वारा यतुं होय त्यां ते ते चूर्णी आदिना पाठोनी नोंध अमे अवश्य आपी छे । तेम ज चूर्णी आदिमां विशिष्ट व्याख्याभेद, विशिष्ट पदार्थनुं वर्णन आदि जे कांई जोवामां आव्युं ते दरेकनी नोंध अमे पादटिप्पणीमां करवा चूक्या नथी ।

५ कया पाठने मौलिक स्थान आपवुं ? ए माटे अमे मुख्यपणे ग्रंथकारनी सहज भाषाशैली अने प्रतिपादनशैलीने लक्षमां राख्यां छे । परंतु ज्यां लेखकना प्रमादादि कारणने लई पाठो गळी ज गया होय अने अमुक एकाद प्रति द्वारा ज ए पाठनुं अनुसंधान थतुं होय त्यां तो जे प्रकारनो पाठ मळी आव्यो तेने ज स्वीकारी लेवामां आव्यो छे ।

६ पाठभेदोनी नोंधमां लिपिभेदना भ्रमथी उत्पन्न थएला पाठभेदो, अर्थभेदो अने प्राकृतभाषा प्रयोग विषय पाठभेद आदि आपवा अमे प्रयत्न कर्यो छे ।

७ प्रस्तुत शास्त्रना संपादन माटे अमे जे अनेक प्रतिओ एकत्र करी छे तेना खंडो सळंग एक ज कुलना छे एम कहेवाने कशुं य साधन अमारा सामे नथी । कारण के केट-लीक वार एम पण बनवा संभव छे के अमुक प्रतिना लखावनारे प्रस्तुत शास्त्रना अमुक खंडो अमुक कुलनी प्रति उपरथी लखाव्या होय अने अमुक खंडो जुदा कुलनी प्रति उपरथी लखाव्या होय । ए गमे ते हो, ते छतां अमारा सामे जे रूपे प्रतिओ विद्यमान छे तेना वर्तमान स्वरूप अने विभागोने लक्षीने ज वर्ग के कुल पाडवामां आवेल छे ।

८ प्रस्तुत निर्युक्तिभाष्यवृत्तिसहित कल्पशास्त्रना संशोधन माटे अमे जे चार जुदा जुदा कुलनी प्रतिओ एकत्र करी छे तेमांनी ताडपत्रीय प्रति पंद्रमा सैकाना उत्तरार्धमां लखाएली छे । बाकीनी कां० सिवायनी बधीए प्रतिओ सोलमा-सत्तरमा सैकामां कागळ उपर लखायेली छे । अमारा प्रस्तुत मुद्रण बाद आ ग्रंथनी बीजी त्रण ताडपत्रीय प्रतिओ जोवामां आवी छे । जेमांनी एक पूज्यपाद सूरिसम्राट् आचार्यभगवान् श्रीविजयनेमिसूरीश्वरजी महाराजना ज्ञानभंडारमां छे अने बे नकलो जेसलमेरना किल्लाना श्रीजिनभद्रसूरिज्ञानभंडारमां छे । आ त्रणे य नकलो विक्रमना पंद्रमा सैकाना उत्तरार्धमां लखायेली छे अने ए अमे पाडेला कुल के वर्ग पैकी मो० ले० ताटी० कुलनी ज प्रतिओ छे । आ उपरांत उपर्युक्त जेसलमेरना भंडारमां विक्रम संवत् १३७८ मां लखाएल एक प्रथम खंडनी प्रति छे, जे आजे मळती प्रस्तुत ग्रंथनी नकलोमां प्राचीनमां प्राचीन गणाय । आ प्रतिने अमे अमारी मुद्रित नकल साथे अक्षरशः मेळवी छे अने तेथी जणायुं छे के आ प्रतिमां अमुक अमुक पाठोमां सविशेष फरक होवा छतां एकंदर ए प्रति उपर जणावेल मो० ले० ताटी०

કુલની જ પ્રતિ છે । અમે પળ અમારા પ્રસ્તુત સંપાદનમાં મુખ્યત્વે કરીને આ કુલને જ આદિથી અંત સુધી સ્થાન આપ્યું છે અને મૌલિક કુલ પળ આ જ છે । આમ છતાં માં પ્રતિ કે જેમાં ટીકાના સંદર્ભોના સંદર્ભોનું વધારેપણું, વ્યાખ્યાભેદો, ગાથાઓનું ઓછાવત્તાપણું હોવા છતાં જેમાં સંખ્યાબંધ સ્થળે પાઠોની અલંબ પરંપરા જલ્લજાયેલી છે કે જે પરંપરા અમારી પાસેની માં સિવાયની વધીયે પ્રતિઓમાં તેમ જ ઉપર જણાવેલી શ્રીવિજયનેમિસૂરિ મં અને જેસલમેરના શ્રીજિનભદ્રીય જૈન જ્ઞાનભંડારની તાડપત્રીય પ્રતિઓ સુદ્ધામાં નથી, જેની નોંધ અમે આગળ ઉપર આપીશું, એ પ્રતિનું કુલ પળ પ્રાચીન છે । જો કે અમારા પાસે જે માં પ્રતિ છે તે સંવત્ ૧૬૦૭ માં લખાયેલી છે, તેમ છતાં અમારા પ્રસ્તુત મુદ્રણ વાદ પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્યભગવાન્ શ્રીસાગરાનંદસૂરિપ્રવરના સુરતના જૈનાનંદ જ્ઞાનભંડારને જોતાં તેમાંથી વિક્રમના ચૌદમા સૈકાના ઉત્તરાર્ધમાં અથવા પંદરમા સૈકાના પ્રારંભમાં લખાણેલી નિર્યુક્તિભાષ્યટીકાયુક્ત બૃહત્કલ્પની પ્રતિનો એક અલંબ મઝી આવ્યો છે જે માં કુલના પૂર્વજ સમાન પ્રતિ છે । આ પ્રતિ માં પ્રતિ સાથે અક્ષરશઃ મઝતી છે, એટલે આ કુલની પ્રતિમાં મઝતી પાઠોની સમવિષમ પરંપરા અતિ પ્રાચીન છે । આ જ પ્રમાણે ડે૦ ત૦ પ્રતિની પરંપરા અર્વાચીન તો ન જ ગણાય અને કાં૦ પ્રતિની પરંપરા પળ અર્વાચીન નથી । આ હકીકત વિચારતાં આટલું વધું વિષમતાભર્યું પરિવર્તન પ્રસ્તુત ટીકામાં શા કારણે થયું ? કોણે કર્યું ? વિગેરે પ્રશ્નો અળકલ્યા જ રહી જાય છે ।

સંપાદનપદ્ધતિ અને પ્રતિઓના પરિચય વિષે ઉપલક દૃષ્ટિએ આટલું જણાવ્યા પછી એ પ્રતિઓની વિવિધ વિષમતાનો અ્યાલ આપવો સવિશેષ ઉચિત છે । જેથી વિદ્વાનોને મંથના સંશોધનમાં પ્રત્યંતરોનું શું સ્થાન છે ? એ સમજાય અને પાઠોનો વિવેક કેમ કરવો તેનું માર્ગદર્શન થાય ।

સૂત્રવિષયક પાઠભેદો ।

પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં કલ્પનું (બૃહત્કલ્પસૂત્રનું) મૂળ સૂત્ર છપાણું છે । જેની અમારા સામે ઉપર જણાવેલ કલ્પલઘુભાષ્ય અને કલ્પચૂર્ણની તાડપત્રીય પ્રતિઓ પાછળ લખાણેલી વે પ્રતિઓ છે । આની અમે તામૂ૦ અથવા તા૦ સંજ્ઞા રાખી છે । એમાં અને નિર્યુક્તિભાષ્ય-ટીકાયુક્ત બૃહત્કલ્પસૂત્રની દરેક પ્રતિઓમાં મુદ્રિતના ક્રમ પ્રમાણે સૂત્ર લખાણું છે એમાં, તથા કલ્પભાષ્ય, કલ્પચૂર્ણ અને કલ્પવિશેષચૂર્ણમાં જે સમવિષમ સૂત્રપાઠભેદો છે તેની નોંધ આપવામાં આવે છે ।

૧ તામૂ૦ માંથી મઝેલ સૂત્રપાઠભેદ—પૃ. ૧૦૨૩ ટિ. ૧ (વિચૂ૦ સમ્મત) ।

૨ ભાષ્યકારે નોંધેલ સૂત્રપાઠભેદ—પૃ. ૩૪૧ ટિ. ૧ ।

३ टीकाप्रतिओमांथी मळतो सूत्रपाठभेद—पृ. ९२३ टि. ४ । आ ठेकाणे भा० सिबायनी टीका प्रतिओमां जे टीकापाठभेद छे तेने अनुसरतो सूत्रपाठ मात्र डे० प्रतिमां छे अने बीजी प्रतिओमां जे सूत्रपाठ छे तेने अनुसरती टीका फक्त भा० प्रतिमां ज छे । आनो अर्थ ए थयो के डे० प्रति अने भा० प्रतिमां जे प्रकारनो सूत्रपाठ छे तेने ज अनुसरती टीका छे, परंतु बीजी प्रतिओमां सूत्रपाठ जुदो छे अने टीका जुदी छे ।

४ भा० प्रतिमां सूत्रपाठभेद—पृ. ११३७ टि. १-४ । ११४८ टि. १ । भा० प्रतिमां टीका पण आ पाठभेदने अनुसरती ज छे ।

५ कां० प्रतिमां सूत्रपाठभेद—पृ. १३९९ टि. ३ । १५६० टि. २ । १५६३ टि. ४ । १५७८ टि. २ । १५८३ टि. २ । १५८७ टि. ३ । कां० मां टीका पण आ पाठभेदने अनुसरती ज छे ।

६ कां० प्रतिमां शुद्ध सूत्रपाठ अने टीका—पृ. १५८३ टि. १ ।

७ कां० प्रतिमां पूर्ण सूत्रपाठ—पृ. ९०६ टि. १ ।

८ टीका प्रतिओमां पूर्ण सूत्रपाठ अने मूळ सूत्रप्रतिओमां अपूर्ण—पृ. ९७० टि. ९ ।

९ टीकाप्रतिओमां सूत्रपाठ अपूर्ण अने मूळ सूत्रप्रतिओमां पूर्ण—पृ. ९७० टि. १० । पृ. १४५६ सूत्र २७ । आ ठेकाणे टीका प्रतिओमां सूत्र अपूर्ण छे अने अमे पण प्रमादथी सूत्रने अधूरुं ज छपाव्युं छे; एथी विद्वानोए पत्र १४५६ नी १८ मी पंक्तिमां “उद्दिसावित्तए” पछी “ते य से वितरंति एवं से कप्पति जाव उद्दिसावित्तए । ते य से णो वितरंति एवं से नो कप्पति जाव उद्दिसावित्तए” आटलो पाठ ऊमेरी लेवो ।

१० टीकाकार, चूर्णिकार अने विशेषचूर्णिकार ए त्रणेये मान्य करेल सूत्रपाठ कयांयथी मळयो नथी—पृ. ११२८ टि. २-३-४ ।

११ भा० प्रतिमां सूत्रनी वे विभागे व्याख्या अने व्याख्याभेद—पृ. ८४८ टि. १-३ । पृ. ११४८ टि. १ (चू. विचू. सम्मत) ।

भाष्यविषयक पाठभेदो

प्रस्तुत संपादनमां कल्पलघुभाष्य छपाएलुं छे । ए भाष्यनी स्वतंत्र ताडपत्रीय अने कागळनी प्रतिओमां, जेनी अमे ताभा० अथवा ता० संज्ञा राखी छे तेमां तेमज चूर्णी विशेषचूर्णी अने वृत्तिनी प्रतिओमां भाष्यगाथाओने लगता जे स्वतंत्र तेमज वृत्ति, चूर्णी, विशेषचूर्णी आदिने अनुसरता पाठभेदो, गाथाभेदो, ओळीवत्ती गाथाओ अने गाथाक्रमभेदो छे तेनी नोंध आ नीचे आपवामां आवे छे ।

ભાષ્યના સ્વતંત્ર પાઠભેદો

૧ સ્વતંત્ર કલ્પભાષ્યની પ્રતિઓમાંથી ઉપલબ્ધ થયેલા સ્વતંત્ર ભાષ્યપાઠભેદો—પૃષ્ઠ ૫
 ટિ. ૨ । ૬ ટિ. ૩-૪ । ૭ ટિ. ૧-૩ । ૮ ટિ. ૬ । ૯ ટિ. ૩ । ૧૦ ટિ. ૫ । ૨૦
 ટિ. ૧ । ૨૨ ટિ. ૧ । ૨૮ ટિ. ૧ । ૩૦ ટિ. ૩ । ૩૩ ટિ. ૨ । ૩૪ ટિ. ૧-૪ । ૫.
 ૩૫ ટિ. ૧ । ૩૬ ટિ. ૩ । ૬૪ ટિ. ૮ । ૬૬ ટિ. ૧ । ૭૦ ટિ. ૧-૨-૪ । ૭૬ ટિ.
 ૧ । ૮૩ ટિ. ૫ । ૯૪ ટિ. ૬ । ૧૦૪ ટિ. ૧ થી ૫ । ૧૧૯ ટિ. ૨ । ૧૩૩ ટિ. ૨ ।
 ૧૩૯ ટિ. ૧ । ૧૪૩ ટિ. ૧ । ૧૪૪ ટિ. ૧-૨ । ૧૪૯ ટિ. ૧-૨ । ૧૫૦ ટિ. ૧-૨-૩ ।
 ૧૫૮ ટિ. ૨ । ૧૬૫ ટિ. ૧ । ૧૬૬ ટિ. ૧-૨-૩ । ૨૦૩ ટિ. ૩ । ૨૬૪ ટિ. ૧ ।
 ૨૬૫ ટિ. ૨ । ૩૨૧ ટિ. ૧ । ૩૨૬ ટિ. ૧ । ૩૫૫ ટિ. ૨ । ૩૬૭ ટિ. ૩ । ૩૮૫
 ટિ. ૧ । ૩૮૯ ટિ. ૧-૨ । ૪૦૫ ટિ. ૧ । ૪૧૭ ટિ. ૧ । ૪૨૭ ટિ. ૧-૨ । ૪૫૫
 ટિ. ૨ । ૪૫૮ ટિ. ૨ । ૬૦૩ ટિ. ૬ । ૬૭૩ ટિ. ૨ । ૮૦૭ ટિ. ૪ । ૮૬૫ ટિ.
 ૧ । ૮૯૫ ટિ. ૫ । ૯૭૮ ટિ. ૧ । ૧૦૦૬ ટિ. ૨ । ૧૦૩૨ ટિ. ૩ ક્રુમાં સમ્મત ।
 ૧૦૩૭ ટિ. ૨ । ૧૦૪૯ ટિ. ૧ । ૧૦૬૦ ટિ. ૧ । ૧૦૬૩ ટિ. ૧ । ૧૦૬૪ ટિ. ૧ ।
 ૧૦૭૦ ટિ. ૧ । ૧૦૯૦ ટિ. ૨ । ૧૧૧૬ ટિ. ૧-૨ । ૧૧૪૧ ટિ. ૧-૨-૩-૪-૬ ।
 ૧૧૪૨ ટિ. ૧ । ૧૧૪૪ ટિ. ૧ । ૧૩૦૭ ટિ. ૫ । ૧૩૭૯ ટિ. ૧-૩-૪ । ૧૩૯૦
 ટિ. ૨ । ૧૪૨૫ ટિ. ૪ । ૧૪૨૬ ટિ. ૧-૨ । ૧૪૩૨ ટિ. ૪ । ૧૪૫૮ ટિ. ૧ ।
 ૧૪૬૩ ટિ. ૨ ચૂં વિચૂં માન્ય । ૧૪૭૦ ટિ. ૨ । ૧૪૭૭ ટિ. ૧ । ૧૫૦૫ ટિ.
 ૨ । ૧૫૦૯ ટિ. ૩ । ૧૫૧૩ ટિ. ૧ । ૧૫૨૮ ટિ. ૨-૪ । ૧૫૨૯ ટિ. ૧ ।
 ૧૫૩૬ ટિ. ૩ । ૧૫૪૪ ટિ. ૨ । ૧૫૬૧ ટિ. ૪-૫ । ૧૫૭૦ ટિ. ૧ । ૧૫૮૨
 ટિ. ૧ । ૧૫૮૪ ટિ. ૩ । ૧૫૮૫ ટિ. ૧-૨ । ૧૫૯૩ ટિ. ૧ । ૧૫૯૬ ટિ. ૩ ।
 ૧૫૯૭ ટિ. ૨ । ૧૬૧૬ ટિ. ૨-૩ । ૧૬૨૦ ટિ. ૧ । ૧૬૨૬ ટિ. ૨ । ૧૬૩૫ ટિ.
 ૧ । ૧૬૪૧ ટિ. ૧ । ૧૬૪૭ ટિ. ૧ । ૧૬૫૧ ટિ. ૧ । ૧૬૭૦ ટિ. ૧ ।

૨ માં તં હેં મોં લેં પ્રતિઓમાંથી ભાષ્યગાથાઓમાં મળેલો સ્વતંત્ર
 પાઠભેદ—પૃં ૯૦૧ ટિ. ૨ ।

૩ માં તામાં પ્રતિઓમાંથી ભાષ્યગાથાઓમાં મળેલા સ્વતંત્ર પાઠભેદો—પૃ. ૫૨૮
 ટિ. ૧ । ૧૧૪૮ ટિ. ૪ । ૧૨૦૨ ટિ. ૧ ।

૪ મોં તાટીં પ્રતિઓમાંથી ભાષ્યગાથાઓમાં મળેલો સ્વતંત્ર પાઠભેદ—પૃ. ૧૧૨૫
 ટિ. ૩ ।

૫ હેં પ્રતિમાંથી ભાષ્યગાથામાં મળેલ સ્વતંત્ર પાઠભેદ—પૃ. ૫૩૯ ટિ. ૧ ।

६ मो० डे० प्रतिओमांथी भाष्यगाथाओमां मळेल स्वतंत्र पाठभेद—पृ. १३०७ टि. २ ।

७ कां० प्रतिमांथी भाष्यगाथाओमां मळेला स्वतंत्र पाठभेदो—पृ. १५६३ टि. १ । १५८१ टि. २ ।

‘स्वतंत्र पाठभेदो’ एम कहेवानो आशय ए छे के—जे पाठभेदो विषे भाष्यकार, बृहद्भाष्यकार, चूर्णीकार के वृत्तिकारो कशुं य व्याख्यान के सूचन न करता होय तेवा पाठभेदो ।

वृत्ति चूर्णी आदिने अनुसरता भाष्यपाठभेदो

१ भा० प्रतिमांथी मळेला एक ज भाष्यगाथामां बे पाठभेदो—पृ. १०४५ टि. ३-४ ।

२ कां० प्रतिमांथी मळेला एक ज भाष्यगाथामां बे पाठभेदो—पृ. १६८४ टि. १-२ ।

३ चूर्णीकार तथा विशेषचूर्णीकारे दर्शावेली एक ज गाथामां बे पाठभेदो—पृ. १४६३ टि. २ ।

४ बृहत्कल्पसूत्रवृत्तिनां प्रत्यन्तर आदिमांथी भाष्यगाथाने लगता उपलब्ध थएलां त्रण त्रण पाठभेदो—

पृ. ५६५ टि. ५ (१ त० डे०, २ मो० ले०, ३ भा० कां०) ।

पृ. १०७३ टि. २ (१ ताभा० ताटी०, २ भा० डे०, ३ मो० ले० त०) ।

पृ. १३०८ टि० २ (१ ताटी० मो० ले० भा० त० डे०, २ ताभा०, ३ कां०) ।

पृ. १५९१ टि. २ । (१ मो० ले० त० डे० कां, २ ताभा०, ३ भा०) ।

पृ. १६१७ टि. १ । (१ सर्व टीकाप्रति, २ ताभा०, ३ चू० विचू०) ।

पृ. १६७४ टि. १ । (१ कां० विना चू० विचू०, २ कां०, ३ ताभा०) ।

५ बृहत्कल्पसूत्रवृत्तिनां प्रत्यन्तर आदिमांथी भाष्यगाथामां मळी आवेल पांच पाठभेदो—पृ. ११२१ टि. ३ (१ ताभा०, २ मो० त०, ३ भा० डे०, ४ ताटी० कां०, ५ बृभा०) ।

६ लिपिभेदजनित भाष्यपाठभेदो—पृ. १००५ टि. १ । १५०९ टि. ३ (श्रीहेम-चंद्राचार्ये स्वीकारेल उठ्ठे तुठ्ठे प्रयोग)

७ स्वतंत्र भाष्यप्रतिमांथी मळेला टीकाकारमान्य भाष्यपाठो—पृ. ६ टि. १ । १९ टि. ४ । ६४ टि. ४ । ८४ टि. १ । ६७८ टि. १ । ७११ टि. ३ । ९६० टि. २ । पृ. १००४ टि. १ । १०३८ टि. २ । ११०० टि. ४ । १२४९ टि. १ ।

८ ताभा० कां० प्रतिमांथी मळेल वृत्तिकारमान्य भाष्यपाठ—पृ. १६१९ टि. १ ।

૧ ટીકાકારમાન્યં ભાષ્યપાઠોની અનુપલબ્ધિ—પૃ. ૪૦ ટિ. ૨ । ૨૫૯ ટિ. ૧ । ૩૦૬ ટિ. ૧ । પૃ. ૩૧૬ ટિ. ૧ । ૩૪૭ ટિ. ૫ । ૩૯૯ ટિ. ૫ । ૬૫૨ ટિ. ૫ । ૬૭૮ ટિ. ૧ । પૃ. ૧૦૫૩ ટિ. ૨ । ૧૨૭૫ ટિ. ૨ । ૧૩૨૫ ટિ. ૨ । ૧૩૫૧ ટિ. ૨-૩ । ૧૪૧૪ ટિ. ૩ । પૃ. ૧૬૮૪ ટિ. ૧ । આ સ્થલોમાં વૃત્તિકારે જે પાઠ માનીને વ્યાખ્યા કરી છે તે પાઠ કોઈ પ્રતિમાંથી મળ્યો નથી.

૧૦ સ્વતંત્ર ભાષ્યપ્રતિમાંથી ઉપલબ્ધ થયેલા ચૂર્ણિકારસમ્મત ભાષ્યપાઠો—*પૃ. ૯ ટિ. ૧ । ૧૪ ટિ. ૩ । *પૃ. ૨૪ ટિ. ૨ । *૨૬ ટિ. ૨ । ૨૮ ટિ. ૮ । ૩૮ ટિ. ૭ । પૃ. ૫૧ ટિ. ૨ । ૬૦ ટિ. ૨ । ૬૩ ટિ. ૪ । * ૬૫ ટિ. ૪ । ૩૧૫ ટિ. ૧ । ૩૮૭ ટિ. ૨ । પૃ. ૮૫૮ ટિ. ૫ । ૯૦૫ ટિ. ૧ । ૯૬૯ ટિ. ૮ । ૧૦૨૫ ટિ. ૧ । ૧૫૯૫ ટિ. ૧ । ૧૬૬૦ ટિ. ૧ ।

૧૧ સ્વતંત્ર ભાષ્યપ્રતિમાંથી મળી આવેલા વિશેષચૂર્ણિકારસમ્મત ભાષ્યપાઠો—પૃ. ૬૨૪ ટિ. ૨ । ૭૨૯ ટિ. ૪ । ૯૭૭ ટિ. ૨ ।

૧૨ સ્વતંત્ર ભાષ્યપ્રતિમાંથી મળી આવેલા ચૂર્ણી-વિશેષચૂર્ણિકારસમ્મત ભાષ્યપાઠો—પૃ. ૫૦૪ ટિ. ૧ । ૮૫૮ ટિ. ૫ । ૧૦૦૫ ટિ. ૧ । ૧૨૭૩ ટિ. ૧ । ૧૫૬૯ ટિ. ૨ । ૧૫૮૧ ટિ. ૨ ।

ભાષ્યગાથાઓની અધિકતા અને ન્યૂનતા

લઘુભાષ્ય, બૃહદ્ભાષ્ય, ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી અને વૃત્તિની જુદી જુદી પ્રતિઓમાં ગાથાઓ અને તેની વ્યાખ્યાનું આધિક્ય અને ન્યૂનતા છે, જેની નોંધ આ નીચે આપવામાં આવે છે—

૧ ચૂર્ણીમાં અધિક ગાથા—પૃ. ૨૪ ટિ. ૩ । પૃ. ૧૨૩ ટિ. ૧ ।

૨ વિશેષચૂર્ણીમાં અધિક ગાથા—પૃ. ૬૪૧ ટિ. ૩ । પૃ. ૪૯૦ (૧૬૬૪ ગાથાની ટીકામાં)

૩ ત૦ હે૦ મો૦ લે૦ ચૂર્ણીમાં અધિક ગાથા—પૃ. ૭૯૧ ટિ. ૪ । આ ગાથા મા૦ કાં૦ વિશેષચૂર્ણી અને બૃહદ્ભાષ્યમાં નથી ।

૪ મા૦ તામા૦ માં અધિક ગાથા—પૃ. ૭૨૪ ટિ. ૩ ।

૫ ચૂર્ણીમાં ન્યૂનગાથા—પૃ. ૨૬ ટિ. ૩ । ૧૩૪ ટિ. ૧ । ૧૪૨ ટિ. ૫ । ૨૮૨ ટિ. ૧ । પૃ. ૩૧૭ ટિ. ૧ । ૭૧૧ ટિ. ૧ ।

૬ વિશેષચૂર્ણીમાં ન્યૂન ગાથા—પૃ. ૩૫૫ ટિ. ૧ । ૩૬૧ ટિ. ૩-૪ । ૪૪૨ ટિ. ૧ । પૃ. ૪૪૩ ટિ. ૧ । ૫૩૬ ટિ. ૨ ।

૧ * આ નિશાનીવાળાં સ્થલો અતિમહત્વનાં છે ।

- ८ चूर्णी-विशेषचूर्णी उभयमां न्यूनगाथा—पृ. ३६८ टि. १ । ६५१ टि. १ ।
 ९ भा० चूर्णी अने विशेषचूर्णीमां न्यूनगाथा—पृ. ५६६ टि. ३ । ५७४
 टि. ७ । पृ. ६११ टि. ३ । ९६७ टि. २ आ गाथा बृहद्भाष्यमां छे ।
 १० चू० विचू० वृभा० मां न्यून गाथा—पृ. ५५८ टि. ३ ।
 ११ कां० चूर्णी, विशेषचूर्णी अने वृभा० मां न्यून गाथा—पृ. ८७३ टि. ३ ।
 १२ भा० प्रतिमां न्यून गाथा—पृ. ८७४ टि. १ ।

लघुभाष्यनी गाथाओना पाठभेदो.

- (क) चूर्णीमां गाथाना पाठभेदो—पृ. ९ टि. १ । २६ टि. २ । ६५ टि. ४ ।
 १४६ टि. १ । ३६० टि. २ ।
 (ख) विशेषचूर्णीमां गाथापाठभेद—पृ. ३६० टि. २ ।
 (ग) चूर्णी-विशेषचूर्णीमां गाथापाठभेद—पृ. ३६० टि. ३-४ ।

भाष्यगाथाक्रमभेद आदि—टीका, लघुभाष्य, चूर्णी अने विशेषचूर्णीमां आवतो एकमेकथी जुदो पडतो भाष्यगाथाओनो क्रमभेद अने तेने लीखे थता अर्थभेद अने टीकाभेदने दर्शावतां स्थळोनी नोंध अही आपवामां आवे छे ।

- (क) चूर्णीमां गाथाक्रमभेद—*पृ. २३ टि. ३ । २५ टि. ३ । ३६ टि. १ ।
 * ९२ टि. २ । * ९४ टि. २-६ । * ११९ टि. १ । १५३ टि. १ ।
 १६५ टि. १ । २७७ टि. २ । * ५७२ टि. १ । ६५१ टि. ४ ।
 ७०४ टि. २ ।
 (ख) विशेषचूर्णीकारनो गाथाक्रमभेद—पृ. ४४३ टि. २ । ५१७ टि. १ । ६४०
 टि. ८ । ७५४ टि. ३ ।
 (ग) चूर्णीकार अने विशेषचूर्णीकार उभयमान्य गाथाक्रमभेद पृ. ५४९ टि. १ ।
 १५२५ टि. १ ।
 (घ) भा० प्रति अने चूर्णी उभयमान्य गाथाक्रमभेद पृ. ५१८ टि. ३ । ५२०
 टि. १ । ५७२ टि. १ । ६६३ टि. २ । ७१२ टि. १ । ७२४ टि. ३ ।
 (ङ) भा० विचू० उभयमान्य गाथाक्रमभेद—पृ. ७११ टि. १ ।
 (च) भा० प्रतिमां गाथानो क्रमभेद अने टीकाभेद—पृ. ८१३ टि. २ । ९४७ टि. ३ ।
 (छ) टीका, चूर्णी अने विशेषचूर्णी ए त्रणेमां गाथाक्रमभेद—पृ. ५१८ टि. ३ ।

(જ) તાહપત્રીય ભાષ્યપ્રતિમાં ગાથાક્રમભેદ--પૃ. ૭૨૪ ટિ. ૩ ।

(ઝ) ટીકાકાર-ચૂર્ણિકારમાન્ય ગાથાક્રમની કોઈ પળ પ્રતિમાંથી અપ્રાપ્તિ-પૃ. ૬૪ ટિ. ૨ ।

ભાષ્યપાઠભેદો અને વ્યાખ્યાભેદો

વૃત્તિ, ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી આદિમાં ભાષ્યગાથામાં જે પાઠભેદો અને વ્યાખ્યાભેદો છે તેની નોંધ અહીં આપવામાં આવે છે—

(ક) ચૂર્ણીમાંથી મલ્લેલા ભાષ્યગાથામાં પાઠભેદો અને વ્યાખ્યાભેદો-પૃ. ૨૫ ટિ. ૧ ।
૩૮ ટિ. ૭ । ૬૦ ટિ. ૨ । ૬૩ ટિ. ૪ । ૩૧૫ ટિ. ૧ । ૩૮૭ ટિ. ૨ । ૧૫૯૫
ટિ. ૧-૨ ।

(ખ) ચૂર્ણી અને વિશેષચૂર્ણીમાંથી મલ્લેલા ભાષ્યગાથામાં પાઠભેદો અને વ્યાખ્યાભેદો-
પૃ. ૧૦૦૪ ટિ. ૧ । ૧૦૦૫ ટિ. ૧ । ૧૨૭૩ ટિ. ૧ । ૧૪૬૩ ટિ. ૨ ।

(ગ) મા૦ ચૂર્ણીમાંથી મલ્લેલા ભાષ્યગાથામાં પાઠભેદ અને વ્યાખ્યાભેદ-પૃ. ૩૦૬ ટિ. ૧ ।

(ઘ) મા૦માંથી મલ્લેલા ભાષ્યગાથાપાઠભેદો અને વ્યાખ્યાભેદો-પૃ. ૩૧૨ ટિ. ૩ ।
૩૪૪ ટિ. ૪-૬ । ૯૪૪ ટિ. ૧-૨ । ૯૬૩ ટિ. ૩-૪ । ૧૧૫૭ ટિ. ૧ ।

(ઙ) મો૦માંથી મલ્લેલો ભાષ્યગાથાપાઠભેદ અને વ્યાખ્યાભેદ-પૃ. ૧૩૨૧ ટિ. ૨-૪ ।

ટીકાના પાઠભેદો

જેમ પ્રસ્તુત કલ્પશાસ્ત્રની મૂળ, સૂત્ર, લઘુભાષ્ય, વૃહદ્ભાષ્ય, ચૂર્ણી અને વિશેષચૂર્ણીની સ્વતંત્ર લિખિત પ્રતિઓ મલ્લે છે તે રીતે કલ્પવૃત્તિની સ્વતંત્ર હસ્તલિખિત પ્રતિઓ છે જ નહીં । પરન્તુ વૃત્તિની દરેકે દરેક પ્રતિઓ, પ્રસ્તુત પ્રકાશન પામતા વૃહત્કલ્પના ભાગોની જેમ સૂત્ર, નિર્યુક્તિ, લઘુભાષ્ય અને વૃત્તિ સાથેની જ મલ્લે છે । વૃત્તિની આ પ્રતિઓને અમે વૃત્તિપ્રત્યન્તરો તરીકે ઓળખાવી છે । આવી સાત પ્રતિઓ અમે અમારા સંશોધન માટે અમારા સામે રાખી છે, જે જુદા જુદા ચાર વર્ગમાં વહેંચાઈ જાય છે । એમાં અનેકવિધ પાઠભેદો ઉપરાંત સેંકડો ઠેકાણે જુદી જુદી જાતના ટીકાસંદર્ભો પણ ઉપલબ્ધ થાય છે; ઇટલું જ નહીં પણ સેંકડો ઠેકાણે ઇ પ્રતિઓમાં, તાહપત્રીય પ્રાચીન પ્રતિઓ સુદ્ધામાં, પાઠોના પાઠો સ્ખંડિત થઈ ગયા છે, જે અમને અમુક પ્રતિ કે પ્રતિઓમાંથી મળી આવ્યા છે । તેમજ કેટલે ય ઠેકાણે અવતરણોની ન્યૂનાધિકતા અને વ્યાખ્યાન્તરો વગેરે પણ છે । આ બધી વિવિધતાની નોંધ અમે અમારા મુદ્રણમાં પાદટિપ્પણીઓમાં તે તે ઠેકાણે નોંધી છે, જેની યાદી આ નીચે ક્રમશઃ આપવામાં આવે છે ।

अवतरणोनी न्यूनाधिकता ।

नीचे जणावेलां स्थळोमां टीकानी सात प्रतिओ पैकी छ प्रतिओमां अवतरण होवा छतां फक्त भा० प्रतिमां ए अवतरण नथी-पृष्ठ ५७८ टि० १। ६१८ टि. २। ६२३ टि. ७। ६२५ टि. ६। ६२६ टि. २। ६३४ टि. १-२। ६४१ टि. २। ६४९ टि. ४। ६९७ टि. ३। ७१५ टि. ४। ७३० टि. ४। ८३३ टि. २। ८६६ टि. ५। ८७१ टि. ४। ८७२ टि. २। ८७३ टि. १। ९२५ टि. ३। ९२९ टि. ५। ९३२ टि. २। ९३४ टि. १। ९३८ टि. २। ९५५ टि. १। ९७५ टि. ३। ९८६ टि. ५-७। ९८७ टि. २। १०४८ टि. ३। १०८८ टि. १। १०९१ टि. २-४। १०९३ टि. १। १०९५ टि. २। ११०० टि. ३-५। ११५५ टि. १। ११५९ टि. २। ११८५ टि. २। ११८६ टि. २। ११८७ टि. २। ११९४ टि. ५। १२०६ टि. १। १२३४ टि. १। १२४० टि. १। १२४८ टि. २। १२५४ टि. १। १२५९ टि. १। १२६८ टि. १। १३१५ टि. १-२।

टीकानी पांच प्रतिओमां अवतरण होवा छतां फक्त भा० कां० प्रतिमां अवतरण नथी-पृ. ९७५ टि. ३। १३१८ टि. १।

भा० मो० ले० प्रतिओमां अवतरण नथी-पृ. ६२७ टि. १।

भा० त० डे० प्रतिओमां अवतरण नथी-पृ. ६९३ टि. २-३। ७१५ टि. ५। ७९४ टि. १। ८०० टि. २। ८२२ टि. ५। ८२५ टि. १। ८३५ टि. १। ८३९ टि. १। ८५५ टि. ३। ८८१ टि. ३। ८९२ टि. ३। ८९५ टि. ४। ८९६ टि. २।

भा० प्रतिमां ज अवतरण छे-पृ. ५११ टि. १। १३५८ टि. ३।

भा० कां० प्रतिमां ज अवतरण छे—७५९ टि. ५। ७९१ टि. १। १२४२ टि. २। आ स्थळोमां मात्र भा० कां० प्रतिओमां ज अवतरण छे, बीजी प्रतिओमां नथी।

कां० प्रतिमां ज अवतरण छे—पृ. ६८५ टि. १। ६८६ टि. ३। ७०७ टि. २। ७२६ टि. १-२। ७२८ टि. ४। ७३३ टि. १। ७६० टि. १। ७८४ टि. १। ७९२ टि. ३। ८०८ टि. ५। ८१५ टि. ६। ८१६ टि. ३। ८२३ टि. २। ८३५ टि. २। ८४४ टि. १। ८४६ टि. ३। ८४९ टि. १। ८५१ टि. ५। ८५४ टि. २। ८६९ टि. २। ८७० टि. ५। ८७१ टि. ४। ८७७ टि. ५। ८८७ टि. ५-७। ८९१ टि. २। ८९७ टि. १। ८९९ टि. १-२। ९०० टि. ७। ९०४ टि. ६। १३३७ टि. ५। १३५४ टि. २। १४२७ टि. २। १४३२ टि. १। १४३८ टि. २। १४४० टि. १। १४४३ टि. १। १४४७ टि. १। १४४८ टि. १। १४४९ टि. १-३। १४५८ टि. ३। १४७० टि. १। १४९३ टि. ४। १५०४ टि. १-४।

૧૫૧૧ ટિ. ૧ । ૧૫૪૦ ટિ. ૩ । ૧૫૪૮ ટિ. ૧ । ૧૫૫૨ ટિ. ૫ । ૧૫૫૮ ટિ. ૨ । ૧૫૭૧ ટિ. ૧ । ૧૫૮૮ ટિ. ૨-૩ । ૧૫૯૮ ટિ. ૧-૫ । ૧૫૯૯ ટિ. ૨ । ૧૬૩૦ ટિ. ૪ । ૧૬૬૭ ટિ. ૧ । ૧૬૮૫ ટિ. ૧ । ૧૬૯૯ ટિ. ૨ । ૧૭૦૦ ટિ. ૫ ।

આ સ્થલોમાં કાં૦ સિવાયની છ પ્રતિઓમાં અવતરણ નથી । આ અવતરણ પૈકી જે અવતરણો અમને યોગ્ય લાગ્યાં છે તે અમે મૂલ્યમાં સ્વીકાર્યાં છે અને બાકીનાં પાદટિપ્પણી-માં નોંધ્યાં છે ।

મા૦ પ્રતિમાં અસંગત અવતરણ—પૃ. ૧૦૫૮ ટિ. ૨ ।

હે૦ માં અવતરણ ભિન્ન—૩૭૧ ટિ. ૨ ।

ખંડિત-અખંડિત ટીકાપાઠો—

પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રના સંજોધન માટે અમે જે પ્રતિઓ સામે રાખી છે તે પૈકીની દરેકે દરેક પ્રતિમાં સેંકડો ઠેકાણે નાના મોટા ટીકાપાઠો અને ટીકાસંદર્ભો પડી ગયા છે । એ દરેકે ખંડિત પાઠોની પૂર્તિ અમે અમારા પાસેની જુદા જુદા વર્ગની પ્રતિઓના આધારે કરીને પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રને અખંડ બનાવ્યું છે । એટલે કયા કયા વર્ગની પ્રતિઓમાંથી કેવા સમ અને વિષમ રીતે અખંડ પાઠો મળી આવ્યા છે તે સમજવા માટે તેની યાદી આ નીચે આપવામાં આવે છે ।

મા૦ પ્રતિમાંથી મળી આવેલા અખંડ ટીકાપાઠો અને સંદર્ભો—પૃ. ૫૬૨ ટિ. ૪ । ૫૮૪ ટિ. ૧ । *૭૩૦ ટિ. ૩ । ૭૫૨ ટિ. ૨ । ૭૬૭ ટિ. ૧ । *૧૦૦૦ ટિ. ૪ । (અતિ મહાન ટીકા સંદર્ભ) ૧૦૧૧ ટિ. ૧ । ૧૦૩૮ ટિ. ૭ । ૧૦૪૬ ટિ. ૨-૩ (ચૂ. સમ્મત) । *૧૦૯૦ ટિ. ૧ । ૧૧૦૫ ટિ. ૨ । ૧૧૫૭ ટિ. ૪ । *૧૨૮૩ ટિ. ૩ । ૧૩૪૦ ટિ. ૧ । ૧૩૫૧ ટિ. ૩ (ચૂ. વિચૂ. સમ્મત) । ૧૩૬૮ ટિ. ૫ । ૧૪૫૨ ટિ. ૧ । ૧૪૭૪ ટિ. ૧ । *૧૪૮૫ ટિ. ૨ ।

મા૦ પ્રતિમાં ખંડિત પાઠો—પૃ. ૫૫૨ ટિ. ૨ । ૫૫૭ ટિ. ૧ । ૫૫૮ ટિ. ૨ । ૫૬૨ ટિ. ૨ । ૫૮૯ ટિ. ૧ । ૬૧૨ ટિ. ૫ । ૬૨૦ ટિ. ૫ । ૬૩૦ ટિ. ૧ । ૬૪૧ ટિ. ૧ । ૬૪૭ ટિ. ૫ । ૬૪૯ ટિ. ૧ । ૬૫૩ ટિ. ૧-૨-૩-૫ । ૬૫૮ ટિ. ૫ । ૬૭૧ ટિ. ૩ । ૬૭૩ ટિ. ૩ । ૬૭૭ ટિ. ૧-૨ । ૬૭૭ ટિ. ૩ (ચૂર્ણીઅનુસારી) । ૬૯૭ ટિ. ૩ । ૭૧૭ ટિ. ૪ । ૭૪૬ ટિ. ૧ । ૭૫૨ ટિ. ૫ । ૭૮૦ ટિ. ૨ । *૮૦૩ ટિ. ૧ । ૮૦૯ ટિ. ૧ । ૮૧૩ ટિ. ૩ । ૮૨૪ ટિ. ૨ । ૮૪૨ ટિ. ૨ । ૮૬૯ ટિ. ૭ (ચૂ. વિચૂ. અનુસારી) । ૮૬૯ ટિ. ૧૧-૧૨ (ચૂ. વિચૂ. અનુસારી) । ૮૭૧ ટિ.

૧ ફૂલડીવાળાં સ્થલો સાસ ધ્યાન સેવનારાં છે.

५। ८८९ टि. २। ९२६ टि. ३-४ (चू. विचू. सम्मत)। *९३० टि. ३। ९४२ टि. १। ९४३ टि. ३। ९४९ टि. १। ९५१ टि. २-३-४ (चू. विचू. सम्मत)। ९६७ टि. २। (चू. विचू. सम्मत)। ९६८ टि. ४। ९७० टि. २-३। ९७१ टि. १। ९७२ टि. १-२। ९७६ टि. २-३। ९७९ टि. ५। ९८५ टि. ३। ९९८ टि. १। ९९९ टि. २। १०१० टि. १। १०१६ टि. १। १०६५ टि. १। १०६६ टि. १। १०६७ टि. १। १०७२ टि. २। १११२ टि. २। (चू. विचू. सम्मत)। ११२९ टि. १-२। ११३३ टि. २। ११३४ टि. १। ११३८ टि. १। *११३९ टि. ३ (चू. विचू. सम्मत)। ११६१ टि. २-३। ११६८ टि. ३-४। ११७० टि. ३। ११७५ टि. ४। ११८३ टि. ५। ११८४ टि. १। ११९४ टि. २। ११९६ टि. १। ११९८ टि. २। १२०१ टि. १-२। *१२३९ टि. १। १२७३ टि. ३। १३११ टि. २। १५३० टि. १।

कां० प्रतिमांथी उपलब्ध थएला अखंड टीकापाठो-पृ. ६६७ टि. ४। ६७१ टि. ५। ६९७ टि. १। ६९८ टि. २। ७२३ टि. २। ७३५ टि. १। ७४१ टि. १। ७४२ टि. १। ७४५ टि. १। ७४८ टि. २। ७५६ टि. २। ७६४ टि. १। ७७१ टि. १-४। ७७५ टि. ३-४। ८२० टि. १। ८२१ टि. ५। ८२७ टि. ६-७। ८२८ टि. १। ८३३ टि. ३। ८३६ टि. १। ८४२ टि. ३-४-५-७। ८४६ टि. १। ८६९ टि. ५। ८७९ टि. ५। ८८१ टि. ४। ८८३ टि. २। ८९४ टि. १। ९०८ टि. ८। ९२८ टि. ५। ९५७ टि. २ (चू. अनुसारी)। ९९० टि. १। १३१९ टि. ३-५। १३२९ टि. २। १३३२ टि. २। १३४२ टि. १। १३५९ टि. १। १३६१ टि. २। १३७० टि. १। १३७४ टि. २। १३८३ टि. २। १३८९ टि. ४। १३९६ टि. ५। १४०३ टि. १। १४३२ टि. ५। १४३३ टि. १-२। १४७० टि. ४। १४७८ टि. १। १५११ टि. ३। १५२३ टि. १। १५८९ टि. ३। १६५३ टि. १।

भा० कां०मांथी मन्नी आवेला अखंड टीकापाठो-पृ. ६७८ टि. ५। ६९८ टि. १। ७४५ टि. ३ (चू. विचू. सम्मत)। ७४७ टि. ३। ७५० टि. ४। ७५५ टि. २-४। ७८९ टि. १। ८२७ टि. ३। ८३६ टि. ३। ८४० टि. ६। ८४२ टि. ६। ८४७ टि. १। ८६८ टि. १-७। ८६९ टि. १-६ (चू. विचू. सम्मत)। ८७० टि. २। ८७५ टि. ६। ८७६ टि. १। ८८२ टि. २-४। ८८३ टि. ३। ८८५ टि. ३। ९०४ टि. १। ९०६ टि. ४। ९८६ टि. ४। १००७ टि. २। १०३८ टि. ६। १०३९ टि. २। १०५७ टि. २-३। १०६९ टि. १-४। १०८३ टि. ६। १०८४ टि. २ (चू. विचू. अनुसारी)। १०८५ टि. २। १०८६ टि. १। १०९४ टि. ४।

१०९५ टि. १ । १०९७ टि. १ । ११०९ टि. १ । १११० टि. ३ । ११२१ टि. १ ।
 ११२५ टि. २ । ११६५ टि. १-२ । ११६६ टि. १-४-५ । ११६७ टि. २ । ११६८
 टि. १-२ । *११७४ टि. १ । ११८३ टि. २ । ११९४ टि. ६ । १५२६ टि. ५ ।
 १५३४ टि. ८ ।

भा० कां० मां खंडित टीकापाठो—पृ. ५४६ टि. २ । ५५७ टि. २ । ६१२
 टि. १ । ६७४ टि. २-३ । ६७८ टि. ५ । ६८६ टि. ४ । ६९८ टि. १ । ९६९
 टि. ४ । १३०८ टि. १ । १३१९ टि. ४ । १३२० टि. ५-८ । १३२२ टि. ३ ।
 १३२५ टि. १ । १३२६ टि. १ । १३२७ टि. १-३ । १३२९ टि. १-४ । १३३१
 टि. २ । १३३९ टि. १-२ । १३४० टि. २-३ । १३४८ टि. ३ । १३५२ टि. १ ।
 १३५३ टि. २-३ ।

भा० त० प्रतिमांथी मळेला अखंड टीकापाठो—*पृ. २३० टि. ४ । *२३१ टि.
 ७ । २३५ टि. ३-५ । २३६ टि. १ ।

त० डे० प्रतिमांथी मळेला अखंड टीकापाठो—पृ. २३२ टि. १ । २३३ टि. ५ ।
 २३७ टि. १ । ५२६ टि. ३ । ६६० टि. ११ ।

त० कां० प्रतिमांथी मळेला अखंड टीकापाठो—*पृ. २१२ टि. १० ।

मो० ले० प्रतिओमांथी मळेला अखंड टीकापाठो—*पृ. २४४ टि. ३ । *२४५
 टि. ३ । *पृ. २९४ टि. १ । ३८३ टि. ५ । *४९९ टि. २ । ५६९ टि. ५-६ ।
 ५७५ टि. ५-६ । ५७६ टि. २ । ५८० टि. १ । ५८२ टि. १-२ । ५८३ टि. २-३ ।
 ५८५ टि. १ । ५८६ टि. ३ । ५९३ टि. ३ । ५९४ टि. २ । ५९५ टि. १-२ ।
 ५९८ टि. १ । ५९९ टि. १ । ६०४ टि. ४ । ६०५ टि. १ । ६०९ टि. २ । ६५१
 टि. ३ । ६७० टि. २ । ६७९ टि. ४ ।

भा० त० डे० प्रतिमांथी प्राप्त थपला अखंड टीकापाठो—*पृ. २०७ टि. ७ ।
 २०९ । २१० । २२१ । २२२ । २२३ । २२४ । २२५ । २२६ । *२२८ (चूर्णी
 अनुसारी महान् टीकासंदर्भ जुओ टि. २) । *२३१ (चूर्णी अनुसारी जुओ टि. २) ।
 २३२ । २३३ । २३६ । २४० । *२४१ । पृष्ठ २०७ थी पृष्ठ २४१ सुधीना आ पाठो
 हस्तचिह्ना वचमां आपेला छे । ६४९ टि. ३ । ९६० टि. ३ ।

ताटी० भा० त० डे० प्रतिओमां खंडित अने मो० ले०कां० प्रतिओमां अखंडित
 टीकापाठो—पृ. २६१ टि. ६ । ५४२ टि. १ । ६५९ टि. १ । ६६० टि. ५-७-८-९-
 १० । ६६५ टि. ५ । ७१४ टि. १ । ७२० टि. २-४-५ । ७२१ टि. ३ । ७४३ टि. ६ ।

७७२ टि. १ । ७८१ टि. ४-५ । ८०४ टि. २ । ८१६ टि. २ । ८१८ टि. ३ ।
 ८२३ टि. ४ । ८२४ टि. ३ । ८२६ टि. ५ । ८२७ टि. ४-५ । ८३१ टि. २-४ ।
 ८३२ टि. २-३ । ८५५ टि. १ । ८५७ टि. १ । ८५८ टि. ४ । ८६२ टि. ३ । ८६३
 टि. ४-५ । ८६९ टि. ८ । ८७८ टि. १-२ । ८८० टि. २-३-५ । ८८१ टि. ३ ।
 ८८५ टि. १ । ८८९ टि. ३ । ८९३ टि. ४ । ९०० टि. ३-४ । ९०४ टि. ३ ।
 ९०७ टि. २ ।

भा० त० कां० प्रतिओए पूरा पाडेला अखंड टीकापाठो--*पृ. २११ टि. ३ ।
 *२२३ टि. ३ (चूर्णी अनुसारि पाठ) । २३३ टि. ८ । २४१ टि. १ । *१११८ टि. ३ ।

भा० मो० ले० प्रतिमांथी उपलब्ध थएला अखंड टीकापाठो-पृ. २४६ टि. २ ।
 ३१३ टि. १ । ५२६ टि. २ । ५६५ टि. १ । ५७४ टि. ६ । ५८५ टि. ४ । ५८७
 टि. २ । ६०० टि. २ ।

भा० मो० ले० प्रतिओमां खंडित टीकापाठो-पृ. ६३३ टि. १-२ । ६३७ टि. ३ ।

मो० ले० त० डे० मां खंडित पाठो-पृ. ८७९ टि. ५ ।

टीकासंदर्भना पूर्वोत्तर अंशोनी खंडितता

प्रस्तुत ग्रन्थनी टीकाप्रतिओमां क्रेटलीक वार टीकासंदर्भनो पूर्वांश अमुक प्रतिओमां
 होय तो उत्तर अंश अमुक प्रतिओमां होय छे । ज्यारे पूर्णपाठ कोई एकादमां ज होय छे
 तेवां स्थळो-पृ. १०३० टि. २ । १०३१ टि. १ । (आ स्थळे पूर्व अंश भा० प्रतिमां
 नथी अने उत्तर अंश ताटी० त० डे० मो० ले० प्रतिओमां नथी, ज्यारे अखंड पाठ फक्त
 कां० प्रतिमां छे) । १०६१ टि. १-३ (अही पूर्व अंश भा०मां नथी अने उत्तर अंश
 ताटी० मो० ले० डे०मां नथी, ज्यारे पूर्ण पाठ त० कां० मां छे) । १०९० टि. १
 (आ स्थळे संपूर्ण पाठ मात्र भा० प्रतिमां छे, कां० प्रतिमां खंडित स्वरूपे एक जुदो ज
 पाठ छे, ज्यारे बीजी प्रतिओमां आ पाठ सर्वथा छे ज नहीं) ।

शुद्ध अने अशुद्ध टीकापाठो

प्रस्तुत शास्त्रनी वृत्तिमां जेम अनेक स्थळोए पाठभेदो छे तेम ज लेखकोना प्रमादादि
 कारणोने लई पाठो गळी गया छे अथवा लखवा रही गया छे ते ज रीते टीकानी जुदी
 जुदी प्रतिओमां पाठो अशुद्ध पण थई गया छे । ए पाठोनी शुद्ध परंपरा कोई अगम्य
 कारणेने लई अमुक एकाद प्रतिमां जळवाई रही छे । एवां स्थळोनो निर्देश आ नीचे
 करवामां आवे छे ।

भा० प्रतिमांथी मळेला शुद्ध पाठो पृ. ६८ टि. ४ । ७१ टि. ३ । ८६ टि. ४ ।
 १७९ टि. २-३ । १९२ टि. ६ । १९३ टि. १ । ३५३ टि. २ ।

कां० प्रतिमां शुद्ध पाठ-पृ. ९२९ टि. १ ।

मो० प्रतिमांथी मळेलो शुद्ध पाठ-पृ. ३५० टि. १ ।

डे० मो० प्रतिमांथी मळेलो शुद्ध पाठ-पृ. १०९ टि. १ ।

भा० कां० प्रतिओमां शुद्ध पाठ-पृ. ८८१ टि. २ । १०६३ टि. २ ।

बधीय प्रतिओमां अशुद्ध टीकापाठ-१२८८ टि. १ ।

टीकाकारे प्रमाण तरीके उद्धरेला ग्रन्थान्तराना पाठोनी अनुपलब्धि अने रूपांतरता-
पृ. ३९ टि. २ । २९७ टि. ४ । ४९५ टि. १ । ५०५ टि. १ ।

वृत्तिप्रत्यन्तरोमां जुदा जुदा टीकासंदर्भो

प्रस्तुत महाशास्त्रनी वृत्तिनां प्रत्यन्तरोमां नाना पाठभेदो तो हजारोनी संख्यामां छे, परन्तु सैंकडो ठेकाणे टीकाना संदर्भोना संदर्भो पण पाठभेदरूपे छे । आ रीतना पाठभेदो मोटेभागे ए प्रकारना छे के कोई अमुक कुलनी प्रति के प्रतिओमां अमुक पाठभेद होय तो बीजो पाठभेद अमुक कुलनी प्रति के प्रतिओमां होय; आम छतां केटलीक वार एम पण बन्धुं छे के अमारा संशोधन माटे परीक्षापूर्वक एकत्र करेली जुदा जुदा कुलनी प्रतिओमांथी त्रण त्रण अने चार चार प्रकारना संदर्भरूप टीकापाठभेदो पण मळी आव्या छे । आ बधानी नोंध अहीं आपवामां आवे छे—

भा० प्रतिमां टीकासंदर्भमां भिन्नता—पृ. १८६ टि. २ । *पृ. २०६ टि. ३ ।
२०७ टि. ५ । २०८ टि. १-८ । २११ टि. ५ । २१२ टि. १ । २१४ टि. १ ।
२१७ टि. २ । २२२ टि. २ । २२४ टि. ७ । २२५ टि. ६ । २२६ टि. ४ । २२८
टि. १ । २३५ टि. ५ । २७३ टि. १ । २७९ टि. २-३ । ३०२ टि. ३ । ३०४
टि. १ । ३०५ टि. ३ । *३३४ टि. २ । ३८० टि. २ । ३९८ टि. ४ । ४३० टि. २ ।
४५५ टि. १ । ४८२ टि. २-३ । ४८६ टि. ३ । *५२० टि. १ । *५२१ टि. २ ।
*५२२ टि. ६ । ५४३ टि. ४ । *५८७ टि. १ । ५९० टि. ३ । ५९१ टि. ४ । ६०२
टि. २ । *६०३ टि. १० । ६०४ टि. २ । ६२२ टि. १ । ६५६ टि. ६ । ६५९ टि. ३ ।
*६६० टि. ११ । ६७२ टि. २ । ७१० टि. १-३ । *७१२ टि. १-४ । ७४४ टि. ५ ।
७५४ टि. २ । ८२५ टि. ३ । ८२६ टि. ३ । ८७४ टि. १ । ९२४ टि. ३ । ९६०
टि. १ । ११९५ टि. १ । १२१२ टि. १ । १३२६ टि. ३ । १५१६ टि. १ ।

कां० प्रतिमां टीकासंदर्भमां भिन्नता—पृ. ७३७ टि. २ । ८७१ टि. ६ । १३६५
टि. १-२ । १३८६ टि. १ । १३९६ टि. १-२-३-४ । १४०० टि. १ । १४२५ टि. १ ।
१४५४ टि. १ । १५२९ टि. २ । १५३५ टि. २ । १५५४ टि. १ । १५६८ टि. २ ।

१५७२ टि. २ । १५७३ टि. २ । १५७४ टि. २ । १५८७ टि. ६ । १५८८ टि. ४ ।
१५९० टि. २ । १५९७ टि. ४ । १६७५ टि. १ । १६८२ टि. १ (भाष्यगाथानी
स्पष्ट व्याख्या) ।

मो० ले० कां० डे० प्रतिओमां संदर्भमां भिन्नता—पृ. २१६ टि. ३ ।

मो० ले० त० डे० कां० प्रतिओमां टीकासंदर्भमां भिन्नता—पृ. ७३३ टि. ४ ।

टीकानां जुदां जुदां प्रत्यन्तरोमां एक ज गाथानी व्याख्यामां उपलब्ध थतां त्रण त्रण
पाठभेदवाळां स्थळो—पृ. १८९ टि. १ (१ भा० ले० कां० २ त० मो० ३ डे०) ।

पृ. १९९ टि. २ (१ डे० त० २ भा० ३ मो० ले० कां०) ।

२०० टि. १ (१ मो० ले० कां० २ डे० त० ३ भा०) ।

२०४ टि. ३ (१ मो० ले० कां० २ डे० त० ३ भा०) । २०८ टि. ७
(१ डे० त० २ मो० ले० ३ भा०) ।

२०९ टि. ९-१० (१ डे० त० २ मो० ले० कां० ३ भा०) ।

२१० टि. २ (१ डे० त० २ मो० ले० कां० ३ भा०) ।

२११ टि. २ (१ डे० त० २ मो० ले० कां० ३ भा०) ।

२१२ टि. ३ (१ डे० त० २ मो० ले० कां० ३ भा०) ।

२१४ टि. ७ (१ डे० त० २ मो० ले० ३ भा०) ।

२२९ टि. ६ (१ डे० त० २ मो० ले० कां० ३ भा०) ।

२३१ टि. ६ (१ डे० मो० ले० कां० २ त० ३ भा०) ।

२४१ टि. ३ (१ त० २ भा० ३ डे०) टि. ५ (१ त० २ भा० ३ डे० मो०

ले० कां०) ।

२४५ टि. ६-७ (१ डे० त० कां० २ ले० मो० ३ भा०) ।

३०७ टि. ४ (१ मो० ले० २ भा० त० डे० ३ कां०) ।

३१४ टि. १ (१ मो० ले० २ भा० ३ त० डे० कां०) ।

३२८ टि. १ (१ भा० २ त० ३ मो० ले० कां०) ।

३९२ टि. १ (१ त० डे० कां० २ मो० ले० ३ भा०) ।

४३१ टि. २ (१ मो० ले० २ भा० ३ त० डे० कां०) ।

४३४ टि. १ (१ त० डे० २ भा० ३ मो० ले०), टि. २ (१ मो० ले० त०

डे० २ भा० ३ कां०) ।

४५२ टि. ४-५ (१ मो० ले० २ त० डे० कां० ३ भा०) ।

* ४८० टि. ६ (१ मो० ले० २ भा० चू. विचू. अनुसारी ३ त० डे० कां०) ।

- ५४७ टि. ३ (१ मो० ले० कां० २ त० डे० ३ भा०)
 ५६१ टि. ४ (१ मो० ले० २ त० डे० कां० ३ भा०) ।
 ५९१ टि. २-३ (१ मो० ले० २ भा० ३ त० डे० कां०) ।
 ६१६ टि. ३ (१ ताटी० मो० ले० २ त० डे० कां० ३ भा०) ।
 ६४७ टि. ३ (१ मो० ले० २ त० डे० कां० ३ भा०) ।
 ६५२ टि. १ (१ मो० ले० २ त० डे० ३ भा०) ।
 ६५६ टि. ३ (१ मो० ले०, २ भा०, ३ त० डे०) ।
 * ६६० टि. १ (१ मो० ले० २ त० डे० ३ भा० चू. विचू. अनुसारी ।
 ७३७ टि. १ (१ त० डे० मो० ले० २ भा० चू. विचू. अनुसारी ३ कां० ।
 ७५६ टि. ३ (१ त० डे० मो० ले० २ भा० ३ कां०) ।
 ८६६ टि. ३ (१ मो० ले० २ भा० त० डे० ३ कां०) ।
 ८९७ टि. ३ (१ ताटी० त० डे० मो० ले० २ भा० ३ कां०) ।
 ९०० टि. २ (१ ताटी० त० डे० मो० ले० २ भा० ३ कां०) ।
 ९०८ टि. २ (१ ताटी० त० डे० मो० ले० २ भा० ३ कां०) ।
 ९०९ टि. ३ (१ भा० २ ताटी० मो० कां० ३ त० डे० ले०) ।
 ९३७ टि. १ (१ मो० ले० २ त० डे० ३ ताटी० भा० कां०) ।
 ९४० टि. २ (१ ताटी० कां० २ त० डे० मो० ले० ३ भा०) ।
 ९८५ टि. २ (१ भा० कां० २ मो० ले० ३ ताटी० त० डे०) ।
 ९८८ टि. ४. (१ ताटी० भा० कां० २ मो० ले० डे० ३ त०) ।
 ९९७ टि. १ (१ भा० कां० २ त० ३ ताटी० मो० ले० डे०) ।
 ९९९ टि. ३ (१ मो० ले० त० डे० २ भा० कां० चूर्णनुसारी ३ ताटी०) ।
 १००९ टि. ६ (१ ताटी० कां० मो० ले० २ भा० ३ त० डे०) ।
 १०२१ टि. १ (१ मो० ले० २ त० डे० ३ भा० कां०) ।
 १०३३ टि. १ (१ भा० कां० २ मो० ले० ३ त० डे०) ।
 १०५५ टि. २ (१ ताटी० भा० २ मो० ले० ३ त० डे० कां०) ।
 १०६७ टि. २ (१ भा० ताटी० २ त० डे० मो० ले० ३ कां०) ।
 १०८२ टि. ३ (१ कां० २ मो० ले० ताटी० त० डे० ३ भा०) ।
 १२७८ टि. ३ (१ कां० २ भा० ३ ताटी० मो० डे०) ।
 १२८४ टि. २ (१ भा० २ कां० ३ ताटी० मो० डे०) ।
 १३१७ टि. ५ (१ भा० २ ताटी० मो० डे० ३ कां०) ।
 १३२० टि. ३-६ (१ ताटी० मो० डे० २ भा० ३ कां०) ।

૧૩૩૫ ટિ. ૪-૫-૬ (૧ તાટી૦ મો૦ ડે૦ ૨ મા૦ ૩ કાં૦) ।

૧૩૫૩ ટિ. ૧ (૧ તાટી૦ મો૦ ડે૦ ૨ મા૦ ૩ કાં૦) ।

૧૬૬૯ ટિ. ૩ (૧ તાટી૦ ડે૦ ૨ મો૦ લે૦ ૩ મા૦ કાં૦) ।

ટીકાપ્રતિઓમાં એક જ ગાથાની વ્યાખ્યામાં ઉપલબ્ધ થતાં ચાર ચાર પાઠભેદવાળાં સ્થલો—પૃ. ૯૦૪ ટિ. ૪ (૧ મો૦ લે૦ કાં૦ ૨ તાટી૦ ૩ ત૦ ડે૦ ૪ મા૦) ।

પૃ. ૧૦૧૨ (૧ મા૦ ૨ ત૦ ડે૦ મો૦ લે૦ ૩ કાં૦ ૪ તાટી૦) ।

પૃ. ૧૦૬૪ ટિ. ૨ (૧ મા૦ ૨ કાં૦ ૩ મો૦ લે૦ ૪ તાટી૦ ત૦ ડે૦) ।

ટીકાપાઠભેદો સાથે ચૂર્ણી-વિશેષચૂર્ણીની તુલના—

પ્રસ્તુત ગ્રંથના સંશોધન માટે અમે વૃત્તિનાં જે પ્રત્યંતરો એકત્ર કર્યાં છે તેમાં નાના મોટા અને સંદર્ભરૂપ વિવિધ પાઠભેદો છે । એ પાઠભેદો પૈકીના કેટલાક પાઠભેદો ચૂર્ણી-કારની વ્યાખ્યાને અનુસરતા છે અને કેટલાક વિશેષચૂર્ણીને અનુસરતા છે, જ્યારે કેટલાક પાઠભેદો ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી ઉભયને અનુસરતા છે । આ દરેક સ્થલોએ અમે તુલના માટે ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણીના પાઠો પાદટિપ્પણીમાં તે તે પાઠભેદાદિ સાથે આપેલા છે, જેની યાદી આ નીચે આપવામાં આવે છે—

ચૂર્ણી સાથે તુલના—

મા૦ પ્રતિના ટીકાપાઠભેદ અને સંદર્ભભેદની ચૂર્ણી સાથે તુલના—૧૯૩ ટિ. ૧ ।
૨૦૦ ટિ. ૬ । ૨૦૮ ટિ. ૮ । ૨૦૯ ટિ. ૨ । ૨૨૩ ટિ. ૬ । ૨૩૧ ટિ. ૮ ।
૨૪૫ ટિ. ૧ । ૨૪૬ ટિ. ૩ । ૩૦૦ ટિ. ૧ । ૩૦૬ ટિ. ૧-૨ । ૩૧૩ ટિ. ૨ ।
૩૧૯ ટિ. ૩ । * ૩૨૦ ટિ. ૨ । (ટિપ્પણી ૩૧૯ થી ચાલુ) । ૪૭૨ ટિ. ૧ ।
*૫૬૩ ટિ. ૧ । ૬૭૯ ટિ. ૧ । ૭૭૩ ટિ. ૩ । ૭૭૫ ટિ. ૨ । ૧૦૪૬ ટિ. ૨-૩ ।
૧૨૮૧ ટિ. ૩ ।

કાં૦ પ્રતિના પાઠભેદની ચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૭૭૧ ટિ. ૩ । ૮૯૫ ટિ. ૩ ।

મા૦ કાં૦ પ્રતિના ટીકાપાઠભેદ અને સંદર્ભભેદની ચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૮૧૪ ટિ. ૪ । ૯૯૯ ટિ. ૩ । ૧૩૧૦ ટિ. ૨ ।

મા૦ ત૦ કાં૦ પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૨૨૩ ટિ. ૩ । ૨૩૧ ટિ. ૨ ।

મો૦ લે૦ ત૦ ડે૦ કાં૦ પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૨૩૫ ટિ. ૬ । ૭૮૦ ટિ. ૫ ।

વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—

મા૦ પ્રતિના પાઠભેદ આદિની વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૫૦૭ ટિ. ૩ । ૬૦૩

ટિ. ૪। ૬૪૨ ટિ. ૧। ૬૫૮ ટિ. ૧। * ૭૧૨ ટિ. ૧। ૭૮૦ ટિ. ૧। ૮૪૩ ટિ. ૧।

મોં લેં પ્રતિના ટીકાપાઠભેદની વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૫૯૫ ટિ. ૨।

મોં લેં તં ડેં કાંં પ્રતિઓના પાઠભેદની વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના પૃ. ૫૦૭ ટિ. ૩। ૫૭૩ ટિ. ૩।

મોં લેં માં કાંં ના પાઠભેદની વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૬૨૫ ટિ. ૩।

માં તં ડેં કાંં પ્રતિઓના પાઠભેદની વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૧૦૯૪ ટિ. ૨।

ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી ઉભય સાથે તુલના—

માં પ્રતિના ટીકાપાઠભેદ અને સંદર્ભભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી ય ઉભય સાથે સરખામણી—પૃ. ૩૪૧ ટિ. ૪। ૩૪૭ ટિ. ૫। ૩૯૧ ટિ. ૨। ૩૯૨ ટિ. ૩-૫। ૪૫૨ ટિ. ૩। ૪૬૭ ટિ. ૧। * ૪૭૨ ટિ. ૧। ૪૭૪ ટિ. ૬। * ૪૮૦ ટિ. ૬। ૪૯૯ ટિ. ૧। ૫૦૪ ટિ. ૩। ૫૧૦ ટિ. ૨। * ૫૧૮ ટિ. ૩। * ૫૬૬ ટિ. ૩। ૫૭૩ ટિ. ૭। ૫૭૪ ટિ. ૭। ૬૧૨ ટિ. ૬। * ૬૩૦ ટિ. ૪। ૬૪૫ ટિ. ૯। * ૬૬૧ ટિ. ૧। ૬૬૨ ટિ. ૬। ૬૭૯ ટિ. ૬। ૭૪૪ ટિ. ૪। ૮૩૫ ટિ. ૭। ૯૦૧ ટિ. ૩। ૧૦૫૫ ટિ. ૩।

કાંં પ્રતિના ટીકાપાઠોની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૪૩૪ ટિ. ૨। ૧૩૨૦ ટિ. ૩। ૧૩૯૪ ટિ. ૩।

તં ડેં કાંં પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૫૭૩ ટિ. ૫।

માં મોં લેં પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૬૪૬ ટિ. ૩।

તામાં માં તં ડેં કાંં પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૬૪૦ ટિ. ૭। ૧૦૯૪ ટિ. ૨।

મોં લેં માં તં ડેં પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૧૩૧૯ ટિ. ૨। ૧૩૫૨ ટિ. ૨। ૧૪૫૯ ટિ. ૧। ૧૫૫૯ ટિ. ૧। ૧૫૯૭ ટિ. ૩।

મોં લેં તં ડેં કાંં પ્રતિઓના પાઠભેદની ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના—પૃ. ૪૧૪ ટિ. ૨। ૮૬૫ ટિ. ૭।

જુદા જુદા કુલનાં પ્રત્યન્તરોમાંથી મઠી આવતા જુદા જુદા પાઠભેદો પૈકી અમુક પાઠભેદ ચૂર્ણી સાથે સરખામણી ધરાવતો હોય છે, જ્યારે વીજો પાઠભેદ વિશેષચૂર્ણી સાથે તુલના ધરાવે છે। આ જાતના પાઠોની તુલના માટે તે તે સ્થળે પાદટિપ્પણીમાં ચૂર્ણી

विशेषचूर्णीना पाठो आपवामां आव्या छे । आ प्रकारना पाठभेदोने दर्शवतां स्थळोनी नोंध आ नीचे आपवामां आवे छे—पृ. ६२४ टि. १ (भा० पाठ विशेषचूर्णनुसारी, मो०ले० त० डे० कां० पाठ चूर्णनुसारी) । पृ. ७११ टि. १ (भा० पाठ विचू० अनुसारी, मो० ले० त० डे० कां० पाठ स्वतन्त्र, चूर्णीपाठ त्रीजा ज प्रकारनो) । ८४२ टि. ९ (भा० पाठ विचू० सम्मत, त० डे० कां० मो० ले० पाठ चूर्णीबृहद्वाप्य-सम्मत) । ९६२ (भा० कां० पाठ चूर्णीसम्मत, ताटी० मो० ले० त० डे० पाठ विशेषचूर्णीसम्मत) ।

टीकाना अशुद्ध के खंडित पाठोने सुधारवामां चू० विचू०नो आधार—पृ. ११०३ टि. १ । ११६१ टि. ४ ।

महत्त्वनी पादटिप्पणीओ—

प्रस्तुत बृहत्करूप महाशास्त्रना विषयने स्पष्ट करवा माटे अथवा अर्थ के वस्तुवर्णनमां नवीनतानी दृष्टिए स्थाने स्थाने जे चूर्णी, विशेषचूर्णी के उभयना पाठोनी असे पाद-टिप्पणीमां नोंध आपी छे तेवां स्थळोनी यादी अहीं आपवामां आवे छे ।

चूर्णीपाठोनां स्थळो—पृ. २ टि. १ । ७ टि. ४ । ११ टि. १ । १४ टि. १ । १५ टि. ३ । १६ टि. १ । १७ टि. ५-६ । २१ टि. ३ । * २२ टि. २ । * २३ टि. १-२-६ । * २४ टि. ३ । * २५ टि. ३ । * २६ टि. २ । २७ टि. १ । * २८ टि. ४ । ४९ टि. १-२ । ६१ टि. २ । ६८ टि. ९ । ७५ टि. २ । ८२ टि. १ । ८३ टि. २-४ । * ८५ टि. २ । ८६ टि. ३ । * ८७ टि. १ । * ९३ टि. १-३-४ । * ९४ टि. २ । * ९९ टि. १ । १०३ टि. ३ । * १२८ टि. १ । १३३ टि. १ । १४१ टि. ३ । * १८४ टि. ३ । १९४ टि. १ । * २०१ टि. ३ । २०५ टि. १ । २३२ टि. ४ । २४१ टि. २ । २४२ टि. २ । * २५३ टि. १ । * २६० टि. १-२ । २६२ टि. २ । * २६६ टि. १ । २७९ टि. १ । २८८ टि. १ । २८९ टि. १ । २९७ टि. ४ । २९८ टि. २ । ३०३ टि. २ । ३०८ टि. २ । * ३२५ टि. १-२ । ३३० टि. २ । ३४३ टि. १ । ३५६ टि. २ । ३६६ टि. १ । ३६८ टि. ४-५ । ३८३ टि. ४ । ३८४ टि. १ । ३९९ टि. १ । ४१३ टि. १ । ५०५ टि. १ । * ५९३ टि. ५ । ६०० टि. १ । ६३८ टि. २ । ८७० टि. ३ । ९७१ टि. ९ । १२३२ टि. १ । १३४१ टि. १ । १५७७ टि. २ । १६१० टि. ३ ।

विशेषचूर्णीपाठोनां स्थळो—पृ. ३६८ टि. ७ । ३९९ टि. २ । ४०७ टि. ४ । ४३९ टि. १ । ४४२ टि. १ । ४४३ टि. १ । ४८८ टि. १ । ५३४ टि. १ । ५९७

ટિ. ૪। ૬૫૪ ટિ. ૧। ૬૭૫ ટિ. ૩। * ૭૨૬ ટિ. ૩। ૭૮૪ ટિ. ૩। ૯૧૭ ટિ. ૧।
૯૧૯ ટિ. ૧। ૧૦૯૦ ટિ. ૩। ૧૦૯૩ ટિ. ૨। ૧૨૩૨ ટિ. ૨। ૧૪૯૩ ટિ. ૧।

ચૂર્ણી-વિશેષચૂર્ણી ઉભયપાઠોનાં સ્થલો—પૃ. ૩૪૨ ટિ. ૧। ૩૪૩ ટિ. ૧। ૩૪૯
ટિ. ૨। ૩૬૮ ટિ. ૨-૭। ૩૬૯ ટિ. ૧-૨। ૩૭૬ ટિ. ૧। ૩૮૧ ટિ. ૧। ૩૮૪
ટિ. ૨। ૩૯૨ ટિ. ૪। ૩૯૭ ટિ. ૧। ૩૯૯ ટિ. ૫। ૪૦૮ ટિ. ૨। ૪૩૩ ટિ. ૩।
૪૭૧ ટિ. ૨। ૪૯૭ ટિ. ૧। ૫૦૫ ટિ. ૨। ૫૦૮ ટિ. ૬। ૫૧૦ ટિ. ૧। ૫૨૧
ટિ. ૧। ૫૩૪ ટિ. ૧। ૫૫૬ ટિ. ૫। ૫૭૩ ટિ. ૫-૭। * ૬૧૬ ટિ. ૫। ૬૩૮
ટિ. ૧। ૬૬૬ ટિ. ૨। ૬૭૫ ટિ. ૧। ૭૫૩ ટિ. ૪। ૭૮૧ ટિ. ૫। ૮૪૩ ટિ.
૫। ૯૦૬ ટિ. ૨। ૯૨૬ ટિ. ૩-૬-૭। ૯૨૮ ટિ. ૩। ૯૮૩ ટિ. ૨-૩। ૯૮૪
ટિ. ૨। ૧૦૧૮ ટિ. ૨। ૧૦૩૨ ટિ. ૧। ૧૦૮૯ ટિ. ૩। ૧૧૫૮ ટિ. ૧। ૧૧૬૯
ટિ. ૧। ૧૧૭૫ ટિ. ૩। ૧૨૩૨ ટિ. ૧। ૧૩૮૧ ટિ. ૨। ૧૩૯૭ ટિ. ૭। ૧૪૮૪
ટિ. ૨। ૧૫૫૭ ટિ. ૨। ૧૫૬૦ ટિ. ૧। ૧૫૭૦ ટિ. ૨। ૧૫૭૫ ટિ. ૧। ૧૬૦૧
ટિ. ૧। ૧૬૧૦ ટિ. ૧। ૧૬૧૨ ટિ. ૧। ૧૬૩૬ ટિ. ૨।

બૃહદ્ગાણના પાઠોનાં સ્થલો—પૃ. ૪૮૮ ટિ. ૧। ૬૧૧ ટિ. ૩। ૧૧૬૯ ટિ. ૨।

ગ્રન્થ પરિચય ।

મંથકારો અને મંથની પ્રતિઓ વિષે લખ્યા પછી પ્રસ્તુત મંથના બાહ્ય અને અંતરંગ સ્વરૂપ વિષે થોડું બતાવી દેવું અહીં ઉચિત મનાશે । પ્રસ્તુત બૃહત્કલ્પસૂત્ર અને તેના ઉપરની વ્યાખ્યાઓ વગેરેનો પરિચય આપવા પહેલાં, પ્રસ્તુત શાસ્ત્ર હેદ આગમોમાંનું એક હોઈ હેદ આગમ સાહિત્ય કેટલું છે એનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે । સામાન્ય રીતે જૈન આગમોની સંખ્યા પીસ્તાલીસની ગણાય છે । એ પીસ્તાલીસ આગમોમાં હેદઆગમોનો સમાવેશ થઈ જાય છે અને એ હેદઆગમો છ છે । તેના ઉપર જેટલું વ્યાખ્યાસાહિત્ય રચાયું છે અને આજે જેટલું ઉપલબ્ધ થાય છે તે આ નીચે જણાવવામાં આવે છે ।

હેદઆગમ સાહિત્ય—

નામ	કર્તા	શ્લોકસંખ્યા.
૧ દશાશ્રુતસ્કન્ધ	મદ્રબાહુસ્વામી	૨૧૦૬
” નિર્યુક્તિ	”	ગા. ૧૪૪
” ચૂર્ણી		૨૨૨૫
” ઘૃત્તિ	બ્રહ્મર્ષિ પાર્શ્વચન્દ્રીય	૩૧૦૦
” સ્તબક (માપાનુવાદ)		

२	कपो (बृहत्कल्पसूत्र)	भद्रबाहुस्वामी	३७५
	,, निर्युक्ति-लघुभाष्य भाष्य-संघदासगणि क्षमाश्रमण	गा. ६४९० श्लो. ७५००	
	,, " बृहद्भाष्य अपूर्ण		
	,, चूर्णी		११०००
	,, विशेषचूर्णी		१४०००
	,, वृत्ति	मलयगिरि-क्षेमकीर्त्ति	२५०००
	,, अबचूरी	सौभाग्यसागर	१५००
	,, स्तवक		
	,, पंचकल्पमहाभाष्य	संघदासगणि क्षमाश्रमण गा. २५७४ श्लो. ३१३५	
	,, चूर्णी		३२४५
३	व्यवहार सूत्र	भद्रबाहुस्वामी	६८८
	,, भाष्य	गा. ४६२९ श्लो. ५७८६	
	,, चूर्णी		१०३६०
	,, वृत्ति	मलयगिरि	२९०००
	,, स्तवक		
४	निशीथसूत्र	भद्रबाहुस्वामी	८२५
	,, भाष्य	गा. ६५२९ श्लो. ७५००	
	,, विशेषचूर्णी	जिनदास महत्तर	२८०००
	,, ,, विशोद्देशकव्याख्या	श्रीचन्द्रसूरि	
	,, स्तवक		
५	महानिशीथसूत्र		४५४४
	,, स्तवक		
६	जीतकल्पसूत्र	जिनभद्रगणि क्षमाश्रमण	गा. १०३
	,, भाष्य		गा. २६०६
	,, चूर्णी	सिद्धसेनाचार्य	१०००
	,, ,, टिप्पनक	श्रीचन्द्रसूरि	११२०
	,, वृत्ति	तिलकाचार्य	१८००

कल्पबृहद्भाष्य—अहीं जे छ छेदग्रंथोने लगती नोंध आपवामां आवी छे तेमां
 “ कल्पबृहद्भाष्य अपूर्ण ” एम जणाव्युं छे तेनुं कारण ए छे के—पाठण, जेसलमेर,
 भाण्डारकर इन्स्टीट्यूट पूना विगोरे दरेक स्थले आ ग्रंथनी हस्तप्रतिओ अधूरी ज मळे
 छे । जेसलमेरमां ताडपत्र उपर लखाएली बे नकलो छे पण ते बन्ने य प्रथमखंड छे ।

બીજો ઁંડ કયાંય જોવામાં આવ્યો નથી । આચાર્ય શ્રી ક્ષેમકીર્તિએ બૃહત્કલ્પની ટીકા રચી ત્યારે તેમના સામે આ બૃહદ્દાષ્યની પૂર્ણ નકલ હતી એ તેમણે ટીકામાં આપેલાં બૃહદ્દાષ્યનાં ઉદ્ધરણોથી નિશ્ચિતપણે જાણી શકાય છે ।

કલ્પચૂર્ણાં અને વિશેષચૂર્ણાં—કલ્પચૂર્ણાં અને કલ્પવિશેષચૂર્ણાંની જે વે તાડપત્રીય પ્રાચીન પ્રતીઓ આજે મલ્લે છે તેમાં લલાવનારાઓની ગરવડથી ંટલે કે ચૂર્ણાં-વિશેષચૂર્ણાંના ઁંડોનો વિવેક ન કરવાથી કેટલીક પ્રતિઓમાં ચૂર્ણાં-વિશેષચૂર્ણાંનું મિશ્રણ થઈ ગયું છે ।

પંચકલ્પમહાભાષ્ય—પંચકલ્પમહાભાષ્ય એ જ પંચકલ્પસૂત્ર છે । ઘણાંચરા વિદ્વાન સાધુઓ ંવી ભ્રમણામાં છે કે-પંચકલ્પસૂત્ર ઉપરનું ભાષ્ય તે પંચકલ્પભાષ્ય અને તે ઉપરની ચૂર્ણાં તે પંચકલ્પચૂર્ણાં, પરંતુ આ તેમની માન્યતા ભ્રાન્ત અને ખૂલખરેલી છે । પંચકલ્પ નામનું કોઈ સૂત્ર હતું નહીં અને છે પણ નહીં । બૃહત્કલ્પસૂત્રની કેટલીક પ્રાચીન પ્રતિઓના અંતમાં “ પંચકલ્પસૂત્રં સમાપ્તમ્ ” આવી પુષ્પિકામાત્રથી ખૂલાવામાં પડીને કેટલાકો ંમ કહે છે કે-મેં અમુક મંડારમાં જોયું છે પણ આ ભ્રાન્ત માન્યતા છે । ઁરી રીતે, જેમ પિંડનિર્યુક્તિ એ દશવૈકાલિકનિર્યુક્તિનો અને ંગ્રનિર્યુક્તિ એ આવશ્યકનિર્યુક્તિનો પૃથક્ કરેલો અંશ છે, તે જ રીતે પંચકલ્પભાષ્ય એ કલ્પભાષ્યનો ંક જુદો પાડેલો વિભાગ છે; નહીં કે સ્વતંત્ર કોઈ સૂત્ર । આચાર્ય શ્રીમલયગિરિ મહારાજ અને શ્રીક્ષેમકીર્તિસૂરિ મહારાજ પ્રસ્તુત બૃહત્કલ્પસૂત્રની ટીકામાં વારંવાર આ રીતે જ ઉલ્લેખ કરે છે ।

નિશીથવિશેષચૂર્ણાં—આજે જેને સૌ નિશીથચૂર્ણાં તરીકે ંલ્લે છે એ નિશીથસૂત્ર ઉપરની વિશેષચૂર્ણાં છે । નિશીથચૂર્ણાં હોવી જોઈએ પરંતુ આજે ંનો કયાંય પત્તો નથી । આજે તો આપણા સામે નિસીહવિસેસચુણ્ણી જ છે ।

હેદ આગમસાહિત્યને જાણ્યા પછી આપણે ઁંથના મૂલ્લ વિષય તરફ આવીએ ।

ઁંથનું મૂલ્લ નામ—

પ્રસ્તુત ‘ બૃહત્કલ્પસૂત્ર ’નું મૂલ્લ નામ ‘ કપ્પો ’ છે । તેની પ્રાકૃત-સંસ્કૃત વ્યાખ્યા- ટીકાંને પણ કપ્પભાસં, કપ્પસસ ચુણ્ણી આદિ નામોથી જ ંલ્લેલાવામાં આવે છે । ંટલે નિષ્કર્ષ એ થયો કે-આ ઁંથનું ‘ બૃહત્કલ્પસૂત્ર ’ નામ પાલ્લઁથી શરૂ થયું છે । તેનું કારણ એ છે કે દશાશ્રુતસ્કંધના આઠમા અધ્યયનરૂપ પર્યુષણાકલ્પસૂત્રની જાહેર વાચના વધ્યા પછી એ કલ્પસૂત્ર અને પ્રસ્તુત કલ્પશાસ્ત્રને અલગ અલગ સમજવા માટે ંકનું નામ કલ્પસૂત્ર અને પ્રસ્તુત કલ્પશાસ્ત્રનું નામ બૃહત્કલ્પસૂત્ર રાલ્લવામાં આવ્યું છે । આજે જૈન જનતાનો મોટો ભાગ ‘ કલ્પસૂત્ર ’ નામથી પર્યુષણાકલ્પસૂત્રને જ સમજે છે, બલ્લે ‘ કલ્પસૂત્ર ’ નામ પર્યુષણાકલ્પસૂત્ર માટે રૂઢ થઈ ગયું છે । ંટલે આ શાસ્ત્રને મિત્ર સમજવા માટે ‘ બૃહત્કલ્પ-

सूत्र ' नाम आप्युं छे ते योग्य ज छे । प्रस्तुत सूत्र प्रमाणमां नानुं एटले के मात्र ४७५ श्लोकप्रमाण होवा छतां एमां रहेला गांभीर्यनी दृष्टिए एने एक महाशास्त्र ज कहेवुं जोईए । आ एक प्राचीनतम आचारशास्त्र छे अने जैन धर्मशास्त्रोमां तेनुं स्थान घणुं ऊंचु छे । तेमांय जैन श्रमणो माटे तो ए जीवनधर्मनुं महाशास्त्र छे । आनी भाषा प्राचीन प्राकृत अथवा अर्धमागधी होवा छतां जेम वीजां जैन आगमो माटे बन्युं छे तेम आनी भाषाने पण टीकाकार आचार्य श्रीमलयगिरि अने श्रीक्षेमकीर्तिसूरिए बदली नाखी छे । खरुं जोतां आवुं परिवर्तन केटले अंशे उचित छे ए एक प्रश्न ज छे; तेम छतां साथे साथे आजे ए पण एक मोटो सवाल छे के-ते ते आगमोनी प्राचीन प्राचीनतम विविध प्रतिओ के तेनां प्रत्यन्तरो सामे राखीए त्यारे तेमां जे भाषा अने प्रयोगो विषयक वैविध्य जोवामां आवे छे ते, समर्थ भाषाशास्त्रीने गळे पण डचुरो बाळी दे तेवां होय छे । तेमां पण निर्युक्ति, भाष्य, महाभाष्य, चूर्णी, विशेषचूर्णी वगैरे व्याख्याकारोना अपरिमित अने संख्यातीत पाठभेदो अने पाठविकारो मळे त्यारे तो चक्कर आवी जाय तेवुं बने एवी बात छे । आ परिस्थितिमां अमुक जवावदारी लईने बेठेला टीकाकार आदि विषे आपणे एकाएक बोलवा जेवुं कशुं य नथी रहेतुं ।

व्याख्यासाहित्य—

कल्पमहाशास्त्र उपर व्याख्यानरूपे निर्युक्ति-भाष्य, चूर्णी, विशेषचूर्णी, बृहद्भाष्य, वृत्ति, अवचूरी अने स्तवक ग्रंथोनी रचना थई छे । ते पैकी आ प्रकाशनमां मूळसूत्र, निर्युक्ति-भाष्य अने वृत्तिने प्रसिद्ध करवामां आवेल छे, जेनो परिचय अही आपवामां आवे छे ।

निर्युक्ति-भाष्य—

आवश्यकनिर्युक्तिमां खुद निर्युक्तिकारभगवाने “ कल्पस्स उ णिञ्जुत्ति० ” (गाथा ९५) एम जणावेल होवाथी प्रस्तुत कल्पमहाशास्त्र उपर निर्युक्ति रचवामां आवी छे । तेम छतां आजे निर्युक्ति अने भाष्य, ए बन्ने य परस्पर भळी जईने एक ग्रंथरूप थई जवाने लीधे तेनुं पृथक्करण प्राचीन चूर्णीकार आदि पण करी शक्या नथी । टीकाकार आचार्य श्रीमलयगिरिए पण “ सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिर्भाष्यं चैको ग्रन्थो जातः ” एम जणावी निर्युक्ति अने भाष्यने जुदा पाडवानुं जतुं कथुं छे; ज्यारे आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिए ए प्रयत्न कर्यो छे । तेम छतां तेमां तेओ सफल नथी थया बल्के एथी गोटाळो ज थयो छे । ए ज कारण छे के टीकानां प्रत्यन्तरोमां तथा चूर्णी-विशेषचूर्णीमां ए माटे विविध निर्देशो मळे छे (जुओ परिशिष्ट चोथुं) । स्वतंत्र प्राचीन भाष्यप्रतिओमां पण आ अंगेनो कशो विवेक नजरे नथी आवतो । आ कारणसर अमे अमारा प्रस्तुत प्रकाशनमां निर्युक्ति-भाष्य

ग्रंथनी गाथाओना अंको सळंग ज राख्या छे । अने ए रीते बधी मळीने ६४९० गाथाओ धई छे । प्राचीन भाष्यप्रतिओमां अनेक कारणसर गाथाओ वेवडावाथी तेम ज अस्तव्यस्त गाथाओ अने गाथांको होवाथी तेनी गाथासंख्यानी अमे उपेक्षा करी छे । अमारो गाथाक्रम अति व्यवस्थित, प्रामाणिक अने अति सुसंगत छे । भाषादृष्टिए प्राचीन भाष्यप्रतिओनी गाथानी भाषामां अने आचार्य श्रीमलयगिरि-क्षेमकीर्तिंए आपेली भाष्य-गाथानी भाषामां घणो घणो फरक छे; परंतु अमारे टीकाकारोने न्याय आपवानो होवाथी तेमणे पोतानी टीकामां जे स्वरूपे गाथाओ लखी छे तेने ज प्रमाण मानीने अमे काम चलाव्युं छे । आम छतां स्थाने स्थाने अनेकविध महत्त्वना पाठभेदो बगैरे नोधवामां अमे आळस कर्तुं नथी । भाष्यनी भाषा मुख्यत्वे प्राकृत ज छे, तेम छतां घणे स्थळे गाथाओमां मागधी अने शौरसेनीना प्रयोगो पण जोवामां आवे छे । केटलीक गाथाओ प्रसंगवश मागधी के शौरसेनी भाषामां पण रचायली छे । छंदनी दृष्टिए आखुं भाष्य प्रधानपणे आर्याछंदमां रचायुं छे, तेम छतां संख्याबंध स्थळे औचित्य प्रमाणे बीजा बीजा छंदो पण आवे छे ।

वृत्ति—

प्रस्तुत महाशास्त्रनी वृत्तिनो प्रारंभ आचार्य श्रीमलयगिरिंए कर्यो छे अने तेनी समाप्ति लगभग सवासो वर्ष बाद तपा आचार्यप्रवर श्रीक्षेमकीर्तिसूरिंए करी छे । वृत्तिनी भाषा मुख्यत्वे संस्कृत होवा छतां तेमां प्रसंगोपात आवती कथाओ प्राकृत ज छे । वृत्तिनुं प्रमाण सूत्र-निर्युक्ति-भाष्य मळीने ४२५०० श्लोक लगभग छे, एटले जो आमांथी सूत्र निर्युक्ति-भाष्यने बाद करीए तो वृत्तिनुं प्रमाण ३४५०० श्लोक लगभग थाय छे । आमांथी लगभग ४००० श्लोकप्रमाण टीका आचार्य श्रीमलयगिरिनी छे अने बाकीनी आखीए टीका आचार्य श्रीक्षेमकीर्तिप्रणीत छे ।

चूर्णी-विशेषचूर्णी—

चूर्णी अने विशेषचूर्णी, ए बृहत्कल्पसूत्र उपरनी प्राचीन प्राचीनतम व्याख्याओ छे । आ व्याख्याओ संस्कृतमिश्रित प्राकृतप्रधान भाषामां रचाएली छे । आ व्याख्याओनी प्राकृतभाषा आचार्य श्रीहेमचन्द्रादिविरचित प्राकृतव्याकरणादिना नियमोने वशवर्ती भाषा नथी, परंतु एक जुदा कुलनी ज प्राकृतभाषा छे । आ व्याख्याओमां आवता विविध प्रयोगो जोतां एनी भाषानुं नाम शुं आपवुं ए प्रश्न एक कोयडारूप ज छे । हुं मानुं छुं के आने कोई स्वतंत्र भाषाशुं नाम आपवुं ते करतां “मिश्रप्राकृतभाषा” नाम आपवुं ए ज बधारे संगत वस्तु छे । भाषाना विषयमां रस लेनार प्रत्येक भाषाशास्त्रीने माटे जैन श्वागमो अने तेना उपरना निर्युक्ति-भाष्य-चूर्णी-विशेषचूर्णी ग्रंथोनुं अध्ययन अने अवलोकन परम आवश्यक वस्तु छे ।

બૃહદ્ગાણ્ય—

નિર્યુક્તિ, માણ્ય અને બૃહદ્ગાણ્ય એ ત્રણેય જૈન આગમ ઉપરના વ્યાખ્યાપ્રંથો હમ્મેશાં પદ્યબંધ જ હોય છે । પ્રસ્તુત બૃહદ્ગાણ્ય પણ ગાથાબંધ છે । ટીકાકાર આચાર્ય શ્રીક્ષેમકીર્તિ-મહારાજ સામે પ્રસ્તુત બૃહદ્ગાણ્ય સંપૂર્ણ હોવા છતાં આજે એને સંપૂર્ણ મેળવવા અમે ભાગ્ય-શાળી થઈ શક્યા નથી । આજે જ્યાં જ્યાં આ મહામાણ્યની પ્રતિઓ છે ત્યાં પ્રથમ ટૂંક માત્ર છે । જેસલમેરદુર્ગના શ્રીજિનભદ્રસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંડારમાં જ્યારે આ પ્રંથના બે ટૂંકો જોયા ત્યારે મનમાં આશા જન્મી કે આ પ્રંથ પૂર્ણ મળ્યો, પણ તપાસ કરતાં નિરાશા સાથે જોયું કે બન્નેય પ્રથમ ટૂંકની જ નકલો છે । આની ભાષા પણ પ્રાચીન મિશ્ર પ્રાકૃતભાષા છે અને મુખ્યત્વે આર્યા ટૂંક હોવા છતાં પ્રસંગોપાત બીજા બીજા પણ ટૂંકો છે ।

અવચૂરી—

બૃહત્કલ્પસૂત્ર ઉપર એક અવચૂરી (અતિસંક્ષિપ્ત ટીકા) પણ છે । એના પ્રણેતા શ્રીસોભાગ્યસાગરસૂરિ છે અને એ ૧૫૦૦ શ્લોકપ્રમાણ છે । મૂળ પ્રંથના શબ્દાર્થને સ્પષ્ટ રીતે સમજવા ઇચ્છનાર માટે આ અવચૂરી મહત્ત્વની છે અને એ, ટીકાને અનુસરીને જ રચાણી છે । પ્રસ્તુત અવચૂરીની પ્રતિ સંવત્ ૧૬૨૮ માં લખાણી હોઈ એ તે પહેલાં રચાણી છે ।

આન્તર પરિચય

પ્રસ્તુત બૃહત્કલ્પ મહાશાસ્ત્રના આન્તર પરિચય માટે અમે દરેક ભાગમાં વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમણિકા આપી છે, જે વધા ય ભાગોની મઠીને ૧૫૨ પૃષ્ઠ જેટલી થાય છે, તે જ પર્યાપ્ત છે । આ અનુક્રમણિકા જોવાથી આશ્વા પ્રંથમાં શું છે તે, દરેકે દરેક વિદ્વાન્ મુનિવર આદિ સુગમતાથી જાણી-સમજી શકશે । તેમ છતાં પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્ર એ, એક છેદશાસ્ત્ર તરીકે ઓઢાલાતું હોઈ તે વિષે અને તેના અનુસંધાનમાં જે જે ખાસ ઉચિત હોય તે અંગે વિચાર કરવો અતિ આવશ્યક છે ।

છેદ આગમો—

છેદ આગમો વધાં મઠીને છની સંખ્યામાં છે, જેનો ઉલ્લેખ અને તેને લગતા વિશાલ વ્યાખ્યાસાહિત્યની નોંધ અમે ઉપર કરી આવ્યા છીએ । આ છેદઆગમોમાં, મનસા વાચા કર્મણા અવિસંવાદી જીવન જીવનાર પરમજ્ઞાની-તીર્થંકર, ગણધર, સ્થવિર આદિ મહર્ષિઓએ જગતના મુમુક્ષુ નિપ્રંથ-નિપ્રંથીઓને એકાંત કલ્યાણ સાધના માટે જે મૌલિક અહિંસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહવ્રતાદિરૂપ માર્ગ દર્શાવ્યો છે તે અંગે તે તે દેશ, કાલ તેમ જ તે તે યુગના માનવોની સ્વાભાવિક શારીરિક અને માનસિક વૃત્તિઓ અને વલણને ધ્યાનમાં લઈ વાક્યક નિયમોનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે; જેને શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં

अपवाद कहेवामां आवे छे । आ अपवादो अर्थात् बाधक नियमो उत्सर्ग एटले के मौलिक मार्गना विधान सामे होवा छतां ए, मौलिक मार्गना बाधक न होतां तेना साधक छे । आधी समजाशे के छेदआगमोमां अतिगंभीर भावे एकान्त आत्मलक्षी बनीने मौलिक अहिंसादि नियमो अंगे ते ते अनेकविध वर्त्तमान परिस्थितिने लक्षमां लई बाधक नियमो अंगे विधान अने विचार करवामां आव्या छे । तात्त्विक दृष्टिए विचारतां एम कही शकाय के जैन छेदआगमो ए, एकान्त उच्च जीवन जीवनार गीतार्थे जैन स्थविरो अने आचार्योंनी सूक्ष्मेक्षिका अने तेमनी प्रौढ प्रतिभानो सर्वोच्च परिचय आपनार महान् शास्त्रो छे ।

उत्सर्ग अने अपवाद—

प्रस्तुत बृहत्कल्पसूत्र, ए छेदआगमोमांनुं एक होई एमां उत्सर्ग अने अपवाद मार्गनुं अर्थात् साधक-बाधक नियमोनुं विधान करवामां आव्युं छे । ए उत्सर्ग-अपवादो कया केटला अने कई कई बाबत विषे छे ? ए ग्रंथनुं अवलोकन करनार जोई जाणी शकशे । परंतु ए उत्सर्ग अने अपवादाना निर्माणनो मूळ पायो शो छे ? अने जीवनतत्त्वोनुं रहस्य समजनारे अने तेनुं मूल्य मूलवनारे पोताना जीवनमां तेनो उपयोग कई रीते करवानो छे-करवो जोईए ? ए विचारनुं अने समजनुं अति आवश्यक छे । आ वस्तु अति महत्त्वनी होई खुद निर्युक्ति-भाष्यकार भगवंतोए अने तदनुगामी प्राकृत-संस्कृत व्याख्या-कारोए सुद्धां प्रसंग आवतां ए विषे घणा ऊंडाणथी अनेक स्थळे विचार कर्यो छे ।

जगतना कोई पण धर्म, नीति, राज्य, प्रजा, संघ, समाज, सभा, संस्था के मंडळो,—त्यागी हो के संसारी,—ए तेना एकधारा मौलिक बंधारण उपर नभी के जीवी शके ज नहि; परंतु ए सौने ते ते सम-विषम परिस्थिति अने संयोगोने ध्यानमां राखीने अनेक साधक बाधक नियमो घडवा पडे छे अने तो ज ते पोताना अस्तित्वने चिरकाळ सुधी टकावी राखी पोताना उद्देशोने सफल के चिरंजीव बनावी शके छे । आम छतां जगतना धर्म, नीति, राज्य, प्रजा, संघ, समाज वगैरे मात्र तेना नियमोना निर्माण उपर ज जाग्या जीव्या नथी, परन्तु ए नियमोना प्रामाणिक शुद्ध एकनिष्ठ पालनने आधारे ज ते जीव्या छे अने जीवनने उन्नत बनाव्युं छे । आ शाश्वत नियमने नजर सामे राखीने, जीवनमां वीतरागभावनाने मूर्त्तरूप आपनार अने ते माटे एकधारो ग्रयत्न करनार जैन गीतार्थे महर्षिओए उत्सर्ग-अपवादनुं निर्माण कर्युं छे ।

‘उत्सर्ग’ शब्दनो अर्थ ‘मुख्य’ थाय छे अने ‘अपवाद’ शब्दनो अर्थ ‘गौण’ थाय छे । प्रस्तुत छेदआगमोने लक्षीने पण उत्सर्ग-अपवाद शब्दनो ए ज अर्थ छे । अर्थात् उत्सर्ग एटले आन्तर जीवन, चारित्र अने गुणोनी रक्षा, शुद्धि के वृद्धि माटेना मुख्य नियमोनुं विधान अने अपवाद एटले आन्तर जीवन आदिनी रक्षा, शुद्धि के वृद्धि

माटेना बाधक नियमोनुं विधान । उत्सर्ग-अपवादना घडतर विशेषेना मूळ उद्देश तरफ जोतां बनेयनुं महत्त्व के मुख्यपणुं एक समान छे । एटले सर्वसाधारणने सहजभावे एम लाग्या विना नहि रहे के एक ज हेतु माटे आवुं द्वैविध्य केम ? । परंतु जगतनुं सूक्ष्म रीते अवलोकन करनारने ए वस्तु समजाया विना नहि रहे के-मानवजीवनमां सहज भावे सदाने माटे जे शारीरिक अने खास करीने मानसिक निर्बलताए अधिकार जमाव्यो छे ए ज आ द्वैविध्यनुं मुख्य कारण छे । आ परिस्थितिने प्रत्यक्ष जोया जाण्या पछी धर्म, नीति, संघ, समाज, प्रजा आदिना निर्माताओ पोतानी साथे रहेनार अने चालनारनी बाह्य अने आंतर परिस्थितिने ध्यानमां न ले अने साधक-बाधक नियमोनुं विधान न करे तो ए धर्म, नीति, राज्य, प्रजा, संघ वगैरे वहेलामां वहेला ज पडी भागे । आ मौलिक सूक्ष्म वस्तुने लक्षमां राखी जैन संघनुं निर्माण करनार जैन स्थविरोए ए संघ माटे उत्सर्ग-अपवादनुं निर्माण करी पोताना सर्वोच्च जीवन, गंभीर ज्ञान, अनुभव अने प्रतिभानो परिचय आप्यो छे ।

उत्सर्ग-अपवादनी मर्यादामांथी ज्यारे परिणामिपणुं अने शुद्ध वृत्ति परवारी जाय छे ज्यारे ए उत्सर्ग अने अपवाद, उत्सर्ग-अपवाद न रहेतां अनाचार अने जीवननां महान् दूषणो बनी जाय छे । आ ज कारणथी उत्सर्ग-अपवादनुं निरूपण अने निर्माण करवा पहेलां भाष्यकार भगवंते परिणामी, अपरिणामी अने अतिपरिणामी शिष्यो एटले डे अनुयायी-ओनुं निरूपण कर्युं छे (जुओ गाथा ७९२-९७ पृ. १४९-५०) अने जणान्युं छे के-यथावस्थित वस्तुने समजनार ज उत्सर्गमार्ग अने अपवादमार्गनी आराधना करी शके छे । तेम ज आवा जिनाज्ञावशवर्ती महानुभाव शिष्यो-त्यागी अनुयायीओ ज छेद आगमज्ञानना अधिकारी छे अने पोताना जीवनने निराबाध राखी शके छे । ज्यारे परिणामिभाव अदृश्य थाय छे अने जीवनमां शुद्ध सात्त्विक साधुताने बदले स्वार्थ, स्वच्छंदता अने उपेक्षावृत्ति जन्मे छे ज्यारे उत्सर्ग अपवादनुं वास्तविक ज्ञान अने पवित्र-पावन वीतराग-धर्मनी आराधना दूर ने दूर ज जाय छे अने अंते आराधना करनार पडी भागे छे ।

आटलो विचार कर्या पछी आपणने समजाशे के उत्सर्ग अने अपवादनुं जीवनमां शुं स्थान छे अने एनुं महत्त्व केवुं, केटलुं अने कई दृष्टिए छे ? । प्रस्तुत महाशास्त्रमां अनेक विषयो अने प्रसंगोने अनुलक्षीने आ अंगे खूब खूब विचार करवामां आव्यो छे । आंतर के बाह्य जीवननी एवी कोई पण बाबत नथी के जे अंगे उत्सर्ग-अपवाद लागु न पडे । ए ज कारणथी प्रस्तुत महाशास्त्रमां कहेवामां आव्युं छे के “ जेटला उत्सर्गो-मौलिक नियमो छे तेटला अने ते ज अपवादो-बाधक नियमो छे अने जेटला बाधक नियमो-अपवादो छे तेटला अने ते ज मौलिक नियमो-उत्सर्गो छे ” (जुओ गा० ३२२) । आ ज

हकीकतने सविशेष स्पष्ट करतां भाष्यकार भगवंते जणाव्युं छे के—“उत्सर्गना स्थानमां एटले के उत्सर्गमार्गना अधिकारी माटे उत्सर्ग ए उत्सर्ग छे अने अपवाद ए अपवाद छे, परंतु अपवादना स्थानमां अर्थात् अपवाद मार्गना अधिकारी माटे अपवाद ए उत्सर्ग छे अने उत्सर्ग ए अपवाद छे । आ रीते उत्सर्ग अने अपवाद पोत-पोताना स्थान अने परिस्थिति परत्वे श्रेयस्कर, कार्यसाधक अने बलवान् छे ” (जुओ गा० ३२३-२४) । उत्सर्ग अपवादनी समतुलानुं आटलुं सूक्ष्म निदर्शन ए, जैनदर्शननी महान् तत्त्वज्ञता अने अनेकान्त-दर्शननी सिद्धिनुं विशिष्ट प्रतीक छे ।

उत्सर्ग अपवादनी समतुलानुं निदर्शन कर्या पछी तेने एकधारुं व्यापक अने विषेय मानी लेवुं जोईए नहि, परंतु तेमां सत्यदर्शिपणुं अने विवेक होवा जोईए । एटला ज माटे भाष्यकार भगवंते कह्युं छे के—

ण वि किंचि अणुणायं, पडिसिद्धं वा वि जिणवरिंदेहिं ।

एसा तेसिं आणा, कजे सच्चेण होतव्वं ॥ ३३३० ॥

अर्थात्—जिनेश्वरोए कशाय माटे एकांत विधान के निषेध कर्यो नथी । तेमनी आज्ञा एटली ज छे के कार्य प्रसंगे सत्यदर्शी अर्थात् सरळ अने राग-द्वेषरहित थवुं जोईए ।

स्थविर श्रीधर्मदासगणिए उपदेशमालाप्रकरणमां पण आ ज आशयनी वस्तु कही छे—

तम्हा सवाणुन्ना, सवनिसेहो य पवयणे नत्थि ।

आयं वयं तुल्लिज्जा, लाहाकंखि व वाणियओ ॥ ३९२ ॥

अर्थात्—जिनागममां कशाय माटे एकान्त आज्ञा के एकान्त मनाई छे ज नहि । फक्त दरेक कार्य करतां लाभनो विचार करनार वाणिआनी माफक आवक अने खर्चनी एटले के नफा-टोटानी सरखामणी करवी ।

उपर जणाववामां आव्युं ते उपरथी समजी शकाशे के उत्सर्ग अपवादनी मूळ जीवादोरी सत्यदर्शिता छे । ज्यां ए चाली जाय के तेमां ऊणप आवे त्यां उत्सर्ग ए उत्सर्ग नथी रहेतो अने अपवाद ए अपवाद पण नथी रही शकतो । एटलुं ज नहि, परंतु जीवन-मांथी सत्यनो अभाव थतां पारमार्थिक जीवन जेवी कोई वस्तु ज नथी रहेती । आचारंगसूत्र श्रु० १ अ० ३ उ० ३ मां कहेवामां आव्युं छे के—“पुरिसा ! सच्चमेव सम-भिजाणाहि, सच्चस्स आणाए उवट्टिए से मेहावी मारं तरइ—अर्थात् हे आत्मन् ! तुं सत्यने बराबर ओळख, सत्यनी मर्यादामां रही प्रयत्न करनार विद्वान ज संसारने पार करे छे” । आनो अर्थ ए छे के—उत्सर्ग-अपवादस्वरूप जिनाज्ञा के जिनप्रवचननी आराधना करनारनुं जीवन दर्पण जेवुं स्वच्छ अने स्फटिकनी जेम पारदर्शी होवुं जोईए ।

उत्सर्ग—अपवादना गांभीर्यने जाणनारे जीवनमां तलवारनी धार उपर अथवा अजमार्गमां (जेनी बे बाजु ऊंडी खीणो आवी होय तेवा अति सांकडा पहाडी मार्गमां) चालवुं पडे छे । जीवनना द्वैधीभाव के स्वार्थने अहीं जरा जेटळुं य स्थान नथी । उत्सर्ग—अपवादना शुद्ध संपूर्ण ज्ञान अने जीवननी एकधारता, ए बनेयने सदा माटे एक साथे ज चालवानुं होय छे ।

उपर आपणे उत्सर्ग—अपवादना स्वरूप अने मर्यादा विषे जे विचार्युं अने जाण्युं ते उपरथी आ वस्तु तरी आवे छे के—उत्सर्गमार्ग जीवननी सबळता उपर ऊभो छे, वयारे अपवादमार्गनुं विधान जीवननी निर्वन्धताने आभारी छे । अहीं दरेकने सहज भावे ए प्रश्न थया विना नहि रहे के—जैन गीतार्थ स्थविर भगवंतोए अपवादमार्गनुं विधान करीने मानवजीवननी निर्वन्धताने केम पोधी ? । परंतु खरी रीते ए वात एम छे ज नहि । साची हकीकत ए छे के—जेम पगपाळा मुसाफरी करनार भूख, तरस के थाक वगेरे लागतां रस्तामां पडाव नाखे छे अने जरूरत जणातां त्यां रात्रिवासो पण करे छे; ते छतां जेम ए मुसाफरनो रात्रिवास ए एना आगळ पहोंचवामां अंतरायरूप नथी, परंतु जलदी आगळ वधवामां सहायरूप छे । ते ज रीते अपवादमार्गनुं विधान ए जीवननी भूमिकाने निर्वन्ध बनाववा माटे नथी, पण बमणा वेगथी आगळ वधारवा माटे छे । अल-बत जेम मार्गमां पडाव नाखनार मुसाफरने जंगल जेवां भयानक स्थानो होय तयारे साव-धान, अप्रमत्त अने सजाग रहेवुं पडे छे, तेम आंतर जीवनना मार्गमां आवतां भयस्थानो-मां अपवादमार्गनुं आसेवन करनार त्यागी निर्गन्ध-निर्ग्रन्धीओने पण सतत सावधान अने सजाग रहेवानुं होय छे । जो आन्तर जीवननी साधना करनार आ विषे मोळो पडे तो तेना पवित्रपावन जीवननो भुक्को ज बोली जाय, एमां बे मत ज नथी । एटले ज अपवादमार्गनुं आसेवन करनार माटे “पाकी गयेला गुमडावाळा माणस”नुं उदाहरण आपवामां आवे छे । जेम गुमडुं पाकी गया पछी तेमांनी रसी काढतां ते माणस पोताने ओछामां ओछुं दरद थाय तेवी चोक्साईपूर्वक साचवीने दबावीने रसी काढे छे, ते ज रीते अपवादमार्गनुं आसेवन करनार महानुभाव निर्ग्रन्ध निर्ग्रन्धीओ वगेरे पण पोताना संयम अने व्रताने ओछामां ओछुं दूषण लागे के हानि पहोंचे तेम न—छूटके ज अपवादमार्गनुं आसेवन करे ।

प्रस्तुत बृहत्कल्पसूत्र छेद्आगममां अने बीजां छेद् आगमोमां जैन निर्ग्रन्धनिर्ग्रन्धी-ओना जीवनने स्पर्शता मूळ नियमो अने उत्तरनियमोने लगता प्रसंगोने लक्ष्मीने गंभीर-भावे विविध विचारणाओ, मर्यादाओ, अपवादो वगेरेनुं निरूपण करवामां आव्युं छे । ए निरूपण पाळ्ळ जे तात्त्विकता काम करी रही छे तेने गीतार्थो अने विद्वानो आत्म-लक्ष्मी थईने मध्यस्थ भावे विचारे अने जीवनमां उतारे ।

निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघ—

प्राचीन काळमां जैन साधु-साध्वीओ माटे निर्ग्रन्थ निर्ग्रन्थी, भिक्षु भिक्षुणी, यति यतिनी, पाषंड पाषंडिनी वगैरे शब्दोनो प्रयोग थतो । आजे आ बधा शब्दोनुं स्थान मुख्यत्वे करीने साधु अने साध्वी शब्दे लीधुं छे । प्राचीन युगना उपर्युक्त शब्दो पैकी यतिशब्द यतिसंस्थाना जन्म पछी अणगमतो अने भ्रष्टाचारसूचक बनी गयो छे । पाषण्ड-शब्द पण दरेक सम्प्रदायना मान्य आगमादि ग्रन्थोमां वपरावा छतां आजे ए मात्र जैन साधुओ माटे ज नहि पण दरेक सम्प्रदाय माटे अपमानजनक बनी गयो छे ।

निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीसंघनी व्यवस्था अने बंधारण विषे, भयंकर दुष्काळ आदि कारणो-ने लई छिन्नभिन्न दशामां आवी पडेलं आजनां मौलिक जैन आगमोमां पण वैज्ञानिक-ढंगनी हकीकतोनां जे बीजो मळी आवे छे अने तेने पाछळना स्थविरोए विकसावीने पुनः पूर्ण रूप आपवा जे प्रयत्न कर्यो छे, ए जोतां आपणने जणाशे के ते काळे निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थी संघनी व्यवस्था अने बंधारण केटलां व्यवस्थिन हतां अने एक सार्वभौम राज-सत्ता जे रीते शासन चलावे तेटला शुद्ध निर्ग्रन्थताना गौरव, गांभीर्य, धीरज अने दमाम-पूर्वक तेनुं शासन नभतुं हतुं । आ ज कारणथी आजनां जैन आगमो श्वेतांबर जैन श्रीसंघ,—जेमां मूर्तिपूजक, स्थानकवासी अने तेरापंथी त्रण्येनो समावेश थाय छे,—ने एक सरखी रीते मान्य अने परम आदरणीय छे ।

दिगंबर जैन श्रीसंघ “मौलिक जैन आगमो सर्वथा नाश पामी गयां छे” एम मानीने प्रस्तुत आगमोने मान्य करतो नथी । दिगंबर श्रीसंघे आ आगमोने गमे ते काळे अने गमे ते कारणे जतां कर्यां हो; परंतु एथी तेणे घणुं खोयुं छे एम आपणने सहज भावे लागे छे अने कोई पण विचारकने एम लाग्या विना नहि रहे । कारण के जगतनी कोई पण संस्कृति पासे तेना पोताना घडतर माटेनुं मौलिक वाङ्मय होवुं ए अनिवार्य वस्तु छे । एना अभावमां एना निर्माणनो बीजो कोई आधारस्तंभ ज न बने । आजे दिगंबर श्रीसंघ सामे ए प्रश्न अणउकल्यो ज पड्यो छे के जगतभरना धर्मो अने संप्रदायो पासे तेना आधारस्तंभरूप मौलिक साहित्य छिन्न-भिन्न, अपूर्ण के बिकृत, गमे तेवा स्वरूपमां पण विद्यमान छे, ज्यारे मात्र दिगंबर संप्रदाय पासे तेमना मूल पुरुषोए एटले के तीर्थंकरभगवंत अने गणधरोए निर्मित करेल मौलिक जैन आगमनो एक अक्षर सरखो य नथी रह्यो ! ।

आ जातनी कल्पना बुद्धिसंगत के युक्तिसंगत नथी एटलुं ज नहि, पण गमे तेवा श्रद्धालुने पण अकळामण पेदा करे के मुझवी मूके तेवी छे । कारण के समग्र जैनदर्शन-मान्य अने जैनतत्त्वज्ञानना प्राणभूत महाबन्ध (महाधवल सिद्धान्त) वगैरे महान् ग्रंथोनुं

निर्माण जेना आधारे थई शके एवा मौलिक ग्रंथोनुं अति प्रभावित ज्ञान अने तेनुं पार-
स्पर्य ते जमानाना निग्रंथो पासे रहुं अने जैन आगमोनुं ज्ञान एकी साथे सर्वथा नाश
पामी गयुं, तेमांना एकाद अंग, श्रुतस्कंध, अध्ययन के उद्देश जेटळुं य ज्ञान कोई पासे
न रहुं, एटळुं ज नहि, एक गाथा के अक्षर पण याद न रह्यो; आ वस्तु कोई पण रीते
कोईने य गळे ऊतरे तेवी नथी । अस्तु । दिगंबर श्रीसंघना अप्रणी स्थविर भगवंतोए गमे
ते कारणे जैन आगमोने जतां कथां होय, ते छतां ए वात चोक्षस छे के तेमणे जैन
आगमोने जतां करीने पोतानी मौलिक ज्ञानसंपत्ति खोवा उपरांत बीजुं घणुं घणुं खोयुं छे,
एमां वे मत नथी ।

आजनां जैन आगमो मात्र सांप्रदायिक दृष्टिए ज प्राचीन छे तेम नथी, पण ग्रंथनी
शैली, भाषाशास्त्र, इतिहास, समाजशास्त्र, ते ते युगनी संस्कृतिनां सूचन आदि द्वारा
प्राचीनतानी कसोटीं करनारा भारतीय अने पाश्चात्य विद्वानो अने स्कोलरो पण जैन
आगमोनी मौलिकताने मान्य राखे छे । अहीं एक वात खास ध्यानमां राखवा जेवी छे के
आजनां जैन आगमोमां मौलिक अंशो घणा घणा छे एमां शंका नथी, परंतु जेटळुं अने
जे कांई छे ए बधुं य मौलिक छे, एम मानवा के मनाववा प्रयत्न करवो ए सर्वज्ञ
भगवंतोने दूषित करवा जेवी वस्तु छे । आजनां जैन आगमोमां एवा घणा घणा अंशो
छे, जे जैन आगमोने पुस्तकारूढ करवामां आव्यां त्यारे के ते आसपासमां ऊमेराएला
के पूर्ति कराएला छे, केटलाक अंशो एवा पण छे के जे जैनेतर शास्त्रोने आधारे
ऊमेराएला होई जैन दृष्टिथी दूर पण जाय छे, इत्यादि अनेक वावतो जैन आगमना
अभ्यासी गीतार्थ गंभीर जैन मुनिगणे विवेकथी ध्यानमां राखवा जेवी छे ।

निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघना महामान्य स्थविरो—

आपणा राष्ट्रीय उत्थान माटेनी हीलचालोना युगमां जेम हजारो अने लाखोनी
संख्यामां देशना महानुभावो बहार नीकळी पड्या हता, ए ज रीते ए पण एक युग हतो
ज्यारे जनतामांनो अमुक मोटो वर्ग संसारना विविध त्रासोथी उभगीने श्रमण-वीर-वर्धमान
भगवानना त्यागमार्ग तरफ वल्यो हतो । आथी ज्यारे निर्ग्रन्थसंघमां राजाओ, मंत्रीओ,
धनाह्यो अने सामान्य कुटुंबीओ पोताना परिवार साथे हजारोनी संख्यामां दाखल थवा
लाग्या त्यारे तेमनी व्यवस्था अने नियन्त्रण माटे ते युगना संघस्थविरोए दीर्घदर्शितापूर्वक
संघना नियंत्रण माटेना नियमोनुं अने नियन्त्रण राखनार महानुभाव योग्य व्यक्तिओ अने
तेमने विषेना नियमोनुं निर्माण कर्युं हतुं । आ विषेनुं विस्तारथी विवेचन करवा माटे एक
स्वतंत्र पुस्तक ज लखवुं जोईए, परंतु अत्यारे तो अहीं प्रसंगोपात मात्र ते विषेनी स्थूल

રૂપરેખા જ આપવામાં આવે છે । પ્રારંભમાં આપણે જાણી લઈએ કે નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીસંઘના વ્યવસ્થાપક મહામાન્ય સ્થવિરો કોણ હતા ? એમને કયે નામે ઓઢાલવામાં આવતા અને તેમના અધિકારો અને જવાબદારીઓ શાં શાં હતાં ? ।

નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીસંઘમાં જવાબદાર મહામાન્ય સ્થવિરો પાંચ છે-૧ આચાર્ય, ૨ ઉપાધ્યાય, ૩ પ્રવર્ત્તક, ૪ સ્થવિર અને ૫ રત્નાધિક । આ પાંચે જવાબદાર સ્થવિરમહાનુભાવો અધિકારમાં ઉત્તરોત્તર ઉતરતા હોવા છતાં તેમનું ગૌરવ લગભગ એકધારું માનવામાં આવ્યું છે । આ પાંચે સંઘપુરુષો સંઘવ્યવસ્થા માટે જે કાંઈ કરે તે પરસ્પરની સહાનુભૂતિ અને જવાબદારીપૂર્વક જ કરી શકે, એવી તેમાં વ્યવસ્થા છે । સુદ આચાર્યભગવંત સૌથી વિશેષ માન્ય વ્યક્તિ હોવા છતાં મહત્ત્વના પ્રસંગમાં પોતાની સાથેના ઉપાધ્યાય આદિ સ્થવિરોની સહાનુભૂતિ મેલવ્યા વિના કશું ય કરી ન શકે, એવી આમાં યોજના છે । એકંદર રીતે જૈન સંઘવ્યવસ્થામાં વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્યને ઓઢામાં ઓઢું અથવા નહિ જેવું જ સ્થાન છે; સ્ત્રી રીતે ' નથી ' એમ કહીએ તો સ્ત્રી નથી । આ જ કારણ છે કે જૈન ધાર્મિક કોઈ પળ પ્રકારની સંપત્તિ કદિ વ્યક્તિને અધીન રાખવામાં નથી આવી, છે પળ નહિ અને હોવી પળ ન જોઈએ ।

૧ આચાર્યભગવંતનો અધિકાર મુખ્યત્વે નિર્ગ્રંથનિર્ગ્રંથીસંઘના ઉચ્ચકક્ષાના અધ્યયન અને શિક્ષાને લગતો । ૨ ઉપાધ્યાયશ્રીનો અધિકાર સાધુઓની પ્રારંભિક અને લગભગ માધ્યમિક કક્ષાના અધ્યયન અને શિક્ષાને લગતો છે । આ વન્નેય સંઘપુરુષો નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથી-સંઘની શિક્ષા માટેની જવાબદાર વ્યક્તિઓ છે । ૩ પ્રવર્ત્તકનો અધિકાર સાધુજીવનને લગતા આચાર-વિચાર-વ્યવહારમાં વ્યવસ્થિત રીતે અતિ ગંભીરભાવે નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીઓને પ્રવૃત્તિ કરાવવાનો અને તે અંગેની મહત્ત્વની શિક્ષા વિષેનો છે । ૪ સ્થવિરનો અધિકાર જૈન નિર્ગ્રંથસંઘમાં પ્રવેશ કરનાર શિષ્યોને-નિર્ગ્રંથોને સાધુધર્મોપયોગી પવિત્ર આચારાદિને લગતી પ્રારંભિક શિક્ષા અધ્યયન વગેરે વિષેનો છે । ત્રીજા અને ચોથા નંબરના સંઘસ્થવિરો નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીસંઘની આચાર-ક્રિયાવિષયક શિક્ષા ઉપરાંત જીવન-વ્યવહાર માટે ઉપયોગી દરેક બાહ્ય સામગ્રી વિષેની એટલે વસ્ત્ર, પાત્ર, ઉપકરણ, ઔષધ વગેરે પ્રત્યેક બાબતની જવાબદારી ધરાવનાર વ્યક્તિઓ છે । પહેલાં બે સંઘસ્થવિરો નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીસંઘના જ્ઞાન વિષેની જવાબદારીવાળા છે અને ત્રીજા બે સંઘસ્થવિરો નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથી-સંઘની ક્રિયા-આચાર વિષેની જવાબદારીવાળા છે । નિર્ગ્રંથ-નિર્ગ્રંથીસંઘમાં મુખ્ય જવાબદાર આ ચાર મહાપુરુષો છે । એમને જે પ્રકારની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે તેનું આપણે પૃથક્કરણ કરીએ તો આપણને સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવશે કે શ્રમણ વીર-વર્ધમાન ભગવાને જે જ્ઞાન-ક્રિયારૂપ નિર્વાણમાર્ગનો ઉપદેશ કર્યો છે તેની સુવ્યવસ્થિત રીતે આરાધના, રક્ષા અને પાલન થઈ શકે-એ વસ્તુને લક્ષમાં રાખીને જ પ્રસ્તુત સંઘસ્થવિરોની સ્થાપના કરવામાં આવી છે ।

५ रत्नाधिक ए निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघमांना विशिष्ट आगमज्ञानसंपन्न, विज्ञ, विवेकी, गंभीर, समयसूचकता आदि गुणोथी अलंकृत निर्ग्रन्थो छे । ज्यारे ज्यारे निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थी-संघने लगतां नानां के मोटां गमे ते जातनां विविध कार्यो आवी पडे त्यारे तेनो निर्वाह करवाने आचार्य आदि संघस्थविरोनी आह्ना थतां आ महानुभावो इनकार न जतां हम्मेशाने माटे खडे पगे तैयार होय छे । वृषभ तरीके ओळखाता बळवान् अने धैर्यशाळी समर्थ निर्ग्रन्थो के जेओ गंभीर मुश्केलीना प्रसंगोमां पोताना शारीरिक बळनी कसोटीद्वारा अने जीवनना भोगे पण आखा निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघने हम्मेशां साचववा माटेनी जवाबदारी धरावे छे, ए वृषभोतो समावेश आ रत्नाधिक निर्ग्रन्थोमां ज थाय छे ।

उपर सामान्य रीते संघस्थविरोनी जवाबदारी अने तेमनी फरजो विपे टूंकमां उल्लेख करवामां आव्यो छे, ते छतां कारण पडतां एकबीजा एकमेकने कोई पण कार्यमां संपूर्ण जवाबदारीपूर्वक सहकार आपवा माटे तैयार ज होय छे अने ए माटेनी दरेक योग्यता एटले के प्रभावित गीतार्थता, विशिष्ट चारित्र, स्थितप्रज्ञता, गांभीर्य, समयसूचकता आदि गुणो ए प्रभावशाळी संघपुरुषोमां होय छे-होवा ज जोईए ।

उपर आचार्यने माटे जे अधिकार जणाववामां आव्यो छे ते मात्र शिक्षाध्यक्ष वाचनाचार्यने अनुलक्षीने ज समजवो जोईए । एटले वाचनाचार्य सिवाय दिगाचार्य वगैरे बीजा आचार्यो पण छे के जेओ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओ माटे विहारप्रदेश, अनुकूल-प्रतिकूल क्षेत्र वगैरेनी तपास अने विविध प्रकारनी व्यवस्थाओ करवामां निपुण अने समर्थ होय छे ।

गच्छ, कुल, गण, संघ अने तेना स्थविरो—

मात्र गणतरीना ज निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओनो समुदाय होय त्यारे तो उपर जणाव्या मुजबना पांच संघस्थविरोथी काम चाली शके । परंतु ज्यारे हजारीनी संख्यामां साधुओ होय त्यारे तो उपर जणावेला मात्र गणतरीना संघपुरुषो व्यवस्था जाळवी न शके ते माटे गच्छ, कुल, गण अने संघनी व्यवस्था करवामां आवी हती अने ते दरेकमां उपर्युक्त पांच संघस्थविरोनी गोठवण रहेती अने तेओ अनुक्रमे गच्छाचार्य, कुलाचार्य, गणाचार्य अने संघाचार्य आदि नामोथी ओळखाता ।

उपर जणावेला आचार्य आदि पांच संघपुरुषो कोई पण जातनी अगवड सिवाय जेटला निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओनी दरेक व्यवस्थाने जाळवी शके तेटला निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओना संघने गच्छ कहेवामां आवतो । एवा अनेक गच्छोना समूहने कुल कहेता । अनेक कुलोना जूथने गण अने अनेक गणोना समुदायने संघ तरीके ओळखता । कुल-गण-संघनी जवाबदारी धरावनार आचार्य उपाध्याय आदि ते ते उपपद्दनामथी

अर्थात् कुलाचार्य कुलोपाध्याय कुलप्रवर्त्तक कुलस्थविर कुलरत्नाधिक आदि नामथी ओळखाता । गच्छो अने गच्छाचार्य आदि कुलाचार्य आदिने जवाबदार हता, कुलो गणाचार्य आदिने जवाबदार हतां, गणो संघाचार्य आदिने जवाबदार हता । संघाचार्य ते युगना समग्र निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघ उपर अधिकार धरावता अने ते युगनो समस्त निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघ संघाचार्यने संपूर्णपणे जवाबदार हतो । जे रीते गच्छ कुल गण संघ एक बीजाने जवाबदार हता ते ज रीते एक बीजाने एक बीजानी जवाबदारी पण अनिचार्य रीते लेवी पडती हती अने लेता पण हता ।

उदाहरण तरीके कोई निर्ग्रन्थ के निर्ग्रन्थी लांबा समय माटे बीमार रहेता होय, अपंग थई गया होय, गांडा थई गया होय, भणता-गणता न होय के भणवानी जरूरत होय, आचार्य आदिनी आज्ञा पाळता न होय, जड जेवा होय, उल्लंठ होय, निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओमां झगडो पडयो होय, एक बीजाना शिष्य-शिष्याने नसाडी गया होय, दीक्षा छोडवा उत्सुक होय, कोई गच्छ आदिए एक बीजानी मर्यादानो लोप कर्यो होय अथवा एक बीजाना क्षेत्रमां निवासस्थानमां जबरदस्तीथी प्रवेश कर्यो होय, गच्छ आदिना संचालक संघपुरुषो पोतानी फरजो बजावी शके तेम न होय अथवा योग्यताथी के फरजोथी भ्रष्ट होय, इत्यादि प्रसंगो आवी पडे ते समये गच्छ, कुलने आ विषेनी जवाबदारी सोंपे तो ते कुलाचार्य स्वीकारवी ज जोईए । तेम ज प्रसंग आवे कुल, गणने आ जातनी जवाबदारी भळावे तो कुलाचार्य पण ते लेवी जोईए । अने काम पडतां गण, संघने कहे त्यारे ते जवाबदारीनो नीकाल संघाचार्य लाववो ज जोईए ।

निर्ग्रन्थीसंघनी महत्तराओ—

जेम श्रमण वीर-वर्धमान भगवानना निर्ग्रन्थसंघमां अग्रगण्य धर्मव्यवस्थापक स्थविरोनी व्यवस्था करवामां आवी छे ए ज रीते ए भगवानना निर्ग्रन्थीसंघ माटे पण पोताने लगती घणीखरी धर्मव्यवस्था जाळववा माटे महत्तराओनी एटले निर्ग्रन्थीसंघ-स्थविराओनी व्यवस्था करवामां आवी छे ।

अहीं प्रसंगोपात महत्तराशब्द विषे जरा विचार करी लईए । निर्ग्रन्थीसंघनी वडील साध्वी माटे महत्तरापद पसंद करवामां आव्युं छे, महत्तमा नहि-ए सहेतुक छे एम लागे छे अने ते ए के श्रमण वीर-वर्धमानप्रभुना संघमां निर्ग्रन्थीसंघने निर्ग्रन्थ-संघनी अधीनतामां राखवामां आव्यो छे, एटले ए स्वतंत्रपणे क्यारे य महत्तम गणायो नथी, के तेने माटे 'महत्तमा' पदनी व्यवस्था करवामां आवे । ए ज कारण छे के-निर्ग्रन्थसंघनी जेम निर्ग्रन्थीसंघमां कोई स्वतंत्र कुल-गण-संघने लगती व्यवस्था पण करवामां नथी आवी । अहीं कोईए एवी कल्पना करवी जोईए नहि के- 'आ रीते तो

निर्ग्रन्थीसंघने पराधीन ज बनाववामां आव्यो छे । कारण के खरुं जोतां श्रमण वीर-वर्धमान भगवंतना संघमां कोईने य माटे मानी लीधेली स्वतंत्रताने स्थान ज नथी—ए उपर कहेवाई गयुं छे । अने ए ज कारणने लीधे निर्ग्रन्थसंघमांना अमुक दरजाना गीतार्थ माटे पण महत्तरपद ज मान्य करवामां आव्युं छे ।

निर्ग्रन्थीसंघमां प्रवर्तिनी, गणावच्छेदिनी, अभिषेका अने प्रतिहारी—आ चार महत्तराओ प्रभावयुक्त अने जवाबदार व्यक्तिओ मनाई छे । निर्ग्रन्थसंघमां आचार्य, उपाध्याय, प्रवर्तक अने स्थविर अथवा रत्नाधिकवृषभनो जे दरजो छे ते ज दरजो निर्ग्रन्थीसंघमां प्रवर्तिनी, गणावच्छेदिनी, अभिषेका अने प्रतिहारीनो छे । प्रवर्तिनीने महत्तरा तरीके, गणावच्छेदिनीने उपाध्याया तरीके, अभिषेकाने स्थविरा तरीके अने प्रतिहारी निर्ग्रन्थीने प्रतिश्रयपाली, द्वारपाली अथवा टूके नामे पाली तरीके ओळखवा-मां आवती हती । आ चारे निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघमान्य महानुभाव पदस्थ निर्ग्रन्थीओ निर्ग्रन्थ-संघना अग्रगण्य संघस्थविरोनी जेम ज ज्ञानादिगुणपूर्ण अने प्रभावसंपन्न व्यक्तिओ हती—ए वस्तुनो ख्याल प्रस्तुत कल्पभाष्यनी नीचेनी गाथा उपरथी आवी शकसे ।

काएण उवचिया खलु पडिहारी संजईण गीयत्था ।

परिणय भुत्त कुलीणा अभीय वायामियमरीरा ॥ २३३४ ॥

आ गाथामां बतावेला प्रतिहारी—पाली निर्ग्रन्थीना लक्षण उपरथी समजी शकासे के निर्ग्रन्थीसंघ विषेनी सविशेष जवाबदारी धरावनार आचार्या प्रवर्तिनी वगैरे केवी प्रभावित व्यक्तिओ हती ? ।

निर्ग्रन्थीसंघमां अमुक प्रकारनां महत्त्वनां कार्यो ओछामां ओछां होवाथी अने ए कार्यो विषेनी जवाबदारी निर्ग्रन्थसंघना अग्रगण्य आचार्य आदिस्थविरो उपर होवाथी, ए संघमां स्थविरा अने रत्नाधिकाओ तरीकेनी स्वतंत्र व्यवस्था नथी । परंतु तेने बदले वृषभस्थानीय पाली—प्रतिहारी साध्वीनी व्यवस्थाने ज महत्त्व आपवामां आव्युं छे । आ पाली—प्रतिहारी साध्वीनी योग्यता अने तेनी फरजनुं प्रसंगोपात जे दिग्दर्शन कराववामां आव्युं छे (जुओ कल्पभाष्य गाथा २३३४ थी ४१ तथा ५९५१ आदि) ते जोतां आपणने निर्ग्रन्थी-संघना बंधारणना षड्वैया संघस्थविरोनी विज्ञिष्ट कुशलतानुं मान थाय छे ।

उपर जणाव्या प्रमाणे निर्ग्रन्थीसंघनी महत्तरिकाओनी व्यवस्था पाछळ महत्त्वनो एक ख्याल ए पण छे के निर्ग्रन्थीसंघनी अंगत व्यवस्था माटे तेमने डगले ते पगले पर-वशता न रहे । तेम ज दरेक बाबत माटे एक बीजाना सहवासमां के अतिप्रसंगमां आववुं न पडे । अहीं ए वस्तु ध्यानमां रहे के—जैन संस्कृतिना प्रणेताओए निर्ग्रन्थसंस्था

અને નિર્મ્નથીસંસ્થાને પ્રારંભથી જ અલગ કરી દીધેલ છે અને આજે પણ બન્ને ય અલગ જ છે । સ્વાસ કારણે અને નિયત સમયે જ તેમને માટે પરસ્પર મઠવાની મર્યાદા બાંધવામાં આવી છે । બ્રહ્મવ્રતની મર્યાદા માટે આ વ્યવસ્થા અતિમહત્ત્વની છે અને આ જાતની મર્યાદા, જગતનો ઇતિહાસ જોતાં, જૈન શ્રમણસંઘના મહત્તરોની દીર્ઘદર્શિતા પ્રત્યે માન પેદા કરે તેવી વસ્તુ છે ।

આટલું જાણ્યા પછી આપણે એ પણ સમજી લેવું જોઈએ કે નિર્મ્નથીસંઘના મહત્તરોની વ્યવસ્થા જેમ જ્ઞાનક્રિયાત્મક મોક્ષમાર્ગની આરાધના, રક્ષા અને પાલન માટે કરવામાં આવી છે તે જ રીતે નિર્મ્નથીસંઘની મહત્તરિકાઓની વ્યવસ્થા પણ એ જ ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવી છે । તેમ જ નિર્મ્નથીસંઘ અને સંઘમહત્તરો જે રીતે એક બીજાને પોતપોતાની ફરજો માટે જવાબદાર છે તે જ રીતે નિર્મ્નથીસંઘ અને તેની મહત્તરો પણ પોતપોતાની ફરજો માટે પરસ્પરને જવાબદાર છે । અહીં એ ધ્યાનમાં રહે કે શ્રમણ વીર-વર્ધમાન ભગવાનના સંઘમાં સ્ત્રીસંઘને જે રીતે જવાબદારીભર્યા પૂજ્યસ્થાને વિરાજમાન કરી અનાવાધ જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે તેમ જ સ્ત્રીસંઘમાટેના નિયમોનું જે રીતે નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે તે રીતે સ્ત્રીસંસ્થા માટે જગતના કોઈ પણ સંપ્રદાયમાં હોવાનોભાગ્યે જ સંભવ છે ।

ઉપર નિર્મ્નથી-નિર્મ્નથીસંઘના અપ્રગણ્ય પાંચ સ્થવિર ભગવંતો અને સ્થવિરાઓનો સંક્ષેપમાં પરિચય કરાવવામાં આવ્યો છે, તેમની યોગ્યતા અને ફરજો વિષે જૈન આગમોમાં ઘણું ઘણું કહેવામાં આવ્યું છે । એ જ રીતે નિર્મ્નથી-નિર્મ્નથીસંઘ વિષે અને તેમની યોગ્યતા આદિ વિષે પણ ઘણું ઘણું કહેવામાં આવ્યું છે ।

નિર્મ્નથી-નિર્મ્નથીસંઘ—

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના નિર્મ્નથી-નિર્મ્નથીસંઘમાં તે તે યોગ્યતા અને પરિસ્થિતિને લક્ષીને તેમના ઘણા ઘણા વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે । તેમ જ તેમની યોગ્યતા અને પારસ્પરિક ફરજો વિષે પણ કલ્પનાતીત વસ્તુની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે । બાલ, વૃદ્ધ, ગ્લાન, તપસ્વી, અધ્યયન-અધ્યાપન કરનારા, વૈયાવૃત્ય-સેવા કરનારા, નિર્મ્નથીનિર્મ્નથી-સંઘની વિવિધ પ્રકારની સગવડો જાલવવાની પ્રતિજ્ઞા લેનાર આભિપ્રહિક વૈયાવૃત્યકરો, ગચ્છવાસી, કલ્પધારી, પ્રતિમાધારી, ગંભીર, અગંભીર, ગીતાર્થ, અગીતાર્થ, સહનશીલ અસહન-શીલ વગેરે અનેક પ્રકારના નિર્મ્નો હતા ।

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેના શ્રમણ મહાવીર ભગવાનના સમસ્ત નિર્મ્નથીનિર્મ્નથીસંઘ માટે આન્તર અને બાહ્ય જીવનને સ્પર્શતી દરેક નાની-મોટી બાબતો પ્રસ્તુત મહાશાસ્ત્રમાં અને વ્યવહારસૂત્ર આદિ અન્ય છેદમ્નથોમાં રજૂ કરવામાં આવી છે । જેમ કે-૧ ગચ્છ-કુલ-

गण-संघना स्थविरो-महत्तरो-पदस्थोनी योग्यता, तेमनुं गौरव अने तेमनी पोताने तेम ज निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीसंघने लगती अध्ययन अने आचार विषयक सारणा, वारणा, नोदनादि विषयक विविध फरजो, २ संघमहत्तरोनी पारस्परिक फरजो, जवाबदारीओ अने मर्यादाओ, ३ निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीसंघनी व्यवस्था जाळववा माटे अने उपरवट थई मर्यादा बहार वर्त्तनार संघस्थविरोथी लई दरेक निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीना अपराधोनी विचार करवा माटे संघसमितिओनी रचना, तेनी मर्यादाओ-कायदाओ, समितिओना महत्तरो, जुदा जुदा अपराधोने लगती शिक्षाओ अने अयोग्य रीते न्याय तोलनार अर्थात् न्याय भंग करनार समितिमहत्तरो माटे सामान्य शिक्षाथी लई अमुक मुदत सुधी के सदाने माटे पदभ्रष्ट करवा सुधीनी शिक्षाओ, ४ निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीसंघमां दाखल करवा योग्य व्यक्तिओनी योग्यता अणे परीक्षा, तेमना अध्ययन, महाव्रतोनी रक्षा अने जीवनशुद्धिने साधती तात्त्विक क्रियाओ, ५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओनी स्वगच्छ, परगच्छ आदिने लक्ष्मीने पारस्परिक मर्यादाओ अने फरजो। आ अने आ जातनी संख्याबंध बाबतो जैन आगमोमां अने प्रस्तुत महाशास्त्रमां झीणवटंथी छणवामां आवी छे; एटलुं ज नहि पण ते दरेक माटे सूक्ष्मेक्षिका अने गंभीरताभर्या उत्सर्ग-अपवादरूपे विधान पण करवामां आव्युं छे अने प्रायश्चित्तोनी निर्देश पण करवामां आव्यो छे। उल्लंठमां उल्लंठ अने पापीमां पापी निर्ग्रन्थो तरफ प्रसंग आवतां संघमहत्तरोए केवी रीते काम लेवुं? केवी शिक्षाओ करवी? अने केवी रहेम राखवी? वगेरे पण गंभीरभावे जणाववामां आव्युं छे। प्रस्तुत महाशास्त्रने स्थितप्रज्ञ अने पारिणामिक बुद्धिथी अवलोकन करनार अने विचारनार, जैन संघपुरुषो अने तेमनी संघबंधारणविषयक कुशलता माटे जरूर आह्लादित थशे एमां लेश पण शंका नथी।

उपर निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीसंघना बंधारण विषे जे काई टूंकमां जणाववामां आव्युं छे, ए बधी प्रकाशयुगनी नामशेष वीगतो छे। ए प्रकाशयुग श्रमण महावीर भगवान् बाद अमुक सैकाओ सुधी चाल्यो छे। एमां सौ पहेलां भंगाण पड्यानुं आपणने स्थविर आर्यमहागिरि अने स्थविर आर्यसुहास्तिना युगमां जाणवा मळे छे। भंगाणनुं अनुसंधान तुरत ज थई गयुं छे परंतु ते पछी धीरे धीरे सूत्रवाचना आदि कारणसर अमुक सदीओ बाद घणुं मोटुं भंगाण पडी गयुं छे। संभव छे के-घणी मुश्केली छतां आ संघसूत्र-संघ-बंधारण ओछामां ओछुं, छेवटे भगवान् श्रीदेवर्द्धिगणि क्षमाश्रमण आदि स्थविरोए आगमोने पुस्तकारूढ करवा निमित्ते वल्लभी-वळामां संघमेलापक कयों त्यां सुधी काईक नभ्युं होय (?)। आ पछी तो जैनसंघनुं आखुं बंधारण छिन्नभिन्न अने अस्तव्यस्त थई गयुं छे। आपणने जाणीने आश्चर्य थशे के-आ माटे खुद कल्पभाष्यकार भगवान् श्रीसंघ-दासगणि क्षमाश्रमणे पण पोताना जमानामां, जैन संघमां लगभग अति नालायक घणा घणा संघमहत्तरो ऊभा थवा माटे फरियाद करी छे। तेओश्रीए जणाव्युं छे के—

आयरियत्तणतुरितो, पुवं सीसत्तण अकाऊणं ।

हिंडति चोप्पायरितो, निरंकुसो मत्तहत्थि व ॥ ३७३ ॥

अर्थ—पोते पहेलां शिष्य बन्या सिवाय (अर्थात् गुरुकुलवासमां रही गुरुसेवा-पूर्वक जैन आगमोनो अभ्यास अने यथार्थ चारित्रनुं पालन कर्या विना) आचार्यपद लेवाने माटे तलपापड थई रहेल साधु (आचार्य बन्या पछी) मदोन्मत्त हस्तीनी पेठे निरंकुश थईने चोक्खा मूर्ख आचार्य तरीके भटके छे ॥ ३७३ ॥

छन्नालयम्मि काऊण, कुंडियं अभिमुहंजली सुदितो ।

गेरू पुच्छति पसिणं, किन्नु हु सा वागरे किंचि ॥ ३७४ ॥

अर्थ—जेम कोई गैरूकपरिव्राजक त्रिदंड उपर कुंडिकाने मूकीने तेना सामे वे हाथ जोडी ऊभो रही पगे पडीने काई प्रश्न पूछे तो ते कुंडिका काई जवाब आपे खरी ? । जेवुं आ कुंडिकानुं आचार्यपणुं छे तेवुं ज उपरोक्त आचार्यनुं आचार्यपणुं छे ॥ ३७४ ॥

सीसा वि य तूरंती, आयरिया वि हु लहुं पमीयंति ।

तेण दरसिक्खियाणं, भरिओ लोओ पिमायाणं ॥ ३७५ ॥

अर्थ—[मानभूख्या] शिष्यो आचार्य आदि पदवीओ मेळववा माटे ऊतावळा थाय छे अने जिनागमोना मर्मोनो विचार नहि करनार आचार्यो एकदम शिष्योने मोटाईनां पूतळां बनाववा महेरवान थई जाय छे । आ कारणथी कशुं य नहीं समजनार अनघड जाचार्यपिशाचोथी आखो लोक भराई गयो छे ॥ ३७५ ॥

प्रस्तुत भाष्यगाथाओथी जणाशे के भाष्यकारना जमाना पहेलां ज जैन संघबंधा-रणनी अने निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीओना ज्ञाननी केवी दुर्दशा थई गई हती ? । इतिहासनां पानां उथलावतां अने जैन संघनी भूतकालीन आखी परिस्थितिनुं दिग्दर्शन करतां जैन निर्ग्रन्थोनी ज्ञानविषयक दुर्दशा ए अतिसामान्य घरगथु वस्तु जेवी जणाय छे । चतुर्दशपूर्वधर भगवान् श्रीभद्रबाहुस्वामी अने श्रीकालिकाचार्य भगवान् समक्ष जे प्रसंगो वीती गया छे, ए आपणने दिग्मूढ बनावी दे तेवा छे । भगवान् श्रीभद्रबाहुस्वामी पासे विद्याध्ययन माटे, ते युगना श्रीसंघनी प्रेरणाथी “ थूलभद्रस्सामिपमुक्खाणि पंच मेहावीणं सताणि गताणि ” अर्थात् स्थूलभद्रस्वामी आदि पांच सो बुद्धिमान् निर्ग्रन्थो गया हता, परंतु आवश्यक्कनूर्णिमां पूज्यश्री जिनदासगणि महत्तरे जणाव्या मुजब “ मासेण एकेण दोहिं तिहिं ति सव्वे ओसरिता ” (भा. २, पत्र १८७) एटले के एक, वे अने त्रण महिनामां तो भावी संघपुरुष भगवान् श्रीस्थूलभद्रने बाद करतां बाकीना वधा य बुद्धिनिघानो पलायन थई गया । भगवान् श्रीभद्रबाहुस्वामीने “ जो संघस्स आणं अतिक्रमति तस्स को इंडो ? ” पूछनार जैनसंघे

उपरोक्त बुद्धिनिधानो नो जवाब लीधानो क्यांय कशो य उल्लेख नथी । अने आटला मोटा बर्गने पूछवा जेटली संघनी गुंजायश कल्पवी पण मुश्केल छे । २ स्थविर आर्यकालक माटे पण कहेवामां आवे छे के तेमना शिष्यो तेमनी पासे भणता नहोता, ए माटे तेओ तेमने छोडीने पोते एकला चाली नीकळ्या हता । ३ आ उपरांत भाष्यकार भगवाने पण भाष्यमां पोताना जमानाना निर्मन्थोना ज्ञान माटे भयंकर अपमानसूचक “ दरसिक्खि-याणं पिसायाणं ” शब्दथी ज आखी परिस्थितिनुं दिग्दर्शन कराव्युं छे । ४ बल्लभीमां पुस्तकारूढ थयाने मात्र छ सैका थया बाद थनार नवांगवृत्तिकार पूज्यश्री अभयदेवाचार्य महाराजने अंगसूत्रो उपर टीका करती वखते जैन आगमोनी नितान्त अने एकान्त अशुद्ध ज प्रतिधो मळी तेम ज पोताना आगमटीकाग्रंथोनुं संशोधन करवा माटे जैन आगमोनुं विशिष्ट पारम्पर्य धरावनार योग्य व्यक्ति मात्र चैत्यवासी श्रमणोमांथी भगवान् श्रीद्रोणाचार्य एक ज मळी आव्या । आ अने आनी बीजी अनेक ऐतिहासिक हकीकतो जैन निर्मन्थोनी विद्यारूचि माटे फरियाद करी जाय छे । आ परिस्थिति छतां जैन निर्मन्थसंघना सद्भाग्ये तेना नामने उज्ज्वल करनार अने सदीओनी मलिनता अने अंधकारने भूसी नाखनार, गमे तेटली नानी संख्यामां छतां दुनिआना कोई पण इतिहासमां न जडे तेवा समर्थ युगपुरुषो पण युग-युगांतरे प्रगट थता ज रखा छे, जेमणे जैन निर्मन्थ-निर्मन्थीसंघ माटे सदीओनी खोट पूरी करी छे । जैननिर्मन्थनिर्मन्थीसंघ सदा माटे ओपतो-दीपतो रह्यो छे, ए आ युगपुरुषोनो ज प्रताप छे । परंतु आजे पुनः ए समय आवी लाग्यो छे के परिमित-संख्यामां रहैला जैन निर्मन्थनिर्मन्थीओनुं संघसूत्र अहंता-ममता, असहनशीलता अने पोकळ धर्मने नामे चालती पारस्परिक ईर्ष्याने लीधे छिन्नभिन्न, अस्तव्यस्त अने पांगळुं बनी गयुं छे । आपणे अंतरथी एवी शुभ कामना राखीए के पवित्रपावन जैन आगमोना अध्ययन आदिद्वारा तेमांनी पारमार्थिक तत्त्वचिन्तना आपणा सौनां महापापोने धोई नाखो अने पुनः प्रकाश प्राप्त थाओ ।

प्रकीर्णक हकीकतो —

प्रस्तुत महाशास्त्र अमुक दृष्टिए जैन साम्प्रदायिक धर्मशास्त्र होवा छतां ए, एक एवी तात्त्विक जीवनदृष्टिने लक्ष्मीने लखाएलुं छे के--गमे ते सम्प्रदायनी व्यक्तित्वे आ महा-शास्त्रमांथी प्रेरणा जाग्या विना नहि रहे । आ उपरांत बीजी अनेक बाह्य दृष्टिए पण आ ग्रंथ उपयोगी छे । ए उपयोगिताने दर्शावनार एवां तेर परिशिष्टो अमे आ विभागने अंते आप्यां छे, जेनो परिचय आ पढी आपवामां आवशे । आ परिशिष्टोना अवलोकनथी विविध विद्याकळानुं तलस्पर्शी अध्ययन करनारे समजी ज लेवुं जोईए के प्रस्तुत ग्रंथमां ज

નહિ, દરેક જૈન આગમમાં અથવા સમગ્ર જૈન વાઙ્મયમાં આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિને લગતી વિપુલ સામગ્રી ભરી પડી છે. અમે અમારાં તેર પરિશિષ્ટોમાં જે વિસ્તૃત નોંધો અને કુતારા આપ્યા છે તે કરતાં પણ અનેકગુણી સામગ્રી જૈન વાઙ્મયમાં ભરી પડી છે, જેનો ક્યાલ પ્રસ્તુત ગ્રંથના દરેકે દરેક વિભાગમાં આપેલી વિષયાનુક્રમણિકા જોવાથી આવી જશે ।

પરિશિષ્ટોનો પરિચય

પ્રસ્તુત ગ્રંથને અંતે ગ્રંથના નવનીતરૂપ તેર પરિશિષ્ટો આપ્યાં છે, જેનો પરિચય આ નીચે આપવામાં આવે છે—

૧ પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં મુદ્રિત કલ્પશાસ્ત્રના છ વિભાગો પૈકી કયા વિભાગમાં ક્યાંથી ક્યાં સુધીનાં પાનાં છે, કયો અર્થાધિકાર ઉદ્દેશ આદિ છે અને ભાષ્ય કઈ ગાથાથી ક્યાં સુધીની ગાથાઓ છે, ૫ આપવામાં આવેલ છે, જેથી વિદ્વાન્ મુનિવર્ગ આદિને પ્રસ્તુત શાસ્ત્રના અભ્યયન, સ્થાનઅન્વેષણ આદિમાં સુગમતા અને અનુકૂળતા રહે ।

૨ ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં કલ્પ (પ્રા. કલ્પો) મૂળશાસ્ત્રનાં સૂત્રો પૈકી જે સૂત્રોને નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણી, વિશેષચૂર્ણી કે ટીકામાં જે જે નામથી ઓલખાવ્યાં છે તેની અને તેનાં સ્થલોની નોંધ આપવામાં આવી છે ।

૩ ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં આશ્વા ય મૂળ કલ્પશાસ્ત્રનાં વધાં ય સૂત્રોનાં નામોની,—જેનાં નામો નિર્યુક્તિ—ભાષ્યકારાદિ આપ્યાં નથી તે સુદ્ધાંતી—યોગ્યતા વિચારીને ક્રમવાર સલંગ નોંધ આપવામાં આવી છે । તેમ જ સાથે સાથે જે જે સૂત્રોનાં નામોમાં અમે ફેરફાર આદિ કરેલ છે તેનાં કારણો વગેરે પણ આપવામાં આવ્યાં છે ।

૪ ચોથા પરિશિષ્ટમાં કલ્પમહાશાસ્ત્રની નિર્યુક્તિગાથાઓ અને ભાષ્યગાથાઓ ઇકાકાર થઈ જવાં છતાં ટીકાકાર આચાર્ય શ્રીક્ષેમકીર્તિસૂરિયે તે ગાથાઓને જુદી પાઢવા માટે જે પ્રયત્ન કર્યો છે તેમાં જુદાં જુદાં પ્રત્યન્તરો અને ચૂર્ણી વિશેષચૂર્ણી જોતાં પરસ્પરમાં કેવી સંવાદિતા અને વિસંવાદિતા છે તેની વિભાગશઃ નોંધ આપી છે ।

૫ પાંચમા પરિશિષ્ટમાં કલ્પભાષ્યની ગાથાઓનો અકારાદિક્રમ આપ્યો છે ।

૬ છઠ્ઠા પરિશિષ્ટમાં કલ્પટીકાકાર આચાર્ય શ્રીમલયગિરિ અને શ્રીક્ષેમકીર્તિસૂરિયે ટીકામાં સ્થાને—સ્થાને જે અનેકાનેક શાસ્ત્રીય ઉદ્ધરણો આપ્યાં છે તેનો અકારાદિક્રમ, તે તે ગ્રંથોના યથાપ્રાપ્ત સ્થાનાદિનિર્દેશપૂર્વક આપવામાં આવ્યો છે ।

૭ સાતમા પરિશિષ્ટમાં ભાષ્યમાં તથા ટીકામાં આવતા લૌકિક ન્યાયોની નોંધ આપવામાં આવી છે । ૫ નોંધ, નિર્ણયસાગર પ્રેસ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ “ લૌકિકન્યાયા-

ञ्जलि ” जेवा संग्रहकारोने उपयोगी थाय, ए दृष्टिए आपवामां आवी छे । केटलीक वार आवा प्राचीन ग्रंथोमां प्रसंगोपात जे लौकिक न्यायो नो उल्लेख करवामां आव्यो होय छे ते उपरथी ते ते लौकिक न्यायो केटला प्राचीन छे तेनो इतिहास मळी जाय छे । तेम ज तेवा न्यायोनुं विवेचन पण आवा ग्रंथोमांथी प्राप्त थई जाय छे ।

८ आठमा परिशिष्टमां वृत्तिकारोए वृत्तिमां दर्शाविला सूत्र तथा भाष्यविषयक पाठ-भेदोनां स्थळोनी नोध आपवामां आवी छे ।

९-१० नवमा दशमा परिशिष्टोमां वृत्तिकारोए वृत्तिमां उल्लिखित ग्रन्थ अने ग्रन्थकारोनां नामोनी यादी आपवामां आवी छे ।

११ अगीआरमा परिशिष्टमां कल्पभाष्य, वृत्ति, टिप्पणी आदिमां आवतां विशेषनामो नो अकारादिक्रमथी कोश आपवामां आव्यो छे ।

१२ बारमा परिशिष्टमां कल्पशास्त्रमां आवतां अगीयारमा परिशिष्टमां आपेलां विशेषनामोनी विभागवार नोध आपवामां आवी छे ।

१३ तेरमा परिशिष्टमां आखा कल्पमहाशास्त्रमां आवता, पुरातत्त्वविदोने उपयोगी अनेकविध उल्लेखोनी विस्तृत नोध आपवामां आवी छे । आ परिशिष्ट अतिउपयोगी होई एनी विस्तृत विषयानुक्रमणिका, ग्रन्थना प्रारंभमां आपेल विषयानुक्रममां आपवामां आवी छे । आ परिशिष्टने जोवाथी पुरातत्त्वविदोना ध्यानमां ए वस्तु आवी जशे के जैन आगमोना विस्तृत भाष्य, चूर्णी, विशेषचूर्णी, टीका बगोरेमां तेमने उपयोगी थाय तेवी ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, सांप्रदायिक तेम ज विविध विषयने लगती केवी अने केटली विपुल सामग्री भरी पडी छे । अने कथासाहित्य भाषासाहित्य आदिने लगती पण घणी सामग्री छे । प्रस्तुत परिशिष्टमां में तो मात्र मारी दृष्टिए ज अमुक उल्लेखोनी तारवणी आपी छे । परंतु हुं पुरातत्त्वविदोने खात्री आपुं छुं के आ महाशास्त्ररत्नाकरमां आ करतांय विपुल सामग्री भरी पडी छे ।

अंतमां गीतार्थ जैन मुनिवरो अने विद्वानोनी सेवामां प्रार्थना छे के—अमे गुरु—शिष्ये प्रस्तुत महाशास्त्रने सर्वांग पूर्ण बनाववा काळजीभर्यो प्रयत्न कर्यो छे ते छतां अमारी समजनी खामीने लीधे जे जे स्वलनाओ थई होय तेनी क्षमा करे, सुधारे अने अमने सूचना पण आपे । अमे ते ते महानुभावोना सदा माटे ऋणी रहीशुं ।

संवत् २००८ कार्तिक शुदि १३ } ले० गुरुदेव श्रीचतुरविजयजीमहाराजचरणसेवक
बीकानेर (राजस्थान) } मुनि पुण्यविजय

બૃહત્કલ્પસૂત્ર ષષ્ટ વિભાગનો વિષયાનુક્રમ ।

ષષ્ટ ઉદ્દેશ ।

ગાથા	વિષય	પત્ર
૬૦૬૦-૬૧૨૮	વચનપ્રકૃત સૂત્ર ૧	૧૬૦૧-૧૯
	નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થીઓને અલીકવચન, હીલિ- તવચન, ક્લિંસિતવચન, પરુષવચન, અગા- રસ્થિતવચન અને વ્યવશમિતોદીરણવચન ए छ प्रकारनां अवचनो-दुर्वचनो बोलवां कल्पे नहि	
૬૦૬૦-૬૨	વચનપ્રકૃતનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સમ્બન્ધ	૧૬૦૧-૨
	વચનસૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૬૦૨
૬૦૬૩-૬૧૨૮	વચનસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા	૧૬૦૨-૧૯
૬૦૬૩	છ પ્રકારનાં અવક્તવ્ય વચનો	૧૬૦૨
૬૦૬૪-૬૭	અલીકવચનનું સ્વરૂપ	૧૬૦૩-૯
૬૦૬૪	અલીકવચનના વ્યાખ્યાનવિષયક દ્વારગાથા	૧૬૦૨
૬૦૬૫	અલીકવચનના વક્તા અને વચનીય- અલીકવચનના વિષયરૂપ આચાર્ય આદિ અને તેમને લક્ષીને પ્રાયશ્ચિત્તો	૧૬૦૩
૬૦૬૬-૮૭	અલીકવચનનાં ૧ પ્રચલા ૨ આર્દ્રે ૩ મરુક ૪ પ્રત્યાખ્યાન ૫ ગમન ૬ પર્યાય ૭ સમુદ્દેશ ૮ સંસ્લઢી આદિ સત્તર સ્થાનો, ए स्थानोनुं स्वरूप अन्ने तेने लगतां प्रायश्चित्तो	૧૬૦૩-૯
૬૦૮૮-૮૯	હીલિત, ક્લિંસિત આદિ અવચનને લગતાં પ્રાયશ્ચિત્તો	૧૬૦૯
૬૦૯૦	હીલિતવચનનું સ્વરૂપ	૧૬૦૯
૬૦૯૧-૯૮	ક્લિંસિતવચનનું સ્વરૂપ અને તદ્વિષયક यथाघोषश्रुतग्राहक साधुनुं दृष्टान्त	૧૬૧૦-૧૧
૬૦૯૯-૬૧૧૪	પરુષવચનનું સ્વરૂપ	૧૬૧૧-૧૬
૬૦૯૯-૬૧૦૧	લૌકિકપરુષવચનનું સ્વરૂપ અને તે અંગે व्याध अने कौटुंबिकपुत्रीओनुं दृष्टान्त	૧૬૧૧-૧૨

बृहत्कल्पसूत्र षष्ठ विभागनो विषयानुक्रम ।

गाथा	विषय	पत्र
૬૧૦૨-૪	लोकोत्तरपरुषवचननुं स्वरूप, तेना आलप्त, व्याहृत आदि पांच स्थानको अने ते विषे चण्डरुद्राचार्यनुं दृष्टान्त	૧૬૧૨
૬૧૦૫-૧૧	लोकोत्तरपरुषवचनना तुष्णीक, हुङ्कार आदि पांच प्रकार, तेने लगतां प्रायश्चित्तो अने ते प्रायश्चित्तोनी अलीकभाषी अने अलीकभाषणीय आचार्य, उपाध्याय, भिक्षु, स्थविर अने क्षुल्लक ए पांच निर्ग्रन्थपुरुषो तेमज प्रवर्तिनी, अभिषेका, भिक्षुणी, स्थविरा अने क्षुल्लिका ए पांच निर्ग्रन्थीओने आश्री चारणिका	૧૬૧૩-૧૫
૬૧૧૨-૨૦	निष्ठुर-कर्कश, अगारस्थित अने व्यव- शमितोदीरणवचननुं स्वरूप अने तद्विषयक प्रायश्चित्तो	૧૬૧૬-૧૭
૬૧૨૧-૨૮	छ प्रकारनां अवक्तव्य वचनने लगतो अपवाद यतनाओ	૧૬૧૮-૧૯
<hr/>		
૬૧૨૯-૬૨	प्रस्तारप्रकृत सूत्र ૨	૧૬૧૯-૨૭
	साध्वाचारविषयक छ प्रस्तारोनुं-प्रायश्चित्त- स्तरचनाना प्रकारोनुं निरूपण	
૬૧૨૯	प्रस्तारप्रकृतनो पूर्वसूत्र साथे संबंध	૧૬૨૦
	प्रस्तारसूत्रनी व्याख्या	૧૬૨૦
૬૧૩૦-૩૨	प्रस्तारसूत्रगत 'प्रस्तार' अने 'सम्मं अपडि- पूरेमाणे' पदनी व्याख्या	૧૬૨૦-૨૧
૬૧૩૩	छ प्रस्तारपदो	૧૬૨૧
૬૧૩૪-૪૧	प्राणवधवादविषयक प्रायश्चित्तप्रस्तारो अने तद्विषयक दर्दुर, शुनकादि दृष्टान्तो	૧૬૨૧-૨૩
૬૧૪૨-૪૮	मृषावाद अने अदत्तादानवादविषयक प्रायश्चित्तप्रस्तार अने ते विषे अनुक्रमे संखडि अने मोदकनां दृष्टान्तो	૧૬૨૩-૨૪
૬૧૪૯-૫૨	अविरतिवादविषयक प्रायश्चित्तप्रस्तार	૧૬૨૪-૨૫

બૃહત્કલ્પસૂત્ર ષષ્ઠ વિભાગનો વિષયાનુક્રમ ।

ગાથા	વિષય	પાન
૬૧૫૩-૫૬	અપુરુષવાદવિષયક પ્રાયશ્ચિત્તપ્રસ્તાર	૧૬૨૫-૨૬
૬૧૫૭-૬૧	દાસવાદવિષયક પ્રાયશ્ચિત્તપ્રસ્તાર	૧૬૨૬
૬૧૬૨	પ્રસ્તારવિષયક અપવાદો	૧૬૨૭
<hr/>		
૬૧૬૩-૮૧	કણ્ટકાણુદ્ધરણપ્રકૃત સૂત્ર ૩-૬	૧૬૨૭-૩૩
	નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થીવિષયક કણ્ટકાણુદ્ધરણ આશ્રી સૂત્રચતુષ્ટય	
૬૧૬૩-૬૫	કણ્ટકાણુદ્ધરણસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૨૭-૨૮
૬૧૬૬-૮૧	કણ્ટકાણુદ્ધરણસૂત્રચતુષ્કની વ્યાખ્યા નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થી આશ્રી કણ્ટકાણુદ્ધરણવિષ- યક ઉત્સર્ગમાર્ગ, તેના વિપર્યાયસથી ઉદ્ભ- વતા દોષો, તે દોષોનું સ્વરૂપ, પ્રાયશ્ચિત્તા, અપવાદ અને યતનાઓ	૧૬૨૮-૩૩
<hr/>		
૬૧૮૨-૧૩	દુર્ગપ્રકૃત સૂત્ર ૭-૧	૧૬૩૩-૩૬
	નિર્ગ્રન્થીવિષયક દુર્ગસૂત્ર પંકસૂત્ર અને નોસૂત્ર	
૬૧૮૨	દુર્ગાદિસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૩૩
	દુર્ગાદિસૂત્રોની વ્યાખ્યા	૧૬૩૩
૬૧૮૩-૧૩	દુર્ગાદિસૂત્રોની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા, તદ્વિષયક પ્રાયશ્ચિત્ત અને યતના	૧૬૩૪-૩૬
<hr/>		
૬૧૯૪-૬૩૧૦	ક્ષિપ્તચિત્તાદિપ્રકૃત સૂત્ર ૧૦-૧૮	૧૬૩૬-૬૫
૬૧૯૪-૬૨૪૦	૧૦ ક્ષિપ્તચિત્તાસૂત્ર	૧૬૩૬-૪૬
૬૧૯૪	ક્ષિપ્તચિત્તાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૩૬
	ક્ષિપ્તચિત્તાસૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૬૩૭
૬૧૯૫-૬૨૪૦	ક્ષિપ્તચિત્તાસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા	૧૬૩૭-૪૬
૬૧૯૫	ક્ષિપ્તચિત્ત થવાનાં કારણો	૧૬૩૭
૬૧૯૬	ઐકિકક્ષિપ્તચિત્ત અને તેને લગતાં સોમિ- લબ્રાહ્મણ આદિનાં દૃષ્ટાન્તો	૧૬૩૭

બૃહત્કલ્પસૂત્ર ષષ્ઠ વિભાગનો વિષયાનુક્રમ ।

ગાથા	વિષય	પત્ર
૬૧૯૭-૯૯	લોકોત્તરિકક્ષિપ્તચિત્તા અને તે વિષે રાજકુ- લ્લિકાનું દૃષ્ટાન્ત	૧૬૩૭
૬૨૦૦-૯	વિવિધ કારણોને લઈ ક્ષિપ્તચિત્ત થયેલ નિર્ગ્રન્થીને સમજાવવાના પ્રકારો-યુક્તિઓ	૧૬૩૮-૪૦
૬૨૧૦-૪૦	ક્ષિપ્તચિત્તા નિર્ગ્રન્થીની સારસંભાળનો વિધિ, તેમ નહિ કરનારને પ્રાયશ્ચિત્તો, દોષો અને તે અંગેની યતનાઓ	૧૬૪૦-૪૬
૬૨૪૧-૬૬	૧૧ દીપ્તચિત્તાસૂત્ર	૧૬૪૭-૬૦
૬૨૪૧-૫૫	દીપ્તચિત્તાસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા	૧૬૪૭-૫૦.
૬૨૪૧-૪૨	દીપ્તચિત્ત થવાનાં કારણો	૧૬૪૭
૬૨૪૩-૪૯	લૌકિકદીપ્તચિત્ત અને તે વિષે રાજા શાલિવાહનનું દૃષ્ટાન્ત	૧૬૪૭-૪૯
૬૨૫૦-૫૫	લોકોત્તરિક દીપ્તચિત્તા અને તે અંગેની યતનાઓ	૧૬૪૯-૫૦
૬૨૫૬-૬૨	૧૨ યક્ષાવિષ્ટાસૂત્ર	૧૬૫૧-૬૨
૬૨૫૬-૫૭	યક્ષાવિષ્ટાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૫૧
૬૨૫૮-૬૨	યક્ષાવિષ્ટ થવાનાં કારણો, તે વિષે ૧ સપત્ની ૨ મૃતક અને ૩ સજ્જિલકનાં દૃષ્ટાન્તો અને તે અંગેની યતનાઓ	૧૬૫૧-૫૨
૬૨૬૩-૬૭	૧૩ ઉન્માદપ્રાપ્તાસૂત્ર	૧૬૫૩-૬૪
૬૨૬૩-૬૭	ઉન્માદના પ્રકારો, તેનું સ્વરૂપ અને તે અંગેની યતનાઓ	૧૬૫૩-૬૪
૬૨૬૮-૭૩	૧૪ ઉપસર્ગપ્રાપ્તાસૂત્ર	૧૬૫૪-૬૬
૬૨૬૮	ઉપસર્ગપ્રાપ્તાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૫૪
૬૨૬૯-૭૬	દિવ્ય, માનુષિક અને આભિયોગ્ય એ ત્રણ પ્રકારના ઉપસર્ગનું સ્વરૂપ અને ઉપસર્ગપ્રા- પ્તાની રક્ષા ન કરવાને લગતાં પ્રાયશ્ચિત્તો	૧૬૫૪-૫૬
૬૨૭૬-૭૮	૧૫ સાધિકરણાસૂત્ર	૧૬૫૬-૫૭
	સાધિકરણાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ અને અધિકરણ-કેશનું ઉપશમન આદિ.	

વૃહસ્કલ્પસૂત્ર ષષ્ઠ વિભાગનો વિષયાનુક્રમ ।

ગાથા	વિષય	પત્ર
૬૨૭૨-૮૦	૧૬ સપ્રાયશ્ચિત્તાસૂત્ર સપ્રાયશ્ચિત્તાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ અને તેને લગતી યતના	૧૬૫૭
૬૨૮૧-૮૪ ૬૨૮૧	૧૭ ભક્તપાનપ્રત્યાખ્યાતાસૂત્ર ભક્તપાનપ્રત્યાખ્યાતાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૫૭-૬૮ ૧૬૫૮
૬૨૮૨-૮૪	ભક્તપાનપ્રત્યાખ્યાતાસૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૬૫૮
૬૨૮૫-૬૩૧૦ ૬૨૮૫	૧૮ અર્થજાતાસૂત્ર અર્થજાતાસૂત્રનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૫૮-૬૫ ૧૬૫૯
૬૨૮૬-૬૩૧૦	અર્થજાતાસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા અર્થજાતાને છોડાવવાના ઉપાયો, યતના વગેરે	૧૬૫૯-૬૫
<hr/>		
૬૩૧૧-૪૮	પરિમન્થપ્રકૃત સૂત્ર ૧૯	૧૬૬૬-૭૬
૬૩૧૧-૧૩	સાધ્વાચારના છ પરિમન્થો-વ્યાઘાતો પરિમન્થપ્રકૃતનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૬૬
૬૩૧૪-૪૮	પરિમન્થસૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૬૬૭
૬૩૧૪-૧૬ ૬૩૧૭-૨૦	પરિમન્થસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા પરિમન્થપદના નિષ્કેષો કૌકુચિક, મૌખરિક, ચક્ષુર્લોલ અને તિંતિ- ણિક પદની વ્યાખ્યા, ભેદ, પ્રાયશ્ચિત્ત અને દોષો	૧૬૬૭-૭૬ ૧૬૬૭-૬૮ ૧૬૬૮-૬૯
૬૩૨૧-૨૨	સ્થાનકૌકુચિકનું સ્વરૂપ અને તેને લગતા દોષો	૧૬૬૯
૬૩૨૩	શરીરકૌકુચિકનું સ્વરૂપ	૧૬૬૯
૬૩૨૪-૨૬	ભાષાકૌકુચિકનું સ્વરૂપ, તેને લગતા દોષો અને તે અંગે શ્રેષ્ઠી, મૃત અને સુપ્તનાં દષ્ટાન્તો	૧૬૭૦
૬૩૨૭-૨૮	મૌખરિકનું સ્વરૂપ, દોષો અને તેને લગતું લેખહારકનું દષ્ટાન્ત	૧૬૭૧
૬૩૨૯-૩૧	ચક્ષુર્લોલનું સ્વરૂપ, દોષ આદિ	૧૬૭૧
૬૩૩૨-૩૪	તિન્તિણિકનું સ્વરૂપ	૧૬૭૨
૬૩૩૫-૪૮	સાધ્વાચારના છ પરિમન્થને લગતા અપવાદ આદિ	૧૬૭૨-૭૬

વૃહત્કલ્પસૂત્ર ષષ્ટ વિભાગનો વિષયાનુક્રમ ।

ગાથા	વિષય	પત્ર
૬૩૪૯-૬૪૯૦	કલ્પસ્થિતિપ્રકૃત સૂત્ર ૨૦	૧૬૭૬-૧૭૦૭
	સાધુઓના છ કલ્પો	
૬૩૪૯	કલ્પસ્થિતિપ્રકૃતનો પૂર્વસૂત્ર સાથે સંબંધ	૧૬૭૬
	કલ્પસ્થિતિસૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૬૭૭
૬૩૫૦-૬૪૯૦	કલ્પસ્થિતિસૂત્રની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા	૧૬૭૭-૧૭૦૭
૬૩૫૦-૫૬	'કલ્પ' અને 'સ્થિતિ' પદની વ્યાખ્યા	૧૬૭૭-૭૮
૬૩૫૭	પદ્ધિ કલ્પસ્થિતિ	૧૬૭૮
૬૩૫૮-૬૨	૧ સામાયિકકલ્પસ્થિતિનું નિરૂપણ	૧૬૭૮-૭૯
૬૩૬૩-૬૪૪૬	૨ છેદોપસ્થાપનીયકલ્પસ્થિતિનું નિરૂપણ	૧૬૮૦-૯૭
૬૩૬૩-૬૪	છેદોપસ્થાપનીયસંયતની કલ્પસ્થિતિનાં દશ સ્થિત સ્થાનો	૧૬૮૦
૬૩૬૫-૭૪	૧ આચેલક્યકલ્પદ્વાર અચેલકનું સ્વરૂપ, તીર્થકરોને આશ્રી અચેલક-સચેલકપણાનો વિભાગ, વસ્ત્રોનું સ્વરૂપ, વસ્ત્ર ધારણ કરવાના વિધિવિપર્યાસને લગતાં પ્રાયશ્ચિત્તો	૧૬૮૦-૮૨
૬૩૭૫-૭૭	૨ ઔદેશિકકલ્પદ્વાર	૧૬૮૨-૮૩
૬૩૭૮-૮૦	૩ શય્યાતરપિણ્ડકલ્પદ્વાર	૧૬૮૩-૮૪
૬૩૮૧-૯૭	૪ રાજપિણ્ડકલ્પદ્વાર	૧૬૮૪-૮૭
૬૩૮૧	રાજપિણ્ડકલ્પવિષયક દ્વારગાથા	૧૬૮૪
૬૩૮૨-૮૩	રાજાનું સ્વરૂપ	૧૬૮૪
૬૩૮૪	આઠ પ્રકારનો રાજપિણ્ડ	૧૬૮૪
૬૩૮૫-૯૫	રાજપિણ્ડ લેવાને લગતા દોષો	૧૬૮૫-૮૬
૬૩૯૬-૯૭	રાજપિણ્ડ પ્રહણ કરવાને લગતો અપવાદ અને યતના	૧૬૮૭
૬૩૯૮-૬૪૦૧	૫ કૃતિકર્મકલ્પદ્વાર નિર્ઘન્ય-નિર્ઘન્યી આશ્રી વન્દનવ્યવહાર-વિષયક કલ્પ	૧૬૮૭
૬૪૦૨-૭	૬ વ્રતકલ્પદ્વાર ચોવીસ તીર્થકરોના નિર્ઘન્ય-નિર્ઘન્યીને આશ્રી પંચવ્રતાત્મક અને ચતુર્વ્રતાત્મક ધર્મની વ્યવસ્થા અને તેનાં કારણો	૧૬૮૮-૮૯
૬૪૦૮-૨૪	૭ જ્યેષ્ઠકલ્પદ્વાર	૧૬૮૯-૯૨

बृहत्कल्पसूत्र पष्ठ विभागनो विषयानुक्रम ।

गाथा	विषय	पत्र
	चोवीस तीर्थकरना निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीने आश्री कृतिकर्मविषयक ज्येष्ठ-लघुत्व व्यवहार, छेदोपस्थापनचारित्रारोपणने लगता त्रण आदेशो अने ए त्रणे आदेशोनुं वर्णन	
६४२५-३०	८ प्रतिक्रमणकल्पद्वार	१६९२-९३
६४३१	९ मासकल्पकल्पद्वार	१६९४
६४३२-३६	१० पर्युषणाकल्पद्वार	१६९४-९५
६४३७-४१	दशविध कल्पविषे प्रमाद करनारने लगता दोषो	१६९५-९६
६४४२-४६	स्थापनाकल्प अने तेना अकल्पस्थापनाकल्प अने शैक्षस्थापनाकल्प ए वे भेदोनुं व्याख्यान	१६९६-९७
६४४७-८१	३ निर्विशमान अने ४ निर्विष्टकायिक कल्पस्थितिनुं निरूपण	१६९७-१७०४
	परिहारविशुद्धिककल्पनुं निरूपण	
६४८२-८४	५ जिनकल्पस्थितिनुं निरूपण	१७०४-५
६४८५-८६	६ स्थविरकल्पस्थितिनुं निरूपण	१७०५
६४८७-८८	कल्पाध्ययनोक्त विधिना विपर्यासथी अने तेना पालनथी यता हानि अने लाभ	१७०५-६
६४८९-९०	कल्पाध्ययनशास्त्रना अधिकारी अने अनधिकारीनुं निरूपण	१७०६
	ज्ञाननय अने क्रियानयनुं निरूपण अने कल्पशास्त्रनी समाप्ति	१७०७-९
	कल्पवृत्तिना अनुसंधानकार अने पूर्ण करनार आचार्य श्रीक्षेमकीर्त्तिसूरिवरनी प्रशस्ति	१७१०-१२

परिशिष्टानि

१ प्रथमं परिशिष्टम्	१
मुद्रितस्य निर्युक्ति-भाष्य-वृत्त्युपेतस्य बृहत्कल्पसूत्रस्य विभागाः	
२ द्वितीयं परिशिष्टम्	२-६
बृहत्कल्पसूत्रस्य निर्युक्ति-भाष्य-चूर्णि-विशेष-चूर्णि-वृत्तिकृद्भिर्निर्दिष्टानां प्रकृतनाम्नां सूत्रनाम्नां चानुक्रमणिका	
३ तृतीयं परिशिष्टम्	७-१७
समग्रस्य बृहत्कल्पसूत्रस्य प्रकृतनाम्नां सूत्र-	

बृहत्कल्पसूत्र षष्ठ विभागनो विषयानुक्रम ।

गाथा	विषय	पत्र
	नाम्नां तद्विषयस्य चानुक्रमणिका	
	४ चतुर्थं परिशिष्टम्	१८-२७
	बृहत्कल्पसूत्रचूर्णि-विशेषचूर्णि-वृत्तिकृद्भिर्वि- भागशो निर्दिष्टानां निर्युक्तिगाथा-सङ्ग्रहगाथा- पुरातनगाथादीनामनुक्रमणिका	
	५ पञ्चमं परिशिष्टम्	२८-११७
	बृहत्कल्पसूत्रस्य निर्युक्ति-भाष्यगाथानाम- कारादिवर्णक्रमेणानुक्रमणिका	
	६ षष्ठं परिशिष्टम्	११८-१३०
	बृहत्कल्पसूत्रवृत्त्यन्तः वृत्तिकृद्भ्यामुद्धृतानां गाथादिप्रमाणानामनुक्रमणिका	
	७ सप्तमं परिशिष्टम्	१३१
	बृहत्कल्पसूत्रभाष्य-वृत्त्यन्तर्गता लौकिकन्यायाः	
	८ अष्टमं परिशिष्टम्	१३१
	बृहत्कल्पसूत्रस्य वृत्तौ वृत्तिकृद्भ्यां निर्दिष्टानि सूत्र-भाष्यगाथापाठान्तरावेदकानि स्थलानि	
	९ नवमं परिशिष्टम्	१३२
	बृहत्कल्पसूत्रवृत्त्यन्तर्गतानां ग्रन्थकृतां नामानि	
	१० दशमं परिशिष्टम्	१३३-१३५
	बृहत्कल्पसूत्रभाष्य-वृत्त्यन्तः प्रमाणत्वेन निर्दिष्टानां ग्रन्थानां नामानि	
	११ एकादशं परिशिष्टम्	१३६-१४६
	बृहत्कल्पसूत्र-निर्युक्ति-भाष्य-वृत्ति-टिप्पण्या- द्यन्तर्गतानां विशेषनाम्नामनुक्रमणिका	
	१२ द्वादशं परिशिष्टम्	१४७-१५२
	बृहत्कल्पसूत्र-तन्निर्युक्ति-भाष्य-वृत्त्याद्यन्त- र्गतानां विशेषनाम्नां विभागशोऽनुक्रमणिका	
	१३ त्रयोदशं परिशिष्टम्	१५५-१९८
	बृहत्कल्पसूत्र-तन्निर्युक्ति-भाष्य-टीकादिगताः पुरातत्त्वविदामुपयोगिनो विभागशो विविधा उद्धेखाः	

त्रयोदशपरिशिष्टस्य विषयानुक्रमः

[१ वृत्तिकृतोर्मङ्गलादि]

- (१) श्रीमलयगिरिसुरिकृतं मङ्गलमुपोद्धातग्रन्थश्च
- (२) श्रीक्षेमकीर्त्तिसुरिकृतं मङ्गलमुपोद्धातग्रन्थश्च

[२ वृत्तिकृतः श्रीक्षेमकीर्त्तः प्रशस्तिः]

[३ जैनशासनम्]

[४ जैनचैत्य-धर्मचक्र-स्तूपादि]

- (१) साधर्मिक-मङ्गल-शाश्वत-भक्तिचैत्यानि
- (२) धर्मचक्रम्
- (३) स्तूपः
- (४) जीवन्तस्वामिप्रतिमाः

[५ जैनस्थविराचार्या राजानश्च]

- (१) श्रेणिकराजः
- (२) चण्डप्रयोतराजः
- (३) मौर्यपदव्युत्पत्तिः चन्द्रगुप्तश्चाणक्यश्च
- (४) मौर्यचन्द्रगुप्त-विन्दुसारा-ऽशोक-कुणाल-सम्प्रतयः
- (५) सम्प्रतिराजः आर्यमहागिरि-आर्यसुहस्तिनौ च
- (६) आर्यसुहस्तिः आर्यसमुद्र आर्यमङ्गलश्च
- (७) आर्यवज्रस्वामी
- (८) कालकाचार्याः तत्प्रशिष्यः सागरश्च
- (९) कालकाचार्या गर्दभिल्लश्च
- (१०) शालवाहनचूपाः
- (११) पादलिप्ताचार्याः
- (१२) सुरण्डराजः
- (१३) सिद्धसेनाचार्याः
- (१४) लाटाचार्याः

[६ वारिखलादिपरिव्राजकादयः]

- (१) वारिखलपरिव्राजका वानप्रस्थापसाश्च
- (२) चक्रचरः
- (३) कर्मकारभिक्षुकाः
- (४) उडङ्कर्षिः ब्रह्महत्याया व्यवस्था च

[७ वानमन्तर-यक्षादि]

- (१) ऋषिपालो वानमन्तरः
- (२) कुण्डलमेण्डो वानमन्तरः
- (३) घण्टिकयक्षः
- (४) मण्डीरयक्षः
- (५) सीता हलपद्धतिदेवता

[८ विद्यादि]

- (१) आभोगिनी विद्या
- (२) अश्व-महिष-दृष्टिविषसर्पोत्पादनादि
- (३) यन्त्रप्रतिमा

[९ जनपद-ग्राम-नगरादिविभागः]

- (१) आर्या-ऽनार्थजनपद-जात्यादि
- (२) मण्डलम्
- (३) जनपदप्रकारौ
- (४) ग्राम-नगर-खेट-कर्बट-मडम्ब-पत्तना-ऽऽकर-द्रोणमुख-निगम-राजधानी-आश्रम-निवेश-सम्बाध-घोष-अंशिका-पुटभेदन-सङ्कराः
- (५) सूत्रपातानुसारेण ग्रामस्य प्रकाराः
- (६) प्राकारभेदाः तत्स्थानानि च
- (७) भिन्नभिन्नजनपदेषु धान्यनिष्पत्तिप्रकाराः
- (८) पणितशाला भाण्डशाला कर्मशाला पचनशाला इन्धनशाला व्याघरणशाला च

[१० विशिष्टग्राम-नगर-जनपदादि]

- (१) अन्ध्रजनपदः
- (२) अवन्तीजनपदः
- (३) आनन्दपुरम्
- (४) उज्जयिनी नगरी
- (५) उत्तरापथः
- (६) कच्छदेशः
- (७) काञ्चीनगरी
- (८) काननद्वीपः
- (९) कुणालाजनपदः

त्रयोदशपरिशिष्टस्य विषयानुक्रमः ।

- (१०) कुणालानगरी
- (११) कुसुमनगरम्
- (१२) कोङ्कणदेशः
- (१३) कोण्डलस्मिण्ठपुरम्
- (१४) कोशलापुरी
- (१५) गोल्लविषयः
- (१६) चीनाजनपदः
- (१७) डिम्भरेलकम्
- (१८) ताम्रलिप्तीनगरी
- (१९) तोसलिदेशः
- (२०) तोसलिनगरम्
- (२१) दक्षिणापथः
- (२२) द्रविडजनपदः
- (२३) द्वारिकापुरी
- (२४) द्वीपवेलकुलम्
- (२५) धर्मचक्रभूमिका
- (२६) नेपालविषयः
- (२७) पाटलीपुत्रनगरम्
- (२८) पाण्डुमथुरा पाश्चात्यजनपदश्च
- (२९) पूर्वदेशः
- (३०) प्रतिष्ठानपुरम्
- (३१) प्रभासतीर्थम्
- (३२) भिल्लमालदेशः
- (३३) मृगुकच्छपुरम्
- (३४) मगधाजनपदः
- (३५) मथुरानगरी
- (३६) मलयदेशः
- (३७) महाराष्ट्रदेशः
- (३८) यवनविषयः
- (३९) राजगृहनगरम्
- (४०) लाटविषयः
- (४१) शैलपुरम्
- (४२) सिन्धुदेशः
- (४३) सिन्धुसौवीरदेशः
- (४४) सुमनोमुखनगरम्
- (४५) सुराष्ट्रदेशः
- (४६) स्थूणानगरी

[११ गिरि-नदी-सरः-तडागादि]

- (१) अर्बुदपर्वतः
- (२) इन्द्रपदः-गजाग्रपदगिरिः

- (३) उज्जयन्तगिरिः सिद्धिशिला धारोदकं च
- (४) ऐरावती नदी
- (५) गङ्गा-सिन्धू नद्यौ
- (६) प्राचीनवाहः सरस्वती च
- (७) बन्नासा-महिरावणनद्यौ
- (८) ऋषितडागं सरः
- (९) भूततडागम्
- (१०) ज्ञातखण्डम्

[१२ सङ्घडी-यात्रा-अष्टाहिकामहादि]

- (१) सङ्घडिशब्दस्यार्थः
- (२) देशविदेशेषु जैनेतरदर्शनसङ्घडि-यात्रादि
- (३) देशविदेशेषु जैनदर्शनसङ्घडि-यात्रादि
- (४) आवाहमह-पर्वतमह-विवाहमह-तडागमह-
नदीमह-भण्डीरयक्षयात्रा-थूभमहाः

[१३ आपणाः-हट्टाः]

- (१) पणि-विपणी
- (२) कुत्रिकापणाः तत्र च मूल्यविभागादि
- (३) कौलालिकापणः-पणितशाला
- (४) रसापणः
- (५) कोट्टकम्

[१४ नाणकानि-सिककाः]

[१५ वस्त्रादिसम्बद्धो विभागः]

- (१) वस्त्रपञ्चकम्
- (२) सुरायाः प्रकाराः
- (३) सहस्राणुपातिविषयः

[१६ प्राकृतव्याकरणविभागः]

[१७ मागधभाषामयानि पद्यानि]

[१८ लौकिका न्यायाः]

- (१) क्रीडुकचक्रपरम्परन्यायः
- (२) छागलन्यायः
- (३) वणिग्न्यायः

[१९ आयुर्वेदसम्बद्धो विभागः]

- (१) महावैद्यः अष्टाङ्गायुर्वेदस्य निर्माता च
- (२) रोग-औषधादि

[२० शकुनशास्त्रसम्बद्धो विभागः]

[२१ कामशास्त्रसम्बद्धो विभागः]

[२२ ग्रन्थनामोल्लेखाः]

॥ अर्हम् ॥

पूज्यश्रीभद्रबाहुस्वामिविनिर्मितस्वोपज्ञनिर्युक्त्युपेतं

बृहत् कल्पसूत्रम् ।

श्रीसङ्खदासगणिक्षमाश्रमणसूत्रितेन लघुभाष्येण भूषितम् ।
आचार्यश्रीमलयगिरिपादविरचितयाऽर्धपीठिकावृत्त्या तपाश्रीक्षेमकीर्त्या-
चार्यवरानुसन्धितया शेषसमग्रवृत्त्या समलङ्कितम् ।

षष्ठ उद्देशकः

समग्रग्रन्थसत्कानि त्रयोदश परिशिष्टानि च ।

षष्ठोद्देशप्रकृतानामनुक्रमः ।

सूत्रम्	प्रकृतनाम	पत्रम्
१	वचनप्रकृतम्	१६०१-१९
२	प्रस्तारप्रकृतम्	१६१९-२७
३-६	कण्टकाद्युद्धरणप्रकृतम्	१६२७-३३
७-९	दुर्गप्रकृतम्	१६३३-३६
१०-१८	क्षिप्तचित्तादिप्रकृतम्	१६३६-६५
१९	परिमन्थप्रकृतम्	१६६६-७६
२०	कल्पस्थितिप्रकृतम्	१६७६-१७१२

॥ श्रीमद्विजयानन्दस्वरिवरेभ्यो नमः ॥

पूज्यश्रीभद्रबाहुस्वामिविनिर्मितस्वोपज्ञनिर्युक्त्युपेतं

बृहत् कल्पसूत्रम् ।

श्रीसङ्खदासगणिकक्षमाश्रमणसूत्रितेन लघुभाष्येण भूषितम् ।

तपाश्रीक्षेमकीर्त्याचार्यविहितया वृत्त्या समलङ्कृतम् ।

षष्ठ उद्देशकः ।

— व च न प्र कृ त म् —

व्याख्यातः पञ्चमोद्देशकः, सम्प्रति षष्ठ आरभ्यते, तस्येदमादिसूत्रम्—

नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा इमाइं छ
अवयणाइं वइत्तए । तं जहा—अलियवयणे हीलि-
यवयणे खिसियवयणे फरुसवयणे गारत्थियवयणे
विओसवित्तए वा पुणो उदीरित्तए १ ॥

5

अथास्य सूत्रस्य कः सम्बन्धः ? इत्याह—

कारणे गंधपुलागं, पाउं पलविज्ज मा हु सक्खीवा ।

इइ पंचम-छट्ठाणं, थेरा संबंधमिच्छंति ॥ ६०६० ॥

कारणे कदाचिदार्यिका गन्धपुलाकं पीत्वा सक्षीवा सती मा अलिकादिवचनानि प्रलपेत्,
अत इदं सूत्रमारभ्यते । 'इति' एवं पञ्चम-षष्ठोद्देशकयोः सम्बन्धं 'स्थविराः' श्रीभद्रबाहु- 10
स्वामिन इच्छन्ति ॥ ६०६० ॥ अथ प्रकारान्तरेण सम्बन्धमाह—

दुच्चरिमसुत्ते बुत्तं, वादं परिहारिओ करेमाणो ।

बुद्धी परिभूय परे, सिद्धंतावेत संबंधो ॥ ६०६१ ॥

१ "णो कप्पति उभयस्स वि इमाइं छ सुत्ताइं उच्चारयेव्वाइं । उद्देशाभिसंबंधो—कारण० गाथात्रयम् ।"
इति चूर्णौ । "णो कप्पइ इमाइं छ सुत्तं उच्चारयेव्वं । उद्देशाभिसंबंधो—कारण० गाथात्रयम् ।" इति
विशेषचूर्णौ ॥ २ अलिक-हीलितादि० कां० ॥ ३ योः यथाक्रममन्तिमा-SSदिसूत्रविषयं
सम्ब० कां० ॥ ४ बुद्धि परि० ताभा० ॥

बृ० २०२

पञ्चमोद्देशके द्विचरिमसूत्रे इदमुक्तम्—‘परिहारिकः’ प्रवचनवैयावृत्यमवलम्बमानो वादं कुर्वन् ‘परस्य’ वादिनो बुद्धिं ‘परिभूय’ पराजित्य ‘सिद्धान्तापेतं’ सूत्रोत्तीर्णमपि ब्रूयात्, परमिमानि षडप्यवचनानि मुक्त्वा । एष प्रकारान्तरेण सम्बन्धः ॥ ६०६१ ॥ अथवा—

दिव्वेहिं छंदिओ हं, भोगेहिं निच्छिया मए ते य ।

5 इति गारवेण अलियं, वइज्ज आईय संबंधो ॥ ६०६२ ॥

पञ्चमोद्देशकस्यादिसूत्रं उक्तम्—“देवः स्त्रीरूपं कृत्वा साधुं भोगैर्निमज्जयेत्,” स च तान् भुक्त्वा गुरुसकाशमागत आलोचयेत्—दिव्यैर्भोगैः ‘छन्दितः’ निमज्जितोऽहं परं मया ते भोगा नेप्सिताः ‘इति’ एवं गौरवेण कश्चिदलीकं वदेत् । अत ईदं षष्ठोद्देशकस्यादिसूत्रमारभ्यते । एष उद्देशकद्वयस्याप्यादिसूत्रयोः परस्परं सम्बन्धः ॥ ६०६२ ॥

10 अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—“नो कप्पइ” त्ति वचनव्यत्ययाद् नो कल्पन्ते निर्गन्थानां वा निर्गन्थीनां वा ‘इमानि’ प्रत्यक्षासन्नानि ‘षड्’ इति षट्सङ्ख्याकानि ‘अवचनानि’ नञः कुत्सार्थत्वाद् अप्रशस्तानि वचनानि ‘वदितुं’ भाषितुम् । तद्यथा—अलीकवचनम्, हीलितवचनम्, खिसितवचनम्, परुषवचनम्, अगारस्थिताः—गृहिणस्तेषां वचनम्, ‘व्यवशमितं वा’ उपशमितमधिकरणं ‘पुनइ’ भूयोऽप्युदीरयितुं न कल्पत इति प्रक्रमः, अनेन 15 व्यवशमितस्य पुनरुदीरणवचनं नाम षष्ठमवचनमुक्तमिति सूत्रसङ्केपार्थः ॥

अथ भाष्यकारो विस्तरार्थमभिधित्सुराह—

छ च्चैव अवत्तव्वा, अलिगे हीला य खिस फरुसे य ।

गारत्थ विओसविए, तेसिं च परुवणा इणमो ॥ ६०६३ ॥

षडेव वचनानि ‘अवक्तव्यानि’ साधूनां वक्तुमयोग्यानि । तद्यथा—अलीकवचनं हीलित- 20 वचनं खिसितवचनं परुषवचनं गृहस्थवचनं व्यवशमितोदीरणवचनम् । ‘तेषां च’ षण्णामपि यथाक्रममियं प्ररूपणा ॥ ६०६३ ॥ तामेव प्ररूपणां चिकीर्षुरलीकवचनविषयां द्वारगाथामाह—

वत्ता वयणिज्जो या, जेसु य ठाणोसु जा विसोही य ।

जे य भणओ अवाया, सप्पडिपक्खा उ णेयव्वा ॥ ६०६४ ॥

यः ‘वक्ता’ अलीकवचनभाषकः, यश्च ‘वचनीयः’ अलीकवचनं यमुद्दिश्य भण्यते, येषु च 25 स्थानेष्वलीकं सम्भवति, यादृशी च तत्र ‘शोधिः’ प्रायश्चित्तम्, ये चालीकं भणतः ‘अपायाः’ दोषास्ते ‘सप्रतिपक्षाः’ सापूर्वादा अत्र भणनीयतया ज्ञातव्या इति द्वारगाथासमासार्थः ॥ ६०६४ ॥

१ °चरिमे-उपान्त्यसूत्रे कां० ॥ २ वादं कर्तुं गच्छेत्, स च वादं कुर्वन् भा० ॥ ३ °मानि अलीकादीनि षड्° कां० ॥ ४ °त्—‘दिव्यैः’ देवसम्बन्धिभिः भोगैः कां० ॥ ५ इदं तत्प्रतिषेधकं प्रस्तावात् तज्जातीयहीलिताद्येव वचनपञ्चकप्रतिषेधकं च षष्ठो° कां० ॥ ६ अनेनानेकविधेन सम्बन्ध° कां० ॥ ७ °नम् अगारस्थ° कां० ॥ ८ °मपि वचनानां यथा° कां० ॥ ९ °कीर्षुः प्रथमतोऽलीकवचनविषयां तावद् द्वार° कां० ॥ १० °वादाः । एतानि द्वाराणि अत्र भणनीयतया ज्ञातव्यानि इति द्वारगाथासमासार्थः ॥ ६०६४ ॥ साम्प्रतमे-नामेव विवरीषुः प्रथमतो वक्ता वचनीयो वेति द्वारद्वयं युगपद् विवृणोति—आय° कां० ॥

साम्प्रतमेनामेव विवृणोति—

आयरिए अभिसेगे, भिक्खुम्मि य थेरए य खुड्डे य ।

गुरुगा लहुगा गुरु लहु, भिण्णे पडिलोम विइएणं ॥ ६०६५ ॥

इहाचार्यादिवक्ता वचनीयोऽपि स एवैकतरस्तत इदमुच्यते—आचार्य आचार्यमलीकं भणति चतुर्गुरु, अभिषेकं भणति चतुर्लघु, भिक्षुं भणति मासगुरु, स्वविरं भणति मासलघु, क्षुल्लकं भणति भिन्नमासः । “पडिलोम विइएणं” ति द्वितीयेनाऽऽदेशेनैतदेव प्रायश्चित्तं प्रतिलोमं वक्तव्यम् । तद्यथा—आचार्य आचार्यमलीकं भणति भिन्नमासः, अभिषेकं भणति मासलघु, एवं यावत् क्षुल्लकं भणतश्चतुर्गुरु । एवमभिषेकादीनामप्यलीकं भणतां स्वस्थाने परस्थाने च प्रायश्चित्तमिदमेव मन्तव्यम् । अभिलापश्चेत्थं कर्तव्यः—अभिषेक आचार्यमलीकं भणति चतुर्गुरु, अभिषेकं भणति चतुर्लघु इत्यादि ॥ ६०६५ ॥ तच्चालीकवचनं येषु स्थानेषु सम्भवति 10 तानि सप्रायश्चित्तानि दर्शयितुकामो द्वारगाथाद्वयमाह—

पयला उल्ले मरुए, पच्चक्खाणे य गमण परियाए । [नि. ८८२]

समुद्देस संखडीओ, खुड्डग परिहारिय मुहीओ ॥ ६०६६ ॥

अवस्सगमणं दिसासुं, एगकुले चैव एगदव्वे य । [नि. ८८३]

पडियाखित्ता गमणं, पडियाखित्ता य भुंजणयं ॥ ६०६७ ॥ 15

प्रचलापदमार्द्रपदं मरुकपदं प्रत्याख्यानपदं गमनपदं पर्यायपदं समुद्देशपदं सङ्खडीपदं क्षुल्लक-पदं पारिहारिकपदं “मुहीउ” ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् घोटकमुखीपदम् ॥ ६०६६ ॥

अवश्यङ्गमनपदं दिग्विषयपदं एककुलगमनपदं एकद्रव्यग्रहणपदं प्रत्याख्याय गमनपदं प्रत्याख्याय भोजनपदं चेति द्वारगाथाद्वयसमासार्थः ॥ ६०६७ ॥ अथैतदेव प्रतिद्वारं विवृणोति—

पयलासि किं दिवा ण पयलामि लहु दुच्चनिह्वे गुरुगो । 20

अन्नदाइत निह्वे, लहुगा गुरुगा बहुतराणं ॥ ६०६८ ॥

कोऽपि साधुर्दिवा प्रचलायते, स चान्येन साधुना भणितः—किमेवं दिवा प्रचलायसे ?; स प्रत्याह—न प्रचलाये; एवं प्रथमवारं निह्ववानस्य मासलघु । ततो भूयोऽप्यसौ प्रचलायितुं प्रवृत्तस्तेन साधुना भणितः—मा प्रचलायिष्ठाः; स प्रत्याह—न प्रचलाये; एवं द्वितीयवारं निह्वे मासगुरु । ततस्तथैव प्रचलायितुं प्रवृत्तस्तेन च साधुनाऽन्यस्य साधोर्दर्शितः, यथा— 25

१ °मुच्यते—आचार्येऽभिषेके भिक्षौ च स्वविरे च क्षुल्लके वचनीये आचार्यादेरेव वक्तुर्यथाक्रमं गुरुका लघुका गुरुमासो लघुमासो भिन्नमासश्चेति प्रायश्चित्तम् । तद्यथा—आचार्य कां० ॥ २ भिन्नमासः । अभिषेकादीनामाचार्यापेक्षया यथाक्रमं प्रमाणतायां हीनःहीनतरःहीनतमाऽत्यन्तहीनतमत्वात् । “पडिलोम कां० ॥ ३ °गुरु । अत्र चादेशे इदं कारणमागमयन्ति वृद्धाः—शिष्टैरात्मना समानेन सह वक्तव्यम् नासमानेनेति विद्वत्प्रवादः, अतो यथा यथाऽऽचार्य आचार्य आत्मनोऽसदृशं प्रत्यलीकं ब्रूते तथा तथा प्रायश्चित्तं गुरुतरम् सदृशं प्रति भणतः स्वल्पतरमिति । एवमभिषे° कां० ॥ ४ °लायसि किं दिवा ताभां० ॥ ५ °यते, उपविष्टः सन् निद्रायत इत्यर्थः, स चा° कां० ॥

एष प्रचलायते परं न मन्यते; ततस्तेनान्येन साधुना भणितोऽपि यदि निहुते तदा चतुर्लघु ।
अथ तेन साधुना 'बहुतराणां' द्वि-त्रादीनां साधूनां दर्शितस्तैश्च भणितोऽपि यदि निहुते
तदा चतुर्गुरु ॥ ६०६८ ॥

निण्हवणे निण्हवणे, पच्छित्तं वड्डुए य जा सपयं ।

५ लहु-गुरुमासो सुहुमो, लहुगादी वायरो होति ॥ ६०६९ ॥

एवं निहवने निहवने प्रायश्चित्तं वर्द्धते यावत् 'स्वपदं' पाराञ्चिकम् । तद्यथा—पञ्चमं वारं
निहुवानस्य षड्लघु, षष्ठं वारं षड्गुरु, सप्तमं छेदः, अष्टमं वारं मूलम्, नवममनवस्थाप्यम्,
दशमं वारं निहुवानस्य पाराञ्चिकम् । अत्र च प्रचलादिषु सर्वेष्वपि द्वारेषु यत्र यत्र लघुमासो
गुरुमासो वा भवति तत्र तत्र सूक्ष्मो मृषावादः, यत्र तु चतुर्लघुकादिकं स बादरो मृषावादो
१० भवति ॥ ६०६९ ॥ गतं प्रचलाद्वारम् । अथार्द्रद्वारमाह—

किं नीसि वासमाणे, ण णीमि नणु वासविंदवो एए ।

भुंजति णीह मरुगा, कहिं ति नणु सव्वगेहेसु ॥ ६०७० ॥

कोऽपि साधुर्वर्षे पतति प्रस्थितः, स चापरेण भणितः—किं 'वासमाणे' वर्षति निर्ग-
च्छसि ?; स प्राह—नाहं वासन्ते निर्गच्छामि; एवं भणित्वा तथैव प्रस्थितः । तत इतरेण
१५ साधुना भणितः—कथं 'न निर्गच्छामि' इति भणित्वा निर्गच्छसि ?; स प्राह—“वास शब्दे”
इति धातुपाठात् 'वासति' शब्दायमाने यो गच्छति स वासति निर्गच्छति इत्यभिधीयते, अत्र
तु न कश्चिद् वासति किन्तु वर्षविन्दव एते तेषु गच्छामि । एवं छलवादेन प्रत्युत्तरं ददानस्य
तथैव प्रथमवारादिषु मासलघुकादिकं प्रायश्चित्तम् । अथ मरुकद्वारम्—तत्र कोऽपि साधुः
कारणे विनिर्गत उपाश्रयमागम्य साधून् भणति—निर्गच्छत साधवः ! यतो भुञ्जते मरुकाः;
२० एवमुक्ते ते साधव उद्वाहितभाजना भणन्ति—“कहिं ति” चि क ते मरुका भुञ्जते ?; इतरः
प्राह—ननु सर्वेऽप्यात्मीयगृहेषु । एवं छलेनोत्तरं प्रयच्छति ॥ ६०७० ॥

अथ प्रत्याख्यानद्वारमाह—

भुंजसु पच्चक्खातं, महं ति तक्खण पभुंजिओ पुट्ठो ।

किं व ण मे पंचविहा, पच्चक्खाया अविरई उ ॥ ६०७१ ॥

२५ कोऽपि साधुः केनापि साधुना भोजनवेलायां भणितः—'भुङ्क्ष्व' समुद्दिश; स प्राह—
प्रत्याख्यातं मया इति; एवमुक्त्वा मण्डल्यां तत्क्षणादेव 'प्रभुक्तः' भोक्तुं प्रवृत्तः । ततो द्वितीयेन
साधुना पृष्टः—आर्य ! त्वयेत्थं भणितं 'मया प्रत्याख्यातम्'; स प्राह—किं वा मया प्राणा-
तिपात्तादिका पञ्चविधाऽविरतिर्न प्रत्याख्याता येन प्रत्याख्यातं न घटते ? ॥ ६०७१ ॥

अथ गमनद्वारमाह—

१ °कं पाराञ्चिकान्तं प्रायश्चित्तं स बाद° कां ॥ २ °वारादिषु दशमवाराण्तेषु मास-
लघुकादिकं पाराञ्चिकान्तं प्रायश्चित्तम् । एवमुत्तरेष्वपि द्वारेषु मासलघुकादिका प्राय-
श्चित्तयोजना स्वयमेवानयैव रीत्या कर्तव्या । अथ मरुकद्वारम् कां ॥ ३ °णति—भो
भोः साधवः ! निर्गच्छत यतो कां ॥

वच्चसि नाहं वच्चे, तवखण वच्चंति पुच्छिओ भणइ ।

सिद्धंतं न विजाणसि, नणु गम्मइ गम्ममाणं तु ॥ ६०७२ ॥

केनापि साधुना चैत्यवन्दनादिप्रयोजने व्रजता कोऽपि साधुरुक्तः—किं त्वमपि व्रजसि ?; आगच्छसि इत्यर्थः; स प्राह—नाहं व्रजामि; एवमुक्त्वा तत्क्षणादेव व्रजितुं प्रवृत्तः; ततस्तेन पूर्वप्रस्थितसाधुना भणितः—कथं 'न व्रजामि' इति भणित्वा व्रजसि ?; स भणति—सिद्धान्तं न विजानीषे त्वम्, 'ननु' इत्याक्षेपे, भो मुग्ध ! गम्यमानमेव गम्यते नागम्यमानम्, यस्मिंश्च समये त्वयाऽहं पृष्ठस्तस्मिन्नाहं गच्छामीति ॥ ६०७२ ॥ अथ पर्यायद्वारमाह—

दस एयस्स य मज्झ य, पुच्छिय परियाग वेइ उ छलेण ।

मम नव पवंदियम्मि, भणाइ वे पंचगा दस उ ॥ ६०७३ ॥

कोऽपि साधुरात्मद्वितीयः केनापि साधुना वन्दितुकामेन पृष्ठः—कति वर्षाणि भवतां 10 पर्यायः ? इति । स एवंपृष्ठो भणति—एतस्य साधोर्मम च दश वर्षाणि पर्याय इति । एवं छलेन तेनोक्ते स प्रच्छकसाधुः 'मम नव वर्षाणि पर्यायः' इत्युक्त्वा 'प्रवन्दितः' वन्दितुं लग्नस्तत इतरश्छलवादी भणति—उपविशत भगवन्तः ! यूयमेव वन्दनीया इति । 'कथं पुनरहं वन्दनीयः ?' इति तेनोक्ते छलवादी भणति—मम पञ्च वर्षाणि पर्यायः, एतस्यापि साधोः पञ्च, एवं द्वे पञ्चके मीलिते दश भवन्ति, अतो यूयमावयोरुभयोरपि वन्दनीया इति भणति ॥ ६०७३ ॥ 15

अथ समुद्देशद्वारमाह—

वट्टइ उ समुद्देशो, किं अच्छह कत्थ एस गगणम्मि ।

वट्टंति संखडीओ, धरेसु णणु आउखंडणया ॥ ६०७४ ॥

कोऽपि साधुः कायिकादिभूमौ निर्गत आदित्यं राहुणा प्रत्यमानं दृष्ट्वा साधून् स्वस्थाना- 20 सीनान् भणति—आर्याः ! समुद्देशो वर्तते, किमेवमुपविष्टास्तिष्ठथ ?; ततस्ते साधवः 'नायमलीकं ब्रूते' इति कृत्वा गृहीतभाजना उत्थिताः पृच्छन्ति—कुत्रासौ समुद्देशो भवति ?; स प्राह—नन्वेष गगनमार्गे सूर्यस्य राहुणा समुद्देशः प्रत्यक्षमेव दृश्यते । अथ सङ्खडीद्वारम्—कोऽपि साधुः प्रथमालिका-पानकादिविनिर्गतः प्रत्यागतो भणति—प्रचुराः सङ्खड्यो वर्तन्ते, किमेवं तिष्ठथ ?; ततस्ते साधवो गन्तुकामाः पृच्छन्ति—कुत्र ताः सङ्खड्यः ?; स छलवादी भणति— 25 ननु खेषु खेषु गृहेषु सङ्खड्यो वर्तन्त एव; साधवो भणन्ति—कथं ता अप्रसिद्धाः सङ्खड्य उच्यन्ते ?; छलवादी भणति—“नणु आउखंडणय” त्ति 'ननु' इत्याक्षेपे, पृथिव्यादिजीवा- नामार्थेषु गृहे गृहे रन्धनादिभिरारम्भैः सङ्खण्ड्यन्ते ते कथं न सङ्खड्यो भवन्ति ? ॥ ६०७४ ॥

अथ क्षुल्लकद्वारमाह—

खुडुग ! जणणी ते मता, परुण्णो जियइ त्ति अण्ण भणितम्मि ।

माइत्ता सव्वजिया, भविसु तेणेस ते माता ॥ ६०७५ ॥

80

कोऽपि साधुरुपाश्रयसमीपे मृतां शुर्नी दृष्ट्वा क्षुल्लकं कमपि भणति—क्षुल्लक ! जननी तव

१ ०यूंषि खण्ड्यन्ते यकासु आरम्भपद्धतिषु (?) ताः सङ्खड्य इति व्युत्पत्त्यर्थसम्भवाद् भवन्तीति भावः ॥ ६०७४ ॥ अथ कां० ॥

मृता; ततः स क्षुल्लकः 'प्ररुदितः' रोदितुं लमः, तमेवं रुदन्तं दृष्ट्वा स साधुराह—मा रुदिहि, जीवति ते जननी; एवमुक्ते क्षुल्लकोऽपरे च साधवो भणन्ति—कथं पूर्वं मृतेत्युक्त्वा सम्प्रति जीवतीति भणसि ?; स प्राह—एषा शुनी मृता सा तव माता भवति । क्षुल्लको ब्रूते—कथमेषा मम माता ?; मृषावादिसाधुराह—सर्वेऽपि जीवा अतीते काले तव मातृत्वेन बभूवुः ।

6 तथा च प्रज्ञप्तिः सूत्रम्—

एगमेगस्स णं भंते ! जीवस्स सब्वजिया माइत्ताए पिइत्ताए भाइत्ताए भज्जत्ताए पुत्ताए धूयत्ताए भूतपुब्बा ! हंता गोयमा ! एगमेगस्स जाव भूतपुब्बा (शत० उ०) ।

तेनैव कारणेनैषा शुनी त्वदीया माता इति ॥ ६०७५ ॥ अथ पारिहारिकद्वारमाह—

ओसण्णे ददूणं, दिट्ठा परिहारिग ति लहु कहणे ।

10 कत्थुज्जाणे गुरुओ, वयंत-दिट्ठेसु लहु-गुरुगा ॥ ६०७६ ॥

छल्लहुगा उ णियत्ते, आलोएंतम्मि छग्गुरू होंति ।

परिहरमाणा वि कहं, अप्परिहारी भवे छेदो ॥ ६०७७ ॥

किं परिहरंति णणु खाणु-कंटए सव्वे तुब्भे हं एगो ।

सव्वे तुब्भे बहि पवयणस्स पारंचिओ होति ॥ ६०७८ ॥

15 कोऽपि साधुरुद्याने स्थितानवसन्नान् दृष्ट्वा प्रतिश्रयमागत्य भणति—मया पारिहारिका दृष्टा इति; साधवो जानते यथा—शुद्धपारिहारिकाः समागतौः; एवं छलाभिप्रायेण कथयत एव मासलघु । भूयस्ते साधवः (ग्रन्थाग्रम् ७००० । सर्वग्रन्थाग्रम्—४०८२५ ।) पारिहारिकसाधुदर्शनोत्सुकाः पृच्छन्ति—कुत्र ते दृष्टाः ?; स प्राह—उद्याने; एवं भणतो मासगुरु । ततः साधवः पारिहारिकदर्शनार्थं चलिता व्रजन्तो यावद् न पश्यन्ति तावत् तस्य कथयत-

20 श्वतुर्लघु । तत्रगतैर्दृष्टेष्ववसन्नेषु कथयतश्चतुर्गुरु ॥ ६०७६ ॥

'अवसन्ना अमी' इति कृत्वा निवृत्तेषु तेषु कथयतः षड्लघवः । ते साधव ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य गुरूणामालोचयन्ति—विप्रतारिता वयमनेन साधुनेति; एवं ब्रुवाणेषु तस्य षड्गुरु । आचार्यैरुक्तम्—किमेवं विप्रतारयसि ?; स वष्टोत्तरं दातुमारब्धः—परिहरन्तोऽपि कथमपरिहारिणो भवन्ति ?; एवं ब्रुवतश्छेदः ॥ ६०७७ ॥

25 साधवो भणन्ति—किं ते परिहरन्ति येन परिहारिका उच्यन्ते ?; इतरः प्राह—स्थाणु-कण्टकादिकं तेऽपि परिहरन्ति; एवमुत्तरं ददतो मूलम् । ततस्तैः सर्वैरपि साधुभिरुक्तः—धृष्टोऽसि यदेवंगतेऽप्युत्तरं ददासीति; ततः स प्राह—सर्वेऽपि यूयमेकत्र भूता अहं पुनरेकोऽसहायो अतः पराजीये, न पुनः परिफल्गु मदीयं जल्पितम्; एवं भणतोऽनवस्थाप्यम् । अथ ज्ञानमदावलसि एवं ब्रवीति—सर्वेऽपि यूयं प्रवचनस्य बाह्याः; एवं सर्वानधिक्षिपन् पारा-

30 श्चिको भवति ॥ ६०७८ ॥ इदमेवान्त्यपदं व्याचष्टे—

१ धूयत्ताए सुण्हत्ताए सुहि-सयण-संबंध-संथुयत्ताए उववणणपुब्बा ? हंता गोयमा ! एगमेगस्स णं जीवस्स सब्वजीवा जाव उववणणपुब्बा । अत एतेनैव कारं कां० ॥ २ ताः अतो वम्दनीयास्ते भगवन्तः; 'इति' एवं कां० ॥

किं छागलेण जंपह, किं मं होप्पेह एवऽजाणंता ।

बहुएहिं को विरोहो, सलभेहि व नागपोतस्स ॥ ६०७९ ॥

किमेवं छागलेन न्यायेन जरूपथ ?, बोत्कटवन्मूर्खतया किमेवमेव प्रलपथ ? इत्यर्थः । किं वा मामेवमजानन्तोऽपि “होप्पेह” गले धृत्वा प्रेरयथ ? । अथवा ममापि बहुभिः सह को विरोधः ? शलभैरिव नागपोतस्येति ॥ ६०७९ ॥ अथ घोटकमुखीद्वारमाह—

भणइ य दिट्ठ नियत्ते, आलोएँ आमं ति घोडगमुहीओ ।

माणस सव्वे एगे, सव्वे बाहिं पवयणस्स ॥ ६०८० ॥

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो मासा हवंति लहु-गुरुगा ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेओ मूलं तह दुगं च ॥ ६०८१ ॥

एकः साधुर्विचारभूमौ गत उद्यानोद्देशे वडवाश्चरन्तीरवलोक्य प्रतिश्रयमागतः साधूनां 10
विस्मितमुखः कथयति—शृणुत आर्याः ! अद्य मया यादृशमाश्चर्यं दृष्टम् ; साधवः पृच्छन्ति—
कीदृशम् ? ; स प्राह—घोटकमुख्यः स्त्रियो दृष्टाः ; एवं भणतो मासलघु । ते साधव ऋजुस्वभा-
वाश्चिन्तयन्ति यथा—घोटकाकारमुखा मनुष्यस्त्रियोऽनेन दृष्टा इति ; ततस्ते पृच्छन्ति—कुत्र
तास्त्वया दृष्टाः ? ; स प्राह—उद्याने ; एवं ब्रुवतो मासगुरु । साधवः ‘द्रष्टव्यास्ताः’ इत्यभि-
प्रायेण ब्रजन्ति तदानीं कथयतश्चतुर्लघु । दृष्टासु वडवासु चतुर्गुरु । प्रतिनिवृत्तेषु साधुषु षड्- 15
लघु । गुरुणामालोचिते षड्गुरु । ततो गुरुभिः पृष्टो यदि भणति—आमम्, घोटकमुख्य
एवैताः, यतो घोटकवद् दीर्घमधोमुखं च मुखं वडवानां भवतीति ; एवं ब्रवीति तदा छेदः । ततः
साधुभिर्भणितः—कथं ताः स्त्रिय उच्यन्ते ? ; इतरः प्राह—यदि न स्त्रियस्तर्हि किं मनुष्याः ? ;
एवं ब्रुवाणस्य मूलम् । ‘सर्वे यूयमेकत्र मिलिताः, अहं पुनरेक एव’ एवं भणतोऽनवस्थाप्यम् ।
‘सर्वेऽपि प्रवचनस्य बाह्याः’ इति भणतः पाराञ्चिकम् ॥ ६०८० ॥ ६०८१ ॥ 20

अथान्त्यं प्रायश्चित्तत्रयं प्रकारान्तरेणाह—

सव्वेगत्था मूलं, अहगं इकल्लगो य अणवट्ठो ।

सव्वे बहिभावा पवयणस्स वयमाणे चरिमं तु ॥ ६०८२ ॥

‘यूयं सर्वेऽप्येकत्र मिलिताः’ इति भणतो मूलमेव । ‘अहमेककः किं करोमि ? इति भण-
तोऽनवस्थाप्यम् । ‘सर्वेऽपि यूयं प्रवचनस्य बाह्याः’ इति वदति पाराञ्चिकम् ॥ ६०८२ ॥ 25
इदमेवान्त्यपदं व्याख्याति—

किं छागलेण जंपह, किं मं हंपेह एवऽजाणंता ।

बहुएहिं को विरोहो, सलभेहि व नागपोयस्स ॥ ६०८३ ॥

गतांथा ॥ ६०८३ ॥ अथावश्यङ्गमनद्वारमाह—

गच्छसि ण ताव गच्छं, किं खु ण जासि त्ति पुच्छितो भणत्ति । 30

वेला ण ताव जायति, परलोगं वा वि मोक्खं वा ॥ ६०८४ ॥

कोऽपि साधुः केनापि साधुना पृष्टः—आर्य ! गच्छसि भिक्षाचर्याम् ? ; स प्राह—अवश्यं

१ होप्पेह ताभा० ॥ २ होप्पेह कां० ॥

गमिष्यामि; इतरेण साधुना भणितः—यद्येवं तत उत्तिष्ठ व्रजावः; स प्राह—न तावदद्यापि गच्छामि; इतरेण भणितम्—किं “खुः” इति वितर्के ‘न यासि’ न गच्छसि? त्वया हि भणितम्—अवश्यं गमिष्यामि; एवंपृष्ठो भणति—न तावदद्यापि परलोकं गन्तुं वेला जायते अतो न गच्छामि, यद्वा मोक्षं गन्तुं नाद्यापि वेला अतो न गच्छामि; “अपिः” सम्भावने, 5 किं सम्भावयति? अवश्यं परलोकं मोक्षं वा गमिष्यामीति ॥ ६०८४ ॥

अथ “दिसासु” चि पदं व्याख्याति—

कतरिं दिशं गमिस्ससि, पुब्बं अवरं गतो भणति पुट्ठो ।

किं वा ण होति पुब्बा, इमा दिसा अवरगामस्स ॥ ६०८५ ॥

एकः साधुरेकेन साधुना पृष्ठः—आर्य ! कतरां दिशं भिक्षाचर्यां गमिष्यसि?; स एवं- 10 पृष्ठो ब्रवीति—पूर्वां गमिष्यामि । ततः प्रच्छकः साधुः पात्रकाण्युद्गाह्यापरां दिशं गतः, इतरोऽपि पूर्वदिग्गमनप्रतिज्ञाता तामेवापरां दिशं गतः, तेन साधुना पृष्ठः—‘पूर्वां गमिष्यामि’ इति भणित्वा कस्मादपरामायातः?; स प्राह—किं वाऽपरस्य ग्रामस्येयं दिक् पूर्वा न भवति येन मदीयं वचनं विरुध्येत? ॥ ६०८५ ॥ अथैककुलद्वारमाह—

अहमेगकुलं गच्छं, वच्चह बहुकुलपवेसणे पुट्ठो ।

15 भणति क्हं दोण्णि कुले, एगसरीरेण पविसिस्सं ॥ ६०८६ ॥

कश्चित् केनचिद् भिक्षार्थमुत्थितेनोक्तः—आर्य ! एहि व्रजावो भिक्षाम्; स प्राह—व्रजत यूयं अहमेकमेव कुलं गमिष्यामि; एवमुक्त्वा बहुषु कुलेषु प्रवेष्टुं लग्नः ततोऽपरेण साधुरा 20 पृष्ठः—कथम् ‘एककुलं गमिष्यामि’ इति भणित्वा बहूनि कुलानि प्रविशसि?; स एवं पृष्ठो भणति—द्वे कुले एकेन शरीरेण युगपत् कथं प्रवेक्ष्यामि?, एकमेव कुलमेकस्मिन् काले प्रवेष्टुं 20 शक्यम् न बहूनीति भावः ॥ ६०८६ ॥ अथैकद्रव्यग्रहणद्वारमाह—

वच्चह एगं दव्वं, वेच्छं णेगगह पुच्छितो भणती ।

गहणं तु लक्खणं पोग्गलाण णऽण्णेसि तेणेगं ॥ ६०८७ ॥

कोऽपि साधुर्भिक्षार्थं गच्छन् कमपि साधुं भणति—व्रजावो भिक्षायाम्; स प्राह—व्रजत यूयम्, अहमेकमेव द्रव्यं ग्रहीष्यामि; एवमुक्त्वा भिक्षां पर्यटन् अनेकानाम्—ओदन-द्वितीयाङ्गा- 25 दीनां बहूनां द्रव्याणां ग्रहणं कुर्वन् साधुभिः पृष्ठो भणति—“गहणं तु” इत्यादि, गतिलक्षणो धर्मास्तिकायः, स्थितिलक्षणोऽधर्मास्तिकायः, अवगाहलक्षण आकाशास्तिकायः, उपयोगलक्षणो जीवास्तिकायः, ग्रहणलक्षणः पुद्गलास्तिकायः, एषां च पञ्चानां द्रव्याणां मध्यात् पुद्गलानामेव ग्रहणरूपं लक्षणम् नान्येषां धर्मास्तिकायादीनाम्, तेनाहमेकमेव द्रव्यं गृह्णामि न बहूनीति ॥ ६०८७ ॥

30 व्याख्यातं द्वितीयद्वारगाथायाः (गा० ६०६७) पूर्वार्द्धम् । अथ “पडियाखित्ता गमणं, पडियाखित्ता य भुंजणय” चि पश्चार्द्धं व्याख्यायते—‘प्रत्याख्याय’ ‘नाहं गच्छामि’ इति प्रति-

१ ततो बहुकुलप्रवेशनेऽपरेण कां० ॥ २ पृष्ठः—कथम् ‘एकमेव द्रव्यं ग्रहीष्ये’ इत्युक्त्वा बहूनि द्रव्याणि गृह्णामि?; ततोऽसौ भणति—“गहणं तु” कां० ॥

विध्य गमनं करोति, 'प्रत्याख्याय च' 'नाहं भुञ्जे' इति भणित्वा मुञ्जे; अपरेण च साधुना पृष्टो ब्रवीति—गम्यमानं गम्यते नागम्यमानम्, भुज्यमानमेव भुज्यते नाभुज्यमानम् । अनेन च पश्चा-
द्धेनं गमनद्वार-प्रत्याख्यानद्वारे व्याख्याते इति प्रतिपत्तव्यम् । इह च सर्वत्रापि प्रथमवारं भणतो
मासलघु । अथाभिनिवेशेन तदेव निकाचयति तदा पूर्वोक्तनीत्या पाराञ्चिकं यावद् द्रष्टव्यम् ॥

तदेवं येषु स्थानेष्वलीकं सम्भवति यादृशी च तत्र शोधिस्तदभिहितम् । सम्प्रति 'थेऽपाया ५
सापवादाः' (गा० ६०६४) इति द्वारम्—तत्राऽनन्तरोक्तान्यलीकानि भणतो द्वितीयसाधुना
सहासङ्खडाद्युत्पत्तेः संयमा-ऽऽत्मविराधनारूपा सप्रपञ्चं सुधिया वक्तव्याः । अपवादपदं तु
पुरस्ताद् भणिष्यते ॥

गतमलीकवचनम् । अथ हीलितादीन्यभिधित्सुः प्रथमतः प्रायश्चित्तमतिदिशति—

एमेव य हीलाए, खिसा-फरुसवयणं च वदमाणो ।

10

गारत्थि विओसविते, इमं च जं तेसि गाणचं ॥ ६०८८ ॥

एवमेव हीलावचनं खिसावचनं परुषवचनमगारस्थवचनं व्यवशमितोदीरणवचनं च वदतः
प्रायश्चित्तं मन्तव्यम् । यच्च तेषां नानात्वं तद् इदं भवति ॥ ६०८८ ॥

आदिल्लेसुं चउसु वि, सोही गुरुगाति भिन्नमासंता ।

पणुवीसतो विभाओ, विसेसितो विदिय पडिलोमं ॥ ६०८९ ॥

15

'आदिमेषु चतुर्ष्वपि' हीलित-खिसित-परुष-गृहस्थवचनेषु शोधिश्चतुर्गुरुकादिका भिन्न-
मासान्ता आचार्यादीनां प्राग्बद् मन्तव्या । तद्यथा—आचार्य आचार्य हीलयति चतुर्गुरु १
उपाध्यायं हीलयति चतुर्लघु २ भिक्षुं हीलयति मासगुरु ३ स्थविरं हीलयति मासलघु ४ क्षुल्लकं
हीलयति भिन्नमासः ५ । एतान्याचार्यस्य तपः-कालाभ्यां गुरुकाणि भवन्ति । एते आचार्यस्य पञ्च
संयोगा उक्ताः, उपाध्यायादीनामपि चतुर्णामेवमेव पञ्च पञ्च संयोगा भवन्ति, सर्वसङ्ख्यैते 20
पञ्चविंशतिर्भवन्ति । अत एवाह—'पञ्चविंशतिकः' पञ्चविंशमङ्गपरिमाणो विभागोऽत्र
भवति । स च तपः-कालाभ्यां विशेषितः कर्तव्यः । द्वितीयादेशेन चैतदेव प्रायश्चित्तं प्रति-
लोमं विज्ञेयम्, भिन्नमासाद्यं चतुर्गुरुकान्तमित्यर्थः । एवं खिसित-परुष-गृहस्थवचनेष्वपि
शोधिर्मन्तव्या ॥ ६०८९ ॥ अथ हीलितवचनं व्याख्याति—

गणि वायए बहुस्सुएँ, मेहावाऽऽयरिय धम्मकहि वादी ।

25

अप्पकसाए थूले, तणुए दीहे थ मडहे य ॥ ६०९० ॥

इह गणि-वाचकादिभिः पदैः सूचयाऽसूचया वा परं हीलयति । सूचया यथा—वयं न
गणि-वृषभा अतः को नाम गणि-वृषभैः सहास्माकं विरोधः ? । असूचया यथा—कस्त्वं गणी-
नामसि ? किं वा त्वया गणिना निष्पद्यते ? ; यद्वा—गणीभवन्नपि त्वं न किञ्चिद् जानासि,
केन वा त्वं गणिः कृतः ? इति । एवं वाचकादिष्वपि पदेषु भावनीयम् । नवरम्—'वाचकः' 30
पूर्वगतश्रुतधारी, 'बहुश्रुतः' अधीतविचित्रश्रुतः, 'मेधावी' ग्रहण-धारणा-मर्यादामेधाविभेदात्
त्रिधा, 'आचार्यः' गच्छाधिपतिः, 'धर्मकथी वादी च' प्रतीतः । "अप्पकसाए" ति बहुक-

१ °दा द्वितीयवारादिषु मासगुरुकादारभ्य पूर्वो° कां० ॥ २ °तपसेः प्रवचन-संय° कां० ॥

षाया वयम्, को नामाल्पकषायैः सह विरोधः ? । “थूले तणुए” ति स्थूलशरीरा वयम्, कस्तनुदेहैः सह विरोधः ? । “दीहे य मडहे य” ति दीर्घदेहा वयं सदैवोपरि शिरोघट्टनं प्राप्नुमः, को मंडभदेहैः समं विरोधः ? । एषा सूचा । असूचायां तु—बहुकषायस्त्वम्, स्थूल-शरीरस्त्वम् इत्यादिकं परिस्फुटमेव जल्पति । एवमसूचया सूचया वा यत् परं हीलयति तदेतद्
५ हीलितवचनम् ॥ ६०९० ॥ अथ खिसितवचनमाह—

गहियं च अहाघोसं, तहियं परिपिण्डियाण संलावो ।

अमुएणं सुत्तथो, सो वि य उवजीवितुं दुक्खं ॥ ६०९१ ॥

एकेन सांधुना ‘यथाघोषं’ यथा गुरुभिरभिलाषा भणिताः तथा श्रुतं गृहीतम् । स चैवं-गृहीतसूत्रार्थः प्रतीच्छकादीन् वाचयति । यदा च प्रतीच्छक उपतिष्ठते तदा तस्य जाति-
10 कुलादीनि पृष्ठा पश्चात् तैरेव खिसां करोति । इतश्च अन्यत्र साधूनां ‘परिपिण्डितानां’ स्वाध्यायमण्डल्या उल्लिखितानां संलापो वर्तते—कुत्र सूत्रार्थो परिशुद्धौ प्राप्येते ? । तत्रैकस्त्वं यथाघोषश्रुतग्राहकं साधुं व्यपदिशति, यथा—अमुकेन सूत्रार्थो शुद्धौ गृहीतौ परं स ‘उपजीवितुं’ सेवितुं ‘दुःखं’ दुष्करः ॥ ६०९१ ॥ कथम् ? इत्याह—

जह कोति अमयरुक्खो, विसकंठगवल्लिवेदितो संतो ।

15 ण चइज्जइ अंलीतुं, एवं सो खिसमाणो उ ॥ ६०९२ ॥

यथा कोऽप्यमृतवृक्षो विषकण्टकवल्लीभिर्वेष्टितः सन् ‘आलीतुं’ आश्रयितुं न शक्यते एव-मसावपि साधुः प्रतीच्छकान् खिसन् नाश्रयितुं शक्यः ॥ ६०९२ ॥ तथाहि—

ते खिसणापरद्धा, जाती-कुल-देस-कम्मपुच्छाहिं ।

आसागता गिरासा, वचंति विरागसंजुत्ता ॥ ६०९३ ॥

20 यस्तस्योपसम्पद्यते तं पूर्वमेव पृच्छति—का तव जातिः ? किं नामिका माता ? को वा पिता ? कस्मिन् वा देशे सञ्जातः ? किं वा कृष्यादिकं कर्म पूर्वं कृतवान् ? ; एवं पृष्ठा पश्चात् तान् पठतो हीना-ऽधिकाक्षराद्युच्चारणादेः कुतोऽपि कारणात् कुपितस्तैरेव जात्यादिभिः खिसति । ततः ‘ते’ प्रतीच्छका जाति-कुल-देश-कर्मपृच्छाभिः पूर्वं पृष्ठाः ततः खिसनया प्रारब्धाः—त्याजिताः सन्तः ‘सूत्रार्थो गृहीष्यामः’ इत्याशयाऽऽगताः ‘निराशाः’ क्षीणमनोरथा विरागसंयुक्ताः—

25 “दिट्ठा सि कसेरुमई, अणुभूया सि कसेरुमई ।

३ पीयं च ते पाणिययं, वरि तुह नाम न दंसणयं ॥”

इति भणित्वा स्वगच्छं व्रजन्ति ॥ ६०९३ ॥

सुत्त-ऽत्थाणं गहणं, अहगं काहं ततो पडिनियत्तो ।

जाति कुल देस कम्मं, पुच्छति खल्लाड धण्णागं ॥ ६०९४ ॥

30 एवं तदीयवृत्तान्तमाकर्ष्य कोऽपि साधुर्भणति—अहं तस्य सकाशे गत्वा सूत्रार्थयोर्ग्रहणं करिष्ये, तं चाचार्यं खिसनादोषाद् निवर्तयिष्यामि । एवमुक्त्वा येषामाचार्याणां स शिष्यस्ते-

१ “मडहं सिद्धत्थयमेतं” इति चूर्णो विशेषचूर्णां च ॥ २ अल्लियतुं तामा० ॥ ३ पीतं तुह पाणिययं, वरि तउ णामु ण दंसणयं ॥ इति पाठः चूर्णो ॥

षामन्तिके गत्वा पृच्छति—योऽसौ युष्माकं शिष्यः स कुत्र युष्माभिः प्राप्तः ? । आचार्याः प्राहुः—वइदिसनामकस्य नगरस्यासन्ने गोर्वरग्रामे । ततोऽसौ साधुस्ततः प्रतिनिवृत्तो गोर्वरग्रामं गत्वा पृच्छति—अमुकनामा युवा युष्मदीये ग्रामे पूर्वं किमासीत् ? । ग्रामेयकैरुक्तम्—आसीत् । ततः—का तस्य माता ? को वा पिता ? किं वा कर्म ? । तैरुक्तम्—“खल्लाड धण्णागं” ति नापितस्य धन्निका नाम दासी, सा खल्लाडकोलिकेन सममुषितवती, तस्याः सम्बन्धी 5 पुत्रोऽसौ ॥ ६०९४ ॥

एवं श्रुत्वा तस्य साधोः सकाशं गत्वा भणति—अहं तवोपसम्पदं प्रतिपद्ये । ततस्तेन प्रतीच्छ्य पृष्टः—कुत्र त्वं जातः ? का वा ते माता ? इत्यादि । एवंपृष्टोऽसौ न किमपि ब्रवीति । तत इतरश्चिन्तयति—नूनमेषोऽपि हीनजातीयः । ततो निर्बन्धे कृते स साधुः प्राह—

थाणम्मि पुच्छियम्मि, ह णु दाणि कहेमि ओहिता सुणधा । 10

साहिस्सऽण्णे कस्स व, इमाइँ तिक्खाइँ दुक्खाइँ ॥ ६०९५ ॥

स्थाने भवद्भिः पृष्टे सति “ह णु दाणि” चि तत इदानीं कथयामि, अवहिताः श्रुणुत यूयम्, कस्यान्यस्य ‘इमानि’ ईदृशानि तीक्ष्णानि दुःखानि कथयिष्यामि ? ॥ ६०९५ ॥

वइदिस गोब्बरग्रामे, खल्लाडग धुत्त कोलिय त्थेरो ।

ण्हाविय धण्णिय दासी, तेसिं मि सुतो कुणह गुज्जं ॥ ६०९६ ॥ 15

वइदिसनगरासन्ने गोर्वरग्रामे धूर्तः कोलिकः कश्चित् खल्लाटः स्थविरः, तस्य नापितदासी धन्निका नाम भार्या, तयोः सुतोऽस्म्यहम्; एतद् गुह्यं कुरुत, मा कस्यापि प्रकाशयतेत्यर्थः ॥ ६०९६ ॥

जेट्ठो मज्झ य भाया, गम्भत्थे किर ममम्मि पव्वइतो ।

तमहं लद्धसुतीओ, अणु पव्वइतोऽणुरागेण ॥ ६०९७ ॥ 20

मम ज्येष्ठो भ्राता गर्भस्थे किल मयि प्रव्रजित इति मया श्रुतम् । ततोऽहमेवं लब्धश्रुतिको भ्रातुरनुरागेण तमनु—तस्य पश्चात् प्रव्रजितः ॥ ६०९७ ॥

एवं श्रुत्वा स खिसनकारी साधुः किं कृतवान् ? इत्याह—

आगारविसंवइयं, तं नाउं सेसच्चिधसंवदियं ।

णिउणोवायच्छलितो, आउंटण दाणमुभयस्स ॥ ६०९८ ॥ 25

‘न मदीयस्य भ्रातुरेवंविध आकारो भवति’ इत्याकारविसंवदितं ज्ञात्वा शेषैश्च—जात्यादि-भिश्चिह्नैः संवदितं ज्ञात्वा चिन्तयति—अहो ! अमुना निपुणोपायेन छलितोऽहम्, यदेव-मन्यव्यपदेशेन मम जात्यादिकं प्रकटितम् । ततः ‘आवर्तनं’ मिथ्यादुष्कृतदानपूर्वं ततो दोषा-दुपरमणम् । ततस्तस्मै सूत्रा-ऽर्थरूपस्योभयस्य दानं कृतमिति ॥ ६०९८ ॥

गतं खिसितवचनम् । अथ परुषवचनमाह—

दुविहं च फरुसवयणं, लोइय लोउत्तरं समासेणं ।

लोउत्तरियं ठप्पं, लोइय वोच्छं तिमं णातं ॥ ६०९९ ॥

द्विविधं परुषवचनं समासतो भवति—लौकिकं लोकोत्तरिकं च । तत्र लोकोत्तरिकं स्थाप्यम्,

पश्चाद् भणियत इत्यर्थः । लौकिकं तु परुषवचनमिदानीमेव वक्ष्ये । तत्र चेदं ज्ञातं भवति ॥ ६०९९ ॥

अन्नोन्न समणुरत्ता, वाहस्स कुडुंबियस्स वि य धूया ।

तासिं च फरुसवयणं, आमिसपुच्छा समुप्पणं ॥ ६१०० ॥

5 व्याधस्य कुटुम्बिनोऽपि च “धूताः” दुहितरौ अन्योन्यं समनुरक्ते, परस्परं सरुयौ इत्यर्थः । तयोश्च परुषवचनमामिषपृच्छया समुत्पन्नम् ॥ ६१०० ॥ कथम् ? इति चेद् उच्यते—

केणाऽऽणीतं पिसियं, फरुसं पुण पुच्छिया भणति वाही ।

किं खु तुमं पिताए, आणीतं उत्तरं वोच्छं ॥ ६१०१ ॥

व्याधदुहित्रा पुद्गलमानीतम्, ततः कुटुम्बिदुहित्रा सा भणिता—केनेदं पिशितमानीतम् ? ।

10 ततो ‘व्याधी’ व्याधदुहिता पृष्टा सती परुषवचनं भणति—किं खु ? त्वदीयेन पित्राऽऽनीतम् ।

कुटुम्बिदुहिता भणति—किं मदीयः पिता व्याधः येन पुद्गलमानयेत् ? । एवं लौकिकं परुष-वचनम् । अथ ‘उत्तरं’ लोकोत्तरिकं वक्ष्ये ॥ ६१०१ ॥ प्रतिज्ञातमेवाह—

फरुसम्मि चंडरुद्धो, अवन्ति लाभे य सेह उत्तरिए ।

आलत्ते वाहिचे, वावारिय पुच्छिय णिसिद्धे ॥ ६१०२ ॥

15 परुषवचने चण्डरुद्र उदाहरणम्, अवन्त्यां नगर्यां शैक्षस्य लाभः तस्य सज्जात इति तदुदाहरणस्यैव सूचा कृता । एतल्लोकोत्तरिकं परुषवचनम् । एतच्चैतेषु स्थानेषूपपद्यते—“आलत्ते”

इत्यादि, ‘आलत्तो नाम’ ‘आर्य ! किं तव वर्त्तते ?’ इत्येवमाभाषितः १, ‘व्याहृतः’ ‘इत एहि’ इत्येवमाकारितः २, ‘व्यापारितः’ ‘इदमिदं च कुरु’ इति नियुक्तः ३, ‘पृष्टः’ ‘किं कृतं ? किं वा न कृतम् ?’ इत्यादि पर्यनुयुक्तः ४, ‘निसृष्टः’ ‘गृहाण, मुञ्च, पिब’ इत्येव-

20 मादिष्टः ५ । एतेषु पञ्चसु स्थानेषु परुषवचनं सम्भवति इति निर्युक्तिगाथासमासार्थः ॥ ६१०२ ॥

अथैनां विवरीषुश्चण्डरुद्रदृष्टान्तं तावदाह—

ओसरणे सवयंसो, इभसुतो वत्थभूसियसरीरो ।

दायण त चंडरुद्धे, एस पवंचेति अम्हे त्ति ॥ ६१०३ ॥

भूतिं आणय आणीते दिक्खितो कंदिउं गता मित्ता ।

25 वत्तोसरणे पंथं, पेहा वय दंडगाऽऽउट्टो ॥ ६१०४ ॥

उज्जयिन्यां नगर्यां रथयात्रोत्सवे ‘ओसरणं’ बहूनां साधूनामेकत्र मीलकः समजनि । तत्र सवयस्यो वस्त्रभूषितशरीरः इभ्यसुतः साधूनामन्तिके समायातो भणति—मां प्रवाजयत । ततः साधवश्चिन्तयन्ति—एषः ‘प्रपञ्चयति’ विप्रतारयत्यस्मानिति । तैश्चण्डरुद्राचार्यस्य दर्शनं कृतम् “घृष्यतां कलिना कलिः” इति कृत्वा ॥ ६१०३ ॥

१ “वाहधूताए पोगगळ आणीतं । कुडुंबियधूताए भणिता—केण तं आणीतं ? । इतराए भणितं—किं तुमं आणेहिस्सि ? । कुडुंबियधूया भणति—किं अहं वाहधूया ? । एवं असंखडं जातम् ।” इति चूर्णौ विशेष-चूर्णौ च ॥ २ किमनावाधं वर्त्तते तव ?” इत्येवमाचार्यादिनाऽऽभाषिं कां ॥ ३ नामेव भाष्यकारो विव° कां ॥

ततश्चण्डरुद्रस्योपस्थितः—प्रत्राजयत मामिति । ततस्तेनोक्तम्—‘भूर्ति’ क्षारमानय । ततस्तेन भूतावानीतायां लोचं कृत्वा दीक्षितः । ततस्तदीयानि मित्राणि ‘क्रन्दित्वा’ प्रभूतं रुदित्वा स्वस्थानं गतानि । वृत्ते च समवसरणे चण्डरुद्रेण शैक्षो भणितः—पन्थानं प्रत्युपेक्षस्व येन प्रभाते ब्रजामः । ततः प्रत्युपेक्षिते पथि प्रभाते पुरतः शैक्षः पृष्ठतश्चण्डरुद्रः “वय” चि ब्रजति । स च शैक्षो गच्छन् स्थाणावास्फिटितः । ततश्चण्डरुद्रो रुष्टः ‘दुष्टशैक्षः’ इति भणन्⁵ शिरसि दण्डकेन ताडयति । शैक्षो मिथ्यादुष्कृतं करोति भणति च—सम्यगायुक्तो गमिष्यामि । ततश्चण्डरुद्रस्तदीयोपशमेनावृत्तश्चिन्तयति—अहो ! अस्याभिनवदीक्षितस्यापि कियान् शमप्रकर्षः ? मम तु मन्दभाग्यस्य चिरप्रव्रजितस्याप्येवंविधः परमकोटिमुपगतः क्रोधः; इति परिभावयतः क्षपकश्रेणिमधिरूढस्य केवलज्ञानमुत्पेदे ॥ ६१०४ ॥

एवं चण्डरुद्रस्य ‘दुष्टशैक्षः’ इत्यादिभणनमिव परुषवचनं मन्तव्यम् । अथ ‘आलप्तादिषु 10 पदेषु परुषं भवति’ इति यदुक्तं तस्य व्याख्यानमाह—

तुसिणीए हुंकारे, किं ति व किं चडगरं करेसि चि ।

किं णिव्वुति ण देसी, केवतियं वा वि रडसि चि ॥ ६१०५ ॥

आचार्यादिभिरालप्तो व्याहृतो व्यापारितः पृष्ठो निसृष्टो वा तूष्णीको भवति, हुङ्कारं वा करोति, ‘किम् ?’ इति वा भणति, ‘किं वा चटकरं करोषि ?’ इति ब्रवीति, ‘किं निर्वृतिं न 15 ददासि ?’ इति ब्रूते, ‘कियद्वा रटिष्यसि ?’ इति भणति । एते सर्वेऽपि परुषवचनप्रकाराः ॥ ६१०५ ॥ अथैतेष्वेव प्रायश्चित्तमाह—

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो मासा हवंति लहु-गुरुगा ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१०६ ॥

लघुको मासो गुरुको मासश्चत्वारो मासा लघवश्चत्वारो मासा गुरवः षण्मासा लघवः 20 षण्मासा गुरवः छेदो मूलं तथा ‘द्विकम्’ अनवस्थाप्यं पाराश्रिकं चेति ॥ ६१०६ ॥

एतदेव प्रायश्चित्तं चारणिकया गाथाद्वयेन दर्शयति—

आयरिणाऽऽलत्तो, आयरितो चव तुसिणितो लहुओ ।

रडसि चि छगुरुंतं, वाहितें गुरुगादि छेदंतं ॥ ६१०७ ॥

लहुगाई वावारितें, मूलंतं चतुगुरुगाइ पुच्छिए णवमं ।

25

णीसड्ड छसु पतेसू, छल्लहुगादी तु चरिमंतं ॥ ६१०८ ॥

आचार्येण आलप्त आचार्य एव तूष्णीको भवति मासलघु । अथ हुङ्कारादिकं रटसीति पर्यन्तं करोति तदा षड्गुरुकान्तम् । तद्यथा—हुङ्कारं करोति मासगुरु, ‘किम् ?’ इति भाषते न ‘मस्तकेन वन्दे’ इति ब्रवीति चतुर्लघु, ‘किं चटकरं करोषि ?’ इति ब्रुवाणस्य चतुर्गुरु, ‘किं निर्वृतिं न ददासि ?’ इति भाषमाणस्य षड्लघु, ‘कियन्तं वा कालं रटसि ?’ इति ब्रुवतः षड्गुरु । 30

१ °राः । इह च परेणाभाषितस्य यत् तूष्णीकत्वं तत् तस्यासमाधाननिबन्धनतया परुषवचनमिव परुषवचनमित्युपमानाद् द्रष्टव्यम् ॥ ६१०५ ॥ अथै° कां० ॥ २ °चार्यः ‘आर्य ! वर्ततेऽनाबाधं भवताम्’ इत्युक्तः सन् एव तूष्णी° कां० ॥

व्याहृतस्य तूष्णीकतादिषु पदेषु मासगुरुकादारब्धं छेदान्तं ज्ञेयम् ॥ ६१०७ ॥

व्यापारितस्य चतुर्लघुकादारब्धं मूलान्तम् । पृष्टस्य चतुर्गुरुकादारब्धं 'नवमम्' अनवस्था-
प्यम् । 'निसृष्टस्य' 'इदं गृहाण, भुङ्क्ते' इत्यायुक्तस्य 'षट्त्वपि' तूष्णीकादिपदेषु षड्लघुकादारब्धं
चरमं—पाराञ्चिकं तदन्तं ज्ञातव्यम् ॥ ६१०८ ॥ एवमाचार्येणैवाचार्यस्यालसादिपदेषु शोधिरुक्ता ।
४ अथाऽऽचार्येणैवालसादीनामुपाध्यायप्रभृतीनां शोधिं दर्शयितुमाह—

एवमुवज्झाएणं, भिक्खु थेरेण खुड्डएणं च ।

आलसाइपएहिं, इक्किपयं तु हासिजा ॥ ६१०९ ॥

'एवम्' आचार्यवदुपाध्यायेन भिक्षुणा स्वविरेण क्षुल्लकेन च समं आलसादिपदैः प्रत्येकं
तूष्णीकतादिप्रकारषट्के यथाक्रममेकैकं प्रायश्चित्तपदं हासयेत् । तद्यथा—आचार्य उपाध्याय-
१० मनुरूपेणाभिलाषेनालपति ततो यदि उपाध्यायस्तूष्णीक आस्ते तदा गुरुभिन्नमासः, हुङ्कारं
करोति मासलघुं, एवं यावत् 'किमेतावन्मात्रमारटसि ?' इति भणतः षड्लघु । व्याहृतस्यैतेष्वेव
तूष्णीकादिषु पदेषु लघुमासादारब्धं षड्गुरुकान्तम्, व्यापारितस्य गुरुमासादिकं छेदान्तम्,
पृष्टस्य चतुर्लघुकादिकं मूलान्तम्, निसृष्टस्य चतुर्गुरुकादिकमनवस्थाप्यान्तं द्रष्टव्यम् । एवमा-
चार्येणैव भिक्षोरालसादिषु पदेषु लघुभिन्नमासादारब्धं मूलान्तम्, स्वविरस्य गुरुविंशतिरात्रि-
१५ निन्दिवादारब्धं छेदान्तम्, क्षुल्लकस्य लघुविंशतिरात्रिनिन्दिवादारब्धं षड्गुरुकान्तं प्रायश्चित्तं प्रति-
पत्तव्यम् ॥ ६१०९ ॥ एवं तावदाचार्यस्याचार्यादिभिः पञ्चभिः पदैः समं चारणिका दर्शिता ।
साम्प्रतमुपाध्यायादीनां चतुर्णामप्याचार्यादिपदपञ्चकेन चारणिकां दर्शयति—

आयरियादभिसेगो, एकगहीणो तदिक्किणा भिक्खु ।

थेरो तु तदिक्केणं, थेरा खुड्डो वि एगेणं ॥ ६११० ॥

२० आचार्याद् 'अभिषेकः' उपाध्याय आलापादिपदानि कुर्वाणश्चारणिकायामेकेन प्रायश्चित्त-
पदेन हीनो भवति । तद्यथा—उपाध्याय आचार्यमालपति 'क्षमाश्रमणाः! कथं वर्तते ?'
इत्यादि, एवमालस आचार्यस्तूष्णीक आस्ते भिन्नमासो गुरुकः, हुङ्कारं करोति मासलघु, एवं

१ 'व्याहृतस्य तु' 'इत आगच्छत' इत्येवमाकारितस्य तूष्णीकतादिषु पदेषु मासगुरु-
कादारब्धं छेदान्तं ज्ञेयम् ॥ 'व्यापारितस्य' 'इदं कुरु इदं मा कुरु' इति नियुक्तस्य चतु-
र्लघुकादारब्धं मूलान्तम् । 'पृष्टस्य' 'किं कृतम्? किं वा न कृतम्' इत्यादिपर्यनुयुक्तस्य
चतुर्गुरुकादारब्धं कां० ॥ २ 'त्याद्यादिष्टस्य' 'प' कां० ॥ ३ 'णालपितादेराचार्यस्य तूष्णी-
कतादिपदेषु कां० ॥ ४ 'नां तूष्णीकतादिपदेषु शो' कां० ॥ ५ 'यु, 'किम्' इति भाषते
मासगुरु । 'किं चटकरं करोषि?' इति ब्रुवाणस्य चतुर्लघु । 'किं निर्वृतिं न ददासि ?'
इति जल्पतश्चतुर्गुरु । 'किमेताव' कां० ॥ ६ 'यु प्रत्येकं तूष्णीकतादिभिः पदैर्लघु' कां० ॥
७ मासलघु, 'किम्?' इति भाषते मासगुरु, 'किं चटकरं करोषि?' इति भणति
चतुर्लघु, 'किं निर्वृतिं न ददासि?' इति ब्रुवतश्चतुर्गुरु, 'क्रियद्वाऽऽरटसि?' इति जल्पतः
षड्लघु । एवं व्याहृत-व्यापारित-पृष्ट-निसृष्टपदेष्वपि यथाक्रमं मासलघु-मासगुरु-चतु-
र्लघु-चतुर्गुरुकरारब्धमनेनैव चारणिकां कां० ॥

तेनैव चारणिकाक्रमेण तावद् नेयं यावद् उपाध्यायेनाचार्यस्य निसृष्टस्य 'किमेतावदारदसि ?' इति त्रुवाणस्यानवस्थाप्यम् । अथोपाध्याय उपाध्यायमालपति तत आलप्तादिषु पञ्चसु पदेषु तूष्णीकतादिभिः षड्भिः पदैः प्रत्येकं चार्यमाणैर्लघुभिन्नमासादारब्धं मूले तिष्ठति । एवमुपाध्यायेनैव भिक्षोरालप्तादिषु पदेषु तूष्णीकतादिभिरेव पदैर्गुरुविंशतिरात्रिन्दिवादारब्धं छेदान्तम्, स्थविरस्य लघुविंशतिरात्रिन्दिवादारब्धं षड्गुरुकान्तम्, क्षुलकस्य गुरुपञ्चदशरात्रिन्दिवादारब्धं 5 षड्लघुकान्तं द्रष्टव्यम् । यदा तु भिक्षुराचार्यादीनालपति तदा ततः—उपाध्यायादेकेन पदेन हीनो भवति, सर्वचारणिकाप्रयोगेण लघुपञ्चदशरात्रिन्दिवादारब्धं प्रायश्चित्तं मूले तिष्ठतीत्यर्थः । यदा तु स्थविर आलपति तदा ततः—भिक्षोरेकेन पदेन हीनो भवति, सर्वचारणिकाप्रयोगेण गुरुदशरात्रिन्दिवादारब्धं छेदे तिष्ठतीत्यर्थः । यदा तु क्षुलक आचार्यादीनालपति तदा सोऽप्येकेन पदेन हीनो भवति । तद्यथा—क्षुलक आचार्यमालपति यदि आचार्यस्तूष्णीका-10 दीनि पदानि करोति तत आलप्तादिषु पञ्चसु पदेषु लघुविंशतिरात्रिन्दिवादारब्धं षड्गुरुके तिष्ठति । एवं क्षुलकेनैवोपाध्यायस्यालप्तादिषु पदेषु तूष्णीकतादिभिः षड्भिः पदैः प्रत्येकं चार्यमाणैर्गुरुपञ्चदशकादारब्धं षड्लघुकान्तम्, भिक्षोर्लघुपञ्चदशकादारब्धं चतुर्गुरुकान्तम्, स्थविरस्य गुरुदशकादारब्धं चतुर्लघुकान्तम्, क्षुलकस्य लघुदशकादारब्धं मासगुरुकान्तं प्रायश्चित्तं भवति । एवं सर्वचारणिकाप्रयोगेण लघुदशकादारब्धं षड्गुरुके तिष्ठतीति ॥ ६११० ॥ 15

एवं तावन्निर्ग्रन्थानामुक्तम् । अथ निर्ग्रन्थीनामतिदिशन्नाह—

भिक्षुसुरिसी तु गणिणी, थेरसरिच्छी तु होइ अभिसेगा ।

भिक्षुणि खुडुसरिच्छी, गुरु-लहुपणगाइ दो इयरा ॥ ६१११ ॥

इह निर्ग्रन्थीवर्गेऽपि पञ्च पदानि, तद्यथा—प्रवर्तिनी अभिषेका भिक्षुणी स्थविरा क्षुल्लिका च । तत्र 'गणिनी' प्रवर्तिनी सा भिक्षुसदृशी मन्तव्या । किमुक्तं भवति?—प्रवर्तिनी प्रवर्तिनी-20 प्रभृतीनां पञ्चानामन्यतमामालप्तादिभिः प्रकारैरालपति, सा चाऽऽलप्यमाना तूष्णीकादिपदपट्टकं करोति ततो भिक्षावालपति यदाचार्यादीनां प्रायश्चित्तमुक्तं तत् तासां प्रवर्तिनीप्रभृतीनां मन्तव्यम् । अथाभिषेका प्रवर्तिन्यादीनामन्यतरामालपति सा च तूष्णीकादिपदानि करोति ततः स्थविरे आलपति यदाचार्यादीनां प्रायश्चित्तमुक्तं तत् तासां द्रष्टव्यम्, अत एवाह—स्थविरसदृक्षा अभिषेका भवति । अथ भिक्षुणी प्रवर्तिनीप्रभृतिकामालपति सा च तूष्णी-25 कादीनि करोति ततः क्षुल्लके आलपति यदाचार्यादीनां प्रायश्चित्तमुक्तं तत् तासामपि यथाक्रमं ज्ञेयम्, अत एवाह—भिक्षुणी क्षुल्लकसदृशी । अथ स्थविरा प्रवर्तिनीप्रभृतिकामालपति ततः प्रवर्तिन्यास्तूष्णीकादिपदपट्टकं कुर्वाणाय गुरुपञ्चदशकादिकं षड्लघुकान्तम्, अभिषेकाया लघुपञ्चदशकादिकं चतुर्गुरुकान्तम्, भिक्षुण्या गुरुदशकादिकं चतुर्लघुकान्तम्, स्थविराया लघुदशकादिकं मासगुरुकान्तम्, क्षुल्लिकाया गुरुपञ्चकादिकं मासलघुकान्तं ज्ञेयम् । अथ क्षुल्लिका 30

१ ताश्चालप्यमानास्तूष्णीकतादिपदपट्टकं कुर्वन्ति ततो भिक्षावालपति यदाचार्यादीनां प्रायश्चित्तमुक्तं तत् तासां द्रष्टव्यम् । अथाभिषेकया आलपितादिप्रकारपञ्चकेन प्रवर्तिनी-प्रभृतयः पञ्चापि जल्पिताः सन्तस्तूष्णीकतादिपदपट्टकं कुर्वन्ति ततः स्थविरे कां० ॥

प्रवर्तिनीप्रभृतिकामालपति सा च तूष्णीकादीनि पदानि करोति ततः प्रवर्तिन्या लघुपञ्चदशकादिकं चतुर्गुरुकान्तम्, अभिषेकाया गुरुदशकादिकं चतुर्लघुकान्तम्, भिक्षुण्या लघुदशकादिकं मासगुरुकान्तम्, स्थविराया गुरुपञ्चकादिकं मासलघुकान्तम्, क्षुल्लिकाया लघुपञ्चकादिकं गुरु-भिन्नमासान्तं मन्तव्यम् । अत एवाह—“गुरु-लहुपणगाइ दो इयर” ति ‘इतरे’ स्थविरा-
5 क्षुल्लिके तयोर्द्वयोरपि यथाक्रमं गुरुपञ्चकादिकं लघुपञ्चकादिकं च प्रायश्चित्तं भवति ॥६१११॥

इह परुषग्रहणेन निष्ठुर-कर्करो अपि सूचिते, ततस्तयोः प्रायश्चित्तं दर्शयितुं परुषस्य च प्रकारान्तरेण शोधिमभिधातुमाह—

लहुओ य लहुसगर्मि, गुरुगो आगाढ फरुस वयमाणे ।

णिष्ठुर-ककसवयणे, गुरुगा य पतोसओ जं च ॥ ६११२ ॥

10 ‘लहुसके’ स्तोके परुषवचने सामान्यतोऽभिधीयमाने मासलघु । आगाढपरुषं वदतो मास-गुरु । निष्ठुरवचने कर्कशवचने चत्वारो गुरवः । यच्च ते परुषं भणिताः प्रद्वेषतः करिष्यन्ति तन्निष्पन्नं प्रायश्चित्तम् ॥ ६११२ ॥

अथ किमिदं निष्ठुरं ? किं वा कर्कशम् ? इत्याशङ्कावकाशं विलोकयाऽऽह—

निव्वेद पुच्छितम्मि, उब्भामइल ति णिष्ठुरं सव्वं ।

15 मेहुण संसट्ठं ककसाइँ णिव्वेग साहेति ॥ ६११३ ॥

कयाऽपि महेल्या कोऽपि साधुः पृष्टः—केन निर्वेदेन त्वं प्रव्रजितः ? । स प्राह—मदीया भोजिका ‘उब्भामिका’ दुःशीला अतोऽहं प्रव्रजितः । एवमादिकं सर्वमपि निष्ठुरमुच्यते । तथा मैथुने ‘संसट्ठं’ विलीनभावं दृष्ट्वा प्रव्रजितोऽहम् । एवं निर्वेदं यत् कथयति तदेवमादीनि वचांसि कर्कशानि मन्तव्यानि ॥ ६११३ ॥ इदमेव व्याचष्टे—

20 मयं व जं होइ रयावसाणे, तं चिक्कणं गुज्झ मलं झरंतं ।

अंगेसु अंगाइँ णिगूहयंती, णिव्वेयमेयं मम जाण सोमे ! ॥ ६११४ ॥

सखेदणीसट्ठविमुक्कगतो, भारेण छिन्नो ससई व दीहं ।

हीओ मि जं आसि रयावसाणे, अणेगसो तेणं दमं पवण्णो ॥६११५॥

यद् रतावसाने मृतमिव भवति तदेवंविधं गुह्यं चिक्कणं मलं ‘क्षरत्’ परिगल्द, भार्या
25 चात्मीयेष्वङ्गेषु आत्मीयान्येवाङ्गानि जुगुप्सनीयतया निगूहयन्ती मया दृष्टा, एतद् मे ‘निर्वेदं’ निर्वेदकारणं हे सौम्ये ! जानीहि ॥ ६११४ ॥ तथा—

सखेदं “नीसट्ठं” अत्यर्थं विमुक्तगात्रः शिथिलीकृताङ्गो भारेण ‘छिन्नः’ व्रुटितो भार-
धाहको यथा दीर्घं निःश्वसिति तथाऽहमपि रतावसाने यदनेकश एवंविधः ‘आसम्’ अभूवं तद्
अतीव ‘हीतः’ लज्जितः, एतेन निर्वेदेन ‘दमं’ संयमं पाठान्तरेण व्रतं वा प्रपन्नोऽहम् ॥६११५॥

१ °वति ॥ ६१११ ॥ तदेवं दर्शितं परुषवचनविषयं प्रायश्चित्तनिकुरुम्बम् । इह च परुषं कां० ॥ २ °न्नो व ससं व ताभा० ॥ ३ °ण वतं पं ताभा० ॥ ४ स साधुस्तया पृष्टः सन् इत्थमात्मीयं निर्वेदमाह—यद् रतां कां० ॥ ५ °हमिति । एवमादिकं निर्वेदं यत् कथयति तत् कर्कशवचनं मन्तव्यम् ॥ ६११५ ॥ कां० ॥

गतं परुषवचनम् । अथागारस्थितवचनमाह—

अरे हरे बंभण पुत्ता, अँवो बप्पो त्ति भाय मामो त्ति ।

भट्टिय सामिय गोमिय, लहुओ लहुआ य गुरुआ य ॥ ६११६ ॥

अरे इति वा हरे इति वा ब्राह्मण इति वा पुत्र इति वा यदि आमन्नणवचनं ब्रूते तदा मासलघु । अब्बो बप्पो आतर मामक उपलक्षणत्वाद् अम्ब भाग्ग्नेय इत्यादीन्यपि यदि वक्ति 5 तदा चतुर्लघु । अथ भट्टिन् स्वामिन् गोमिन् इत्यादीनि गौरवगर्भाणि वचांसि ब्रूते तदा चतुर्गुरुकाः आज्ञादयश्च दोषाः ॥ ६११६ ॥

संथवमादी दोसा, हवंति धी मुंड ! को व तुह बंधू ।

मिच्छत्तं दिय वयणे, ओभावणता य सामि त्ति ॥ ६११७ ॥

भ्रातृ-मामकादीनि वचनानि ब्रुवाणेन संस्तवः—पूर्वसंस्तवादिरूपः कृतो भवति, ततश्च प्रति-10 बन्धादयो बहवो दोषा भवन्ति । अम्ब तात इत्यादि ब्रुवतः श्रुत्वा लोकश्चिन्तयेत्—अहो ! एतेषामपि माता-पित्रादयः पूजनीयाः । अविरतिकाश्चामन्नयतो भूयस्तदा दोषाः । यद्वा स गृहस्थस्तेनासद्भूतसम्बन्धोद्धट्टेनेन रुष्टो ब्रूयात्—धिग् मुण्ड ! कस्तवात्र 'बन्धुः' स्वजनोऽस्ति येनैवं प्रलपसि ? । उपलक्षणमिदम्, अरे हरे इत्यादि ब्रुवतः परो ब्रूयात्—त्वं तावद् मां न जानीषे कोऽप्यहमस्मिं ततः किमेवम् अरे इत्यादि भणसि ? । एवमसङ्खडादयो दोषाः । 15 'द्विजवचने च' ब्राह्मण इत्येवमभिधाने च मिथ्यात्वं भवति । स्वामिन् इत्याद्यभिधाने च प्रवचनस्यापभ्रजना भवति ॥ ६११७ ॥ गतमगारस्थितवचनम् । अथ व्यवशमितोदीरणवचनमाह—

खामित-वोसविताहं, अधिकरणाहं तु जे उईरेंति ।

ते पावा णायव्वा, तेसिं च परूवणा इणमो ॥ ६११८ ॥

क्षामितानि—वचसा मिथ्यादुष्कृतप्रदानेन शमितानि, वोसवितानि—विविधमनेकधा मनसा 20 व्युत्सृष्टानि, क्षामितानि च तानि व्युत्सृष्टानि चेति क्षामित-व्युत्सृष्टानि । एवंविधान्यधिकरणानि ये भूय उदीरयन्ति ते 'पापाः' साधुधर्मबाह्या ज्ञातव्याः । तेषां च इयं प्ररूपणा ॥ ६११८ ॥

उप्पायग उप्पण्णे, संबद्धे कक्खडे य बाहू य ।

आवट्टणा य मुच्छण, समुघायऽतिवायणा चव ॥ ६११९ ॥

लहुओ लहुगा गुरुगा, छम्मासा होंति लहुग गुरुगा य ।

छेदो मूलं च तथा, अणवट्टप्पो य पारंची ॥ ६१२० ॥

द्वौ साधू पूर्वं कलहं कृतवन्तौ, तत्र च क्षामित-व्युत्सृष्टेऽपि तस्मिन्नधिकरणेऽन्यदा तयोरेक एवं भणति—एवं नाम त्वया तदानीमहमित्थमित्थं च भणितः; एष उत्पादक उच्यते, अस्य

१ अत्तो बप्पो ताभा० । चूणोँ अप्पो बप्पो इति दृश्यते ॥ २ अत्रान्तरे ग्रन्थाग्रम्—८००० कां० ॥ ३ °वति, ब्रह्म चरतीति ब्राह्मण इति व्युत्पत्त्यर्थस्य तत्राघटनात् । स्वामिन् इत्याद्यभिधाने च प्रवचनस्यापभ्रजना भवति, अहो ! चाट्टकारिणोऽमी इत्यादि ॥ ६११७ ॥ कां० ॥ ४ 'इयं' वक्ष्यमाणलक्षणा प्ररूपणा ॥ ६११८ ॥ तामेवाह—उप्पायग कां० ॥ ५ इह गाथाद्वयस्यापि पदानां यथासङ्ख्यं योजना कार्या । तद्यथा—द्वौ साधू कां० ॥

च मासलघु । इतरोऽपि ब्रूते—अहमपि त्वया तदानीं किं स्तोकं भणितः?; एवमुक्त उत्पादकः प्राह—यदि तदानीं त्वमभणिष्यस्तदा किमहमेवमेव त्वाममोक्षयम्?; एवमधिकरणमुत्पन्न-मुच्यते, तत्र द्वयोरपि चतुर्लघु । सम्बद्धं नाम—वचसा परस्परमाक्रोशनं कर्तुमारब्धं तत्र चतुर्गुरु । कर्कशं नाम—तटस्थितैरुपशम्यमानावपि नोपशाम्यतस्तदा षड्लघु । “बाहु” चि रोषभरपर-
५ वशतया बाहूबाहविवि युद्धं कर्तुं लग्नौ तत्र षड्गुरुकाः । आवर्तना नाम—एकेनापरो निहत्य प्रातितस्तत्र च्छेदः । योऽसौ निहतः स मूर्च्छां यदि प्राप्तस्तदा मूलम् । मारणान्तिकसमुद्भाते समवहतेऽनवस्थाप्यम् । अतिपातना—मरणं तत्र पाराञ्चिकम् ॥ ६११९ ॥ ६१२० ॥

अथ द्वितीयपदमाह—

पढं विगिंचणट्टा, उवलंभ विविंचणा य दोसु भवे ।

10

अणुसासणाय देसी, छट्टे य वगिंचणा भणिता ॥ ६१२१ ॥

‘प्रथमम्’ अलीकवचनमयोग्यशैक्षस्य विवेचनार्थं वदेत् । ‘द्वयोस्तु’ हीलित-खिसितवचन-योर्यथाक्रममुपालम्भ-विवेचने कारणे भवतः, शिक्षादानमयोग्यशैक्षपरित्यागश्चेत्यर्थः । परुषवचनं तु खरसाध्यस्थानुशासनां कुर्वन् ब्रूयात् । गृहस्थवचनं पुनः ‘देशीं’ देशभाषामाश्रित्य भणेत । ‘षष्ठे च’ व्यवशमितोदीरणवचने शैक्षस्य विवेचनं कारणं भणितम् । गाथायां स्त्रीत्वनिर्देशः

15 प्राकृतत्वादिति^२ द्वारगाथासमासार्थः ॥ ६१२१ ॥ अथैनां विवरीपुराह—

कारणियदिक्रिखतं तीरियम्मि कजे जहंति अणलं तू ।

संजम-जसरक्खट्टा, होढं दाऊण य पलादी ॥ ६१२२ ॥

कारणे—अशिवादौ अनलः—अयोग्यः शैक्षो दीक्षितः, ततः ‘तीरिते’ समापिते तस्मिन् कार्ये तं अनलं ‘जहन्ति’ परित्यजन्ति । कथम्? इत्याह—‘संयम-यशोरक्षार्थं’ संयमस्य प्रवचनयशः-
20 प्रवादस्य च रक्षणार्थं ‘होढं’ गाढमलीकं दत्त्वा पलायन्ते, शीघ्रमन्यत्र गच्छन्तीत्यर्थः ॥ ६१२२ ॥

यः पुनराचार्यः सामाचार्या सारणादिप्रदाने वा सीदति तमुद्दिश्येत्थं हीलितवचनं वदेत्—

केणेस गणि चि कतो, अहो! गणी भणति वा गणिं अगणिं ।

एवं विसीतमाणस्स कुणति गणिणो उवालंभं ॥ ६१२३ ॥

केनासमीक्षितकारिणैष गणी कृतः?, यद्वा अहो! अयं गणी, अथवा गणिनमप्यगणिनं
25 भणति । एवं गणिनः सामाचार्या शिक्षादाने वा विषीदत उपालम्भं करोति ॥ ६१२३ ॥

अगणिं पि भणाति गणिं, जति नाम पढेज्ज गारवेण वि ता ।

एमेव सेसएसु वि, वायगमादीसु जोएज्जा ॥ ६१२४ ॥

यदि कोऽपि बहुशोऽपि भण्यमानो न पठति ततस्तमगणिनमपि गणिनं भणति यदि नाम गौरवेणापि पठेत् । एवमेव शेषेष्वपि वाचकादिषु पदेषु द्वितीयपदं ‘योजयेत्’ योजनां
30 कुर्यात् ॥ ६१२४ ॥

१ गतं व्यवशमितोदीरणवचनम् । अथ द्विती^० इतिरूपमवतरणं कां० ॥ २^० ति निर्युक्ति-गाथासमासार्थः ॥ ६१२१ ॥ अथैनामेव भाष्यकारो विवरीषु^० कां० ॥ ३ ‘वाचकादिषु’ वाचक-बहुश्रुत-मेघाविप्रभृतिषु पदेषु कां० ॥

खिंसावयणविहाणा, जे च्चिय जाती-कुलादि पुव्वुत्ता ।

कारणियदिक्खियाणं, ते च्चेव विगिंचणोवाया ॥ ६१२५ ॥

खिंसावचनविधानानि यान्येव जाति-कुलादीनि पूर्वमुक्तानि त एव 'कारणिकदीक्षितानां' अयोग्यानां कारणप्रव्राजितानां विवेचने-परिष्ठापने उपाया मन्तव्याः ॥ ६१२५ ॥

खरसज्जं मउयवइं, अगणेमाणं भणंति फरुसं पि ।

5

दव्वफरुसं च वयणं, वयंति देसिं समासज्जा ॥ ६१२६ ॥

इह यः कठोरवचनभणनमन्तरेण शिक्षां न प्रतिपद्यते स खरसाध्य उच्यते, तं खरसाध्यं मूर्खीं वाचमगणयन्तं परुषमपि भणन्ति । यद्वा 'देशी' देशभाषां समासाद्य द्रव्यतः परुषवचनमपि वदन्ति । द्रव्यतो नाम-न दुष्टभावतया परुषं भणन्ति किन्तु तत्स्वाभाव्यात्, यथा मालवाः परुषवान्या भवन्ति ॥ ६१२६ ॥

10

भट्टि त्ति अमुगभट्टि, त्ति वा वि एमेव गोमि सामि त्ति ।

जह णं भणाति लोगो, भणाति तह देसिमासज्ज ॥ ६१२७ ॥

भट्टिन् इति वा अमुगभट्टिन् इति वा एवमेव गोमिन् इति वा स्वामिन् इति वा यथा यथा लोको भणति तथा तथा 'देशी' देशभाषामाश्रित्य साधवोऽपि भणन्ति ॥ ६१२७ ॥

खामिय-वोसवियाइं, उप्पाएऊण दव्वतो रुद्धो ।

15

कारणदिक्खिय अनलं, आसंखडिउ त्ति धाडेति ॥ ६१२८ ॥

यः कारणे अनलो दीक्षितस्तेन समं समापिते कार्ये क्षामित-व्युत्पृष्टान्यधिकरणान्युत्पाद्य 'द्रव्यतः' दुष्टभावं विना 'रुष्टः' कुपितः, बहिः कृत्रिमान् कोपविकारान् दर्शयन्नित्यर्थः, आसंखडिकोऽयं इति दोषमुत्पाद्य तमनलं शैक्षं 'धाटयति' गच्छाद् निष्काशयति ॥ ६१२८ ॥

॥ वचनप्रकृतं समाप्तम् ॥

20

प्र स्ता र प्र कृ त म्

सूत्रम्—

छ कप्पस्स पत्थारा पणत्ता, तं जहा—पाणाइवा-

यस्स वायं वयमाणे, मुसावायस्स वायं वयमाणे,

अदिण्णादाणस्स वायं वयमाणे, अविरड्वायं

25

वयमाणे, अपुरिसवायं वयमाणे, दासवायं वयमाणे ।

१ °लादिया बुत्ता ताभा० कां० विना ॥ २ °ति तं देसि° ताभा० ॥ ३ इति वा "जह" त्ति इह उत्तरत्र च वीप्साया गम्यमानत्वाद् यथा यथा लोको भणति "णं" इति तद् वचनं ब्रवीति तथा तथा कां० ॥

इच्चेते छ कप्पस्स पत्थारे पत्थरित्ता सम्मं प्पडिपूरेमाणे तट्टाणपत्ते २ ॥

अस्य सूत्रस्य सम्बन्धमाह—

तुल्लहिक्करणा संखा, तुल्लहिगारो व वादिओ दोसो ।

5

अहवा अयमधिगारो, सा आवत्ती इहं दाणं ॥ ६१२९ ॥

‘द्वयोरपि’ अनन्तर-प्रस्तुतसूत्रयोस्तुल्याधिकरणा सङ्ख्या, समानः षट्सङ्ख्यालक्षणोऽधिकार इत्यर्थः । यद्वा वाचिको दोषस्तुल्याधिकारः, उभयोरपि सूत्रयोर्वचनदोषोऽधिकृत इति भावः । अथवाऽयमपरोऽधिकार उच्यते—‘सा’ पूर्वसूत्रोक्ता शोधिरापत्तिरूपा, इह तु तस्या एव शोधेर्दानमधिक्रियते ॥ ६१२९ ॥

- 10 अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—कल्पः—साधुसमाचारस्तस्य सम्बन्धेन तद्विशुद्धि-कारणत्वात् ‘प्रस्ताराः’ प्रायश्चित्तरचनाविशेषाः षट् प्रज्ञप्ताः । तद्यथा—प्राणातिपातस्य ‘वादं’ वार्ता वाचं वा वदति साधौ प्रायश्चित्तप्रस्तारो भवतीत्येकः १ । एवं मृषावादस्य वादं वदति द्वितीयः । अदत्तादानस्य वादं वदति तृतीयः । अविरतिः—अब्रह्म, यद्वा न विद्यते विरतिरस्याः सा अविरतिका—स्त्री तद्वादं वदति चतुर्थः । अपुरुषः—नपुंसकस्तद्वादं वदति पञ्चमः । दासवादं वदति षष्ठः । ‘इति’ इत्युपप्रदर्शने । एवंप्रकारानेतान् षट् कल्पस्य ‘प्रस्तारान्’ प्रायश्चित्तरचना-विशेषान् ‘प्रस्तीर्य’ अभ्युपगमत आत्मनि प्रस्तुतान् विधाय ‘प्रस्तारयिता वा’ अभ्याख्यानदाता साधुः सम्यग् ‘अप्रतिपूरयन्’ अभ्याख्येयार्थस्यासद्भूततया अभ्याख्यानसमर्थनं कर्तुमशक्नुवन् तस्यैव—प्राणातिपातादिकर्तुरिव स्थानं प्राप्तस्तत्स्थानप्राप्तः स्यात्, प्राणातिपातादिकारीव दण्ड-नीयो भवेदिति भावः । अथवा प्रस्तारान् ‘प्रस्तीर्य’ विरचय्याऽऽचार्येणाभ्याख्यानदाता
- 20 ‘अप्रतिपूरयन्’ अपरापरप्रत्ययवचनैस्त्रमर्थं सत्यमकुर्वन् तत्स्थानप्राप्तः कर्तव्य इति शेषः, यत्र प्रायश्चित्तपदे विवदमानोऽवतिष्ठते न पदान्तरमारभते तत् पदं प्रापणीय इति भावः । एष सूत्रार्थः ॥ अथ भाष्यकारो विषमपदव्याख्यामाह—

पत्थारो उ विरचना, सो जोतिस छंद गणित पच्छित्ते ।

पच्छित्तेण तु पगयं, तस्स तु भेदा बहुविगप्पा ॥ ६१३० ॥

- 25 प्रस्तारो नाम विरचना, स्थापना इत्यर्थः । स च चतुर्धा—ज्योतिषप्रस्तारः छन्दःप्रस्तारो गणितप्रस्तारः प्रायश्चित्तप्रस्तारश्चेति । अत्र प्रायश्चित्तप्रस्तारेण प्रकृतम् । ‘तस्य च’ प्रायश्चित्तस्यामी ‘बहुविकल्पाः’ अनेकप्रकारा भेदा भवन्ति ॥ ६१३० ॥ तद्यथा—

उग्घातमणुग्घाते, मीसे य पसंगि अप्पसंगी य ।

आवज्जण-दाणाहं, पडुच्च वत्थुं दुपक्खे वी ॥ ६१३१ ॥

- 30 इह प्रायश्चित्तं द्विधा—उद्घातमनुद्घातं च । उद्घातं—लघुकम्, तच्च लघुमासादि । अनु-द्घातिकं—गुरुकम्, तच्च गुरुमासादि । तदुभयमपि द्विधा—मिश्रं चशब्दाद् अमिश्रं च । मिश्रं

१ ऽगि होति अपसंगी । आव° ताभा० ॥

नाम—लघुमासादिकं तपः—कालयोरेकतरेण द्वाभ्यां वा गुरुकम्, गुरुमासादिकं वा तपसा कालेन वा द्वाभ्यां वा लघुकम् । अमिश्रं तु लघुमासादिकं तपः—कालाभ्यां द्वाभ्यामपि लघुकम्, गुरुमासादिकं वा द्वाभ्यामपि गुरुकम् । उभयमपि च तपः—कालविशेषरहितं पुनरपि द्विधा—प्रसङ्गि अप्रसङ्गि च । प्रसङ्गि नाम—यद् अभीक्षणप्रतिसेवारूपेण शङ्का-भोजिका-घाटिकादिपरम्परारूपेण वा प्रसङ्गेन युक्तम्, तद्विपरीतमप्रसङ्गि । भूयोऽप्येतदैकैकं द्विधा—आपत्ति-5 प्रायश्चित्तं दानप्रायश्चित्तं च । एतत् सर्वमपि प्रायश्चित्तं 'द्विपक्षेऽपि' श्रमणपक्षे श्रमणीपक्षे च वस्तु प्रतीत्य मन्तव्यम् । वस्तु नाम—आचार्यादिकं प्रवर्तिनीप्रभृतिकं च, ततो यस्य वस्तुनो यत् प्रायश्चित्तं योग्यं तत् तस्य भवतीति भावः । एष प्रायश्चित्तप्रस्तार उच्यते ॥ ६१३१ ॥

“सम्मं अपडिपूरेमाणे” चि पदं व्याचष्टे—

जारिसएणऽभिसत्तो, स चाधिकारी ण तस्स ठाणस्स ।

10

सम्मं अपूरयंतो, पच्चंगिरमप्पणो कुणति ॥ ६१३२ ॥

‘यादृशेन’ दर्दुरमारणादिर्नोऽभ्याख्यानेन ‘सः’ साधुः ‘अभिज्ञः’ अभ्याख्यातः स तस्य स्थानस्य ‘नाधिकारी’ न योग्यः अप्रमत्तत्वात्; अतोऽभ्याख्यानं दत्त्वा सम्यग् ‘अप्रतिपूरयन्’ अनिर्वाहयन् आत्मनः प्रत्यङ्गिरां करोति, तं दोषमात्मनो लगयतीत्यर्थः ॥ ६१३२ ॥

कृता विषमपदव्याख्या भाष्यकृता । सम्प्रति निर्युक्तिविस्तरः—

15

छ च्वेव य पत्थारा, पाणवह मुसे अदत्तदाणे य ।

अविरति-अपुरिसवाते, दासावातं च वतमाणे ॥ ६१३३ ॥

षडेव प्रस्ताराः भवन्ति । तद्यथा—प्राणवधवादं मृषावादवादं अदत्तादानवादमविरतिक-वादमपुरुषवादं दासवादं च वदति इति ॥ ६१३३ ॥

तत्र प्राणवधवादे प्रस्तारं तावदभिधित्सुराह—

20

दहुर सुणए सप्पे, मूसग् पाणातिवाहुदाहरणा ।

एतेसिं पत्थारं, वोच्छामि अहाणुपुव्वीए ॥ ६१३४ ॥

पाणातिपाते एतानि ‘उदाहरणानि’ निदर्शनानि भवन्ति—दर्दुरः शुनकः सर्पो मूषक-श्चेति । ‘एतेषाम्’ एतद्विषयमित्यर्थः ‘प्रस्तारं’ प्रायश्चित्तरचनाविशेषं यथानुपूर्व्यां वक्ष्यामि ॥ ६१३४ ॥ तत्र दर्दुरविषयं तावदाह—

25

ओमो चोदिजंतो, दुपेहियादीसु संपसारेति ।

अहमवि णं चोदिस्सं, न थ लब्भति तारिसं छेडं ॥ ६१३५ ॥

‘अवमः’ अवमरालिको रालिकेन दुःप्रत्युपेक्षितादिषु स्वलितेषु भूयो भूयो नोद्यमानः ‘सम्प्रसारयति’ मनसि पर्यालोचयति—अहमपि “णं” एनं रालिकं नोदयिष्यामि । एवं

१ °वानिष्पन्नेन शङ्का-भोजिका-घाटिकानिवेदनादिपरम्परानिष्पन्नेन वा प्रसङ्गप्राय-श्चित्तेन युक्तम्, कां० ॥ २ °ना वक्ष्यमाणलक्षणेनाऽभ्याख्यां कां० ॥ ३ ‘प्रस्ताराः’ प्रायश्चित्तरचनाविशेषा भवन्ति, न पञ्च न वा सप्त इत्येवकारार्थः । तद्यथा कां० ॥ ४ प्रतिज्ञातमेव निर्वाहयन् दर्दुरविषयं प्रस्तारं तावदाह इतिरूपमवतरणं कां० ॥

पर्यालोच्य प्रयत्नेन गवेषयन्नपि तादृशं छिद्रं रात्रिकस्य न लभते ॥ ६१३५ ॥

अन्नेण घातिए दद्दुरम्मि दद्दु चलणं कतं ओमो ।

उद्वितो एस तुमे, ण मि त्ति बितियं पि ते णत्थी ॥ ६१३६ ॥

अन्यदा च भिक्षादिपर्यटने अन्येन केनापि दर्दुरे घातिते रात्रिकेन च तस्योपरि 'चलनं' ५ पादं कृतं दृष्ट्वाऽवमो ब्रवीति—एष दर्दुरस्त्वयाऽपद्रावितः । रात्रिको वक्ति—न मयाऽपद्रावितः । अवमः प्राह—'द्वितीयमपि' मृषावार्दव्रतं 'ते' तत्र नास्ति ॥ ६१३६ ॥

एवंभणतस्तस्येयं प्रायश्चित्तरचना—

वच्चति भणाति आलोय निकाए पुच्छित्ते णिसिद्धे य ।

साहु गिहि मिलिय सव्वे, पत्थारो जाव वयमाणे ॥ ६१३७ ॥

10

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१३८ ॥

स एवमुक्त्वा ततो निवृत्त्याऽऽचार्यसकाशं ब्रजति मासलघु । आगत्य भणति यथा—तेन दर्दुरो मारितः, एवंभणतो मासगुरु । योऽसावभ्याख्यातः स गुरुणां सकाशमागतः, आचार्यैश्चोक्तम्—“आलोय” त्ति आर्य ! सम्यगालोचय, किं सत्यं भवता दर्दुरो मारितः ?; स 15 प्राह—न मारयामि, एवमुक्तेऽभ्याख्यानदातुश्चतुर्लघु । “निकाए” त्ति इतरो निकाचयति रात्रिकस्तु भूयोऽपि तावदेव भणति तदा चतुर्गुरु । अवमरात्रिको भणति—यदि न प्रत्ययस्ततस्तत्र गृहस्थाः सन्ति ते पृच्छन्ताम्, ततो वृषभा गत्वा पृच्छन्ति, पृष्टे च सति षड्लघु । गृहस्थाः पृष्टाः सन्तः “णिसिद्धं” निषेधं कुर्वन्ति—नास्माभिर्दर्दुरव्यपरोपणं कुर्वन् दृष्ट इति षड्गुरु । “साहु” त्ति ते साधवः समागता आलोचयन्ति नापद्रावित इति तदा छेदः । 20 “गिहि” त्ति अथासावभ्याख्यानदाता भणति—“गृहस्थाः” असंयता यत् प्रतिभासते तद् अलीकं सत्यं वा ब्रुवते, एवंभणतो मूलम् । अथासौ भणति—“मिलिय” त्ति गृहस्थाश्च यूयं चैकत्र मिलिता अहं पुनरेक इतिब्रुवतोऽनवस्थाप्यम् । सर्वेऽपि यूयं प्रवचनस्य बाह्या इति-भणतः पाराञ्चिकम् । एवमुत्तरोत्तरं वदतः पाराञ्चिकं यावत् प्रायश्चित्तप्रस्तारो भवति ॥ ६१३७ ॥ ६१३८ ॥ अथेदमेव भावयति—

25

किं आगओ सि णाहं, अडामि पाणवहकारिणा सद्धिं ।

सम्मं आलोय त्ति य, जा तिण्णि तमेव वियडेति ॥ ६१३९ ॥

रात्रिकं विना स एकाकी समायातो गुरुभिरुक्तः—किमेकाकी त्वमागतोऽसि ? । स प्राह—नाहं प्राणवधकारिणा सार्द्धमयामि । एवमुक्ते रात्रिक आगतो गुरुभिरुक्तः—सम्यगालोचय, कोऽपि प्राणी त्वया व्यपरोपितः ? न वा ? इति । स प्राह—न व्यपरोपितः । 30 एवं त्रीन् वारान् यावदालोचाप्यते । यदि त्रिष्वपि वारेषु तदेव 'विकटयति' आलोचयति तदा परिस्फुटमेव कथ्यते ॥ ६१३९ ॥

१ °द्विरतिलक्षणं व्रतं 'ते' तत्र नास्ति, न केवलं प्रथममित्यपिशब्दार्थः ॥ ६१३६ ॥ कां० ॥
२ °निषेधं निषिद्धं निषेधमित्यर्थः कुर्वन्ति कां० ॥

तुमए किर दहुरओ, हओ त्ति सो वि य भणाति ण मए त्ति ।

तेण परं तु पसंगो, धावति एके व बितिए वा ॥ ६१४० ॥

किल इति द्वितीयस्य साधोर्मुखादस्माभिः श्रुतम्—त्वया दर्दुरः 'हतः' विनाशितः । स प्राह—न मया हत इति । 'ततः परम्' एवंभणनानन्तरं 'प्रसङ्गः' प्रायश्चित्तवृद्धिरूपः 'एकस्मिन्' रात्रिके 'द्वितीये वा' अवमरात्रिके धावति । किमुक्तं भवति ?—यदि तेन रात्रिकेन 5 सत्येनैव दर्दुरो व्यपरोपितः ततो यदि 'सम्यगालोचय' इतिभण्यमानो भूयो भूयो निहुते तदा तस्य प्रायश्चित्तवृद्धिः । अथ तेन न व्यपरोपितः ततः 'इतरस्य' अभ्याख्यानं निकाचयतः प्रायश्चित्तं वर्द्धते ॥ ६१४० ॥ इदमेव भावयति—

एकस्स मुसावादो, काउं णिण्हाइणो दुवे दोसा ।

तत्थ वि य अप्पसंगी, भवति य एको व एको वा ॥ ६१४१ ॥ 10

'एकस्य' अभ्याख्यानदातुरेक एव मृषावादलक्षणो दोषः । यस्तु दर्दुरवधं कृत्वा निहुते तस्य द्वौ दोषौ—एकः प्राणातिपातदोषो द्वितीयो मृषावाददोष इति । 'तत्रापि च' अभ्याख्याने प्राणातिपाते वा कृतेऽपि 'एको वा' अवमरात्रिकः 'एको वा' रात्रिको यदि अप्रसङ्गी भवति तदा न प्रायश्चित्तवृद्धिः । किमुक्तं भवति ?—यदि अवमरात्रिकोऽभ्याख्यानं दत्त्वा न निकाचयति यो वाऽभ्याख्यातः सोऽपि न रूप्यति तदा न प्रायश्चित्तवृद्धिः । अथाभ्याख्याता 15 भूयो भूयः समर्थयति इतरोऽपि भूयो भूयो रूप्यति तदा प्रायश्चित्तवृद्धिः । एवं दर्दुरविषयः प्रस्तारो भावितः । शुनक-सर्प-मूषकविषया अपि प्रस्तारा एवमेव भावनीयाः ॥ ६१४१ ॥

गतः प्राणातिपातप्रस्तारः । सम्प्रति मृषावादा-ऽदत्तादानयोः प्रस्तारमाह—

मोसम्मि संखडीए, मोयगगहणं अदत्तदाणम्मि ।

आरोवणपत्थारो, तं चेव इमं तु णाणत्तं ॥ ६१४२ ॥ 20

मृषावादे सङ्खडीविषयं निदर्शनम् । अदत्तादाने मोदकग्रहणम् । एतयोर्द्वयोरप्यारोपणायाः प्रायश्चित्तस्य प्रस्तारः स एव मन्तव्यः । इदं तु 'नानात्वं' विशेषः ॥ ६१४२ ॥

दीण-कलुणेहि जायति, पडिसिद्धो विसति एसणं हणति ।

जंपति मुहप्पियाणि य, जोग-तिगिच्छा-निमित्ताइं ॥ ६१४३ ॥

कस्यामपि सङ्खड्यामकालत्वात् प्रतिषिद्धौ साधू अन्यत्र गतौ, ततो मुहूर्तान्तरे रत्नाधिके-25 नोक्तम्—ब्रजामः सङ्खड्याम्, इदानीं भोजनकालः सम्भाव्यते । अवमो भणति—प्रतिषिद्धोऽहं न ब्रजामि । ततोऽसौ निवृत्त्याऽऽचार्यायेदमालोचयति, यथा—अयं दीन-करुणवचनैर्याचते, प्रतिषिद्धोऽपि च प्रविशति, एषणां च 'हन्ति' प्रेरयति, अथवा एष गृहं प्रविष्टो मुखप्रि-

१ °तः । सोऽपि च रत्नाधिकः 'भणति' प्रतिब्रूते—न मया कां० ॥ २ °ख्यातः प्राणातिपातं वा कृतवान् सोऽपि यदि न रूप्यति न वा निहुते तदा कां० ॥ ३ °ष्यति स्वापराधं निहुते वा तदा कां० ॥ ४ °तविषयः प्रस्तां कां० ॥ ५ अयं रत्नाधिको दीन-करुणवचनैर्याचते, प्रतिषिद्धोऽपि च गृहपतिगृहं प्रायोग्यलम्पटतया भूयोभूयः प्रविशति, एषणां कां० ॥

याणि योग-चिकित्सा-निमित्तानि जरूपति । एवंविधमृषावादवादं वदतः प्रायश्चित्तप्रस्तारो भवति ॥ ६१४३ ॥ स चायम्—

वच्चइ भणाइ आलोय णिकाए पुच्छिए णिसिद्धे य ।

साहु गिहि मिलिय सन्वे, पत्थारो जाव वदमाणे ॥ ६१४४ ॥

5

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१४५ ॥

गाथाद्वयमपि गतार्थम् (गा० ६१३७-३८) ॥ ६१४४ ॥ ६१४५ ॥

अथादत्तादाने मोदकग्रहणदृष्टान्तं भावयति—

जा फुसति भाणमेगो, वितिओ अण्णत्थ लडुते ताव ।

10

लद्धूण णीति इयरो, ते दिस्स इमं कुणति कोई ॥ ६१४६ ॥

एकत्र गेहे भिक्षा लब्धा, सा चावमेन गृहीता । यावद् असौ 'एकः' अवमरात्तिको भाजनं 'स्पृशति' सम्मार्ष्टिं तावद् 'द्वितीयः' रत्नाधिकः 'अन्यत्र' सङ्खड्वां लडुकान् लब्धवान्, लब्ध्वा च निर्गच्छति । 'इतरः पुनः' अवमः 'तान्' मोदकान् दृष्ट्वा कश्चिदीर्ष्यालुरिदं करोति ॥ ६१४६ ॥ किम् ? इत्यत आह—

15

वच्चइ भणाइ आलोय निकाए पुच्छिए निसिद्धे य ।

साहु गिहि मिलिय सन्वे, पत्थारो जाव वयमाणे ॥ ६१४७ ॥

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१४८ ॥

"वच्चइ" त्ति स निवृत्त्य गुरुसकाशं व्रजति । आगम्य च भणति आलोचयति—रत्नाधिकेना-
२० दत्ता मोदका गृहीता इति । शेषं प्राग्वत् (गा० ६१३७-३८) ॥ ६१४७ ॥ ६१४८ ॥

अथाविरतिकावादे प्रस्तारमाह—

रातिणितवाइतेणं, खलिय-मिलिय-पेळ्णणए उदएणं ।

देउल मेहुण्णम्मि, अब्भक्खाणं कुडंगे वा ॥ ६१४९ ॥

कश्चिदवमरात्तिको रत्नाधिकेनाभीक्ष्णं शिष्यमाणश्चिन्तयति—एषः 'रत्नाधिकवातेन' 'रत्ना-
२५ धिकोऽहम्' इति गर्वेण मां दशविधचक्रवालसामाचार्यामस्वलितमपि कषायोदयेन तर्जयति, यथा—हे दुष्टशैक्षक ! स्वलितोऽसीति । तथा मां निम्नतरमपि पदं पदेन विच्छिन्नं सूत्र-
मुच्चारयन्तं 'हा दुष्टशैक्ष ! किमिति मिलितमुच्चारयसि ?' इति तर्जयति । तथा "पेळ्ण" त्ति अन्यैः साधुभिर्वार्यमाणोऽपि कषायोदयतो मां हस्तेन प्रेरयति । अथवैषा सामाचारी—
रत्नाधिकस्य सर्वं क्षन्तव्यमिति, ततस्तथा करोमि यथा एष मम लघुको भवति । ततोऽन्यद्वा
३० द्वावपि भिक्षाचर्यायै गतौ, तौ च तृषितौ बुभुक्षितौ चेत्येवं चिन्तितवन्तौ—अस्मिन् आर्या-
देवकुले 'कुडङ्गे वा' वृक्षविषमे प्रथमालिकां कृत्वा पानीयं पास्याम इति; एवं चिन्तयित्वा
तौ तदभिमुखं प्रस्थितौ । अत्रान्तरेऽवमरत्नाधिकः परिव्राजिकामेकां तदभिमुखमागच्छन्ती

दृष्ट्वा स्थितः, 'लब्ध एष इदानीम्' इति चिन्तयित्वा तं रत्नाधिकं वदति—अहो ज्येष्ठार्य ! कुरु त्वं प्रथमालिकां पानीयं वा, अहं पुनः संज्ञां व्युत्सक्ष्यामि ॥ ६१४९ ॥ एवमुक्त्वा त्वरितं वसतावागत्य मैथुनेऽभ्यारूयानं दातुं यथा आलोचयति तथा दर्शयति—

जेडुजेण अकज्जं, सज्जं अज्जाघरे कयं अज्जं ।

उवजीवितो य भंते !, मए वि संसङ्कक्खोऽत्थ ॥ ६१५० ॥ 5

ज्येष्ठार्येणाद्य 'सद्यः' इदानीमार्यागृहे कृतं 'अकार्यं' मैथुनसेवालक्षणम्, ततो भदन्त ! तत्संसर्गतो मयाऽपि 'संसृष्टकरूपः' मैथुनप्रतिसेवा 'अत्र' अस्मिन् प्रस्तावे उपजीवितः ॥ ६१५० ॥

अत्राप्ययं प्रायश्चित्तप्रस्तारः—

वच्चति भणाति आलोय निकाए पुच्छिण्ण णिसिद्धे य ।

साहु गिहि मिलिय सव्वे, पत्थारो जाव वयमाणे ॥ ६१५१ ॥ 10

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु-गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१५२ ॥

अवमरात्तिको निवृत्त्य गुरुसकाशं व्रजति लघुमासः । आगम्य च गुरुन् भणति— ज्येष्ठार्येण मया चाकृत्यमासेवितम्, अतो मम तावद् महाव्रतान्यारोपयत; एवं रत्नाधिकस्य लघूभवनाभिप्रायेण भणतो गुरुमासः । रत्नाधिक आगतः सूरिणा भणितः—किं त्वया 15 संसृष्टकरूप आसेवितः ? स प्राह—नासेवितः, ततश्चतुर्लघु । इतरो निकाचयति चतुर्गुरु इत्यादि प्राग्वद् द्रष्टव्यम् (गा० ६१३७-३८) ॥ ६१५१ ॥ ६१५२ ॥

गतोऽविरत्तिकारवादः । अथापुरुषवादमाह—

तइओ त्ति कथं जाणसि, दिट्ठा णीया सें तेहि मी वुत्तो ।

वड्ढति ततिओ तुब्भं, पव्वावेतुं मम वि संका ॥ ६१५३ ॥ 20

दीसति य पाडिरूवं, ठित-चंक्कम्मिमत-सरीर-भासाहिं ।

बहुसो अपुरिसवयणे, सवित्थराऽऽरोवणं कुज्जा ॥ ६१५४ ॥

कोऽपि साधुस्तथैव छिद्रान्वेषी भिक्षातो निवृत्त्य रत्नाधिकमुद्दिश्याऽऽचार्यं भणति— एष साधुः 'तृतीयः' त्रैराशिकः । आचार्यः प्राह—कथं जानासि ? । स प्राह—मयैतस्य निजका दृष्टाः तैरहमुक्तः—वर्तते युष्माकं तृतीयः प्रव्राजयितुम् ?; ततो ममापि हृदये 25 शङ्का जाता ॥ ६१५३ ॥ अपि च—

अस्य साधोः 'प्रतिरूपं' नपुंसकानुरूपं रूपं स्थित-चङ्कमित-शरीर-भाषादिभिर्लक्षणैर्दृश्यते । एवं बहुशः 'अपुरुषवचने' नपुंसकवादे वर्तमानस्य सविस्तरमारोपणां कुर्यात् ॥ ६१५४ ॥

तद्यथा—

वच्चति भणाति आलोय निकाए पुच्छिण्ण निसिद्धे य । 30

साहु गिहि मिलिय सव्वे, पत्थारो जाव वयमाणे ॥ ६१५५ ॥

१ °नीमुपाय इति चिन्त° कां० ॥ २ °वादविषयः प्रस्तारः । अथापुरुषवादे प्रस्तारमाह इतिरूपमवतरणं कां० ॥ ३ °राम् 'आरोपणां' प्रायश्चित्तविरचनारूपां कुर्या° कां० ॥

मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१५६ ॥

स निवृत्त्य एकाकी प्रतिश्रयं व्रजति लघुमासः । आगतो गुरुन् भणति—एष साधुसै-
राशिक एतदीयसज्ञातकैरुक्तः, अत्र गुरुमासः । शेषं प्राग्वत् (गा० ६१३७-३८)
६ ॥ ६१५५ ॥ ६१५६ ॥ अथ दासवादमाह—

खरओ त्ति कहं जाणसि, देहायारा कहिति से हंदी ! ।

छिकोवण उब्भंडो, णीयासी दारुणसभावो ॥ ६१५७ ॥

कोऽपि साधुस्तथैव रत्नाधिकमुद्दिश्याचार्यं भणति—अयं साधुः 'खरकः' दास इति ।
आचार्यं आह—कथं जानासि ? । इतरः प्राह—एतदीयनिजकैर्मम कथितम् । तथा 'देहाकाराः'
10 कुब्जतादयः "से" तस्य "हंदी" इत्युपप्रदर्शने दासत्वं कथयन्ति । तथा "छिकोवण" त्ति
शीघ्रकोपनोऽयम्, "उब्भंडो नाम" असंवृतपरिधानादिः, 'नीचासी' नीचतरे आसने उपवेश-
नशीलः, दारुणस्वभाव इति प्रकटार्थम् ॥ ६१५७ ॥ अथ "देहाकार" त्ति पदं व्याख्याति—

देहेण वा विरूवो, खुजो वडभो य बाहिरप्पादो ।

फुडमेव से आयारा, कहिति जह एस खरओ त्ति ॥ ६१५८ ॥

16 स प्राह—देहेनाप्ययं विरूपः, तद्यथा—कुब्जो वडभो बाह्यपादो वा । एवमादयस्तस्याऽऽ-
काराः स्फुटमेव कथयन्ति, यथा—एषः 'खरकः' दास इति ॥ ६१५८ ॥ अथाऽऽचार्यः प्राह—

केइ सुरूव दुरूवा, खुजा वडभा य बाहिरप्पाया ।

न हु ते परिभवियव्वा, वैयणं व अणारियं वोत्तुं ॥ ६१५९ ॥

इह नामकर्मोदयवैचित्र्यतः 'केचिद्' नीचकुलोत्पन्ना अपि दासादयः सुरूपा भवन्ति,
20 'केचित् तु' राजकुलोत्पन्ना अपि दुरूपाः भवन्ति, तथा कुब्जा वडभा बाह्यपादा अपि भवन्ति,
अतः 'नहि' नैव ते परिभवितव्याः 'अनार्यं वा वचनं' 'दासोऽयम्' इत्यादिकं वक्तुं योग्याः
॥ ६१५९ ॥ अत्रापि प्रायश्चित्तप्रस्तारः—

वच्चति भणाति आलोय निकाए पुच्छिए निसिद्धे य ।

साहु गिहि मिलिय सव्वे, पत्थारो जाव वयमाणे ॥ ६१६० ॥

25 मासो लहुओ गुरुओ, चउरो लहुगा य होंति गुरुगा य ।

छम्मासा लहु गुरुगा, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१६१ ॥

[व्याख्या प्राग्वत्] ॥ ६१६० ॥ ६१६१ ॥ गतो दासवादः । अथ द्वितीयपदमाह—

१ रुक्तोऽस्सीत्यत्र गुरुमासः । शेषं प्राग्वत् ॥ ६१५५ ॥ ६१५६ ॥ उक्तोऽपुरुषवादे
प्रस्तारः । अथ दासवादे प्रस्तारमभिधातुकाम इदमाह कां० ॥ २ वयणं अवगारियं वोत्तुं
ताभा० ॥ ३ स निवृत्त्य एकाकी वसति व्रजति लघुको मासः । वसतिमागम्य गुरुणा-
मन्तिके रत्नाधिकमुद्दिश्य भणति—अयं साधुर्दास इव लक्ष्यते इति भणतो गुरुमासः ।
इत्यादि प्रागुक्तनीत्या (गा० ६१३७-३८) सर्वमपि यथायोग्यं वक्तव्यम् ॥ ६१६० ॥ ६१६१ ॥
तदेवं दर्शिताः षडपि प्रस्ताराः । अथ द्वितीयपदमाह कां० ॥

विद्वयपयमणाभोगे, सहसा वीचूण वा समाउट्टे ।

जाणंतो वा वि पुणो, विविचणट्टा वदेजा वि ॥ ६१६२ ॥

द्वितीयपदे अनाभोगेन सहसा वा प्राणवधादिविषयं वादमुक्त्वा भूयः 'समावर्तेत' प्रत्या-
वर्तेत, मिध्यादुष्कृतमपुनःकरणेन दद्यादित्यर्थः । अथवा जानन्नपि, पुनःशब्दो विशेषणे, स
चैतद् विशिनष्टि—योऽयोग्यः शैक्षः प्रत्राजितस्तस्य विवेचनार्थं प्राणातिपातादिवादमपि ५
वदेद् येनासाबुद्धेजितो गणाद् निर्गच्छति ॥ ६१६२ ॥

॥ प्रस्तारप्रकृतं समाप्तम् ॥

क ष्ट का बु ङ्ग र ण प्र कृ त म्

सूत्रम्—

निग्गंधस्स य हत्थंसि वा पायंसि वा कायंसि वा खाणू वा 10
कंटगे वा हीरे वा सक्करे वा परियावज्जेज्जा, तं च निग्गंधे
नो संचाइच्चाएज्जा नीहरित्तए वा विसोहित्तए वा, तं नि-
ग्गंधी नीहरमाणी वा विसोहेमाणी वा नो अतिक्रमइ ३ ॥

निग्गंधस्स अच्चिंसि पाणे वा बीए वा रए वा परिया-
वज्जेज्जा, तं च निग्गंधे नो संचाएज्जा नीहरित्तए वा 15
विसोहित्तए वा, तं निग्गंधी नीहरमाणी वा विसोहेमाणी
वा नो अतिक्रमइ ४ ॥

निग्गंधीए हत्थंसि वा पायंसि वा कायंसि वा खाणु वा
कंटए वा हीरए वा सक्करे वा परियावज्जेज्जा, तं च निग्गं-
धी नो संचाइज्जा नीहरित्तए वा विसोहित्तए वा, तं च 20
निग्गंधे नीहरमाणे वा विसोहेमाणे वा नाइक्रमइ ५ ॥

निग्गंधीए अच्चिंसि पाणे वा बीए वा रए वा
जाव निग्गंधे नीहरमाणे वा विसोहेमाणे वा नाइ-
क्रमइ ६ ॥

अस्य सूत्रचतुष्टयस्य सम्बन्धमाह—

पायं गता अकप्पा, इयाणि वा कप्पिता इमे सुत्ता ।

आरोवणा गुरु त्ति य, तेण तु अण्णोण्ण समणुण्णा ॥ ६१६३ ॥

‘प्रायः’ प्रायेण ‘अकल्पिकानि’ ‘नी कल्पन्ते’ इति निषेधप्रतिपादकानि सूत्राणि इहा-
ध्ययने गतानि । ‘इदानीम्’ इत ऊर्द्धमिमानी कल्पिकसूत्राणि भण्यन्ते । ‘वा’ विभाषायाम्,
सूत्रेणानुज्ञायार्थतः प्रतिषेधः क्रियते, एवं वैकल्पिकान्यनुज्ञासूत्राणीत्यर्थः । अथ किमर्थमत्र
सूत्र एवानुज्ञा कृता ? इत्याह—“आरोवणा” इत्यादि । यदि कारणे निर्ग्रन्थस्य निर्ग्रन्थी
5 निर्ग्रन्थ्या वा निर्ग्रन्थः कण्टकादिकं न नीहरति तदा चतुर्गुरु । एवमारोपणा ‘गुरुका’ महती
तेन कारणेन ‘अन्योन्यं’ परस्परं समनुज्ञा सूत्रेषु कृता ॥ ६१६३ ॥

आह—यदि सूत्रेणानुज्ञातं ततः किमर्थमर्थतः प्रतिषिध्यते ? इति अत आह—

जह चेव य पडिसेहे, होंति अणुन्ना तु सव्वसुत्तेसु ।

तह चेव अणुण्णाए, पडिसेहो अत्थतो पुव्वं ॥ ६१६४ ॥

10 यथैव कण्ठतः सूत्रपदैः प्रतिषेधे कृते सर्वसूत्रेष्वप्यर्थतोऽनुज्ञा भवति तथैव येषु सूत्रेषु
साक्षात् ‘अनुज्ञातम्’ अनुज्ञा कृता तेषु पूर्वमर्थतः प्रतिषेधस्ततोऽनुज्ञा क्रियते ॥ ६१६४ ॥

अथवा प्रकारान्तरेण सम्बन्धः, तमेवाह—

तट्ठाणं वा वुत्तं, निग्गंथो वा जता तु ण तरेज्जा ।

सो जं कुणति दुहट्ठो, तदा तु तट्ठाणमावज्जे ॥ ६१६५ ॥

15 अथवा ‘तत्स्थानं’ तस्य—प्राणातिपातादिकर्तुः स्थानं—प्रायश्चित्तं सम्यगप्रतिपूरयतोऽभ्या-
ख्यानदातुर्भवति इत्युक्तम् । अत्रापि निर्ग्रन्थः कण्टकादिकं यदा उद्धर्तुं ‘न तरेत्’ न शक्नु-
यात् तदा यदि निर्ग्रन्थी तस्य कण्टकादिनीहरणं न करोति तदा स निर्ग्रन्थः ‘दुःखार्तः’
पीडितो यद् आत्मविराधनां संयमविराधनां वा करोति ‘तत्स्थानं’ तन्निष्पन्नं प्रायश्चित्तं सा
निर्ग्रन्थी आपर्धते । अत इदं सूत्रमारभ्यते ॥ ६१६५ ॥

20 अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—निर्ग्रन्थस्यै ‘अधःपादे’ पादतले स्थाणुर्वा कण्टको
वा हीरो वा शर्करो वा ‘पर्यापतेत्’ अनुप्रविशेत्, ‘तच्च’ कण्टकादिकं निर्ग्रन्थो न शक्नुयात्
‘नीहर्तुं वा’ निष्काशयितुं वा ‘विशोधयितुं वा’ निःशेषमपनेतुम्, तद् निर्ग्रन्थी नीहरन्ती
वा विशोधयन्ती वा नातिक्रामति, आज्ञामिति गम्यते इति प्रथमसूत्रम् ॥

द्वितीयसूत्रे—निर्ग्रन्थस्य ‘अक्षिण’ लोचने ‘प्राणा वा’ मशकादयः सूक्ष्माः ‘बीजानि वा’
25 सूक्ष्माणि श्यामाकादीनि ‘रजो वा’ सच्चित्तमचित्तं वा पृथिवीरजः ‘पर्यापतेत्’ प्रविशेत्,

१ °यने उद्देशादपि गतानि । ‘इदानीम्’ इत ऊर्द्धमिमानी ‘वा’ इति विकल्पेन
कल्पिकानि सूत्राणि भण्यन्ते । सूत्रेणानुज्ञायार्थतः कां० ॥ २ °स्परं निर्ग्रन्थस्य निर्ग्रन्थ्याश्च
कण्टकोद्धरणादौ समनुज्ञा एतेषु चतुर्ष्वपि सूत्रेषु कां० ॥ ३ °ष्वपि ‘अर्थतः’ निर्युक्तौ
भाष्ये वाऽनुज्ञा कां० ॥ ४ °द्यते । उपलक्षणमिदम्, तेन निर्ग्रन्थ्या अशक्नुवत्याः कण्टका-
द्युद्धरणं यदि निर्ग्रन्थो न कुरुते तदा निर्ग्रन्थी यत् परितापादिकमवाप्नोति तन्निष्पन्नं
निर्ग्रन्थस्य प्रायश्चित्तम् इत्यत्र सूत्रचतुष्टयेऽभिधीयते ॥ ६१६५ ॥ अनेन कां० ॥ ५ °स्य,
चशब्दोवाक्ययोपन्यासे, ‘अधः’ कां० ॥ ६ °म् ॥ तथा—निर्ग्रं कां० ॥

‘तच्च’ प्राणादिकं निर्ग्रन्थो न शक्त्यान्वीहर्तुमित्यादि प्राभवत् ॥

तृतीय-चतुर्थसूत्रे निर्ग्रन्थविषये एवमेव व्याख्यातव्ये । इति सूत्रचतुष्टयार्थः ॥

अथ निर्युक्तिविस्तरः—

पाए अच्छि विलम्बे, समणाणं संजएहि कायव्वं ।

समणीणं समणीहिं, वोच्चत्थे होंति चउगुरुगा ॥ ६१६६ ॥ 5

पादे अक्षिण वा विलम्बे कण्टक-कणुकादौ श्रमणानां संयतैर्नाहरणं कर्तव्यम्, श्रमणीनां पुनः श्रमणीभिः कार्यम् । अथ व्यत्यासेन कुर्वन्ति तदा चतुर्गुणवः ॥ ६१६६ ॥

एते चापरे दोषाः—

अण्णत्तो च्चिय कुंटसि, अण्णत्तो कंटओ खतं जातं ।

दिट्ठं पि हरति दिट्ठिं, किं पुण अदिट्ठ इतरस्स ॥ ६१६७ ॥ 10

संयतः संयत्याः पार्श्वीत् कण्टकमाकर्षयन् कैतवेन यथाभावेन वा अपावृत उपविशेत् ततः सा तं तथास्थितं पश्यन्ती कण्टकस्थानादन्यत्रान्यत्र शल्योद्धरणादिना कुण्टयेत्, खन्यादित्यर्थः । ततः साधुर्ब्रूयात्—अन्यत एव त्वं कुण्टयसि कण्टकश्चान्यत्र समस्ति एवं मे क्षतं सञ्जातम् । सा प्राह—‘इतरस्य’ पुरुषस्य सम्बन्धि सागारिकं दृष्टमपि भुक्तभोगिन्याः स्त्रिया अनेकशो विलोकितमपि दृष्टिं हरति किं पुनरदृष्टमभुक्तभोगिन्याः?, तस्याः सुतरां दृष्टिं हस्तीत्यर्थः । एवं भिन्नकथायां प्रतिगमनादयो दोषाः ॥ ६१६७ ॥

यदा तु निर्ग्रन्थो निर्ग्रन्थ्याः कण्टकमुद्धरति तदाऽयं दोषः—

कंटग-कणुए उद्धर, धणितं अवलंब मे भमति भूमी ।

सूलं च बत्थिसीसे, पेळेहिं घणं थणो फुरति ॥ ६१६८ ॥

काचिदार्यिका कैतवेनेदं ब्रूयात्—‘कण्टक-कणुके’ पादे कण्टकं चक्षुषि च कणुकमुद्धर, 20 ‘धणियं’ अत्यर्थं मामवलम्बस्व, यतो मम भ्रमिवशेन भूमिर्भ्रमति । शूलं वा बस्तिशीर्षे मम समायाति तेन स्तनः स्फुरति, अतो घनं प्रेरय । एवं भिन्नकथायां सद्यश्चारित्रविनाशः ॥ ६१६८ ॥

एए चेव य दोसा, कहिया थीवेद आदिसुत्तेसु ॥

अयपाल-जंबु-सीउण्हपाडणं लोगिगी रोहा ॥ ६१६९ ॥

‘एत एव’ अनन्तरोक्ता दोषाः स्त्रीवेदविषयाः ‘आदिसूत्रेषु’ सूत्रकृताङ्गान्तर्गतस्त्रीपरि- 25

१ °यान्निर्हर्तुं वा विशोधयितुं वा, निर्ग्रन्थी निर्हरन्ती वा विशोधयन्ती वा नातिक्रामत्याङ्गामिति द्वितीयसूत्रम् ॥ तथा निर्ग्रन्थ्याश्च ‘अधःपादे’ पादतले स्थाणुर्वा कण्टको वा हीरो वा शर्करो वा ‘पर्यापद्येत’ अनुप्रविशेत् ‘तच्च’ कण्टकादिकं निर्ग्रन्थी न शक्त्यात् निर्हर्तुं वा विशोधयितुं वा, तद् निर्ग्रन्थो निर्हरन् वा विशोधयन् वा नातिक्रामतीति तृतीयसूत्रम् ॥ निर्ग्रन्थ्याश्चाक्षिण प्राणा वा बीजानि वा रजो वा पर्यापद्येत, ‘तच्च’ प्राणादिकं निर्ग्रन्थी न शक्त्याद् निर्हर्तुं वा विशोधयितुं वा, तं निर्ग्रन्थो निर्हरन् वा विशोधयन् वा नातिक्रामतीति चतुर्थसूत्रम् । इति सूत्रचतुष्टयार्थः कां० ॥ २ °यतैरेव तस्य कण्टकादेरुद्धरणं कर्त्तं कां० ॥ ३ °क्ताः चकाराद् अपरे च बहवो दोषाः कां० ॥

ज्ञाध्ययनादिषु सविस्तरं कथिताः । अत्र चाजापालक-शीतोष्ण-जम्बूपातनोपलक्षिता लौकिकी रोहायाः कथा । तद्यथा—

रोहा नामं परिव्वाइया । ताए अयावालगो दिट्ठो । सो ताए अभिरुईओ । तीए चित्तिं—विन्नाणं से परिक्खामि । सो य तथा जंबूतरुवराख्खो । तीए फलाणि पणईओ । 5 तेण भन्नई—किं उण्हाणि देमि ? उयाहु सीयलाणि ? ति । तीए भण्णइ उण्हाणि । तओ तेण धूलीए उवरिं पाडियाणि, भणिया—खाहि ति । तीए फूमिउं धूर्लिं अवणेउं खइयाणि । पच्छा सा भणइ—कहं भणसि उण्हाणि ? । तेण भन्नइ—जं उण्हयं होइ तं फूमिउं सीयली-कज्जइ । सा तुट्ठा । पच्छा भणति माइट्ठणेणं—कंटओ मे लगो ति । सो उद्धरिउमारद्धो । तीए सणियंसणियं हासियं । सो वि तुसिणीओ कंटगं पुलोएत्ता भणइ—न दीसइ कंटगो 10 ति । तीए तस्स पण्ही दिण्णा । एवं सो कइयवकंटउद्धरणेणं तीए खलीकओ । एवं साहुणो वि एवंविहा दोसा उप्पज्जंति ॥ ६१६९ ॥ किञ्च—

मिच्छते उड्डाहो, विराहणा फास भावसंबंधो ।

पडिगमणादी दोसा, भुत्तमभुत्ते य णेयव्वा ॥ ६१७० ॥

मिथ्यात्वं नाम—निर्ग्रन्थ्याः कण्टकमुद्धरन्तं संयतं दृष्ट्वा लोको ब्रूयात्—यथा वादिनस्तथा 15 कारिणोऽमी न भवन्ति । उड्डाहो वा भवेत्—अहो ! यद् एवमियं पादे गृहीता तद् नून-मन्यदाऽप्यनयोः साङ्गत्यं भविष्यति । विराहना वा संयमस्य भवति, कथम् ? इत्याह— 'स्पर्शतः' शरीरसंस्पर्शेनोभयोरपि भावसम्बन्धो भवति । ततो भुक्तभोगिनोरभुक्तभोगिनोर्वा तयोः प्रतिगमनादयो दोषा ज्ञातव्याः ॥ ६१७० ॥ अथ मिथ्यात्वपदं भावयति—

दिट्ठे संका भोइय, घाडिग णाती य गामवहिया य ।

20 चत्तारि छ च लहु गुरु, छेदो मूलं तह दुगं च ॥ ६१७१ ॥

आरक्खियपुरिसाणं, तु साहणे पार्वती तहा मूलं ।

अणवट्ठो सेट्ठीणं, दसमं च णिवस्स कथितम्मि ॥ ६१७२ ॥

तस्याः कण्टकमुद्धरन् केनचिद् दृष्टः, तस्य च 'शङ्का' 'किं मन्ये मैथुनार्थम् ?' इति- 25 लक्षणा यदि भवेत् तदा चतुर्लघु । भोजिकायाः कथने चतुर्गुरु । घाटितनिवेदने षड्लघु । ज्ञातिज्ञापने षड्गुरु । ग्रामाद् बहिः कथने च्छेदः ॥ ६१७१ ॥

मूलादित्रयं पुनरित्थं मन्तव्यम्—

आरक्षिकपुरुषाणां कथने मूलं प्राप्नोति । श्रेष्ठिनः कथितेऽनवस्थाप्यं भवेत् । नृपस्य कथने 'दशमं' पाराञ्चिकम् । एते संयतानां संयतीनां च परस्परं कण्टकोद्धरणे दोषा उक्ताः ॥ ६१७२ ॥ एए चेव य दोसा, अस्संजतिकाहि पच्छकम्मं च ।

१ °स्तरं परमगुरुभिः कथिताः । तदर्थिना सूत्रकृताङ्गटीकैवावलोकनीया । अत्र चाजा० कां० ॥ २ °वती भवे मूलं भा० विना ॥ ३ निर्ग्रन्थस्य निर्ग्रन्थी निर्ग्रन्थ्या वा निर्ग्रन्थः कण्टकमुद्धरन्तौ यदि केनचिद् दृष्टौ, तस्य च कां० ॥ ४ अथाऽसंयतैरसंयतीभिश्च कण्टकोद्धरणं कारयतां दोषानाह इत्यवतरणं कां० ॥

गिहिएहिं पञ्चकम्मं, तम्हा समणेहिं कायव्वं ॥ ६१७३ ॥

एत एव दोषा असंयतिकाभिः कण्टकोद्धरणं कारयतो मन्तव्याः, 'पश्चात्कर्म च' अप्का-
येन हस्तप्रक्षालनरूपं तासु भवति । गृहिभिस्तु कारयतः पश्चात्कर्म भवति न पूर्वाक्ता दोषाः ।
अतः श्रमणैः श्रमणानां कण्टकोद्धरणं कर्तव्यम् ॥ ६१७३ ॥ अत्र परः प्राह—

एवं सुत्तं अफलं, सुत्तनिवातो तु असति समणाणं ।

5

गिहि अण्णतित्थि गिहिणी, परउत्थिगिणी तिविह भेदो ॥ ६१७४ ॥

यदि संयतीभिः न कारयितव्यं तत एवं सूत्रमफलं प्राप्नोति । सूरिराह—सूत्रनिपातैः
श्रमणानामभावे मन्तव्यः । तत्र च प्रथमं गृहिभिः कण्टकोद्धरणं कारणीयम्, तदभावेऽ-
न्यतीर्थिकैः, तदप्राप्तौ गृहस्थाभिः, तदसम्भवे परतीर्थिकीभिरपि कारयितव्यम् । एषु च प्रत्येकं
त्रिविधो भेदः । तद्यथा गृहस्थस्त्रिविधः—पश्चात्कृतः श्रावको यथाभद्रकश्च । एवं परतीर्थि-
कोऽपि त्रिधा मन्तव्यः । गृहस्था परतीर्थिकी च त्रिविधा—स्थविरा मध्यमा तरुणी चेति ।
तत्र गृहस्थेन कारयन् प्रथमं पश्चात्कृतेन, ततः श्रावकेण, ततो यथाभद्रकेणापि कारयति ।
स च कण्टकाकर्षणानन्तरं प्रज्ञापनीयः—मा हस्तप्रक्षालनं कार्षीः । एवमुक्ते यद्यसावशौच-
वादी तदा हस्तं हस्तेनैव प्रोञ्छति प्रस्फोटयति वा ॥ ६१७४ ॥ अथ शौचवादी ततः—

जइ सीसम्मि ण पुंछति, तणु पोत्तेसु व ण वा वि पप्फोडे ।

15

तो सि अण्णोसि असति, दवं दलंति मा वोदगं घाते ॥ ६१७५ ॥

यदि हस्तं शीर्षे वा तनौ वा 'पोतेषु वा' वस्त्रेषु न प्रोञ्छति न वा प्रस्फोटयति 'गृहे
गतो हस्तं प्रक्षालयिष्यामि' इति कृत्वा, ततः "से" तस्य अन्येषाम् 'असति' अभावे प्राशुक-
मात्मीयं द्रवं हस्तधावनाय ददति, मा 'उदकम्' अप्कायं घातयेदिति कृत्वा । गृहस्थानामभावे
परतीर्थिकेनापि कारयन् एवमेव पश्चात्कृतादिक्रमेण कारयेत् । तेषामभावे गृहस्थाभिरपि कार-
येत् ॥ ६१७५ ॥ कथम् ? इत्याह—

माया भगिणि धूया, अज्जिय णत्तीय सेस तिविधाओ ।

आगाढे कारणम्मि, कुसलेहिं दोहिं कायव्वं ॥ ६१७६ ॥

या तस्य निर्मन्थस्य माता भगिनी दुहिता वा 'अर्थिका वा' पितामही 'नमृका वा' पौत्री
तया कारयितव्यम् । एतासामभावे याः 'शेषाः' अनालबद्धाः स्त्रियस्ताभिरपि कारयेत् । ताश्च
त्रिविधाः—स्थविरा मध्यमास्तरुण्यश्च । तत्र प्रथमं स्थविरया, ततो मध्यमया, ततस्तरुण्याऽपि
कारयितव्यम् । आगाढे कारणे कुशलाभ्यां द्वाभ्यामपि कण्टकोद्धरणं कर्तव्यम्, कारयितव्य-

१ 'यतीभिः कण्टकोद्धरणं सूत्रेऽनुज्ञातमपि साधुभिः न कार° कां० ॥ २ 'तः सूत्राव-
तारः श्रमणानाम् 'असति' अभावे कां० ॥ ३ मा वा दगं ताभा० कां० । एतदनुसारेणैव कां०
टीका, दृश्यतां टिप्पणी ४ ॥ ४ तस्य 'अन्यस्य' अशौचवादिनः 'असति' अभावे प्राशुकमात्मीयं
द्रवं हस्तधावनाय ददति, मा शौचवादितया गृहं गतः सन् 'दकम्' अप्कायं घातयेदिति
कृत्वा । हन्त्यर्थाश्चेतिवदत्र(?) चौरादिको हन्धानुरवगन्तव्यः । तथा गृहस्थानां कां० ॥
५ 'आगाढे कारणे' अन्येनोद्धर्तुमशक्य-प्रबलव्यथाकारिकण्टकलक्षणे कुशलाभ्यां कां० ॥

मित्यर्थः ॥ ६१७६ ॥ के पुनस्ते द्वे ? इत्याह—

गिहि अण्णतिस्थि पुरिमा, इत्थी वि य गिहिणि अण्णतित्थीया ।
संबंधि एतरा वा, वइणी एमेव दो एने ॥ ६१७७ ॥

गृहस्थपुरुषोऽन्यतीर्थिकपुरुषश्चेति द्वयम्, गृहस्थी अन्यतीर्थिकी चेति वा द्वयम्, सम्ब-
5 न्धिनी 'इतरा वा' असम्बन्धिनी व्रतिनी एवं वा द्वयम् । एतेषां द्विकानामन्यतरेण कुशलेन
आगाढे कारणे कारयितव्यम् ॥ ६१७७ ॥ आह—'श्रमणानामभावे सूत्रनिपातो भवति'
(गा० ६१७४) इत्युक्तम्, कदा पुनरसौ साधूनामभावो भवति ? इत्याह—

तं पुण सुण्णारण्णे, दुट्टारण्णे व अकुसलेहिं वा ।

कुसले वा दूरस्थे, ण चएइ पदं पि गंतुं जे ॥ ६१७८ ॥

10 'साधवो न भवन्ति' इति यदुक्तं तत् पुनरित्थं सम्भवति—'शून्यारण्यं' ग्रामादिभिर्वि-
रहिता अटवी, 'दुट्टारण्यं वा' व्याघ्र-सिंहादिभयाकुलम्, एतयोः साधूनामभावो भवेत् । उप-
लक्षणत्वाद् अशिवादिभिः कारणैरेकाकी सञ्जात इत्यपि गृह्यते । एषा साधूनामसदसत्ता ।
सदसत्ता तु सन्ति साधवः परमकुशलाः—कण्टकोद्धरणेऽदक्षाः, अथवा यः कुशलः सः 'दूरस्थः'
दूरे वर्तते, स च कण्टकविद्धपादः पदमपि गन्तुं न शक्नोति ततः पूर्वोक्ता यतना कर्तव्या
15 ॥ ६१७८ ॥ अथ सामान्येन यतनामाह—

परपक्ख पुरिस गिहिणी, असोय-कुसलाण मोत्तु पडिक्खे ।

पुरिस जयंत मणुण्णे, होंति सपक्खेतरा वा तू ॥ ६१७९ ॥

इह प्रथमं पश्चार्द्धं व्याख्याय ततः पूर्वार्द्धं व्याख्यास्यते । ये 'यतमानाः' संविन्नाः साम्भो-
गिकाः पुरुषास्तैः प्रथमं कारयेत्, तदभावे अमनोज्ञैः—असाम्भोगिकैः, तदभावे ये इतरे—
20 पार्श्वस्थादयस्तैर्वा कारयेत् । एषा स्वपक्षे यतना भणिता । अथैव स्वपक्षो न प्राप्यते ततः
'परपक्खे'त्यादि पूर्वार्द्धम्—'परपक्षे' गृहस्था-ऽन्यतीर्थिकरूपे प्रथमं पुरुषैः, ततः 'गेहिनीभिः'
स्त्रीभिरपि कारयेत्, तत्राप्यशौचवादिभिः कुशलैश्च कारापणीयम् । अत एवाह—अशौच-
वादि-कुशलानां 'प्रतिपक्षाः' ये शौचवादिनोऽकुशलश्च तान् मुक्त्वा कारयितव्यम् । अथै-
तेऽपि न प्राप्यन्ते तदा संयतीभिरपि कारयेत्, तत्रापि प्रथमं मातृ-भगिन्यादिभिर्नीलवद्भाभिः,
25 तदभावेऽसम्बन्धिनीभिरपि स्थविरा-मध्यमा-तरुणीभिर्यथाक्रमं कारयेत् ॥ ६१७९ ॥

कथं पुनस्तया कण्टक उद्धरणीयः ? इत्याह—

सच्छुद्धर णक्खेण व, अच्छिव वत्थंतरं व इत्थीसु ।

भूमि-कट्ट-तलोरुसु, काऊण सुसंबुडा दो वि ॥ ६१८० ॥

शरयोद्धरणेन नखेन वा पादमस्पृशन्ती कण्टकमुद्धरति । अथैवं न शक्यते ततो वस्त्रा-
30 न्तरितं पादं भूमौ कृत्वा यद्वा काष्ठे वा तले वा ऊरौ वा कृत्वा उद्धरेत् । 'द्वावपि च'
संयती-संयतौ सुसंबुतावुपविशतः । एषः 'स्त्रीषु' कण्टकमुद्धरन्तीषु विधिरवगन्तव्यः ॥ ६१८० ॥

१ 'ति "जे" इति पादपूरणे निपातो वाक्यालङ्कारे, ततः कां० ॥ २ 'तुः' पाद-
पूरणे । एषा कां० ॥ ३ 'न "णक्खेण व" ति नखद्वरणिकया वा पादं कां० ॥

एमेव य अच्छिम्मि, चंपादिदुंतौ णवरि नाणत्तं ।

निग्गंथीण तहेव य, णवरिं तु असंबुडा काई ॥ ६१८१ ॥

एवमेव अक्षिसूत्रेऽपि सर्वमपि वक्तव्यम् । 'नवरं' नानात्वं चम्पादृष्टान्तोऽत्र भवति । यथा किल चम्पायां सुभद्रया तस्य साधोश्चक्षुषि पतितं तृणमपनीतं तथाऽन्यस्यापि साधो-
श्चक्षुषि प्रविष्टस्य तृणादेः कारणे निर्ग्रन्थ्याऽपनयनं सम्भवतीति दृष्टान्तभावार्थः । निर्ग्रन्थी-5
नामपि सूत्रद्वयं तथैव वक्तव्यम् । नवरम्—काचिदसंबुता भवति ततः प्रतिगमनादयः पूर्वोक्ता
दोषा भवेयुः । द्वितीयपदे निर्ग्रन्थस्तासां प्रागुक्तविधिना कण्टकादिकमुद्धरेत् ॥ ६१८१ ॥

॥ कण्टकाद्युद्धरणप्रकृतं समाप्तम् ॥

दु र्ग प्र कृ त म्

सूत्रम्—

10

निग्गंथे निग्गंथिं दुग्गंसि वा विसमंसि वा पठ्वयंसि
वा पक्खुलमाणिं वा पवडमाणिं वा गिण्हमाणे वा
अवलंबमाणे वा नाइक्कमइ ७ ॥

निग्गंथे निग्गंथिं सेयंसि वा पंकंसि वा पणगंसि वा
उदगंसि वा ओकसमाणिं वा ओवुज्झमाणिं वा
गिण्हमाणे वा अवलंबमाणे वा नाइक्कमइ ८ ॥

15

निग्गंथे निग्गंथिं नावं आरुभमाणिं वा ओरुभमाणिं
वा गिण्हमाणे वा अवलंबमाणे वा नातिकमइ ९ ॥

अस्य सूत्रत्रयस्य सम्बन्धमाह—

सो पुण दुग्गे लग्गेज्ज कंटओ लोयणम्मि वा कणुगं ।

20

इति दुग्गसुत्तजोगो, थला जलं चेररे दुविहे ॥ ६१८२ ॥

यः पूर्वसूत्रे पादप्रविष्टः कण्टको लोचने वा कणुकं प्रविष्टमुक्तं स कण्टकस्तच्च कणुकं
दुर्गे गच्छतः प्रायो लगेत्, अतो दुर्गसूत्रमारभ्यते । 'इति' एष दुर्गसूत्रस्य योगः—सम्बन्धः ।
दुर्गं च—स्थलं ततः स्थलाज्जलं भवतीति कृत्वा दुर्गसूत्रानन्तरम् 'इतरस्मिन्' जलप्रतिबद्धे
'द्विविधे' पङ्कविषये नौविषये च सूत्रे आरम्भः क्रियते ॥ ६१८२ ॥

25

अनेन सबन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—निर्ग्रन्थो निर्ग्रन्थी दुर्गे वा विषमे वा पर्वते वा
'पक्खुलमाणि व' ति प्रकर्षेण स्वलङ्कृत्या गच्छन्तीम्, भूमावसम्प्राप्तां वा पतन्तीम्,

१ यथा कण्टकोद्धरणसूत्रे उत्सर्गतोऽपवादतश्चोक्तं एवमेव का० ॥

बृ० २०६

पतितुकामामित्यर्थः । “पवडमाणि व” चि प्रकर्षेण—भूमौ सर्वैरपि गात्रैः पतन्तीम् । “गिण्ड-माणे व” चि बाह्यादावङ्गे गृह्णन् वा, “अवलंबमाणे व” चि ‘अवलम्बमानो वा’ बाह्यादौ गृहीत्वा धारयन्; अथवा ‘गृह्णन्’ सर्वाङ्गीणां धारयन्, ‘अवलम्बमानः’ देशतः करेण गृह्णन्, साहयन्नित्यर्थः । नातिक्रामति स्वाचारमाज्ञां वा इति प्रथमसूत्रम् ॥

५ द्वितीयसूत्रमप्येवमेव । नवरम्—सेको नाम—पङ्के पनके वा सजले यत्र निमज्जयते तत्र वा, पङ्कः—कर्दमः तत्र वा, पनको नाम—आगन्तुकः प्रतनुद्रवरूपः कर्दम एव तत्र वा, उदकं प्रतीतं तत्र वा, “ओकसमाणि व” चि ‘अपकसन्तीं वा’ पङ्क-पनकयोः परिहसन्तीं “ओवुज्जमाणि व” चि ‘अपोह्यमानां वा’ सेकेन उदकेन वा नीयमानां गृह्णन् वा अवलम्बमानो वा नातिक्रामति ॥

10 तृतीयसूत्रे निर्ग्रन्थीमेव नावमारोहन्तीं वा अवरोहन्तीं वा गृह्णानो वा अवलम्बमानो वा नातिक्रामति इति सूत्रत्रयार्थः^३ ॥ सम्प्रति भाष्यकारो विषमपदानि व्याचष्टे—

तिविहं च होति दुर्गं, रुक्खे सावय मणुस्सदुर्गं च ।

णिष्कारणम्मि गुरुगा, तत्थ वि आणादिणो दोसा ॥ ६१८३ ॥

त्रिविधं च भवति दुर्गम्, तद्यथा—वृक्षदुर्गं श्वापददुर्गं मनुष्यदुर्गं च । यद् वृक्षैरतीव गहनतया दुर्गं यत्र वा पथि वृक्षः पतितः तद् वृक्षदुर्गम् । यत्र व्याघ्र-सिंहादीनां भयं तत् श्वापददुर्गम् । यत्र म्लेच्छ-बोधिकादीनां मनुष्याणां भयं तद् मनुष्यदुर्गम् । एतेषु त्रिष्वपि दुर्गेषु यदि निष्कारणे निर्ग्रन्थीं गृह्णाति अवलम्बते वा तदा चतुर्गुरै, आज्ञा-दयश्च दोषाः ॥ ६१८३ ॥

मिच्छत्ते सतिकरणं, विराहणा फास भावसंबंधो ।

20 पडिगमणादी दोसा, भुत्ता-ऽभुत्ते व णेयव्वा ॥ ६१८४ ॥

निर्ग्रन्थीं गृह्णन्तं तं दृष्ट्वा कोऽपि मिथ्यात्वं गच्छेत्—अहो ! मायाविनोऽमी, अन्यद् वदन्ति अन्यच्च कुर्वन्ति । स्मृतिकरणं वा भुक्तभोगिनो भवति, अभुक्तभोगिनस्तु कुतूहलम् । ततश्च संयमविराधना । स्पर्शतश्च भावसम्बन्धो भवति । ततः प्रतिगमनादयो दोषा भुक्ता-नामभुक्तानां वा साधु-साध्वीनां ज्ञातव्याः ॥ ६१८४ ॥ अथ विषमपदं व्याख्याति—

25 तिविहं च होति विसमं, भूमिं सावय मणुस्सविसमं च ।

तम्मि वि सो चेव गमो, णावोदग सेय जतणाए ॥ ६१८५ ॥

त्रिविधं च भवति विषमम्—भूमिविषमं श्वापदविषमं मनुष्यविषमं च । भूमिविषमं नाम—गर्ता-पाषाणाद्याकुलो भूभागः, श्वापद-मनुष्यविषमे तु श्वापद-मनुष्यदुर्गवद् मन्तव्ये । अत्र भूमिविषमेणाधिकारः । पर्वतपदं तु प्रतीतत्वाद् न व्याख्यातम् । ‘तस्मिन्नपि’ विषमे पर्वते वा 30 निर्ग्रन्थीं गृह्णतश्चतुर्गुरुकप्रायश्चित्तादिरूपः स एव गमो भवति यो दुर्गे भणितः । तथा ‘नावु-

१ ‘म्’ ‘अरोहन्तीं वा’ प्रविशन्तीम् ‘अवरोहन्तीं वा’ उत्तरन्तीं गृह्णानो कां० ॥

२ ‘र्थः’ ॥ अथ भाष्यं भा० ॥ ३ ‘रुक्खाः’ । ‘तत्रापि’ तादृशेऽपि दुर्गे निर्ग्रन्थ्या निष्कारणे ग्रहणेऽवलम्बने वा आज्ञादयो दोषाः ॥ ६१८३ ॥ अपरे चामी दोषाः—मिच्छत्ते कां० ॥

दके सेकादौ च' वक्ष्यमाणस्वरूपे निर्ग्रन्थीं गृह्यतो निष्कारणे त एव दोषाः । “जयणाए”
चि कारणे यतनया दुर्गादिषु गृह्णीयादवलम्बेत वा । यतना चाग्रतो वक्ष्यते ॥ ६१८५ ॥

अथ प्रस्खलन-प्रपतनपदे व्याचष्टे—

भूमिँ असंपत्तं, पत्तं वा हत्थ-जाणुगादीहिं ।

पक्खुलणं णायव्वं, पवडण भूमिय गत्तेहिं ॥ ६१८६ ॥

भूमावसम्प्राप्तं हस्त-जानुकादिभिः प्राप्तं वा प्रस्खलनं ज्ञातव्यम् । भूमौ प्राप्तं सर्वगात्रैश्च
यत् पतनं तत् प्रपतनम् ॥ ६१८६ ॥

अहवा वि दुग्ग विसमे, थद्धं भीतं व गीत थेरो तु ।

सिचयंतरेतरं वा, गिण्हंतो होति निहोसो ॥ ६१८७ ॥

‘अथवा’ इति प्रकारान्तरद्योतकः । उक्तास्तावद् निर्ग्रन्थीं गृह्यतो दोषाः, परं द्वितीयपदे 10
दुर्गे विषमे वा तां स्तब्धां भीतां वा गीतार्थः स्वविरः सिचयेन—वस्त्रेणान्तरिताम् इतरां वा
गृह्यन् निर्दोषो भवति ॥ ६१८७ ॥ व्याख्यातं प्रथमसूत्रम् । सम्प्रति द्वितीयसूत्रं व्याख्याति—

पंको खलु चिक्खल्लो, आगंतू पयणुओ दुओ पणओ ।

सो पुण सजलो सेओ, सीतिज्जति जत्थ दुविहे वी ॥ ६१८८ ॥

पङ्कः खलु चिक्खल्ल उच्यते । आगन्तुकः प्रतनुको द्रुतश्च पनकः । यत्र पुनः ‘द्विविधेऽपि’ 15
पङ्के पनके वा “सीइज्जति” निमज्जते स पुनः सजलः सेक उच्यते ॥ ६१८८ ॥

पंक-पणएसु नियमा, ओगसणं वुब्भणं सिया सेए ।

थिमियम्मि णिमज्जणता, सजले सेए सिया दो वि ॥ ६१८९ ॥

पङ्क-पनकयोर्नियमाद् ‘अपकसनं’ हसनं भवति । सेके तु “वुज्जणं” ‘अपोहनं’ पानीयेन
हरणं स्यात् । स्तिमिते तु तत्र निमज्जनं भवेत् । सजले तु सेके ‘द्वे अपि’ अपवहन-निमज्जने 20
स्याताम् ॥ ६१८९ ॥ अथ तृतीयं नौसूत्रं व्याख्याति—

ओयारण उत्तारण, अत्थुरण ववुग्गहे य सतिकारो ।

छेदो व दुवेगयरे, अतिपिल्लण भाव मिच्छत्तं ॥ ६१९० ॥

कारणे निर्ग्रन्थीं नावम् ‘अवतारयन्’ आरोपयन् उत्तारयन् वा यथास्तरणं वपुर्ग्रहं वा करोति
तदा स्मृतिकारो भुक्तभोगिनोस्तयोर्भवति । छेदो वा नखादिभिर्द्वयोरेकतरस्य भवेत् । अतिप्रेरणे 25
च ‘भावः’ मैथुनाभिलाष उत्पद्येत । मिथ्यात्वं वा तद् दृष्ट्वा कश्चिद् गच्छेत् ॥ ६१९० ॥

एते नावुदके निर्ग्रन्थीं गृह्यतो दोषा उक्ताः । अथ लेपोपरि सन्तारयतो दोषानाह—

अंतोजले वि एवं, गुज्झंगप्फास इच्छऽणिच्छंते ।

मुच्चेज्ज व आयत्ता, जा होउ करेतु वा हावे ॥ ६१९१ ॥

‘अन्तर्जलेऽपि’ जलाभ्यन्तरेऽपि गच्छन्तीं गृह्यत एवमेव दोषा मन्तव्याः । तथा गुह्याङ्ग-30
स्पर्शं मोह उदियात्, उदिते च मोहे यदि इच्छति नेच्छति वा तत उभयथाऽपि दोषाः ।

१ ‘पत्तं, संपत्तं वा वि हत्थ-जाणूहिं ताभा० ॥ २ ‘तनमिति ॥ ६१८६ ॥ अथ प्रथम-
सूत्रविषयं द्वितीयपदमाह—अहवा कां० ॥

यद्वा स उदीर्णमोहस्तां जलमध्ये मुञ्चेत्, आयत्ता यस्माद् भवतु करोतु वा 'हावान्' मुख-
विकारानिति । कारणे तु नावुदके लेपोपरि वा अवतारणं उत्तारणं वा कुर्वन् यतनया गृही-
याद् अवलम्बेत वा ॥ ६१९१ ॥ अथ ग्रहणा-ऽवलम्बनपदे व्याख्याति—

सर्वंगियं तु गहणं, करेहिं अवलंबणेगदेसम्मि ।

8

जह सुत्तं तासु कयं, तहेव वतिणो वि वतिणीए ॥ ६१९२ ॥

ग्रहणं नाम सर्वाङ्गीणं कराभ्यां यद् गृह्यते । अवलम्बनं तु तद् उच्यते यद् एकस्मिन्
देशे—बाह्यादौ ग्रहणं क्रियते । तदेवं यथा तासु निर्ग्रन्थीषु 'सूत्रं' सूत्रत्रयं कृतम् । किमुक्तं
भवति ?—यथा निर्ग्रन्थो निर्ग्रन्थ्याः कारणे ग्रहणमवलम्बनं वा कुर्वन् नाऽऽज्ञामतिक्रामतीति
सूत्रत्रयेऽपि भणितम् ; तथैवार्थत इदं द्रष्टव्यम्—'वतिनोऽपि' साधोरपि दुर्गादौ पङ्कादौ नावु-
10 दकादौ वा प्रपततो वतिन्या कारणे ग्रहणमवलम्बनं वा कर्तव्यम् ॥ ६१९२ ॥

कया पुनर्यतनया ? इति चेद् अत आह—

जुगलं गिलाणगं वा, असहुं अण्णेण वा वि अतरंतं ।

गोवालकंचुगादी, सारक्खण णालबद्धादी ॥ ६१९३ ॥

'युगलं नाम' बालो वृद्धश्च तद्वा, अपरं वा ग्लानम् अत एव 'असहिष्णुं' दुर्गादिषु गन्तु-
15 मशक्नुवन्तम्, 'अन्येन वा' ग्लानत्ववर्जेन कारणेन 'अतरन्तम्' अशक्तम्, गोपालकञ्चुकादि-
परिधानपुरस्सरं नालबद्धा संयती, आदिग्रहणेनानालबद्धाऽपि संरक्षति, गृह्णाति अवलम्बते वा
इत्यर्थः ॥ ६१९३ ॥

॥ दुर्गप्रकृतं समासम् ॥

क्षिप्तचित्तादिप्रकृतम्

20 सूत्रम्—

खित्तचित्तं निग्गंथिं निग्गंथे गिण्हमाणे वा अव-
लंबमाणे वा नाइक्कमइ १० ॥

अस्य सूत्रस्य सम्बन्धमाह—

ओबुज्झंती व भया, संफासा रागतो व खिप्पेज्जा ।

25

संबंधत्थविहिण्णू, वदंति संबंधमेयं तु ॥ ६१९४ ॥

पानीयेनापोह्यमाना वा भयात् क्षिप्येत, क्षिप्तचित्ता भवेदित्यर्थः । यद्वा संस्पर्शतो यो राग
उत्पद्यते तस्माद्वा तत्र साधावन्यत्र गते सति क्षिप्तचित्ता भवेत् । अतः क्षिप्तचित्तासूत्रमार-
भ्यते । एवं सम्बन्धार्थविधिज्ञाः सूरयोऽत्र सूत्रे एनं सम्बन्धं वदन्ति ॥ ६१९४ ॥

१ तदेवं व्याख्यातं तृतीयमपि सूत्रम् । सम्प्रति निर्ग्रन्थानामेतदेव सूत्रत्रयमतिदिश-
श्नाह—“जह सुत्तं तासु कयं” इत्यादि, यथा नि० कां० ॥ २ “जुगलं नाम संजतं गिलाणं संजतिं
चं गिलाणं, अधवा बाल-वुद्धा” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ॥ ३ यद्वा गृह्यतोऽवलम्बमानस्य वा
निर्ग्रन्थस्य सम्बन्धी यः संस्पर्शः तस्माद् यो राग कां० ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—“खित्तचित्तं” ति क्षिप्तं—नष्टं राग-भया-ऽपमानैश्चित्तं यस्याः सा क्षिप्तचित्ता, तां निर्ग्रन्थीं निर्ग्रन्थो गृह्णानो वाऽवलम्बमानो वा नातिक्रामति आज्ञा-मिति सूत्रार्थः ॥ अथैनं भाष्यकारो विस्तरेण प्ररूपयितुमाह—

रागेण वा भएण व, अहवा अवमाणिया णरिंदेण ।

एतेहिं खित्तचित्ता, वणिताति परुविता लोए ॥ ६१९५ ॥

5

रागेण यदि वा भयेनाथवा ‘नरेन्द्रेण’ प्रजापतिना, उपलक्षणमेतत्, सामान्येन वा प्रभुणा ‘अपमानिताः’ अपमानं ग्राहिताः, एतैः खलु कारणैः क्षिप्तचित्ता भवन्ति । ते च लोके उदाहरणत्वेन परुषिता वणिगादयः । तत्र रागेण क्षिप्तचित्ता यथा—वणिग्भार्या भर्तारं मृतं श्रुत्वा क्षिप्तचित्ता जाता ॥ ६१९५ ॥ भयेनापमानेन च क्षिप्तचित्तत्वे उदाहरणान्याह—

भयओ सोमिलबडुओ, सहसोत्थरिया य संजुगादीसु ।

10

णरवतिणा व पतीण व, विमाणिता लोगिगी खेत्ता ॥ ६१९६ ॥

‘भयतः’ भयेन क्षिप्तचित्तो यथा गजसुकुमालमारको जनार्दनभयेन सोमिलनामा ‘बटुकः’ ब्राह्मणः । अथवा ‘संयुगादिषु’ संयुगं—सङ्गमस्तत्र, आदिशब्दात् परबलसमापतनादिपरिग्रहः, तैः, गाथायां सप्तमी तृतीयार्थे, ‘सहसा’ अतर्कितम् ‘अवस्तुताः’ समन्ततः परिगृहीता मनुष्या भयेन क्षिप्तचित्ता भवन्ति । एवं भयेन क्षिप्तचित्तत्वे उदाहरणमुक्तम् । सम्प्र-16 त्यपमानत आह—नरपतिना समस्तद्रव्यापहरणतः काचिद् विमानिता पत्या वा काचिन्महेलाऽपमानिता क्षिप्तचित्ता भवेत् । एवमादिका लौकिकी क्षिप्तचित्ता मन्तव्या ॥ ६१९६ ॥

सम्प्रति लोकोत्तरिकीं तामेवाह—

रागम्मि रायसुड्डी, जड्ढाति तिरिक्ख चरिय वातम्मि ।

रागेण जहा खेत्ता, तमहं वोच्छं समासेणं ॥ ६१९७ ॥

20

‘रागे’ सप्तमी तृतीयार्थे रागेण क्षिप्तचित्ता यथा वक्ष्यमाणा राजशुल्लिका । भयेन यथा ‘जड्ढादीन्’ हस्तिप्रभृतीन् तिरश्चो दृष्ट्वा । अपमानतो यथा चरिकया कयाचिद् वादे पराजिता सती काचिन्निर्ग्रन्थी क्षिप्तचित्ता जायते । तत्र रागेण यथा राजशुल्लिका क्षिप्तचित्ताऽभवत् तदहं वक्ष्ये समासेन ॥ ६१९७ ॥

जियसत्तू य णरवती, पव्वज्जा सिक्खणा विदेसम्मि ।

25

काऊण पोतणम्मि, सव्वायं णिव्वुतो भगवं ॥ ६१९८ ॥

एक्का य तस्स भगिणी, रज्जसिरिं पयहिऊण पव्वहया ।

भातुयअणुराएणं, खेत्ता जाता इमा तु विही ॥ ६१९९ ॥

जितशत्रुर्नाम नरपतिः । तस्य प्रव्रज्याऽभवत्, धर्मं तथाविधानां स्वविराणामन्तिके श्रुत्वा प्रव्रज्यां स प्रतिपन्नवानित्यर्थः । प्रव्रज्यानन्तरं च तस्य ‘शिक्षणा’ ग्रहणशिक्षा आसेव-30 नाशिक्षा च प्रवृत्ता । कालान्तरे च स विदेशं गतः । पोतनपुरे च परतीर्थिभिः सह वाद उपस्थितः । ततस्तैः सह शोभनो वादः सद्वादस्तं दत्त्वा महतीं जिनशासनप्रभावनां कृत्वा स भगवान् ‘निर्वृतः’ मुक्तिपदवीमधिरूढः ॥ ६१९८ ॥

एका च 'तस्य' जितशत्रो राज्ञो भगिनी आतुरनुरागेण राज्यश्रियं प्रहाय जितशत्रुप्रव-
ज्याप्रतिपत्त्यनन्तरं कियताऽपि कालेन प्रव्रजिता । सा च तं ज्येष्ठभ्रातरं विदेशे पोतनपुरे
कालगतं श्रुत्वा आतुरनुरागेण 'क्षिप्ता' अपहृतचित्ता जाता । तत्र च 'अयम्' अनुशिष्टिरूप-
स्तस्याः प्रगुणीकरणे विधिः ॥ ६१९९ ॥ तमेवाह—

5 तेलोकदेवमहिता, तित्थगरा णीरता गता सिद्धि ।

थेरा वि गता केई, चरण-गुणप्रभावगा धीरा ॥ ६२०० ॥

तस्या आत्रादिमरणं श्रुत्वा क्षिप्तचित्तीभूताया आश्वासनार्थमियं देशना कर्तव्या, यथा—
मरणपर्यवसानो जीवलोकः । तथाहि—ये तीर्थकरा भगवन्तः त्रैलोक्यदेवैः—त्रिभुवन-
निवासिभिर्भवनपत्यादिभिः महितास्तेऽपि 'नीरजसः' विगतसमस्तकर्मपरमाणवः सन्तो गताः
10 सिद्धिम् । तथा स्थविरा अपि केचिन्महीयांसो गौतमस्वामिप्रभृतयः 'चरण-गुणप्रभावकाः'
चरणं—चारित्रं गुणः—ज्ञानं ताभ्यां जिनशासनस्य प्रभावकाः 'धीराः' महासत्त्वा देव-दानवैरप्य-
क्षोभ्याः सिद्धिं गताः । तद् यदि भगवतामपि तीर्थकृतां महतामपि च महर्षीणामीदृशी
मतिस्ततः का कथा शेषजन्तूनाम् ? । तस्मादेतादृशीं संसारस्थितिमनुचिन्त्य न शोकः कर्तव्य
इति ॥ ६२०० ॥ तथा—

15 बंभी य सुंदरी या, अत्रा वि य जाउ लोगजेड्ढाओ ।

ताओ वि अ कालगया, किं पुण सेसाउ अज्जाओ ॥ ६२०१ ॥

सुगमा (गा० ३७३८) ॥ ६२०१ ॥ अन्यच्च—

न हु होति सोतियव्वो, जो कालगतो दढो चरित्तम्मि ।

सो होति सोतियव्वो, जो संजमदुव्वलो विहरे ॥ ६२०२ ॥

20 "न हु" नैव स शोचयितव्यो भवति यश्चारित्रे दृढः सन् कालगतः । स खलु भवति
शोचयितव्यो यः संयमे दुर्बलः सन् विहृतवान् ॥ ६२०२ ॥ कथम् ? इत्याह—

जो जह व तह व लद्धं, भुंजति आहार-उवधिमादीयं ।

समणगुणमुक्कजोगी, संसारपवड्डतो होति ॥ ६२०३ ॥

यो नाम यथा वा तथा वा, दोषदुष्टतया निर्दोषतया वा इत्यर्थः, लब्धमाहारोपध्यादिकं
25 'भुङ्क्ते' उपभोग-परिभोगविषयीकरोति स श्रमणानां गुणाः—मूलगुणोत्तरगुणरूपाः श्रमणगुणा-
स्तैर्मुक्ताः—परित्यक्तास्तद्रहिता ये योगाः—मनो-वाक्कायव्यापारास्ते श्रमणगुणमुक्तयोगाः ते यस्य
सन्ति स श्रमणगुणमुक्तयोगी संसारप्रवर्धको भवति । ततो यः संयमदुर्बलो विहृतवान् स एव
शोच्यः, भवदीयस्तु आत्रादिः कालगतो दृढश्चारित्रे ततः स परलोकेऽपि सुगतिभागिति न
करणीयः शोकः ॥ ६२०३ ॥ सम्प्रति "जड्ढादितिरिक्ख" इत्यस्य व्याख्यानार्थमाह—

30 जड्ढादी तेरिच्छे, सत्थे अगणीय थणिय विज्जू य ।

ओमे पडिभेसणता, चरियं पुव्वं परूवेउं ॥ ६२०४ ॥

जड्ढः—हस्ती, आदिशब्दात् सिंहादिपरिग्रहः, तान् तिरश्चो दृष्ट्वा । किमुक्तं भवति ?—
गजं वा मदोन्मत्तं सिंहं वा गुञ्जन्तं व्याघ्रं वा तीक्ष्णनखर-विकरालमुखं दृष्ट्वा काऽपि निर्ग्रन्थी

भयतः क्षिप्तचित्ता भवति । काऽपि पुनः 'शस्त्राणि' खड्गादीन्यायुधानि दृष्ट्वा, इयमत्र भावना—
केनापि परिहासेनोद्गीर्णं खड्गं कुन्तं क्षुरिकादिकं वा दृष्ट्वा काऽपि 'हा । मामेष मारयति' इति
सहसा क्षिप्तचित्ता भवति । एवम् 'अग्नौ' प्रदीपनके लभे 'स्तनिते वा' मेघगर्जिते श्रुते विद्युतं
वा दृष्ट्वा भयतः क्षिप्तचित्ता भवेत् । एवंविधायां भयेन क्षिप्तचित्तायां को विधिः ? इत्याह—
'अवमा' तस्या अपि या लघुतरी क्षुल्लिका सा वक्ष्यमाणनीत्या तस्य सिंहादेः प्रतिभेषणां ३
करोति, तत इतरा भयं मुञ्चतीति । या तु वादे पराजिताऽपमानतः क्षिप्तचित्तीभूता तस्याः
प्रगुणीकरणार्थं यया चरिकया सा पराजिता तां पूर्वं 'प्ररूप्य' प्रज्ञाप्य तदनन्तरं तया स्वमुखो-
च्चरितेन वचसा क्षिप्तचित्तोत्तारयितव्या ॥ ६२०४ ॥ अथापमानतः क्षिप्तचित्तां भावयति—

अवहीरिया व गुरुणा, पवत्तिणीए व कम्मि वि पमादे ।

वातम्मि वि चरियाए, परातियाए इमा जयणा ॥ ६२०५ ॥ 19

'गुरुणा' आचार्येणावधीरिता, अथवा प्रवर्तिन्या कस्मिंश्चित् प्रमादे वर्तमाना सती गाढं
शिक्षिता भवेत् ततोऽपमानेन क्षिप्तचित्ता जायेत । यदि वा चरिकया वादे पराजिता इत्यप-
मानतः क्षिप्तचित्ता स्यात् । तस्यां च भयेन क्षिप्तचित्तायामियं यतना ॥ ६२०५ ॥

कण्णम्मि एस सीहो, गहितो अह धारिओ य सो हत्थी ।

खुड्डुलतरिया तुज्झं, ते वि य गमिया पुरा पाला ॥ ६२०६ ॥ 18

इह "पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात्" "पाला" इत्युक्ते हस्तिपालाः सिंहपाला वा
द्रष्टव्याः । तेऽपि 'पुरा' पूर्वं 'गमिताः' प्रतिबोधिताः कर्तव्याः, यथा—अस्माकमेका क्षुल्लिका
युष्मदीयं सिंहं हस्तिनं वा दृष्ट्वा क्षोभमुपागता, ततः सा यथा क्षोभं मुञ्चति तथा कर्तव्यम् ।
एवं तेषु प्रतिबोधितेषु सा क्षिप्तचित्तीभूता तेषामन्तिके नीयते, नीत्वा च तासां मध्ये या
तस्या अपि क्षुल्लिकाया लघुतरी तथा स सिंहः कर्णे धार्यते, हस्ती वा तथा धार्यते । ततः सा 20
क्षिप्तचित्ता प्रोच्यते—त्वतोऽपि या 'क्षुल्लकतरा' अतिशयेन लघुस्तया एष सिंहः कर्णे धृतः,
अथवा हस्ती अनया धाटितः, त्वं तु विभेषि, किं त्वमेतस्या अपि भीरूर्जाता ?, धार्ष्ट्यमव-
लम्ब्यतामिति ॥ ६२०६ ॥

सत्थऽग्गी थंभेतुं, पणोल्लणं णस्सते य सो हत्थी ।

थेरी चम्म विकड्डुण, अलायचकं तु दोसुं तु ॥ ६२०७ ॥ 25

यदि शस्त्रं यदि वाऽग्निं दृष्ट्वा क्षिप्ता भवेत् ततः शस्त्रमग्निं च विद्यया स्तम्भित्वा तस्य
पादाभ्यां प्रणोदनं कर्तव्यम्, भणितव्यं च तां प्रति—एषोऽस्माभिरग्निः शस्त्रं च पादाभ्यां
प्रणुन्नः, त्वं तु ततोऽपि विभेषीति । यदि वा पानीयेनाद्गीकृतहस्तादिभिः सोऽग्निः स्पृश्यते,
भण्यते च—एतस्मादपि तव किं भयम् ? । तथा यतो हस्तिनस्तस्या भयमभूत् स हस्ती स्वयं
पराङ्मुखो गच्छन् दृश्यते, यथा—यतस्त्वं विभेषि स हस्ती 'नश्यति' नश्यन् वर्तते ततः 30
कथं त्वमेवं भीरोरपि भीरूर्जाता ? । तथा या गर्जितं श्रुत्वा भयमग्रहीत् तं प्रति उच्यते—
स्थविरा नभसि शुष्कं चर्म विकर्षति; एवं चोक्त्वा शुष्कचर्मण आकर्षणशब्दः श्राव्यते, ततो
भयं जरयति । तथा यदि अग्नेः स्तम्भनं न ज्ञायते तदा 'द्वयोः' अग्नौ विद्युति च भयं प्रप-

त्राया अलातचक्रं पुनः पुनरकस्माद् दश्यते यावदुभयोरपि भयं जीर्णं भवति ॥ ६२०७ ॥

अथ वादे पराजयादपमानतः क्षिप्तचिचीभूताया यतनामाह—

ईईं जिता मि अहं, तं पुण सहसा ण लक्खियं णाए ।

धिकतकतितव लज्जाविताए पउणायई खुड्डी ॥ ६२०८ ॥

5

तह वि य अठायमाणे, सारक्खमरक्खणे य चउगुरुगा ।

आणाइणो य दोसा, विराहण इमेहिं ठाणेहिं ॥ ६२०९ ॥

यया चरिकाया सा पराजिता सा प्रज्ञाप्यते यथोक्तं प्राक् । ततः साऽऽगत्य वदति—

एतयाऽहं वादे जिताऽस्मि, 'तत् पुनः' स्वयंजयनमनया सहसा न लक्षितम्, ततो मे लोकस्य

पुरतो जयप्रवादोऽभवत् । एवमुक्ते सा चरिका धिक्कृतं—धिकारस्तत्कैतवेन—तद्व्याजेन 'लज्जाप्यते'

10 लज्जां ग्राह्यते, लज्जां च ग्राहिता सती साऽपसार्थते । ततः क्षिप्ता भण्यते—किमिति त्वमपमानं

गृहीतवती ? वादे हि ननु त्वयैषा पराजिता, तथा च त्वत्समक्षमेव एषा धिकारं ग्राहितेति ।

एवं यतनायां क्रियमाणयां यदि सा क्षुल्लिका प्रगुणीभवति ततः सुन्दरम् ॥ ६२०८ ॥

'तथापि च' एवं यतनायामपि च क्रियमाणायाम् 'अनवतिष्ठति' अनिवर्तमाने क्षिप्तचित्तत्वे

संरक्षणं वक्ष्यमाणयतनया कर्तव्यम् । अरक्षणे प्रायश्चित्तं चत्वारो गुरुकाः, आज्ञादयश्च दोषाः,

15 विराधना चामीभिः 'स्थानैः' प्रकारैर्भवति ॥ ६२०९ ॥ तान्येवाह—

लुक्कायाण विराहण, ज्ञामण तेणे निवायणे चैव ।

अगड विसमे पडेज्ज व, तम्हा रक्खंति जयणाए ॥ ६२१० ॥

तया क्षिप्तचित्तया इतस्ततः परिभ्रमन्त्या षण्णां कायानां—पृथिवीकायिकादीनां विराधना

क्रियते । 'ध्यामनं' प्रदीपनकं तद् वा कुर्यात् । यदि वा स्तैन्यम्, अथवा निपातनमात्मनः

20 परस्य वा विधीयते । 'अवटे' कूपेऽथवाऽन्यत्र विषमे पतेत् । तदेवमसंरक्षणे इमे दोषास्तस्माद्

रक्षन्ति 'यतनया' वक्ष्यमाणया ॥ ६२१० ॥ साम्प्रतमेनामेव गाथां व्याचिख्यासुराह—

सस्सगिहादीणि दहे, तेणेज्ज व सा सयं व हीरेज्जा ।

मारण पिट्टणमुभए, तद्दोसा जं च सेसाणं ॥ ६२११ ॥

सस्यं—धान्यं तद्भूतं गृहं सस्यगृहं तदादीनि, आदिशब्दात् शेषगृहा-ऽऽपणादिपरिग्रहः,

25 'दहेत्' क्षिप्तचित्ततयाऽग्निप्रदानेन भस्मसात्कुर्यात्, एतेन ध्यामनमिति व्याख्यातम् । यदि वा

'स्तेनयेत्' चोरयेत्, अथवा सा स्वयं केनापि ह्रियेत, अनेन स्तैन्यं व्याख्यातम् । मारणं

पिट्टनमुभयस्मिन् स्यात्, किमुक्तं भवति ?—सा क्षिप्तचित्तत्वेन परवशा इव स्वयमात्मानं मार-

येत् पिट्टयेद्वा, यदि वा परं मारयेत् पिट्टयेद्वा, सा वा परेण मार्यते पिट्ट्यते वेति । "तद्दोसा

जं च सेसाणं" इति तस्याः—क्षिप्तचित्ताया दोषाद् यच्च 'शेषाणां' साध्वीनां मारणं पिट्टनं वा ।

30 तथाहि—सा क्षिप्तचित्ता सती यदा व्यापादयति पिट्टयति तदा परे स्वरूपमजानानाः शेषसा-

ध्वीनामपि घात-प्रहारादिकं कुर्युः तन्निमित्तमपि प्रायश्चित्तमरक्षणे द्रष्टव्यम् । शेषाणि तु

स्थानानि सुगमानीति न व्याख्यातानि ॥ ६२११ ॥

यदुक्तं “तस्माद् रक्षन्ति यतनया” (गा० ६२१०) इति तत्र यतनामाह—

महिङ्घिण् उट्ट निवेशणे य, आहार विविचणा विउस्सग्गो ।

रक्खंताण य फिडिया, अगवेसणें होंति चउगुरुगा ॥ ६२१२ ॥

महर्द्धिको नाम—ग्रामस्य नगरस्य वा रक्षाकारी तस्य कथनीयम् । तथा “उट्ट निवेशणे य” चि मृदुबन्धैस्तथा संयतनीया यथा स्वयमुत्थानं निवेशनं च कर्तुं समर्था भवति । तथा यदि ‘वातादिना धातुक्षोभोऽस्या अभूत्’ इति ज्ञायते तदाऽपथ्याहारपरिहारेण स्निग्ध-मधु-रादिरूप आहारः प्रदातव्यः । “विगिचण” चि उच्चारदेस्तस्याः परिष्ठापनं कर्तव्यम् । यदि पुनः ‘देवताकृत एष उपद्रवः’ इति ज्ञायते तदा प्राशुकैषणीयेन क्रिया कार्या । तथा “विउस्सग्गो” इति ‘किमयं वातादिना धातुक्षोभः ? उत देवताकृत उपद्रवः ?’ इति परिज्ञानाय देवतारा-धनार्थं कायोत्सर्गः करणीयः । ततस्तयाऽऽकम्पितया कथिते सति तदनु रूपो यत्नो यथोक्तस्वरूपः 10 करणीयः । एवंप्रक्षतामपि यदि सा कथञ्चित् स्फिटिता स्यात् ततस्तस्या गवेषणं कर्तव्यम् । अगवेषणे प्रायश्चित्तं चत्वारो गुरुकाः । एष द्वारगाथासङ्केपार्थः ॥ ६२१२ ॥

साम्प्रतमेनामेव विवरीषुः प्रथमतो महर्द्धिकद्वारं विवृणोति—

अम्हं एत्थ पिसादी, रक्खंताणं पि फिट्ठति कताई ।

सा हु परिरक्खियव्वा, महिङ्घिगाऽऽरक्खिए कहणा ॥ ६२१३ ॥ 15

‘महर्द्धिके’ ग्रामस्य नगरस्य वा रक्षाकारिण्यारक्षके कथना कर्तव्या, यथा—‘अत्र’ एत-स्मिन्नुपाश्रयेऽस्माकं रक्षतामप्येषा ‘पिशाची’ ग्रथिला कदाचित् ‘स्फिटति’ अपगच्छति सा ‘हुः’ निश्चितं परिरक्षयितव्या, प्रतिपन्नचारित्रत्वादिति ॥ ६२१३ ॥

व्याख्यातं महर्द्धिकद्वारम् । अधुना “उट्ट निवेशणे य” इति व्याख्यानयति—

मिउबंघेहिं तहा णं, जमेंति जह सा सयं तु उट्टेति ।

20

उव्वरग सत्थरहिते, वाहि कुडंडे असुन्नं च ॥ ६२१४ ॥

मृदुबन्धैस्तथा “णं” इति- तां क्षिप्तचित्तां ‘यमयन्ति’ बध्नन्ति यथा सा स्वयमुत्तिष्ठति, तुशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वाद् निविशते च । तथा सा तस्मिन्नपवरके स्थाप्यते यत्र न किमपि शस्त्रं भवति, यतः सा क्षिप्तचित्ततया युक्तमयुक्तं वाऽजानती शस्त्रं दृष्ट्वा तेनाऽऽत्मानं व्यापा-दयेत् । तस्य चापवरकस्य द्वारं बहिः ‘कुडण्डेन’ बंशटोकरादिना बध्यते येन न निर्गत्याप- 25 गच्छति । तथा अशून्यं यथा भवति एवं सा वारेण वारेण प्रतिजागर्यते, अन्यथा शून्यमा-त्मानमुपलभ्य बहुतरं क्षिप्तचित्ता भूयात् ॥ ६२१४ ॥

उव्वरगस्स उ असती, पुव्वकतऽसती य खम्मते अगडो ।

तस्सोवारिं च चक्रं, ण छिवति जह उप्फिडंती वि ॥ ६२१५ ॥

अपवरकस्य ‘असति’ अभावे ‘पूर्वकृते’ पूर्वखाते कूपे निर्जले सा प्रक्षिप्यते । तस्याभावेऽवटो 30 नवः खन्यते, खनित्वा च तत्र प्रक्षिप्यते । प्रक्षिप्य च तस्यावटस्योपरि ‘चक्रं’ रथाङ्गं स्थगनाय तथा दीयते यथा सा ‘उत्स्फिटन्त्यपि’ उल्ललयन्त्यपि तच्चक्रं ‘न च्छुपति’ न स्पृशति ॥ ६२१५ ॥

१ मउबंघेहिं तहा संजमंति ताभा० ॥

साम्प्रतं “आहार विगिञ्चना” इत्यादि व्याख्यानयति—

निद्ध महुरं च भत्तं, करीससेजा य णो जहा वातो ।

‘दैविय धाउक्खोभे, णातुस्सग्गो ततो किरिया ॥ ६२१६ ॥

अदि ‘वातादिना धातुक्षोभोऽस्याः सञ्जातः’ इति ज्ञायते तदा भक्तमपथ्यपरिहारेण क्षिग्धं
 5 महुरं च तस्यै दातव्यम्, शय्या च करीषमयी कर्तव्या, सा हि सोष्णा भवति, उष्णे च
 वात-शोष्मापहारः, यथा च वातो न लभ्यते तथा कर्तव्यम् । तथा किमयं ‘दैविकः’ देवेन-
 भूतादिना कृत उपद्रवः ? उत धातुक्षोभः ? इति ज्ञातुं देवताराधनाय ‘उत्सर्गः’ कायोत्सर्गः
 क्रियते । तस्मिंश्च क्रियमाणे यद् आकम्पितया देवतया कथितं तदनुसारेण ततः क्रिया कर्तव्या ।
 यदि दैविक इति कथितं तदा प्राशुकैषणीयेन तस्या उपचारः, शेषसाध्वीनां तपोवृद्धिः,
 10 तदुपशमनाय च मन्त्रादिसरणमिति । अथ वातादिना धातुक्षोभ इति कथितं तदा क्षिग्ध-
 मधुराद्युपचार इति ॥ ६२१६ ॥ सम्प्रति “रक्खंताण य फिडिए”त्यादि व्याख्यानयति—

अगडे पलाय मग्गण, अण्णगणो वा वि जो ण सारक्खे ।

गुरुगा जं वा जत्तो, तेसिं च णिवेयणं काउं ॥ ६२१७ ॥

अगडे इति सप्तमी पञ्चम्यर्थे, ततोऽयमर्थः—‘अवटात्’ कूपाद्, उपलक्षणमेतद्, अप-
 15 वरकाद्वा यदि पल्यते कथमपि ततस्तस्याः ‘मार्गणम्’ अन्वेषणं कर्तव्यम् । तथा ये तत्राऽ-
 न्यत्र वाऽऽसन्ने दूरे वाऽन्यगणा विद्यन्ते तेषां च निवेदनाकरणम्, निवेदनं कर्तव्यमिति
 भावः । यथा—अस्मदीया एका साध्वी क्षिप्तचित्ता नष्टा वर्तते । ततस्तैरपि सा गवेषणीया,
 दृष्टा च सा सङ्ग्रहणीया । यदि पुनर्न गवेषयन्ति नापि संरक्षन्ति स्वगणवर्तिन्या अन्यगण-
 वर्तिन्या वा तदा तेषां प्रायश्चित्तं चत्वारः ‘गुरुकाः’ गुरुमासाः । यच्च करिष्यति षड्जीवनि-
 20 कायविराधनादिकं यच्च प्राप्स्यति मरणादिकं तन्निमित्तं च तेषां प्रायश्चित्तमिति ॥ ६२१७ ॥

छम्मासे पडियरिउं, अणिच्छमाणेसु भुजयरओ वा ।

कुल-गण-संघसमाए, पुव्वगमेणं णिवेदेंति ॥ ६२१८ ॥

पूर्वोक्तप्रकारेण तावत् प्रतिचरणीया यावत् षण्मासा भवन्ति । ततो यदि प्रगुणा जायते
 तर्हि सुन्दरम् । अथ न प्रगुणीभूता ततः ‘भूयस्तरकमपि’ पुनस्तारामपि तस्याः प्रतिचरणं
 25 त्रिधेयम् । अथ ते साधवः परिश्रान्ता भूयस्तरकं प्रतिचरणं नेच्छन्ति, ततस्तेष्वनिच्छत्सु
 कुल-गण-सङ्घसमवायं कृत्वा ‘पूर्वगमेन’ ग्लानद्वारोक्तप्रकारेण तस्मै निवेदनीयम्, निवेदिते
 च ते कुलादयो यथाक्रमं तां प्रतिचरन्ति ॥ ६२१८ ॥

अथ सा राजादीनां सञ्जातका भवेत् तदा इयं यतना—

रन्नो निवेइयम्मि, तेसिं वयणे गवेसणा होति ।

80 ओसह वेजा संबंधुवस्सए तीसु वी जयणा ॥ ६२१९ ॥

अदि राज्ञोऽन्येषां वा सा पुत्र्यादिका भवेत् ततो राज्ञः, उपलक्षणमेतद्, अन्येषां वा

१ दिव्यय ताभा० ॥ २ सोष्मा भ० कां० ॥ ३ दनां कृत्वा स्थातव्यम् । निवेदना
 नाम-यथा अस्म० कां० ॥

स्वजनानां निवेदनं क्रियते, यथा—युष्मदीयैषा पुत्र्यादिका क्षिप्तचित्ता जाता इति । एवं निवेदिते यदि श्रुवते राजादयः, यथा—मम पुत्र्यादीनां क्रिया स्वयमेव क्रियमाणा वर्तते तत इहैव तामप्यानयत इति । ततः सा तेषां वचनेन तत्र नीयते, नीतायाश्च तत्र तस्या गवेषणा भवति । अयमत्र भावार्थः—साधवोऽपि तत्र गत्वा औषध-भेषजानि प्रयच्छन्ति प्रतिदिवसं च शरीरस्योदन्तं वहन्ति । यदि पुनः 'सम्बन्धिनः' स्वजना वदेयुः—वयमौषधानि वैद्यं वा 5 सम्प्रयच्छामः, परमस्माकमासन्ने उपाश्रये स्थित्वा यूयं प्रतिचरथ । तत्र यदि शोभनो भावस्तदा एवं क्रियते । अथ गृहस्थीकरणाय तेषां भावस्तदा न तत्र नयनं किन्तु खोपाश्रय एव धियते । तत्र च 'तिसृष्वपि' आहारोपधि-शय्यासु यतना कर्तव्या । एष द्वारगाथासङ्केपार्थः ॥ ६२१९ ॥

साम्प्रतमेनामेव विवरीषुः प्रथमतः “रन्नो निवेद्यम्मी” इत्येतद् व्याख्यानयति—

पुत्तादीणं किरियं, सयमेव घरम्मि कोइ कारेति ।

10

अणुजाणंते य तहिं, इमे वि गंतुं पडियरंति ॥ ६२२० ॥

यदि 'कोऽपि' राजाऽन्यो वा क्षिप्तचित्तायाः साध्व्याः स्वजनो गृहे 'स्वयमेव' साधुनिवेदनात् प्राग् आत्मनैव पुत्र्यादीनां 'क्रियां' चिकित्सां कारयति तदा तस्मै निवेदिते—'युष्मदीया क्षिप्तचित्ता जाता' इति कथिते यदि तेऽनुजानन्ति, यथा—अत्र समानयत इति; ततः सा तत्र नीयते, नीतां च सतीम् 'इमेऽपि' गच्छवासिनः साधवो गत्वा प्रतिचरन्ति ॥ ६२२० ॥ 10

ओसह विजे देमो, पडिजग्गह णं' इहं ठिताऽऽसण्णं ।

तेसिं च णाउ भावं, णं देंति मा णं गिहीकुजा ॥ ६२२१ ॥

कदाचित् स्वजना ब्रूयुः, यथा—औषधानि वैद्यं च वयं ददामः, केवलम् 'इह' अस्मिन्न-स्माकमासन्ने प्रदेशे स्थिताः “णं” इति एनां प्रतिजागृत । तत्र तेषां यदि भावो विरूपो गृहस्थीकरणात्मकस्ततस्तेषां तथारूपं भावमिज्जिताकारकुशला ज्ञात्वा न ददति, न तेषामासन्ने 26 प्रदेशे नयन्तीति भावः । कुतः ? इत्याह—मा तां गृहस्थीकुर्युरिति हेतोः ॥ ६२२१ ॥

सम्प्रति “तीसु वी जयणे”त्येतद् व्याख्यानयति—

आहार उवहि सिज्जा, उग्गम-उप्पायणादिसु जंयंति । [पि.नि. ६८]

वायादी खोभम्मि व, जंयंति पत्तेग मिस्सा वा ॥ ६२२२ ॥

आहारे उपधौ शय्यायां च विषये उद्गमोत्पादनादिषु, आदिशब्दाद् एषणादिदोषपरिग्रहः, 26 'यतन्ते' यत्नपरा भवन्ति, उद्गमोत्पादनादोषविशुद्धाहाराद्युत्पादने प्रतिचरका अन्येऽपि च यतमानास्तां प्रतिचरन्तीति भावः । एषा यतना दैविके क्षिप्तचित्तत्वे द्रष्टव्या । एवं वातादिना धातुक्षोभेऽपि 'प्रत्येकं' साम्भोगिकाः 'मिश्रा वा' असाम्भोगिकैः सम्मिश्राः पूर्वोक्तप्रकारेण यतन्ते ॥ ६२२२ ॥

पुव्वुदिडो य विही, इह वि करंताण होति तह चेव । [आ.नि. ६२८] 30

तेइच्छम्मि कयम्मि य, आदेसा तिण्णि सुद्धा वा ॥ ६२२३ ॥

१ णं तहिं ठियं सच्चं । तेसिं भा० ताभा० ॥ २ ण णंति ताभा० ॥ ३ तामित्येनां भा० ॥ ४ जयंता भा० कां० ताभा० ॥

यः पूर्व-प्रथमोद्देशके ग्लानसूत्रे उद्दिष्टः-प्रतिपादितो विधिः स एव 'इहापि' क्षिप्तचि-
त्तासूत्रेऽपि वैयावृत्यं कुर्वतां तथैव भवति ज्ञातव्यः । 'चैकित्से च' चिकित्सायाः कर्मणि च
'कृते' प्रगुणीभूतायां च तस्यां त्रय आदेशः प्रायश्चित्तविषया भवन्ति । एके ब्रुवते-गुरुको
व्यवहारः स्थापयितव्यः । अपरे ब्रुवते-लघुकः । अन्ये व्याचक्षते-लघुस्वकः । तत्र तृतीय
5 आदेशः प्रमाणम्, व्यवहारसूत्रोक्तत्वात् । अथवा सा 'शुद्धा' न प्रायश्चित्तभाक्, परवशतया
राग-द्वेषाभावेन प्रतिसेवनात् ॥ ६२२३ ॥ एतदेव विभावयिषुरिदमाह—

चउरो य हुंति भंगा, तेसिं वयणम्मि होति पणवणा । [आव.नि.१६१२]

परिसाए मज्झम्मी, पट्टवणा होति पच्छित्ते ॥ ६२२४ ॥

इह चारित्रविषये वृद्धि-हान्यादिगताश्चत्वारो भवन्ति भङ्गास्तेषां प्ररूपणा कर्तव्या । 'नोद-
10 कवचने च' 'कथं साऽप्रायश्चित्ती ?' इत्येवंरूपे 'प्रज्ञापना' सूरेः प्रतिवचनरूपा भवति । ततः
पर्षदो मध्ये अगीतार्थप्रत्ययनिमित्तं 'प्रायश्चित्तस्य' लघुस्वरूपस्य 'प्रस्थापना' प्रदानं तस्याः
शुद्धाया अपि कर्तव्यमिति ॥ ६२२४ ॥

सम्प्रति चतुरो भङ्गान् कथयन् प्रायश्चित्तदानाभावं भावयति—

वड्ढति हायति उभयं, अवड्ढियं च चरणं भवे चउहा ।

15

खइयं तहोवसमियं, मिस्समहक्खाय खेतं च ॥ ६२२५ ॥

कस्यापि चारित्रं वर्धते, कस्यापि चारित्रं हीयते, कस्यापि चारित्रं हीयते वर्धते च,
कस्यापि 'अवस्थितं' न हीयते न च वर्धते, एते चत्वारो भङ्गाश्चारित्रस्य । साम्प्रतममीषामेव
चतुर्णां भङ्गानां यथासङ्ख्येन विषयान् प्रदर्शयति—"खइयं" इत्यादि । क्षपकश्रेणिप्रतिपन्नस्य
क्षायिकं चरणं वर्धते । उपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ने औपशमिकं चरणं हानिमुपगच्छति ।
20 क्षायोपशमिकं तत्तद्भाग-द्वेषोत्कर्षा-ऽपकर्षवशतः क्षीयते परिवर्धते च । यथाख्यातं 'क्षिप्तं च'
पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात् क्षिप्तचित्तचारित्रं चावस्थितम्, यथाख्यातचारित्रे सर्वथा
राग-द्वेषोदयाभावात् क्षिप्तचित्तचारित्रे परवशतया प्रवृत्तेः स्वतो राग-द्वेषाभावात् । तदेवं यतः
क्षिप्तचित्ते चारित्रमवस्थितं अतो नासौ प्रायश्चित्तभागिति ॥ ६२२५ ॥

पर आह—ननु सा क्षिप्तचित्ताऽऽश्रवद्वारेषु चिरकालं प्रवर्तिता बहुविधं चासमञ्जसतया
25 प्रलपितं लोक-लोकोत्तरविरुद्धं च समाचरितं ततः कथमेषा न प्रायश्चित्तभाक् ? अत्र सूरिराह—

कामं आसवदारेसु वड्ढियं पलवितं बहुविधं च ।

लोगविरुद्धा य पदा, लोउत्तरिया य आइण्णा ॥ ६२२६ ॥

न य बंधहेउविगलत्तणेण कम्मस्स उवचयो होति ।

लोगो वि एत्थ सक्खी, जह एस परन्वसा कासी ॥ ६२२७ ॥

30 'कामम्' इत्यनुमतौ अनुमतमेतद्, यथा—तयाऽऽश्रवद्वारेषु चिरकालं वर्तितं बहुविधं
च प्रलपितं लोकविरुद्धानि लोकोत्तरविरुद्धानि च पदानि 'आचीर्णानि' प्रतिसेवितानि ॥ ६२२६ ॥

तथापि 'न च' नैव तस्याः क्षिप्तचित्तायाः 'बन्धहेतुविकलत्वेन' बन्धहेतवः-राग-द्वेषादय-
स्तद्विकलत्वेन कर्मोपचयो भवति, कर्मोपचयस्य राग-द्वेषसमाचरिताद्यधीनत्वात्, तस्याश्च राग-

द्वेषविकलत्वात् । तस्याश्च राग-द्वेषविकलत्वं न वचनमात्रसिद्धं किन्तु लोकोऽपि 'अत्र' अस्मिन् विषये साक्षी, यथा—एषा सर्वं परवशाऽकार्षीदिति । ततो राग-द्वेषाभावात् कर्मोपचयः, तस्य तदनुगतत्वात् ॥ ६२२७ ॥ तथा चाह—

राग-द्वेषाणुगया, जीवा कम्मस्स बंधगां होंति ।

रागादिविसेसेण य, बंधविसेसो वि अविगीओ ॥ ६२२८ ॥

5

राग-द्वेषाभ्यामनुगताः—सम्बद्धा राग-द्वेषानुगताः सन्तो जीवाः कर्मणो बन्धका भवन्ति । ततः 'राग-द्वेषविशेषेण' राग-द्वेषतारतम्येन 'बन्धविशेषः' कर्मबन्धतर-तमभावः 'अविगीतः' अविप्रतिपन्नः । ततः क्षिप्तचित्ताया राग-द्वेषाभावतः कर्मोपचयाभावः ॥ ६२२८ ॥

अमुमेवार्थं दृष्टान्तेन द्रढयति—

कुणमाणा वि य चेद्वा, परतंता णट्टिया बहुविहातो ।

10

किरियाफलेण जुज्जति, ण जहा एमेव एतं पि ॥ ६२२९ ॥

यथा 'नर्तकी' यन्ननर्तकी काष्ठमयी 'परतन्ना' परायत्ता परप्रयोगत इत्यर्थः, 'बहुधा अपि' बहुप्रकारा अपि, तुशब्दोऽपिशब्दार्थः, चेष्टाः कुर्वाणा 'क्रियाफलेन' कर्मणा न युज्यते; 'एवमेव' अनेनैव प्रकारेण एनामपि क्षिप्तचित्तामनेका अपि विरुद्धाः क्रियाः कुर्वाणामकर्मको-पचयां पश्यत ॥ ६२२९ ॥ अथात्र परस्य मतमाशङ्कमान आह—

15

जइ इच्छसि सासेरा, अचेतणा तेण से चओ णत्थि ।

जीवपरिग्गहिया पुण, बोदी असमंजसं समता ॥ ६२३० ॥

यदि त्वमेतद् 'इच्छसि' अनुमन्यसे, यथा—“सासेरा” इति देशीपदत्वाद् यन्नमयी नर्तकी अचेतना तेन कारणेन “से” तस्याः 'चयः' कर्मोपचयो नास्ति, 'बोन्दिः' तनुः पुनः 'जीवपरिगृहीता' जीवेनाधिष्ठिता, जीवपरिगृहीतत्वाच्चावश्यं तद्विरुद्धचेष्टातः कर्मोपचयसम्भवः, 20 ततो या सासेरादृष्टान्तेन समता आपादिता सा 'असमञ्जसम्' अयुज्यमाना, अचेतन-सचेतनयोर्दृष्टान्त-दार्ष्टान्तिकयोर्वैषम्यात् ॥ ६२३० ॥ अत्राऽऽचार्यः प्राह—

चेयणमचेयणं वा, परतंतत्तेण णणु हु तुल्लाई । [आव.नि. १४६६]

ण तया विसेसितं एत्थ किंचि भणती सुण विसेसं ॥ ६२३१ ॥

इह वस्तु चेतनं वाऽस्तु अचेतनं वा, यदि परतन्नं तदा ननु 'हुः' निश्चितं 'परतन्नत्वेन' 25 परायत्ततया यतो द्वे अपि तुल्ये ततो न किञ्चिद् वैषम्यम् । पर आह—न त्वयाऽत्र परक-र्मोपचयचिन्तायां 'किञ्चिदपि' मनागपि विशेषितं येन 'जीवपरिगृहीतत्वेऽप्येकत्र कर्मोपचयो भवति, एकत्र न' इति प्रतिपद्यामहे । अत्राचार्यः 'भणति' ब्रूते—शृणु भण्यमानं विशेषम् ॥ ६२३१ ॥ तमेवाह—

णणु सो चेव विसेसो, जं एकमचेतणं सचित्तेणं ।

30

जह चेषणे विसेसो, तह भणसु इमं णिसामेह ॥ ६२३२ ॥

ननु 'स एव' यन्ननर्तकी-स्वाभाविकनर्तकीदृष्टान्तसूचितो विशेषः—यद् 'एकं शरीरं'

वज्रनर्तकीसत्कं परायत्ततया चेष्टमानमप्यचेतनम्, 'एकं तु' स्वाभाविकनर्तकीशरीरं स्वायत्ततया प्रवृत्तेः 'सचित्तं' सचेतनमिति । पर आह—यथा एष चेतने विशेषो निःसन्दिग्धप्रतिपत्ति-विषयो भवति तथा 'भणत' प्रतिपादयत । आचार्यः प्राह—ततः 'इदं' वक्ष्यमाणं 'निशमय' आकर्णय ॥ ६२३२ ॥ तदेवाह—

६ जो पेल्लिओ परेणं, हेऊ वसणस्स होइ कायाणं ।

तत्थ न दोसं इच्छसि, लोणेण समं तथा तं च ॥ ६२३३ ॥

अः परेण प्रेरितः सन् 'कायानां' पृथिव्यादीनां 'व्यसनस्य' सङ्घटन-परितापनादिरूपस्य 'हेतुः' कारणं भवति 'तत्र' तस्मिन् परेण प्रेरिततया कायव्यसनहेतौ यथा न त्वं दोषमिच्छसि, अनात्मवशतया प्रवृत्तेः । कथं पुनर्दोषं नेच्छामि ? इत्यत आह—'लोकेन समं' लोकेन सह, 10 लोके तथादर्शनत इत्यर्थः । तथाहि—यो यत्रानात्मवशतया प्रवर्तते तं तत्र लोको निर्दोष-मभिमन्यते । अत एव परप्रेरिततया कायव्यसनहेतुं निर्दोषमभिमन्यताम् । यथा च तं निर्दो-षमिच्छसि तथा 'तामपि च' क्षिप्तचित्तां निर्दोषां पश्य, तस्या अपि परायत्ततया तथारूपासु चेष्टासु प्रवृत्तेः ॥ ६२३३ ॥ एतदेव सविशेषं भावयति—

पस्संतो वि य काए, अपच्चलो अप्पगं विधारेउं ।

16 जह पेल्लितो अदोसो, एमेव इमं पि पासामो ॥ ६२३४ ॥

यथा परेण प्रेरित आत्मानं 'विधारयितुं' संस्थापयितुम् 'अप्रत्यलः' असमर्थः सन् पश्यन्नपि 'कायान्' पृथिवीकायिकादीन् विराधयन् अन्निकापुत्राचार्य इव 'अदोषः' निर्दोषः; 'एवमेव' अन्नेनैव प्रकारेण परायत्ततया प्रवृत्तिलक्षणेन 'इमामपि' क्षिप्तचित्तामदोषां पश्यामः ॥ ६२३४ ॥

इह पूर्वं प्रगुणीभूतायास्तस्याः प्रायश्चित्तदानविषये त्रय आदेशा गुरुकादय उक्त्वा अतस्त्वा- 20 नेव गुरुकादीन् प्ररूपयति—

गुरुगो गुरुगतरागो, अहागुरूगो य होइ ववहारो ।

लहुओ लहुयतरागो, अहालहूगो य ववहारो ॥ ६२३५ ॥

लहुसो लहुसतरागो, अहालहूसो य होइ ववहारो ।

एतेसिं पच्छित्तं, वोच्छामि अहाणुपुव्वीए ॥ ६२३६ ॥

25 गुरुतो य होइ मासो, गुरुगतरागो य होइ चउमासो ।

अहगुरुगो छम्मासो, गुरुगे पक्खम्मि पडिवत्ती ॥ ६२३७ ॥

तीसा य पण्णवीसा, वीसा पन्नरसेव य ।

दस पंच य दिवसाइं, लहुसगपक्खम्मि पडिवत्ती ॥ ६२३८ ॥

गुरुगं च अट्ठमं खलु, गुरुगतरागं च होइ दसमं तु ।

30 आहागुरुग दुवालस, गुरुगे पक्खम्मि पडिवत्ती ॥ ६२३९ ॥

छट्ठं च चउत्थं वा, आयंबिल-एगठाण-पुरिमड्ढा ।

निव्वियगं दायव्वं, अहलहुसगगम्मि सुद्धो वा ॥ ६२४० ॥

आसां षण्णामपि गाथानां व्याख्या पूर्ववत् (गा० ६०३९ तः ४४) । नवरम्—

इहागीनार्थप्रत्ययार्थं यथालघुस्वको व्यवहारः प्रस्थापयितव्यः ॥ ६२३५ ॥ ६२३६ ॥
॥ ६२३७ ॥ ६२३८ ॥ ६२३९ ॥ ६२४० ॥

सूत्रम्—

**दित्तचित्तं निग्गंथिं निग्गंथे गिणहमाणे वा अवलंब-
माणे वा नाइक्कमइ ११ ॥**

5

अस्य व्याख्या प्राग्वत् । नवरम्—दीप्तचित्ता—लाभादिमदेन परवशीभूतहृदया ॥

अथ भाष्यकारो विस्तरमभिधित्सुराह—

एसेव गमो नियमा, दित्तादीणं पि होइ णायव्वो ।

जो होइ दित्तचित्तो, सो पलवति णिच्छियव्वाइं ॥ ६२४१ ॥

‘एष एव’ अनन्तरोक्तक्षिप्तचित्तानिर्ग्रन्थीसूत्रगत एव ‘गमः’ प्रकारो लौकिक-लोकोत्तरि-10
कभेदादिरूपः ‘दीप्तादीनामपि’ दीप्तचित्ताप्रभृतीनामपि निर्ग्रन्थीनां नियमाद् वेदितव्यः ।
यत् पुनर्नानात्वं तद् अभिधातव्यम् । तदेवाधिकृतसूत्रेऽभिधित्सुराह—“जो होइ” इत्यादि,
यो भवति दीप्तचित्तः सोऽनीप्सितव्यानि बहूनि प्रलपति, बहूनीप्सितप्रलपनं तस्य लक्षणम्,
क्षिप्तचित्तस्त्वपहृतचित्ततया मौनेनाप्यवतिष्ठत इति परस्परं सूत्रयोर्विशेष इति भावः ॥ ६२४१ ॥

अथ कथमेष दीप्तचित्तो भवति ? इति तत्कारणप्रतिपादनार्थमाह—

15

इति एस असम्माणा, खित्ता सम्माणतो भवे दित्ता ।

अग्गी व इंधणेणं, दिप्पति चित्तं इमेहिं तु ॥ ६२४२ ॥

‘इति’ अनन्तरसूत्रोक्ता ‘एषा’ क्षिप्तचित्ता ‘असम्मानतः’ अपमानतो भवति । ‘दीप्ता’
दीप्तचित्ता पुनः ‘सम्मानतः’ विशिष्टसम्मानावाप्तितो भवति । तच्च चित्तं दीप्यतेऽग्निरित्येन्धनैः
‘एभिः’ वक्ष्यमाणैर्लाभमदादिभिः ॥ ६२४२ ॥ तानेवाह—

20

लाभमएण व मत्तो, अहवा जेऊण दुज्जए सत्तू ।

दित्तम्मि सायवाहणो, तमहं वोच्छं समासेण ॥ ६२४३ ॥

लाभमदेन वा मत्तः सन् दीप्तचित्तो भवति, अथवा दुर्जयान् शत्रून् जित्वा, एतस्मिन्नुभ-
यस्मिन्नपि ‘दीप्ते’ दीप्तचित्ते लौकिको दृष्टान्तः सातवाहनो राजा । ‘तमहं’ सातवाहनदृष्टान्तं
समासेन वक्ष्ये ॥ ६२४३ ॥ यथाप्रतिज्ञातमेव करोति—

25

महुराऽऽणत्ती दंडे, सहसा णिग्गम अपुच्छिउं कयरं ।

तस्स य तिव्खा आणा, दुहा गता दो वि पाडेउं ॥ ६२४४ ॥

सुतजम्म-महुरपाडण-निहिलंभनिवेदणा जुगव दित्तो ।

सयणिज्ज खंभ कुड्डे, कुड्डेइ इमाइं पलवंतो ॥ ६२४५ ॥

गोयात्ररीए णदीए तडे अ पतिट्ठाणं नगरं । तत्थ सालवाहणो राया । तस्स खरओ 30
असच्चो । अन्नया सो सालवाहणो राया दंडनायगमाणवेइ—महुरं घेतूणं सिग्गमागच्छ ।

१ सुतजम्मण महुरापाडणे य जुगवं निवेदित्ते दित्तो ताभा० ॥

सो य सहसा अपुच्छिऊण दंडेहिं सह निग्गओ । तओ चिंता जाया—का महुरा घेत्तव्वा ?
 दक्खिणमहुरा उत्तरमहुरा वा ? । तस्स आणा तिक्खा, पुणो पुच्छिऊं न तीरति । तओ
 दंडा दुहा काऊण दोसु वि पेसिया । गहियाओ दो वि महुराओ । तओ वद्धावगो पेसिओ ।
 तेण गंतूण राया वद्धाविओ—देव ! दो वि महुराओ गहियाओ । इयरो आगओ—
 5 देव ! अगमहिंसीए पुत्तो जाओ । अण्णो आगतो—देव ! अमुगत्थ पदेसे विपुलो निही
 पायडो जातो । तओ उवरुवरिं कल्लाणनिवेयणेण हरिसवसविसप्पमाणहियओ परव्वसो जाओ ।
 तओ हरिसं धरिउमचायंतो सयणिज्जं कुट्टइ, खंभे आहणइ, कुड्डे विद्वइ, बहूणि य अस-
 मंजसाणि पलवति । तओ खरगेणामच्चेणं तमुवाएहिं पडिबोहिउकामेण खंभा कुड्डा बहू विद्व-
 विया । रत्ता पुच्छियं—(ग्रन्थाग्रम्—८००० सर्वग्रन्थाग्रम्—४१८२५) केणेयं विद्व-
 10 वियं ? । सो भणेइ—तुम्भेहिं । ततो 'मम सम्मुहमलीयमेयं भणति' रुट्ठेणं रत्ता सो खरगो पाएण
 ताडितो । तओ संकेइयपुरिसेहिं उप्पाडिओ अण्णत्थ संगोवितो य । तओ कम्हिइ पओयणे
 समावडिए रण्णा पुच्छिओ—कत्थ अमच्चो चिट्ठति ? । संकेइयपुरिसेहि य 'देव ! तुम्हं
 अविणयकारि' ति सो मारिओ । राया विसूरियुं पयत्तो—दुट्ठु कयं, मए तया न किं पि
 चेइयं ति । तओ सभावत्थो जाओ ताहे संकेइयपुरिसेहिं विन्नत्तो—देव ! गवेसामि, जइ वि
 15 कयाइ चंडालेहिं रक्खिओ होज्जा । तओ गवेसिऊण आणिओ । राया संतुट्ठो । अमच्चेण
 सब्भावो कहिओ । तुट्ठेण विउला भोगा दिन्ना ॥

साम्प्रतमक्षरार्थो विव्रियते—सातवाहनेन राज्ञा मथुराग्रहणे “दंडि” ति दण्डनायकस्या-
 ज्ञप्तिः कृता । ततो दण्डाः सहसा ‘कां मथुरां गृह्णीमः ?’ इत्यपृष्ट्वा निर्गताः । तस्य च राज्ञ
 आज्ञा तीक्ष्णा, ततो न भूयः प्रष्टुं शक्नुवन्ति । ततस्ते दण्डा द्विधा गताः, द्विधा विभज्य एके
 20 दक्षिणमथुरायामपरे उत्तरमथुरायां गता इत्यर्थः । द्वे अपि च मथुरे पातयित्वा ते
 समागताः ॥ ६२४४ ॥

सुतजन्म-मथुरापातन-निधिलाभानां युगपद् निवेदनायां हर्षवशात् सातवाहनो राजा
 ‘दीप्तः’ दीप्तचित्तोऽभवत् । दीप्तचित्ततया च ‘इमानि’ वक्ष्यमाणानि प्रलपन् शयनीय-स्तम्भ-
 कुब्जानि कुट्टयति ॥ ६२४५ ॥ तत्र यानि प्रलपति तान्याह—

25 सच्चं भण गोदावरि !, पुव्वसमुद्रेण साविया संती ।
 साताहणकुलसरिसं, जति ते कूले कुलं अत्थि ॥ ६२४६ ॥
 उत्तरतो हिमवंतो, दाहिणतो सालिवाहणो राया ।
 समभारभरकंता, तेण न पल्हत्थए पुहवी ॥ ६२४७ ॥

हे गोदावरि ! पूर्वसमुद्रेण ‘शपिता’ दत्तशपथा सती सत्यं ‘भण’ ब्रूहि—यदि तव
 30 कूले सातवाहनकुलसदृशं कुलमस्ति ॥ ६२४६ ॥

‘उत्तरतः’ उत्तरस्यां दिशि हिमवान् गिरिः दक्षिणतस्तु सालवाहनो राजा, तेन समभार-
 भराक्रान्ता सती पृथिवी न पर्यस्यति, अन्यथा यदि अहं दक्षिणतो न स्यां ततो हिमवद्गिरि-
 भाराक्रान्ता नियमतः पर्यस्येत् ॥ ६२४७ ॥

एयाणि य अन्नाणि य, पलवियवं सो अणिच्छियव्वाइं ।

कुमलेण अमचेणं, खरगेणं सो उवाएणं ॥ ६२४८ ॥

‘एतानि’ अनन्तरोदितानि अन्यानि च सोऽनीप्सितव्यानि बहूनि प्रलपितवान् । ततः कुशलेन खरकनाम्नाऽमात्येनोपायेन प्रतिबोधयितुकामेनेदं विहितम् ॥ ६२४८ ॥ किम्? इत्याह—

विद्वितं केणं ति व, तुम्भेहिं पायतालणा खरण् ।

5

कथं ति मारिओ सो, दुडु ति य दरिसिते भोगा ॥ ६२४९ ॥

‘विद्रावितं’ विनाशितं समस्तं स्तम्भ-कुब्ज्यादि । राज्ञा पृष्टम्—केनेदं विनाशितम्? । अमात्यः सम्मुखीभूय सरोधं निष्ठुरं वक्ति—युष्माभिः । ततो राज्ञा कुपितेन तस्य पादेन ताडना कृता । तदनन्तरं सङ्केतितपुरुषैः स उत्पाटितः सङ्गोपितश्च । ततः समागते कस्मिंश्चित् प्रयोजने राज्ञा पृष्टम्—कुत्रामात्यो वर्तते? । सङ्केतितपुरुषैरुक्तम्—देव! युष्मत्पादानाम-10 विनयकारी इति मारितः । ततः ‘दुष्टं कृतं मया’ इति प्रभूतं विसूरितवान् । स्वस्वीभूते च तस्मिन् सङ्केतितपुरुषैरमात्यस्य दर्शनं कारितम् । ततः सद्भावकथनानन्तरं राज्ञा तस्मै विपुला भोगाः प्रदत्ता इति ॥ ६२४९ ॥ उक्तो लौकिको दीप्तचित्तः । अथ तमेव लोकोत्तरिकमाह—

महज्जयण भत्त खीरे, कंवलग पडिग्गहे य फलए य ।

पासाए कप्पट्टी, वार्तं काऊण वा दित्ता ॥ ६२५० ॥

15

‘महाध्ययनं’ पौण्डरीकादिकं दिवसेन पौरुष्या वा कयाचिद् मेधाविन्या क्षुल्लिकया आगमितम्, अथवा भक्तमुत्कृष्टं लब्ध्वा ‘नास्मिन् क्षेत्रे भक्तमीदृशं केनापि लब्धपूर्वम्’, यदि वा क्षीरं चतुर्जातकसम्मिश्रमवाप्य ‘नैतादृशमुत्कृष्टं क्षीरं केनापि लभ्यते’, यदि वा कम्बलरत्न-मतीवोत्कृष्टम् अथवा विशिष्टवर्णादिगुणोपेतमपलक्षणहीनं पतद्गहं लब्ध्वा, “फलमे य” ति यदि वा ‘फलकं’ चम्पकपट्टकादिकम् अथवा प्रासादे सर्वोत्कृष्टे उपाश्रयत्वेन लब्धे, “कप्पट्टी”-20 ति ईश्वरदुहितरि रूपवत्यां प्रज्ञादिगुणयुक्तायां लब्धायां प्रमोदते, प्रमोदभरवशाच्च दीप्तचित्ता भवति । एतेन “लाभमदेन वा मत्तः” (गा० ६२४३) इति पदं लोकोत्तरे योजितम् । अधुना “दुर्जयान् शत्रून् जित्वा” (गा० ६२४३) इति पदं योजयति—वादं वा परप्रवादिन्या दुर्जयया सह कृत्वा तां पराजित्यातिहर्षतः ‘दीप्ता’ दीप्तचित्ता भवति ॥ ६२५० ॥

एतासु दीप्तचित्तासु यतनामाह—

25

दिवसेण पोरिसीए, तुमए पठितं इमाएँ अद्वेणं ।

एतीएँ णत्थि गन्वो, दुम्मेहतरीएँ को तुज्झं ॥ ६२५१ ॥

दिवसेन पौरुष्या वा त्वया यत् पौण्डरीकादिकमध्ययनं पठितं तद् अनया दिवसस्य पौरुष्या वाऽर्द्धेन पठितं तथाऽप्येतस्या नास्ति गर्वः, तत्र पुनर्दुमेधस्तरकायाः को गर्वः?, नैव युक्त इति भावः, एतस्या अपि तव हीनप्रज्ञत्वात् ॥ ६२५१ ॥

30

तद्वस्स दुगुंछण, दिट्ठंतो भावणा असरिसेणं ।

काऊण होति दित्ता, वादकरणे तत्थ जा ओमा ॥ ६२५२ ॥

यद् उत्कृष्टं कलमशाख्यादिकं भक्तं क्षीरं कम्बलरत्नादिकं वा तथा लब्धं तस्य द्रव्यस्य जुगुप्सनं क्रियते, यथा—नेदमपि शोभनम्, अमुको वाऽस्य दोष इति । यदि वा 'दृष्टान्तः' अन्येनापीदृशमानीतमिति प्रदर्शनं क्रियते । तस्य च दृष्टान्तस्य भावना 'असदृशेन' शतभागेन ५ सहस्रभागेन वा या तस्याः सकाशाद् हीना तथा कर्तव्या । या तु वादं कृत्वा दीप्ताऽभूत् तस्याः प्रगुणीकरणाय पूर्वं चरिकादिका प्रचण्डा परवादिनी प्रज्ञाप्यते, ततः सा तस्या वादाभिमानिन्याः पुरतस्ततोऽप्यवमतरा या साध्वी तथा वादकरणे पराजयं प्राप्यते, एवमपभ्राजिता सती प्रगुणीभवति ॥ ६२५२ ॥

दुल्लभदब्धे देसे, पडिसेहितगं अलद्धपुव्वं वा ।

10

आहारोवहि वसही, अक्खतजोणी व धूया वि ॥ ६२५३ ॥

यत्र देशे क्षीर-घृतादिकं द्रव्यं दुर्लभं तत्र तद् अन्यासामार्यिकाणां 'प्रतिषिद्धं' 'न प्रयच्छामः' इति दायकेन निषिद्धं 'अलब्धपूर्वं वा' कयाऽपि पूर्वं तत्र न लब्धं तत्र तद् लब्ध्वा दीप्तचित्ता भवतीति वाक्यशेषः, यद्वा सामान्येनोत्कृष्ट आहार उत्कृष्ट उपधिरुत्कृष्टा वा वसतिर्लब्धा अक्षतयोनिका वा 'दुहिता' काचिदीश्वरपुत्रिका लब्धा तत्रेयं यतना ॥ ६२५३ ॥

15

पगयम्मि पणवेत्ता, विज्जाति विसोधि कम्ममादी वा ।

खुड्डीय बहुविहे आणियम्मि ओभावणा पउणा ॥ ६२५४ ॥

'प्रकृते' विशिष्टतरे भक्त-क्षीर-कम्बल-रत्नादिकेऽवमतरायाः सम्पादयितव्ये तथाविधं श्रावकमितरं वा प्रज्ञाप्य, तदभावे कस्यापि महर्द्धिकस्य विद्यां आदिशब्दाद् मन्त्र-चूर्णादीन् यावत् 'कर्मादि' कार्मणमपि प्रयुज्य, आदिशब्दः स्वगतानेकभेदसूचकः, ततः क्षुल्लिकतराया 20 गुणतः शतभाग-सहस्रभागादिना हीनाया विशिष्टमाहारादिकं सम्पादयन्ति । ततो विद्यादि-प्रयोगजनितपापविशुद्धये 'विशोधिः' प्रायश्चित्तं ग्राह्यम् । एवं क्षुल्लिकया 'बहुविधे' क्षीरादिके आनीते सति तस्या अपभ्राजना क्रियते ततः प्रगुणा भवति ॥ ६२५४ ॥

अदिट्टसङ्घ कहणं, आउट्टा अभिणवो य पासादो ।

कयमित्ते य विवाहे, सिद्धाइसुता कतितवेणं ॥ ६२५५ ॥

25 यस्तया श्राद्धो न दृष्टः—अदृष्टपूर्वस्तस्यादृष्टस्य श्राद्धस्य 'कथनं' प्रज्ञापना, उपलक्षणमेतद्, अन्यस्य महर्द्धिकस्य विद्यादिप्रयोगतोऽभिमुखीकरणम्, ततस्ते आवृत्ताः सन्तस्तस्या लब्ध्याभिमानिन्याः समीपमागत्य न्रुवते—वयमेतया क्षुल्लिकया प्रज्ञापितास्ततः 'अभिनव एव' कृतमात्र एव युष्माकमेष प्रासादो दत्त इति । तथा कैतवेन 'सिद्धादिसुताः' सिद्धपुत्रादिदुहितरः कृतमात्र एव विवाहे उत्पादनीयाः । इयमत्र भावना—सिद्धपुत्रादीनां प्रज्ञापनां कृत्वा तदुहितरः 30 कृतमात्रविवाहा एव व्रतार्थं तत्समक्षमुपस्थापनीयाः येन तस्या अपभ्राजना जायते । ततः प्रगुणीभूतायां तस्यां यदि तासां न तात्त्विकी व्रतश्रद्धा तदा शकुनादिवैगुण्यमुद्भाव्य मुच्यन्ते ॥ ६२५५ ॥

सूत्रम्—

जक्खाइट्टिं निग्गंथिं निग्गंथे गिण्हमाणे वा २ नाइ-

कमइ १२ ॥

अस्य सम्बन्धमाह—

पोग्गल असुभसमुदयो, एस अणागंतुंगो व दोण्हं पि । 5

जक्खावेसेणं पुण, नियमा आगंतुको होइ ॥ ६२५६ ॥

‘द्वयोः’ क्षिप्तचित्ता-दीप्तचित्तयोः ‘एषः’ पीडाहेतुत्वेनानन्तरमुद्दिष्टोऽशुभपुद्गलसमुदयः
 ‘अनागन्तुकः’ स्वशरीरसम्भवी प्रतिपादितः । यक्षावेशेन पुनर्यो यतिपीडाहेतुरशुभपुद्गलसमुदयः
 स नियमादागन्तुको भवति । ततोऽनागन्तुकाशुभपुद्गलसमुदयप्रतिपादनानन्तरमागन्तुकाशु-
 भपुद्गलसमुदयप्रतिपादनार्थमेष सूत्रारम्भः ॥ ६२५६ ॥ प्रकारान्तरेण सम्बन्धमाह— 10

अहवा भय-सोगजुया, चित्तदहणा व अतिहरिसिता वा ।

आविस्सति जक्खेहिं, अयमण्णो होइ संबंधो ॥ ६२५७ ॥

‘अथवा’ इति प्रकारान्तरोपदर्शने । भय-शोकयुक्ता वा चिन्तार्दिता वा, एतेन क्षिप्तचित्ता
 उक्ता; अतिहर्षिता वा या परवशा, अनेन दीप्तचित्ताऽभिहिता; एषा द्विविधाऽपि यक्षैः
 परवशहृदयतया ‘आविश्यते’ आलिङ्ग्यते । ततः क्षिप्त-दीप्तचित्तासूत्रानन्तरं यक्षाविष्टासूत्र-15
 मित्ययमन्यो भवति सम्बन्धः ॥ ६२५७ ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—सा च प्राग्बत् ॥ सम्प्रति यतो यक्षाविष्टा भवति
 तत् प्रतिपादनार्थमाह—

पुव्वभवियवेरेणं, अहवा राएण राइया संती ।

एतेहिं जक्खइड्डा, सवत्ति भयए य सज्झलगा ॥ ६२५८ ॥ 20

‘पूर्वभविकेन’ भवान्तरभाविना वैरेण अथवा रागेण रञ्जिता सती यक्षैराविश्यते । एताभ्यां
 द्वेष-रागाभ्यां कारणाभ्यां यक्षाविष्टा भवति । तथा चात्र पूर्वभविके वैरे सपत्नीदृष्टान्तो रागे
 भृतकदृष्टान्तः सज्झलकदृष्टान्तश्चेति ॥ ६२५८ ॥ तत्र सपत्नीदृष्टान्तमाह—

वेस्सा अकामतो गिज्जराए मरिऊण वंतरी जाता ।

पुव्वसवत्तिं खेत्तं, करेति सामण्णभावम्मि ॥ ६२५९ ॥ 25

एगो सेट्ठी । तस्स दो महिला । एगा पिया, एगा वेस्सा, अनिष्टेत्यर्थः । तत्थ जा वेस्सा
 सा अकामनिज्जराए मरिऊण वंतरी जाया । इयरा वि तहारूवाणं साहुणीणं पायमूले पव्व-
 इया । सा य वंतरी पुव्वभववेरेण छिड्डाणि मगइ । अन्नया पमत्तं दड्डूण छलियाइया ॥

अक्षरार्थस्त्वयम्—श्रेष्ठिसत्का ‘द्वेष्या’ अनिष्टा भार्याऽकामनिर्जरया मृत्वा व्यन्तरी जाता ।
 ततः पूर्वसपत्नीं श्रामण्यभावे व्यवस्थितां पूर्वभविकं वैरमनुस्मरन्ती ‘क्षितां’ यक्षाविष्टां कृत-30

१ °तुगो दुव्वेण्हं ताभा० ॥ २ °यः जीवस्वीकृतमनोवर्गणान्तर्गताशुभदलिकविशेषरूपः
 ‘अनागन्तुकः’ का० ॥

वती । गाथायां वर्तमाननिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ ६२५९ ॥ अथ भृतकदृष्टान्तमाह—

भयतो कुडुंबिणीए, पडिसिद्धो वाणमंतरो जातो ।

सामण्णम्मि पमत्तं, छलेति तं पुव्ववेरेणं ॥ ६२६० ॥

एगा कोडुंबिणी ओरालसरीरा एगेण भयगेणं ओरालसरीरेणं पत्थिया । सो तीए 5 निच्छीओ । तओ सो गाढमज्झोववन्नो तीए सह संपयोगमलभमाणो दुक्खसागरमोगाढो अकामनिज्जराए मरिऊण वंतरो जाओ । सा य कोडुंबिणी संसारवासविरत्ता पव्वइया । सा तेण आभोइया । पमत्तं दट्टूण छलिया ॥

अक्षरार्थस्त्वयम्—‘भृतकः’ कर्मकरः कुटुम्बिन्या प्रतिपिद्धो वानमन्तरो जातः । ततः 10 श्रामण्यस्थितां तां प्रमत्तां मत्वा पूर्ववैरेण छलितवान् ॥ ६२६० ॥

10 अथ सज्झलकदृष्टान्तमाह—

जेट्टो कणेड्डभज्जाएँ मुच्छिओ णिच्छितो य सो तीए ।

जीवंते य मयम्मी, सामण्णे वंतरो छलए ॥ ६२६१ ॥

एगम्मि गामे दो सज्झलका, भायरो इत्यर्थः । तत्थ जेट्टो कणिड्डस्स भारियाए अज्झो- 15 ववन्नो । सो तं पत्थेइ । सा नेच्छइ भणइ य—तुमं अप्पणो लहुबंधवं जीवंतं न पाससि ? । तेण चितियं—जाव एसो जीवए ताव मे नत्थि एसा । एवं चितित्ता छिदं लभिऊण विस-संचारेण मारिओ लहुभाया । तओ भणियं—जस्स तुमं भयं कासी सो मतो, इयाणिं पूरेहि मे मणोरहं । तीए चितियं—नूणमेतेण मारितो, धिरत्थु कामभोगाणमिति संवेगेण पव्वइया । इयरो वि दुहसंततो अकामनिज्जराए मओ वंतरो जातो विभंगेणं पुव्वभवं पासइ । तं साहुणिं दट्टूण पुव्वभवियं वेरमणुसरंतो पमत्तं छलियाइओ ॥

20 अक्षरयोजना त्वियम्—ज्येष्ठः कनिष्ठभार्यायां मूर्छितः, न चासौ तथा ईप्सितः किन्तु ‘जीवन्तं स्वभ्रातरं न पश्यसि ?’ इति भणितवती । ततः ‘अस्मिन् जीवति ममैषा न भवति’ इतिबुद्ध्या तं मारितवान् । मृते च तस्मिन् श्रामण्ये स्थितां तां व्यन्तरो जातः सन् छलित-वान् ॥ ६२६१ ॥ अथैवंछलिताया यतनामाह—

तस्स य भूततिगिच्छा, भूतरवावेसणं सयं वा वि ।

25 णीउत्तमं च भावं, णाउं किरिया जहा पुव्वं ॥ ६२६२ ॥

तस्या एवं ‘भूतरवावेशनं’ भूतरवैः—भूतप्रयुक्तासमञ्जसप्रलापैः आवेशनं—यक्षावेशनं मत्वा 30 भूतचिकित्सा कर्तव्या । कथम् ? इत्याह—‘तस्य’ भूतस्य नीचमुत्तमं च भावं ज्ञात्वा । कथं ज्ञात्वा ? इत्याह—‘स्वयं वा’ कायोत्सर्गेण देवतामाकम्प्य तद्वचनतः सम्यक् परिज्ञाय, अपि-शब्दाद् अन्यस्माद्वा मात्रिकादेः सकाशाद् ज्ञात्वा । तस्याः क्रिया विधेया, यथा ‘पूर्वं’ क्षिप्त-चिन्ताया उक्ता ॥ ६२६२ ॥ इह यक्षाविष्टा किलोन्मादप्राप्ता भवति ततो यक्षाविष्टासूत्रा-नन्तरमुन्मादप्राप्तासूत्रमाह—

१ ०वान् । गाथायां वर्तमाननिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ ६२६० ॥ अथ कां० ॥

उम्मायपत्तिं निग्गंथिं निग्गंथे गिण्हमाणे वा २ नातिक्रमइ १३ ॥

अस्य व्याख्या प्राग्वत् ॥ अथोन्मादप्ररूपणार्थं भाष्यकारः प्राह—

उम्मातो खलु दुविधो, जक्खाएसो य मोहणिज्जो य ।

जक्खाएसो बुत्तो, मोहेण इमं तु वोच्छामि ॥ ६२६३ ॥

5

उन्मादः 'खलु' निश्चितं 'द्विविधः' द्विप्रकारः । तद्यथा—यक्षावेशहेतुको यक्षावेशः, कार्ये कारणोपचारात् । एवं मोहनीयकर्मोदयहेतुको मोहनीयः । चशब्दौ परस्परसमुच्चयार्थौ स्वगतानेकभेदसंसूचकौ वा । तत्र यः 'यक्षावेशः' यक्षावेशहेतुकः सोऽनन्तरसूत्रे उक्तः । यस्तु 'मोहेन' मोहनीयोदयेन; मोहनीयं नाम—येनात्मा मुह्यति, तच्च ज्ञानावरणं मोहनीयं वा द्रष्टव्यम्, द्वाभ्यामप्यात्मनो विपर्यासापादनात्, तेनोत्तरत्र "अहव पित्तमुच्छाए" 10 इत्याद्युच्यमानं न विरोधभाक्; "इमो" चि अयम्—अनन्तरमेव वक्ष्यमाणतया प्रत्यक्षीभूत इव तमेवेदानीं वक्ष्यामि ॥ ६२६३ ॥ प्रतिज्ञातं निर्वाहयति—

रूवंगं दट्ठणं, उम्मातो अहव पित्तमुच्छाए ।

तहायणा णिवाते, पित्तम्मि य सक्करादीणि ॥ ६२६४ ॥

रूपं च—नटादेराकृतिः अङ्गं च—गुह्याङ्गं रूपाङ्गं तद् दृष्ट्वा कस्या अप्युन्मादो भवेत् 15 अथवा 'पित्तमूर्च्छया' पित्तोद्रेकेण उपलक्षणत्वाद् वातोद्रेकवशतो वा स्यादुन्मादः । तत्र रूपाङ्गं दृष्ट्वा यस्या उन्मादः सज्जातस्तस्यास्तस्य—रूपाङ्गस्य विरूपावस्थां प्राप्तस्य दर्शना कर्तव्या । या तु वातेनोन्मादं प्राप्ता सा निवाते स्थापनीया । उपलक्षणमिदम्, तेन तैलादिना शरीरस्याभ्यङ्गो घृतपायनं च तस्याः क्रियते । 'पित्ते' पित्तवशादुन्मत्तीभूतायाः शर्करा-क्षीरादीनि दातव्यानि ॥ ६२६४ ॥ कथं पुनरसौ रूपाङ्गदर्शनेनोन्मादं गच्छेत् ? इत्याह—

20

दट्ठणं नडं काई, उत्तरवेउच्चितं मतणखेत्ता ।

तेणैव य रूवेणं, उट्ठम्मि कयम्मि निव्विण्णा ॥ ६२६५ ॥

काचिदल्पसत्त्वा संयती नटं दट्ठा, किंविशिष्टम् ? इत्याह—'उत्तरवैकुर्विकम्' उत्तरकाल-भाविवस्त्रा-ऽऽभरणादिविचित्रकृत्रिमविभूषाशोभितम्, ततः काचिद् 'मदनक्षिप्ता' उन्मादप्राप्ता भवेत् तत्रेयं यतना—उत्तरवैकुर्विकापसारणेन तेनैव स्वाभाविकेन रूपेण २ सै नटस्तस्या 25 निर्भ्रन्थ्या दृश्यते । अथासौ नटः स्वभावतोऽपि सुरूपस्ततोऽसौ ऊर्द्ध्वं—वमनं कुर्वन् तस्या दृश्यते, ततः ३ तस्मिन्नूर्द्ध्वं कृते सति काचिदल्पकर्मा निव्विण्णा भवति, तद्विषयं विरागं गच्छतीत्यर्थः ॥ ६२६५ ॥ २ अन्यच्च-

पण्णवितो उ दुरूवो, उम्मंडिज्जति अ तीएँ पुरतो तु ।

रूववतो पुण भत्तं, तं दिज्जति जेण छड्ढेति ॥ ६२६६ ॥

30

१ २ ३ एतच्चिह्नान्तर्वर्त्ता पाठः कां० एव वर्त्तते ॥ २ अमुमेवार्थं सविशेषमाहं इत्यवतरणं कां० ॥

अन्यच्च—यदि नटः स्वरूपतो दुरूपो भवति ततः स पूर्वं प्रज्ञाप्यते, प्रज्ञापितश्च सन्
'तस्याः' उन्मादप्राप्तायाः पुरतः 'उन्मण्ड्यते' यत् तस्य मण्डनं तत् सर्वमपनीयते ततो विरू-
परूपदर्शनतो विरागो भवति । अथासौ नटः स्वभावत एव रूपवान्—अतिशायिना उद्भटरूपेण
युक्तस्ततस्तस्य भक्तं मदनफलमिश्रादिकं तद् दीयते येन भुक्तेन तस्याः पुरतः 'छर्दयति' उद्भवति,
५ उद्भवमं च कुर्वन् किलासौ जुगुप्सनीयो भवति ततः सा तं दृष्ट्वा विरज्यत इति ॥ ६२६६ ॥

गुज्जंगम्मि उ वियडं, पञ्जावेऊण खरगमादीणं ।

तद्दायणे विरागो, तीसे तु हवेज्ज दद्वुणं ॥ ६२६७ ॥

यदि पुनः कस्या अपि गुह्याङ्गविषय उन्मादो भवति न रूप-लावण्याद्यपेक्षः ततः 'खरकादीनां'
द्वयक्षरकप्रभृतीनां 'विकटं' मद्यं पाययित्वा प्रसुप्तीकृतानां पूतिमद्योद्दालखरण्डितसर्वशरीराणामत
१० एव मक्षिकाभिणिभिणायमानानां "तद्दायणे" त्ति तस्य—गुह्याङ्गस्य मद्योद्दालादिना बीभत्सीभूतस्य
दर्शना क्रियते । तच्च दृष्ट्वा तस्या आर्थिकाया विरागो भवेत् ततः प्रगुणीभवति ॥ ६२६७ ॥

सूत्रम्—

उवसग्गपत्तं निग्गंथिं निग्गंथे गिण्हमाणे वा २
नातिक्रमइ १४ ॥

१५ अस्य सम्बन्धमाह—

मोहेण पित्ततो वा, आतासंवेतिओ समक्खाओ ।

एसो उ उवस्सग्गो, अयं तु अण्णो परसमुत्थो ॥ ६२६८ ॥

'मोहेन' मोहनीयोदयेनेत्यर्थः 'पित्ततो वा' पित्तोदयेन य उन्मत्तः सः 'आत्मसंवेदिकः'
आत्मनैवात्मनो दुःखोत्पादकः समाख्यातः, यच्चात्मनैवात्मदुःखोत्पादनमेष आत्मसंवेदनीय
२० उपसर्गः । ततः पूर्वमात्मसंवेदनीय उपसर्ग उक्तः । तत उपसर्गाधिकारादयमन्यः परसमुत्थ
उपसर्गोऽनेन प्रतिपाद्यत इति ॥ ६२६८ ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—सा च प्राग्वत् ॥ तत्रोपसर्गप्रतिपादनार्थमाह—

तिविहे य उवस्सग्गे, दिव्वे माणुस्सए तिरिक्खे य ।

दिव्वे य पुव्वभणिए, माणुस्से आभिओग्गे य ॥ ६२६९ ॥

२५ त्रिविधः खलु परसमुत्थ उपसर्गः । तद्यथा—दैवो मानुष्यकत्तैरश्च । तत्र 'दैवः' देव-
कृतः 'पूर्वम्' अनन्तरसूत्रस्याधस्ताद् भणितः, 'मानुष्यः पुनः' मनुष्यकृतः 'आभियोग्यः'
विद्याद्यभियोगजनितस्तावद् भण्यते ॥ ६२६९ ॥

विज्जाए मंतेण व, चुण्णेण व जोतिया अणप्पवसा ।

अणुसासणा लिहावण, खमए मधुरा तिरिक्खाती ॥ ६२७० ॥

१ उन्मत्ततारूप उपसर्गः सः 'आत्मसंवेदिकः' आत्मसंवेदनीयतामा समाख्यातः ।
इदमुक्तं भवति—इह किल दैव-मानुष्यक-तैरश्चा-ऽऽत्मसंवेदनीयभेदात् चतुर्विधा उप-
सर्गा भवन्ति । ततः पूर्वमात्मं कां० ॥

विद्यया वा मन्त्रेण वा चूर्णेन वा 'योजिता' सम्बन्धिता सती काचिदनात्मवशा भवेत् तत्र 'अनुशासना' इति येन रूपलुब्धेन विद्यादि प्रयोजितं तस्यानुशिष्टिः क्रियते, यथा—एषा तपस्विनी महासती, न वर्तते तव तां प्रति ईदृशं कर्तुम्, एवंकरणे हि प्रभूततरपापोपचयसम्भव इत्यादि । अथैवमनुशिष्टोऽपि न निवर्तते तर्हि तस्य तां प्रतिविद्यया विद्वेषणमुत्पाद्यते । अथ नास्ति तादृशी प्रतिविद्या ततः "लिहावण" चि तस्य सागारिकं विद्याप्रयोगतस्तस्याः पुरतः ५. आलेखाप्यते येन सा तद् दृष्ट्वा 'तस्य सागारिकमिदमिति बीभत्सम्' इति जानाना विरागमुपपद्यते । "स्वमए महुरा" इति मथुरायां श्रमणीप्रभृतीनां बोधिकस्तेनकृत उपसर्गोऽभवत् तं क्षपको निवारितवान्, एषोऽपि मानुष उपसर्गः । तैश्चमाह—“तिरिक्खाइ” चि तिर्यञ्चो ग्रामेयका आरप्यका वा श्रमणीनामुपसर्गान् कुर्वन्ति ते यथाशक्ति निराकर्तव्याः ॥ ६२७० ॥ साम्प्रतमेनामेव गाथां विवरीषुराह—

10:

विज्ञादऽभिओगो पुण, एसो माणुस्सओ य दिव्वो य ।

तं पुण् जाणंति क्हं, जति णामं गेण्हए तस्स ॥ ६२७१ ॥

विद्यादिभिः 'अभियोगः' अभियुज्यमानता । एष पुनः 'द्विविधः' द्विप्रकारः, तद्यथा—मानुषिको दैवश्च । तत्र मनुष्येण कृतो मानुषिकः । देवस्यायं तेन कृतत्वाद् दैवः । तत्र देवकृतो मनुष्यकृतो वा विद्यादिभिरभियोग एष एव यत् तस्मिन् दूरस्थितेऽपि तत्प्रभावात् सा 15. तथारूपा उन्मत्ता जायते । अथ 'तं' विद्याद्यभियोगं दैवं मानुषिकं वा कथं जानन्ति ? । सूरिराह—तयोर्देव-मानुषयोर्मध्ये यस्य नाम साऽभियोजिता गृह्णाति तत्कृतः स विद्याद्यभियोगो ज्ञेयः ॥ ६२७१ ॥ साम्प्रतं "अणुसासणा लिहावण" इत्येतद् व्याख्यानयति—

अणुसासियम्मि अठिए, विद्देसं देंति तह वि य अठंते ।

जक्खीए कोवीणं, तीसे पुरओ लिहावेंति ॥ ६२७२ ॥

20

येन पुरुषेण विद्यादि अभियोजितं तस्यानुशासना क्रियते । अनुशासितेऽप्यस्थिते विद्या-प्रयोगतस्तां विवक्षितां साध्वीं प्रति तस्य विद्याद्यभियोक्तुर्विद्वेषं 'ददति' उत्पादयन्ति वृषभाः । तथापि च तस्मिन् अतिष्ठति 'यक्ष्या' शुन्या तदीयं कौपीनं तस्याः पुरतो विद्याप्रयोगतो लेहयन्ति येन सा तद् दृष्ट्वा तस्येदं सागारिकमिति जानाना विरज्यते ॥ ६२७२ ॥

सम्प्रति प्रतिविद्याप्रयोगे हँदादरताख्यापनार्थमाह—

25

विसस्स विसमेवेह, ओसहं अग्गिमग्गिणो ।

मंतस्स पडिमंतो उ, दुज्जणस्स विवज्जणं ॥ ६२७३ ॥

विषस्यौषधं विषमेव, अन्यथा विषानिवृत्तेः । एवमग्नेर्भूतादिप्रयुक्तस्यौषधमग्निः । मन्त्रस्य प्रतिमन्त्रः । दुर्जनस्यौषधं 'विवर्जनं' ग्राम-नगरपरित्यागेन परित्यागः । ततो विद्याद्यभियोगे साधु-साध्वीरक्षणाथ प्रतिविद्यादि प्रयोक्तव्यमिति ॥ ६२७३ ॥

30

जइ पुण होज्ज गिलाणी, णिरुभमाणी उ तो सें तेइच्छं ।

१ एतदनन्तरं ग्रन्थाग्रम्—२००० कां० ॥ २ °त् स तथारूप उन्मत्तो जाय° कां० विना ॥
३ दृढतरता° डे० मो० ले० ॥

संवरियमसंवरिया, उवालभंते णिसिं वसभा ॥ ६२७४ ॥

यदि पुनर्विद्याद्यभियोजिता तदभिमुखं गच्छन्ती निरुध्यमाना ग्लाना भवति ततः “से”
‘तस्याः’ साध्याश्चिकित्सां ‘संवृताः’ केनाप्यलक्ष्यमाणाः कुर्वन्ति । तथा ‘असंवृताः’ येन
विद्याद्यभियोजितं तस्य प्रत्यक्षीभूता वृषभाः ‘निशि’ रात्रौ तं उपालभन्ते भेषयन्ति पिडयन्ति
5 च तावद् यावद् असौ तां मुञ्चतीति ॥ ६२७४ ॥ “स्वमए महुर” चि अस्य व्याख्यानमाह—

धूममह सङ्घिसमणी, बोहिय हरणं तु णिवसुताऽऽतावे ।

मज्जेण य अकंदे, कयम्मि जुद्धेण मोएति ॥ ६२७५ ॥

महुरानयरीए धूमो देवनिम्मितो । तस्स महिमानिमित्तं सङ्घीतो समणीहिं समं निग्गयातो ।
रायपुत्तो य तत्थ अदूरे आयावंतो चिद्धइ । ताओ सङ्घी-समणीओ बोहिएहिं गहियाओ तेणं-
10 तेणं आणियाओ । ताहिं तं साहुं दद्धणं अकंदो कओ । तओ रायपुत्तेण साहुणा जुद्धं दाऊण
मोइयाओ ॥

अक्षरगमनिका त्वियम्—स्तूपस्य ‘महे’ महोत्सवे श्राद्धिकाः श्रमणीभिः सह निर्गताः ।
तासां ‘बोधिकैः’ चौरैर्हरणम् । नृपसुतश्च तत्रादूरे आतापयति । बोधिकैश्च तास्तस्य मध्येन
नीयन्ते । तामिश्च तं दृष्ट्वाऽऽकन्दे कृते स युद्धेन तेभ्यस्ता मोचयति ॥ ६२७५ ॥

15 उक्तो मानुषिक उपसर्गः । सम्प्रति तैरश्चमाह—

गामेणाऽऽरण्येण व, अभिभूतं संजतिं तु तिरिगेणं ।

थद्धं पकंपियं वा, रक्खेज्ज अरक्खणे गुरुगा ॥ ६२७६ ॥

ग्राम्येणाऽऽरण्येन वा तिरश्चाऽभिभूतां संयतीं यदि वा ‘स्तब्धां’ तद्भयात् स्तम्भीभूतां
‘प्रकम्पितां वा’ तद्भयप्रकम्पमानशरीरां रक्षेत् । यदि पुनर्न रक्षति सत्यपि बले ततोऽरक्षणे
20 प्रायश्चित्तं ‘गुरुकाः’ चत्वारो गुरुका मासाः ॥ ६२७६ ॥

सूत्रम्—

साहिगरणं निग्गंथिं निग्गंथे गिण्हमाणे वा २

नातिकमइ १५ ॥

अस्य सूत्रस्य सम्बन्धमाह—

25 अभिभवमाणो समणिं, परिग्गहो वा से वारिते कलहो ।

किं वा सति सत्तीए, होइ सपक्खे उविकखाए ॥ ६२७७ ॥

‘श्रमणीं’ साध्वीमभिभवन् गृहस्थो यदि वा “से” ‘तस्य’ गृहस्थस्य ‘परिग्रहः’ परिजनः,
स चाऽभिभवन् वारितः कलहं श्रमण्या सार्द्धं कुर्यात् ततो य उपशामनालब्धिमान् साधुस्तेन
कलह उपशमयितव्यः, न पुनरुपेक्षा विधेया । कुतः ? इत्याह—किं वा सत्यां शक्तौ ‘स्वपक्षे’
30 स्वपक्षस्योपेक्षया ? नैव किञ्चिदिति भावः । केवलं स्वशक्तिनैष्कल्यमुपेक्षानिमित्तप्रायश्चित्तापत्तिश्च
भवति, तस्मादवश्यं स्वशक्तिः परिस्फोरणीया । एतत्प्रदर्शनार्थमधिकृतसूत्रमारभ्यते ॥ ६२७७ ॥

१ °नू पूर्वसूत्रोक्तनीत्या उपसर्गयन् गृह° कां० ॥

अस्य व्याख्या प्राग्वत् ॥ अत्र भाष्यम्—

उप्पण्णे अहिगरणे, ओसमणं दुविहऽतिक्रमं दिस्स ।

अणुसासण भेस निरुंभणा य जो तीएँ पडिपक्खो ॥ ६२७८ ॥

संयत्या गृहस्थेन सममधिकरणे उत्पन्ने द्विविधमतिक्रमं दृष्ट्वा तस्याधिकरणस्य व्यवशमनं कर्तव्यम् । किमुक्तं भवति ?—स गृहस्थोऽनुपशान्तः सन् तस्याः संयत्याः संयमभेदं जीवित-भेदं चेति द्विविधमतिक्रमं कुर्यात् तत उपशमयितव्यमधिकरणम् । कथम् ? इत्याह—यः 'तस्याः' संयत्याः 'प्रतिपक्षः' गृहस्थस्तस्य प्रथमतः कोमलवचनैरनुशासनं कर्तव्यम्, तथाऽप्य-तिष्ठति 'भीषणं' भापनं कर्तव्यम्, तथाऽप्यभिभवतो 'निरुंभणं' यस्य या लब्धिस्तेन तया निवारणं कर्तव्यम् ॥ ६२७८ ॥

सूत्रम्—

10

सपायच्छित्तं निगगंथिं निगगंथे गिण्हमाणे वा २
नातिक्रमइ १६ ॥

अस्य सम्बन्धमाह—

अहिगरणम्मि कयम्मि, खामिय समुपट्टिताए पच्छित्तं ।

तपढमताए भएणं, होति किलंता व वहमाणी ॥ ६२७९ ॥

15

अधिकरणे कृते क्षामिते च तस्मिन् समुपस्थितायाः प्रायश्चित्तं दीयते, ततः साधिकरण-सूत्रानन्तरं प्रायश्चित्तसूत्रमुक्तम् ॥

अस्य व्याख्या—प्राग्वत् ॥

सा सप्रायश्चित्ता 'तत्प्रथमतायां' प्रथमतः प्रायश्चित्ते दीयमाने 'भयेन' 'कथमहमेतत् प्रायश्चित्तं वक्ष्यामि ?' इत्येवंरूपेण विषण्णा भवेत्, यदि वा प्रायश्चित्तं वहन्ती तपसा क्लान्ता भवेत् ॥ ६२७९ ॥ तत्रेयं यतना—

पायच्छित्ते दिण्णे, भीताएँ विसज्जणं किलंताए ।

अणुसट्ठि वहंतीए, भएण खित्ताइ तेइच्छं ॥ ६२८० ॥

प्रायश्चित्ते दत्ते यदि विभेति ततस्तस्या भीतायाः क्लान्तायाश्च विसर्जनम्, प्रायश्चित्तं मुक्तकलं क्रियत इत्यर्थः । अथ वहन्ती क्लाम्यति ततस्तस्या वहन्त्या अनुशिष्टिर्दीयते, यथा—मा भैषीः, 25 बहु गतम्, स्तोत्रं तिष्ठति, यदि वा वयं साहाय्यं करिष्याम इति । अथैवमनुशिष्यमाणाऽपि भयेन क्षिप्तचित्ता भवति ततस्तस्याः 'चैकित्स्सं' चिकित्सायाः कर्म कर्तव्यम् ॥ ६२८० ॥

सूत्रम्—

भत्त-पाणपडियाइक्खियं निगगंथिं निगगंथे गिण्हमाणे
वा २ नातिक्रमइ १७ ॥

30

अस्य सूत्रस्य सम्बन्धमाह—

पच्छित्तं इत्तिरिओ, होइ तवो वण्णिओ य जो एस ।

आवकथितो पुण तवो, होति परिण्णा अणसणं तु ॥ ६२८१ ॥

‘प्रायश्चित्तं’ प्रायश्चित्तरूपं यद् एतत् तपोऽनन्तरसूत्रे वर्णितम् एतत् तप इत्वरं भवति, यत् पुनः परिज्ञारूपं तपोऽनशनं तद् यावत्कथिकम्, तत इत्वरतपःप्रतिपादनानन्तरं यावत्क-
५ थिकतपःप्रतिपादनार्थमधिकृतं सूत्रम् ॥ ६२८१ ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—प्राग्वत् । नवरम्—भक्तं च पानं च भक्त-पाने ते प्रत्याख्याते यया सा तथोक्ता । कान्तस्य परनिपातः सुखादिदर्शनात् ॥ अत्र भाष्यम्—

अट्टं वा हेउं वा, समणीणं विरहिते कहेमाणो ।

मुच्छाएँ विपडिताए, कप्पति गहणं परिण्णाए ॥ ६२८२ ॥

10 ‘श्रमणीनाम्’ अन्यासां साध्वीनां ‘विरहिते’ अशिवादिभिः कारणैरभावे एकाकिन्या आर्थिकाया भक्त-पानप्रत्याख्याताया अर्थं वा हेतुं वा कथयतो निर्ग्रन्थस्य यदि सा मूर्च्छया विपतेत्, ततो मूर्च्छया विपतितायास्तस्याः “परिण्णाए” ति ‘परिज्ञायाम्’ अनशने सति कल्पते ग्रहणम्, उपलक्षणत्वाद् अवलम्बनं वा कर्तुम् ॥ ६२८२ ॥ इदमेव व्याचष्टे—

गीतऽज्जाणं असती, सव्वाऽसतीए व कारण परिण्णा ।

15 पाणग-भत्त समाही, कहणा आलोत धीरवणं ॥ ६२८३ ॥

गीतार्थानामार्थिकाणाम् ‘असति’ अभावे यदि वाऽशिवादिकारणतः सर्वासामपि साध्वीना-
मभावे एकाकिन्या जातया ‘परिज्ञा’ भक्तप्रत्याख्यानं कृतम्, ततस्तस्याः कृतभक्त-पानप्रत्या-
ख्यानायाः सीदन्त्या योग्यपानकप्रदानेन चरमेप्सितभक्तप्रदानेन च समाधिरूपादनीयः ।
‘कथनी’ धर्मकथना यथाशक्ति स्वशरीरानावाधया कर्तव्या । तथा ‘आलोकम्’ आलोचनां सा
20 दापयितव्या । यदि कथमपि चिरजीवनेन भयमुत्पद्यते, यथा—नाद्यापि म्रियते, किमपि
भविष्यति इति न जानीम इति; तस्या धीरापना कर्तव्या ॥ ६२८३ ॥

जति वा ण णिव्वहेज्जा, असमाही वा वि तम्मि गच्छम्मि ।

करणिज्जं अण्णत्थ वि, ववहारो पच्छ सुद्धा वा ॥ ६२८४ ॥

यदि वा प्रबलबुद्ध्यावेदनीयोदयतया कृतभक्त-पानप्रत्याख्याना सा न निर्वहेत्, न याव-
25 त्कथिकमनशनं प्रतिपालयितुं क्षमा इति यावत्, असमाधिर्वा तस्मिन् गच्छे तस्या वर्तते
ततोऽन्यत्र नीत्वा यद् उचितं तत् तस्याः करणीयमिति । अथ पश्चादनशनप्रत्याख्यानभङ्ग-
विषयस्तस्याः ‘व्यवहारः’ प्रायश्चित्तं दातव्यः । अथ स्वगच्छासमाधिमात्रेणान्यत्र गता ततः
सा मिथ्यादुष्कृतप्रदानमात्रेण शुद्धेति ॥ ६२८४ ॥

सूत्रम्—

30 अट्टजायम्मि निग्गंथि निग्गंथे गिणहमाणे वा अव-
लंबमाणे वा नो अतिकमड् १८ ॥

१ ‘ना’ यथाशक्ति स्वशरीरानावाधया धर्मकथा तस्याः पुरतः कथनीया । तथा कां० ॥

अस्य सूत्रस्य सम्बन्धमाह—

वुत्तं हि उत्तमद्वे, पडियरणड्ढा व दुक्खरे दिक्खा ।

इंती व तस्समीवं, जति हीरति अट्टजायमतो ॥ ६२८५ ॥

उक्तं 'हि' यस्मात् पूर्वं पञ्चकल्पे—'उत्तमार्थे' उत्तमार्थ—प्राक्सूत्राभिहितं प्रतिपत्तुकामस्य "दुक्खरे" चि द्यक्षरस्य द्व्यक्षरिकाया वा दीक्षा दातव्या, यदि वा 'प्रतिचरणाय' 'एषा दीक्षिता' 5 मां ग्लानां सतीं प्रतिचरिष्यति' इतिनिमित्तं द्यक्षरिका दीक्षिता भवति, सा च पश्चाद् दायकैः प्रतिगृह्येत तस्या बोधार्थप्रतिपन्नाया मूलं 'आयान्ती' आगच्छन्ती बोधिकादिना स्तेनेन यदि ह्रियते अतस्तां प्रति अर्थजातसूत्रावकाशः ॥ ६२८५ ॥

अनेन सबन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—सा च प्राग्वत् ॥ साम्प्रतमर्थजातशब्दव्युत्पत्ति-
प्रतिपादनार्थमाह—

10

अद्वेण जीएँ कज्जं, संजातं एस अट्टजाता तु ।

तं पुण संजमभावा, चालिज्जंती समवलंबे ॥ ६२८६ ॥

'अर्थेन' अर्थितया सञ्जातं कार्यं यया यद्वा अर्थेन—द्रव्येण जातम्—उत्पन्नं कार्यं यस्याः सा अर्थजाता, गमकत्वादेवमपि समासः । उपलक्षणमेतत्, तेनैवमपि व्युत्पत्तिः कर्तव्या—
अर्थः—प्रयोजनं जातोऽस्या इत्यर्थजाता । कथं पुनरस्यो अवलम्बनं क्रियते ? इत्याह—'तां 15
पुनः' प्रथमव्युत्पत्तिसूचितां संयमभावात् चाल्यमानां द्वितीय-तृतीयव्युत्पत्तिपक्षे तु द्रव्याभावेन प्रयोजनानिष्पत्त्या वा सीदन्तीं 'समवलम्बेत' साहाय्यकरणेन सम्यग् धारयेत्, उपलक्षणत्वाद् गृह्णीयादपि ॥ ६२८६ ॥ अथ निर्युक्तिकारो येषु स्थानेषु संयमस्थिताया अप्यर्थजातमुत्पद्यते तानि दर्शयितुमाह—

सेवगभज्जा ओमे, आवण्ण अणत्त बोहिये तेणे ।

20

एतेहि अट्टजातं, उप्पज्जति संजमठिताए ॥ ६२८७ ॥

'सेवकभार्यायां' सेवकभार्याविषयम्, एवम् 'अवमे' दुर्भिक्षे, "आवण्णे"ति दासत्वप्राप्ता-
याम्, "अणत्ते"ति ऋणार्तायां परं विदेशगमनादुत्तमर्गेनानाप्तायाम्, तथा 'बोधिकाः'
अनार्या म्लेच्छाः 'स्तेनाः' आर्थजनपदजाता अपि शरीरापहारिणस्तैरपहरणे च, एतैः
कारणैरर्थजातं संयमस्थिताया अपि उत्पद्यते । एष निर्युक्तिगाथासङ्केपार्थः ॥ ६२८७ ॥ 25

साम्प्रतमेनामेव विवरीषुः सेवकभार्याद्वारमाह—

पियविप्पयोगदुहिया, णिक्खंता सो य आगतो पच्छा ।

अगिलाणिं च गिलाणिं, जीवियकिच्छं विसज्जेति ॥ ६२८८ ॥

कोऽपि राजादीनां सेवकः, तेन राजसेवाव्यग्रेणात्मीया भार्या परिष्ठापिता, ततः सा प्रिय-
विप्रयोगदुःखिता 'निष्क्रान्ता' तथारूपाणां स्थविराणामन्तिके प्रव्रजिता, स च पुरुषः पश्चात् 30
तयाऽर्थी जातस्ततस्तस्याः सकाशमागतः पुनरपि तां मार्गयति ततः को विधिः ? इत्याह—
अग्लानामपि तां 'ग्लानां' ग्लानवेषां कुर्वन्ति, विरेचनादीनि च तस्याः क्रियन्ते, ततोऽसौ

१ जीत क० ताभा० ॥ २ ०स्याः ग्रहणमवलम्बनं वा क्रि० कां० ॥

‘जीवितकृच्छ्रं’ ‘कृच्छ्रेणेयं जीवति’ इतिबुद्ध्या विसर्जयति ॥ ६२८८ ॥

अत्रैव द्वितीयमुदाहरणमाह—

अपरिग्रहियागणियाऽविसर्जिया सामिणा विणिक्खंता ।

बहुगं मे उवउत्तं, जति दिज्जति तो विसर्जेमि ॥ ६२८९ ॥

5 न विद्यते परिग्रहः कस्यापि यस्याः साऽपरिग्रहा, सा चासौ गणिका चापरिग्रहगणिका, सा येन सममुषितवती स देशान्तरं गतः, ततस्तेन अविसर्जिता सती ‘विनिष्क्रान्ता’ प्रव्रजिता । अन्यदा च स स्वामी समागतो भणति—बहुकं ‘मे’ मदीयं द्रव्यमनया ‘उपयुक्तम्’ उपयोगं नीतम्, भुक्तमित्यर्थः, तद् यदि दीयते ततो विसृजामि ॥ ६२८९ ॥

एवमुक्ते यत् कर्तव्यं स्थविरैस्तदाह—

10 सरभेदं वर्णभेदं, अंतद्वाणं विरेयणं वा वि ।

वरधणुगं पुंस्सभूती, गुलिया सुहुमे य ज्ञाणम्मि ॥ ६२९० ॥

गुटिकाप्रयोगतस्तस्याः स्वरभेदं वर्णभेदं वा स्थविराः कुर्वन्ति यथा स तां न प्रत्यभिजानाति । यदि वा ग्रामान्तरादिप्रेषणेन ‘अन्तर्धानं’ व्यवधानं क्रियते । अथवा तथाविधौषधप्रयोगतो विरेचनं कार्यते येन सा भ्लानेव लक्ष्यते, ततः ‘एषा कृच्छ्रेण जीवति’ इति ज्ञात्वा स तां 15 मुञ्चति । अथवा शक्तौ सत्यां यथा ब्रह्मदत्तहिण्ड्यां धनुपुत्रेण वरधनुना मृतकवेषः कृतस्तथा निश्चला निरुच्छ्वासा सूक्ष्ममुच्छ्वसनं तिष्ठति येन मृतेति ज्ञात्वा तेन विसृज्यते । यदि वा यथा पुण्यभूतिराचार्यः सूक्ष्मे ध्याने कुशलः सन् ध्यानवशात् निश्चलः निरुच्छ्वासः स्थितः (आवश्यकके प्रतिक्रमणाध्ययने योगसङ्घट्टेषु निर्यु० गा० १३१७ हारि० टीका पत्र ७२२) तथा तथाऽपि सूक्ष्मध्यानकुशलया सत्या तथा स्थातव्यं यथा स मृतेत्यवगम्य मुञ्चति ॥ ६२९० ॥

20 एतेषां प्रयोगाणामभावे—

अणुसिद्धिमणुवरंतं, गमेति णं मित्त-णातगादीहिं ।

एवं पि अठायंते, करंति सुत्तम्मि जं वुत्तं ॥ ६२९१ ॥

अनुशिष्टिस्तस्य दीयते । तथा यदि नोपरतस्ततस्तस्य पुरुषस्य यानि मित्राणि ये च ज्ञात-
यस्तैः आदिशब्दाद् अन्यैश्च तथाविधैः स्थविरास्तं ‘गमयन्ति’ बोधयन्ति येन स तस्या मुक्क-
25 लनं करोति । एवमप्यतिष्ठति तस्मिन् यदुक्तं सूत्रे तत् कुर्वन्ति । किमुक्तं भवति ?—अर्थ-
जातमपि दत्त्वा सा तस्मात् पुरुषाद् मोचयितव्या । एतत् तस्याः सूत्रोक्तमवलम्बनं मन्तव्यम्
॥ ६२९१ ॥ गतं सेवकभार्याद्वारम् । अथावमद्वारमाह—

सकुडुंबो मधुराए, णिक्खिक्खविऊणं गयम्मि कालगतो ।

ओमे फिडित परंपर, आवण्णा तस्स आगमणं ॥ ६२९२ ॥

30 मधुरायां नगर्यां कोऽपि वणिक् सकुडुम्बोऽपि प्रवित्रजिषुरव्यक्तां दारिकां मित्रस्य गृहे निक्षिप्य ततः प्रव्रज्यां प्रतिपद्यान्यत्र गतः । गते च तस्मिन् स मित्रभूतः पुरुषः काल-

१ पुस्समित्ते, गुं ताभा० । चूर्णिकृता एष एव पाठ आहतः । आवश्यककनिर्युक्ति-चूर्णि-
वृत्त्यादावप्ययमेव पाठ आहतोऽस्ति ॥ २ ०था आवश्यकके योगसङ्घट्टोक्तः पुण्यं कां० ॥

गतः । ततस्तस्य कालगमनानन्तरं 'अवमे' दुर्भिक्षे जाते सति तदीयैः पुत्रैरनाद्रियमाणा सा दारिका ततो गृहात् 'स्फिटिता' परिभ्रष्टा सती परम्परकेण दासत्वमापन्ना । तस्य च पितुर्यथाविहारक्रमं विहरतस्तस्यामेव मथुरायामागमनम् । तेन च तत् सर्वं ज्ञातम् ॥ ६२९२ ॥ सम्प्रति तन्मोर्चने विधिमाह—

अणुसासण कह ठवणं, भेसण ववहार लिंग जं जत्थ ।

5

दूराऽऽभोग गवेसण, पंथे जयणा य जा जत्थ ॥ ६२९३ ॥

पूर्वमनुशासनं तस्य कर्तव्यम् । ततः कथाप्रसङ्गेन कथनं स्थापत्यापुत्रादेः करणीयम् । एवमप्यतिष्ठति यद् निष्कामता स्थापितं द्रव्यं तद् गृहीत्वा समर्पणीयम् । तस्याभावे निजकानां तस्य वा 'भेषणं' भापनमुत्पादनीयम् । यदि वा राजकुले गत्वा व्यवहारः कार्यः । एवमप्यतिष्ठति यद् यत्र लिङ्गं पूज्यं तत्र तत् परिगृह्य सा मोचनीया । तस्यापि प्रयोगस्याभावे दूरेण—उच्छिन्नस्वामिकतया दूरदेशव्यवधानेन वा यद् निधानं तस्याभोगः कर्तव्यः । तदनन्तरं तस्य 'गवेषणं' साक्षान्निरीक्षणं करणीयम् । गवेषणाय च गमने 'पथि' मार्गं यतना यथा ओघनिर्मुक्तौ उक्ता तथा कर्तव्या । या च यत्र यतना साऽपि तत्र विधेया यथासूत्रमिति द्वारगाथासङ्घेपार्थः ॥ ६२९३ ॥ साम्प्रतमेनामेव विवरीषुः प्रथमतोऽनुशासन-कथनद्वारे प्राह—

निच्छिण्णा तुज्झ घरे, इसिकण्णा मुंच होहिती धम्मो ।

15

सेहोवट्ट विचिंतं, तेण व अण्णेण वा णिहितं ॥ ६२९४ ॥

एषा ऋषिकन्या तव गृहेऽवमादिकं समस्तमपि निस्तीर्णा अधुना व्रतग्रहणार्थमुपतिष्ठते अतो मुञ्चैनाम्, तव भूयान् धर्मो भविष्यति । एतावता गतमनुशासनद्वारम् । तदनन्तरं कथनमिति स्थापत्यापुत्रकथा कथनीया—यथा स स्थापत्यापुत्रो व्रतं जिघृक्षुर्वासुदेवेन महता निष्क्रमणमहिम्ना निष्काम्य पार्श्वस्थितेन व्रतग्रहणं कारितः एवं युष्माभिरपि कर्तव्यम् ॥ 20

अथ स्थापितद्वारम्—“सेहोवट्ट” इत्यादि । शैक्षः कश्चिदुपस्थितः तस्य यद् 'विचित्रं' बहुविधमर्थजातं कापि स्थापितमस्ति, यदि वा गच्छान्तरे यः कोऽपि शैक्ष उपस्थितः तस्य हस्ते यद् द्रव्यमवतिष्ठते तद् गृहीत्वा तस्मै दीयते । अथवा 'तेनैव' पित्रा 'अन्येन वा' साधुना निष्कामता यद् द्रव्यजातं क्वचित् पूर्वं 'निहितं' स्थापितमस्ति तद् आनीय तस्मै दीयते ॥ ६२९४ ॥ तदभावे को विधिः ? इत्याह—

25

नीयल्लगाण तस्स व, भेसण ता राउले सतं वा वि ।

अविरिक्का मो अम्हे, कहां व लज्जा ण तुंज्जं ति ॥ ६२९५ ॥

'निजकानाम्' आत्मीयानां स्वजनानां भेषणं कर्तव्यम्, यथा—वयं 'अविरिक्काः' अविभक्तरिक्था वर्तामहे ततो मोचयत मदीयां दुहितरम्, कथं वा युष्माकं न लज्जा अभूत् यद् एवं मदीया पुत्रिका दासत्वमापन्नाऽद्यापि धृता वर्तते ? । अथवा येन गृहीता वर्तते तस्य भेषणं विधेयम्, यथा—यदि मोचयसि तर्हि मोचय, अन्यथा भवतस्तं शापं दास्यामि येन न त्वं नेदं वा तव कुटुम्बकमिति । एवं भेषणेऽपि कृते यदि न मुञ्चति यदि वा ते स्वजना न

१ °चनावि° भा० ॥ २ तुम्हं ति ताभा० ॥ ३ यदि मुञ्चसि ततो मुञ्च, अन्य° कां० ॥

किमपि प्रयच्छन्ति तदा स्वयं राजकुले गत्वा निजकैः सह व्यवहारः करणीयः, व्यवहारं च कृत्वा भाग आत्मीयो गृहीत्वा तस्मै दातव्यः । यद्वा स एव राजकुले व्यवहारेणाकृष्यते, तत्र च गत्वा वक्तव्यम्, यथा—इयमृषिकन्या व्रतं जिघृक्षुः केनापि कपटेन धृताऽनेन वर्तते, यूयं च धर्मव्यापारनिषण्णाः, ततो यथा इयं धर्ममाचरति यथा चामीषामृषीणां समाधिरुपजायते 5 तथा यतध्वमिति ॥ ६२९५ ॥ ततः—

नीयल्लएहि तेण व, सद्धिं व्यवहार कातु मोदणता ।

जं अंचितं व लिंगं, तेण गवेसित्तु मोदेइ ॥ ६२९६ ॥

एवं निजकैस्तेन वा सार्द्धं व्यवहारं कृत्वा तस्या मोचना कर्तव्या । अस्यापि प्रकारस्याभावे यद् यत्र लिङ्गमर्चितं तत् परिगृह्णाति । ततः 'तेन' अर्चितलिङ्गेन तल्लिङ्गधारिणां मध्ये ये 10 महान्तस्तत्पार्श्वाद् गवेषयित्वा तां मोचयन्ति ॥ ६२९६ ॥

अथ “दूराऽऽभोगे”त्यादिव्याख्यानार्थमाह—

पुट्टा व अपुट्टा वा, चुतसामिणिहिं कर्हिंति ओहादी ।

घेत्तूण जावदट्टं, पुणरवि सारक्खणा जतणा ॥ ६२९७ ॥

यदि वा 'अवध्यादयः' अवधिज्ञानिनः, आदिशब्दाद् विशिष्टश्रुतज्ञानिपरिग्रहः, पृष्ठा वा 15 अपृष्ठा वा तथाविधं तस्य प्रयोजनं ज्ञात्वा 'च्युतस्वामिनिधिम्' उच्छिन्नस्वामिकं निर्धिं कथयन्ति, तदानीं तेषां तत्कथनस्योचितत्वात् । ततः 'यावदर्थ' यावता प्रयोजनं तावद् गृहीत्वा पुनरपि तस्य निधेः संरक्षणं कर्तव्यम् । प्रत्यागच्छता च यतना विधेया, सा चाग्रे स्वयमेव वक्ष्यते ॥ ६२९७ ॥

सोऊण अट्टजायं, अट्टं पडिजग्गती उ आयरिओ ।

20 संघाडगं च देती, पडिजग्गति णं गिलाणं पि ॥ ६२९८ ॥

निधिग्रहणाय मार्गं गच्छन्तं तम् 'अर्थजातं' साधुं श्रुत्वा साम्भोगिकोऽसाम्भोगिको वाऽऽचार्योऽर्थ 'प्रतिजागर्ति' उत्पादयति । यदि पुनः तस्य द्वितीयसङ्घाटको न विद्यते ततः सङ्घाटकमपि ददाति । अथ कथमपि स ग्लानो जायते ततस्तं ग्लानमपि सन्तं प्रतिजागर्ति न तूपेक्षते, जिनाज्ञाविराधनप्रसक्तेः ॥६२९८॥ यदुक्तमनन्तरं “यतना प्रत्यागच्छता कर्तव्या” तामाह—

25 काउं णिसीहियं अट्टजातमावेदणं गुरुहत्थे ।

दाऊण पडिक्कमते, मा पेहंता मिया पासे ॥ ६२९९ ॥

यत्रान्यगणे स प्राघूर्णिक आयाति तत्र नैषैधिकी कृत्वा 'नमः क्षमाश्रमणेभ्यः' इत्यादि कृत्वा च मध्ये प्रविशति, प्रविश्य च यद् अर्थजातं तद् गुरुभ्य आवेदयति, आवेद्य च तदर्थजातं गुरुहस्ते दत्त्वा प्रतिक्रामति । कस्मान्न स्वपार्श्व एव स्थापयति ? इति चेद् अत 30 आह—मा 'प्रेक्षमाणाः' निरीक्षमाणा मृगा इव मृगा अगीतार्थाः क्षुल्लकादयः पश्येयुः, गुरुहस्ते च स्थितं न निरीक्षन्ते, अस्मद्गुरुणां समर्पितमिति विरूपसङ्कल्पाप्रवृत्तेः ॥ ६२९९ ॥

सम्प्रति “जयणा य जा जत्थे”ति तद्व्याख्यानार्थमाह—

सण्णी व सावतो वा, केवतितो दिज्ज अट्टजायस्स ।

पुत्रुप्पण्ण णिहाणे, कारणजाते गहण सुद्धो ॥ ६३०० ॥

यत्र 'संज्ञी' सिद्धपुत्रः श्रावको वा वर्तते तत्र गत्वा तस्मै स्वरूपं निवेदनीयं प्रज्ञापना च कर्तव्या । ततो यत् तस्य पूर्वोत्पन्नं प्रकटं निधानं तन्मध्यादसौ सिद्धपुत्रादिः प्रज्ञापितः सन् तस्य 'अर्थजातस्य' द्रव्यार्थिनः साधोः कियतोऽपि भागान् दद्यात् । अस्य प्रकारस्याभावे यद् निधानं दूरमवगाढं वर्तते तदपि तेन सिद्धपुत्रादिना उत्खन्य दीयमानमधिकृते कारणजातेऽ गृह्णानोऽपि शुद्धः, भगवदाज्ञया वर्तनात् ॥ ६३०० ॥ गतमवमद्वारम् । इदानीमापन्नाद्वारमाह—

थोवं पि धरेमाणी, कत्थइ दासत्तमेइ अदलंती ।

परदेशे वि य लब्भति, वाणियधम्मे ममेस ची ॥ ६३०१ ॥

स्तोकमपि ऋणं शेषं धारयन्ती क्वचिदेशे काऽपि स्त्री तद् ऋणमददती कालक्रमेण ऋण-वृद्ध्या दासत्वम् 'एति' प्रतिपद्यते । तस्या एवं दासत्वमापन्नायाः स्वदेशे दीक्षा न दातव्या । 10 अथ कदाचित् परदेशे गता सती अज्ञातस्वरूपा अशिवादिकारणतो वा दीक्षिता भवति तत्र वणिजा परदेशे वाणिज्यार्थं गतेन दृष्टा भवेत् तत्रायं किल न्यायः—परदेशेऽपि वणिज आत्मीयं लभ्यं लभन्ते । तत एवं वणिग्धर्मे व्यवस्थिते सति स एवं ब्रूयात्—ममैषा दासी इति न मुञ्चाम्यमुमिति ॥ ६३०१ ॥ तत्र यत् कर्तव्यं तत्प्रतिपादनार्थं द्वारगाथामाह—

नाहं विदेशयाऽऽहरणमादि विज्ञा य मंत जोए य ।

15

निमित्ते य राय धम्मे, पासंड गणे धणे चैव ॥ ६३०२ ॥

या तव दासत्वमापन्ना वर्तते न साऽहं किन्तु अहमन्यस्मिन् विदेशे जाता, त्वं तु सदृक्ष-तया विप्रलब्धोऽसि । अथ सा प्रभूतजनविदिता वर्तते तत एवं न वक्तव्यं किन्तु स्थापत्या-पुत्राद्याहरणं कथनीयम्, यद्यपि कदाचित् तच्छ्रवणतः प्रतिबुद्धो मुत्कलयति । आदिशब्दाद् गुटिकाप्रयोगतः स्वरभेदादि कर्तव्यमिति परिग्रहः । एतेषां प्रयोगाणामभावे विद्या मन्त्रो योगो 20 वा ते प्रयोक्तव्या यैः परिगृहीतः सन् मुत्कलयति । तेषामप्यभावे 'निमित्तेन' अतीता-ऽनागत-विषयेण राजा उपलक्षणमेतद् अन्यो वा नगरप्रधान आवर्जनीयो येन तत्प्रभावात् स प्रेर्यते । धर्मो वा कथनीयो राजादीनां येन ते आवृत्ताः सन्तस्तं प्रेरयन्ति । एतस्यापि प्रयोगस्याभावे पाषण्डान् सहायान् कुर्यात् । यद्वा यः 'गणः' सारस्वतादिको बलवांस्तं सहायं कुर्यात् । तद-भावे दूराऽऽभोगादिना प्रकारेण धनमुत्पाद्य तेन मोचयेत् । एष द्वारगाथासंज्ञेयार्थः ॥ ६३०२ ॥ 25

साम्प्रतमेनामेव गाथां विवरीषुराह—

सारिक्खएण जंपसि, जाया अण्णत्थ ते वि आमं ति ।

बहुजणविण्णायम्मिं, थावच्चसुतादिआहरणं ॥ ६३०३ ॥

यदि बहुजनविदिता सा न भवति, यथा—इयं तद्देशजाता इति; तत एवं ब्रूयात्—अहमन्यत्र विदेशे जाता, त्वं तु सादृक्ष्येण विप्रलब्ध एवमसमञ्जसं जल्पसि । एवमुक्ते 30 तेऽपि तत्रत्याः 'आमम्' एवमेतद् यथेयं वदतीति साक्षिणो जायन्ते । अथ तद्देशजाततया सा बहुजनविज्ञाता ततस्तस्यां बहुजनविज्ञातायां पूर्वोक्तं न वक्तव्यं किन्तु स्थापत्यापुत्राद्याहरणं

प्रतिबोधनाय कथनीयम् ॥ ६३०३ ॥ “आहरणमाई” इत्यत्रादिशब्दव्याख्यानार्थमाह—
स्वरभेद वण्णभेदं, अंतद्धारणं विरेयणं वा वि ।

वरधणुग पुस्सभूती, गुलिया सुहुमे य ज्ञाणम्मि ॥ ६३०४ ॥

गुटिकाप्रयोगतस्तस्याः स्वरभेदं वर्णभेदं वा कुर्यात् । यद्वा अन्तर्द्धानं ग्रामान्तरप्रेषणेन वा 5 व्यवधानम् । विरेचनं वा म्लानतोपदर्शनाय कारयितव्या येन ‘कृच्छ्रेणैषा जीवति’ इति ज्ञात्वा विसर्जयति । यदि वा वरधनुरिव गुटिकाप्रयोगतः पुण्यभूतिराचार्य इव वा सूक्ष्मध्यानवशतो निश्चला निरुच्छ्रामा तथा स्याद् यथा मृतेति ज्ञात्वा परित्यज्यते । विद्या-मन्त्र-प्रयोगा वा तस्य प्रयोक्तव्या येन तैरभियोजितो मुत्कलयति । एतेषां प्रयोगाणामभावे राजा निमित्तेन धर्मकथया वाऽऽवर्त्यते, ततस्तस्य प्रभावेण स प्रेर्यते ॥ ६३०४ ॥

10 अस्याऽपि प्रकारस्याभावे को विधिः ? इत्याह—

पासंडे व सहाए, गिण्हति तुज्झं पि एरिसं अत्थि ।

होहामो य सहाया, तुम्भ वि जो वा गणो बलितो ॥ ६३०५ ॥

पाषण्डान् वा सहायान् गृह्णाति । अथ ते सहाया न भवन्ति तत इदं तान् प्रति वक्तव्यम्—युष्माकमपीदृशं प्रयोजनं भवेद् भविष्यति तदा युष्माकमपि वयं सहाया भविष्यामः । 15 एवं तान् सहायान् कृत्वा तद्वलतः स प्रेरणीयः । यदि वा यो मल्ल-सारस्वतादिको गणो बलीयान् तं सहायं परिगृह्णीयात् ॥ ६३०५ ॥

एएसिं असतीए, संता व जता ण होंति उ सहाया ।

ठवणा दूराभोगण, लिंगेण व एसिउं देंति ॥ ६३०६ ॥

‘एतेषां’ पाषण्डानां गणानां वा ‘असति’ अभावे यदि वा सन्तोऽपि ते सहाया न भवन्ति 20 तदा “ठवण” चि निष्कामता यद् द्रव्यं स्थापितं तेन सा मोचयितव्या । यदि वा ‘दूराभोग-नेन’ प्रागुक्तप्रकारेणैव अथवा यद् यत्र लिङ्गमर्चितं तेन धनम् ‘एषयित्वा’ उत्पाद्य ददति तस्मै वरवृषभाः ॥ ६३०६ ॥ गतमापन्नाद्वारम् । अथ ऋणार्तादिद्वाराण्याह—

एमेव अणत्ताए, तवतुलणा णवरि तत्थ णाणत्तं ।

बोहिय-तेणेहि हिते, ठवणादि गवेसणे जाव ॥ ६३०७ ॥

25 ‘एवमेव’ अनेनैव दासत्वापन्नागतेन प्रकारेण ‘ऋणार्ताया अपि’ प्रभूतं ऋणं धारयन्त्या अन्यदेशे दीक्षिताया मोक्षणे यतना द्रष्टव्या । नवरम्—अत्र धनदानचिन्तायां नानात्वम् । किं तत् ? इत्याह—तपस्तुलना कर्तव्या । तथा बोधिकाः स्तेनाश्च—प्रागुक्तस्वरूपास्तैर्हताया आर्थिकाया गवेषणं नियमेन कर्तव्यम् । तत्र च कर्तव्येऽनुशासनादिकं तदेव मन्तव्यं यावद् अर्थजातस्य स्थापना तथा आदिशब्दाद् निधानस्य दूराभोगनादिप्रयोगेणापि सा मोचयितव्या । 30 अथ ऋणार्तायां या तपस्तुलनोक्ता सा भाव्यते—स द्रव्यं मार्गयन् वक्तव्यः—साधवस्त-पोधना अहिरण्य-सुवर्णाः, लोकेऽपि यद् यस्य भाण्डं भवति स तत् तस्मै उत्तमर्णाय ददाति, अस्माकं च पार्श्वे धर्मस्तस्मात् त्वमपि धर्मं गृहाण ॥ ६३०७ ॥ एवमुक्ते स प्राह—

जो णातें कतो धम्मो, तं देउ ण एत्तियं समं तुलइ ।

हाणीं जावेगाहं, तावतियं विज्जथंभणता ॥ ६३०८ ॥

योऽनया कृतो धर्मस्तं सर्वं मह्यं ददातु । एवमुक्ते साधुभिर्वक्तव्यम्—नैतावद् दत्तः, यतो नैतावत् समं तुलति । स प्राह—एकेन संवत्सरेण हीनं प्रयच्छतु; तदपि प्रतिषेधनीयः । ततो ब्रूयात्—द्वाभ्यां संवत्सराभ्यां हीनं दत्त; तदपि निषेध्यः । एवं तावद् विभाषा कर्तव्या यावद् ‘एकेन दिवसेन कृतोऽनया धर्मस्तं प्रयच्छत’ ततो वक्तव्यम्—नाभ्यधिकं दत्तः ५ किन्तु यावत् तव गृहीतं मुहूर्तादिकृतेन धर्मेण तोलयमानं समं तुलति तावत् प्रयच्छामः । एवमुक्ते यदि तोलनाय ढौकते तदा विद्यादिभिस्तुला स्तम्भनीया येन क्षणमात्रकृतेनापि धर्मेण सह न समं तोलयतीति । धर्मतोलनं च धर्माधिकरणिक-नीतिशास्त्रप्रसिद्धमिति ततोऽवसात-व्यम् । अथासौ क्षणमात्रकृतस्यापि धर्मस्यालाभात् तपो ग्रहीतुं नेच्छेत् ततो वक्तव्यम्—एषा वणिग्ग्यायेन शुद्धा ॥ ६३०८ ॥

10

स प्राह—कः पुनर्वणिग्ग्यायो येनैषा शुद्धा क्रियते ? साधवो ब्रुवते—

वत्थाणाऽऽभरणाणि य, सव्वं छड्डुउ एगवत्थेणं ।

पोतम्मि विवण्णम्मि, वाणितधम्मि हवति सुद्धो ॥ ६३०९ ॥

यथा कोऽपि वाणिजः प्रभूतं ऋणं कृत्वा प्रवहणेन समुद्रमवगाढः, तत्र ‘पोते’ प्रवहणे विपन्ने आत्मीयानि परकीयानि च प्रभूतानि वस्त्राण्याभरणानि चशब्दात् शेषमपि च नाना-15 विधं क्रयाणकं सर्वं ‘छर्दयित्वा’ परित्यज्य ‘एकवस्त्रेण’ एकेनैव परिधानवाससा उत्तीर्णः ‘वणिग्धर्मे’ वणिग्ग्याये ‘शुद्धो भवति’ न ऋणं दाप्यते । एवमियमपि साध्वी तव सत्कमात्मीयं च सारं सर्वं परित्यज्य निष्क्रान्ता संसारसमुद्रादुत्तीर्णा इति वणिग्धर्मेण शुद्धा, न धनिका ऋणमात्मीयं याचितुं लभन्ते, तस्माद् न किञ्चिदत्र तवाभाव्यमस्तीति करोत्विदानी-मेवा स्वेच्छया तपोवाणिज्यम्, पोतपरिभ्रष्टवणिगिव निर्ऋणो वाणिज्यमिति ॥ ६३०९ ॥ 20

सम्प्रत्युपसंहारव्याजेन शिक्षामपवादं चाह—

तम्हा अपरायत्ते, दिक्खेज्ज अणारिए य वज्जेज्जा ।

अद्वाण अणाभोगा, विदेस असिवादिस्स दो वी ॥ ६३१० ॥

यस्मात् परायत्तदीक्षणेऽनार्यदेशगमने चैते दोषास्तस्मादपरायत्तान् दीक्षयेत् अनार्याश्च देशान् बोधिक-स्तेनबहुलान् वर्जयेत् । अत्रैवापवादमाह—“अद्वाण” ति अध्वानं प्रतिपन्नस्य 25 ममोपग्रहमेते करिष्यन्तीति हेतोः परायत्तानपि दीक्षयेत्, यदि वाऽनाभोगतः प्रवाजयेत्, विदेशस्था वा स्वरूपमजानाना दीक्षयेयुः । अशिवादिषु पुनः कारणेषु “दो वि” ति ‘द्वे अपि’ परायत्तदीक्षणा-ऽनार्यदेशगमने अपि कुर्यात् । किमुक्तं भवति ?—अशिवादिषु कारणेषु समुपस्थि-तेषु परायत्तानपि गच्छोपग्रहनिमित्तं दीक्षयेत्, अनार्यान्पि च देशान् विहरोदिति ॥ ६३१० ॥

॥ क्षिप्रचित्तादिप्रकृतं समाप्तम् ॥

30

परिमन्थप्रकृतम्

सूत्रम्—

छ कप्पस्स पलिमंथू पणत्ता, तं जहा—कोकुइए
 संजमस्स पलिमंथू १ मोहरिए सच्चवयणस्स पलि-
 ४ मंथू २ चक्खुलोलए इरियावहियाए पलिमंथू ३
 तित्तिणिए एसणागोयरस्स पलिमंथू ४ इच्छालो-
 भए मुत्तिमग्गस्स पलिमंथू ५ भिज्जानियाणकरणे
 मोक्खमग्गस्स पलिमंथू ६ । सव्वत्थ भगवता
 अनियाणया पसत्था १९ ॥

10 अस्य सूत्रस्य कः सम्बन्धः ? इत्याह—

दप्पेण जो उ दिक्खेति एरिसे एरिसेसु वा विहरे ।

तत्थ धुवो पलिमंथो, को सो कतिभेद संवंधो ॥ ६३११ ॥

‘दपेण’ कारणमन्तरेण य आचार्यः ‘ईदृशान्’ परायत्तान् दीक्षयति, यो वा ‘ईदृशेषु’
 अनाथेषु देशेषु दर्पतो विहरति, तत्र ‘ध्रुवः’ निश्चितोऽवश्यम्भावी परिमन्थः, अतः कोऽसौ
 15 कतिभेदो वा परिमन्थः ? इत्याशङ्कानिरासाय प्रस्तुतसूत्रारम्भः । एष सम्बन्धः ॥ ६३११ ॥

अहवा सव्वो एसो, कप्पो जो वण्णिओ पलंवादी ।

तस्स उ विवक्खभूता, पलिमंथा ते उ वज्जेजा ॥ ६३१२ ॥

‘अथवा’ इति सम्बन्धस्य प्रकारान्तरद्योतने । य एष षट्स्वपि उद्देशकेषु प्रलम्बादिकैः
 ‘कल्पः’ समाचार उक्तः ‘तस्य’ कल्पस्य विपक्षभूताः ‘परिमन्थाः’ कौकुच्य-मौखर्यादयो
 20 भवन्ति, अतस्तान् वर्जयेदिति ज्ञापनार्थमधिकृतसूत्रारम्भः ॥ ६३१२ ॥

अथवा वज्रमध्येऽयमुद्देशकः, तथाहि—

आइम्मि दोन्नि छका, अंतम्मि य छक्कगा दुवे हुंति ।

सो एस वइरमज्झो, उद्देशो होति कप्पस्स ॥ ६३१३ ॥

अस्मिन् षष्ठोद्देशके आदौ ‘द्वे षट्के’ भाषाषट्क-प्रस्तारषट्कलक्षणे भवतः अन्तेऽपि च ‘द्वे
 25 षट्के’ परिमन्थषट्क-कल्पस्थितिषट्करूपे भवतः, ततः ‘स एषः’ कल्पोद्देशको वज्रमध्ये भवति,
 वज्रवदादावन्ते च द्वयोः षट्कयोः सद्भावाद् विस्तीर्णः मध्ये तु सङ्घिप्त इत्यर्थः । तत्राद्यं
 षट्कद्वयं प्राग् अभिहितमेव, अथान्त्यं षट्कद्वयमभिधीयते । तत्रापि प्रथमं तावदिदम् ॥ ६३१३ ॥

१ ‘कः प्रलम्बपरिहारादिरूपः ‘कल्पः’ कां० ॥ २ द्वयोर्द्वयोर्वक्तव्यपदार्थषट्कयोः
 सद्भावाद् विस्तीर्णः मध्ये तु प्रतिसूत्रमेकैकस्य पदार्थस्य वक्तव्यतया सम्भवात्
 सङ्घिप्तं कां० ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—‘षड्’ इति षट्सङ्ख्याः ‘करुपस्य’ करुपाध्ययनोक्त-साधुसमाचारस्य परिः—सर्वतो मक्षन्ति—विलोडयन्तीति परिमन्थवः, उणादित्वाद्दुप्रत्ययः, पाठान्तरेण परिमन्था वा, व्याघातका इत्यर्थः, ‘प्रज्ञप्ताः’ तीर्थकरादिभिः प्रणीताः । तद्यथा—“कुकुइए” त्ति “कुचण् अवस्पन्दने” इति वचनात् कुरिसतम्—अप्रत्युपेक्षित-त्वादिना कुचितम्—अवस्पन्दितं यस्य स कुकुचितः, स एव प्रज्ञादिदर्शनात् स्वार्थिकाणप्रत्ययेऽ कौकुचितः; कुकुचा वा—अवस्पन्दितं प्रयोजनमस्येति कौकुचिकः; सः ‘संयमस्य’ पृथिव्यादि-रक्षणरूपस्य ‘परिमन्थुः’ व्याघातकारी १ । “मोहरिए” त्ति मुखं—प्रभूतभाषणातिशायि वदनमस्यास्तीति मुखरः, स एव मौखरिकः—बहुभाषी, विनयादेराकृतिगणत्वाद् इकणप्रत्ययः; यद्वा मुखेनारिमावहतीति व्युत्पत्त्या निपातनाद् मौखरिकः; ‘सत्यवचनस्य’ मृषावादविरतेः परिमन्थुः, मौखर्ये सति मृषावादसम्भवात् २ । चक्षुषा लोलः—चञ्चलो यद्वा चक्षुः लोलं यस्य स चक्षुर्लोलः, स स्तूप-देवकुलादीनि विलोकमानो व्रजति, ईर्या—गमनं तस्याः पन्था ईर्यापथस्तत्र भवा या समितिः सा ऐर्यापथिकी—ईर्यासमितिस्तस्याः परिमन्थुर्भवति ३ । ‘तिन्तिणिकः’ आहाराद्यभावे खेदाद् यत्किञ्चनाभिधायी, स एषणा—उद्गमादिदोषविमुक्तभक्त-पानादिगवेषणारूपा तत्प्रधानो यो गोचरः—गोरिव मध्यस्थतया भिक्षार्थं चरणं स एषणागो-चरस्तस्य परिमन्थुः; सखेदो हि अनेषणीयमपि गृह्णातीति भावः ४ । इच्छा—अभिलाषः 15 स चासौ लोभश्च इच्छालोभः, महालोभ इत्यर्थः, यथा निद्रानिद्रा महानिद्रेति; स च इच्छा-लोभः—अधिकोपकरणादिमेलनलक्षणः ‘मुक्तिमार्गस्य’ मुक्तिः—निष्परिग्रहत्वम् अलोभतेत्यर्थः सैव निर्वृतिपुरस्य मार्ग इव मार्गस्तस्य परिमन्थुः ५ । “भिज्ज” त्ति लोभस्तेन यद् निदान-करणं—देवेन्द्र-चक्रवर्त्यादिविभूतिप्रार्थनं तद् ‘मोक्षमार्गस्य’ सम्यग्दर्शनादिरूपस्य परिमन्थुः, आर्तध्यानचतुर्थभेदरूपत्वात् । भिज्जाग्रहणेन यदलोभस्य भवनिर्वेद-मार्गानुसारितादिप्रार्थनं 20 तन्न मोक्षमार्गस्य परिमन्थुरित्यावेदितं प्रतिपत्तव्यम् ६ । ननु तीर्थकरत्वादिप्रार्थनं न राज्यादि-प्रार्थनवद् दुष्टम्, अतस्तद्विषयं निदानं मोक्षस्य परिमन्थुर्न भविष्यति, नैवम्, यत आह— “सव्वत्थे”त्यादि ‘सर्वत्र’ तीर्थकरत्व-चरमदेहत्वादिविषयेऽपि आस्तां राज्यादौ ‘अनिदानता’ अप्रार्थनमेव ‘भगवता’ समग्रैश्वर्यादिमता श्रीमन्महावीरस्वामिना “पसत्थ” त्ति ‘प्रशंसिता’ श्लाघिता । एष सूत्रार्थः ॥ अथ निर्युक्तिविस्तरः—

25

पल्लिमंथे णिक्खेवो, णामा एगट्ठिया इमे पंच ।

पल्लिमंथो वक्खेवो, वक्खोड विणास विग्घो य ॥ ६३१४ ॥

‘परिमन्थे’ परिमन्थपदस्य निक्षेपश्चतुर्धा कर्तव्यः । तस्य चामूनि पञ्च एकार्थिकानि भवन्ति—परिमन्थो व्याक्षेपो व्याखोटो विनाशो विघ्नश्चेति ॥ ६३१४ ॥

स च परिमन्थश्चतुर्द्धा—नाम-स्थापना-द्रव्य-भावभेदात् । तत्र नाम-स्थापने सुगमे । 30 द्रव्य-भावपरिमन्थौ प्रतिपादयति—

करणे अधिकरणम्मि य, कारण कम्ममे य दव्वपल्लिमंथो ।

१ अथ भाष्यकारः परिमन्थुपदं विषमत्वाद् विवरीपुराह इत्यवतरणं कां० ॥

एमेव य भावमि वि, चउसु वि ठाणेसु जीवे तु ॥ ६३१५ ॥

‘करणे’ साधकतमे ‘अधिकरणे’ आधारे कारकः—कर्ता तस्मिन् तथा ‘कर्मणि च’ व्याप्ये द्रव्यतः परिमन्थो भवति । तथाहि—करणे येन मन्थानादिना दध्यादिकं मथ्यते, अधिकरणे यस्यां पृथिवीकायनिष्पन्नायां मन्थन्यां दधि मथ्यते, कर्तरि यः पुरुषः स्त्री वा दधि विलोडयति, कर्मणि तन्मथ्यमानं यद् नवनीतादिकं भवति, एष चतुर्विधो द्रव्यपरिमन्थः । एवमेव ‘भावेऽपि’ भावविषयः परिमन्थश्चतुर्विधो करणादिषु स्थानेषु भवति । तद्यथा—करणे येन कौत्कुच्यादिव्यापारेण दधितुल्यः संयमो मथ्यते, अधिकरणे यस्मिन् आत्मनि स मथ्यते, कर्तरि यः साधुः कौत्कुच्यादिभावपरिणतस्तं संयमं मश्नाति, कर्मणि यद् मथ्यमानं संयमादिकमसंयमादितया परिणमते । एष चतुर्विधोऽपि परिमन्थो जीवादनन्यत्वाद् जीव एव 10 मन्तव्यः ॥ ६३१५ ॥ अथ करणे द्रव्य-भावपरिमन्थो भाष्यकारोऽपि भावयति—

दव्वमि मंथितो खलु, तेणं मंथिज्जए जहा दधियं ।

दधितुल्लो खलु कप्पो, मंथिज्जति कोकुआदीहिं ॥ ६३१६ ॥

द्रव्यपरिमन्थो मन्थिकः, मन्थान इत्यर्थः, ‘तेन’ मन्थानेन यथा दधि मथ्यते तथा दधि- 15 तुल्यः खलु ‘करुपः’ साधुसमाचारः कौत्कुचिकादिभिः प्रकारैर्मथ्यते, विनाश्यत इत्यर्थः^३ ॥ ६३१६ ॥ तदेवं व्याख्यातं परिमन्थपदम् । सम्प्रति शेषाणि सूत्रपदानि कौत्कुचिकादीनि व्याचिख्यासुराह—

कोकुइओ संजमस्स उ, मोहरिए चव सच्चवयणस्स ।

इरियाए चक्खुलोलो, एसणसमिईए तित्तिणिए ॥ ६३१७ ॥

णासेति मुत्तिमग्गं, लोभेण णिदाणताए सिद्धिपहं ।

20 एतेसिं तु पदानं, पत्तेय परूवणं वोच्छं ॥ ६३१८ ॥

कौत्कुचिकः संयमस्य, मौखरिकः सत्यवचनस्य, चक्षुर्लोल ईर्यासमितेः, तित्तिणिक एषणा- 25 समितेः परिमन्थुरिति प्रक्रमादवगम्यते ॥ ६३१७ ॥

लोभेन च मुक्तिमार्गं नाशयति, निदानतया तु सिद्धिपथम् । एतेषां पदानां प्रत्येकं प्ररूपणां वक्ष्ये ॥ ६३१८ ॥ प्रतिज्ञातमेव करोति—

30 ठाणे सरीर भासा, तिविधो पुणं कुकुओ समासेणं ।

चलणे देहे पत्थर, सविगार कहक्कहे लहुओ ॥ ६३१९ ॥

आणाइणो य दोसा, विराहणा होइ संजमा-ऽऽयाए ।

१ मंथतो ताभा० मो० ले० ॥ २ मन्थकः मो० ले० ॥ ३ ०र्थः । ते भावतः परिमन्था 35 उच्यन्ते ॥ ६३१६ ॥ तदेवं व्याख्यातं विषमत्वात् परिमन्थपदं भाष्यकृता । सम्प्रति निर्युक्तिविस्तरमाह—कोकु^० कां० ॥ ४ “लोभेण” त्ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् इच्छालोभेन मुक्ति^० कां० ॥ ५ पदानां सूत्रोक्तानां पणामपि ‘प्रत्येकं’ पृथक् पृथक् प्ररूपणां वक्ष्ये ॥ ६३१८ ॥ प्रतिज्ञातमेव निर्वाहयन् कौत्कुचिकप्ररूपणां तावद् निर्युक्तिकार एव करोति—ठाणे कां० ॥ ६ ०ण कोकुओ ताभा० ॥

जंते व णट्टिया वा, विराहण मइल्लए सुत्ते ॥ ६३२० ॥

‘स्थाने’ स्थानविषयः शरीरविषयो भाषाविषयश्चेति त्रिविधः समासेन कौकुचिकः । तत्र स्थानकौकुचिको यश्चलनम्—अभीक्षणं भ्रमणं करोति । देहः—शरीरं तद्विषयः कौकुचिको यः प्रस्तरान् हस्तादिना क्षिपति । यस्तु ‘सविकारं’ परस्य हास्योत्पादकं भाषते, ‘कहक्कहं वा’ महता शब्देन हसति स भाषाकौकुचिकः । एतेषु त्रिष्वपि प्रत्येकं मासलघु, आज्ञादयश्च 5 दोषाः । संयमे आत्मनि च विराधना भवति । यन्नकवद् नर्तिकावद्वा भ्राम्यन् [स्थान-शरीर]-कौकुचिक उच्यते । यस्तु महता शब्देन हसति तस्य मक्षिकादीनां मुखप्रवेशेन संयम-विराधना शूलादिरोगप्रकोपेनात्मविराधना । “मएल्लए सुत्ति” त्ति मृतदृष्टान्तः सुप्तदृष्टान्त- 10 श्चात्र हास्यदोषदर्शनाय भवति, स चोत्तरत्र दर्शयिष्यते ॥ ६३१९ ॥ ६३२० ॥

अथैतदेव निर्युक्तिगाथाद्वयं विभावयिषुः स्थानकौकुचिकं व्याचष्टे—

10

आवडइ खंभकुड्डे, अभिक्खणं भमति जंतए चैव ।

कमफंदण आउंटण, ण यावि बद्धासणो ठाणे ॥ ६३२१ ॥

इहोपविष्ट ऊर्द्धस्थितो वा स्तम्भे कुड्ये वा य आपतति, यन्नकमिव वाऽभीक्षणं भ्रमति, क्रमस्य—पादस्य स्पन्दनमाकुञ्चनं वा करोति, न च नैव ‘बद्धासनः’ निश्चलासनस्तिष्ठति, 15 एष स्थानकौकुचिकः ॥ ६३२१ ॥ अत्रामी दोषाः—

15

संचारोवतिगादी, संजमें आयाऽहि-विच्चुगादीया ।

दुब्बद्ध कुहिय मूले, चडप्फडंते य दोसा तु ॥ ६३२२ ॥

सञ्चारकाः—कुड्यादौ सञ्चरणशीला ये उवइकादयः—उद्देहिकै-मन्थुकीटिकाप्रभृतयो जीवा- 20 स्तेषां या विराधना सा संयमविषया मन्तव्या । आत्मविराधनायामहि-वृश्चिकादयस्तत्रोपद्रव-कारिणो भवेयुः, यदि वा यत्र स्तम्भादौ स आपतति तद् दुर्बद्धं मूले वा कुथितं भवेत् तत्-स्तस्य पतने परितापनादिका ग्लानारोपणा, “चडप्फडंते य” त्ति अभीक्षणमितस्ततो भ्राम्यतः सन्निर्विसन्धीभवेदित्यादयो बहवो दोषाः । एवमुत्तरत्रापि दोषां मन्तव्याः ॥ ६३२२ ॥

अथ शरीरकौकुचिकमाह—

कर-गोफण-धणु-पादादिएहिं उच्छुभति पत्थरादीए ।

भमुगा-दाढिग-थण-पुतविकंपणं णट्टवाइत्तं ॥ ६३२३ ॥

25

कर-गोफणा-धनुः-पादादिभिः प्रस्तरादीन् य उत्-प्रावर्येन क्षिपति स शरीरकौकुचिकः । भ्रू-दाढिका-स्तन-पुतानां विकम्पनं—विविधम्—अनेकप्रकारैः कम्पनं यत् करोति तद् नृत्यपा-

१ भवति । तत्र स्थानकौकुचिकस्य यन्नकवद् भ्राम्यतः शरीरकौकुचिकस्य तु नर्तकीवद् नृत्यतः पट्कायविराधना । भाषाकौकुचिकस्य पुनर्महता शब्देन प्रसारितवदनस्य हसतो मक्षिकादीनां मुखप्रवेशेन संयमविराधना परिस्फुटैव । तथा भ्राम्यतो नृत्यतो हसतश्च शूलादिरोगप्रकोपेनाऽऽत्मविराधना द्रष्टव्या । “मएल्लए कां० ॥ २ °पुर्भाष्यकारः स्थान-कौकुचिकं तावदाह—आव’ कां० ॥ ३ तादी० डे० विनाऽन्यत्र—°का-मन्थु-कीटिका° मो० ले० । °का-कुन्थु-कीटिका° भा० कां० ॥ ४ °नायां चिन्त्यमानायामहि° कां० ॥ ५ नृत्तपा° डे० ॥

तित्वमुच्यते, नर्तकीत्वमित्यर्थः । एतेन “नट्टिया व” चि पदं व्याख्यातं प्रतिपत्तव्यम् ॥ ६३२३ ॥ गतः शरीरकौकुचिकः । अथ भाषाकौकुचिकमाह—

छेलिय मुहवाइत्ते, जंपति य तथा जहां परो हसति ।

कुणइ य रूप बहुविधे, वग्घाडिय-देसभासाए ॥ ६३२४ ॥

5 यः सेण्टितं मुखवादित्रं वा करोति, तथा वा वचनं जल्पति यथा परो हसति, बहु-विधानि वा मयूर-हंस-कोकिलादीनां जीवानां रुतानि करोति, वग्घाडिकाः—उद्धट्टककारिणीः देशभाषा वा—मालव-महाराष्ट्रादिदेशप्रसिद्धास्तादृशीर्भाषा भाषते याभिः सर्वेषामपि हास्यमुप-जायते, एष भाषाकौकुचिकः ॥ ६३२४ ॥ अस्य दोषानाह—

मच्छिगमाइपवेसो, असंपुंडं चेव सेट्टिदिट्टंतो ।

10 दंडिय घतणो हासण, तेइच्छिय तत्तफालेणं ॥ ६३२५ ॥

तदीयभाषणदोषेण ये मुखं विस्फाल्य हसन्ति तेषां मुखे मक्षिकादयः प्राणिनः प्रविशेयुः, प्रविष्टाश्च ते यत् परितापनादिकं प्राप्नुवन्ति तन्निष्पन्नं तस्य प्रायश्चित्तम् । हसतश्च मुखम-सम्पुटमेव भवेद्, न भूयो मिलेदित्यर्थः । तथा चात्र श्रेष्ठिदृष्टान्तः—

कश्चिद् ‘दण्डिकः’ राजा, तस्य “घयणो” भण्डः । तेन राजसभायामीदृशं किमपि ‘हासनं’ 15 हास्यकारि वचनं भणितं येन प्रभूतजनस्य हास्यमायातम् । तत्र श्रेष्ठिनो महता शब्देन हसतो मुखं तथैव स्थितं न सम्पुटीभवति । वास्तव्यवैद्यानां दर्शितो नैकेनापि प्रगुणीकर्तुं पारितः । नवरं प्राघुणकेनैकेन चैकित्सिकेन लोहमयः फालः तप्तः—अग्निवर्णः कृत्वा मुखे दौकितः, ततस्तदीयेन भयेन श्रेष्ठिनो मुखं सम्पुटं जातम् ॥ ६३२५ ॥

अथ प्रागुद्दिष्टं मृत-सुप्तदृष्टान्तद्वयमाह—

20 गोयर साहू हसणं, गवक्खें दडुं निवं भणति देवी ।

हसति मयगो कहां सो, चि एस एमेव सुत्तो वी ॥ ६३२६ ॥

एगो साहू गोचरचरियाए हिंडमाणो हसंतो देवीए गवक्खोवविट्टाए दिट्टो । राया भणिओ—सामि ! पेच्छ अच्छेरयं, मुयं माणुसं हसंतं दीसइ । राया संभंतो—कहां कहिं वा ? । सा साहुं दरिसेइ । राया भणइ—कहां मउ ? चि । देवी भणइ—इह भवे शरीर-

25 संस्कारादिसकलसांसारिकसुखवर्जितत्वाद् मृत इव मृतः ॥

एवं सुत्तदिट्टंतो वि भाणियव्वो ॥

अक्षरगमनिका त्वियम्—गोचरे साधोः पर्यटतः ‘हसनं’ हास्यं दृष्ट्वा देवी नृपं भणति—मृतको हसति । नृपः पृच्छति—कुत्र स मृतको हसति ? । देवी हस्तसंज्ञया दर्शयति—एष इति । ‘एवमेव’ मृतवत् सुप्तोऽपि मन्तव्यः, उभयोरपि निश्चेष्टतया विशेषाभावात् ॥ ६३२६ ॥

30 गतः कौकुचिकः । सम्प्रति मौखरिकमाह—

मुहरिस्स गोण्णणामं, आवहति अरिं मुहेण भासंतो ।

लहुगो य होति मासो, आणादि विराहणा दुविहा ॥ ६३२७ ॥

१ °हा जणो हस° ताभा° ॥ २ °स-काकोलूकादी° कां° ॥

मौखरिकस्य 'गौणं' गुणनिष्पन्नं नाम 'मुखेन' प्रभूतभाषणादिमुखदोषेण भाषमाणः 'अरिं' वैरिणम् 'आवहति' करोतीति मौखरिकः । तस्यैवं मौखरिकत्वं कुर्वाणस्य लघुको मासः आज्ञादयश्च दोषाः । विराधना च संयमाऽऽत्मविषया द्विविधा । तत्र संयमविराधना मौखरिकस्य सत्यव्रतपरिमन्थुतया सुप्रतीता ॥ ६३२७ ॥ आत्मविराधनां तु दृष्टान्तेनाह—

को गच्छेज्जा तुरियं, अमुगो त्ति य लेहएण सिद्धम्मि ।

सिग्घाऽऽगतो य ठवितो, केणाहं लेहगं हणति ॥ ६३२८ ॥

एगो राया । तस्स किंचि तुरियं कज्जं उप्पन्नं ताहे सभामज्जे भणइ—को सिग्घं वच्चेज्जा ? । लेहगो भणइ—अमुगो पवणवेगेणं गच्छइ त्ति । रत्ता सो पेसिओ तं कज्जं काऊण तद्विवसमेव आगओ । रत्ता 'एसो सिग्घगामि' त्ति काउं धावणओ ठविओ । तेण रुद्धेणं पुच्छियं—केणाहं सिग्घो त्ति अक्खातो ? । अन्नेण सिद्धं—जहा लेहएणं । पच्छा सो 10 तेण तल्लिच्छेण छिहं लद्धूण उह्विओ । एवं चेव जो संजओ मोहरियत्तं करेइ सो आय-विराहणं पावेइ त्ति ॥

अक्षरार्थस्त्वयम्—'कस्त्वरितं गच्छेत् ?' इति राज्ञोक्ते लेखकेन शिष्टम्—अमुक इति । ततः स तत् कार्यं कृत्वा शीघ्रमागतः । ततः 'स्थापितः' राज्ञा दौत्यकर्मणि नियुक्तः । ततः 'केनाहं कथितः ?' इति पृष्ठा 'लेखकेन' इति विज्ञाय लेखकं हतवान् । गाथायामतीतकालेऽपि 15 वर्तमानानिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ ६३२८ ॥ गतो मौखरिकः । अथ चक्षुर्लोलमाह—

आलोयणा य कहणा, परिहइऽणुपेहणा अणाभोए ।

लहुगो य होति मासो, आणादि विराहणा दुविहा ॥ ६३२९ ॥

स्तूपादीनामालोकनां कुर्वाणः 'कथनां' धर्मकथां परिवर्तनाम् अनुप्रेक्षां च कुर्वन् यदि 'अनाभोगेन' अनुपयुक्तो मार्गे व्रजति तदा लघुमासः, आज्ञादयश्च दोषाः, द्विविधा च 20 विराधना भवेत् ॥ ६३२९ ॥ इदमेव भावयति—

आलोएंतो वच्चति, थूभादीणि व कहेति वा धम्मं ।

परियइणाऽणुपेहण, न यावि पंथम्मि उवउत्तो ॥ ६३३० ॥

'स्तूपादीनि' स्तूप-देवकुलाऽऽरामादीनि आलोकमानो धर्मं वा कथयन् परिवर्तनामनुप्रेक्षां वा कुर्वाणो व्रजति । यद्वा सामान्येन 'न च' नैवोपयुक्तः पथि व्रजति एष चक्षुर्लोल उच्यते 25 ॥ ६३३० ॥ अस्यैते दोषाः—

छक्कायाण विराहण, संजमें आयाए कंटगादीया ।

आवडणें भाणभेदो, खद्धे उड्ढाह परिहाणी ॥ ६३३१ ॥

अनुपयुक्तस्य गच्छतः संयमे षट्कायानां विराधना भवेत् । आत्मविराधनायां कण्टका-दयः पदयोर्लगेयुः, विषमे वा प्रदेशे आपतनं भवेत् तत्र भाजनभेदः । 'खद्धे च' प्रचुरे 30 भक्त-पाने भूमौ छर्दिते उड्ढाहो भवेत्—अहो ! बहुभक्षका अमी इति । भाजने च भिन्ने

१ °णा-ऽसमञ्जसभाषणादि° कां० ॥ २ °कः, पृषोदरादित्वादिष्टरूपनिष्पत्तिः । तस्यै° कां० ॥ ३ °पितोऽसौ राज्ञा डे० ॥ ४ पुनरमी दो° कां० ॥

‘परिहाणिः’ सूत्रार्थपरिमन्थो भाजनान्तरगवेपणे तत्परिकर्मणायां च भवति ॥ ६३३१ ॥

गतश्चक्षुर्लोलः । अथ तिनित्णिकमाह—

तित्तिणिण् पुंस्व भणिते, इच्छालोभे य उवह्मतिरेगे ।

लहुओ तिविहं च तहिं, अतिरेगे जे भणिय दोसा ॥ ६३३२ ॥

5 तिनित्णिक आहारोपधि-शय्याविषयभेदात् त्रिविधः, स च ‘पूर्व’ पीठिकायां सप्रपञ्चमुक्त इति नेहोच्यते । स च सुन्दरमाहारादिकं गवेषयन्नेषणासमितेः परिमन्थुर्भवतीति । इच्छालोभस्तु स उच्यते यद् लोभाभिभूतत्वेनोपधिमतिरिक्तं गृह्णाति, तत्र लघुको मासः । त्रिविधं वा तत्र प्रायश्चित्तम् । तद्यथा—जघन्ये उपधौ प्रमाणेन गणनया वाऽतिरिक्ते धार्यमाणे पञ्चकम्, मध्यमे मासलघु, उत्कृष्टे चतुर्लघु । ये चातिरिक्ते उपधौ दोषाः पूर्वं तृतीयोद्देशके 10 भणितास्ते द्रष्टव्याः ॥ ६३३२ ॥ अथ निदानकरणमाह—

अनियाणं निव्वाणं, काऊणमुवद्धितो भवे लहुओ ।

पावति ध्रुवमायार्ति, तम्हा अणियाणया सेया ॥ ६३३३ ॥

‘अनिदानं’ निदानमन्तरेण साध्यं निर्वाणं भगवद्भिः प्रज्ञप्तम्, ततो यो निदानं करोति तस्य तत् कृत्वा पुनरकरणेनोपस्थितस्य लघुको मासः प्रायश्चित्तम् । अपि च यो निदानं 15 करोति स यद्यपि तेनैव भवग्रहणेन सिद्धिं गन्तुकामस्तथापि ‘ध्रुवम्’ अवश्यम् ‘आयार्ति’ पुनर्भवागमनं प्राप्नोति, तस्मादनिदानता श्रेयसी ॥ ६३३३ ॥ इदमेव व्याचष्टे—

इह-परलोगनिमित्तं, अवि तित्थकरत्तचरिमदेहत्तं ।

सव्वत्थेसु भगवता, अणिदाणत्तं पसत्थं तु ॥ ६३३४ ॥

इहलोकनिमित्तम्—‘इहैव मनुष्यलोकेऽस्य तपसः प्रभावेण चक्रवर्त्यादिभोगानहं प्राप्नुयाम्, 20 इहैव वा भवे विपुलान् भोगानासादयेयम्’ इतिरूपम् परलोकनिमित्तं—मनुष्यापेक्षया देवभवादिकः परलोकस्तत्र ‘महद्दिक इन्द्रसामानिकादिरहं भूयासम्’ इत्यादिरूपं सर्वमपि निदानं प्रतिषिद्धम् । किं बहुना ? तीर्थकरत्वेन—आर्हन्त्येन युक्तं चरमदेहत्वं मे भवान्तरे भूयात् इत्येतदपि नाशंसनीयम् । कुतः ? इत्याह—‘सर्वार्थेषु’ सर्वेष्वपि—ऐहिका-ऽऽमुष्मिकेषु प्रयोजनेषु अभिष्वङ्गविषयेषु भगवताऽनिदानत्वमेव ‘प्रशस्तं’ श्लाघितम् । तुशब्द एवकारार्थः, स 25 च यथास्थानं योजितः ॥ ६३३४ ॥

व्याख्याताः षडपि परिमन्थवः । साम्प्रतमेतेष्वेव द्वितीयपदमाह—

विइयपदं गेलण्णे, अद्धाणे चेव तह य ओमम्मि ।

मोत्तूणं चरिमपदं, णायव्वं जं जहिं कमति ॥ ६३३५ ॥

द्वितीयपदं ग्लानत्वे अध्वनि तथा अवमे च भवति, तच्च ‘चरमपदं’ निदानकरणरूपं 30 मुक्तवा ज्ञातव्यम्, तत्र द्वितीयपदं न भवतीत्यर्थः । शेषेषु तु कौकुचिकादिषु यद् यत्र क्रमते तत् तत्रावतारणीयम् ॥ ६३३५ ॥ एतदेव भावयति—

१ °त्र द्वितीयपदं क्रमते तत् तत्रावतारणीयम् । एषा निर्युक्तिगाथा ॥ ६३३५ ॥ अथैनामेव भाष्यकृद् व्याख्यानयति—कडि° कां० ॥

कटिवेद्यमवतंसे, गुदपागऽरिमा भगंदलं वा वि ।

गुदखील सकरा वा, ण तरति वद्वासणो होउं ॥ ६३३६ ॥

कटिवेदना कस्यापि दुःसहा, 'अवतंसो वा' पुरुषव्याधिनामको रोगो भवेत्, एवं गुदयोः पाकोऽर्शासि भगन्दरं गुदकीलको वा भवेत्, 'शर्करा' कृच्छ्रमूत्रको रोगः स वा कस्यापि भवेत्, ततो न शक्नोति वद्वासनः 'भवितुं' स्यातुम् । एवंविधे ग्लानत्वेऽभीक्षणपरिस्पन्दनादिकं ६ स्थानकौकुचिकत्वमपि कुर्यात् ॥ ६३३६ ॥

उव्वत्तेति गिलाणं, ओसहकजे व पत्थरे लुभति ।

वेवति य खित्तचित्तो, वितियपदं होति दोसुं तु ॥ ६३३७ ॥

ग्लानम् 'उद्वर्तयति' एकस्मात् पार्श्वतो द्वितीयस्मिन् पार्श्वे करोति, 'औषधकार्ये वा' औषधदानहेतोस्तमेव ग्लानमन्यत्र सङ्गाम्य भूयस्तत्रैव स्थापयति, यस्तु क्षिप्तचित्तः स परवश-10 तथा 'प्रस्तरान्' पाषाणान् क्षिपति वेपते वा, चशब्दात् सेण्टितं मुखवादित्रादिकं वा करोति । एतद् द्वितीयपदं यथाक्रमं 'द्वयोरपि' शरीर-भाषाकौकुचिकयोर्भवति ॥ ६३३७ ॥

मौखरिकत्वेऽपवादमाह—

तुरियगिलाणाहरणे, मुहरित्तं कुज्ज वा दुपक्खे वी ।

ओसह विज्जं मंतं, पेह्लिज्जा सिग्घगामि त्ति ॥ ६३३८ ॥

15

त्वरितं ग्लाननिमित्तमौषधादेः आहरणे कर्तव्ये 'द्विपक्षे' संयतपक्षे संयतीपक्षे च मौखरिकत्वं कुर्यात् । कथम्? इत्याह—एष शीघ्रगामी अत औषधमानेतुं विद्यां मन्त्रं वा प्रयोक्तुं "पेह्लिज्ज" त्ति प्रेर्यताम्, व्यापार्यतामित्यर्थः ॥ ६३३८ ॥³

अच्चाउरकजे वा, तुरियं व न वा वि इरियमुवओगो ।

विज्जस्स वा वि कहणं, भए व विस खूल ओमजे ॥ ६३३९ ॥

20

अत्यातुरस्य वा—आगाढग्लानस्य कार्ये त्वरितं गच्छेत्, 'न वाऽपि' नैवेर्यायामुपयोगं दद्यात्, वैद्यस्य वा 'कथनं' धर्मकथां कुर्वन् गच्छेद् येन स आवृत्तः सम्यग् ग्लानस्य चिकित्सां करोति, भये वा मन्त्रादिकं परिवर्तयन् गच्छति, विषं वा केनापि साधुना भक्षितं तस्य मन्त्रेणापमार्जनं कुर्वन्, विषविद्या वा नवगृहीता तां परिवर्तयन् गच्छति, शूलं वा कस्यापि साधोरुद्धावति तदपमार्जयन् गच्छति ॥ ६३३९ ॥

25

तित्तिणिया वि तदट्ठा, अलब्भमाणे वि दव्वत्तित्तिणिता ।

वेज्जे गिलाणगादिसु, आहारुवधी य अतिरित्तो ॥ ६३४० ॥

तस्य—ग्लानस्य उपलक्षणत्वाद् आचार्यादेश्चार्थाय 'तिन्तिणिकताऽपि' स्निग्ध-मधुराहारादिसं-योजनलक्षणा कर्तव्या । अलभ्यमाने वा ग्लानप्रायोग्ये^४ औषधादौ 'द्रव्यतिन्तिणिकता' 'हा ।

१ °यति, स एव ग्लानमितस्ततः कुर्वन् स्थापयन् वा स्थानकौकुचिकत्वं विदध्यादपि । तथा यस्तु क्षिप्तचित्तः उपलक्षणत्वाद् दीप्तचित्तादिवो स परवशं कां० ॥ २ करोति महता शब्देन हसति वा । एतं कां० ॥ ३ अथ चक्षुर्लोलत्वे द्वितीयपदमाह इत्यवतरणं कां० ॥ ४ °ग्ये पथ्यौषधादौ द्रव्ये-द्रव्यतश्चित्ताभिष्वङ्गमन्तरेण तित्तिं कां० ॥

कष्टं न लभ्यते ग्लानयोग्यमत्र' इत्येवंरूपा कार्या । इच्छालोभे पुनरिदं द्वितीयपदम्—वैद्यस्य दानार्थं ग्लानार्थं वा आहार उपधिश्रातिरिक्तोऽपि ग्रहीतव्यः, आदिशब्दाद् आचार्यादिपरिग्रहः, गणचिन्तको वा गच्छोपग्रहहेतोरतिरिक्तमुपधिं धारयेत् ॥ ६३४० ॥ एवं तावद् निदानपदं वर्जयित्वा शेषेषु सर्वेष्वपि ग्लानत्वमङ्गीकृत्य द्वितीयपदमुक्तम् । सम्प्रति तदेवाध्वनि दर्शयति—

४ अवयवस्वंतो व भया, कहेति वा सत्थिया-ऽऽतिअचीणं ।

विज्जं आइसुतं वा, खेद भदा वा अणाभोगा ॥ ६३४१ ॥

अध्वनि स्तेनानां सिंहादीनां वा भयादप्रेक्षमाण इतश्चेतश्च विलोकमानोऽपि व्रजेत् । यदि वा अध्वनि गच्छन् सार्थिकानाम् 'आयत्तिकानां वा' सार्थचिन्तकानां धर्मं कथयति येन ते आवृत्ताः सन्तो भक्तपानाद्युपग्रहं कुर्युः । अथवा विद्या काचिदभिनवगृहीता सा 'मा विस्म-
१० रिष्यति' इति कृत्वा परिवर्तयन्ननुप्रेक्षमाणो वा गच्छेत् । 'आदिश्रुतं' पञ्चमङ्गलं तद्वा चौरादिभये परावर्तयन् व्रजेत् । 'खेदो नाम' परिश्रमः तेन आतुरीभूतो भयाद्वा सम्भ्रान्त ईर्यायामुपयुक्तो न भवेदपि । "अणाभोग" चि विस्मृतिवशात् सहसा वा नेर्यायामुपयोगं कुर्यात् ॥ ६३४१ ॥

संजोयणा पलंवातिगाण कप्पादिगो य अतिरेगो ।

ओमादिए वि विहुरे, जोइज्जा जं जहिं कमति ॥ ६३४२ ॥

१५ अध्वनि गच्छन्नाहारादीनां संयोजनामपि कुर्यात् । प्रलम्बादीनां विकरणकरणाय पिप्पल-
कादिकमतिरिक्तमप्युपधिं गृहीयाद् धारयेद्वा । अथवा परलिङ्गेन तानि ग्रहीतव्यानि ततः परलिङ्गमपि धारयेत् । कल्पाः—औष्णिकादयस्तदादिकः आदिशब्दात् पात्रादिकश्च दुर्लभ उपधिरतिरिक्तोऽपि ग्रहीतव्यः । तदेवमध्वनि द्वितीयपदं भावितम् । एवम् अवमं—दुर्भिक्षं तत्र आदिशब्दाद् अशिवादिकारणेषु वा 'विधुरे' आत्यन्तिकायामापदि पञ्चविधं परिमन्थुमङ्गीकृत्य
२० यद् यत्र द्वितीयपदं क्रमते तत् तत्र योजयेत् । एवं निदानपदं मुक्त्वा पञ्चस्यपि कौकुचिका-
दिषु परिमन्थुषु द्वितीयपदमुक्तम् ॥ ६३४२ ॥ आह—निदाने किमिति द्वितीयपदं नोक्तम् ?
उच्यते—नास्ति । कुतः ? इति चेद् अत आह—

जा सालंबणसेवा, तं वीयपदं वयंति गीयत्था ।

आलंबणरहियं पुण, निसेवणं दप्पियं वेंति ॥ ६३४३ ॥

२५ या 'सालम्बनसेवा' ज्ञानाद्यालम्बनयुक्ता प्रतिषेवा तां द्वितीयं पदं गीतार्थां वदन्ति, आलम्ब-
नरहितां पुनः 'निषेवणां' प्रतिषेवां दर्पिकां ब्रुवते । तच्चालम्बनं निदानकरणे किमपि न विद्यते,
"सन्वत्थ अनियाणया भगवया पसत्थे"ति वचनात् ॥ ६३४३ ॥^२

आह—भोगार्थं विधीयमानं निदानं तीव्रविपाकं भवतीति कृत्वा मा क्रियताम्, यत् पुनरमुना प्रणिधानेन निदानं करोति—मा मम राजादिकुले उत्पन्नस्य भोगाभिष्वक्तस्य प्रव्रज्या
३० न भविष्यतीत्यतो दरिद्रकुलेऽहमुत्पद्येयम्, तत्रोत्पन्नस्य भोगाभिष्वक्तो न भविष्यति; एवं
निदानकरणे को दोषः ? सूरिराह—

१ अजितसुतं कां० विना । अहियसुतं ताभा० । "आदिसुतं पंचमंगलं, दंडपरिहारणमित्तं अणु-
पेहंतो परियदंतो वा वच्चेज्ज" इति विशेषचूर्णौ ॥ २ अत्रान्तरे ग्रन्थाग्रम्—९५०० कां० ॥

एवं सुनीहरो मे, होहिति अप्प त्ति तं परिहरन्ति ।

हंदि ! हु णेच्छन्ति भवं, भववोच्छित्तिं विमग्गंता ॥ ६३४४ ॥

‘एवम्’ अवधारणे । किमवधारयति ? दरिद्रकुले उत्पन्नस्य ‘मे’ ममात्माऽसंयमात् ‘सुनिर्हरः’ सुनिर्गमो भविष्यति, सुखेनैव संयममङ्गीकरिष्यामि इत्यर्थः; ‘इति’ ईदृशमपि यद् निदानं तदपि साधवः परिहरन्ते । कुतः ? इत्याह—‘हन्दि !’ इति नोदकामन्त्रणे । हुः इति यस्मादर्थे । 5 हे सौम्य ! यस्माद् निदानकरणेन भवानां परिवृद्धिर्भवति, सर्वोऽपि च प्रव्रज्याप्रयत्नोऽस्माकं भवव्यवच्छित्तिनिमित्तम्, ततो भवव्यवच्छित्तिं विविधैः प्रकारैर्मार्गयन्तः साधवो भवं नेच्छन्ति ॥ ६३४४ ॥ अमुमेवार्थं दृष्टान्तेन द्रढयति—

जो रयणमणग्घेयं, विकिञ्जऽप्पेण तत्थ किं साहु ।

दुग्गयभवमिच्छन्ते, एसो च्चिय होति दिट्ठतो ॥ ६३४५ ॥

10

यः ‘अनर्ध्यम्’ इन्द्रनील-मरकतादिकं रत्नम् ‘अल्पेन’ स्वरूपमूल्येन काचादिना विक्रीणीयात् तत्र ‘किं साधु’ किं नाम शोभनम् ? न किञ्चिदित्यर्थः । ‘दुर्गतभवं’ दरिद्रकुलोत्पत्तिमिच्छत एष एव दृष्टान्त उपनेतव्यो भवति । तथाहि—अनर्ध्यरत्नस्थानीयं चारित्र्यम्, निरुपमा-ऽनन्तानन्दमयमोक्षफलसाधकत्वात्; काचशकलस्थानीयो दुर्गतभवः; तुच्छत्वात् । ततो यश्चारित्र्यविक्रयेण तत्प्रार्थनं करोति स मन्दभाग्योऽनर्ध्यरत्नं विक्रीय काचशकलं गृह्णातीति 15 मन्तव्यम् ॥ ६३४५ ॥ अपि च—

संगं अणिच्छमाणो, इह-परलोए य मुच्चति अवस्सं ।

एसेव तस्स संगो, आसंसति तुच्छतं जं तु ॥ ६३४६ ॥

इहलोकविषयं परलोकविषयं च ‘सङ्गं’ मुक्तिपदप्रतिपक्षभूतमभिष्वङ्गमनिच्छन्नवश्यं ‘मुच्यते’ कर्मविमुक्तो भवति । कः पुनस्तस्य सङ्गः ? इत्याह—एष एव तस्य सङ्गो यद् 20 मोक्षारूपविपुलफलदायिना तपसा तुच्छकं फलम् ‘आशास्ते’ प्रार्थयति ॥ ६३४६ ॥

१ मन्तव्यम् । तथा च दशाश्रुतस्कन्धसूत्रम्—एवं खलु समणाउसो ! मए धम्मए पण्णत्ते, जस्स णं धम्मस्स निग्गंथे वा निग्गंथी वा सिक्खाए उवट्ठिए इमं एयारूवं नियानं करेज्जा—जइ इमस्स तव-नियम-वंभचेरवासस्स फलवित्तिविसेसे अत्थि तो वयमवि आगमिस्सा णं जाइ इमाइ अंतकुलाणि वा तुच्छकुलाणि वा दरिद्रकुलाणि वा एएसि णं अन्नयरंसि कुलंसि पुमत्ताए पच्चायामो एवं मे आया परियाए सुनीहरे भविस्सइ । एवं खलु समणाउसो ! निग्गंथे वा निग्गंथी वा नियानं किच्चा तस्स ठाणस्स अणालोइय-अप्पडिक्कंते कालमासे कालं किच्चा अन्नयरसु देवलोएसु देवत्ताए उववज्जित्ता ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं ३ अणंतरं चयं चइत्ता अंत-तुच्छ-दरिद्रकुलेसु पच्चायाइ से णं भंते ! तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं पडिसुणित्ता पव्वइज्जा ? हंता ! पव्वइज्जा । से णं भंते ! तेणेव भवग्गहणेणं सिड्ढिज्जा ? नो इण्ठे समट्ठे, एवं खलु समणाउसो ! तस्स नियानस्स पावए फलविवागे जं नो संचाएइ तेणेव भवग्गहणेणं सिड्ढिज्जत्तए ॥ यत एवमतो न विधेयं निदानम् ॥ ६३४५ ॥ अपि च कां० ॥

तद् भूयोऽपि निदानस्यैव पर्यायकथनद्वारेण दोषमाह—

बंधो त्ति णियाणं ति य, आससजोगो य होंति एगड्ढा ।

ते पुण ण बोहिहेऊ, बंधावचया भवे बोही ॥ ६३४७ ॥

बन्ध इति वा निदानमिति वा आशंसायोग इति वा एकार्थानि पदानि भवन्ति । 'ते ५ पुनः' बन्धादयः 'न बोधिहेतवः' न ज्ञानाद्यवाप्तिकारणं भवन्ति, किन्तु ये 'बन्धापचयाः' कारणे कार्योपचारात् कर्मबन्धस्यापचयहेतवोऽनिदानतादयस्तेभ्यो बोधिर्भवति ॥ ६३४७ ॥

आह—यदि नाम साधवो भवं नेच्छन्ति ततः कथं देवलोकेषूपद्यन्ते ? उच्यते—

नेच्छंति भवं समणा, सो पुण तेसिं भवो इमेहिं तु ।

पुव्वतव-संजमेहिं, कम्मं तं चावि संगेणं ॥ ६३४८ ॥

- 10 'श्रमणाः' साधवो नेच्छन्त्येव भवं परं स पुनः 'भवः' देवत्वरूपस्तेषाममीभिः कारणैर्भवेत् । तद्यथा—पूर्व—वीतरागावस्थापेक्षया प्राचीनावस्थाभावि यत् तपस्तेन, सरागावस्थाभाविना तपसा साधवो देवलोकेषूपद्यन्ते इत्यर्थः, एवं पूर्वसंयमेन—सरागेण सामायिकादिचारित्रेण साधूनां देवत्वं भवति । कुतः ? इत्याह—“कम्मं” ति पूर्वतपः-संयमावस्थायां हि देवायु-देवगतिप्रभृतिकं कर्म बध्यते ततो भवति देवेषूपपातः । एतदपि कर्म केन हेतुना बध्यते ? 15 इति चेद् अत आह—तदपि कर्म 'सङ्गेन' संज्वलनक्रोधादिरूपेण बध्यते ॥ ६३४८ ॥

॥ परिमन्थप्रकृतं समाप्तम् ॥

क ल्प स्थि ति प्र कृ त म्

सूत्रम्—

- 20 छविहा कप्पट्टिती पणत्ता, तं जहा—सामाइय-
संजयकप्पट्टिती १ छेतोवट्टावणियसंजयकप्पट्टिती २
निव्विसमाणकप्पट्टिती ३ निव्विट्टुकाइयकप्पट्टिती
४ जिणकप्पट्टिती ५ थेरकप्पट्टिति ६ त्ति वेमि २० ॥

अथास्य सूत्रस्य कः सम्बन्धः ? इत्याह—

पलिमंथविप्पमुक्कस्स होति कप्पो अवट्टितो णियमा ।

25 कप्पे य अवट्टाणं, वदंति कप्पट्टितिं थेरा ॥ ६३४९ ॥

अनन्तरसूत्रोक्तैः परिमन्थैर्विप्रमुक्तस्य साधोः 'अवस्थितः' सर्वकालभावी कल्पो नियमाद् भवति । यच्च कल्पेऽवस्थानं तामेव कल्पस्थितिं 'स्थविराः' श्रीगौतमादयः सूत्रयो वदन्ति । अतः परिमन्थसूत्रानन्तरं कल्पस्थितिसूत्रमारभ्यते ॥ ६३४९ ॥

अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य व्याख्या—'षड्विधा' षट्प्रकारा कल्पे—कल्पशास्त्रोक्तसाधु-

१ °दयो गुणास्ततो वो° कां० ॥ २ °ण कषायांशसम्पर्केण व° कां० ॥

समाचारे स्थितिः—अवस्थानं कल्पस्थितिः कल्पस्य वा स्थितिः—मर्यादा कल्पस्थितिः ‘प्रज्ञप्ता’ तीर्थकर-गणधरैः प्ररूपिता । ‘तद्यथा’ इति उपन्यासार्थः । ‘सामायिकसंयतकल्पस्थितिः’ समः—राग-द्वेषरहितस्तस्य आयः—लाभो ज्ञानादीनां प्राप्तिरित्यर्थः, समाय एव सामायिकं—सर्व-सावद्ययोगविरतिरूपम् तत्प्रधाना ये संयताः—साधवस्तेषां कल्पस्थितिः सामायिकसंयतकल्प-स्थितिः १ । तथा पूर्वपर्यायच्छेदेनोपस्थापनीयम्—आरोपणीयं यत् तत् छेदोपस्थापनीयम्, ८ व्यक्तिो महाव्रतारोपणमित्यर्थः, तत्प्रधाना ये संयतास्तेषां कल्पस्थितिः छेदोपस्थापनीयसंयत-कल्पस्थितिः २ । निर्विशमानाः—परिहारविशुद्धिकल्पं वहमानास्तेषां कल्पस्थितिः निर्विशमान-कल्पस्थितिः ३ । निर्विष्टकायिका नाम—यैः परिहारविशुद्धिकं तपो व्यूढम्, निर्विष्टः—आसे-वितो विविक्षितचारित्रलक्षणः कायो यैस्ते निर्विष्टकायिका इति व्युत्पत्तेः, तेषां कल्पस्थितिः निर्विष्टकायिककल्पस्थितिः ४ । जिनाः—गच्छनिर्गताः साधुविशेषास्तेषां कल्पस्थितिः जिन-10 कल्पस्थितिः ५ । स्थविराः—आचार्यादयो गच्छप्रतिबद्धास्तेषां कल्पस्थितिः स्थविरकल्पस्थितिः ६ । ‘इतिः’ अध्ययनपरिसमाप्तौ । ‘ब्रवीमि’ इति तीर्थकर-गणधरोपदेशेन सकलमपि प्रस्तुत-शास्त्रोक्तं कल्पा-ऽकल्पविधिं भणामि, न पुनः स्वमनीषिकया इति सूत्रसङ्घेपार्थः ॥

सम्प्रति विस्तरार्थं विभणिषुर्भाष्यकारः कल्पस्थितिपदे परस्याभिप्रायमाशङ्क्य परिहरन्नाह—

आहारो त्ति य ठाणं, जो चिद्धति सो ठिइ त्ति ते बुद्धी ।

15

ववहार पडुचेवं, ठिईरेव तु णिच्छए ठाणं ॥ ६३५० ॥

“कल्पस्थितिः” इति सूत्रे यत् पदं तत्र कल्पः—आधार इति कृत्वा स्थानम्, यस्तु तत्र कल्पे तिष्ठति स स्थितेरनन्यत्वात् स्थितिः, ततश्चैवं पृथग्गामा-ऽभिधेयत्वेन स्थिति-स्थानयोः परस्परमन्यत्वमापन्नमिति ‘ते’ तत्र बुद्धिः स्यात् तत्रोच्यते—‘व्यवहारं’ व्यवहारनयं प्रतीत्य ‘एवं’ स्थिति-स्थानयोरन्यत्वम्, ‘निश्चयतस्तु’ निश्चयनयाभिप्रायेण यैव स्थितिस्तदेव स्थानम्, 20 तुशब्दाद् यदेव स्थानं सैव स्थितिः ॥ ६३५० ॥ कथं पुनः ? इत्यत आह—

ठाणस्स होति गमणं, पडिपक्खो तह गती ठिईए तु ।

एतावता सकिरिए, भवेज्ज ठाणं व गमणं वा ॥ ६३५१ ॥

सक्रियस्य जीवादिद्रव्यस्य तावदेतावदेव क्रियाद्वयं भवति—स्थानं वा गमनं वा । तत्र स्थानस्य गमनं प्रतिपक्षो भवति, तत्परिणतस्य स्थानाभावात् । एवं स्थितेरपि गतिः प्रतिपक्षो 25 भवति ॥ ६३५१ ॥ ततः किम् ? इत्याह—

ठाणस्स होति गमणं, पडिपक्खो तह गती ठिईए उ ।

ण य गमणं तु गतिमतो, होति पुढो एवमितरं पि ॥ ६३५२ ॥

स्थानस्य गमनं प्रतिपक्षो भवति न स्थितिः, स्थितेरपि गतिः प्रतिपक्षो न स्थानम्, एवं स्थिति-स्थानयोरेकत्वम् । तथा ‘न च’ नैव गमनं गतिमतो द्रव्यात् ‘पृथग्’ व्यतिरिक्तं भवति, 30 एवम् ‘इतरदपि’ स्थानं स्थितिमतो द्रव्यादव्यतिरिक्तं मन्तव्यम् ॥ ६३५२ ॥

इदमेव व्यतिरेकद्वारेण द्रढयति—

१ ठिति चेव तु ताभा० ॥

जय गमणं तु गतिमतो, होज्ज पुढो तेण सो ण गच्छेज्जा ।

जह गमणातो अण्णा, ण गच्छति वसुंधरा कसिणा ॥ ६३५३ ॥

यदि गमनं गतिमतः पुरुषादेः पृथग् भवेत् ततः 'असौ' गतिमान् न गच्छेत् । दृष्टान्त-
माह—यथा गमनात् 'अन्या' पृथग्भूता 'कृत्स्ना' सम्पूर्णा वसुंधरा न गच्छति । कृत्स्नाग्रहणं
४ लेष्टुप्रभृतिकस्तदवयवो गच्छेदपि इति ज्ञापनार्थम् । एवं स्थानेऽपि भावनीयम् ॥ ६३५३ ॥

यत् एवमतः स्थितमेतत्—

ठाण-ट्टिहणाणत्तं, गति-गमणाणं च अत्थतो णत्थि ।

वंजणणाणत्तं पुण, जहेव वयणस्स वायातो ॥ ६३५४ ॥

स्थान-स्थित्योर्गति-गमनयोश्चार्थतो नास्ति नानात्वम्, एकार्थत्वात्; व्यञ्जननानात्वं पुनरस्ति ।

10 यथैव वचनस्य वाचश्च परस्परमर्थतो नास्ति भेदः, शब्दतः पुनरस्तीति ॥ ६३५४ ॥

अथवा नात्र स्थितिशब्दोऽवस्थानवाची किन्तु मर्यादावाचकः । तथा चाह—

अहवा ज एस कप्पो, पलंबमादि बहुधा समक्खातो ।

छट्टाणा तस्स ठिई, ठिति ति मेर ति एगट्टा ॥ ६३५५ ॥

अथवा य एष प्रस्तुतशास्त्रे प्रलम्बादिकः 'बहुधा' अनेकविधः कल्पः समाख्यातः तस्य
15 'षट्स्थाना' षट्प्रकारा स्थितिर्भवति । स्थितिरिति मर्यादा इति चैकार्थो शब्दो ॥ ६३५५ ॥

भूयोऽपि विनेयानुग्रहार्थं स्थितेरेवैकार्थिकान्याह—

पतिट्टा ठावणा ठाणं, ववत्था संठिती ठिती ।

अवट्टाणं अवत्था य, एकट्टा चिट्टणाऽऽति य ॥ ६३५६ ॥

प्रतिष्ठा स्थापना स्थानं व्यवस्था संस्थितिः स्थितिः अवस्थानम् अवस्था च, एतान्येकार्थि-
20 कानि पदानि । तथा "चिट्टणं" ऊर्द्धस्थानम् आदिशब्दाद् निषदनं त्वग्वर्तनं च, एतानि
त्रीण्यपि स्थितिविशेषरूपाणि मन्तव्यानि ॥ ६३५६ ॥ सा च कल्पस्थितिः षोढा, तद्यथा—

सामाइए य छेदे, निव्विसमाणे तहेव निव्विट्टे ।

जिणकप्पे थेरेसु य, छव्विह कप्पट्टिती होति ॥ ६३५७ ॥

सामायिकसंयतकल्पस्थितिः छेदोपस्थापनीयसंयतकल्पस्थितिः निर्विशमानकल्पस्थितिः तथैव
25 निर्विष्टकायकल्पस्थितिः जिनकल्पस्थितिः स्थविरकल्पस्थितिश्चेति षड्विधा कल्पस्थितिः
॥ ६३५७ ॥ अथैनामेव यथाक्रमं विवरीषुः प्रथमतः सामायिककल्पस्थितिं विवृणोति—

कतिठाण ठितो कप्पो, कतिठाणेहिं अट्टितो ।

बुत्तो धूतरजो कप्पो, कतिठाणपतिट्टितो ॥ ६३५८ ॥

यः किल 'धूतरजाः' अपनीतपापकर्मा सामायिकसाधूनां 'कल्पः' आचारो भगवद्भिरुक्तः
30 स कतिषु स्थानेषु स्थितः? कतिषु च स्थानेषु अस्थितः? कतिस्थानप्रतिष्ठितश्चोक्तः?
॥ ६३५८ ॥ सूरिराह—

१ °म्बविधि-मासकल्पविधिप्रभृतिकोऽनेक° कां० ॥ २ °वृष्वन् शिष्येण प्रश्नं कार-
यति—कति कां० ॥

चउठाणठिओ कप्पो, छहिं ठाणेहिं अट्टिओ ।

एसो धूयरय कप्पो, दसट्ठाणपतिट्टिओ ॥ ६३५९ ॥

चतुःस्थानस्थितः कल्पः, षट्सु च स्थानेष्वस्थितः । तदेवमेष धुतरजाः सामायिकसंयत-
कल्पो दशस्थानप्रतिष्ठितः, केषुचित् स्थित्या केषुचित् पुनरस्थित्या दशसु स्थानेषु प्रतिबद्धो
मन्तव्य इत्यर्थः ॥ ६३५९ ॥ इदमेव व्यक्तीकरोति— 5

चउहिं ठिता छहिं अठिता, पढमा बितिया ठिता दसविहम्मि ।

वहमाणा णिच्चिसगा, जेहि वहं ते उ णिच्चिद्धा ॥ ६३६० ॥

‘प्रथमाः’ सूत्रक्रमप्रामाण्येन सामायिकसंयतास्ते चतुर्षु स्थानेषु स्थिताः, षट्सु पुनरस्थिताः ।
गाथायां सप्तम्यर्थे तृतीया । ये तु ‘द्वितीयाः’ छेदोपस्थापनीयसंयतास्ते दशविधेऽपि कल्पे
स्थिताः । पश्चाद्धेन तृतीय-चतुर्थकल्पस्थित्योः शब्दार्थमाह—“वहमाणा” इत्यादि । ये 10
परिहारविशुद्धिकं तपो वहन्ति ते निर्विशमानकाः । यैस्तु तदेव तपो व्यूढं ते निर्विष्टकायिका
उच्यन्ते ॥ ६३६० ॥ आह—कानि पुनस्तानि चत्वारि षड् वा स्थानानि येषु सामायिकसंयता
यथाक्रमं स्थिता अस्थिताश्च ? इति अत्रोच्यते—

सिज्जायरपिंडे या, चाउज्जामे य पुरिसजेट्टे य ।

कितिकम्मस्स य करणे, चत्तारि अवट्टिया कप्पा ॥ ६३६१ ॥ 15

“सिज्जातरपिंडे” चि “सूचनात् सूत्रम्” इति शय्यातरपिण्डस्य परिहरणं चतुर्यामः पुरुष-
ज्येष्ठश्च धर्मः कृतिकर्मणश्च करणम् । एते चत्वारः कल्पाः सामायिकसाधूनामप्यवस्थिताः ।
तथाहि—सर्वेऽपि मध्यमसाधवो महाविदेहसाधवश्च शय्यातरपिण्डं परिहरन्ति, चतुर्यामं च
धर्ममनुपालयन्ति, ‘पुरुषज्येष्ठश्च धर्मः’ इति कृत्वा तदीया अप्यार्यिकाश्चिरदीक्षिता अपि तद्दिन-
दीक्षितमपि साधुं वन्दन्ते, कृतिकर्म च यथारालिकं तेऽपि कुर्वन्ति । अत एते चत्वारः कल्पाः 20
अवस्थिताः ॥ ६३६१ ॥ इमे पुनः षडनवस्थिताः—

आचेलक्कुद्देसिय, सपडिक्कमणे य रायपिंडे य ।

मासं पज्जोसवणा, छऽप्पेतऽणवट्टिता कप्पा ॥ ६३६२ ॥

आचेलक्यमौद्देशिकं सप्रतिक्रमणो धर्मो राजपिण्डो मासकल्पः पर्युषणाकल्पश्चेति षडप्येते
कल्पा मध्यमसाधूनां विदेहसाधूनां चानवस्थिताः । तथाहि—यदि तेषां वस्त्रप्रत्ययो रागो द्वेषो 25
वा उत्पद्यते तदा अचेलाः, अथ न रागोत्पत्तिस्ततः सचेलाः, महामूल्यं प्रमाणातिरिक्तमपि च
वस्त्रं गृह्णन्तीति भावः । ‘औद्देशिकं नाम’ साधूनुद्दिश्य कृतं भक्तादिकम् आधाकर्मेत्यर्थः,
तदप्यन्यस्य साधोरर्थाय कृतं तेषां कल्पते, तदर्थं तु कृतं न कल्पते । प्रतिक्रमणमपि यदि
अतिचारो भवति ततः कुर्वन्ति अतिचाराभावे न कुर्वन्ति । राजपिण्डे यदि वक्ष्यमाणा दोषा

१ ‘चतुःस्थानस्थितः’ वक्ष्यमाणनीत्या शय्यातरपिण्डपरिहारादौ स्थानचतुष्टये निय-
मेन कृतावस्थानः कल्पः, ‘षट्सु च स्थानेषु’ आचेलक्यादिषु वक्ष्यमाणनीत्यैवास्थितः ।
तदेव कां० ॥ २ ‘दशविधेऽपि’ वक्ष्यमाणलक्षणे कल्पे ‘स्थिताः’ अवश्यन्तया कृताव-
स्थानाः । पश्चात् कां० ॥ ३ काः । “जेहि वहं ते उ निच्चिद्धा” चि प्राकृतत्वाद् यैस्तु कां० ॥

भवन्ति ततः परिहरन्ति अन्यथा गृह्णन्ति । मासकल्पे यदि एकक्षेत्रे तिष्ठतां दोषा न भवन्ति ततः पूर्वकौटीमप्यासते, अथ दोषा भवन्ति ततो मासे पूर्णेऽपूर्णे वा निर्गच्छन्ति । पर्युषणा-यामपि यदि वर्षासु विहरतां दोषा भवन्ति तत एकत्र क्षेत्रे आसते, अथ दोषा न भवन्ति ततो वर्षारात्रेऽपि विहरन्ति ॥ ६३६२ ॥

६ गता सामाधिकसंयतकल्पस्थितिः । अथ च्छेदोपस्थापनीयसाधूनां कल्पस्थितिमाह—

दसठाणठितो कप्पो, पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स ।

एसो धुतरत कप्पो, दसठाणपतिट्ठितो होति ॥ ६३६३ ॥

दशस्थानस्थितः कल्पः पूर्वस्य च पश्चिमस्य च जिनस्य तीर्थे छेदोपस्थापनीयसाधूनां मन्तव्यः । तदेवमेष धुतरजाः कल्पो दशस्थानप्रतिष्ठितो भवति ॥ ६३६३ ॥

10 तान्येव दश स्थानानि दर्शयति—

आचेलकुद्देशिय, सिजायर रायपिंड कितिकम्मे । [मूलागधना गा. ४२१]

वत जेड्ड पडिकमणे, मासं-पज्जोसवणकप्पे ॥ ६३६४ ॥

आचेलकल्पम् १ औद्देशिकं २ शय्यातरपिण्डो ३ राजपिण्डः ४ कृतिकर्म ५ व्रतानि ६ “जेड्ड” त्ति पुरुषज्येष्ठो धर्मः ७ प्रतिक्रमणं ८ मासकल्पः ९ पर्युषणाकल्पश्च १० इति द्वार-

15 गाथासमासार्थः ॥ ६३६४ ॥ साम्प्रतमेनामेव विवरीषुराह—

दुविहो होति अचेलो, संताचेलो असंतचेलो य ।

तित्थगर असंतचेला, संताचेला भवे सेसा ॥ ६३६५ ॥

द्विविधो भवत्यचेलः—सदचेलोऽसदचेलश्च । तत्र तीर्थकरा असदचेलाः, देवदूष्यपतना-नन्तरं सर्वदैव तेषां चीवराभावात् । ‘शेषाः’ सर्वेऽपि जिनकल्पिकादिसाधवः सदचेलाः, जघ-
20 न्यतोऽपि रजोहरण-मुखवस्त्रिकासम्भवात् ॥ ६३६५ ॥

आह—यद्येवं ततः कथममी अचेला भण्यन्ते ? उच्यते—

सीसावेडियपुत्तं, णदिउत्तरणम्मि नग्गयं वेत्ति ।

जुण्णेहि णग्गिया मी, तुर सालिय ! देहि मे पोत्ति ॥ ६३६६ ॥

जलतीमनभयात् शीर्षे—शिरसि आवेष्टितं पोतं—परिधानवस्त्रं येन स शीर्षावेष्टितपोतस्तम्, 25 एवंविधं सचेलमपि ‘नद्युत्तरणे’ अगाधायाः कस्याश्चिद् नद्या उत्तरणं कुर्वन्तं दृष्ट्वा नम्रकं ब्रुवते, ‘नम्रोऽयम्’ इति लोके वक्तारो भवन्तीत्यर्थः । यथा वा काचिद्विरतिका परिजीर्ण-वस्त्रपरिधाना प्राक्समर्पितवेतनं तन्तुवायं शाटिकानिष्पादनालसं ब्रवीति, यथा—जीर्णैर्वस्त्रैः परिहितैर्नम्रिकाऽहमस्मि ततस्स्वरस्य ‘हे शालिक !’ तन्तुवाय ! देहि मे ‘पोतिकां’ शाटिकाम् ॥ ६३६६ ॥ अथात्रैवोपनयमाह—

30

जुन्नेहिं खंडिएहिं य, असव्वतणुपाउतेहिं ण य णिच्चं ।

संतेहिं वि णिग्गंथा, अचेलगा हांति चेलेहिं ॥ ६३६७ ॥

१ °यसंयतकल्प° कां० ॥ २ °धुतरजाः° प्रक्षालितसकलपापमलपटलः कल्पो कां० ॥

३ °कालक्षणोपकरणद्वयसम्भ° कां० ॥ ४ °या मिं, तुर तामा० ॥

एवं 'जीर्णैः' पुराणैः, 'खण्डितैः' छिन्नैः, 'असर्वतनुप्रावृतैः' स्वल्पप्रमाणतया सर्वस्मिन् शरीरेऽप्रावृतैः प्रमाणहीनैरित्यर्थः, न च 'नित्यं' सदैव प्रावृतैः किन्तु शीतादिकारणसद्भावे, एवंविधैश्चैलैः 'सद्भिरपि' विद्यमानैरपि निर्ग्रन्था अचेलका भवन्ति ॥ ६३६७ ॥

अत्र पराभिप्रायमाशङ्क्य परिहरति—

एवं दुर्गत-पहिता, अचेलगा ह्येति ते भवे बुद्धी ।

5

ते खलु असंततीए, धरंति ण तु धम्मबुद्धीए ॥ ६३६८ ॥

यदि जीर्ण-खण्डितादिभिर्वैलैः प्रावृतैः साधवोऽचेलकास्तत एवं दुर्गताश्च—दरिद्राः पथिकाश्च—पान्था दुर्गत-पथिकास्तेऽपि अचेलका भवन्तीति 'ते' तव बुद्धिः स्यात् तत्रोच्यते— 'ते खलु' दुर्गत-पथिकाः 'असत्तया' नव-न्यूत-सदशकादीनां वस्त्राणामसम्पत्त्या परिजीर्णादीनि वासांसि धारयन्ति, न पुनर्धर्मबुद्ध्या, अतो भावतस्तद्विषयमूर्च्छापरिणामस्यानिवृत्तत्वात्ते 10 अचेलकाः; साधवस्तु सति लाभे महाधनादीनि परिहृत्य जीर्ण-खण्डितादीनि धर्मबुद्ध्या धारयन्तीत्यतोऽचेल उच्यन्ते ॥ ६३६८ ॥ यद्येवमचेलकास्ततः किम् ? इत्याह—

आचेलको धम्मो, पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स ।

मज्झिमगाण जिणाणं, होति अचेलो सचेलो वा ॥ ६३६९ ॥

अचेलकस्य भाव आचेलक्यम्, तदत्रास्तीति आचेलक्यः, अभ्रादेराकृतिगणत्वादप्रत्ययः । 15 एवंविधो धर्मः पूर्वस्य च पश्चिमस्य च जिनस्य तीर्थे भवति । मध्यमकानां तु जिनानामचेलः सचेलो वा भवति ॥ ६३६९ ॥ इदमेव भावयति—

पडिमाएँ पाउता वा, णऽतिकमंते उ मज्झिमा समणा ।

पुरिम-चरिमाण अमहद्धणा तु भिण्णा इमे मोत्तुं ॥ ६३७० ॥

'मध्यमाः' मध्यमतीर्थकरसत्काः साधवः 'प्रतिमया वा' नम्रतया 'प्रावृता वा' प्रमाणा-20 तिरिक्त-महामूल्यादिभिर्वासोभिराच्छादितवपुषो नातिक्रामन्ति भागवतीमाज्ञामिति गम्यते । पूर्व-चरमाणां तु प्रथम-पश्चिमतीर्थकरसाधूनां 'अमहाधनानि' स्वल्पमूल्यानि 'भिन्नानि च' अकृत्स्नानि, प्रमाणोपेतान्यदशकानि चेत्यर्थः, परमिमानी कारणानि मुक्त्वा ॥ ६३७० ॥

तान्येवाह—

आसज्ज खेत्तकप्पं, वासावासे अभाविते असहू ।

25

काले अद्धानम्मि य, सागरि तेणे व पाउरणं ॥ ६३७१ ॥

'क्षेत्रकल्पं' देशविशेषाचारमासाद्याभिन्नान्यपि प्राव्रियन्ते, यथा सिन्धुविषये तादृशानि प्रावृत्य हिण्ड्यते । वर्षावासे वा वर्षाकल्पं प्रावृत्य हिण्ड्यते । 'अभावितः' शैक्षः कृत्स्नानि प्रावृतो हिण्डते यावद् भावितो भवति । असहिष्णुः शीतमुष्णं वा नाधिसोढुं शक्नोति ततः कृत्स्नं प्रावृणुयात् । 'काले वा' प्रत्युषे भिक्षार्थं प्रविशन् प्रावृत्य निर्गच्छेत् । अध्वनि वा प्रावृता 30 गच्छन्ति । यदि सागारिकप्रतिबद्धप्रतिश्रये स्थितास्ततः प्रावृताः सन्तः कायिकादिमुवं गच्छन्ति । स्तेना वा पथि वर्तन्ते तत उत्कृष्टोपधिं स्कन्धे कक्षायां वा विण्टिकां कृत्वा उपरि

१ °स्तेऽपि जीर्ण-खण्डितादिवस्त्रपरिधायितया अचेल° कां० ॥ २ °वद्धे उपाश्रये भा० ॥

सर्वाङ्गीणं प्रावृता गच्छन्ति । एतेषु कारणेषु कृत्स्नस्योपधेः प्रावरणं कर्तव्यम् ॥ ६३७१ ॥ तथा—

निरुवहय लिंगभेदे, गुरुगा कप्पति तु कारणज्ञाए ।

गेलण लोय रोगे, सरीरवेतावडितमादी ॥ ६३७२ ॥

निरुपहतो नाम—नीरोगस्तस्य लिङ्गभेदं कुर्वतश्चतुर्गुरुकाः । अथवा निरुपहतं नाम—यथा-
४ जातलिङ्गं तस्य भेदे चतुर्गुरु ॥ तस्य च लिङ्गभेदस्येमे भेदाः—

खंधे दुवार संजति, गरुलऽद्वंसे य पट्ट लिंगदुवे ।

लहुगो लहुगो लहुगा, तिसु चउगुरु दोसु मूलं तु ॥ ६३७३ ॥

स्कन्धे कल्पं करोति मासलघु । शीर्षद्वारिकां करोति मासलघु । संयतीप्रावरणं करोति
चतुर्लघु । गरुडपाक्षिकं प्रावृणोति, अर्धासकृतं करोति, कटीपट्टकं बध्नाति, एतेषु त्रिष्वपि
१० चतुर्गुरु । गृहस्थलिङ्गं परलिङ्गं वा करोति द्वयोरपि मूलम् ॥ ६३७३ ॥

द्वितीयपदे तु—कारणजाते लिङ्गभेदोऽपि कर्तुं कल्पते । कुत्र ? इत्याह—ग्लानत्वं
कस्यापि विद्यते तस्योद्वर्चनमुपवेशनमुत्थापनं वा कुर्वन् कटीपट्टकं बध्नीयात् । लोचं वाऽन्यस्य
साधोः कुर्वाणः कटीपट्टकं बध्नाति । “रोगि” ति कस्यापि रोगिणोऽर्शासि लम्बन्ते द्वौ भ्रातरौ
वा शूनौ स कटीपट्टकं बध्नीयात् । “सरीरवेयावडियं” ति मृतसंयतशरीरस्य वैयावृत्यं—नीहरणं
१५ कुर्वन्, आदिग्रहणात् प्रतिश्रयं प्रमार्जयन् अलाबूनि वा विहायसि लम्बमानः कटीपट्टकं
बध्नीयात् ॥ ६३७२ ॥ गृहिलिङ्गा-ऽन्यलिङ्गयोरयमपवादः—

असिवे ओमोयरिए, रायहुट्टे व वादिदुट्टे वा ।

आगाढ अन्नलिङ्गं, कालक्खेवो व गमणं वा ॥ ६३७४ ॥

स्वपक्षप्रान्ते आगाढे अशिवेऽन्यलिङ्गं कृत्वा तत्रैव कालक्षेपं कुर्वन्ति, अन्यत्र वा
२० गच्छन्ति । एवं ‘राजद्विष्टे’ राज्ञि साधूनामुपरि द्वेषमापन्ने, ‘वादिद्विष्टे वा’ वादपराजिते
क्वापि वादिनि व्यपरोपणादिकं कर्तुकामे, एवंविधे आगाढे कारणेऽन्यलिङ्गम् उपलक्षणत्वाद्
गृहिलिङ्गं वा कृत्वा कालक्षेपो वा गमनं वा विधेयम् ॥ ६३७४ ॥

गतमाचेलक्यद्वारम् । अथौदेशिकद्वारमाह—

आहा अघे य कम्मे, आयाहम्मि य अत्तकम्मि य । [पि.नि. १२९]

तं पुण आहाकम्मं, कप्पति ण व कप्पती कस्स ॥ ६३७५ ॥

२५

१ इह पूर्वार्द्ध-पश्चार्द्धपदानां यथासङ्घं योजना कार्या । तद्यथा—स्कन्धे चतुष्पलं
मुत्कलं वा कल्पं करोति लघुको मासः । शीर्षद्वारिकां-कल्पेन शिरःस्थगनरूपां करोति
लघुक एव मासः । संयतीवदुभावपि बाहू आच्छाद्य प्रावृणोति चतुर्लघुकाः । गरुड-
पाक्षिकम्-एकत उभयतो वा स्कन्धोपरि कल्पाञ्चलानामारोपणरूपं प्रावृणोति,
अर्धासकृतम्-उत्तरासङ्गलक्षणं करोति, कटीपट्टकं बध्नाति, एतेषु त्रिष्वपि प्रत्येकं
चतुर्गुरु । गृहस्थलिङ्गं परलिङ्गं वा करोति द्वयोरपि मूलम् ॥ ६३७३ ॥

अथात्रैव द्वितीयपदमाह—“कप्पइ उ कारणज्ञाए” इत्यादि अर्द्धव्याख्यातप्राक्त-
नगाथायाः शेषम् । द्वितीयपदे तु कारणजाते कां० ॥

आधाकर्म अधःकर्म आत्मघ्नम् आत्मकर्म चेति औद्देशिकस्य—साधूनुद्दिश्य कृतस्य भक्तादेश्चत्वारि नामानि । 'तत् पुनः' आधाकर्म कस्य कल्पते ? कस्य वा न कल्पते ? ॥ ६३७५ ॥
एवं शिष्येण पृष्टे सूरिराह—

संघस्सोह विभाए, समणा-समणीण कुल गणे संघे ।

कडमिह ठिते ण कप्पति, अट्टित कप्पे जमुद्दिस्स ॥ ६३७६ ॥ 5

अस्यां व्याख्या सविस्तरं तृतीयोद्देशके कृता अतोऽत्राक्षरार्थमात्रमुच्यते—ओषतो वा विभागतो वा सङ्घस्य श्रमणानां श्रमणीनां कुलस्य गणस्य सङ्घस्य वा सङ्कल्पेन यद् भक्त-पानादिकं कृतं तत् 'स्थितकल्पिकानां' प्रथम-पश्चिमसाधूनां न कल्पते । ये पुनरस्थितकल्पे स्थिताः तेषां यमुद्दिश्य कृतं तस्यैवैकस्य न कल्पते अन्येषां तु कल्पते ॥ ६३७६ ॥

द्वितीयपदे तु स्थितकल्पिकानामपि कल्पते । यत आह—

10

आयरिए अभिसेए, भिक्खुम्मि गिलाणगम्मि भयणा उ ।

तिक्खुत्तऽडविपवेसे, चउपरियट्ठे ततो गहणं ॥ ६३७७ ॥

आचार्येऽभिषेके भिक्षौ वा ग्लाने सज्जाते सति आधाकर्मणो 'भजना' सेवनाऽपि क्रियते । तथा अटवी—विप्रकृष्टोऽध्वा तस्यां प्रवेशे कृते यदि शुद्धं न लभ्यते ततः त्रिकृत्वः शुद्धमन्वेषितमपि यदि न लब्धं ततश्चतुर्थे परिवर्ते आधाकर्मणो ग्रहणं कार्यम् ॥ ६३७७ ॥ 15

गतमौद्देशिकद्वारम् । अथ शय्यातरपिण्डद्वारमाह—

तित्थंकरपडिक्कुटो, आणा अण्णात उग्गमो ण सुज्जे ।

अविमुत्ति अलाघवता, दुल्लभ सेज्जा विउच्छेदो ॥ ६३७८ ॥

आद्यन्तवर्जैर्मध्यमैर्विदेहजैश्च तीर्थकरैराधाकर्म कथञ्चिद् भोक्तुमनुज्ञातं न पुनः शय्यातर-पिण्डो अतस्तैः प्रतिक्रुष्ट इति कृत्वा वर्जनीयोऽयम् । "आण" चि तं गृहता तीर्थकृतमाज्ञा 20 कृता न भवति । "अण्णाय" चि यत्र स्थितस्तत्रैव भिक्षां गृहता अज्ञातोच्छं सेवितं न स्यात् । "उग्गमो न सुज्जे" चि आसन्नादिभावतः पुनः पुनस्तत्रैव भिक्षा-पानकादिनिमित्तं प्रविशत उद्गमदोषा न शुध्येयुः । स्वाध्यायश्रवणादिना च प्रीतः शय्यातरः क्षीरादि स्निग्धद्रव्यं ददाति, तच्च गृहता 'अविमुक्तिः' गार्ह्याभावो न कृतः स्यात् । शय्यातर-तत्पुत्र-भ्रातृव्यादिभ्यो बहू-पकरणं स्निग्धाहारं च गृहत उपकरण-शरीरयोर्लाघवं न स्यात् । तत्रैव चाहारादि गृहतः शय्या- 25 तरवैमनस्यादिकरणात् शय्या दुर्लभा स्यात्, सर्वथा तद्यवच्छेदो वा स्यात् । अतस्तपिण्डो वर्जनीयः ॥ ६३७८ ॥ अथ द्वितीयपदमाह—

दुविहे गेलण्णम्मि, निमंतणे दव्वदुल्लभे असिवे ।

ओमोदरिय पओसे, भए य गहणं अणुण्णातं ॥ ६३७९ ॥

'द्विविधे' आगाढा-ऽनागाढे ग्लानत्वे शय्यातरपिण्डोऽपि ग्राह्यः । तत्रागाढे क्षिप्रमेव 30 अनागाढे पञ्चकपरिहाण्या मासलघुके प्राप्ते सतीति । 'निमन्त्रणे च' शय्यातरनिर्वन्धे सकृत् तं गृहीत्वा पुनः पुनः प्रसज्जो निवारणीयः । दुर्लभे च क्षीरादिद्रव्येऽन्यत्रालभ्यमाने तथाऽशिवेऽ-

१ °ताः मध्यमसाधवो महाविदेहवर्तिसाधवश्च तेषां कां० ॥ २ °त-वन्ध्वादि' डे० ॥

चमौदर्ये राजप्रद्वेषे तस्करादिभये च शय्यातरपिण्डस्य ग्रहणमनुज्ञातम् ॥ ६३७९ ॥

अत्र दुर्लभद्रव्यग्रहणे विधिमाह—

तिकखुत्तो सक्खेत्ते, चउदिसिं जोयणम्मि कडजोगी ।

दव्वस्स य दुल्लभता, सागारिणिसेवणा ताहे ॥ ६३८० ॥

6 त्रिकृत्वः स्वक्षेत्रे चतसृषु दिक्षु सक्रोशयोजने गवेषितस्यापि घृतादेर्द्रव्यस्य यदा दुर्लभता भवति तदा सागारिकपिण्डस्य निषेवणं कर्तव्यम् ॥ ६३८० ॥

गतं सागारिकपिण्डद्वारम् । अथ राजपिण्डद्वारमाह—

केरिसगु त्ति व राया ? भेदा पिंडस्स ? के व से दोसा ? ।

केरिसग्गम्मि व कज्जे कप्पति ? काए व जयणाए ? ॥ ६३८१ ॥

10 कीदृशोऽसौ राजा यस्य पिण्डः परिह्रियते ? इति । के वा 'तस्य' राजपिण्डस्य भेदाः ? । के वा "से" तस्य ग्रहणे दोषाः ? । कीदृशे वा कार्ये राजपिण्डो ग्रहीतुं कल्पते ? । कया वा यतनया कल्पते ? । एतानि द्वाराणि चिन्तनीयानि ॥ ६३८१ ॥ तत्र प्रथमद्वारे निर्वचनं तावदाह—

मुइए मुद्धमिसित्ते, मुतितो जो होइ जोणिसुद्धो उ ।

अभिसित्तो व परेहिं, सतं व भरहो जहा राया ॥ ६३८२ ॥

15 राजा चतुर्द्धा—मुदितो मूर्धाभिषिक्तश्च १ मुदितो न मूर्धाभिषिक्तः २ न मुदितो मूर्धाभिषिक्तः ३ न मुदितो न मूर्धाभिषिक्तः । तत्र मुदितो नाम—यो भवति 'योनिशुद्धः' शुद्धोभयपक्षसम्भूतः, यस्य माता-पितरौ राजवंशीयाविति भावः । यः पुनः 'परेण' मुकुटबद्धेन पट्टबद्धेन राज्ञां प्रजया वा राज्येऽभिषिक्तः । यो वा 'स्वयं' आत्मनैवाभिषिक्तो यथा भरतो राजा एष मूर्धाभिषिक्त उच्यते ॥ ६३८२ ॥ एषु विधिमाह—

20 पढमग भंगे वज्जो, होतु व मा वा वि जे तहिं दोसा ।

सेसेसु होतऽपिण्डो, जहिं दोसा ते वि वज्जन्ति ॥ ६३८३ ॥

प्रथमे भङ्गे राजपिण्डः 'वर्ज्यः' परित्यक्तव्यः, ये 'तत्र' राजपिण्डे गृह्यमाणे दोषास्ते भवन्तु वा मा वा तथापि वर्जनीयः । 'शेषेषु' त्रिषु भङ्गेषु 'अपिण्डः' राजपिण्डो न भवति तथापि येषु दोषा भवन्ति 'तान्' द्वितीयादीनपि भङ्गान् वर्जयन्ति । इयमत्र भावना—यः

25 सेनापति-मन्त्रि-पुरोहित-श्रेष्ठि-सार्थवाहसहितो राज्यं भुङ्क्ते तस्य पिण्डो वर्जनीयः, अन्यत्र तु भजनेति ॥ ६३८३ ॥

गतं 'कीदृशो राजा ?' इति द्वारम् । अथ 'के तस्य भेदाः ?' इति द्वारं चिन्तयन्नाह—

असणाईआ चउरो, वत्थे पादे य कंबले चैव ।

पाउंछणए य तथा, अट्टविधो रायपिंडो उ ॥ ६३८४ ॥

30 'अशनादयः' अशन-पान-खादिम-खादिमरूपा ये चत्वारो भेदाः ४ यच्च वस्त्रं ५ पात्रं ६

१ परेणं इति पाठानुसारेण टीका, न चासौ पाठः कस्मिंश्चिदप्यादर्शे उपलभ्यते । कां० पुस्तके तु परेणं इति परेहिं इति पाठद्वयानुसारेण टीका, दृश्यतां टिप्पणी २ ॥ २ °ज्ञा 'परैवां' प्रधानपुरुषै राज्येऽभिषिक्तः स मूर्धाभिषिक्तः, यो वा स्वयं कां० ॥ ३ एतेषु चतुर्ष्वपि भङ्गेषु विधि° कां० ॥

कम्बलं ७ 'पादप्रोच्छन्नकं' रजोहरणं ८ एषोऽष्टविधो राजपिण्डः ॥ ६३८४ ॥

अथ 'के तस्य दोषाः ?' इति द्वारमाह—

अट्टविह रायपिंडे, अण्णतरागं तु जो पडिग्गाहे ।

सो आणा अणवत्थं, मिच्छत्त विराहणं पावे ॥ ६३८५ ॥

अष्टविधे राजपिण्डे 'अन्यतरत्' अशनादिकं यः प्रतिगृह्णाति स साधुराज्ञाभङ्गमनवस्थां ८ मिथ्यात्वं विराधनां च प्राप्नुयात् ॥ ६३८५ ॥ एते चापरे दोषाः—

ईसर-तलवर-माडंबिण्हि सिट्ठीहिं सत्थवाहेहिं । [उ.नि. ३१५]

णिंतेहिं अतिंतेहि य, वाघातो होति भिक्खुस्स ॥ ६३८६ ॥

ईश्वर-तलवर-माडम्बिकैः श्रेष्ठिभिः सार्थवाहैश्च निर्गच्छद्भिः 'अतियद्भिश्च' प्रविशद्भि-
भिक्षोर्भिक्षार्थं प्रविष्टस्य व्याघातो भवति ॥ ६३८६ ॥ एतदेव व्याचष्टे— 10

ईसर भोइयमाई, तलवरपट्टेण तलवरो होति । [जी. २००२]

वेट्टणवट्टो सेट्टी, पच्चंतऽहिवो उ माडंबी ॥ ६३८७ ॥

ईश्वरः 'भोगिकादिः' ग्रामस्वामिप्रभृतिक उच्यते । यस्तु परितुष्टनृपतिप्रदत्तेन सौवर्णेन तलवरपट्टेनाङ्कितशिराः स तलवरो भवति । श्रीदेवताध्यासितः पट्टो वेष्टनकमुच्यते, तद् यस्य राज्ञाऽनुज्ञातं स वेष्टनकबद्धः श्रेष्ठी । यस्तु 'प्रत्यन्ताधिपः' छिन्नमडम्बनायकः स माडम्बिकः । 15 सार्थवाहः प्रतीत इति कृत्वा न व्याख्यातः ॥ ६३८७ ॥^१

जा णिंति इंति ता अच्छओ अ सुत्तादि-भिक्खवाहाणी य ।

इरिया अमंगलं ति य, पेत्ताऽऽहणणा इयरहा वा ॥ ६३८८ ॥

एते ईश्वरादयो यावद् निर्गच्छन्ति प्रविशन्ति च तावद् असौ साधुः प्रतीक्षमाण आस्ते, तत एवमासीनस्य सूत्रार्थयोर्भैक्षस्य च परिहाणिर्भवति । अश्व-हस्त्यादिसम्मर्देन चेर्यां 20 शोधयितुं न शक्नोति । अथ शोधयति ततस्तैरभिघातो भवति । कोऽपि निर्गच्छन् प्रविशन् वा तं साधुं विलोकयामङ्गलमिति मन्यमानस्तेनैवाश्व-हस्त्यादिना प्रेरणं कशादिना वाऽऽहननं कुर्यात् । "इतरहा व" ति यद्यपि कोऽप्यमङ्गलं न मन्यते तथापि जनसम्मर्दे प्रेरणमाहननं वा यथाभावेन भवेत् ॥ ६३८८ ॥ किञ्च—

लोभे एसणघाते, संका तेणे नपुंस इत्थी य । 25

इच्छंतमणिच्छंते, चाउम्मासा भवे गुरुगा ॥ ६३८९ ॥

राजभवनप्रविष्टः 'लोभे' उत्कृष्टद्रव्यलोभवशत एषणाघातं कुर्यात् । 'स्तेनोऽयम्' इत्यादिका च शङ्का राजपुरुषाणां भवेत् । नपुंसकः स्त्रियो वा तत्र निरुद्धेन्द्रियाः साधुमुपसर्गियेयुः । तत्र चेच्छतोऽनिच्छतश्च संयमविराधनादयो बहवो दोषाः । राजभवनं च प्रविशतः शुद्धशुद्धेनाऽपि चत्वारो मासा गुरुकाः प्रायश्चित्तम् ॥ ६३८९ ॥ एनामेव गाथां व्याख्यानयति— 30

अन्नत्थ एरिसं दुल्लभं ति गेण्हेज्जऽणेसणिजं पि ।

१ अथ तैर्यथा व्याघातो भवति तथा दर्शयति इत्यवतरणं कां० ॥ २ तावच्छेष उ सुत्ता^० ताभा० ॥

अण्णेण वि अवहरिण संकिञ्जति एस तेणो त्ति ॥ ६३९० ॥

अन्तःपुरिकाभिरूकृष्टं द्रव्यं दीयमानं दृष्ट्वा 'नास्त्यन्यत्रेदृशम्, दुर्लभं वा' इति लोभव-
शतोऽनेषणीयमपि गृह्णीयात् । राज्ञश्च विप्रकीर्णे सुवर्णादौ द्रव्येऽन्येनाप्यपहृते स एव साधुः
शङ्क्यते एष स्तेन इति ॥ ६३९० ॥

5 संका चारिण चोरे, मूलं निस्संक्रियम्मि अणवट्ठो ॥

परदारि अभिमरे वा, णवमं णिस्संक्रिए दसमं ॥ ६३९१ ॥

चारिकोऽयं चौरा वाऽयं भविष्यति इति शङ्कायां मूलम् । निःशङ्कितेऽनवस्थाप्यम् ।
पारदारिकशङ्कायामभिमरशङ्कायां च 'नवमम्' अनवस्थाप्यम् । निःशङ्किते 'दशमं' पाराञ्चिकम्
॥ ६३९१ ॥

10 अलभंता पवियारं, इत्थि-नपुंसा बला वि गेण्हेज्जा ।

आयरिय कुल गणे वा, संघे व करेज्ज पत्थारं ॥ ६३९२ ॥

तत्र 'प्रविचारं' बहिर्निर्गममलभमानाः स्त्री-नपुंसका बलादपि साधुं गृह्णीयुः । तान्
यदि प्रतिसेवते तदा चारित्रविराधना । अथ न प्रतिसेवते तदा ते उड्ढाहं कुर्युः । ततः
प्रान्तापनादयो दोषाः । अथवा राजा रुष्ट आचार्यस्य कुलस्य गणस्य वा सङ्घस्य वा 'प्रस्तारं'

15 विनाशं कुर्यात् ॥ ६३९२ ॥

अण्णे वि होंति दोसा, आइण्णे गुम्म रतणमादीया ।

तण्णिस्साएँ पवेसो, तिरिक्ख मणुया भवे दुट्ठा ॥ ६३९३ ॥

अन्येऽपि तत्र प्रविष्टस्य दोषा भवन्ति । तद्यथा—रत्नादिभिराकीर्णे "गुम्म" त्ति 'गौल्मिकाः'
स्थानपालास्ते 'अतिभूमिं प्रविष्टः' इति कृत्वा तं साधुं गृह्णन्ति प्रान्तापयन्ति वा, एवमादयो
20 दोषाः । अथवा 'तन्निश्रया' तस्य—साधोर्निश्रया रत्नादिमोषणार्थं स्तेनकाः प्रवेशं कुर्युः । 'तिर्यञ्चः'
वानरादयः 'मनुजाश्च' म्लेच्छादयो दुष्टास्तत्र राजभवने भवेयुस्ते साधोरुपद्रवं कुर्वीरन् ॥ ६३९३ ॥

एनामेव निर्युक्तिगाथां व्याख्याति—

आइण्णे रतणादी, गेण्हेज्ज सयं परो व तन्निस्सा ।

गोम्मियगहणा-ऽऽहणणं, रण्णो व णिवेदिए जं तु ॥ ६३९४ ॥

25 रत्नादिभिराकीर्णे स प्रविष्टः स्वयमेव तद् रत्नादिकं गृह्णीयात्, परो वा तन्निश्रया गृह्णीयात् ।
गौल्मिकाश्च ग्रहणमाहननं वा कुर्युः । राज्ञो वा ते तं साधुं निवेदयन्ति उपद्वैकयन्ति ततो
निवेदिते सति 'यत्' प्रान्तापनादिकमसौ करिष्यति तन्निष्पन्नं प्रायश्चित्तम् ॥ ६३९४ ॥

चारिय चोरा-ऽभिमरा, कामी व विसंति तत्थ तण्णीसा ।

वाणर-तरच्छ-वग्घा, मिच्छादि णरा व घातेज्जा ॥ ६३९५ ॥

30 चारिकाश्चौरा अभिमराः कामिनो वा तत्र तस्य—साधोर्निश्रया प्रविशेयुः । तथा वानर-तरक्षु-

१ 'चारिकाः' हेरिकाः 'चौराः' स्तेनाः 'अभिमराः' घातकाः 'कामिनो वा' अन्तःपुर-
लुब्धाः; एते 'तत्र' राजभवने तस्य-साधो^० कां० ॥

व्याघ्रा म्लेच्छादयो वा नरास्तत्र साधुं घातयेयुः ॥ ६३९५ ॥

अथ कीदृशे कार्ये कल्पते ? कया वा यतनया ? इति द्वारद्वयमाह—

दुविहे गेलणम्मि, णिमंतणे दव्वदुल्लभे असिवे ।

ओमोयरिय पदोसे, भए य गहणं अणुण्णायं ॥ ६३९६ ॥

तिक्खुत्तो सक्खित्ते, चउदिसिं मग्गितूण कडजोगी ।

दव्वस्स य दुल्लभया, जयणाए कप्पई ताहे ॥ ६३९७ ॥

5

गाथाद्वयं शय्यातरपिण्डवद् द्रष्टव्यम् (गा० ६३७९-८०) । नवरम् आगाढे ग्लानत्वे क्षिप्रमेव राजपिण्डं गृह्णाति । अनागाढे तु त्रिकृत्वो मार्गयित्वा यदा न लभ्यते तदा पञ्चकपरिहाण्या चतुर्गुरुकपाप्तो गृह्णाति । 'निमन्नणे तु' राज्ञा निर्वन्धेन निमन्नितो भणति—यदि भूयो न भणसि ततो गृह्णीमो वयम् नान्यथा । अवमेऽशिवे चान्यत्रालभ्यमाने राजकुलं वा 10 नाशिवेन गृहीतं ततस्तत्र गृह्णाति । राजद्विष्टे तु अपरस्मिन् राज्ञि कुमारे वा प्रद्विष्टे बोधिक-म्लेच्छभये वा राज्ञो गृहादनिर्गच्छन् गृह्णीयात् ॥ ६३९६ ॥ ६३९७ ॥

गतं राजपिण्डद्वारम् । अथ कृतिकर्मद्वारमाह—

कितिकम्मं पि य दुविहं, अब्भुट्ठाणं तहेव वंदणं ।

समणेहि य समणीहि य, जहारिहं होति कायव्वं ॥ ६३९८ ॥

15

कृतिकर्मापि च द्विविधम्—अभ्युत्थानं तथैव वन्दनकम् । एतच्च द्विविधमपि तृतीयो-द्देशके सविस्तरं व्याख्यातम् । उभयमपि च श्रमणैः श्रमणीभिश्च 'यथार्हं' यथारत्नाधिकं परस्परं कर्तव्यम् ॥ ६३९८ ॥ तथा श्रमणीनामयं विशेषः—

सव्वाहिं संजतीहिं, कितिकम्मं संजताण कायव्वं ।

पुरिसुत्तरितो धम्मो, सव्वजिणाणं पि तित्थम्मि ॥ ६३९९ ॥

20

सर्वाभिरपि संयतीभिश्चिरप्रव्रजिताभिरपि संयतानां तद्दिनदीक्षितादीनामपि कृतिकर्म कर्तव्यम् । कुतः ? इत्याह—'सर्वजिनानामपि' सर्वेषामपि तीर्थकृतां तीर्थे पुरुषोत्तरो धर्म इति ॥ ६३९९ ॥

तुच्छत्तणेण गव्वो, जायति ण य संकते परिभवेणं ।

अण्णो वि होज्ज दोसो, थियासु माहुज्जहज्जासु ॥ ६४०० ॥

25

स्त्रियाः साधुना वन्द्यमानायास्तुच्छत्वेन गर्वो जायते । गर्विता च साधुं परिभववुद्ध्या पश्यति । ततः परिभवेन 'न च' नैव साधोः 'शङ्कते' विभेति । अन्योऽपि दोषः स्त्रीषु 'माधुर्यहार्यासु' मार्दवग्राह्यासु वन्द्यमानासु भवति, भावसम्बन्ध इत्यर्थः ॥ ६४०० ॥

अवि य हु पुरिसपणीतो, धम्मो पुरिसो य सक्खिउं सत्तो ।

लोगविरुद्धं चेयं, तम्हा समणाण कायव्वं ॥ ६४०१ ॥

30

१ 'युः । यत एवं ततो न ग्रहीतव्यो राजपिण्डः ॥ ६३९५ ॥ कां० ॥ २ 'सर्वाभिरपि' प्रथम-पश्चिम-मध्यमतीर्थकरसम्बन्धिनीभिः संयतीभिः कां० ॥ ३ 'कृतिकर्म' वन्दनका-ऽ-भ्युत्थानलक्षणं द्विविधमपि कर्त्तं कां० ॥

‘अपि च’ इति कारणान्तराभ्युच्चये । पुरुषैः—तीर्थकर-गणधरलक्षणैः प्रणीतः पुरुषप्रणीतो धर्मः । पुरुष एव च तं धर्मं ‘रक्षितुं’ प्रत्यनीकादिनोपद्रूयमाणं पालयितुं शक्तः । लोकविरुद्धं च ‘एतत्’ पुरुषेण स्त्रिया वन्दनम् । तस्मात् श्रमणानां ताभिः कर्तव्यम् ॥ ६४०१ ॥

गतं कृतिकर्मद्वारम् । अथ व्रतद्वारमाह—

6 पंचायामो धम्मो, पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स ।

मज्झिमगाण जिणाणं, चाउज्जामो भवे धम्मो ॥ ६४०२ ॥

पञ्च यामाः—व्रतानि यत्र स पञ्चयामः, “दीर्घ-ह्रस्वौ मिथो वृत्तौ” (सिद्ध० ८-१-४)

इति प्राकृतलक्षणवशात् चकारस्य दीर्घत्वम् । एवंविधो धर्मः पूर्वस्य च पश्चिमस्य च जिनस्य । मध्यमकानां जिानां पुनश्चतुर्यामो धर्मो भवति, मैथुनव्रतस्य परिग्रहव्रत एवान्तर्भाव-

10 विवक्षणात् ॥ ६४०२ ॥ कुत एवम्? इति चेद् उच्यते—

पुरिमाण दुव्विसोज्झो, चरिमाणं दुरणुपालओ कप्पो ।

मज्झिमगाण जिणाणं, सुविसोज्झो सुंरणुपालो य ॥ ६४०३ ॥

पूर्वेषां साधूनां दुर्विशोध्यः कल्पः, ‘चरमाणां’ पश्चिमानां दुरनुपाल्यः, मध्यमकानां तु जिानां तीर्थे साधूनां सुविशोध्यः सुखानुपाल्यश्च भवति । इयमत्र भावना—पूर्वे साधवः 15 ऋजु-जडाः, ततः परिग्रहव्रत एवान्तर्भावं विवक्षित्वा यदि मैथुनव्रतं साक्षान्नोपदिश्यते ततस्ते जडतया नेदमवबुध्यन्ते, यथा—मैथुनमपि परिहर्तव्यम्; यदा तु पृथक् परिस्फुटं मैथुनं प्रतिषिध्यते ततः सुखेनैव पर्यवस्यन्ति परिहरन्ति च । पश्चिमास्तु वक्र-जडाः, ततो मैथुने साक्षादप्रतिषिद्धे परिग्रहान्तस्तदन्तर्भावं जानन्तोऽपि वक्रतया परपरिगृहीतायाः स्त्रियाः प्रतिसेवनां कुर्वीरन्, पृष्टाश्च ब्रवीरन्—नैषाऽस्माकं परिग्रह इति । तत एतेषां पूर्व-पश्चिमानां पञ्चयामो 20 धर्मो भगवता ऋषभस्वामिना वर्द्धमानस्वामिना च स्थापितः । ये तु मध्यमाः साधवस्ते ऋजु-प्राज्ञाः, ततः परिग्रहे प्रतिषिद्धे प्राज्ञत्वेनोपदेशमात्रादपि अशेषहेयोपादेयविशेषाभ्युहन-पटीयस्तया चिन्तयेयुः—नापरिगृहीता स्त्री परिभुज्यते अतो मैथुनमपि न वर्तते सेवितुम्; एवं मैथुनं परिग्रहेऽन्तर्भाव्य तथैव परिहरन्ति ततस्तेषां चतुर्यामो धर्मो मध्यमजिनैरुक्त इति ॥ ६४०३ ॥ अमुमेवार्थं समर्थयन्नाह—

25 जडुत्तणेण हंदिं, आइक्ख-विभाग-उवणता दुक्खं ।

सुहसमुदिय दंताण व, तितिकख अणुसासणा दुक्खं ॥ ६४०४ ॥

सर्वेषां (पूर्वेषां) साधूनां जडतया ‘हन्दि’ इत्युपप्रदर्शने वस्तुतत्त्वस्वाम्यानां ‘दुःखं’ कृच्छ्रेण, महता वचनाटोप (ग्र० ९०००) प्रयासेन कर्तुं शक्यमित्यर्थः । एवमाख्यातेऽपि वस्तुतत्त्वे विभागः—पार्थक्येन व्यवस्थापनं महता कष्टेन कर्तुं शक्यते । विभक्तेऽपि वस्तुतत्त्वे 30 उपनयः—हेतु-दृष्टान्तैः प्रतीतावारोपणं कर्तुं दुःशकम् । ते च प्रथमतीर्थकरसाधवः ‘सुखसमु-

१ ‘श्रमणानां’ साधूनां संयतीभिः कृतिकर्म कर्त्त० कां० ॥ २ चकाराकारस्य कां० ॥ ३ सुहणुं ताभा० ॥ ४ ‘पूर्वेषां’ प्रथमतीर्थकरसम्बन्धिनां साधूनां दुर्विशोध्यः कल्पः, ‘चरमाणां’ चरमतीर्थकरसाधूनां दुरनुपालो भवति । मध्य० कां० ॥

दिताः' कालस्य स्निग्धतया शीतोष्णादीनां तथाविधदुःखहेतूनामभावात् सुखेन सम्पूर्णास्ततः 'तितिक्षा' परीषहादेरघिसहनं तेषां 'दुःखं' दुष्करम् । तथा दान्ताः—एकान्तेनोपशान्तास्ते ततः क्वचित् प्रमादस्खलितादौ शिष्यमाणानामनुशासनाऽपि कर्तुं दुःशका ॥ ६४०४ ॥

मिच्छत्तभावियाणं, दुवियड्डुमतीण वामसीलाणं ।

आइक्खिखुं विभइउं, उवणेउं वा वि दुक्खं तु ॥ ६४०५ ॥

5

दुक्खेहि भंत्थिताणं, तणु-धित्तिअवलत्तओ य दुत्तित्तिक्खं ।

एमेव दुरणुसासं, माणुक्कडओ य चरिमाणं ॥ ६४०६ ॥

ये तु चरमतीर्थंकरसाधवस्ते प्रायेण मिथ्यात्वभाविता दुर्विदग्धमतयो वामशीलाश्च, ततस्तेषामपि वस्तुतत्त्वमाख्यातुं विभक्तुमुपनेतुं वा 'दुःखं' दुःखतरम् ॥ ६४०५ ॥

तथा कालस्य रूक्षतया 'दुःखैः' विविधाऽऽधि-व्याधिप्रभृतिभिः शारीर-मानसैः 'भर्त्सितानाम्' 10 अत्यन्तमुपतापितानां तनुः—शरीरं धृतिः—मानसोऽवष्टम्भः तद्विषयं यद् अवलत्वं—बलाभाव-स्ततः कारणाद् दुस्तिक्षिं तेषां परीषहादिकं भवति । एवमेव मानस्य—अहङ्कारस्य उपलक्षण-त्वात् क्रोधादेश्चोत्कटतया दुरनुशासं चरमाणां भवति, उत्कटकषायतया दुःखेनानुशासनां ते प्रपद्यन्त इत्यर्थः । अत एषां पूर्वेषां च पञ्चयामो धर्म इति प्रक्रमः ॥ ६४०६ ॥

एए चेव य ठाणा, सुप्पणुज्जुत्तणेण मज्झाणं ।

15

सुह-दुह-उभयबलाण य, विमिस्सभावा भवे सुगमा ॥ ६४०७ ॥

'एतान्येव' आख्यानादीनि स्थानानि मध्यमानां 'सुगमानि' सुकराणि भवेयुरिति सम्बन्धः । कुतः ? इत्याह—सुप्रज्ञ-ऋजुत्वेन, प्राज्ञतया ऋजुतया चेत्यर्थः, स्वल्पप्रयत्नेनैव प्रज्ञापनीयास्ते, तत आख्यान-विभजनोपनयनानि सुकराणि । "सुह-दुह" चि कालस्य स्निग्ध-रूक्षतया सुख-दुःखे उभे अपि तेषां भवतः, तथा "उभयबलाण य" चि शारीरं मानसिकं चोभयमपि 20 बलं तेषां भवति, तत एव सुख-दुःखोभयबलोपेतानां परीषहादिकं सुतितिक्षं भवति । "विमि-स्सभाव" चि नैकान्तेनोपशान्ता न वा उत्कटकषायास्ते, ततो विमिश्रभावादानुशासनमपि सुकरमेव तेषां भवति, अतश्चतुर्यामस्तेषां धर्म इति ॥ ६४०७ ॥

गतं व्रतद्वारम् । अथ ज्येष्ठद्वारमाह—

पुव्वतरं सामइयं, जस्स कयं जो वतेसु वा ठविओ ।

25

एस कितिकम्मजेड्ढो, ण जाति-सुततो दुपक्खे वी ॥ ६४०८ ॥

यस्य सामायिकं 'पूर्वतरं' प्रथमतरं 'कृतम्' आरोपितम् यो वा 'व्रतेषु' महाव्रतेषु प्रथमं स्थापितः स एष कृतिकर्मज्येष्ठो भण्यते, न पुनः 'द्विपक्षेऽपि' संयतपक्षे संयतीपक्षे च जातितः—बृहत्तरं जन्मपर्यायमङ्गीकृत्य श्रुततः—प्रभूतं श्रुतमाश्रित्य ज्येष्ठ इहाधिक्रियते । इह च मध्यमसाधूनां यस्य सामायिकं पूर्वतरं स्थापितं स ज्येष्ठः, पूर्व-पश्चिमानां तु यस्य प्रथममुपस्थापना 30 कृता स ज्येष्ठ इति ॥ ६४०८ ॥ अथोपस्थापनामेव निरूपयितुमाह—

सा जेसि उवड्ढवणा, जेहि य ठाणेहिं पुरिम-चरिमाणं ।

१ भच्छियाणं ताभा० ॥

पंचायामे धम्मे, आदेसतिगं च मे सुणामु ॥ ६४०९ ॥

सा उपस्थापना येषां भवति ते वक्तव्याः । येषु वा 'स्थानेषु' अपराधपदेषु पूर्व-चरमाणां साधूनां पञ्चयामे धर्मे स्थितानामुपस्थापना भवति तान्यपि वक्तव्यानि । तत्र येषामुपस्थापना ते तावदभिधीयन्ते, तत्रादेशत्रयम्—दश वा षड् वा चत्वारो वा उपस्थापनायामर्हा भवन्ति ।
५ तच्चाऽऽदेशत्रिकं 'मे' इति मया यथाक्रमं वक्ष्यमाणं शृणु ॥ ६४०९ ॥

तओ पारंचिया वुत्ता, अणवट्टा य तिण्णि उ ।

दंसणम्मि य वंतम्मि, चरित्तम्मि य केवले ॥ ६४१० ॥

अदुवा चियत्तकिच्चे, जीवकाए समारभे ।

सेहे दसमे वुत्ते, जस्स उवट्टावणा भणिया ॥ ६४११ ॥

10 ये चतुर्थोद्देशके 'त्रयः' दुष्ट-प्रमत्त-अन्योन्यं कुर्वाणाख्याः पाराञ्चिका उक्ताः ३ ये च 'त्रयः' साधर्मिका-ऽन्यधार्मिकस्तैन्यकारि-हस्तातालरूपा अनवस्थाप्याः ६ येन च 'दर्शनं' सम्यत्त्वं 'केवलं' सम्पूर्णमपि वान्तं ७ येन वा चारित्रं 'केवलं' सम्पूर्णं मूलगुणविराधनया वान्तम् ८ ॥ ६४१० ॥

अथवा यः 'त्यक्तकृत्यः' परित्यक्तसकलसंयमव्यापारः आकुट्टिकया दर्पेण वा 'जीवकायान्' 15 पृथिवीकायादीन् समारभते ९ यश्च 'शैक्षः' अभिनवदीक्षितः स दशमः १० उक्तः । एतद् दशकं मन्तव्यं यस्योपस्थापना प्रथम-चरमतीर्थकरैर्भणिता ॥ ६४११ ॥ द्वितीयादेशमाह—

जे य पारंचिया वुत्ता, अणवट्टप्पा य जे विदू ।

दंसणम्मि य वंतम्मि, चरित्तम्मि य केवले ॥ ६४१२ ॥

अदुवा चियत्तकिच्चे, जीवकाए समारभे ।

20 सेहे छट्टे वुत्ते, जस्स उवट्टावणा भणिया ॥ ६४१३ ॥

ये च पाराञ्चिकाः सामान्यत उक्ताः १ ये च विद्वांसो अनवस्थाप्याः २ येन च दर्शनं केवलं वान्तं ३ येन वा चारित्रं केवलं वान्तम् ४ ॥ ६४१२ ॥

अथवा यस्त्यक्तकृत्यो जीवकायान् समारभते ५ यश्च शैक्षः षष्ठः ६ । एते षट्कं प्रति-पत्तव्यं यस्योपस्थापना द्वितीयादेशे भणिता ॥ ६४१३ ॥ तृतीयादेशमाह—

25 दंसणम्मि य वंतम्मि, चरित्तम्मि य केवले ।

चियत्तकिच्चे सेहे य, उवट्टप्पा य आहिया ॥ ६४१४ ॥

दर्शने 'केवले' निःशेषे वान्ते यो वर्तते १ यो वा चारित्रे केवले वान्ते २ पाराञ्चिका-ऽनवस्थाप्ययोः अत्रैवान्तर्भावो विवक्षितः, यश्च 'त्यक्तकृत्यः' षट्कायविराधकः ३ यश्च शैक्षः ४ एते चत्वारः 'उपस्थाप्याः' उपस्थापनायोग्या आख्याताः ॥ ६४१४ ॥

30 अथ तेषां मध्ये क उपस्थापनीयः ? न वा ? इति चिन्तायामिदमाह—

केवलगहणा कसिणं, जति वमती दंसणं चरित्तं वा ।

तो तस्स उवट्टवणा, देसे वंतम्मि भयणा तु ॥ ६४१५ ॥

१ °णुत् ॥ ६४०९ ॥ तद्यथा—तओ कां० ॥ २ °त्यः' दर्पेण षट्का° कां० ॥

दर्शन-चारित्र्यपदयोर्यत् केवलग्रहणं कृतं तत इदं ज्ञाप्यते—यदि 'कृत्स्नं' निःशेषमपि दर्शनं चारित्र्यं वा वमति ततस्तस्योपस्थापना भवति, 'देशे' देशतः पुनर्दर्शने चारित्र्ये वा वान्ते 'भजना' उपस्थापना भवेद्वा न वा ॥ ६४१५ ॥ भजनामेव भावयति—

एमेव य किञ्चि पदं, सुयं व असुयं व अप्पदोसेणं ।

अविकोवितो कर्हिंतो, चोदिय आउट्टु सुद्धो तु ॥ ६४१६ ॥

5

'एवमेव' अविमृश्य 'किञ्चिद्' जीवादिकं सूत्रार्थविषयं वा पदं श्रुतं वाऽश्रुतं वा 'अल्प-दोषेण' कदाग्रहा-ऽभिनिवेशादिदोषाभावेन 'अविकोविदः' अगीतार्थः कस्यापि पुरतोऽन्यथा कथयन् आचार्यादिना 'मा एवं वितथप्ररूपणां कार्षीः' इति नोदितः सन् यदि सम्यगावर्तते तदा स मिथ्यादुष्कृतप्रदानमात्रेणैव शुद्ध इति ॥ ६४१६ ॥

तच्च दर्शनमनाभोगेनाभोगेन वा वान्तं स्यात्, तत्रानाभोगेन वान्ते विधिमाह—

10

अणाभोएण मिच्छत्तं, सम्मत्तं पुणरागते ।

तमेव तस्स पच्छित्तं, जं मग्गं पडिवज्जई ॥ ६४१७ ॥

एकः श्राद्धो निहवान् साधुवेषधारिणो दृष्ट्वा 'यथोक्तकारिणः साधव एते' इतिबुद्ध्या तेषां सकाशे प्रव्रजितः । स चापरैः साधुभिर्भणितः—किमेवं निहवानां सकाशे प्रव्रजितः ? । स प्राह—नाहमेनं विशेषं ज्ञातवान् । ततः स मिथ्यादुष्कृतं कृत्वा शुद्धदर्शनिनां समीपे 15 उपसम्पन्नः । एवमनाभोगेन दर्शनं वमित्वा मिथ्यात्वं गत्वा सम्यक्त्वं पुनरागतस्य तदेव प्रायश्चित्तं यदसौ सम्यग् मार्गं प्रतिपद्यते, स एव च तस्य व्रतपर्यायः, न भूय उपस्थापना कर्तव्या ॥ ६४१७ ॥ आभोगेन वान्ते पुनरयं विधिः—

आभोगेण मिच्छत्तं, सम्मत्तं पुणरागते ।

जिण-थेराण आणाए, मूलच्छेज्जं तु कारण ॥ ६४१८ ॥

20

यः पुनः 'आभोगेन' 'निहवा एते' इति जानन्नपि मिथ्यात्वं सङ्गान्त इति शेषः, निहवानामन्तिके प्रव्रजित इत्यर्थः, स च सम्यक्त्वमन्येन प्रज्ञापितः सन् 'पुनर्' भूयोऽपि यदि आगतस्ततस्तं 'जिन-स्थविराणां' तीर्थकर-गणभृतामाज्ञया मूलच्छेद्यं प्रायश्चित्तं कारयेत्, मूलत एवोपस्थापनां तस्य कुर्यादिति भावः ॥ ६४१८ ॥ एवं दर्शने देशतो वान्ते उपस्था- 25 पनाभजना भाविता । सम्प्रति चारित्र्ये देशतो वान्ते तामेव भावयति—

छण्हं जीवनिकायाणं, अणप्पज्झो तु विराहओ ।

आलोइय-पडिकंतो, सुद्धो हवति संजओ ॥ ६४१९ ॥

षण्णां जीवनिकायानां "अणप्पज्झो" 'अनात्मवशः' क्षिप्तचित्तादिर्यदि विराधको भवति ततः 'आलोचित-प्रतिक्रान्तः' गुरूणामालोच्य प्रदत्तमिथ्यादुष्कृतः संयतः शुद्धो भवति ॥ ६४१९ ॥

छण्हं जीवनिकायाणं, अप्पज्झो उ विराहतो ।

30

आलोइय-पडिकंतो, मूलच्छेज्जं तु कारण ॥ ६४२० ॥

षण्णां जीवनिकायानां "अणप्पज्झो" चि स्ववशो यदि दर्पेणाऽऽकुट्टिकया वा विराधको

१ °हणं निर्युक्तिरुता कृतं कां० ॥

भवति तत आलोचित-प्रतिक्रान्तं तं मूलच्छेद्यं प्रायश्चित्तं कारयेत् । वाशब्दोपादानाद् यदि तपोऽर्हप्रायश्चित्तमापन्नस्ततः तपोऽर्हमेव दद्यात्, तत्रापि यद् मासलघुकादिकमापन्नस्तदेव दद्यात् ॥ ६४२० ॥ अथ हीनादिकं ददाति ततो दोषा भवन्तीति दर्शयति—

जं जो उ समावन्नो, जं पाउग्गं व जस्स वत्थुस्स ।

5 तं तस्स उ दायव्वं, असरिसदाणे इमे दोसा ॥ ६४२१ ॥

‘यत्’ तपोऽर्हं छेदाहं वा प्रायश्चित्तं यः समापन्नः, यस्य वा ‘वस्तुनः’ आचार्यादेरसहिष्णुप्रभृतेर्वा ‘यत्’ प्रायश्चित्तं ‘प्रायोग्यम्’ उचितं तत् तस्य दातव्यम् । अथासदृशम्—अनुचितं ददाति तत इमे दोषाः ॥ ६४२१ ॥

अप्पच्छित्ते य पच्छित्तं, पच्छित्ते अतिमत्तया ।

10 धम्मस्साऽऽसायणा तिच्चा, मग्गस्स य विराहणा ॥ ६४२२ ॥

‘अप्रायश्चित्ते’ अनापद्यमानेऽपि प्रायश्चित्ते यः प्रायश्चित्तं ददाति प्राप्ते वा प्रायश्चित्ते यः ‘अतिमात्रम्’ अतिरिक्तप्रमाणं प्रायश्चित्तं ददाति सः ‘धर्मस्य’ श्रुतधर्मस्य तीव्रामाशातनां करोति, ‘मार्गस्य च’ मुक्तिपथस्य सम्यग्दर्शनादेः विराधनां करोति ॥ ६४२२ ॥ किञ्च—

उस्सुत्तं ववहरंतो, कम्मं बंधति चिक्कणं ।

15 संसारं च पवहेति, मोहणिजं च कुव्वती ॥ ६४२३ ॥

‘उत्सूत्रं’ सूत्रोत्तीर्णं राग-द्वेषादिना ‘व्यवहरन्’ प्रायश्चित्तं प्रयच्छन् ‘चिक्कणं’ गाढतरं कर्म बध्नाति, संसारं च ‘प्रवर्द्धयति’ प्रकर्षेण वृद्धिमन्तं करोति, ‘मोहनीयं च’ मिथ्यात्वमोहादिरूपं करोति ॥ ६४२३ ॥ इदमेव सविशेषमाह—

उम्मग्गदेसणाए य, मग्गं विप्पडिवातए । [आव.नि. ११५२]

20 परं मोहेण रंजितो, महामोहं पकुव्वती ॥ ६४२४ ॥

‘उन्मार्गदेशनया च’ सूत्रोत्तीर्णप्रायश्चित्तादिमार्गप्ररूपणया ‘मार्गं’ सम्यग्दर्शनादिरूपं विविधैः प्रकारैः प्रतिपातयति—व्यवच्छेदं प्रापयति । तत एवं परमपि मोहेन रञ्जयन् महामोहं प्रकरोति । तथा च त्रिंशति महामोहस्थानेषु पठ्यते—

“नेयाउयस्स मग्गस्स, अवगारम्मि वट्टई ।”

25 (आव० प्रति० अध्य० संग्र० हरि० टीका पत्र ६६१)

यत एवमतो न हीनाधिकं प्रायश्चित्तं दातव्यमिति ॥ ६४२४ ॥ गतं ज्येष्ठद्वारम् । अथ प्रतिक्रमणद्वारमाह—

सपडिक्कमणो धम्मो, पुरिमस्स इ पच्छिमस्स य जिणस्स ।

मज्झिमयाण जिणाणं, कारणजाए पडिक्कमणं ॥ ६४२५ ॥

30 ‘सप्रतिक्रमणः’ उभयकौलं षड्विधावश्यककरणयुक्तो धर्मः पूर्वस्य पश्चिमस्य च जिनस्य तीर्थे भवति, तत्तीर्थसाधूनां प्रमादबहुलत्वात् शठत्वाच्च । मध्यमानां तु जिानानां तीर्थे ‘कारण-

१ °क्रान्तो गुरुसमीपे आलोच्य प्रदत्तमिथ्यादुष्कृतो यदि जायते तदा तं साधुं मूलं कां० ॥ २ °लं नियमेन षड्विं० कां० ॥

जाते' तथाविधेऽपराधे उत्पन्ने सति प्रतिक्रमणं भवति, तत्तीर्थसाधूनामशठत्वात् प्रमादरहित-
त्वाच्च ॥ ६४२५ ॥ अथास्या एव पूर्वार्द्धे व्याचष्टे—

गमणाऽऽगमणं वियारे, सायं पाओ य पुरिम-चरिमाणं ।

नियमेण पडिक्कमणं, अतियारो होउ वा मा वा ॥ ६४२६ ॥

'गमनाऽऽगमने' चैत्यवन्दनादिकार्येषु प्रतिश्रयाद् निर्गत्य हस्तशतात् परतो गत्वा भूयः ६
प्रत्यागमने, "वियारे" चि हस्तशतमध्येऽप्युच्चारदेः परिष्ठापने कृते, तथा 'सायं' सन्ध्यायां
'प्रातश्च' प्रभाते पूर्व-चरमाणां साधूनामतिचारो भवतु वा मा वा तथापि नियमेनैतेषु स्थानेषु
प्रतिक्रमणं भवति ॥ ६४२६ ॥ परः प्राह—

अतिचारस्स उ असती, णणु होति णिरत्थयं पडिक्कमणं ।

ण भवति एवं चोदग !, तत्थ इमं होति णातं तु ॥ ६४२७ ॥ 10

अतिचारस्य 'असति' अभावे ननु निरर्थकं प्रतिक्रमणं भवति । सूरिराह—हे नोदक !
'एवं' त्वदुक्तं प्रतिक्रमणस्य निरर्थकत्वं 'न भवति' न घटते, किन्तु सार्थकं प्रतिक्रमणम् ।
तत्र च सार्थकत्वे इदं 'ज्ञातम्' उदाहरणं भवति ॥ ६४२७ ॥

सति दोसे होअगतो, जति दोसो णत्थि तो गतो होति ।

चितियस्स हणति दोसं, न गुणं दोसं व तदभावा ॥ ६४२८ ॥ 15

दोसं हंतूण गुणं, करेति गुणमेव दोसरहिते वि ।

ततियसमाहिकरस्स उ, रसातणं डिंडियसुतस्स ॥ ६४२९ ॥

जति दोसो तं छिंदति, असती दोसम्मि णिज्जरं कुणई ।

कुसलतिगिच्छरसायणमुवणीयमिदं पडिक्कमणं ॥ ६४३० ॥

एगस्स रत्तो पुत्तो अईव वल्लहो । तेण चितियं—अणागयं किंचि तहाविहं रसायणं 20
करावेमि जेण मे पुत्तस्स कयाइ रोगो न होइ चि । विज्जा सद्दविद्या—मम पुत्तस्स तिगिच्छं
करेह जेण निरुओ होइ । ते भणंति—करेमो । राया भणइ—केरिसाणि तुम्ह ओसहाणि ? ।
एगो भणइ—मम ओसहमेरिसं—जइ रोगो अत्थि तो उवसामेइ, अह णत्थि तं चेव जीवंतं
मारेइ । बिइओ भणइ—मम ओसहं जइ रोगो अत्थि तो उवसामेइ, अह णत्थि तो न गुणं
न दोसं करेइ । तइओ भणइ—जइ रोगो अत्थि तो उवसामेइ, अह णत्थि तो वण्ण-रूव- 25
जोव्वण-ल्लावणत्ताए परिणमइ, अपुवो य रोगो न पाउळभवइ । एवमायण्णिऊण रण्णा तइय-
विज्जेण किरिया कारिया । एवमिमं पि पडिक्कमणं जइ अइयारदोसा अत्थि तो तेसिं विसोहिं
करेति, अह नत्थि अइयारो तो चारिचं विसुद्धं करेइ अभिनवकम्मरोगस्स य आगमं निरुंभइ ॥

अथाक्षरगमनिका—प्रथमवैद्यस्यौषधेन 'सति दोषे' रोगसम्भवे उपयुज्यमानेन 'अगदः'
नीरोगो भवति, यदि पुनर्दोषो नास्ति ततः प्रत्युत 'गदः' रोगो भवति । द्वितीयस्य तु वैद्यस्यौषधं 30
'दोषं' रोगं हन्ति, 'तदभावात्' दोषाभावाच्च गुणं न वा दोषं करोति ॥

तृतीयस्य तु दोषं हत्वा गुणं करोति, दोषरहितेऽपि च 'गुणमेव' वर्णादिपुष्ट्यभिनवरोगा-

१ °तणं दंडिय° ताभा० ॥ २ °षधमुपयुज्यमानं 'दोषं' कां० ॥

भावात्मकं करोति । ततः 'तृतीयसमाधिकरस्य' तृतीयस्य वैद्यस्य रसायनं दण्डिकसुतस्य योग्यमिति कृत्वा राज्ञा कारितम् ॥

एवं प्रतिक्रमणमपि यदि अतिचारलक्षणो दोषो भवति ततस्तं छिनत्ति, अथ नास्ति दोष-
स्ततोऽसति दोषे महतीं कर्मनिर्जरां करोति । एवं 'कुशलचिकित्सस्य' तृतीयवैद्यस्य रसायनेन
० 'उपनीतम्' उपनयं प्रापितमिदं प्रतिक्रमणं मन्तव्यम् ॥ ६४२८ ॥ ६४२९ ॥ ६४३० ॥

गतं प्रतिक्रमणद्वारम् । अथ मासकल्पद्वारमाह—

दुविहो य मासकप्पो, जिणकप्पे चैव थेरकप्पे य ।

एकेको वि य दुविहो, अट्टियकप्पो य ठियकप्पो ॥ ६४३१ ॥

द्विविधो मासकल्पः, तद्यथा—जिनकल्पे चैव स्थविरकल्पे च । पुनरेकैको द्विविधः—

10 अस्थितकल्पः स्थितकल्पश्च । तत्र मध्यमसाधूनां मासकल्पोऽस्थितः, पूर्व-पश्चिमानां तु स्थितः ।
ततः पूर्व-पश्चिमाः साधवो नियमाद् ऋतुबद्धे मासं मासेन विहरन्ति । मध्यमानां पुनरनियमः,
कदाचिद् मासमपूरयित्वाऽपि निर्गच्छन्ति कदाचित्तु देशोनपूर्वकोटीमप्येकत्र क्षेत्रे आसते
॥ ६४३१ ॥ गतं मासकल्पद्वारम् । अथ पर्युषणाद्वारमाह—

पज्जोसवणाकप्पो, होति ठितो अट्टितो य थेराणं ।

15 एमेव जिणाणं पि य, कप्पो ठितमट्टितो होति ॥ ६४३२ ॥

पर्युषणाकल्पः स्थविरकल्पिकानां जिनकल्पिकानां च भवति । तत्र स्थविराणां स्थितोऽ-
स्थितश्च भवति । एवमेव जिनाणामपि स्थितोऽस्थितश्च पर्युषणाकल्पः प्रतिपत्तव्यः ॥ ६४३२ ॥
इदमेव भावयति—

चाउम्मासुक्कोसे, सत्तरिराइंदिया जहण्णेणं ।

20 ठितमट्टितमेगतरे, कारणवच्चासितऽणायरे ॥ ६४३३ ॥

उत्कर्षतः पर्युषणाकल्पश्चतुर्मासं यावद् भवति, आषाढपूर्णिमायाः कार्तिकपूर्णिमां यावदि-
त्यर्थः । जघन्यतः पुनः सप्ततिरात्रिन्दिवानि, भाद्रपदशुक्लपञ्चम्याः कार्तिकपूर्णिमां यावदि-
त्यर्थः । एवंविधे पर्युषणाकल्पे पूर्व-पश्चिमसाधवः स्थिताः । मध्यमसाधवः पुनरस्थिताः । ते हि
यदि वर्षारात्रो भवति मेघवृष्टिरित्यर्थः, तत एकत्र क्षेत्रे तिष्ठन्ति अन्यथा तु विहरन्ति । पूर्व-
25 पश्चिमा अपि 'अन्यतरस्मिन्' अशिवादौ कारणे समुत्पन्ने 'एकतरस्मिन्' मासकल्पे पर्युषणा-
कल्पे वा 'व्यत्यासितं' विपर्यस्तमपि कुर्युः । किमुक्तं भवति ?—अशिवादिभिः कारणैर्ऋतुबद्धे
मासमूनमधिकं वा तिष्ठेयुः, वर्षास्वपि तैरेव कारणैश्चतुर्मासमपूरयित्वाऽपि निर्गच्छन्ति परतो
वा तत्रैव क्षेत्रे तिष्ठन्ति ॥ ६४३३ ॥ इदमेवाह—^६

थेराण सत्तरी खलु, वासासु ठितो उडुम्मि मासो उ ।

30 वच्चासितो तु कजे, जिणाण नियमऽट्टु चउरो य ॥ ६४३४ ॥

१ °नां महाविदेहसाधूनां च मास° कां० ॥ २ °णां स्थविरकल्पिकानां स्थि° कां० ॥
३ °मपि जिनकल्पिकानां स्थि° कां० ॥ ४ °मात आरभ्य कार्त्तिक° कां० ॥ ५ °भ्याः प्रारभ्य
कार्त्तिक° कां० ॥ ६ ग्रन्थाग्रं १०००० कां० ॥

‘स्थविराणां’ स्थविरकल्पिकानां प्रथम-पश्चिमतीर्थकरसत्कानां सप्ततिर्दिनानि, खलुशब्दो जघन्यत इत्यस्य विशेषस्य द्योतनार्थः, वर्षासु पर्युषणाकल्पो भवति । तेषामेव ऋतुबद्धे मास-मेकमेकत्रावस्थानरूपो मासकल्पः स्थितो भवति । ‘कार्ये पुनः’ अशिवादौ ‘व्यत्यासितः’ विपर्यस्तोऽपि भवति, हीनाधिकप्रमाण इत्यर्थः । ‘जिनानां तु’ प्रथम-चरमतीर्थकरसत्कजिन-कल्पिकानामृतुबद्धे नियमादद्यौ मासकल्पा वर्षासु चत्वारो मासा अन्यूनानाः स्थितकल्पतया 5 मन्तव्याः, निरपवादानुष्ठानपरत्वादिषामिति भावः ॥ ६४३४ ॥

दोसाऽसति मज्झिममा, अच्छंती जाव पुव्वकोडी वि ।

विचरंति अ वासासु वि, अकदमे पाणरहि ए य ॥ ६४३५ ॥

भिण्णं पि मासकप्पं, करंति तणुगं पि कारणं पप्प ।

जिणकप्पिया वि एवं, एमेव महाविदेहेसु ॥ ६४३६ ॥

10

ये तु ‘मध्यमाः’ अस्थितकल्पिकाः साधवस्ते दोषाणाम्—अप्रीतिक-प्रतिबन्धादीनां असति—अभावे पूर्वकोटीमप्येकत्र क्षेत्रे आसते । तथा वर्षास्वपि ‘अकदमे’ प्रम्लानचिक्खले प्राणरहिते च भूतले जाते सति ‘विचरन्ति’ विहरन्ति; ऋतुबद्धेऽपि यदि अप्रीतिकावग्रहो वसतेर्व्या-घातो वा भवेत् ॥ ६४३५ ॥

तत एवमादिकं ‘तनुकमपि’ सूक्ष्ममपि कारणं प्राप्य मासकल्पं भिन्नमपि कुर्वन्ति, अपूर-15 यित्वा निर्गच्छन्तीत्यर्थः । जिनकल्पिका अपि मध्यमतीर्थकरसत्का एवमेव मासकल्पे पर्युषणा-कल्पे च अस्थिताः प्रतिपत्तव्याः । एवमेव च महाविदेहेषु ये स्थविरकल्पिका जिनकल्पिकाश्च तेऽप्यस्थितकल्पिकाः प्रतिपत्तव्याः ॥ ६४३६ ॥ गतं पर्युषणाकल्पद्वारम् । अथैतस्मिन् दशविधे कल्पे यः प्रमाद्यति तस्य दोषमभिधित्सुराह—

एवं ठियम्मि मेरं, अट्टियकप्पे य जो पमादेति ।

20

सो वड्ढति पासत्थे, ठाणम्मि तगं विवज्जेजा ॥ ६४३७ ॥

‘एवम्’ अनन्तरोक्तनीत्या या स्थितकल्पेऽस्थितकल्पे च ‘मर्यादा’ सामाचारी भणिता तां मर्यादां यः ‘प्रमादयति’ प्रमादेन परिहापयति सः ‘पार्श्वस्थे’ पार्श्वस्थसत्के स्थाने वर्तते; ततस्तकं विवर्जयेत्, तेन सह दान-ग्रहणादिकं सम्भोगं न कुर्यादिति भावः ॥ ६४३७ ॥

कुतः ? इत्यत आह—

25

पासत्थ संकिलिद्धं, ठाणं जिण वुत्तं थेरेहि य ।

तारिसं तु गवेसंतो, सो विहारे ण सुज्झति ॥ ६४३८ ॥

‘पार्श्वस्थं’ पार्श्वस्थसत्कं ‘स्थानम्’ अपराधपदं ‘संक्लिष्टम्’ अशुद्धं ‘जिनैः’ तीर्थकरैः ‘स्थविरैश्च’ गौतमादिभिः प्रोक्तम्, ततस्तादृशं स्थानं गवेषयन् ‘सः’ यथोक्तसामाचारीपरिहापयिता विहारे न शुध्यति, नासौ संविग्रविहारीति भावः ॥ ६४३८ ॥

30

पासत्थ संकिलिद्धं, ठाणं जिण वुत्तं थेरेहि य ।

तारिसं तु विवज्जेतो, सो विहारे विसुज्झति ॥ ६४३९ ॥

पार्श्वस्थं स्थानं संक्लिष्टं जिनैः स्थविरैश्च प्रोक्तम्, ततस्तादृशं स्थानं विवर्जयन् ‘सः’ यथो-

क्तसामाचारीकर्ता विहारे 'विशुध्यति' विशुद्धो भवति ॥ ६४३९ ॥ यतश्चैवमतः—

जो कप्पठिति एयं, सदहमाणो करेति सट्टाणे ।

तारिसं तु गवेसेजा, जतो गुणाणं ण परिहाणी ॥ ६४४० ॥

यः 'एनाम्' अनन्तरोक्तां कल्पस्थितिं श्रद्धानः स्वस्थाने करोति । स्वस्थानं नाम—स्थित-
कल्पेऽनुवर्तमाने स्थितकल्पसामाचारीम् अस्थितकल्पे पुनरस्थितकल्पसामाचारीं करोति ।
'तादृशं' संविग्रविहारिणं साधुं 'गवेषयेत्' तेन सहैकत्र सम्भोगं कुर्यात्, 'यतः' यस्माद्
'गुणानां' मूलगुणोत्तरगुणानां परिहाणिर्न भवति ॥ ६४४० ॥ इदमेव व्यक्तीकर्तुमाह—

ठियकप्पम्मि दसविधे, ठवणाकप्पे य दुविहमण्यरे ।

उत्तरगुणकप्पम्मि य, जो सरिकप्पो स संभोगो ॥ ६४४१ ॥

10 'स्थितकल्पे' आचेलक्यादौ दशविधे 'स्थापनाकल्पे च' वक्ष्यमाणे द्विविधान्यतरस्मिन् उत्तर-
गुणकल्पे च यः 'सदृक्कल्पः' तुल्यसामाचारीकः सः 'सम्भोग्यः' सम्भोक्तुमुचितः ॥ ६४४१ ॥

अत्र दशविधः स्थितकल्पोऽनन्तरमेवोक्तः । स्थापनाकल्पादिपदानि तु व्याख्यातुकाम आह—

ठवणाकप्पो दुविहो, अकप्पठवणा य सेहठवणा य ।

पढमो अकप्पिणं, आहारादी ण गिण्हावे ॥ ६४४२ ॥

15 स्थापनाकल्पो द्विविधः—अकल्पस्थापनाकल्पः शैक्षस्थापनाकल्पश्च । तत्र 'अकल्पिकेन'
अनधीतपिण्डैषणादिसूत्रार्थेन आहारादिकं 'न ग्राहयेत्' नाऽऽनाययेत्, तेनानीतं न कल्पत
इत्यर्थः । एष प्रथमोऽकल्पस्थापनाकल्प उच्यते ॥ ६४४२ ॥

अट्टारसेव पुरिसे, वीसं इत्थीओ दस णपुंसा य ।

दिवखेति जो ण एते, सेहट्टवणाए सो कप्पो ॥ ६४४३ ॥

20 अष्टादश भेदाः 'पुरुषे' पुरुषविषयाः, विंशतिः स्त्रियः, दश नपुंसकाः, एतानष्टचत्वारिं-
शतमनलान् शैक्षान् यो न दीक्षते स एष कल्प-कल्पवतोरभेदात् शैक्षस्थापनाकल्प
उच्यते ॥ ६४४३ ॥

आहार-उवहि-सेजा, उगम-उप्पादणेसणासुद्धा । [पि.नि. ६२१]

जो परिगिण्हति णिययं, उत्तरगुणकप्पिओ स खलु ॥ ६४४४ ॥

25 य आहारोपधि-शय्या उद्गमोत्पादनैषणाशुद्धाः 'नियतं' निश्चितं परिगृह्णाति स खल्वत्तर-
गुणकल्पिको मन्तव्यः ॥ ६४४४ ॥ एतेषु सदृशकल्पेन सह किं कर्तव्यम्? इत्याह—

१ 'दशविधे' दशप्रकारे 'स्थापनाकल्पे च' वक्ष्यमाणलक्षणे 'द्विविधान्यतरस्मिन्'
द्वयोः प्रकारयोरेकतरस्मिन् तथा 'उत्तरगुणकल्पे च' पिण्डविशुद्ध्यादौ यः 'सदृक्कल्पः'
कां० ॥ २ 'क्तः । अतः स्थापनाकल्पादिपदानि शेषाणि यथाक्रमं व्याख्यां कां० ॥ ३ स
एषः 'शैक्षस्थापनायां' योग्या-ऽयोग्यशैक्षदीक्षणा-ऽदीक्षणव्यवहाररूपायां 'कल्प्यः' कल्पिक
उच्यते, अर्थात् तद्विषयो य आचारः स शैक्षस्थापनाकल्पः ॥ ६४४३ ॥ उक्तो द्विविधोऽपि
स्थापनाकल्पः । सम्प्रत्युत्तरगुणकल्पमाह—आहार कां० ॥ ४ कल्पिको अर्थात् तद्विषया
या व्यवस्था स उत्तरगुणकल्पो मन्त० कां० ॥

सरिकप्पे सरिछंदे, तुल्लचरित्ते विसिद्धतरए वा ।
साहूहिं संथवं कुज्जा, णाणीहिं चरित्तगुत्तेहिं ॥ ६४४५ ॥

‘सदृक्कल्पः’ स्थितकल्प-स्थापनाकल्पादिभिरेककल्पवर्ती ‘सदृक्कच्छन्दः’ समानसामाचारीकः
‘तुल्यचारित्रः’ समानसामायिकादिसंयमः ‘विशिष्टतरो वा’ तीव्रतरशुभाध्यवसायविशेषेणो-
त्कृष्टतरेषु संयमस्थानकण्डकेषु वर्तमानः, ईदृशा ये ज्ञानिनश्चारित्रगुप्ताश्च तैः सह ‘संस्तवं’ 5
परिचयमेकत्र संवासादिकं कुर्यात् ॥ ६४४५ ॥

सरिकप्पे सरिछंदे, तुल्लचरित्ते विसिद्धतरए वा ।
आदिज्ज भत्त-पाणं, सतेण लाभेण वा तुस्से ॥ ६४४६ ॥

यः सदृक्कल्पः सदृक्कच्छन्दस्तुल्यचारित्रो विशिष्टतरो वा ‘तेन’ एवंविधेन साधुनाऽऽनीतं
भक्त-पानमाददीत, ‘स्वकीयेन वा’ आत्मीयेन लाभेन तुष्येत्, हीनतरसत्कं न गृह्णीयात् 10
॥ ६४४६ ॥ तदेवमुक्ता छेदोपस्थापनीयकल्पस्थितिः । अथ निर्विशमार्न-निर्विष्टकायिककल्प-
स्थितिद्वयं विवरीपुराह—

परिहारकप्पं प्रवक्षामि, परिहरंति जहा विऊ ।

आदी मज्झावसाणे य, आणुपुण्वि जहकमं ॥ ६४४७ ॥

परिहारकल्पं प्रवक्ष्यामि, कथम् ? इत्याह—यथा ‘विद्वांसः’ विदितपूर्वगतश्रुतरहस्यास्तं 15
कल्पं ‘परिहरन्ति’ धातूनामनेकार्थत्वाद् आसेवन्ते । कथं पुनः वक्ष्यसि ? इति अत आह—
‘आदौ’ तत्प्रथमतया प्रतिपद्यमानानां ‘मध्ये’ प्रतिपन्नानाम् ‘अवसाने’ प्रस्तुतकल्पसमाप्तौ या
‘आनुपूर्वी’ सामाचार्याः परिपाटिः तां यथाक्रमं प्रवक्ष्यामीति सण्टकः ॥ ६४४७ ॥

तत्र कतरस्मिन् तीर्थे एष कल्पो भवति ? इति जिज्ञासायामिदमाह—

भरहेरवएसु वासेसु, जता तित्थगरा भवे ।

पुरिमा पच्छिमा चैव, कप्पं देसेति ते इमं ॥ ६४४८ ॥

भरतैरावतेषु वर्षेषु दशस्रपि यदा तृतीय-चतुर्थारकयोः पश्चिमे भागे पूर्वाः पश्चिमाश्च
तीर्थकरा भवेयुः तदा ते भगवन्तः ‘इमं’ प्रस्तुतं कल्पं ‘दिशन्ति’ प्ररूपयन्ति, अर्थादापन्नम्—
मध्यमतीर्थकृतां महाविदेहेषु च नास्ति परिहारकल्पस्थितिरिति ॥ ६४४८ ॥

आह यदि एवं ततः—

केवइयं कालसंजोगं, गच्छो उ अणुसज्जती ।

तित्थयरेसु पुरिमेसु, तहा पच्छिमएसु य ॥ ६४४९ ॥

कियन्तं कालसंयोगं परिहारकल्पिकानां गच्छः पूर्वेषु पश्चिमेषु च तीर्थकरेषु ‘अनुसज्जति’
परम्परयाऽनुवर्तते ? ॥ ६४४९ ॥ एवं शिष्येण पृष्टे सति सूरिराह—

पुव्वसयसहस्साइं, पुरिमस्स अणुसज्जती । [आव.नि. २८३]

वीसग्गसो य वासाइं, पच्छिमस्साणुसज्जती ॥ ६४५० ॥

१ °नकल्पस्थिति-निर्विष्टकायिककल्पस्थितिद्वयं युगपदेव विव° कां० ॥

पूर्वशतसहस्राणि 'पूर्वस्य' ऋषभस्वामिनस्तीर्थे परिहारकल्पोऽनुसजति । 'पश्चिमस्य तु' श्रीवर्द्धमानस्वामिनस्तीर्थे 'विंशत्यग्रशः' कतिपयविंशतिसङ्ख्यापरिच्छिन्नानि वर्षाणि परिहार-कल्पोऽनुसजति । तत्र ऋषभस्वामिनस्तीर्थे यानि पूर्वशतसहस्राण्युक्तानि तानि देशोने द्वे पूर्वकोटी मन्तव्ये । कथम् ? इति चेद् उच्यते—इह पूर्वकोट्यायुषो मनुष्या जन्मत आरभ्य 5 सञ्जाताष्टवर्षाः प्रव्रजिताः, तेषां च नवमे वर्षे उपस्थापना सञ्जाता, एकोनविंशतिवर्षपर्यायाणां च दृष्टिवाद उद्दिष्टः, तस्य वर्षेण योगः समाप्तिं नीतः, एवं नव विंशतिश्च मिलिता एकोनत्रिंशद् वर्षाणि भवन्ति, एतावत्सु वर्षेषु गतेषु ऋषभस्वामिनः पार्श्वे परिहारकल्पं प्रतिपन्नाः, तत एकोनत्रिंशद्वर्षन्यूनां पूर्वकोटीं परिहारकल्पे तैरनुपालिते सति येऽन्ये तेषां मूले परिहारकल्पं प्रतिपद्यन्ते तेऽप्येवमेवैकोनत्रिंशद्वर्षन्यूनां पूर्वकोटीमनुपालयन्ति, एवं देशोने द्वे पूर्वकोटी 10 भवतः । पश्चिमस्य तु यानि विंशत्यग्रशो वर्षाण्युक्तानि तानि देशोने द्वे वर्षशते भवतः ॥ ६४५० ॥ तथा चाह—

पव्वज्ज अट्टवासस्स, दिट्ठिवातो उ वीसहिं ।

इति एकूणतीसाए, सयमूणं तु पच्छिमे ॥ ६४५१ ॥

पालइत्ता सयं ऊणं, वासाणं ते अपच्छिमे ।

15 काले देसिंति अण्णेसिं, इति ऊणा तु वे सता ॥ ६४५२ ॥

श्रीवर्द्धमानस्वामिकाले वर्षशतायुषो मनुष्याः, तत्र 'अष्टवर्षस्य' जन्मनः प्रभृति सञ्जातवर्षा-ष्टकस्य कस्यापि प्रव्रज्या सञ्जाता, पूर्वोक्तरीत्या च विंशत्या वर्षैर्दृष्टिवादो योगतः समर्थितः, ततः श्रीमन्महावीरसकाशे परिहारकल्पं नव जनाः प्रतिपद्य देशोनवर्षशतमनुपालयन्ति 15 इत्येवमेकोनत्रिंशता वर्षैरूनं शतं 'पश्चिमे' पश्चिमतीर्थकरकाले भवति ॥ ६४५१ ॥

20 ततस्ते वर्षाणां शतमूनं तं कल्पं पालयित्वा 'अपश्चिमे काले' निजायुषः पर्यन्तेऽन्येषां तं कल्पं 'दिशन्ति' प्ररूपयन्ति, प्रवर्तयन्तीति भावः । तेऽप्येवमेवैकोनत्रिंशद्वर्षन्यूनां शतं पालयन्ति । 'इति' एवं द्वे शते ऊने वर्षाणां भवत इति ॥ ६४५२ ॥

किमर्थं तृतीया पूर्वकोटी तृतीयं वा वर्षशतं न भवति ? इत्याह—

पडिवन्ना जिणिंदस्स, पादमूलम्मि जे विऊ ।

25 ठावयंति उ ते अण्णे, णो उ ठावितठावगा ॥ ६४५३ ॥

जिनेन्द्रस्य पादमूले ये विद्वांसः प्रस्तुतं कल्पं प्रतिपन्नास्त एवान्यांस्तत्र कल्पे स्थापयन्ति, न तु 'स्थापितस्थापकाः' जिनेन स्थापिता स्थापका येषां ते स्थापितस्थापकास्तेऽमुं कल्पमन्येषां न स्थापयन्ति । इदमत्र हृदयम्—इयमेवास्य कल्पस्य स्थितिर्यत् तीर्थकरसमीपे वाऽमुं प्रति-पद्यन्ते, तीर्थकरसमीपप्रतिपन्नसाधुसकाशे वा, नाऽन्येषाम् । अतस्तृतीये पूर्वकोटि-वर्षशते न 30 भवत इति ॥ ६४५३ ॥ अथ कीदृग्गुणोपेता अमी भवन्ति ? इत्याह—

सव्वे चरित्तमंतो य, दंसणे परिनिट्ठिया ।

णवपुण्विया जहन्नेणं, उक्कोस दसपुण्विया ॥ ६४५४ ॥

१ °ह ऋषभनाथकाले पूर्व° कां० ॥ २ °नं परिहारकल्पं शतं कां० ॥

पंचविहे व्यवहारे, कल्पे त दुविहम्मि य ।

दसविहे य पच्छित्ते, सव्वे ते परिणिट्ठिया ॥ ६४५५ ॥

सर्वेऽपि ते^१ भगवन्तश्चारित्रवन्तः 'दर्शने च' सम्यक्त्वे 'परिनिष्ठिताः' परमकोटिमुपगताः । ज्ञानमङ्गीकृत्य तु नवपूर्विणो जघन्येन, उत्कर्षतः 'दशपूर्विणः' किञ्चिद् न्यूनदशपूर्वधरा मन्तव्याः ॥ ६४५४ ॥ तथा—

5

'पञ्चविधे व्यवहारे' आगम-श्रुता-ऽऽज्ञा-धारणा-जीतलक्षणे 'द्विविधे च कल्पे' अकल्प-स्थापना-शैक्षस्थापनाकल्परूपे जिनकल्प-स्थविरकल्परूपे वा 'दशविधे च प्रायश्चित्ते' आलोचनादौ पाराञ्चिकान्ते सर्वेऽपि ते 'परिनिष्ठिताः' परिज्ञायां परां निष्ठां प्राप्ताः ॥ ६४५५ ॥^२

अप्पणो आउगं सेसं, जाणित्ता ते महामुणी ।

परकमं च बल विरियं, पच्चवाते तहेव य ॥ ६४५६ ॥

10

आत्मन आयुःशेषं सातिशयश्रुतोपयोगेन ज्ञात्वा ते महामुनयः, 'बलं' शारीरं सामर्थ्यम्, 'वीर्यं' जीवशक्तिः, तदुभयमपि दर्शितस्वफलं पराक्रमः, एतान्यात्मनो विज्ञायामुं कल्पं प्रतिपद्यन्ते । 'प्रत्यपायाः' जीवितोपद्रवकारिणो रोगादयस्तानपि 'तथैव' प्रथममेवाभोगयन्ति, किं प्रतिपन्नानां भविष्यन्ति ? न वा ? इति । यदि न भवन्ति ततः प्रतिपद्यन्ते, अन्यथा तु नेति ॥ ६४५६ ॥

15

आपुच्छिउण अरहंते, मग्गं देसेति ते इमं ।

प्रमाणानि य सव्वाइं, अभिग्गहे य बहुविहे ॥ ६४५७ ॥

'अर्हतः' तीर्थकृत आपृच्छय ते तेषामनुज्ञयाऽमुं कल्पं प्रतिपद्यन्ते । 'ते च' तीर्थकृत-स्तेषां प्रस्तुतकल्पस्य 'इमम्' अनन्तरमेव वक्ष्यमाणं 'मार्गं' सामाचारीं देशयन्ति । तद्यथा— प्रमाणानि च सर्वाणि, अभिग्रहांश्च बहुविधान् ॥ ६४५७ ॥ एतान्येव व्याचष्टे—

20

गणोवहिपमाणाइं, पुरिसाणं च जाणि तु ।

दव्वं खेतं च कालं च, भावमण्णे य पज्जवे ॥ ६४५८ ॥

गणप्रमाणान्युपधिप्रमाणानि पुरुषाणां च प्रमाणानि यानि प्रस्तुते कल्पे जघन्यादिभेदा-दनेकधा भवन्ति, यच्च तेषां 'द्रव्यम्' अशनादिकं कल्पनीयम्, यच्च 'क्षेत्रं' मासकल्पप्रायोग्यं वर्षावासप्रायोग्यं वा, यश्चैतयोरेव मासकल्प-वर्षावासयोः प्रतिनियतः कालः, यश्च 'भावः' 25 क्रोधनिग्रहादिरूपः, ये च 'अन्येऽपि' निष्प्रतिकर्मतादयो लेश्या-ध्यानादयो वा पर्यायास्तेषां सम्भवन्ति तान् सर्वानपि भगवन्तस्तेषामुपदिशन्ति ॥ ६४५८ ॥

पंचहिं अग्गहो भत्ते, तत्थेगीए अभिग्गहो ।

उवहिणो अग्गहो दोसुं, इयरो एकतरीय उ ॥ ६४५९ ॥

१ ते परिहारकल्पिका भगवन्तः 'चारित्रवन्तः' निरतिचारचारित्राः 'दर्शने च' कां० ॥
२ कथं पुनरमुं कल्पं प्रतिपद्यन्ते ? इति अत आह इत्यवतरणं कां० ॥ ३ 'पां' परिहारकल्पिका-
कानां 'द्रव्यं' कां० ॥ ४ 'नपि' मासकल्पप्रकृतोक्तनीत्या तीर्थकृतो भगवन्तस्तेषां कां० ॥

भक्ते उपलक्षणत्वात् पानके च संसृष्टा-ऽसंसृष्टाख्यमाद्यमेषणाद्वयं वर्जयित्वा पञ्चभिः उपरि-
तनीभिरेषणाभिः 'आग्रहः' स्वीकारः । तत्रापि 'एकस्याम्' एकतरस्यामभिग्रहः, एकया कया-
चिद् भक्तमपरया पानकमन्वेषयन्तीत्यर्थः । आह च बृहद्भाष्यकृत्—

संसृष्टमाइयाणं, सत्तण्हं एसणाण उ ।

5

आइल्लाहि उ दोहिं तु, अग्गहो गह पंचहिं ॥

तत्थ वि अन्नयरीए, एगीए अभिग्गहं तु काऊणं । ति ।

उपधिः—वस्त्रादिरूपस्तस्य उद्दिष्ट-प्रेक्षा-अन्तरा-उज्झितधर्मिकाख्याः पीठिकायां व्याख्याता
याश्चतस्र एषणास्तत्र 'द्वयोः' उपरितनयोः 'आग्रहः' स्वीकारः । 'इतरः' अभिग्रहः स एक-
तरस्यामुपरितन्यां भवति, यदा चतुर्थ्यां न तदा तृतीयायाम् यदा तृतीयायां न तदा चतुर्थ्यां
10 गृह्णन्तीति भावः ॥ ६४५९ ॥ कदा पुनस्तेऽमुं कल्पं प्रतिपद्यन्ते ? इत्याह—

अइरोग्गयम्मि सूरे, कप्पं देसिंति ते इमं ।

आलोइय-पडिकंता, ठावयंति तओ गणे ॥ ६४६० ॥

अचिरोद्गते सूर्ये 'ते' भगवन्तः कल्पमिमं 'दिशयन्ति' स्वयं प्रतिपत्त्याऽन्येषां दर्शयन्ति ।
ततः 'आलोचित-प्रतिक्रान्ताः' आलोचनाप्रदानपूर्वं प्रदत्तमिथ्यादुष्कृतास्त्रीन् गणान् स्थापयन्ति
15 ॥ ६४६० ॥ तेषु च त्रिषु गणेषु कियन्तः पुरुषा भवन्ति ? इत्याह—

सत्तावीस जंहणेणं, उक्कोसेण सहस्ससो ।

निग्गंथसूरा भगवंतो, सव्वग्गेणं वियाहिया ॥ ६४६१ ॥

सप्तविंशतिपुरुषा जघन्येन भवन्ति, एकैकस्मिन् गणे नव जना भवन्ति इति भावः ।
उत्कर्षतः 'सहस्रशः' सहस्रसङ्ख्याः पुरुषा भवन्ति, शताग्रशो गणानामुत्कर्षतः वक्ष्यमाणत्वात् ।
20 एवं ते भगवन्तो निर्ग्रन्थसूराः 'सर्वाग्रेण' सर्वसङ्ख्याया व्याख्याताः ॥ ६४६१ ॥

गणमङ्गीकृत्य प्रमाणमाह—

सयग्गसो य उक्कोसा, जहणेण तओ गणा ।

गणो य णवतो वुत्तो, एमेता पडिवत्तितो ॥ ६४६२ ॥

'शताग्रशः' शतसङ्ख्या गणा उत्कर्षतोऽमीषां भवन्ति, जघन्येन त्रयो गणाः । गणश्च 'नवकः'
25 नवपुरुषमान उक्तः । एवमेताः 'प्रतिपत्तयः' प्रमाणादिविषयाः प्रकारा मन्तव्याः ॥ ६४६२ ॥

एगं कप्पट्टियं कुञ्जा, चत्तारि परिहारिए ।

अणुपरिहारिगा चैव, चउरो तेसिं ठावए ॥ ६४६३ ॥

नवानां जनानां मध्यादेकं कल्पस्थितं गुरुकल्पं कुर्यात् । चतुरः परिहारिकान् कुर्यात् । तेषां
शेषांश्चतुरोऽनुपहारिकान् स्थापयेत् ॥ ६४६३ ॥

१ °न जघन्यतोऽपि स्था° कां० ॥ २ °न त्रिषु गणेषु समुदितेषु भव° कां० ॥ ३ °तः
प्रथमतः प्रतिपद्यमानकानां वक्ष्य° कां० ॥ ४ °षां प्रथमतः प्रतिपत्तारो भव° कां० ॥
५ एवं प्रतिपत्ने सति कल्पे यो विधिर्विधेयस्तं दर्शयन्नाह इत्यवतरणं कां० ॥ ६ °न तपः-
प्रपन्नान् कु° कां० ॥ ७ °न तदीयवैयावृत्यकरकल्पान् स्था° कां० ॥

ण तेषां जायती विग्धं, जा मासा दस अट्ट य ।

ण वेयणा ण वाऽऽतंको, णेव अणो उवहवा ॥ ६४६४ ॥

अट्टारससु पुण्णोसु, होज्ज एते उवहवा ।

ऊणिए ऊणिए यावि, गणे मेरा इमा भवे ॥ ६४६५ ॥

‘तेषाम्’ एवं कल्पं प्रतिपन्नानां न जायते ‘विघ्नः’ अन्यत्र संहारणादिः, यावद् मासा ५ दशाष्टौ च, अष्टादश इत्यर्थः । न वेदना न वा आतङ्कः नैवान्ये केचनोपद्रवाः प्राणव्यपरोपणकारिण उपसर्गाः । अष्टादशसु मासेषु पूर्णेषु भवेयुरपि एते उपद्रवाः । उपद्रवैश्च यदि तेषामेको द्वौ त्रयो वा म्रियन्ते, अथवा तेषां कोऽपि स्थविरकल्पं जिनकल्पं वा गतो भवति, शेषास्तु तमेव कल्पमनुपालयितुकामास्तत एवमूनिते अनिते गणे जाते इयं ‘मर्यादा’ सामाचारी भवति । इहोनिते अनिते इति द्विरुच्चारणं भूयोऽप्यष्टादशसु मासेषु पूर्णेषु एष एव 10 विधिरिति ज्ञापनार्थम् ॥ ६४६४ ॥ ६४६५ ॥

एवं तु ठाविए कप्पे, उवसंपज्जति जो तर्हि ।

एग्गो दुवे अणेगा वा, अविरुद्धा भवन्ति ते ॥ ६४६६ ॥

‘एवम्’ अनन्तरोक्तनीत्या कल्पे स्थापिते सति यदि एकादयो म्रियेरन्, अन्यत्र वा गच्छेयुः, ततो यस्तत्र उपसम्पद्यते स एको वा द्वौ वाऽनेके वा भवेयुः । तत्र यावद्भिः पारि-15 हारिकगण ऊनस्तावतामुपसम्पदर्थमागतानां मध्याद् गृहीत्वा गणः पूर्यते । ये शेषास्ते पारिहारिकतपस्तुलनां कुर्वन्तस्तिष्ठन्ति । ते च पारिहारिकैः सार्द्धं तिष्ठन्तोऽविरुद्धा भवन्ति, पारिहारिकाणामकल्पनीया न भवन्तीत्युक्तं भवति । ते च तावत् तिष्ठन्ति यावदन्ये उपसम्पदर्थमुपतिष्ठन्ते । तैः पूरयित्वा पृथग् गणः क्रियते ॥ ६४६६ ॥ इदमेव व्याख्याति—

ततो य ऊणए कप्पे, उवसंपज्जति जो तर्हि ।

20

जँत्तिएहिं गणो ऊणो, तत्तिते तत्थ पक्खिवे ॥ ६४६७ ॥

‘ततश्च’ पूर्वोक्तकारणाद् ‘ऊनके’ एक-द्व्यादिभिः साधुभिरपूर्णे कल्पे यस्तत्रोपसम्पद्यते तत्रायं विधिः—‘यावद्भिः’ एकादिसङ्ख्याकैः स गण ऊनः ‘तावतः’ तावत्सङ्ख्याकानेव साधून् ‘तत्र’ गणे ‘प्रक्षिपेत्’ प्रवेशयेत् ॥ ६४६७ ॥

ततो अणूणए कप्पे, उवसंपज्जति जो तर्हि ।

25

उवसंपज्जमाणं तु, तप्पमाणं गणं करे ॥ ६४६८ ॥

अथ कोऽप्युपद्रवैर्न कालगतस्तत एवमन्यूनके कल्पे ये तत्रोपसम्पद्यन्ते ते यदि नव जनाः पूर्णास्ततः पृथग् गणो भवति । अथापूर्णास्ततः प्रतीक्षाप्यन्ते यावदन्ये उपसम्पदर्थमागच्छन्ति । ततस्तमुपसम्पद्यमानं साधुजनं मीलयित्वा ‘तत्प्रमाणं’ नवपुरुषमानं गणं ‘कुर्यात्’ स्थापयेत् ॥ ६४६८ ॥

30

१ न ‘वेदना’ चिरघातिरोगरूपा न वा ‘आतङ्कः’ सद्योघातिशूलादिलक्षणः नैवा° कां० ॥
२ कारिणो देवादिहृता उप° कां० ॥ ३ वा जिनकल्पादौ गच्छे° कां० ॥ ४ जत्तिपण गणो कां० विना ॥

पमाणं कम्पट्टितो तत्थ, ववहारं ववहरित्तए ।

अणुपरिहारियाणं पि, पमाणं होति से विऊ ॥ ६४६९ ॥

तेषां पारिहारिकाणां 'तत्र' कल्पे कचित् स्वलितादावापत्रे 'व्यवहारं' प्रायश्चित्तं 'व्यवहर्तु' दातुं कल्पस्थितः प्रमाणम्, यदसौ प्रायश्चित्तं ददाति तत् तैर्वोढव्यमिति भावः । एवमनुपारि-
5 हारिकाणामप्यपराधपदमापन्नानां स एव 'विद्वान्' गीतार्थः प्रायश्चित्तदाने प्रमाणम् ॥ ६४६९ ॥

आलोयण कम्पट्टिते, तवमुज्जाणोवमं परिवहंते ।

अणुपरिहारिणं गोवालए, व णिच्च उज्जुत्तमाउत्ते ॥ ६४७० ॥

ते परिहारिका-ऽनुपरिहारिका आलोचनम् उपलक्षणत्वात् वन्दनकं प्रत्याख्यानं च कल्प-
स्थितस्य पुरतः कुर्वन्ति । "तवमुज्जाणोवमं परिवहंते" ति यथा किल कश्चिदुद्यानिकां गत
10 एकान्तरतिप्रसक्तः स्वच्छन्दसुखं विहरमाण आस्ते एवं तेऽपि पारिहारिका एकान्तसमाधि-
सिन्धुनिमग्नमनसस्तत् तपः 'उद्यानोपमम्' उद्यानिकासदृशं परिवहन्ति, कुर्वन्तीत्यर्थः । अनु-
पारिहारिकाश्च चत्वारोऽपि चतुर्णां परिहारिकाणां भिक्षादौ पर्यटतां पृष्ठतः स्थिता नित्यम्
'उद्युक्ताः' प्रयत्नवन्तः 'आयुक्ताश्च' उपयुक्ता हिण्डन्ते, यथा गोपालको गवां पृष्ठतः स्थित
उद्युक्त आयुक्तश्च हिण्डते ॥ ६४७० ॥

15

पडिपुच्छं वायणं चैव, मोत्तूणं णत्थि संकहा ।

आलावो अत्तण्णिसो, परिहारिस्स कारणे ॥ ६४७१ ॥

तेषां च पारिहारिकादीनां नवानामपि जनानां सूत्रार्थयोः प्रतिपृच्छां वाचनां च मुक्त्वा
नास्त्यन्या परस्परं सङ्गथा । पारिहारिकस्य च 'कारणे' उत्थान-निषदनाद्यशक्तिरूपे आलाप
आत्मनिर्देशरूपो भवति, यथा—उत्थास्यामि, उपवेक्ष्यामि, भिक्षां हिण्डिष्ये, मात्रकं प्रेक्षिष्ये
20 इत्यादि ॥ ६४७१ ॥

बारस दसऽड्ड दस अड्ड छ च अट्टेव छ च चउरो य ।

उक्कोस-मज्झिम-जहण्णगा उ वासा सिसिर गिँहे ॥ ६४७२ ॥

पारिहारिकाणां वर्षा-शिशिर-ग्रीष्मरूपे त्रिविधे काले उत्कृष्ट-मध्यम-जघन्यानि तपांसि
भवन्ति । तत्र वर्षारात्रे उत्कृष्टं तपो द्वादशम्, शिशिरे दशममुत्कृष्टम्, ग्रीष्मे उत्कृष्टमष्टमम् ;
25 वर्षारात्रे मध्यमं दशमम्, शिशिरेऽष्टमम्, ग्रीष्मे षष्ठम् ; वर्षारात्रे जघन्यमष्टमम्, शिशिरे
षष्ठम्, ग्रीष्मे चत्वारि भक्तानि, चतुर्थमित्यर्थः ॥ ६४७२ ॥

आयंबिल बारसमं, पत्तेयं परिहारिगा परिहरंति ।

अभिगहितएसणाए, पंचण्ह वि एगसंभोगो ॥ ६४७३ ॥

परिहारिका उत्कर्षतो द्वादशं तपः कृत्वा आचाम्लेन पारयन्ति । ते च परिहारिकाश्चत्वा-

१ कम्पितो तत्थ ताभा० ॥ २ °तां गोपाला इव गवां पृष्ठतः स्थिता नित्यम् 'उद्युक्ताः'
प्रयत्नवन्तः 'आयुक्ताश्च' उपयुक्ता हिण्डन्ते ॥ ६४७० ॥ पडिपुच्छ कां० ॥ ३ °त्रकं प्रेक्ष्ये इ°
कां० विना ॥ ४ गिँहे ताभा० ॥ ५ एवमनन्तरोक्तगीत्या परिं कां० ॥ ६ °त्वा पारणकदिने
आचा° कां० ॥

रोऽपि 'प्रत्येकं' पृथक् पृथक् परिहरन्ति, न परस्परं समुद्देशनादिसम्भोगं कुर्वन्तीत्यर्थः । ते च परिहारिका अभिगृहीतया पञ्चानामुपरितनीनामन्यतरैषणया भक्त-पानं गृह्णन्ति । ये तु चत्वारोऽनुपारिहारिका एकश्च कल्पस्थितस्तेषां पञ्चानामप्येक एव सम्भोगः, ते च प्रतिदिवसमाचाम्लं कुर्वन्ति । यस्तु कल्पस्थितः स स्वयं न हिण्डते, तस्य योग्यं भक्त-पानमनुपारिहारिका आनयन्ति ॥ ६४७३ ॥

5

परिहारिआ वि छम्मासे अणुपरिहारिआ वि छम्मासा ।

कप्पड्डितो वि छम्मासे एतं अट्टारस उ मासा ॥ ६४७४ ॥

परिहारिकाः प्रथमतः षण्मासान् प्रस्तुतं तपो वहन्ति, ततोऽनुपरिहारिका अपि षण्मासान् वहन्ति, इतरे तु तेषामनुपरिहारिकत्वं प्रतिपद्यन्ते । तैरपि व्यूढे सति कल्पस्थितः षण्मासान् वहति, ततः शेषाणामेकः कल्पस्थितो भवति एकः पुनरनुपरिहारिकत्वं प्रतिपद्यते । एवमेते-10 ऽष्टादश मासा भवन्ति ॥ ६४७४ ॥

अणुपरिहारिगा चेव, जे य ते परिहारिगा ।

अण्णमण्णेसु ठाणेसु, अविरुद्धा भवन्ति ते ॥ ६४७५ ॥

अनुपरिहारिकाश्चैव ये च ते परिहारिकास्तेऽन्यान्येषु स्थानेषु कालभेदेन परस्परमेकैकस्य वैयावृत्यं कुर्वन्तोऽविरुद्धा एव भवन्ति ॥ ६४७५ ॥ ततश्च—

15

गएहिं छहिं मासेहिं, निव्विद्धा भवन्ति ते ।

ततो पच्छा ववहारं, पट्टवंति अणुपरिहारिया ॥ ६४७६ ॥

गएहिं छहिं मासेहिं, निव्विद्धा भवन्ति ते ।

वहइ कप्पड्डितो पच्छा, परिहारं तहाविहं ॥ ६४७७ ॥

ते परिहारिकाः षड्भिर्मासैर्गतेस्तपसि व्यूढे सति 'निर्विष्टाः' निर्विष्टकायिका भवन्ति । ततः 20 पश्चादनुपरिहारिकाः 'व्यवहारं' परिहारतपसः समाचारं 'प्रस्थापयन्ति' कर्तुं प्रारभन्ते ॥ ६४७६ ॥

तेऽपि षड्भिर्मासैर्गतेर्निर्विष्टा भवन्ति । पश्चात् कल्पस्थितोऽपि तथाविधं परिहारं तावत् एव मासान् वहति ॥ ६४७७ ॥ एवं च—

अट्टारसहिं मासेहिं, कप्पो होति समाणितो ।

मूलड्डवणाएँ समं, छम्मासा तु अणूणगा ॥ ६४७८ ॥

25

१ 'परिहरन्ति' यथोक्तां सामाचारीमासेवन्ते' न परं कां० ॥ २ 'न तदेव तपो वहं' कां० ॥ ३ 'वति, शेषाः पुनरनुपरिहारिकत्वं परिहारिकत्वं वा यथायोग्यं प्रतिपद्यन्ते । एवमेतेऽष्टादश मासा भवन्ति ॥ ६४७४ ॥ आह—य एव परिहारिकास्त एवानुपरिहारिकाः य एवानुपरिहारिकास्त एव परिहारिका इति कथं न विरोधः? इति अत्रोच्यते—अणुं कां० ॥ ४ 'त्यं तपश्च कुं कां० ॥ ५ 'वन्ति । यदि हि तेषामित्थमन्योन्यविधिं विदधानानां कालभेदो न स्यात् तदा स्याद् विरोधः । तच्च नास्तीति ॥ ६४७५ ॥ कां० ॥ ६ ततो पच्छा व्यवहारं, पट्टवेति कप्पड्डितो तामा० ॥

अष्टादशभिर्मासैरयं कल्पः समापितो भवति । कथम् ? इत्याह—“मूलद्ववणा” इत्यादि । मूलस्थापना नाम—यत् परिहारिकाः प्रथमत इदं तपः प्रतिपद्यन्ते, तस्यां षण्मासा अन्यूनास्तपो भवति, एवमनुपरिहारिकाणां कल्पस्थितस्य च मूलस्थापनया ‘समं’ तुल्यं तपः प्रत्येकं ज्ञेयम्, षण्मासान् यावदित्यर्थः । एवं त्रिभिः षट्कैरष्टादश मासा भवन्ति ॥ ६४७८ ॥

6 ते च द्विधा—जिनकल्पिकाः स्थविरकल्पिकाश्च । उभयेषामपि व्याख्यानमाह—

एवं समाणि कल्पे, जे तेसिं जिणकप्पिया ।

तमेव कप्पं ऊणा वि, पालए जावजीवियं ॥ ६४७९ ॥

‘एवम्’ अनन्तरोक्तविधिनाऽष्टादशभिर्मासैः कल्पे समापिते सति ये तेषां मध्याद् जिन-कल्पिकास्ते तमेव कल्पमूना अप्यष्टादिसङ्ख्याका अपि यावज्जीवं पालयन्ति ॥ ६४७९ ॥

10 अट्टारसेहिं पुण्णेहिं, मासेहिं थेरकप्पिया ।

पुणो गच्छं नियच्छंति, एसा तेसिं अहाठिती ॥ ६४८० ॥

ये स्थविरकल्पिकास्तेऽष्टादशभिर्मासैः पूर्णैः ‘पुनर्’ भूयोऽपि गच्छं नियच्छन्ति, आग-च्छन्तीत्यर्थः । एषा तेषां ‘यथास्थितिः’ यथाकल्पः ॥ ६४८० ॥

अथ षड्विधायां कल्पस्थितौ का कुत्रावतरति ? इत्याह—

15 तइय-चउत्था कप्पा, समोर्यरंति तु वियम्मि कप्पम्मि ।

पंचम-छट्ठितीसुं, हेट्टिह्लाणं समोयारो ॥ ६४८१ ॥

‘तृतीय-चतुर्थौ’ निर्विशमानक-निर्विष्टकायिकाख्यौ कल्पौ ‘द्वितीये’ छेदोपस्थापनीयनाम्नि कल्पे समवतरतः । तथा सामायिक-च्छेदोपस्थापनीय-निर्विशमानक-निर्विष्टकायिकाख्या आद्याश्चतस्रः स्थितयोऽधस्तन्य उच्यन्ते, तासां प्रत्येकं ‘पञ्चम-षष्ठस्थित्योः’ जिनकल्प-स्थविर-कल्पस्थितिरूपयोः समवतारो भवति ॥ ६४८१ ॥

गतं निर्विशमानक-निर्विष्टकायिककल्पस्थितिद्वयम् । अथ जिनकल्पस्थितिमाह—

णिञ्जुत्ति-मासकप्पेसु वणिणतो जो कमो उ जिणकप्पे ।

सुय-संघयणादीओ, सो चेव गमो निरवसेसो ॥ ६४८२ ॥

निर्युक्तिः—पञ्चकल्पस्तस्यां मासकल्पप्रकृते च यः क्रमः ‘जिनकल्पे’ ‘जिनकल्पविषयः’

25 श्रुतसंहननादिको वार्षिकः स एव गमो निरवशेषोऽत्र मन्तव्यः ॥ ६४८२ ॥

स्थानाशून्यार्थं पुनरिदमुच्यते—

गच्छम्मि य णिम्माया, धीरा जाहे य मुणियपरमत्था ।

अग्गह जोग अभिग्गहे, उविति जिणकप्पियचरित्तं ॥ ६४८३ ॥

यदा गच्छे प्रव्रज्या-शिक्षापदादिक्रमेण ‘निर्माताः’ निष्पन्नाः, ‘धीराः’ औत्पत्तिक्यादि-बुद्धिमन्तः परीषहोपसर्गैरक्षोभ्या वा, ‘मुणितपरमार्थाः’ ‘अभ्युद्यतविहारेण विहर्तुमवसरः साम्प्रतमस्माकम्’ इत्येवमवगतार्थाः, तथा ययोः पिण्डैषणयोः असंसृष्टा-संसृष्टाख्ययोरग्रहस्ते

१ °यरंते तु वितियकप्प° ताभा० ॥ २ जो गमो ताभा० ॥ ३ “णिञ्जुत्ति पंचकप्पे” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ॥

परिहर्तव्ये, यास्तु उपरितन्यः पञ्चैषणास्तासाम् 'अभिग्रहः' 'एता एव ग्रहीतव्याः' इत्येवंरूपः, तत्राप्येकदैकतरस्यां 'योगः' व्यापारः परिभोग इत्यर्थः । एवं भावितमतयो यदा भवन्ति तदा जिनकल्पिकचारित्रम् 'उपयान्ति' प्रतिपद्यन्ते ॥ ६४८३ ॥

धितिवलिया तवसूरा, णिति य गच्छातौ ते पुरिससीहा ।

बल-वीरियसंघयणा, उवसग्गसहा अभीरू य ॥ ६४८४ ॥ 5

धृतिः—वज्रकुड्यवदभेद्यं चित्तप्रणिधानं तथा बलिकाः—बलवन्तः, तथा तपः—चतुर्थादिकं षण्मासिकान्तं तत्र शूराः—समर्थाः, एवंविधाः पुरुषसिंहास्ते गच्छाद् निर्गच्छन्ति । बलं—शारीरं वीर्यं—जीवप्रभवं तद्वेतुः संहननम्—अस्थिनिचयात्मकं येषां ते तथा । बल-वीर्यग्रहणं च चतुर्भङ्गीज्ञापनार्थम्, सा चेयम्—धृतिमान् नामैको न संहननवान्, संहननवान् नामैको न धृतिमान्, एको धृतिमानपि संहननवानपि, एको न धृतिमान् न संहननवान् । अत्र तृतीय-10 भङ्गेनाधिकारः । उपसर्गाः—दिव्यादयस्तेषां सहाः—सम्यग्ध्यासितारः, तथा 'अभीरवः' परीष-हेभ्यो न विभ्यति ॥ ६४८४ ॥ गता जिनकल्पस्थितिः, सम्प्रति स्थविरकल्पस्थितिमाह—

संजमकरणुज्जोवा, णिप्फातग णाण-दंसण-चरित्ते ।

दीहाउ बुड्ढवासो, वसहीदोसेहि य विमुक्का ॥ ६४८५ ॥

संयमः—पञ्चाश्रवविरमणादिरूपः पृथिव्यादिरक्षारूपो वा सप्तदशविधः, तं कुर्वन्ति—यथावत् 15 पालयन्तीति संयमकरणाः, नन्द्यादिदर्शनात् कर्तारि अनप्रत्ययः, उद्योतकाः—तपसा प्रवचनस्थो-ज्जवालकाः, ततः संयमकरणाश्च ते उद्योतकाश्चेति विशेषणसमासः । यद्वा सूत्रा-ऽर्थपौरुषी-करणेन संयमकरणमुद्योतयन्तीति संयमकरणोद्योतकाः । तथा ज्ञान-दर्शन-चारित्र्येषु शिष्याणां निष्पादकास्तेषां वा ज्ञानादीनामव्यवच्छित्तिकारकाः, एवंविधाः स्थविरकल्पिका भवन्तीति शेषः । यदा च ते दीर्घायुषो जङ्घाबलपरिक्षीणाश्च भवन्ति तदा वृद्धावासमध्यासते । तत्रैक-20 क्षेत्रे वसन्तोऽपि 'वसतिदोषैः' कालातिक्रान्तादिभिः चशब्दाद् आहारोपधिदोषैश्च 'विमुक्ताः' वर्जिता भवन्ति, न तैर्लिप्यन्त इत्यर्थः ॥ ६४८५ ॥

मोत्तुं जिणकप्पठिइं, जा मेरा एस वण्णिया हेड्डा ।

एसा तु दुपदजुत्ता, होति ठिती थेरकप्पस्स ॥ ६४८६ ॥

जिनकल्पस्थितिग्रहणेन उपलक्षणत्वात् सर्वेषामपि गच्छनिर्गतानां स्थितिः परिगृह्यते, 25 ततस्तां मुक्त्वा या 'अधस्ताद्' अस्मिन्नेवाध्ययने 'मर्यादा' स्थितिः 'एषा' अनन्तरमेवै वर्णिता; यद्वा सामायिकाध्ययनमादौ कृत्वा यावदस्मिन्नेवाध्ययने इदं षड्विधकल्पस्थितिसूत्रम्, अत्रान्तरे गच्छनिर्गतसामाचारीमुक्त्वा या शेषा सामाचारी वर्णिता सा 'द्विपदयुक्ता' उत्सर्गा-ऽपवादपद-द्वययुक्ता स्थविरकल्पस्य स्थितिर्भवति ॥ ६४८६ ॥ गता स्थविरकल्पस्थितिः । सम्प्रति प्रस्तु-तशास्त्रोक्तविधिवैपरीत्यकारिणामपायान् दर्शयन्नाह—

पलंबादी जाव ठिती, उस्सग्ग-ऽववातियं करेमाणो ।

अववाते उस्सग्गं, आसायण दीहसंसारी ॥ ६४८७ ॥

१ °सते, तदानीं चैकत्र क्षेत्रे कां० ॥ २ °व षड्विधकल्पस्थितौ कां० ॥

प्रलम्बसूत्रादारभ्य यावदिदं षड्विधकल्पस्थितिसूत्रं तावद् य उत्सर्गा-ऽपवादविधिः सूत्रतोऽर्थतश्चोक्तस्तत्रोत्सर्गे प्राप्ते आपवादिर्की क्रियां कुर्वाणोऽपवादे च प्राप्ते उत्सर्गक्रियां कुर्वाणोऽर्हतामाशातनायां वर्तते, अर्हत्प्रज्ञप्तस्य धर्मस्याशातनायां वर्तते, आशातनायां च वर्तमानो दीर्घसंसारी भवति, तस्मात् प्रलम्बसूत्रादारभ्य षड्विधकल्पस्थितिसूत्रं यावद् उत्सर्गे प्राप्ते उत्सर्गः कर्तव्योऽपवादे प्राप्तेऽपवादविधिर्यतनया कर्तव्यः ॥ ६४८७ ॥

एवंकुर्वतां गुणमाह—

छव्विहकल्पस्स ठितिं, नाउं जो सद्दहे करणजुत्तो ।

पवयणणिही सुरक्खित्तो, इह-परभववित्थरप्फलदो ॥ ६४८८ ॥

‘षड्विधकल्पस्य’ सामायिकीदिरूपस्य प्रस्तुतशास्त्रार्थसर्वस्वभूतस्य ‘स्थितिं’ कल्पनीयाचरणा-
10 ऽकल्पनीयविवर्जनरूपां ‘ज्ञात्वा’ गुरुपदेशेन सम्यगवगम्य यः ‘श्रद्धीत’ प्रतीतिपथमारोपयेत्, न केवलं श्रद्धीत किन्तु ‘करणयुक्तः’ यथोक्तानुष्ठानसम्पन्नो भवेत्, तस्याऽऽत्मा एवं सम्यग्ज्ञान-श्रद्धान-चारित्रसमन्वितः साक्षात् प्रवचननिधिर्भवति, यथा समुद्रो रत्ननिधिः एवमसावपि ज्ञानादिरत्नमयस्य प्रवचनस्य निधिरित्यर्थः । स च प्रवचननिधिः सुष्ठु-प्रयत्नेनाऽऽत्म-संयमविरा-
15 ऽऽमर्षौषधिप्रभृतिविविधलब्धिरूपं फलं ददाति, परभवेऽप्यनुत्तरविमानायुपपात-सुकुलप्रत्या-यातिप्रभृतिकं विस्तरेण फलं प्रयच्छति ॥ ६४८८ ॥ अथेदं कल्पाध्ययनं कस्य न दातव्यम् ? को वाऽपात्राय ददतो दोषो भवति ? इत्यत आह—

भिण्णरहस्से व णरे, णिस्साकरणे व मुक्कजोगी य ।

छव्विहगतिगुविलम्मि, सो संसारे भमति दीहे ॥ ६४८९ ॥

20 इहापवादपदानि रहस्यमुच्यते, भिन्नं—प्रकाशितमयोग्यानां रहस्यं येन स भिन्नरहस्यः, अगीतार्थानामपवादपदानि कथयतीत्यर्थः, तत्रैवंविधे नरे । तथा निश्चाकरो नाम—यः किञ्चिदपवादपदं लब्ध्वा तदेव निश्चां कृत्वा भणति—यथा एतदेवं करणीयं तथाऽन्यदप्येवं कर्तव्यम्, तत्र । तथा मुक्ताः—परित्यक्ता योगाः—ज्ञान-दर्शन-चारित्र-तपोविषया व्यापारा येन स मुक्तयोगी । ईदृशोऽपात्रे न दातव्यम् । यस्तु ददाति सः ‘षड्विधगतिगुपिले’ पृथिवी-
25 कायादित्रसकायान्तषट्कायपरिभ्रमणगहने ‘दीर्घे’ अपारे संसारे भ्राम्यति ॥ ६४८९ ॥

अथ कीदृशस्य दातव्यम् ? को वा पात्रे ददतो गुणो भवति ? इति अत आह—

अरहस्सधारणं पारणं य असहकरणे तुलासमे समिते ।

कप्पाणुपालणा दीवणा य, आराहणं छिन्नसंसारी ॥ ६४९० ॥

नास्त्यपरं रहस्यान्तरं यस्मात् तद् अरहस्यम्, अतीवरहस्यं च्छेदशास्त्रार्थतत्त्वमित्यर्थः, तद्
30 यो धारयति—अपात्रेभ्यो न प्रयच्छति सोऽरहस्यधारकः । ‘पारगः’ सर्वस्यापि प्रारब्धश्रुतस्य

१ °कसंयम-च्छेदोपस्थापनीयसंयमादिरूप° कां० ॥ २ कस्यै न कां० ॥ ३ ‘नरे’ न-रव्य-
ञ्जनाधारके । तथा कां० ॥ ४ °स्वभूतं छेद° कां० ॥

पारगामी, न पल्लवग्राही । 'अशठकरणो नाम' माया-मद्विप्रमुक्तो भूत्वा यथोक्तं विहितानुष्ठानं करोति । 'तुलासमो नाम' यथा तुला समस्थिता न मार्गतो न वा पुरतो नमति एवं यो राग-द्वेषविमुक्तो माना-ऽपमान-सुख-दुःखादिषु समः स तुलासम उच्यते । 'समितः' पञ्चभिः समितिभिः समायुक्तः । एवंविधगुणोपेतस्येदमध्ययनं दातव्यम् । एवं ददता कल्पस्य—भगव-दुक्तस्य श्रुतदानविधेरनुपालना कृता भवति; अथवा कल्पे—कल्पाध्ययने यद् भणितं तस्यानु-⁵पालनां यः करोति तस्य दातव्यम् । एवंकुर्वता दीपना—अन्येषामपि मार्गस्य प्रकाशना कृता भवति, यथाऽन्यैरपि एवंगुणवते शिष्याय श्रुतप्रदानं कर्तव्यम्; अथवा "दीवण" ति यो योग्यविनेयानां 'दीपनाम्' अनालस्येन व्याख्यानं करोति तस्येदं दातव्यम्; यदि वा दीपना नाम—उत्सर्गयोग्यानामुत्सर्गं दीपयति, अपवादयोग्यानामपवादं दीपयति, उभययोग्यानामुभावपि दीपयति, प्रमादिनां वा दोषान् दीपयति, अप्रमादिनां गुणान् दीपयति । य एतस्यां कल्पानु-¹⁰पालनायां दीपनायां च वर्तते तस्य ज्ञान-दर्शन-चारित्रमयी जघन्या मध्यमा उत्कृष्टा चाऽऽ-राधना भवति । ततश्चाराधनायाः 'छिन्नसंसारी' भवति संसारसन्ततेर्व्यवच्छेदं करोति । तस्यां च व्यवच्छिन्नायां यत् तद् अक्षयमव्याबाधमपुनरावृत्तिकं उपादेयस्थानं तत् प्राप्नोतीति ॥६४९०॥

॥ कल्पस्थितिप्रकृतं समाप्तम् ॥

उक्तोऽनुगमः । सम्प्रति नयाः—ते च यद्यपि शतसङ्ख्यास्तथापि ज्ञाननय-क्रियानयद्वयेऽन्त-¹⁵र्भाव्यन्ते । तत्र ज्ञाननयस्यायमभिप्रायः—ज्ञानमेव प्रधानमैहिका-ऽऽमुष्मिकफलप्राप्तिकारणम् । तथा च तदभिप्रायसमर्थिकेयं शास्त्रान्तरोक्ता गाथा—

नायम्मि गिण्हियव्वे, अग्निण्हियव्वम्मि चैव अत्थम्मि ।

जइयव्वमेव इइ जो, उवएसो सो नओ नाम ॥

अस्या व्याख्या—'ज्ञाते' सम्यक् परिच्छिन्ने 'ग्रहीतव्ये' उपादेये 'अग्रहीतव्ये' हेये²⁰ चशब्दाद् उपेक्षणीये च । एवकारस्त्ववधारणार्थः, तस्य चैवं व्यवहितः प्रयोगः—ज्ञात एव ग्रहीतव्येऽग्रहीतव्ये उपेक्षणीये च, नाज्ञातेऽर्थे ऐहिकामुष्मिकरूपे । तत्रैहिको ग्रहीतव्यः सक-चन्दनादिः, अग्रहीतव्यो विष-शस्त्र-कण्टकादिः, उपेक्षणीयः तृणादिः । आमुष्मिको ग्रहीतव्यः सम्यग्दर्शनादिः, अग्रहीतव्यो मिथ्यादर्शनादिः, उपेक्षणीयो विवक्षयाऽभ्युदयादिः । तस्मिन्नर्थे यतितव्यमेवेति । अनुस्वारलोपाद् 'एवम्' अमुना क्रमेण ज्ञानपूर्वकमैहिका-ऽऽमुष्मिकफल-²⁵प्राप्त्यर्थिना सत्त्वेन 'यतितव्यं' प्रवृत्त्यादिलक्षणः प्रयत्नः कार्यः । इत्थं चैतदङ्गीकर्तव्यम्, सम्यग्ज्ञानमन्तरेण प्रवर्तमानस्य फलविसंवाददर्शनात् । तथा चोक्तमन्यैरपि—

विज्ञप्तिः फलदा पुंसां, न क्रिया फलदा मता ।

मिथ्याज्ञानात् प्रवृत्तस्य, फलासंवाददर्शनात् ॥

तथाऽऽमुष्मिकफलार्थिनाऽपि ज्ञान एव यतितव्यम्, आगमेऽपि तथाप्रतिपादनात् ।
उक्तं च—

5 पदमं नाणं ततो दया, एवं चिद्वद् सवसंजए ।

अन्नाणी किं काही ?, किं वा नाही य छेय-पावगं ? ॥

इतश्चैतदेवमङ्गीकर्तव्यम्, यस्मात् तीर्थकर-गणधरैरगीतार्थानां केवलानां विहारक्रियाऽपि
निषिद्धा । तथा चागमः—

गीयत्थो य विहारो, बीतो गीयत्थमीसतो भणितो ।

10 एत्तो तइय विहारो, नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥

न खलु अन्धेनान्धः समाकृष्यमाणः सम्यक्पन्थानं प्रतिपद्यते इत्यभिप्रायः ।

एवं तावत् क्षायोपशमिकं ज्ञानमधिकृत्योक्तम्, क्षायिकमप्यङ्गीकृत्य विशिष्टफलसाधकत्वं
तस्यैव प्रतिपत्तव्यम्, यस्मादर्हतोऽपि भवाम्भोधितटस्थस्य दीक्षाप्रतिपन्नस्योत्कृष्टचरणवतोऽपि न
तावद् अपवर्गप्राप्तिरुपजायते यावद् जीवा-ऽजीवाद्यखिलवस्तुपरिच्छेदरूपं केवलज्ञानं नोत्पन्न-
15 मिति । तस्माद् ज्ञानमेव प्रधानमैहिका-ऽऽमुष्मिकफलप्राप्तिकारणमिति स्थितम् । “इति जो
उवएसो सो नओ नाम” “इति” एवम्—उक्तेन प्रकारेण य उपदेशो ज्ञानप्राधान्यख्यापनपरः
स नयो नाम, ज्ञाननय इत्यर्थः ॥

उक्तो ज्ञाननयः । सम्प्रति क्रियानयावसरः, तद्दर्शनं चेदम्—क्रियैव ऐहिका-ऽऽमुष्मिक-
फलप्राप्तिकारणं प्रधानम्, युक्तियुक्तत्वात् । तथा चायमप्युक्तस्वरूपामेव स्वपक्षसिद्धये गाथा-
20 माह—“नायम्मि गिण्हियव्वे०” इत्यादि ।

अस्याः क्रियानयदर्शनानुसारेण व्याख्या—ज्ञाते ग्रहीतव्येऽग्रहीतव्ये चार्थे ऐहिका-ऽऽमु-
ष्मिकफलप्राप्त्यर्थिना यतितव्यमेव । यस्मात् प्रवृत्त्यादिलक्षणप्रयत्नव्यतिरेकेण ज्ञानवतोऽपि
नाभिलषितार्थावाप्तिरुपजायते । तथा चोक्तमन्यैरपि—

क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञानं फलदं मतम् ।

25 यतः स्त्री-भक्ष्यभोगज्ञो, न ज्ञानात् सुखितो भवेत् ॥

आमुष्मिकफलार्थिनाऽपि क्रियैव कर्तव्या, तथा च भगवद्वचनमप्येवमेव व्यवस्थितम् ।
यत उक्तम्—

चेइय कुल गण संघे, आयरियाणं च पवयण सुए य ।

सव्वेसु वि तेण कयं, तव-संजममुज्जमतेणं ॥

30 इतश्चैवमङ्गीकर्तव्यम्, यस्मात् तीर्थकर-गणधरैः क्रियाविकलानां ज्ञानमपि विफलमेवो-
क्तम् । तथा चागमः—

सुवहुं पि सुयमहीयं, किं काही चरणविप्पहीणस्स ? ।

अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडी वि ॥

दृशिक्रियाविकलत्वात् तस्येत्यभिप्रायः ।

एवं तावत् क्षायोपशमिकं चारित्रमङ्गीकृत्योक्तम्, चारित्रं क्रियेत्यनर्थान्तरत्वात् क्षायिक-
मङ्गीकृत्य विशिष्टफलसाधकत्वं तस्यैव ज्ञेयम्, यस्मादर्हतो भगवतः समुत्पन्नकेवलज्ञानस्यापि
न तावद् मुक्त्यवाप्तिः सम्भवति यावदखिलकर्मेन्धनानलभूता ह्रस्वपञ्चाक्षरोच्चारणकालमात्रा
सर्वसंवररूपा चारित्रक्रिया नावाप्यते, ततः क्रियैव प्रधानमैहिका-ऽऽमुष्मिकफलप्राप्तिकारण-⁵
मिति । “इति जो उवदेसो सो नओ नाम” ‘इति’ एवम्—उक्तेन प्रकारेण य उपदेशः
क्रियाप्राधान्यख्यापनपरः स नयो नाम, क्रियानय इत्यर्थः । उक्तः क्रियानयः ॥

इत्थं ज्ञान-क्रियानयस्वरूपं श्रुत्वा विदिततदभिप्रायो विनेयः संशयापन्नः सन् आह—
किमत्र तत्त्वम् ? पक्षद्वयेऽपि युक्तिसम्भवात् । आचार्य आह—

सन्वेसिं पि नयाणं, बहुविहवत्तव्वयं निसामित्ता ।

10

तं सव्वनयविसुद्धं, जं चरण-गुणद्धितो साहू ॥

सर्वेषामपि मूलनयानाम् अपिशब्दात् तद्भेदानामपि नयानां द्रव्यास्तिकादीनाम् ‘बहुविध-
वक्तव्यतां’ ‘सामान्यमेव, विशेषा एव, उभयमेव वा परस्परनिरपेक्षम्’ इत्यादिरूपाम्, अथवा
‘नामादिनयानां मध्ये को नयः कं साधुमिच्छति ?’ इत्यादिरूपां ‘निशम्य’ श्रुत्वा तत् ‘सर्व-
नयविशुद्धं’ सर्वनयसम्मतं वचनम्—यत् ‘चरण-गुणस्थितः’ चारित्र-ज्ञानस्थितः साधुः, यस्मात् 15
सर्वेऽपि नया भावनिक्षेपमिच्छन्तीति । गतं नयद्वारम् ॥

॥ इति श्रीकैल्पटीकायां षष्ठ उद्देशकः समाप्तः ॥

नन्दीसन्दर्भमूले सुदृढतरमहापीठिकास्कन्धवन्द्ये,

उज्जोदेशाख्यशाखे दल-कुसुमसमैः सूत्र-निर्युक्तिवाक्यैः ।

सान्द्रे भाष्यार्थसार्थामृतफलकलिते कल्पकल्पद्रुमेऽसि-

20

न्नाकष्टुं षष्ठशाखाफलनिवहमसावङ्कुटीवाऽस्तु टीका ॥

॥ समाप्ता चेयं सुखावबोधा नाम कल्पाध्ययनटीका ॥

१ अस्या अपि शास्त्रान्तरोक्ताया गाथाया व्याख्या—सर्वेषां कां० ॥ २ कल्पाध्यय-
नटी० कां० ॥

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

- सौवर्णा विविधार्थरत्नकलिता एते षड्देशकाः,
श्रीकल्पेऽर्थनिधौ मताः सुकलशा दौर्गत्यदुःखापहे ।
दृष्ट्वा चूर्णिसुबीजकाक्षरततिं कुश्याऽथ गुर्वाज्ञया,
खानं खानममी मया स्व-परयोरर्थे स्फुटार्थीकृताः ॥ १ ॥
श्रीकल्पसूत्रममृतं विबुधोपयोग-
योग्यं जरा-मरणदारुणदुःखहारि ।
येनोद्धृतं मतिमथा मथिताच्छ्रुताब्धेः,
श्रीभद्रबाहुगुरवे प्रणतोऽस्मि तस्मै ॥ २ ॥
येनेदं कल्पसूत्रं कमलमुकुलवत् कोमलं मञ्जुलाभि-
गोभिर्दोषापहाभिः स्फुटविषयविभागस्य सन्दर्शिकाभिः ।
उत्फुल्लोद्देशपत्रं सुरसपरिमलोद्गारसारं वितेने,
तं निःसम्बन्धबन्धुं नुत मुनिमधुपाः ! भास्करं भाष्यकारम् ॥ ३ ॥
श्रीकल्पाध्ययनेऽस्मिन्नतिगम्भीरार्थभाष्यपरिकलिते ।
विषमपदविवरणकृते, श्रीचूर्णिकृते नमः कृतिने ॥ ४ ॥
श्रुतदेवताप्रसादादिदमध्ययनं विवृण्वता कुशलम् ।
यदवापि मया तेन, प्राप्नुयां बोधिमहममलाम् ॥ ५ ॥
गम-नयगभीरनीरश्चित्रोत्सर्गा-ऽपवादवादोर्मिः ।
युक्तिशतरत्नरम्यो, जैनागमजलनिधिर्जयति ॥ ६ ॥
श्रीजैनशासननभस्तलतिग्मरश्मिः,
श्रीसन्नचान्द्रकुलपद्मविकाशकारी ।
स्वज्योतिरावृतदिगम्बरडम्बरोऽभूत्,
श्रीमान् धनेश्वरगुरुः प्रथितः पृथिव्याम् ॥ ७ ॥
श्रीमच्चैत्रपुरैकमण्डनमहावीरप्रतिष्ठाकृत-
स्तस्माच्चैत्रपुरप्रबोधतरणेः श्रीचैत्रगच्छोऽजनि ।
तत्र श्रीभुवनेन्द्रसूरिसुगुरुर्भूषणं भासुर-
ज्योतिःसद्गुणरत्नरोहणगिरिः कालक्रमेणाभवत् ॥ ८ ॥
तत्पादाम्बुजमण्डनं समभवत् पक्षद्वयीशुद्धिमान्,
नीर-क्षीरसदृक्षदूषण-गुणत्याग-ग्रहैकव्रतः ।
कालुष्यं च जडोद्भवं परिहरन् दूरेण सन्मानस-
स्थायी राजमरालवद् गणिवरः श्रीदेवभद्रप्रभुः ॥ ९ ॥

शस्याः शिष्यास्त्रयस्तत्पदसरसिरुहोत्सङ्गशृङ्गारभृङ्गा,
विध्वस्तानङ्गसङ्गाः सुविहितविहितोत्तुङ्गरङ्गा बभूवुः ।
तत्राद्यः सच्चरित्रानुमतिकृतमतिः श्रीजगच्चन्द्रसूरिः,
श्रीमद्देवेन्द्रसूरिः सरलतरलसच्चित्तवृत्तिर्द्वितीयः ॥ १० ॥

तृतीयशिष्याः श्रुतवारिवार्धयः,
परीषहाक्षोभ्यमनःसमाधयः ।

5

जयन्ति पूज्या विजयेन्दुसूरयः,
परोपकारादिगुणौषभूरयः ॥ ११ ॥

प्रौढं मन्मथपार्थिवं त्रिजगतीजैत्रं विजित्यैयुषां,
येषां जैनपुरे परेण महसा प्रक्रान्तकान्तोत्सवे ।

10

स्यैर्यं मेरुरगाधतां च जलधिः सर्वसहत्वं मही,
सोमः सौम्यमहर्षतिः किल महत्तेजोऽकृत प्राभृतम् ॥ १२ ॥
वापं वापं प्रवचनवचोबीजराजीं विनेय-

क्षेत्रत्राते सुपरिमलिते शब्दशास्त्रादिसीरैः ।

यैः क्षेत्रज्ञैः शुचिगुरुजनाम्नायवाक्सारणीभिः,

15

सिक्तवा तेने सुजनहृदयानन्दि सज्ज्ञानसस्यम् ॥ १३ ॥

यैरप्रमत्तैः शुभमन्नजापै-

वेतालमाधाय कलिं स्ववश्यम् ।

अतुल्यकल्याणमयोत्तमार्थ-

सत्पूरुषः सत्त्वधनैरसाधि ॥ १४ ॥

20

किं बहुना ?—

ज्योत्स्नामञ्जुलया यया धवलितं विश्वम्भरामण्डलं,

या निःशेषविशेषविज्ञजनताचेतश्चमत्कारिणी ।

तस्यां श्रीविजयेन्दुसूरिसुगुरोर्निष्कृत्रिमाया गुण-

श्रेणेः स्याद् यदि वास्तवस्तवकृतौ विज्ञः स वाचांपतिः ॥ १५ ॥

25

तत्पाणिपङ्कजरजःपरिपूतशीर्षाः,

शिष्यास्त्रयो दधति सम्प्रति गच्छभारम् ।

१ °तधीपयोधयः, भा० ॥ २ °त्येयु° भा० ॥ ३ °ल लसत्तेजो° भा० ॥

४ यैश्चान्द्रेरिव धामभिर्धवलितं विश्वम्भरामण्डलं,

ये निःशेषविशेषविज्ञजनताचेतश्चमत्कारिणः ।

तेषां श्रीविजयेन्दुसूरिसुगुरोर्निष्कृत्रिमाणां गुण-

त्रामाणां यदि वास्तवस्तवकृतौ विज्ञो भवेद् गीष्पतिः ॥ १५ ॥ भा० ॥

५ तत्पादपङ्कजरजःपरिपिञ्जराङ्गाः, शिष्या° भा० ॥

श्रीवज्रसेन इति सदुरुरादिमोऽत्र,

श्रीपद्मचन्द्रसुगुरुस्तु ततो द्वितीयः ॥ १६ ॥

तार्तीयिकस्तेषां, विनेयपरमाणुरनणुशास्त्रेऽस्मिन् ।

श्रीक्षेमकीर्तिसूखरिर्विनिर्ममे विवृतिमल्पमतिः ॥ १७ ॥

६

श्रीविक्रमतः क्रामति, नयनाग्निगुणेन्दुपरिमिते १३३२ वर्षे ।

ज्येष्ठश्वेतदशम्यां, समर्थितैषा च हस्तार्के ॥ १८ ॥

प्रथमादर्शे लिखिता, नयग्रभप्रभृतिभिर्यतिभिरेषा ।

गुरुतरगुरुभक्तिभरोद्ब्रह्मनादिव नम्रितशिरोभिः ॥ १९ ॥

इह च—

10

सूत्रादर्शेषु यतो, भूयस्यो वाचना विलोक्यन्ते ।

विषमाश्च भाष्यगाथाः, प्रायः खल्पाश्च चूर्णिगिरः ॥ २० ॥

ततः—

सूत्रे वा भाष्ये वा, यन्मतिमोहान्मयाऽन्यथा किमपि ।

लिखितं वा विवृतं वा, तन्मिथ्या दुष्कृतं भूयात् ॥ २१ ॥

15

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

॥ ग्रन्थाग्रम्—४२६०० ॥

परिशिष्टानि

१

प्रथमं परिशिष्टम्

सु द्वि त स्य

निर्युक्ति-भाष्य-वृत्त्युपेतस्य बृहत्कल्पसूत्रस्य

विभागाः

गाथाः	विभाग-अधिकारौ	पत्राणि
प्रथमो विभागः		
१-८०५	पीठिका	१-२५४
द्वितीयो विभागः		
८०६-२१२४	प्रलम्बप्रकृत-मासकल्पप्रकृतपर्यन्तो नवसूत्रात्मकः प्रथम उद्देशकः	२५५-६१०
तृतीयो विभागः		
२१२५-३२८९	मासकल्पप्रकृतानन्तरवर्ती समग्रः प्रथम उद्देशकः	६११-९२२
चतुर्थो विभागः		
३२९०-४८७६	द्वितीय-तृतीयावुद्देशकौ	९२३-१३०६
पञ्चमो विभागः		
४८७७-६०५९	चतुर्थ-पञ्चमावुद्देशकौ	१३०७-१६००
षष्ठो विभागः		
६०६०-६४९०	षष्ठ उद्देशकः उपोद्घात-परिशिष्टादिकं च	१६०१-१७१२

द्वितीयं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रस्य

निर्युक्ति-भाष्य-चूर्णि-विशेषचूर्णि-वृत्तिकृद्भिर्निर्दिष्टानां
प्रकृतनाम्नां सूत्रनाम्नां चानुक्रमणिका ।

सूत्रनाम	सूत्रस्थलम्	विभागः	पत्रादि
अक्षिसूत्र	उ० ६ सू० ६	६	१६३३
अग्निस्त्र	उ० २ सू० ६-७	४	९५९
अट्टजाय (सुत्त)	उ० ६ सू० १८	६	१६५९ (गा० ६२८५)
अधिकरणसूत्र	उ० १ सू० ३४	३	९०६;
„	उ० ४ सू० ३०	५	१५१५ (टि० १)
अध्वसूत्र	उ० १ सू० ४६	२	३२१, ३३१
		३	९०६
		४	१२८८
		५	१४८७
अपावृतद्वारोपाश्रयसूत्र	उ० १ सू० १४-१५	३	६७२
अभ्यङ्गनसूत्र	उ० ५ सू० ४०	५	१५८६
अर्थजातसूत्र	उ० ६ सू० १८	६	१६५९
अविणीयसुत्त	उ० ४ सू० १०	५	१३८१ चू० विचू० (टि० २)
असंस्तृतनिर्विचिकित्ससूत्र	उ० ५ सू० ८	५	१५३४, १५३७
असंस्तृतविचिकित्ससूत्र	उ० ५ सू० ९	५	१५३७
अहिकरणसुत्त	उ० १ सू० ३४	३	९०६ विचू० (टि० २)
अहिगारणसुत्त	उ० १ सू० ३४	३	९०६ चू० (टि० २)
अदिसुत्त	उ० १ सू० १-५	३	९०६ (गा० ३२४१)
आलेपनसूत्र	उ० ५ सू० ३९	५	१५८८
आहारसूत्र	उ० ५ सू० ११	५	१५५५
आहृतसूत्र	उ० २ सू० १७	४	१००५
आहृतिकासूत्र	उ० २ सू० १८	४	१००८
इन्दिय (सुत्त)	उ० ५ सू० १३	५	१५६१ (गा० ५९१९)
इन्द्रियसूत्र	उ० ५ सू० १३	५	१५६१, १५६२
उडु (सुत्त)	उ० ४ सू० ३४-३५	५	१४९९ (गा० ५६६५)
उदकसूत्र	उ० २ सू० ५	४	९५२, ९५६, ९५९
उन्मादप्राप्तासूत्र	उ० ६ सू० १३	६	१६५२

सूत्रनाम	सूत्रस्थलम्	विभागः	पत्रादि
ऋगुबद्धसूत्रद्वय	उ० ४ सू० ३४-३५	५	१४९९, १५०१
एकपाश्वशाणिसूत्र	उ० ५ सू० ३०	५	१५६३
एकाकिसूत्र	उ० ५ सू० १५	५	१५६३
एगपाससायि (सुत्त)	उ० ५ सू० ३०	५	१५६३ (गा० ५९२९)
कल्पस्थितिसूत्र	उ० ६ सू० २०	६	१६७६
कालातिक्रान्तसूत्र	उ० ४ सू० १६	५	१४०५
कृतिकर्मसूत्र	उ० ३ सू० १८	४	११९२, १२३०
क्षिसचित्तानिर्ग्रन्थीसूत्र	उ० ६ सू० १०	६	१६४७
क्षिसचित्तासूत्र	उ० ६ सू० १०	६	१६३६, १६४४
क्षिस-दीसचित्तासूत्र	उ० ६ सू० १०-११	६	१६५१
क्षेत्रातिक्रान्तसूत्र	उ० ४ सू० १७	५	१४००, १४०५
गिलाणसुत्त	उ० ४ सू० १४-१५	५	१३९२ (गा० ५२३६)
ग्लानसूत्र	उ० ४ सू० १४-१५	५	१३९३
		६	१६४४
घटीमात्रसूत्र	उ० १ सू० १६-१७	३	६६९, ९०६
घडीमत्त (सुत्त)	उ० १ सू० १६-१७	३	६६९ (गा० २३६२), ९०६ (गा० ३२४१)
चरमग (सुत्त)	उ० १ सू० ५०	३	९०६ (गा० ३२४२)
चिलिमिणी (सुत्त)	उ० १ सू० १८	३	९०६ (गा० ३२४१)
चिलिमिलिकासूत्र	उ० १ सू० १८	३	९०६
छन्विहकप्पसुत्त	उ० ४ सू० ४-९	५	१३८१ (गा० ५१९६)
ज्योतिःसूत्र	उ० २ सू० ६	४	९५१ (टि० २-३-४), ९५२, ९६६
डिति (सुत्त)	उ० ६ सू० २०	६	१७०५ (गा० ६४८७)
दकतीरसूत्र	उ० १ सू० १९	३	९०६
दगतीरग (सुत्त)	उ० १ सू० १९	३	९०६ (गा० ३२४२)
दुग्गसुत्त	उ० ६ सू० ७	६	१६३३ (गा० ६१८२)
दुर्गसूत्र	”	६	१६३३
दुस्सन्नप्प (सुत्त)	उ० ४ सू० १२	५	१३८४ (गा० ५२११)
दुःसंज्ञाप्यसूत्र	उ० ४ सू० १२	५	१३८५
देवसूत्र	उ० ५ सू० १	५	१५१२
देवीसूत्र	उ० ५ सू० ३	५	१५१२
धान्यसूत्र	उ० २ सू० १-३	४	९५२
निर्लोमसूत्र	(?)	४	९३२

१ यद्यपि वृत्तिकृता श्रीमता क्षेमकीर्त्तिप्रभुणा द्वितीयोद्देशके “णिगेसु एगगहणं” इति ३३१७ गाथा-
व्याख्यायाम् (९३२ पत्रे) —

“कानिचित्तु सूत्राणि साधूनां साध्वीनां च प्रत्येकविषयाणि । यथेहैव कल्पाध्ययने सलोमसूत्रं
निर्लोमसूत्रं वा । तद्यथा—नो कप्पइ निग्गंथाणं अलोमाइं चम्माइं धारित्तप () ।

सूत्रनाम	सूत्रस्थलम्	विभागः	पत्रादि
निर्हंतसूत्र	उ० २ सू० १८	४	१००४, १००५
नीहडसुत्त	”	४	१००४ (गा० ३६१६)
नौसूत्र	उ० ६ सू० ९	६	१६३३, १६३५
पङ्कसूत्र	उ० ६ सू० ८	६	१६३३
परिमन्थसूत्र	उ० ६ सू० १९	६	१६७६
परिहारिकसूत्र	उ० ४ सू० ३१	५	१४८१
परिहारियसुत्त	उ० ४ सू० ३१	५	१४८१ (गा० ५५९४)
पलंब (सुत्त)	उ० १ सू० १	२	२७४
		६	१७०५ (गा० ६४८७)
पाराञ्चिकसूत्र	उ० ४ सू० २	५	१३३५ (टि० ३), १३८५
पाहुड (सुत्त)	उ० १ सू० ३४	३	९०६ (गा० ३२४२)
पिंड (सुत्त)	उ० २ सू० ८-१०	४	९६९ (गा० ३४७४)
पिण्डसूत्र	”	४	९५१, ९५२, ९६९
पुरुषसूत्र	उ० ५ सू० ४	५	१५१२
प्रतिबद्धशय्यासूत्र	उ० १ सू० ३०-३१	३	७३९
प्रतिबद्धसूत्र	उ० १ सू० ३१	४	९७६
प्रदीपसूत्र	उ० १ सू० ७	४	९५१ (टि० २-३-४), ९५२, ९५९
प्रलम्बप्रकृत	उ० १ सू० १-५	२	३२१, ३३१
		३	९०६
प्रलम्बसूत्र	उ० १ सू० १	४	९२४
		६	१७०६
प्राभृतसूत्र	उ० १ सू० ३४	३	९०६
प्रायश्चित्तसूत्र	उ० ६ सू० १६	६	१६५७
मरणसूत्र	उ० ४ सू० २९	५	१४८१
मासकल्प (सुत्त) :	उ० १ सू० ६-९	६	१७०४ (गा० ६४८२)
मासकल्पप्रकृत	उ० १ सू० ६-९	२	३२२, ५९४
		३	६१२, ७७५, ७७६, ९०६
		४	९२५, ९७४, ११६२, १२९४
		६	१६९९ (टि० ४), १७०४

कप्पइ निगंथाणं सलोमाइं चम्माइं धारित्तए (उ० ३ सू० ४) । नो कप्पइ निगंथीणं सलोमाइं चम्माइं धारित्तए (उ० ३ सू० ३) । कप्पइ निगंथीणं अलोमाइं चम्माइं धारित्तए () ।”

इत्येवंरूपेण निर्लोमसूत्रयुगलमुल्लिखितं वरीवृत्यते । किञ्च नैतत्सूत्रयुगलं कस्मिंश्चिदपि सूत्रादर्शे निरीक्ष्यते, नापि भाष्यकृता चूर्णिकृता बृहद्भाष्यकृता चाप्यङ्गीकृतं व्याख्यातं वा विभाव्यते । अपि च द्वितीयोद्देशके भगवता वृत्तिकृता सकृन्निष्ठङ्कितमपि निर्लोमसूत्रयुगलं नैव तृतीयोद्देशके चर्मप्रकृतव्याख्यानावसरे स्थानापन्नमपि स्वीकृतं व्याख्यातं संसूचितं वेति किमत्रार्थे प्रमादः सूरेः उतान्यत् किमपि कारणान्तरमिति न सम्भगाकल्प्यामः । अत एव च नैतत्सूत्रस्थलं निर्दिष्टमत्रास्माभिरिति ॥

सूत्रनाम	सूत्रस्थलम्	विभागः	पत्रादि
मोकसूत्र	उ० ५ सू० ३७	५	१५७८
मोय (सुत्त)	उ० ५ सू० ३७	५	१५७८ (गा० ५९७६)
न्नक्षणसूत्र	उ० ५ सू० ४०	५	१५८७, १५८८, १५९० (टि० २)
यक्षाविष्टासूत्र	उ० ६ सू० १२	६	१६५१, १६५२
रच्छा (सुत्त)	उ० १ सू० १२-१३	३	९०६ (गा० ३२४२)
रथ्यामुखापणगृहादिसूत्र	उ० १ सू० १२-१३	३	९०६
रात्रिभक्तसूत्र	उ० १ सू० ४२-४३	३	८४०, ८६२, ८७५ (टि० २-४);
		५	१३२७
रोधकसूत्र	उ० ३ सू० ३०	५	१३०८
वगडा (सुत्त)	उ० १ सू० १०-११	३	७४८ (गा० २६६७), ९०६ (गा० ३२४२)
वगडासूत्र	”	३	६४९, ७४८, ९०६
वत्यादिचत्तारि (सुत्ताणि)	उ० १ सू० ३८-४१	३	९०६ (गा० ३२४१)
वर्षावाससूत्रद्वय	उ० ४ सू० ३६-३७	५	१४९९, १५०१
वस्त्रपरिभाजनसूत्र	उ० ३ सू० १६	४	१२३०
वस्त्रादिसूत्र	उ० १ सू० ३८-४१	३	९०६
विकटसूत्र	उ० २ सू० ४	४	९५२, ९५६
विष्वरभवनसूत्र	उ० ४ सू० २९	५	१४५८, १४८१
विसुंभणसुत्त	उ० ४ सू० २९	५	१४५८ (गा० ५४९७), १४८१ (गा० ५५९५)
		५	१४५८ (गा० ५४९७ टि० ३)
विरसंभणसुत्त	”	५	७७८ (गा० २७५९)
वेरज्जविरुद्धसुत्त	उ० १ सू० ३७	३	७७८
वैराज्यविरुद्धराज्यसूत्र	उ० १ सू० ३७	३	७७८
श्रोतःसूत्र	उ० ५ सू० १४	५	१५६१, १५६२
षड्विधकल्पसूत्राणि	उ० ४ सू० ४-९	५	१३८१
षड्विधकल्पस्थितिसूत्र	उ० १ सू० २०	६	१७०५, १७०६
षड्विधसत्त्वित्द्रव्यकल्पसूत्राणि	उ० ४ सू० ४-९	५	१३८०
समवसरणसूत्र	उ० ३ सू० १५	४	११४९, ११६४
समोसरणसुत्त	”	४	११४९ (गा० ४२३५)
सलोमसूत्र	उ० ३ सू० ३-४	४	९३२
संस्तुतनिर्विचिकित्ससूत्र	उ० ५ सू० ६	५	१५३३
संस्तुतविचिकित्ससूत्र	उ० ५ सू० ७	५	१५३३, १५३४
सागारिकसूत्र	उ० १ सू० २२-२९	३	६९६, ९०६
		५	१३२२

सूत्रनाम	सूत्रस्थलम्	विभागः	पत्रादि
सागारियसुत्त	”	३	९०६ विचू० (टि० २)
साधिकरणसूत्र	उ० ६ सू० १५	६	१६५७
सारिय (सुत्त)	उ० १ सू० २५-२९	३	९०६ (गा० ३२४२)
सेणासुत्त	उ० ३ सू० ३०	४	१२८८ (गा० ४७९५)
सेनासूत्र	”	४	१२८८
सोय (सुत्त)	उ० ५ सू० १४	५	१५६१ (गा० ५९१९)
स्त्रीसूत्र	उ० ५ सू० ३	५	१५१२
हरियाहडिया (सुत्त)	उ० १ सू० ४५	४	१०९४ (गा० ३९९३)
हताहतिकासूत्र	उ० १ सू० ४५	३	८५६ (टि० २)
		४	१०९४

तृतीयं परिशिष्टम्

समग्रस्य बृहत्कल्पसूत्रस्य प्रकृतनाम्नां सूत्रनाम्नां
तद्विषयस्य चानुक्रमणिका ।

प्रथम उद्देशकः

सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

१-५

प्रलम्बप्रकृतम्

३५६-३४०

- १ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् अभिन्न-आमतालप्रलम्बसूत्रम्
- २ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं भिन्न-आमतालप्रलम्बसूत्रम्
- ३ निर्ग्रन्थविषयकं भिन्न-अभिन्नपकतालप्रलम्बसूत्रम्
- ४ निर्ग्रन्थीविषयकं अभिन्नपकतालप्रलम्बसूत्रम्
- ५ निर्ग्रन्थीविषयकं भिन्नपकतालप्रलम्बसूत्रम्

६-९

मासकल्पप्रकृतम्

३४१-६१०

- ६-७ निर्ग्रन्थविषयके मासकल्पसूत्रे
- ८-९ निर्ग्रन्थीविषयके मासकल्पसूत्रे

१०-११

वगडाप्रकृतम्

६११-५०

- १०-११ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयके वगडासूत्रे

१२-१३

आपणगृहरथ्यामुखादिप्रकृतम्

६५१-५९

- १२ निर्ग्रन्थीविषयकम् आपणगृहरथ्यामुखादिसूत्रम्
- १३ निर्ग्रन्थविषयकम् आपणगृहरथ्यामुखादिसूत्रम्

१४-१५

अपावृतद्वारोपाश्रयप्रकृतम्

६५९-६९

- १४ निर्ग्रन्थीविषयकम् अपावृतद्वारोपाश्रयसूत्रम्

१ यद्यपि भाष्यकृता वृत्तिकृता चापि ३२४१-४२ भाष्यगाथायां तद्याख्यायां च एतत्प्रकृतसूत्रं 'रथ्यामुखापणगृहादिसूत्र'त्वेनोल्लिखितं (दृश्यतां पत्रं ९०६) तथाप्यस्माभिरिदं प्रकृतं प्रथमोद्देशकसूत्रं १२-१३ सूत्र-२२९७-९८ भाष्यगाथा-तद्व्याख्यादिप्रामाण्यमधिकृत्य 'आपणगृहरथ्यामुखादि-प्रकृत'तया निर्दिष्टमिति ॥

२ एतत्प्रकृताभिधानस्येऽस्माभिर्विस्मृत्या अपावृतद्वारोपाश्रयप्रकृतम् इति मुदितं वर्तते तत्र स्थाने आपणगृहरथ्यामुखादिप्रकृतम् इति वाचनीयम् ॥

३ एतत्प्रकृतस्यारम्भः २३२५ भाष्यगाथावृत्तेरनन्तरं सूत्रम् इत्यस्य प्राग् विज्ञेयः । भत्रान्तरे—
॥ आपणगृहरथ्यामुखादिप्रकृतं समाप्तम् ॥ अपावृतद्वारोपाश्रयप्रकृतम् इति ज्ञेयम् ॥

सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

	१५ निर्ग्रन्थविषयकम् अपावृतद्वारोपाश्रयसूत्रम्	
१६-१७	घटीमात्रकप्रकृतम्	६६९-७२
	१६ निर्ग्रन्थीविषयकं घटीमात्रकसूत्रम्	
	१७ निर्ग्रन्थविषयकं घटीमात्रकसूत्रम्	
१८	चिलिमिलिकाप्रकृतम्	६७२-७६
	१८ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं चिलिमिलिकासूत्रम्	
१९	दकतीरप्रकृतम्	६७६-८९
	१९ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं दकतीरसूत्रम्	
२०-२१	चित्रकर्मप्रकृतम्	६८९-९१
	२० निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सचित्रकर्मोपाश्रयसूत्रम्	
	२१ निर्ग्रन्थनिर्ग्रन्थीविषयकम् अचित्रकर्मोपाश्रयसूत्रम्	
२२-२४	सागारिकनिश्राप्रकृतम्	६९१-९५
	२२-२३ निर्ग्रन्थीविषयके सागारिकनिश्रासूत्रे	
	२४ निर्ग्रन्थविषयकं सागारिकनिश्राऽनिश्रासूत्रम्	
२५-२९	सागारिकोपाश्रयप्रकृतम्	६९५-७२६
	२५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सागारिकोपाश्रयसूत्रम्	
	२६ निर्ग्रन्थविषयकं स्त्रीसागारिकोपाश्रयसूत्रम्	
	२७ निर्ग्रन्थविषयकं पुरुषसागारिकोपाश्रयसूत्रम्	
	२८ निर्ग्रन्थीविषयकं पुरुषसागारिकोपाश्रयसूत्रम्	
	२९ निर्ग्रन्थीविषयकं स्त्रीसागारिकोपाश्रयसूत्रम्	
३०-३१	प्रतिबद्धशय्याप्रकृतम्	७२७-३८
	३० निर्ग्रन्थविषयकं प्रतिबद्धशय्यासूत्रम्	
	३१ निर्ग्रन्थीविषयकं प्रतिबद्धशय्यासूत्रम्	
३२-३३	गृहपतिकुलमध्यवासप्रकृतम्	७३८-५०
	३२ निर्ग्रन्थविषयकं गृहपतिकुलमध्यवाससूत्रम्	
	३३ निर्ग्रन्थीविषयकं गृहपतिकुलमध्यवाससूत्रम्	

१ एतत्प्रकृतं निश्राप्रकृतम् इति नाम्नाऽपि उच्येत ॥

२ एतत्प्रकृतसूत्राणि सूत्र-भाष्य-विशेषचूर्णि-वृत्तिकृद्भिः 'सागारिकसूत्र' नाम्ना निर्दिष्टानि वरीवृत्तान्धे । दृश्यतां पत्रम् ६९६, ९०६ (गाथा ३२४२), ९०६ (टि० २), १३२२ प्रमृति ॥

३ यद्यप्यत्र स्थाने मूले गाथापति० इति मुद्रितं वर्तते तथापि तत्र गृहपति० इत्येव हेयम् ॥

सूत्रम्	प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च	पत्रम्
३४	व्यवशमनप्रकृतम्	७५१-६९
	३४ भिक्षुविषयकं व्यवशमनसूत्रम्	
३५-३६	चारप्रकृतम्	७७०-७८
	३५-३६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयके चारसूत्रे	
३७	वैराज्यविरुद्धराज्यप्रकृतम्	७७८-८१
	३७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं वैराज्यविरुद्धराज्यसूत्रम्	
३८-४१	अवग्रहप्रकृतम्	७८८-८०१
	३८-३९ निर्ग्रन्थविषयके वस्त्राद्यवग्रहसूत्रे	
	४०-४१ निर्ग्रन्थीविषयके वस्त्राद्यवग्रहसूत्रे	
४२-४३	रात्रिभक्तप्रकृतम्	८०१-३९
	४२-४३ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयके रात्रिभक्तसूत्रे	
४४	रात्रिवस्त्रादिग्रहणप्रकृतम्	८३९-४७
	४४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं रात्रिवस्त्रादिग्रहणसूत्रम्	
४५	हरियाहडियाप्रकृतम्	८४८-५६
	४५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं हरियाहडियासूत्रम्	
४६	अध्वप्रकृतम्	८५६-८०
	४६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् अध्वसूत्रम्	
४७	सङ्घडिप्रकृतम्	८८१-९७
	४७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सङ्घडिसूत्रम्	
४८-४९	विचारभूमीविहारभूमीप्रकृतम्	८९७-९०५
	४८ निर्ग्रन्थविषयकं विचारभूमीविहारभूमीसूत्रम्	
	४९ निर्ग्रन्थीविषयकं विचारभूमीविहारभूमीसूत्रम्	
५०	आर्यक्षेत्रप्रकृतम्	९०५-२२
	५० निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् आर्यक्षेत्रसूत्रम्	

१ एतत्प्रकृतसूत्रं भाष्यकृता 'प्राभृतसूत्र' नाम्नाऽज्ञापि (दृश्यतां गाथा ३२४२), चूर्णि-विशेष-चूर्णिकृत्वां पुनः 'प्राभृतसूत्र' समानार्थकेन 'अधिकरणसूत्रम्'-इति नाम्ना उदलेखि, अस्माभिस्तु सूत्राशयौचित्यमनुसृत्य व्यवशमनप्रकृतम् इति नाम्ना निरटङ्कि इति ॥

२ यद्यप्यत्र वस्त्रप्रकृतम् इति मुद्रितं वर्तते तथाप्यत्र रात्रिवस्त्रादिग्रहणप्रकृतम् इति बोद्धव्यम् ॥

३ हरियाहडियाप्रकृतम् इत्यस्मिन् प्राकृतनामनि हृताहृतिकाप्रकृतम् हरिताहृतिकाप्रकृतम् चेत्युभे अपि शास्त्रकृदभिमतं नाम्नी अन्तर्भवतः ॥

द्वितीय उद्देशकः

१-१२

उपाश्रयप्रकृतम्

९२३-७९

- १-३ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयाणि बीजसूत्राणि
 ४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयकं विकटसूत्रम्
 ५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयकम् उदकसूत्रम्
 ६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयकं ज्योतिःसूत्रम्
 ७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयकं प्रदीपसूत्रम्
 ८-१० निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थ्युपाश्रयोपघातविषयाणि पिण्डादिसूत्राणि
 ११ निर्ग्रन्थीविषयम् आगमनगृहादिसूत्रम्
 १२ निर्ग्रन्थविषयम् आगमनगृहादिसूत्रम्

१३-१६

सागारिकपारिहारिकप्रकृतम्

९८०-१००४

- १३ सागारिकपारिहारिकसूत्रम्
 १४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयम् अनिर्हृतसागारिकपिण्डसूत्रम्
 १५-१६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषये निर्हृतसागारिकपिण्डसूत्रे

१७-१८

आहृतिकानिर्हृतिकाप्रकृतम्

१००४-१०११

- १७ [निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम्] आहृतिकासूत्रम्
 १८ [निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम्] निर्हृतिकासूत्रम्

१९

अंशिकाप्रकृतम्

१०१२-१४

- १९ [निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम्] अंशिकासूत्रम्

२०-२३

पूज्यभक्त-उपकरणप्रकृतम्

१०१४-१७

- २०-२३ [निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयाणि] पूज्यभक्तोपकरणसूत्राणि

२४

उपधिप्रकृतम्

१०१७-२०

- २४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् उपधिसूत्रम्

२५

रजोहरणप्रकृतम्

१०२१-२२

- २५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं रजोहरणसूत्रम्

- १ प्रकृतमिदं सोपघातोपाश्रयप्रकृतम् इत्यभिधयाऽपि निर्दिश्यते ॥
 २ सूत्राण्येतानि वृत्तिकृता 'धान्यसूत्र' नाम्नोक्तानीति (दृश्यतां पत्रं ९५२) ॥
 ३-४ ज्योतिःसूत्रम् प्रदीपसूत्रम् चेति सूत्रयुगलं वृत्तिकृता 'अग्निसूत्र'लेनापि ज्ञापितं वर्तते
 (दृश्यतां पत्रं ९५९) ॥
 ५-६ एतत्सूत्रयुगलं वृत्तिकृता क्रमशः आहृतसूत्रम् निर्हृतसूत्रम् इति संज्ञाभ्यामप्युल्लिखितं
 दृश्यते ॥

सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

तृतीय उद्देशकः

१-२	उपाश्रयप्रवेशप्रकृतम्	१०२३-५०
	१ निर्ग्रन्थविषयकं निर्ग्रन्थ्युपाश्रयप्रवेशसूत्रम्	
	२ निर्ग्रन्थीविषयकं निर्ग्रन्थोपाश्रयप्रवेशसूत्रम्	
३-६	चर्मप्रकृतम्	१०५०-६६
	३ निर्ग्रन्थीविषयकं सलोमचर्मसूत्रम्	
	४ निर्ग्रन्थविषयकं सलोमचर्मसूत्रम्	
	५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं कृत्स्नचर्मसूत्रम्	
	६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् अकृत्स्नचर्मसूत्रम्	
७	कृत्स्ना-ऽकृत्स्नवस्त्रप्रकृतम्	१०६७-७४
	७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं कृत्स्ना-ऽकृत्स्नवस्त्रसूत्रम्	
८-९	भिन्ना-ऽभिन्नवस्त्रप्रकृतम्	१०७५-१११८
	८ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् अभिन्नवस्त्रसूत्रम्	
	९ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं भिन्नवस्त्रसूत्रम्	
१०-११	अवग्रहानन्तका-ऽवग्रहपट्टकप्रकृतम्	१११८-२८
	१० निर्ग्रन्थविषयकम् अवग्रहानन्तका-ऽवग्रहपट्टकसूत्रम्	
	११ निर्ग्रन्थीविषयकम् अवग्रहानन्तका-ऽवग्रहपट्टकसूत्रम्	
१२	निश्राप्रकृतम्	११२८-३७
	१२ निर्ग्रन्थीविषयकं निश्रासूत्रम्	
१३-१४	त्रिचतुःकृत्स्नप्रकृतम्	११३७-४९
	१३ निर्ग्रन्थविषयकं त्रिकृत्स्नसूत्रम्	
	१४ निर्ग्रन्थीविषयकं चतुःकृत्स्नसूत्रम्	
१५	समवसरणप्रकृतम्	११४९-३७
	१५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं समवसरणसूत्रम्	

१ अत्र स्थले निर्ग्रन्थ्युपाश्रयप्रवेशप्रकृतम् इति मुद्रितं वर्तते तत्स्थाने उपाश्रयप्रवेशप्रकृतम् इत्येतावदेव ज्ञातव्यम् ॥

२ अत्र स्थाने कृत्स्नाकृत्स्नप्रकृतम् इति मुद्रितमस्ति तत्स्थाने कृत्स्नाकृत्स्नवस्त्रप्रकृतम् इत्यवगन्तव्यम् ॥

३ १०७५ पृष्ठशिरोदेशे सूत्रम् इत्यस्योपरिष्ठात् भिन्नाभिन्नप्रकृतम् इत्युल्लेखितव्यम् ॥

४ अत्र मूले त्रिकृत्स्नप्रकृतम् इति मुद्रितं वरीवृत्त्ये तत्स्थाने त्रिचतुःकृत्स्नप्रकृतम् इति बोध्यम् ॥

१६	वस्त्रपरिभाजनप्रकृतम्	११६७-८०
	१६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं वस्त्रपरिभाजनसूत्रम्	
१७	शय्यासंस्तारकपरिभाजनप्रकृतम्	११८१-९२
	१७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं शय्यासंस्तारकपरिभाजनसूत्रम्	
१८	कृतिकर्मप्रकृतम्	११९२-१२२९
	१८ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं कृतिकर्मसूत्रम्	
१९	अन्तरगृहस्थानादिप्रकृतम्	१२३०-३३
	१९ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् अन्तरगृहस्थानादिसूत्रम्	
२०-२१	अन्तरगृहाख्यानादिप्रकृतम्	१२३३-४१
	२०-२१ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयके अन्तरगृहाख्यानादिसूत्रे	
२२-२४	शय्यासंस्तारकप्रकृतम्	१२४२-५३
	२२-२४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयाणि शय्यासंस्तारकसूत्राणि	
२५-२९	अवग्रहप्रकृतम्	१२५४-८७
	२५-२९ निर्ग्रन्थविषयाणि अवग्रहसूत्राणि	
३०	सेनाप्रकृतम्	१२८७-९८
	३० निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सेनासूत्रम्	
३१	क्षेत्रावग्रहप्रमाणप्रकृतम्	१२९८-१३०६
	३१ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् क्षेत्रावग्रहप्रमाणसूत्रम्	

चतुर्थ उद्देशकः

१	अनुद्धातिकप्रकृतम्	१३०७-२९
	१ अनुद्धातिकसूत्रम्	

१ यद्यप्यत्र यथारक्षाधिकवस्त्रग्रहणप्रकृतम् इति मुद्रितं विद्यते तथापि तत्स्थले पत्र १२३० मध्ये वृत्तिकृत्निर्दिष्टं वस्त्रपरिभाजनप्रकृतम् इत्यभिधानं समीचीनतममिति तदेवात्र ज्ञेयम् ॥

२ अत्र स्थाने यथारक्षाधिकशय्यासंस्तारकग्रहणप्रकृतम् इति मुद्रितं वर्तते तथापि शय्यासंस्तारकपरिभाजनप्रकृतम् इत्येवात्रावबोद्धव्यम् ॥

३ वृत्तिकृता 'रोधकसूत्र'लेनापि निर्दिष्टत्वाद् रोधकप्रकृतम् इति नाम्नाऽपीदं प्रकृतमुच्येत ॥

४ अत्र अवग्रहक्षेत्रप्रमाणप्रकृतम् इति मुद्रितं वर्तते तत्स्थाने क्षेत्रावग्रहप्रमाणप्रकृतम् इत्यवगन्तव्यम् ॥

सूत्रम्	प्रकृत-सूत्रयोर्नोत्री विषयश्च	पत्रम्
२	पाराश्रिकप्रकृतम्	१३२९-४९
	२ पाराश्रिकसूत्रम्	
३	अनवस्थाप्यप्रकृतम्	१३४९-६७
	३ अनवस्थाप्यसूत्रम्	
४-९	षड्विधसचित्तद्रव्यकल्पप्रकृतम्	१३६७-८१
	४ सचित्तद्रव्यकल्पविषयकम् प्रव्राजनासूत्रम्	
	५ सचित्तद्रव्यकल्पविषयकम्—मुण्डापना- सूत्रम् ६ शिक्षापनासूत्रम् ७ उपस्थापना- सूत्रम् ८ सम्भोजनासूत्रम् ९ संवासनासूत्रं च	
१०-११	वाचनाप्रकृतम्	१३८१-८४
	१० वाचनाविषयम् अविनीतादिसूत्रम्	
	११ वाचनाविषयं विनीतादिसूत्रम्	
१२-१३	संज्ञाप्यप्रकृतम्	१३८४-९२
	१२ दुःसंज्ञाप्यसूत्रम्	
	१३ सुसंज्ञाप्यसूत्रम्	
१४-१५	ग्लानप्रकृतम्	१३९२-९९
	१४ निर्ग्रन्थीविषयकं ग्लानसूत्रम्	
	१५ निर्ग्रन्थविषयकं ग्लानसूत्रम्	
१६-१७	कालक्षेत्रातिक्रान्तप्रकृतम्	१३९९-१४११
	१६ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं कालातिक्रान्तसूत्रम्	
	१७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं क्षेत्रातिक्रान्तसूत्रम्	
१८	अनेषणीयप्रकृतम्	१४१२-१७
	१८ निर्ग्रन्थविषयकम् अनेषणीयसूत्रम्	
१९	कल्पस्थिता-ऽकल्पस्थितप्रकृतम्	१४१७-२४
	१९ कल्पस्थिता-ऽकल्पस्थितसूत्रम्	
२०-२८	गणान्तरोपसम्पत्प्रकृतम्	१४२४-५८
	२० भिक्षुविषयकं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	

१ अत्र मूले प्रव्राजनादिप्रकृतम् इति मुद्रितमस्ति तत्स्थले षड्विधसचित्तद्रव्यकल्पप्रकृतम् इति समवगन्तव्यम् ॥

२ प्रकृतमिदम् उपसम्पत्प्रकृतम् इत्यनेनापि नाम्नोच्येत ॥

सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

	२१ गणावच्छेदकविषयं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	
	२२ आचार्य-उपाध्यायविषयं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	
	२३ भिक्षुविषयं सम्भोगप्रत्ययिकं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	
	२४ गणावच्छेदकविषयं सम्भोगप्रत्ययिकं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	
	२५ आचार्य-उपाध्यायविषयं सम्भोगप्रत्ययिकं गणान्तरोपसम्पत्सूत्रम्	
	२६ भिक्षुविषयकम् अन्याचार्योपाध्यायोद्देशनसूत्रम्	
	२७ गणावच्छेदकविषयम् अन्याचार्योपाध्यायोद्देशनसूत्रम्	
	२८ आचार्य-उपाध्यायविषयम् अन्याचार्योपाध्यायोद्देशनसूत्रम्	
२९	विष्वग्भवनप्रकृतम्	१४५८-७३
	२९ भिक्षुविषयकं विष्वग्भवनसूत्रम्	
३०	अधिकरणप्रकृतम्	१४७३-८०
	३० भिक्षुविषयकम् अधिकरणसूत्रम्	
३१	परिहारिकप्रकृतम्	१४८०-८३
	३१ भिक्षुविषयकं परिहारिकसूत्रम्	
३२-३३	महानदीप्रकृतम्	१४८७-९८
	३२-३३ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयके महानदीसूत्रे	
३४-३७	उपाश्रयविधिप्रकृतम्	१४९८-१५०२
	३४-३५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् ऋतुबद्धोपाश्रयविधिसूत्रद्वयम्	
	३६-३७ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं वर्षावासोपाश्रयविधिसूत्रद्वयम्	

पञ्चम उद्देशकः

१-४	ब्रह्मापायप्रकृतम्	१५०३-१३
	१ निर्ग्रन्थब्रह्मापायविषयकं देवस्त्रीसूत्रम्	
	२ निर्ग्रन्थब्रह्मापायविषयकं देवीस्त्रीसूत्रम्	
	३ निर्ग्रन्थीब्रह्मापायविषयकं देवीपुरुषसूत्रम्	
	४ निर्ग्रन्थीब्रह्मापायविषयकं देवपुरुषसूत्रम्	
५	अधिकरणप्रकृतम्	१५१३-२३
	५ भिक्षुविषयकम् अधिकरणसूत्रम्	

१ अत्र मूले उपाश्रयप्रकृतम् इति मुद्रितं तथापि तत्र उपाश्रयविधिप्रकृतम् इति हेयम् ॥

सूत्रम्
६-९

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

संस्तृतनिर्विचिकित्सप्रकृतम्

१५२४-३७

- ६ भिक्षुविषयकं संस्तृतनिर्विचिकित्ससूत्रम्
७ भिक्षुविषयकं संस्तृतविचिकित्ससूत्रम्
८ भिक्षुविषयकम् असंस्तृतनिर्विचिकित्ससूत्रम्
९ भिक्षुविषयकम् असंस्तृतविचिकित्ससूत्रम्

१०

उद्गारप्रकृतम्

१५३७-४५

- १० निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् उद्गारसूत्रम्

११

आहारविधिप्रकृतम्

१५४६-५४

- ११ निर्ग्रन्थविषयकम् आहारविधिसूत्रम्

१२

पानकविधिप्रकृतम्

१५५५-६०

- १२ निर्ग्रन्थविषयकं पानकविधिसूत्रम्

१३-३६

ब्रह्मरक्षाप्रकृतम्

१५६०-७८

- १३ निर्ग्रन्थीविषयकम् इन्द्रियसूत्रम्
१४ निर्ग्रन्थीविषयकं श्रोतःसूत्रम्
१५ निर्ग्रन्थीविषयकम् एकाकिसूत्रम्
१६ निर्ग्रन्थीविषयकम् अचेलसूत्रम्
१७ निर्ग्रन्थीविषयकम् अपात्रसूत्रम्
१८ निर्ग्रन्थीविषयकं व्युत्सृष्टकायसूत्रम्
१९ निर्ग्रन्थीविषयकम् आतापनासूत्रम्
२० निर्ग्रन्थीविषयकम्—स्थानायतसूत्रम् २१ प्रतिमा-
स्थायिसूत्रम् २२ निषद्यासूत्रम् २३ उत्कटुकासन-
सूत्रम् २४ वीरासनसूत्रम् २५ दण्डासनसूत्रम्
२६ लगण्डशायिसूत्रम् २७ अवाञ्छुखसूत्रम्
२८ उत्तानसूत्रम् २९ आम्रकुब्जसूत्रम् ३० एक-
पार्श्वशायिसूत्रं च
३१ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् आकुञ्चनपट्टसूत्रम्
३२ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सावश्रयासनसूत्रम्
३३ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सविषाणपीठफलकसूत्रम्
३४ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सवृन्तालावुसूत्रम्
३५ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं सवृन्तपात्रकेसरिकासूत्रम्

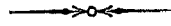
सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

३६	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं दारुदण्डकसूत्रम्	
३७	मोकप्रकृतम्	१५७८-८३
३७	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं मोकसूत्रम्	
३८-४०	परिवासितप्रकृतम्	१५८३-९१
३८	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकम् आहारसूत्रम्	
३९	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयम् आलेपनसूत्रम्	
४०	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयं म्रक्षणसूत्रम्	
४१	व्यवहारप्रकृतम्	१५९२-९५
४१	परिहारकल्पस्थितभिक्षुविषयं व्यवहारसूत्रम्	
४२	पुलाकभक्तप्रकृतम्	१५९५-१६००
४२	निर्ग्रन्थीविषयकं पुलाकभक्तसूत्रम्	

षष्ठ उद्देशकः

१	वचनप्रकृतम्	१६०१-१९
१	निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीविषयकं वचनसूत्रम्	
२	प्रस्तारप्रकृतम्	१६१९-२७
२	प्रस्तारसूत्रम्	
३-६	कण्टकाद्युद्धरणप्रकृतम्	१६२७-३३
३	निर्ग्रन्थसम्बन्धि कण्टकाद्युद्धरणविषयकं पादसूत्रम्	
४	निर्ग्रन्थसम्बन्धि प्राण-बीज-रजआद्युद्धरणविषयकम् अक्षिसूत्रम्	
५	निर्ग्रन्थीसम्बन्धि कण्टकाद्युद्धरणविषयकं पादसूत्रम्	
६	निर्ग्रन्थीसम्बन्धि प्राण-बीजाद्युद्धरणविषयकम् अक्षिसूत्रम्	
७-९	दुर्गप्रकृतम्	१६३३-३६
७	निर्ग्रन्थीविषयं दुर्गसूत्रम्	
८	निर्ग्रन्थीविषयं पङ्कसूत्रम्	
९	निर्ग्रन्थीविषयं नौसूत्रम्	
१०-१८	क्षिप्तचित्तादिप्रकृतम्	१६३६-६५
१०	निर्ग्रन्थीविषयं क्षिप्तचित्तासूत्रम्	

सूत्रम्

प्रकृत-सूत्रयोर्नाम्नी विषयश्च

पत्रम्

- ११ निर्ग्रन्थीविषयं दीप्तचित्तासूत्रम्
 १२ निर्ग्रन्थीविषयं यक्षाविष्टासूत्रम्
 १३ निर्ग्रन्थीविषयं उन्मादप्राप्तासूत्रम्
 १४ निर्ग्रन्थीविषयम् उपसर्गप्राप्तासूत्रम्
 १५ निर्ग्रन्थीविषयं साधिकरणासूत्रम्
 १६ निर्ग्रन्थीविषयं सप्रायश्चित्तासूत्रम्
 १७ निर्ग्रन्थीविषयं भक्त-पानप्रत्याख्यातासूत्रम्
 १८ निर्ग्रन्थीविषयम् अर्थजातसूत्रम्

१९

परिमन्थप्रकृतम्

१६६६-७६

१९ परिमन्थसूत्रम्

२०

कल्पस्थितिप्रकृतम्

१६७६-१७१२

२० कल्पस्थितिसूत्रम्

चतुर्थ परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रचूर्णि-विशेषचूर्णि-वृत्तिकृद्भिर्विभागशो निर्दिष्टानां
निर्युक्तिगाथा-सङ्ग्रहगाथा-पुरातनगाथादीना-
मनुक्रमणिका

[प्रस्तुतस्यास्य बृहत्कल्पसूत्राख्यस्य महाशास्त्रस्य निर्युक्तिर्भाष्यं चैकग्रन्थत्वेन परिणते स्त इति श्रीमद्भिर्मलयगिरिपादैरस्य बृहत्कल्पसूत्रस्य वृत्तेरुपोद्धाते आवेदितं वरीवृत्यते (दृश्यतां पत्रं २ पङ्क्तिः १२), अत एव ४६०० श्लोकपरिमितोपलभ्यमानतद्द्रव्यंशमध्ये न कापि निर्युक्तिगाथादिको विभागो निर्दिष्टो विभाव्यते । किञ्च आचार्यश्रीक्षेमकीर्तिपाद-विहितवृत्त्यंशमध्ये निर्युक्तिगाथा-पुरातनगाथा-सङ्ग्रहगाथा-द्वारगाथादिको विभागोऽस्माभिः संशोधनार्थं सञ्चितासु ताटी० मो० ले० त० डे० भा० कां० संज्ञकासु सवृत्तिकस्यास्य बृहत्कल्पसूत्रस्य हस्तलिखितासु सप्तसु प्रतिषु वैषम्येण निरीक्ष्यते, चूर्णौ विशेषचूर्णौ चाप्ये-तन्निर्देशो वैषम्येणाकल्प्यत इति । एतत् सर्वमस्माभिः तत्र तत्र स्थले टिप्पणीरूपेणोल्लिखितमपि विद्वद्गर्गसुखावगमार्थं पुनरत्र सङ्गृह्यत इति]

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिकतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
१८०	उद्दिसिय पेह अंतर	६०९ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१८६	समणे समणी सावग	६२६ सङ्ग्रहगाथा त० डे० भा० कां०	निर्युक्तिगाथा मो० ले० (टि० ६)
१८८	दमए दूमणे भट्टे	६३२ ० त० डे० भा० कां०	निर्युक्तिगाथा मो० ले० (टि० २)
१८९	इत्थी पुरिस नपुंसग	६३७ ० त० डे० भा० कां०	निर्युक्तिगाथा मो० ले० (टि० ५)
१९९	देविंदरायगहवह-	६६९ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२०६	गीयर्थो य विहारो	६८८ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२०८	एगविहारी अ अजाय-	६९४ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	सङ्ग्रहगाथा पत्र २१० भा० (टि० २)
२१२	अबहुस्सुए अगीयर्थे	७०३ निर्युक्तिगाथा त० डे०	० मो० ले० भा० कां० (टि० ९)
२१३	सत्तरत्तं तवो होइ	७०५ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२२७	अभिगए पडिबद्धे	७३३ निर्युक्तिश्लोक मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० २)
२३२	आहारे उवकरणे	७४७ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२४९	परिणाम अपरिणामे	७९२ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	द्वारगाथा भा० (टि० २)

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
२६०	पडिसेहम्मि उ छकं	८१४ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२८५	पडिसेहणा खरंटण	८९६ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२९३	सोऊण य घोसणयं	९२५ भद्रबाहुस्वामिविरचिता गाथा सर्वासु प्रतिषु	
२९४	तं काय परिचयई	९३० निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
२९६	देसो व सोवसग्गो	९३७ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
३००	भायं कारण गाढं	९५१ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० (टि० १)
३०२	खेत्तोयं कालोयं	९५८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० (टि० ३)
३१८	मरुपुहि य दिहुंतो	१०१२ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
३२२	विज्जे पुच्छण जयणा	१०२७ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
३२३	पउमुप्पल माडलिंगे	१०२९ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु (पत्रं ३२५ गाथा १०३३ टीकान्तः)	पुरातना गाथा चूर्णं पत्रं ३२५ (टि० १)
३४४	गावो तणाति सीमा	१०९६ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० २)
३४७	पढमेथ पडहछेदं	११०९ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० (टि० १)
३६८	तिस्थाइसेससंजय	११८५ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
३९१	उवएसो सारणा चेव	१२६६ निर्युक्तिश्लोक सर्वासु प्रतिषु	
३९९	कंदप्पे कुकुइए	१२९५ सङ्ग्रहगाथा त० डे० भा० कां०	निर्युक्तिगाथा मो० ले० (टि० ६)
४०१	नाणस्स केवलीणं	१३०२ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४०४	अणुबद्धविग्गहो चिय	१३१५ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४०५	उम्मग्गदेसणा मग्ग-	१३२१ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	• भा० कां० (टि० १)
४०७	तवेण सत्तेण सुत्तेण	१३२८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	• भा० कां० (टि० १)
४३६	वेयावच्चगरं बाल	१४६४ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४४३	देउलिय अणुणवणा	१४९६ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४६४	किं कारणं चमठणा	१५८४ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४७३	द्ववप्पमाण गणणा	१६११ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
४७४	एगो व होज्ज गच्छो	१६१५ द्वारगाथा सर्वासु प्रतिषु	पुरातनगाथा चू० विचू० (टि० २)
४९२	निरेक्खो तइयाए	१६७० निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० (टि० १)
४९९	दोन्नि अणुजायाओ	१६९७ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	पुरातना गाथा भा० चू० विचू० (टि० १)
५०४	विगई विगइअत्रयवा	१७०८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० चू० विचू० (टि० ३)
५०८	लेवकडे कायव्रं	१७१९ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	• भा० (टि० १)

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
५१०	संघाडण्ण एगो	१७२६ पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	० चू० विचू० (टि० १)
५११	बिद्ध्यपय मोय गुरुगा	१७३१ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	द्वारागाथा भा० (टि० ६) पुरातना गाथा विचू० (टि० ५)
५१९	संजयकडे य देसे	१७६१ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	पुरातना गाथा भा० कां० विचू० (टि० २)
५२४	साहम्मियाण भट्टा	१७७४ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	पुरातना गाथा भा० कां० (टि० २)
५३१	एएहिं कारणेहिं	१८०१ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
५३७	दाऊण भन्नद्वं	१८२६ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० २)
५४२	गंतूण पडिनियत्तो	१८५० निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	पुरातना गाथा भा० कां० विचू० (टि० २)
५४३	द्ववेण य भावेण य	१८५४ } निर्युक्तिगाथाद्वय मो०	० भा० (टि० ४)
५४३	सुन्नो चउत्थ भंगो	१८५५ } ले० त० डे० कां०	
५४५	किं उवघातो धोए	१८६५ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	० त० डे० भा० कां० (टि० ३)
५६५	कोई मज्जणगविहिं	१९३८ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	पुरातना गाथा त० डे० भा० कां० विचू० (टि० ४)
५६८	उसिणे संसट्टे वा	१९५१ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	सङ्ग्रहगाथा त० डे० भा० कां० (टि० २)
५६९	तिगसंवच्छर तिग दुग	१९५४ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
५७५	विज्जस्स व दव्वस्स व	१९७३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० १)
५८५	मासस्सुवरिं वसती	२०२३ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	० त० डे० भा० कां० (टि० २)
५९७	जत्तो दुस्सीला खलु	२०६५ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० १)
५९८	जहियं च अगारिजणो	२०७२ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	० त० डे० भा० कां० (टि० २)
६०१	तरुणीण अभिद्वणे	२०८३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० १)
६०७	गच्छे जिणकप्पम्मि य	२१०९ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	० त० डे० भा० कां० (टि० १)
६०७	दिट्ठतो गुहासीहे	२११३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० २)
६१४	सोऊण य समुदाणं	२१३४ निर्युक्तिगाथा तादी० मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० १)
६१६	दुविहो य होइ अग्गी	२१४५ निर्युक्तिगाथा तादी० मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० २)
६१७	भावस्मि होइ वेदो	२१४९ ० तादी० मो० ले० भा०	निर्युक्तिगाथा त० डे० कां० (टि० १)
६१८	कोई तथ्य भणिज्जा	२१५७ निर्युक्तिगाथा तादी० मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० ३)

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले सुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
६२१	इत्थीणं परिवाडी	२१६७ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० २)
६२८	वीयाराभिमुहीओ	२१९५ निर्युक्तिगाथा मो० ले० कां०	० त० डे० भा० (टि० १)
६३०	अद्धानिगयाई	२२०७ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० ४)
६३१	सामायारिकडा खलु	२२१० निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
६३६	एगा व होज साही	२२३४ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	द्वारगाथा त० डे० भा० कां० (टि० २)
६४०	दोहि वि रहिय सकामं	२२४९ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	पुरातनगाथा त० डे० भा० कां० चू० विचू० (टि० ७)
६४२	चिंता य ददुमिच्छइ	२२५८ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	० त० डे० भा० कां० (टि० ७)
६४३	धम्मकहासुणणाए	२२६४ निर्युक्तिगाथा मो० ले०	सङ्ग्रहगाथा त० डे० भा० कां० (टि० ३)
६५५	ओभावणा कुलघरे	२३१३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० कां०	पुरातना गाथा विचू० (टि० ३) द्वारगाथा त० डे० भा० (टि० ४)
६६१	परथारो अंतो बहि	२३३१ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	द्वारगाथा भा० (टि० ५)
६६६	अद्धानिगयादी	२३५० निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० ३)
६६७	निगंधदारपिहणे	२३५३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० २)
६६७	सिय कारणे पिहिजा	२३५५ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० ५)
६७४	सागारियसज्जाए	२३७८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	सङ्ग्रहगाथा भा० कां० (टि० ७)
६७८	ददुण वा नियत्तण	२३८८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	सङ्ग्रहगाथा भा० कां० (टि० ६)
६८१	चंकमणं निह्लेवण	२३९५ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	द्वारगाथा कां० (टि० १) ० भा० (पत्र ६८० टि० ७)
६८६	आयावण तह चेव उ	२४१६ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० ४-५)
६८७	आउट्टजणे मरुगाण	२४१८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० ३)
६८८	पढमे गिलाण कारण	२४२० निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे०	० भा० कां० (टि० १)
६९०	निहोस सदोसे वा	२४२८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० २)
६९६	रूवं आभरणविही	२४५१ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
७०३	पडिसेवणाए एवं	२४८२ सङ्ग्रहगाथा मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)
७२९	भावग्मि उ पडिबद्धे	२५९२ पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु चू० च (टि० ४)	
७३३	परियारसद्दजयणा	२६०८ ० सर्वासु प्रतिषु	पुराणा गाथा विचू० (टि० ३)
७३४	पासवण मत्तएणं	२६११ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
७५५	अहतिरियउड्ढकरणे	२६८२ निर्युक्तिगाथा सङ्ग्रहगाथा पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
७५८	सच्चित्ते अच्चित्ते	२६९३ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० ५)
७६३	तावो भेदो अयसो	२७०८ निर्युक्तिगाथा कां०	० मो० ले० त० डे० भा० (टि० ३)
७६६	नामं ठवणा दद्विष्	२७१९ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
७७६	आयरिय साहु वंदण	२७५२ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
७९३	एक्कस्स व एक्कस्स व	२८०६ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
७९६	लोभेअ आभिओगे	२८१७ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
७९८	कावालिष् य भिक्खु	२८२२ } सङ्ग्रहगाथे सर्वासु	
७९८	माता पिया य भगिणी	२८२३ } प्रतिषु	
८०५	तं पिय चउड्विहं राह-	२८४९ निर्युक्तिगाथा मो० ले० कां०	० त० डे० भा० (टि० ४)
८०७	संखडिगमणे बीओ	२८५४ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	० भा० (टि० ३)
८१६	नाणट्ट दंसणट्टा	२८७९ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
८१९	एक्केकरिम य ठाणे	२८९३ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)
८२०	अप्पत्ताण निमित्तं	२८९५ निर्युक्तिगाथा कां०	० मो० ले० त० डे० भा० (टि० १)
८२३	असई य गम्ममाणे	२९०६ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० १)
८२४	अद्धाणासंधरणे	२९११ ० सर्वासु प्रतिषु	पुरातना गाथा विचू० (टि० १)
८३१	सन्वे वा गीयत्था	२९३६ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
८३६	भूमिअर देउले वा	२९५८ निर्युक्तिगाथा मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० ४)
८४०	सत्थे विविच्चमाणे	२९७४ सङ्ग्रहगाथा मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ४)
८४१	सट्ठाणे अणुकंपा	२९७९ सङ्ग्रहगाथा मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)
८४४	खुड्डी थेराणऽपे	२९८८ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ४)
८५१	पंतोवहिम्मि लुद्धो	३०१४ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ४)
८५५	अज्जस्स व पल्लीए	३०३३ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
८६३	रागद्वोसविमुक्को	३०६६ ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० १)
८६९	अहगवयणे गमणं	३०९० ० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
८७६	सच्छंदेण य गमणं	३१२३ निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० ५)
८८३	आदेसो सेलपुरे	३१४९ पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
८८८	बहिया य रुक्खमूले	३१६८ निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० १)

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः	मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	
८८९	दोसेहिं एत्तिएहिं	३१७३	पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु		
८९०	पडिलेहियं च खेत्तं	३१७८	० ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ४)	
८९२	जावंतिया पगणिया	३१८४	द्वारगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)	
८९३	कप्पइ गिलाणगट्टा	३१९०	० ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)	
८९५	न वि लब्भइ पवेसो	३१९८	० ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३) पुरातना गाथा विचू० (टि० १)	
८९६	अद्धानिगगयादी	३२०२	सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० १)	
९०८	जो एत्तं न वि जाणइ	३२४४	० ताटी० मो० ले० त० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)	
९२६	सालीहिं वीहीहिं	३३००	भद्रबाहुस्वामिकृता गाथा सर्वासु प्रतिषु	पुरातना गाथा विचू० (टि० ७)	
९४५	परपखम्मि वि दारं	३३७६	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु		
९५४	गहियम्मि वि जा जयणा	३४१३	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० १-३) गाथा पुरातना विचू० (टि० २)	
९६४	पासे तणाण सोहण	३४५०	० सर्वासु प्रतिषु	पुरातना गाथा विचू० (टि० १)	
९७३	काइय पडिलेह सज्जाए	३४८९	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	द्वारगाथा भा० (टि० १-२) (पत्र ९७५ टि० १)	
			(पत्र ९७५ मध्ये ३४९५ गाथाटीकायाम्)		
९७८	सुत्तनिवाओ पोरण	३५११	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु		
९८६	तित्थंकरपडिकुट्टो	३५४०	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० ३)	
९८९	दुविहे गेलन्नग्गी	३५५०	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु		
९९०	पित पुत्त थेरए या	३५५७	० सर्वासु प्रतिषु	पुरातना गाथा विचू० (टि० २)	
९९१	एणे महाणसग्गी	३५६३	चिरन्तनगाथा सर्वासु प्रतिषु		
९९३	दोसु वि अत्रोच्छिण्णे	३५६८	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां०	सङ्ग्रहगाथा भा० (टि० २) पुरातना गाथा विचू० (टि० २)	
९९७	वाडगदेउलियाए	३५८६	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु		
१०००	बहिया उ असंसट्ठे नीसट्ठमसंसट्ठो अदिट्ठस्स उ गहणं पाहुणगा वा बाहिं	३५९६ ३५९७ ३५९८ ३५९९	} ० सर्वासु प्रतिषु	पुराणियाओ गहाओ चू० विचू० (टि० ३)	
१००३	अद्धानिगगयादी	३६१२			सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः	मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
१००५	आहृष्टिया उ अभिघरा	३६१७	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१००६	संकल्पियं व द्रवं	३६२१	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०१२	सागारियस्स अंसिय	३६४४	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०१८	पंच परुवेऊणं	३६६४	पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०३१	पयला निह तुयट्टे	३७१४	पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०५१	कुंथुपणगाह संजमे	३८०९	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०५३	विद्वयपय कारणम्मि	३८१५	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०५६	पोत्थग जिण दिट्ठतो	३८२७	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०५८	सुत्तनिवाओ वुद्धे	३८३६	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०६०	सगल प्पमाण वण्णे	३८४६	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०६५	अकस्सिणमट्टारसगं	३८७३	पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०७१	भावकस्सिणम्मि दोसा	३९०२	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०७३	देसी गिलाण जावो-	३९१०	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०७६	तम्हा उ भिदियच्चं	३९२१	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०८४	भिन्नम्मि माउगांतम्मि	३९५२	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१०९८	गुरु पाहुण खम दुब्बल	४००८	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११०४	आगर नई कुडंगो	४०३४	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११२४	एक्का मुक्का एक्का	४१२९	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां० सङ्ग्रहगाथा भा० (दि० १)	
११३०	मिच्छत्ते संकादी	४१५३	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११३२	नाऊण या परीत्तं	४१६५	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११४५	उज्जेणी रायगिहं	४२१९	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११५१	समोसरणे उहेसे	४२४२	निर्युक्तिगाथा ताटी० मो० ले० त० डे० कां० सङ्ग्रहगाथा भा० (दि० १)	
११६३	गच्छे सबालवुद्धे	४२९३	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११६७	संधाडण्ण एक्कतो	४३०९	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११७०	णेनोहिं आणियाणं	४३१९	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११७९	उवरिं कहेस्ति हिट्ठा	४३६१	चिरन्तनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११८९	बीभंत एव खुद्धे	४४०२	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
११९०	समविसमा थेराणं	४४०५	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु सङ्ग्रहगाथा (११९१ पत्रे)	
११९४	आयरिण् अभिसेगे	४४२१	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२१५	सेदीठाणठियाणं	४५०३	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२३१	अहवा ओसहहेउं	४५५९	द्वारगाथा ताटी० मो० ले० डे० कां० सङ्ग्रहगाथा भा० (दि० १)	
१२३६	एगं नायं उदगं	४५७६	निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२४३	माइस्स होति गुरुगो	४६०४	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२४९	खंते व भूणए वा	४६२६	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः	मूले मुद्रितो नियुक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो नियुक्तिगाथा- दिको निर्देशः
१२५०	विज्ञादीहि गवेशण	४६३२	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२५१	असतीय भेषणं वा	४६३६	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२५७	चत्तारि णवग जाणंत-	४६६३	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२७६	पुंवि वसहा दुविहे	४७४४	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२८१	अग्वावडे कुहुंवी	४७६८	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२८५	देविंदरायउग्गाह	४७८४	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२८६	अणुकुहे भितीसुं	४७९०	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२८९	संवट्टमि तु जयणा	४८०१	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२९१	हाणी जावेकट्टा	४८११	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१२९७	भत्तट्टणमालोए	४८३५	नियुक्तिगाथा ताटी० मो० ले०	भद्रबाहुस्वामिकृता गाथा डे० कां० भा० (टि० १)
१३०३	जेणोगगहिता वड्ढगा	४८६०	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३२०	पढमाए पोरिसीए	४९३१	नियुक्तिगाथा ताटी० मो० ले०	डे० कां० भा० (टि० १)
१३२५	सुद्धुलसिते भीए	४९५२	० ताटी० मो० ले० डे०	भा० नियुक्तिगाथा कां० (टि० ३)
१३३३	सासवणाले मुहणंतए	४९८७	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३३६	सग्गेहि वि वेत्तव्वं	४९९८	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३५०	साहम्मि तेण्ण उवधी	५०६३	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३५३	पन्वावणिज्ज बाहिं	५०७३	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३६०	आयरिय विणयगाहण	५१०६	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३६२	अणुकंपणा णिमित्ते	५११४	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३६४	तइयस्स दोन्नि मोत्तुं	५१२०	पुरातना गाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३७६	अस्सिवे ओमोयरिए	५१७२	० ताटी० मो० ले० डे०	भा० नियुक्तिगाथा कां० (टि० ३)
१३८२	विगह् अविणीए लहुगा	५१९९	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३८७	राया य खंतियाए	५२१९	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१३९५	असईय माउवग्गे	५२४८	पुरातनगाथा सर्वासु प्रतिषु	विचू० च (टि० १)
१३९७	कुलवंसरिम पहीणे	५२५४	नियुक्तिगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१४१६	सेहस्स व संबंधी	५३३२	पुरातनी गाथा सर्वासु प्रतिषु	
१४३०	वच्चंतो वि य दुविहो	५३८६	सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० डे०	भा० नियुक्तिगाथा कां० (टि० १)
१४८३	विउळं व भत्तपाणं	५६०२	० ताटी० मो० ले० डे०	भा० नियुक्तिगाथा कां० (टि० २)
१४९०	संघट्टणा य सिच्चण	५६३१	सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिषु	
१४९२	संकमथले य णोथल उदए चिक्खल्ल परित्त	५६४० } ५६४१ }	० सर्वासु प्रतिषु	पुरातनं गाथाद्वयम् विचू० (टि० १)

पत्रम्	गाथा	गाथाङ्कः मूले मुद्रितो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः	प्रत्यन्तरादिगतो निर्युक्तिगाथा- दिको निर्देशः
१५०६	धम्मकह महिङ्गीए	५६९१ सङ्ग्रहगाथा सर्वासु प्रतिपु	
१५३९	उद्दहरे वमिता	५८३० निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिपु (५८३२ गाथाटीकायाम्)	
१५४३	तत्तऽथमिते गंधे	५८४८ सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ६)
१५५०	तस्हा विविचितव्वं	५८७७ ० ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)
१५५२	बिहयपद अपेक्खणं तू	५८८५ सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ४)
१५५३	आउट्टिय संसत्ते	५८९१ सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ५)
१५८२	दीहाइयणे गमणं	५९९० सङ्ग्रहगाथा ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० ३)
१६१२	फरुसम्मि चंडरुहो	६१०२ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिपु	
१६१८	पढमं विगिचणट्टा	६१२१ द्वारगाथा ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० २)
१६५९	सेवगभज्जा ओमे	६२८७ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिपु	
१६६९	ठाणे सरिर भासा आणाहणो य दोसा	६३१९ } निर्युक्तिगाथाद्वयम् सर्वासु प्रतिपु ६३२० }	
१६७२	बिहयपदं गेलणणे	६३३५ ० ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० १)
१६८६	अण्णे वि होंति दोसा	६३९३ निर्युक्तिगाथा सर्वासु प्रतिपु	
१६९१	दंसणम्मि य वंतम्मि	६४१४ ० ताटी० मो० ले० डे० भा०	निर्युक्तिगाथा कां० (टि० १)

× × × × ×

उपरिनिर्दिष्टातिरिक्तं प्रभूतेषु स्थलेषु चूर्णि-विशेषचूर्णि-वृत्तिविधातृभिः णिज्जुत्ति-णिज्जुत्तिअर्थो-सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिः-निर्युक्तिविस्तरः प्रमुखैः पदैः स्थानस्थानेषु निर्युक्तिगाथा-दिको निर्देशः सम-वैषम्येण विहितो निरीक्ष्यते । किञ्च न सम्यक्तया ज्ञायते यत् क याव-देता निर्युक्तिगाथा इति तत्तत्स्थानादिको निर्देशोऽत्र विभाग-पत्राङ्क-टिप्पणाङ्गोल्लिखनद्वारेणो-द्ध्यते—

णिज्जुत्ति २-३४३ टि० १ (चू० विचू०); ४-९५३ टि० १ (चू० विचू०), ११२९ टि० ४ (विचू०)
वृत्तिप्रतिष्वत्र भाष्यकारनिर्देशः ।

णिज्जुत्तिअर्थो २-३२५ टि० २ (चू०) ।

निर्युक्तिः ३-६७० (भा० कां० भाष्यम् टि० १), ६७० (भा० कां० भाष्यम् टि० ३); ४-१२४५
सर्वासु वृत्तिप्रतिपु ।

निर्युक्तिगाथाः ३-६१३ सर्वासु वृत्तिप्रतिषु चू० विचू० च (टि० १) ।

निर्युक्ति-भाष्यविस्तरः ४-१०६७; ५-१५९६ सर्वासु वृत्तिप्रतिषु ।

निर्युक्तिविस्तरः २-३२५, ३४३; ३-६९६, ७२७, ७७०, ७७५, ८२८, ८९८; ४-९२४, १००५, १०१२, १११८, ११३९, ११६६, १२४५, १२४७, १२५४, १२७५, १२८०, १२८६; ५-१३०८, १३८२, १३९३, १४००, १४१३, १४१८, १४२५, १४५२, १४५९, १४८२, १४८७, १४९२, १५०१, १५२६, १५३८, १५४७, १५५५, १५६४, १५७८, १५८४, १५९६; ६-१६२१, १६२९; पतेषु स्थानेषु सर्वासु वृत्तिप्रतिषु अयं निर्देशो वर्तते ।

निर्युक्तिविस्तरः ३-६७७ सर्वासु वृत्तिप्रतिषु चू० च (टि० ३), ७३९ टि० २ (चू० विचू०), ७७८ टि० ३ (चू०), ७८९ टि० २ (चू०), ९०७ (भा० भाष्यकृत् टि० ३); ४-९९७ टि० २ (चू०), १०५१ टि० २ (चू० विचू० च) वृत्तिप्रतिषु भाष्यविस्तरः; ५-१५४७ कां० (टि० ३); ६-१६६७ कां० भाष्यकारः (टि० १), १६६८ कां० (टि० ३) ।

सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिः २-२५७ भा० (टि० १), २६० टि० १ (चू०), २६१ सर्वासु वृत्तिप्रतिषु; ३-७५३ मो० ले० त० डे० कां० विचू० च (टि० ३) ।

पञ्चमं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रस्य निर्युक्ति-भाष्यगाथानामकारादिवर्ण-
क्रमेणानुक्रमणिका ।

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अह्गमणमणाभोगे	३	२६४६	अक्खाइयाउ अक्खा-	३	२५६४
अह्गमणं एणेणं	५	५५६२	अक्खाण चंदणे वा	५	४९०५
अह्गमणे अविहीए	३	२९३५	अक्खा संथारो या	४	४०९९
अह्प्पसत्तो खलु एस अत्थो	४	४५६६	अक्खित्ते वसघीए	४	४६९०
अह्भणिय अभणिए वा	३	२७०९	अक्खुत्तेसु पहेसुं	३	२७३७
अह्भारेण य इरियं	४	४३७०	अक्खेवो सुत्तदोसा	१	३२८
अह्मुद्धमिदं बुच्चह	४	४४५८	अगडे पलाय मग्गण	६	६२१७
अह्य अमिला जहन्ना	३	२५३५	अगणि गिलाणुच्चारे	५	५२६५
अह्या कुलपुत्तगभोइया	३	२४४१	अगणिं पि भणाति गणिं	६	६१२४
अहरोगयम्मि सूरे	६	६४६०	अगणीं सरिरेत्तेणे	४	४३५२
अह् सिं जणम्मि वन्नो	४	३७६१	अगमकरणादगारे	४	३५२२
अउणत्तीसं चंदो	२	११२९	अगम्मगामी किलिबोऽह्वाऽयं	४	३५९५
अकयमुहे दुप्पस्सा	१	६६२	अगविट्ठो मि त्ति अहं	४	४७२१
अकरंडगम्मि भाणे	४	४०६०	अगिलाणो खलु सेसो	५	६०२३
अकसायं खु चरित्तं	३	२७१२	अगीयत्था खलु साहू	४	३३३४
अकसायं निव्वाणं	३	२७२९	अगीयत्थेसु विगिन्ने	३	२९९८
अकस्सिणच्चम्मग्गहणे	४	३८७२	अगुत्ती य बंभच्चेरे	३	२५९७
अकस्सिण भिण्णमभिण्णं	४	३९१८			टि० ५
अकस्सिणमट्टारसगं	४	३८७३	अगहणं जेण णिसिं	४	३५३७
अकारणा नत्थिह कज्जसिद्धी	४	४४४०	अगहणे कप्पस्स उ	३	३०९२
अकारनकारमकारा	२	८०६	अगहणे वारत्तग	४	४०६४
अकोविए ! होहि पुरस्सरा मे	३	३२५०	अग्गिक्कुमारुववातो	३	३२७४
अक्कुट्ट तालिए वा	३	२७१०	अग्गी बाल गिलाणे	१	२२४
”	५	५७४३	अग्गीयस्स न कप्पह	४	३३३२
अक्कोस-तज्जणादिसु	५	४९७८	अच्चियत्तकुलपवेसे	५	५५६७
अक्खरत्तिगरुवणया	१	४३	अच्चंतमणुवलद्धा	१	३३
अक्खरपयाइएहिं	१	२९०	अच्चंता सामन्ना	१	४६
अक्खर-वंजणसुद्धं	५	५३७३	अच्चाउरकज्जे वा	६	६३३९
अक्खर सण्णी सम्मं	१	४२	अच्चाउर सम्भूवो	५	५८८६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अचाउरं वा वि समिक्खिऊणं	४	३४१८
अचाउरे उ कजे	५	६०१७
अचागाढे व सिया	२	२०१२
अच्चित्तस्स उ गहणं	४	४३५३
अच्चित्तेण अचित्तं	१	४१८
अच्चित्तेण सचित्तं	१	४६९
अच्चित्तेणं मीसं	१	४६८
अच्चित्ते वि विडसणा	२	९८४
अच्चुक्कडे व दुक्खे	५	५९८३
अच्चुसिण चिक्कणे वा	२	१८२५
अच्छउ महाणुभागो	५	५०४५
अच्छउ महाणुभावो	५	५०४५
		टि० ३
अच्छंती वेगागी	५	५९३२
अच्छंतु ताव समणा	२	१६७६
अच्छिह्यालु नरिंदो	२	१२७७
अच्छे ससित्थ चण्विय	५	५८५५
अजहन्नमणुक्कोसो	१	६७७
अजंतिया तेणसुणा उवेंति	४	३५०१
अजियम्मि साहसग्गी	५	५९३६
अजुयलिया अतुरिया	१	४४१
अज्ज अहं संदिट्ठो	५	५०८६
अज्जकालिय लेवं	१	४७२
अज्जसुहत्थाऽऽगमणं	३	३२७७
अज्जसुहरिथि ममत्ते	३	३२८२
अज्जस्स हीलणा लज्जणा	१	७२५
अज्जं जक्खाइट्ठं	४	३७३२
अज्जाण तेयज्जणं	४	३७५८
अज्जाणं पडिक्कुट्ठं	४	३७२४
अज्जियमादी भगिणी	३	२६१८
अज्जो तुमं चेव करेहि भागे	४	४३२६
अज्जयणं वोच्छिज्जति	५	५४०२
अज्जाविओ मि एतेहिं	५	५१८४
अज्जुसिर झुसिरे लहुओ	५	४९०२
अज्जुसिरऽणंतर लहुओ	५	४९०३
अट्टगहेउं लेवा-	१	५२०
अट्ट उ गोयरभूमी	२	१६४९
अट्टग चउक दुग एक्कगं	२	८७४
अट्टऽट्ट अट्टमासा	५	५७५२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अट्टण्हं तु पदाणं	५	५६००
अट्टविह रायपिंडे	६	६३८५
अट्ट सुय थेर अंधल-	२	११५३
अट्टं वा हेउं वा	६	६२८२
अट्टाइ जाव एक्कं	२	२०३१
अट्टाण सद्द आलि-	५	५९२८
अट्टारस छत्तीसा	५	५०५६
अट्टारस पुरिसेसुं	४	४३६५
अट्टारसविहऽवंभं	३	२४६५
अट्टारस वीसा या	४	३८९३
”	४	३८९५
”	४	३८९७
अट्टारससु पुण्णेसु	६	६४६५
अट्टारसहिं मासेहिं	६	६४७८
अट्टारसेव पुरिसे	६	६४४३
अट्टारसेहिं पुण्णेहिं	६	६४८०
अट्टावयम्मि सेले	४	४७८३
अट्टिसिमणट्टिगी वा	३	२६४८
अट्टिसरक्खा वि जिया	५	५९८१
अट्टिं व दाहगादी	४	३५०३
अट्टी विज्जा कुच्छित	३	२८२४
अट्टेणं जीए कज्जं	६	६२८६
अट्टेण जीत कज्जं	६	६२८६
		(टि० १)
अडयालीसं एते	४	४३६६
अडवीमऽज्जम्मि णदी	४	४८७४
अड्ढाइज्जा मासा	५	५७५७
अड्ढोरुगा दीहणियंसणादि	४	४११४
		टि० २
अड्ढोरुगा दीहणियासणादी	४	४११४
अड्ढोरुगो वि ते दो	४	४०८६
अड्ढोरुतमित्तातो	५	५६४९
अणगारा वेमाणिय-	पत्र ३६९ प्र०	गा० १
अणट्टादंडो विकहा	३	२४९२
अणणुण्णाए निक्कारणे	२	१५६०
अणत्थंगयसंकप्पे	५	५७९७
अण दंस नपुंसिथी-	२	८३४
अणवज्ज अगणि आऊ	४	३७२३
अणवमुट्टाणे गुरुगा	२	१९३५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अणभिगयमाइयाणं	१	७३९	अणुदियमणसंकपे	५	५७२०
अणभोगेण भएण व	३	२८४८	[,,]	५	५७९१]
अण मिच्छ मीस सम्मं	२	८३५	अणुत्ताए वि सव्वम्मी	१	६७९
अणराए जुवराए	३	२७६३	अणुपरिहारिगा चेव	६	६४७५
अणरायं निवमरणे	३	२७६४	अणुपालिओ य दीहो	२	१२८१
अणवट्टंते तह वि उ	१	५२४	अणुपुट्ठी परिवाडी	१	२०८
अणवट्टं वहमाणो	५	५१३६	अणुबद्धविग्गहो चिय	२	१३१५
अणवट्टिया तर्हि होंति	४	४७७८	अणु बायरे य उंडिय	१	१८९
अणवत्थाए पसंगो	३	२४९१	अणुभूआ मज्जरसा	४	३४०७
अणवायमसंलोए	१	४१९	अणुभूता धण्णरसा	४	३३९७
[,,]	१	४४३]	[,,]	४	३३४२]
अणवायमसंलोगा	२	२०६३	अणुभूया उद्गरसा	४	३४२१
अणहारो मोय छली	५	६००४	अणुभूया पिंडरसा	४	३४८०
अणहारो वि न कप्पइ	५	६०१०	अणुयत्तणा उ एसा	२	१९७२
अणादियं च थद्धं च	४	४४७१	अणुयत्तणा गिलाणे	२	१९००
अणाभोगेण मिच्छत्तं	६	६४१७	अणुयोगो य नियोगो	१	१८७
अणावायमसंलोए	१	४४३	अणुरंगाई जाणे	३	३०७१
[,,]	१	४१९]	अणुसट्टाई तथ वि	३	३०३५
अणावायमसंलोगा	२	२०६३	अणुसट्टी धम्मकहा	३	२८९८
अणित्तो अणित्तो	१	३३४	अणुसासण कह ठवणं	६	६२९३
अणिगूहियबलविरिओ	४	४०१९	अणुसासियग्गि अटिए	६	६२७२
अणिदिट्ठ सण्णसण्णी	४	४६९१	अणुसिट्ठिमणुवरंतं	६	६२९१
अणुओगग्गि य पुच्छा	१	२५०	अणुहूया धण्णरसा	४	३३४२
अणुओगो य नियोगो	१	१८७	[,,]	४	३३९७]
अणुकंपणा णिमित्ते	५	५११४	अण्णगणं वच्चतो	५	५७८४
अणुकंपा पडिणीया	५	५६२२	अण्णगणे भिक्खुस्सा	५	५७५६
अणुकुट्टं उवकुट्टं	४	४७९१	अण्णगहणं तु दुविहं	२	८६४
अणुकुट्टे भित्तीसुं	४	४७९०	अण्णत्तो चिय कुंटसि	६	६१६७
अणुगायमणसंकपे	५	५७८६	अण्णं व एवमादी	५	४९७७
अणुजाणे अणुजाती	३	३२८५	अण्णाइट्टसरिरे	५	५५२५
अणुणविय उग्गहंगण	४	३५२७	,,	५	५५४६
अणुणा जोगाणुजोगो	१	१९०	अण्णाणे गारवे लुद्धे	४	४०७४
अणुणा जोगो अणुजोगो	१	१९०	अण्णेण णे ण कज्जं	४	४१७५
अणुणवण अजतणाए	४	३३३८	अण्णे पाणे वत्थे	४	३५३४
अणुदित्तमणसंकपे	५	५७९१	अण्णेणो अक्कमित्तं	१	५१२
[,,]	५	५७९०]	टि० १		टि० १
अणुदिय उदिओ किं नु हु	५	५८१६	अण्णेणो अंकम्मी	१	५१२
			अतडपवातो सो चेव	३	२३९०
			अतरंतबालवुद्धे	२	१६७२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अतरंतस्स उ जोगा-	२	१६२०	अत्थि हु वसभग्गामा	४	४८५१
अतवो न होति जोगो	५	५२०६	अत्थुरणट्ठा एगं	५	५५११
अतसीवंसीमादी	४	३६६३	अत्थेसु दोसु तीसु व	१	२८६
अतिचारस्स उ असती	६	६४२७	अदुवा वियत्तकिचे	६	६४११
अतिभणित अभणिते वा	५	५७४२	”	६	६४१३
अतिभुत्ते उग्गालो	५	५८४७	अदोसवं ते जति एस सद्दो	४	३९२८
अतिरेगगहणमुग्गा-	१	४३९	अहाइय ने वयणं	३	२६३९
अतिसेसदेवतणिमित्त-	४	४७९८	अहागदोससंकी	३	२६६०
अतेणाहड्डाण नयणे	२	२०४४	अहागसमो साहू	२	८१२
अत्तट्टकडं दाउं	१	५९७	अहारगं अनगरं	१	२५७
अत्तट्ट परट्टा वा	४	४२५८	अद्विट्टसहू कहणं	६	६२५५
अत्तट्टियतंतूर्हि	२	१७६६	अद्विट्टस्स उ गहणं	४	३५९८
अत्तणि य परे चेवं	२	१२५८	अद्विट्टाओ दिट्टं	३	२४८४
अत्तागमप्पमाणेण	१	५३	अद्वट्ट मास पक्खे	५	५७५९
अत्ताण चोर मेया	३	२७६६	अद्वद्धं अहिवहणो	२	१२१४
अत्ताणमाइएसुं	३	२७६७	अद्धाण-ओसादि उवग्गहम्मिं	५	५२१०
”	३	२७६८	अद्धाणणिग्गतादी	४	४२५६
अत्ताणमाइयाणं	३	२७६९	”	४	४२६७
अत्ताभिप्पायकया	१	१२	अद्धाणणिग्गयादी	४	३६१२
अत्थवसा हवइं पर्यं	१	३२९	”	४	४२५७
अत्थस्स उग्गहम्मि वि	१	४८	अद्धाणनिग्गतादी	४	३३६३
अत्थस्स कप्पितो खलु	१	४०८	अद्धाणनिग्गयाइं	२	१५१५
अत्थस्स दरिसणम्मि वि	१	४७	”	२	१८३८
अत्थस्स वि उवलंभे	१	४९	”	३	२२०७
अत्थस्सुवग्गहम्मि वि	१	४८	”	३	२२७२
		टि० २	”	३	२४३३
अत्थंगए वि सिव्वसि	५	४९९१	”	३	२६५८
अत्थंगयसंकप्पे	५	५७८७	”	३	२९८९
”	५	५७९५	”	४	३४४२
अत्थंङ्खिलम्मि काया	५	५५०४	”	४	३४४३
अत्थं दो व अदाउं	२	२०१८	”	४	३४६७
अत्थं भासइ अरिहा	१	१९३	अद्धाणनिग्गयादी	२	१८१४
अत्थाणंतरचारिं	१	४०	”	३	२३२०
अत्थादाणो तत्तिओ	५	५१२८	”	३	२३५०
अत्थाभिवंजगं वंजण-	१	५५	”	३	२४२३
अत्थित्ते संबद्धा	१	६१	”	३	२४४३
अत्थि मे घरे वि वत्था	१	६३६	”	३	२५४८
अत्थि य मे पुव्वदिट्ठा	३	३१५१	”	३	२५५०
अत्थि य से योगवाही	२	१८८०	”	३	२५८९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अद्वाणनिग्गायादी	३	३२०२	अन्नत्थ अप्पसत्था	४	३७२७
”	४	३५०४	अन्नत्थ परिसं दुल्लभं	६	६३९०
अद्वाण पविसमाणा	३	३००५	अन्नत्थत्थगहणे	२	८६३
अद्वाण पविसमाणी	२	१०२१	अन्नत्थ मोय गुरुओ	४	३७१७
”		टि० १	अन्नत्थ व चंक्रमती	३	२३९६
अद्वाणमणद्वाणे	३	३०९६	अन्नत्थ व सेऊणं	४	३५३०
अद्वाणमाईसु उ कारणेसुं	४	३००२	अन्नत्थ वा वि टाउं	४	४८६९
अद्वाणमेव पगतं	५	३६७२	अन्नत्थ वि जत्थ भवे	२	१०४७
अद्वाणम्मि महंते	५	५६१८	अन्नत्थ द्वोभासण	२	१७५०
अद्वाणम्मि व होजा	३	३१०५	अन्नम्मि वि कालम्मि	५	५७६५
अद्वाणवित्ता वा	३	२८७७	अन्नत्थ व असतीए	५	५०८२
अद्वाणसीसए वा	४	३४५७	अन्नत्थ व दाहामी	२	१८५३
अद्वाणं पविसंतो	४	४८५४	अन्नत्थ व पल्लीए	३	३०३३
अद्वाणं पि य दुविहं	२	१०२१	अन्नत्थ वि संदेहं	४	४३५०
अद्वाणाई अहनिह-	३	३०४१	अन्नं अभिधारेतुं	५	५३७८
अद्वाणातो निलयं	४	३४५६	अन्नं इदं ति पुट्टा	४	४१७२
अद्वाणासंथडिए	५	५६६५	अन्नं च देइ उवहिं	३	३०३१
अद्वाणासंथरणे	५	५८२२	अन्नं पि ताव तेन्नं	४	४३२५
अद्वाणाऽसिव ओमे	३	२९११	अन्नाए आभोगं	४	३७५१
अद्वाणे उन्वाता	५	५३३८	अन्नाए तुसिणीया	४	३४७३
अद्वाणे ओमे वा	४	२७५५	अन्नाए परलिंगं	४	४८२५
अद्वाणे जयणाए	५	५८९०	अन्नाण मती मिच्छे	१	१२६
अद्वाणे वत्थन्ना	२	१०२३	अन्नाणे गारवे लुद्धे	४	४०१६
अद्वाणे संथरणे	५	५८३४	अन्नेण घातिए दहु-	६	६१३६
अद्दे समत्त खल्लग	३	२९१३	अन्ने दो आयरिया	५	५७७४
अधवण देवछवीणं	४	३८५४	अन्ने वि विहवेहिइ	३	२९५६
अनियताओ वसहीओ	४	४१९३	अन्ने वि होंति दोसा	३	२३३०
अनियत्ता वसहीओ	२	१४११	”	६	६३९४
अनियाणं निग्वाणं १	२	१४११	अन्नेसिं गच्छाणं	४	४५०२
अन्नउवस्सयगमणे	६	६३३३	अन्नो चमढण दोसो	२	१५८७
अन्नकुलगोत्तकहणं	२	२०३६	अन्नो दुग्गिहि कल्लं	१	३५३
अन्नउवणट्ट जुन्ना	१	५७७	अन्नोन्नकारेण विनिज्जरा जा	४	४४०१
अन्नतरङ्गाणऽतीतो	३	२८२५	अन्नोन्न समणुरत्ता	६	६१००
अन्नतरऽणोसणिज्जं	३	२८२५	अन्नोन्नं णीसाए	४	४८६३
अन्नतरस्स निओगा	२	१६४३	अन्नो वि अ आएसो	४	३७४९
अन्नत्तो व क्वाडं	५	५३१७	[”	४	३९६७]
	३	२१४४	अन्नो वि नूणमभिपडइ	३	२३४६
	३	२३५१	अन्नो वि य आएसो	४	३९६७
			[”	४	३७४९]

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अपडिच्छणेतरैसिं	४	४७१४
अपडिहणंता सोउं	२	१९३०
अपमज्जणा अपडिलेहणा	१	४५४
अपरपरिगहितं पुण	४	४७७२
अपराइत्तं नाणं	१	२९
		टि० १
अपरायत्तं नाणं	१	२९
अपरिगहा उ नारी	५	५०९९
अपरिग्गहिय अभुत्ते	३	३१७४
अपरिग्गहिय पलंबे	२	९२१
अपरिग्गहियागणिया-	६	६२८९
अपरिमिप् आरेण वि	२	१६१३
अपरिस्ताई मसिणो	३	२३६४
अपरिहरंतस्सेते	४	४२९८
अपुव्वपुंसे अवि पेहमाणी	३	३२३१
अप्पक्खरमसंदिद्धं	१	२८५
अप्पगंथ महत्थं	१	२७७
अप्पच्चओ अकित्ती	१	७८५
अप्पच्चय णिअभयया	५	५०३४
”	५	५१३४
अप्पच्चय वीसत्थ-	५	५७८१
अप्पच्छित्ते य पच्छित्तं	६	६४२२
अप्पडिचरपडिचरणे	४	४७५३
अप्पडिलेहिय कंटा	४	४३७८
अप्पडिलेहियदोसा	२	१४५३
अप्पडिसेधे लहुगा	५	५३६७
		टि० २
अप्पणो आउगं सेसं	६	६४५६
अप्पणो कीतकडं वा	४	४२००
अप्पणहुया य गोणी	१	२३६
अप्पत्ताण उ द्वितेण	१	७२४
अप्पत्ताण निमित्तं	३	२८९५
अप्पत्ते अकहिता	१	४११
”	१	४१५
”	१	४७१
”	१	५३१
”	१	६४९
अप्पत्ते जो उ गमो	२	९१३
अप्पत्ते वि अलंभो	२	१५९५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अप्पपरपत्तिणं	४	४४८१
अप्पपरपरिच्चाओ	४	४०१०
अप्पविति अप्पतितिया	४	३७४४
अप्पभुणा उ विदिण्णे	४	३५६१
अप्पमु लहुओ दिय णिसि	४	३५५९
अप्पमभिन्नं वच्चं	२	१३९०
अप्परिणामगमरणं	३	३०५९
अप्पस्सुया जे अविकोविता वा	४	३६३१
अप्पा असंथरंतो	४	३९८५
अप्पाहारस्स न इ-	२	१३३१
अप्पुव्वमतिहिकरणे	१	५६८
अप्पुव्व विवित्त बहु-	३	२७५३
अप्पुव्वस्स अगहणं	१	६९९
अप्पुव्वेण तिपुंजं	१	१०८
अप्पेव सिद्धंतमजागमाणो	४	३९३२
अप्पे वि पारमाणिं	५	५२०७
अप्पोदगा य मग्गा	२	१५४०
अप्पो य गच्छो महती य साला	५	४९२०
अप्पोलं मिदुपम्हं च	४	३९७८
अप्फासुण देसे	१	५८५
अबहुस्सुअस्स देइ व	१	७०४
अबहुस्सुए अगीयत्थे	१	७०३
अबहुस्सुताऽविसुद्धं	४	४७३५
अवमत्थितो व रणणा	५	५०५४
अवमरहियस्स हरणे	३	२७९०
अवम-हिम-वास-महिया-	५	५८११
अवमासे व वसेज्जा	४	३७८१
अडिभतरमज्झबहिं	२	११७८
अडिभतरमालेवो	५	६०१४
अडिभतरं च बज्झं	४	३६७४
अडिभतरं व बाहिं	४	३६६६
अवमुज्जयं विहारं	५	४९८१
अवमुट्ठाणे आसण	२	१९३३
अवमुट्ठाणे गुरुगा	२	१९३४
अवमुट्ठाणे लहुगा	४	४४१६
अवमे नदी तलाए	२	१२३९
अवभोवगमा ओवक्कमा	२	१३८८
अभणितो कोइ न इच्छइ	२	१८८३
अभतट्ठीणं दाउं	१	५१३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अभिओगपरज्झस्स हु	५	५३२४	अयमपरो उ विकप्पो	४	४४६५
अभिकंखंतेण सुभा-	१	८०४	अयसो य भकित्ती या	५	५१६२
अभिगए पडिबद्धे	१	७३३	अरहस्सधारए पारए	६	६४९०
अभिगमणमणाभोगे	३	२६४६	अरहंतपइट्टाए	२	१७७६
		टि० १	अरिसिल्लस्स व अरिसा	४	३८६४
अभिगय थिर संविग्गे	१	७३७	अरे हरे बंभण पुत्ता	६	६११६
अभिगगहे द्दुं करणं	२	१४०१	अलभमाणे जतिणं पवेसे	३	३१९९
अभिघारंत वयंतो	५	५०७८	अलभंता पवियारं	६	६३९२
अभिघारितो वच्चति	४	४७०३	अलऽम्ह पिंडेण इमेण अज्जो !	४	३५९४
अभिघारंतो पासरथ-	५	५३८१	अलसं घसिरं सुविरं	२	१५९२
अभिनवघम्मो सि अभा-	५	५३२८	अलंभऽहाडस्स उ भप्पकम्मं	४	३६७१
अभिनवनगरनिवेशे	१	३३१	अलायं घट्टियं ज्झाई	५	५९६३
अभिनिदुवार[ऽभि]निवखमण-	३	२२३२	अलियमुवघायजणयं	१	२७८
अभिन्ने महव्वयपुच्छा	२	१०४५	अवणावितिऽवणिति व	३	२६६१
अभिभवमाणो समणि	६	६२७७	अवताणगादि णिल्लोम	४	३८३९
अभिभूतो सम्मुज्झति	५	५२१८	अवधीरिया व पतिणा	५	४९६३
अभिलावसुद्ध पुच्छा	५	५३७२	अवयवखंतो व भया	६	६३४१
अभिवट्ठि इक्कतीसा	२	११३०	अवरज्जुगस्स य ततो	५	५५५४
अभुज्जमाणी उ सभा पवा वा	४	३५१२	अवरणहे णिम्ह करणे	२	१६८८
अमणुणकुलविरेगे	४	४३१२	अवराह तुलेज्जणं	३	२२३१
अमणुणोत्तर णिहिसंजइसु	३	२९८३	अवराहे लहुगतरो	२	९२४
अमणुणोत्तरगमणे	१	४३०	अवराहे लहुगयरो	३	२४८८
अममत्त अपरिकम्मा	२	१३९१	अवरो फरुसग मुंडो	५	५०२०
अमिलाई उभयसुहा	३	२५४५	अवरो वि घाडिओ मत्त-	५	५०२१
अमुइच्चगं न धारे	१	६५७	अवरो सु च्चिय सामी	४	४७६७
अमुगरथ अमुगो वच्चति	५	५३७१	अववायाववादो वा	४	३९०९
अमुगरथ गमिस्सामो	३	२२०९	अवस्सकिरिया जोगे	४	४४४७
अमुगदिणे मुख रहो	३	२२७०	अवस्सगमणं दिसासुं	६	६०६७
अमुगं कालमणागए	१	६३०	अवहारे चउमंगो	३	२६५७
अमुगिच्चगं न भुंजे	१	६१२	अवहीरिया व गुरुणा	६	६२०५
अम्हच्चयं लुद्धमिणं किमट्टा	४	३६११	अवाउडं जं तु चउडिसिं पि	४	३५००
अम्हट्टसमारद्धे	२	१८४५	अविओसियमि लहुगा	५	५५७७
अम्ह वि होहिइ कज्जं	२	१७५२	अवि केवलमुप्पाडे	५	५०२४
अम्हं एरथ पिसादी	६	६२१३	अविकोविआ उ पुट्टा	४	३७८९
अम्हं ताव न जातो	३	३०२७	अविगीयविमिस्साणं	३	२९४५
अम्हे दाणि विसहिमो	५	४९२५	अवि गीयसुयहराणं	२	१२६४
अम्हे मो निज्जरट्टी	२	१८९०	अवि गोपयमि वि पिणे	१	३४९
अम्हेहि अभणिओ अप्पणो	३	२९४६	अविजाणंतो पविट्टो	३	२६६५
अम्हेहिं तर्हि गएहिं	२	१८८९	अविणीयमादियाणं	५	५२००

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अवितहकरणे सुद्धो	१	७८०	असइ तिगे पुण जुत्ते	४	४०५३
अविदिण्णमंतरगिहे	४	४५९८	असइ वसहीए वीसुं	२	१६१८
अविदिण्णोवधि पाणा	४	३८११	असइ वसहीय वीसुं	४	३५३१
अविदिय जण गढभरिम य	४	४१४०	असइ समणाण चोयग	३	२८२१
अविधिपरिट्टवणाए	५	५५४९	असईय कवाडस्सा	३	२३३२
अविभत्ता ण छिजंति	४	३९०८	असईय गम्ममाणे	३	२९०६
अविभागपलिच्छेदं	४	४५११	असईय णंतगस्स उ	४	४१११
अविभागपलिच्छेया	४	४५०९	असईय निगया सुद्ध-	३	२९८७
अविभागोहिं अणंतेहिं	१	७४	असईय पईवस्सा	३	२९४२
		टि० ३	असईय मत्तगस्सा	३	२६०६
अविभूसिओ तवस्सी	३	२१७१	असईय माउवग्गे	५	५२४८
अवि य अणंतरसुत्ते	४	३२९२	असईय रुक्खमूले	४	३५१५
अवि य तिरिओवसग्गा	५	५६८३	असईय लिंगकरणं	३	२९९५
अवि य हु असहु थेरो	४	४३४४	”	३	३१३४
अवि य हु इमेहिं पंचहिं	४	४१३८	असढस्स अपडिकारे	३	३१८२
अवि य हु कम्मइण्णा	३	२५३२			टि० ३
अवि य हु कम्मइण्णो	३	२५१२	असढस्सऽपडिकारे	३	३१८२
अवि य हु पुरिसपणीतो	६	६४०१	असढेण समाइण्णं	४	४४९९
अवि य हु सव्वपलंबा	२	९९५	असणाइदव्वमाणे	२	१६१२
अवि यंबखुज्जपादेण	४	३८६०	असणाइआ चउरो	६	६३८४
अविरुद्धा वाणियगा	३	२७६५	असती अधाकडाणं	५	४९०८
अविरुद्धे भिक्खगतं	३	२७९२	असतीए व दवस्स व	२	१६२१
अविसहणाऽतुरियगई	२	१३०६	असती पवत्तिणीए	४	४१८१
अविसिट्ठं सागरियं	३	२५५१	”	४	४१८२
अविसेसिओ व पिंडो	४	३६५४	असतीय भेसणं वा	४	४६३६
अविहीपुच्छणे लहुओ	२	१५३५	असतोपिण खोमिरजू	३	२३७६
अवि होज्ज विरागकरो	३	२६२६	असरीरतेणभंगे	१	५७६
अव्वत्तमक्खरं पुण	१	७५	असहातो परिसिद्ध-	५	५३८४
अव्वत्ते अ अपत्ते	१	७८८	असहीणे पभुपिंडं	४	३५६५
अव्वाघाए पुणो दाइं	४	४६५९	असहीणेसु वि साहम्मि-	४	४७४०
अव्वावडे कुहुंवी	४	४७६८	असहु सुत्तं दातुं	५	५०४०
अव्वाहए पुणो दातिं	४	४६८३	असंपाइ अहालंदे	३	२४०३
अव्वुक्कंते जति चाउ-	५	५९१७	असंफुरगिलाणट्टा	४	३९०७
अव्वोगडा उ तुज्जं	४	३६४६	असंविग्गमाविप्पुं	३	२९९१
अव्वोगडो उ भणितो	४	४०७८	असंसयं तं अमुणाण मग्गं	३	३२५५
अव्वोच्छित्तिनयट्टा	१	१३५	असिद्धी जइ नाएणं	२	१००६
अव्वोच्छित्ती मण पंच-	२	१२८०	असिवम्मि णत्थि खमणं	५	५५५३
अव्वोच्छिन्ने भावे	४	४७५८	असिवं ओम विहं वा	५	५१०१
असइ गिहिं णालियाए	५	५६६२	असिवाइकारणेहिं	१	६३१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
असिवाइकारणेहिं	४	४२८३	अहवण किं सिद्धेणं	३	२१३९
["]	५	४९२१]	अहवण थेरा पत्ता	३	२२०५
असिवाइ बहिया कारणेहिं	५	५५४५	[अहवण देवछवीणं	४	४१९३]
असिवाइसुंकरथा-	२	९५३	अहवण पुट्टा पुण्वेण	३	२८०७
असिवाइहिं गता पुण	५	५४४२	अहवण वारिजंतो	४	३४०५
असिवादिएहिं तु तहिं	५	५८६८	"	४	३४३२
असिवादिकारणेहिं	५	४९२१	"	४	३४६०
[दृश्यताम् "असिवाइकारणेहिं" गाथा]			अहवण सच्चित्तदवं	५	५३१६
असिवादि मीससथे	५	५९३४	अहवण सद्धाविभवे	२	१६१०
असिवादी संसत्ते	५	५८९३	अहवण समतलपादो	३	२२५१
असिवे अगम्ममाणे	३	३०६४	अहवण सुत्ते सुत्ते	३	३२४३
असिवे ओमोदरिए	३	३०६२	अहव न दोसीणं चिय	२	१४८३
"	४	४०५७	अहवा अखाभियग्मि	३	२७३३
असिवे ओमोयरिए	२	१०१९	अहवा अच्छुरणट्टा	४	३८४५
"	२	१६६५	अहवा अणिग्गयस्सा	५	५७२०
"	२	२००२	अहवा अणिच्छमाणमवि	१	२३८
"	३	२७३८	अहवा अणुवज्जाओ	५	५१२५
"	३	२७४१	अहवा अद्धाणविही	५	५६६६
"	५	५१७२	अहवा अभिक्खसेवी	५	५१२७
"	६	६३७४	अहवा अविसिट्टं चिय	४	४४२५
असिवे पुरोवरोधे	५	५११२	अहवा अंबीभूए	४	४२५४
असुभेण अहाभावेण	३	२२६५	अहवा आणाइविरा-	३	२४८५
अस्सन्नी उवसमितो	४	४७००	अहवा आयाराइसु	१	१६८
अस्संजयलिंगीहिं	२	८८७	अहवा आयावाओ	५	५६८४
अस्सायमाइयाओ	२	१२००	अहवा आहारादी	५	५२७८
अह अत्थि पदवियारो	४	४२८७	अहवा उद्विस्स कता	४	४२३९
अह अंतरावणो पुण	३	२३०१	अहवा एगगहणे	२	८५५
अहतिरियउड्डकरणे	३	२६८२	अहवा ओसहहेउं	४	४५५९
"	५	५७३२	अहवा गुरुगा गुरुगा	२	१०४२
अह ते सवालवुड्डो	२	१३७१	अहवा चउगुरुग च्चिय	३	२१९१
अहभावविप्परिएण	४	३६३२	अहवा चरिमे लहुओ	३	२१८९
अहभावेण पसरिया	१	१००	अहवा छुभेज्ज कोयी	४	४७४९
अह माणसिगी गरहा	४	४७३७	अहवा ज एस कप्पो	६	६३५५
अहमेगकुलं गच्छं	६	६०८६	अहवा जं भुक्खत्तो	५	६००२
अह रत्ता तूरते	५	५९८८	अहवा जं वा तं वा	४	४४२६
अहव अबंभं जत्तो	३	२४६६	अहवा जिणप्पमाणा	३	२३५७
अहव जइ अत्थि थेरा	५	५४८२	अहवा ततिए दोसो	५	५१७०
अहवण उच्चावेउं	३	२२५२	अहवा तत्थ अवाया	३	३०३९
अहवण कत्ता सत्था	२	९६०	अहवा तेसि ततियं	५	५८२७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अहवा निगन्धीओ	३	२१२६
अहवा पढमे सुत्तमि	४	३२९१
अहवा पंचण्हं संजइण	३	२४०६
अहवा पालयतीति	४	३७०६
अहवा पिंडो भणिओ	३	२८३७
अहवा बायरबौदी	३	२६८७
अहवा बालादीयं	४	३९४९
अहवा भय-सोगजुया	६	६२५७
अहवा भिक्खुस्सेयं	३	२४०५
”	३	२४७६
अहवा महापदाणि	५	५९४२
अहवा मुच्छित मत्ते	१	८२
अहवा रागसहगतो	४	३८९९
अहवा लिंगविहाराओ	४	४५३९
अहवा लोइयतेणं	३	२७९३
अहवा वि अगीयत्थो	२	९४१
अहवा वि असिट्ठमी	२	२०४०
अहवा वि कतो पेणं	४	४०५५
अहवा वि गुरुसमीवं	२	१२५२
अहवा वि चक्कवाले	२	१३८१
अहवा वि दुग्ग विसमे	६	६१८७
अहवा वि मालकारस्स	४	३६५१
अहवा वि विभूसाए	१	४९०
अहवा वि सउवपीओ	४	४२३६
अहवा वि सो भणेज्जा	२	२००४
अहवा समणाऽसंजय-	२	८८९
अहवा सव्वो एसो	६	६३१२
अहवा संजमजीविय	५	५४९८
अहाऽऽगतो सो उ सयमि देसे	३	३२६०
अहिकरणं पुच्चुत्तं	४	३९४२
अहिकारो वारणमि	५	४९२६
अहिगरणं गिहत्थेहिं	५	५५६९
अहिगरणमंतराए	३	२३८७
अहिगरणं मारणाऽणी-	१	५५२
अहिगरणमि कयमि	६	६२७९
अहिगरणं काऊण व	३	२७३२
अहिगरणं तेहि समं	३	२६३८
अहिगरणं मा होहिति	५	५५५२
अहिगारो असंसत्ते	५	५८६६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अहिगो जोग निजोगो	१	१९४
		टि० १
अहिगो जोगो निजोगो	१	१९४
अहिच्छसे जंति न ते उ दूरं	४	३९२३
अहिणा विसुहका वा	४	३७५५
अहियस्स इमे दोसा	४	४०७२
अहिरण्णग र्थ भगवं	२	१९४४
अहिराया तिरथयो	४	४४३३
अहिविच्चुगविसकंडग	४	३८३३
अहिसावयपच्चरिथसु	३	२३६०
अहीणक्खरं अणहियम-	१	२८८
अंगाऽणंगपविट्ठं	१	८८
अंगारखड्डुपडियं	२	१६६८
अंगुट्टपएसिणिमज्झिमा-	१	५११
अंगुलिकोसे पणगं	४	३८५३
अंचु गतिपूयणमि य	५	४९७१
अंजणखंजणकइमलित्ते	३	२८३२
अंजलिमउलिकयाओ	५	५६७६
अंतद्धाणा असइ	४	३७६६
अंतमि व मज्झमि व	४	४८१६
अंतर पडिवसभे वा	२	२०२०
अंतरपल्लीगहितं	५	५३१२
अंतरमणंतरे वा	२	११७३
अंतरितो तमसे वा	४	४४९०
अंतं न होइ देयं	४	४०२०
अंतिमकोडाकोडीए	१	९३
अंतो अलब्भमाणे	४	४८२८
अंतो भावणमाइ	२	८७१
अंतो घरस्सेव जतं करेती	४	४११०
अंतोजले वि एवं	६	६१९१
अंतोनियंसणी पुण	४	४०८७
अंतो नूण न कप्पइ	४	३५८५
अंतो बहि कच्छउडियादि	४	३५७२
अंतो बहि चतुगुरुणा	१	७८९
		टि० ४
अंतोबहिसंजोअण	१	७६५
अंतो बहिं च गुरुणा	१	७८९
अंतो बहिं न लब्भइ	२	१८९५
”	२	१८९७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
अतो बहिं न लब्धम्	२	१८९८	आकर-णकार-मकरा	२	८०६
अतो बहिं निवेशण	५	५०६६			टि० २
अतो भयणा बार्हि	४	४५२२	आगमभो सुयनाणी	१	१७६
अतोमुहस्स असई	३	२३२१	आगमगिहादिपसुं	४	३४८५
अतो वियार असई	३	२१९४	आगमणगिहे अजा	४	३४८७
”	३	२२७९	आगमणे वियडगिहे	४	३४८४
अतो वि होइ भयणा	४	४५३५	आगमिय परिहरंता	२	९२७
अतो हवंति तरुणी	३	२३५२	आगर नई कुडंगे	४	४०३४
अधकारो पदीवेण	२	१००७	आगर पल्लीमाई	४	४०३५
अधलगभत्त परिथव	५	५२२६	आगरमादी असती	५	५८८३
अवगच्छिडिभडमाई	२	८४३	आगंतारठियाणं	४	४७५४
अबट्टा य कलंदा	३	३२६४	आगंतु एयरो वा	५	५६०५
अबत्तणेण जिग्भाए	१	३४७	आगंतुगमादीणं	४	४३२१
		टि० २	आगंतुगाणि ताणि य	४	४०५८
अबत्तणेण जीहाइ	१	३४७	आगंतुगारस्थिजणो जहिं तु	४	३४८६
अबंवाडकविट्टे	२	१७१२	आगंतुगोसु पुब्बं	४	४२६९
अबा वि होंति सिता	४	४१८७	आगंतु तदुब्भूया	४	३८१२
असो ति व भागो ति व	४	३६४५	आगंतु पउण जायण	२	१९६५
			आगंतुमहागडयं	५	५४६१
आ			आगंतुयदव्वविभूसियं	३	२१७०
आइण्णे रत्तणादी	६	६३९४	आगंतु वाहिखोभो	१	३५९
आइतिए चउगुरुगा	२	१४६५	आगंतुसाहुभावम्मि	२	१२३७
आइनकारे गंथे	२	८१५	आगाढकारणेहिं	२	११५२
आइन्नता ण चोरादी	४	३९१३	आगाढमणागाढं	२	१०२६
आइम्मि दोन्नि छक्का	६	६३१३	आगाढमिच्छदिट्ठी	१	५९२
आइल्लाणं दुण्ह वि	१	२५४	आगाढम्मि उ कज्जे	२	८७६
आउक्काए लहुगा	३	२४१५	आगाढे अणागाढं	५	६०२२
आउज्जोवणमादी	३	२६१७	आगाढे अण्णलिंगं	३	३१३६
आउ ज्जोवण वणिए	३	२५६०	आगाढे अहिगरणे	३	२७१३
”	३	२५८७	”	५	५७४५
आउट्ट जणे मरुगाण	३	२४१८	आगारविसंवहयं	६	६०९८
आउट्टि गमण संसत्त	५	५८९२	आगारिं गियकुसलं	१	२६४
आउट्टिय संसत्ते	५	५८९१	आचंडाला पढमा	३	३१८५
आउत्तो सो भगवं	२	१७१५	आचेलक्कुदेसिय	६	६३६२
आउयवज्जा उ ठिई	१	९२	”	६	६३६४
आऊ तेऊ वाऊ	३	२७४२	आचेलक्को धम्मो	६	६३६९
आएसट्टऽइसेसे	४	३६१८	आढणमब्भुट्टाणं	३	२७२८
		टि० १	आणयणे जा भयणा	४	४६०६
आएसट्ट विसेसे	४	३६१८	आणंद अंसुपायं	२	१३६९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आणाइणो य दोसा	२	१७७१
”	४	४७९७
”	५	६०५१
”	६	६३१९
[दृश्यताम् “आणादिणो य दोसा” गाथा]		
आणाइस्सरियसुहं	२	२११६
आणाए जिणिंदणं	५	५३७७
आणाऽणवथ मिच्छा	१	७१६
आणादणंतसंसा-	५	५०७९
आणादिणो य दोसा	३	३२७१
”	५	५५७०
[दृश्यताम् “आणाइणो य दोसा” गाथा]		
आणादि रसपसंगा	२	१०३७
आणा न कप्पइ त्ति य	३	३०५४
आणा त्तिक्कोवणा बुज्झणा	१	७२७
आणुग जंगल देसे	२	१०६१
आतुरविण्णाहं एयाहं	२	१८१२
आदिपदं निदेसे	२	१०८८
आदिभयणाण तिण्हं	४	३६९१
आदियणे भोत्तूणं	३	३०७९
आदिल्लसुं चउसु वि	६	६०८९
आदी अदिट्टभावे	१	७६३
आदेसो सेलपुरे	३	३१४९
आधत्ते विक्कीए	३	३०३०
आधाकम्माऽसतिं घातो	३	३१०१
आधारिय सुत्तथो	१	८०५
आधारो आधेयं	१	१७०
आधावसी पधावसी	२	११५७
आपुच्छण आवासिय	३	२५९०
आपुच्छमणापुच्छा	४	३६८२
आपुच्छिज्जण अरहंते	६	६४५७
आपुच्छित आरक्खित	४	४८२९
आपुच्छिय आरक्खिय-	३	२७८६
आपुच्छिय उग्गाहिय	४	३५३६
आपुच्छियमुग्गाहिय	४	३५३६
आवाहे व भये वा	३	२७३९
आभरणपिए जाणसु	३	२५६३
आभव्वमदेमाणे	३	२६९४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आभव्वमदेमाणे	५	५७२८
आभिणिबोहमवायं	१	८९
आमीराणं गामो	३	२१९९
आभोएउं खेतं	२	१३७७
आभोगिणीय पसिणेग	४	४६३३
आभोगेण मिच्छत्तं	६	६४१८
आमफलाणि न कप्पति	२	८९९
आमं ति अब्भुवणए	४	३४११
आमं ति अब्भुवगते	४	३३६७
आयट्टे उवउत्ता	३	२७०३
आय पर तदुभए वा	१	४३२
आयपरसमुत्तारो	२	११७१
”	२	१७९५
आयपरे उवणिण्हइ	४	४३४५
आयपरोभयतुलणा	२	१२५३
आयपरोभयदोसा	२	१७२४
”	३	२५९५
आयरकरणं आढा	४	४४७६
आयरतरेण हंदि	४	४४८४
आयरिए अभिसेए	६	६३७७
आयरिए अभिसेणे	४	४३३६
”	४	४४२१
”	५	५३५९
”	६	६०६५
आयरिए असधीणे	४	४१७८
आयरिए उवज्झाए	४	४१७७
आयरिए कालगते	५	५४०६
आयरिए गच्छग्गि य	३	२९६३
आयरिएणाऽऽलत्तो	६	६१०७
आयरिए य णिलाने	४	४३१८
आयरिए य परिआ	२	१६६४
आयरिए सुत्तग्गि य	१	३३७
आयरिओ एग न भणे	५	५७४८
[”	३	२७१६]
आयरिओ गणिणीए	४	४१५२
आयरिओ गीतो वा	५	५५१६
आयरिओ पवत्तिणीए	२	१०४३
आयरिओवहि बाला-	२	१५५३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आयरिगिलाण गुरुगा	५	५०८७
["]	४	४७११]
आयरियअणुट्टाणे	२	१५७०
आयरियअवाहरणे	२	१४६०
आयरियउवज्झाए	४	४४९६
”	५	५४७४
आयरियउवज्झायं	५	५४७९
आयरिय उवज्झाया	३	२७८०
आयरिय एगु न भणे	३	२७१६
["]	५	५७४८]
आयरिय गणी इट्ठी	१	६९२
आयरियगमणे गुरुगा	३	३१४५
आयरियगिलाणे गुरुगा	४	४७११
["]	५	५०८७]
आयरिय चउरो मासे	५	५७६९
आयरियत्तभमविए	२	१२२५
आयरियत्तणतुरितो	१	३७३
आयरिय दोण्णि आगत	५	५३९२
आयरियवण्णवाइ	१	७३८
आयरियवयण दोसा	४	४३७१
आयरियवसभभमिसेग-	२	१०७०
आयरिय विणयगाहण	५	५१०६
आयरिय साहु वंदण	३	२७५२
आयरियस्सायरियं	४	४४२२
आयरियाइचउण्हं	४	४४६८
आयरियाइ वरुं	२	९५५
आयरियादभमिसेगो	६	६११०
आयसमणीण नाउं	३	२२७७
आयसमुत्था तिरिए	१	४३६
आयसरीरे आयरिय-	२	२१२१
आयहिय परिण्णा भाव-	२	११६२
आयहियमजाणंतो	२	११६३
आयहियं जाणंतो	२	११६४
आयंकविप्पमुक्का	४	३७९७
आयं कारण गाढं	२	९५१
आयंभिल बारसमं	६	६४७३
आयंभिलं न गिण्हइ	२	१३९८
आयाणगुत्ता विकहाविहीणा	४	४५६४
आयाणनिरुद्धाओ	३	२३११

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आया पवयण संजम	१	४४६
”	१	४७३
आयाम अंबकंजिय	५	५९०३
आयामु संसट्टुसिणोदगं वा	५	५८८४
आयारदिट्टिवायस्थ-	१	७३२
आयारपकप्पधरा	१	६९३
आयारवस्थुतइयं	२	१३८५
आयावण तह चेव उ	३	२४१६
आयावण साहुस्सा	३	२४१९
आयावणा य तिविहा	५	५९४५
आयाविति तवस्सी	२	१७९४
आयाहिण पुब्बमुहो	२	११८३
आयुहे दुक्खिसट्टुभिम	२	१००९
आरक्खितो विसज्जइ	३	२७८७
आरक्खियपुरिसाणं	६	६१७२
आरंभनियत्ताणं	३	२८०९
आरंभमिट्ठो जति आसवाय	४	३९२७
आराम मोल्लकीए	२	९०६
आराहितो रज्ज सपट्टबंधं	४	४४३१
आरुहणे ओरुहणे	२	९७५
आरोवणा उ तस्सा	३	२८५३
आरोहपरीणाहा	२	२०५१
आलंबणमलहंती	१	१२०
आलंबणे विसुद्धे	४	३९८९
आलाव गणण विरहिय-	४	४५१०
आलावण पडिपुच्छण	५	५१३७
”	५	५५९८
आलिट्टमणालिट्टे	४	४४९२
आलिंगणादिगा वा	५	५९२३
आलिंगणादी पडिसेवणं वा	५	४९१७
आलिंगंते ह्थाइ-	३	२५२६
आलेवणेण पउणइ	५	६०१६
आलोइऊण य दिसा	१	४४२
आलोएंतो वच्चति	६	६३३०
आलोगं पि य तिविहं	१	४६०
आलोयण कप्पठिते	६	६४७०
आलोयणसुत्तहा	४	४५३६
आलोयणं पउंजइ	१	३९२
”	१	३९४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आलोयणं पडंजह	१	३९५
"	१	३९७
आलोयणा य कहणा	६	६३२९
आलोयणा सुणिजति	५	५६९८
भावडह खंभकुड्डे	६	६३२१
भावडणमाइपसुं	२	१९२४
भावणगिह रच्छाप	३	२२९७
भावण रच्छगिहे वा	३	२३०२
आवरितो कम्मोहिं	५	४९२७
आवलियाए जतिट्टं	४	४३२३
आवसि निसीहि सिच्छा	२	१३७९
आवसिगानिसीहिग-	४	३४३८
["]	५	५६९५
आवाय विलिमिणीए	४	४३८४
आवायदोस तइए	१	४३७
आवासगकयनियमा	२	१५४१
आवासगमाईया	१	६७६
आवासगमादी या (जा)	१	३८४
आवासग सज्जाए	३	२६३५
"	३	३१६३
आवासगं करित्ता	३	२३३५
आवासगं तथ करंति दोसा	३	३१६४
आवास नाहि असई	४	३४५४
आवाससोहि अखळंत	१	६१९
आवासिगानिसीहिग-	५	५६९५
["]	४	३४३८
आवासिगाऽऽसज्जदुपेहियादी	५	५६९३
आवासियं निसीहियं	२	१३८०
आसगता हत्थिगतो	४	३८५७
आसगपोसगसेवी	५	५०२६
आसज्ज खेत्तकप्पं	६	६३७१
आसज्ज निसीही वा	३	२५८८
आसज्जगेहे दियदिट्ठभोम्मे	३	३२२०
आसज्जपतीभत्तं	१	३८६
आसज्ज मज्झ दूरे	५	५५०७
आसज्जो य छणूसवो	४	३३५५
आसरहाई ओळो-	२	१२५९
आसंकितो व वासो	३	२६५१
आसंदग कट्टमओ	४	३७४५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आसाढपुणिमाए	४	४२४८
"	४	४२८०
आसादेउं व गुळं	१	१२८
आसायण पडिसेवी	५	४१७२
"	५	५०५९
आसायणा जहण्णे	५	५०३२
"	५	५१३२
आसासो वीसासो	४	३७७१
आसित्तो ऊसित्तो	५	५१५१
आसुक्कार गिलाणे	५	५५१४
आसे रहे गोरहगे य चित्ते	३	३१७१
आहच्च हिंसा समितस्स जा तू	४	३९३३
आहच्चुवाहणाविय	५	५२८५
आहडिया उ अभिघरा	४	३६१७
आहणणादी दित्ते	१	४३३
आहरति भत्तपाणं	५	५०३८
आहा अघे य कम्मे	६	६३७५
आहा अहे य कम्मे	५	५३४२
आहाकम्मियमादी	३	३१५९
आहाकम्मियसघर	२	१७५३
आहाकम्ममुद्देसिय	४	४२७५
आहारउवहिपूयासु	२	१३१७
आहारउवहिसयणा-	२	१११९
आहारउवहिसिज्जा	६	६२२२
आहारउवहिसेज्जा	६	६४४४
आहार एव पगतो	५	५३१५
आहारणीहारविहीसु जोगो	४	३९३१
आहारविही वुत्तो	५	५८९७
आहारस्स उ काले	४	४४८६
आहाराइ अनियओ	२	१२५६
आहाराइ दब्बे	२	१२५४
आहारा नीहारो	३	३२०७
आहारिया असारा	५	६०५०
आहारे उवकरणे	१	७४७
आहारे उवहिम्मि य	२	१३६२
आहारे नीहारे	३	२६३६
आहारे पिट्ठाती	५	५०९७
आहारो उवही वा	४	४७४१
आहारो त्ति य ठाणं	६	६३५०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
आहारोवहि दुविहो	४	३५३३	इत्थी जूयं मज्जं	२	९४०
इ			इत्थीणं परिवाडी	३	२१६७
इइ ओभण सत्तुविही	५	५८८१	इत्थी नपुंसओ वा	३	२९३३
इइ चोयगदिट्ठं	४	४६४४	इत्थी पुरिस नपुंसग	१	६३७
इइ सपरिहास निब्बंध-	३	२१४०	इत्थी विउच्चिद्याओ	२	१७८५
इइ संकाए गुरुगा	३	२१७७	इत्थी वि ताव देंति	४	४१५४
इओ गया इओ गया	२	११५८	इत्थी सागरिए उव-	३	२५५२
इक्ककडिणे मासो	१	६८७	इमाउ त्ति सुत्तउत्ता	५	५६१९
”	२	१४९८	इय अविणीयविवेगो	२	१२७८
”	४	४७८८	इय एसाऽणुणवणा	४	३५६२
इकं वा अस्थपयं	१	१९२	इय दोसगुणे नाउं	१	७२८
इक्किक्कं तं चउहा	१	२७२	इय दोसा उ अगीए	२	९५०
इक्खागा दसभागं	५	५२५७	इय पोगगलकायम्मी	१	६७
इखेवमाइलोइय-	५	५२३३	इय रयणसरिच्छेसुं	२	२१२४
इच्छागहणं गुरुणो	२	१५२५	इय सत्तरी जहणणा	४	४२८५
इच्छाणुलोम भावे	२	१९२९	इय संदंसणसंभास-	३	२१५२
इच्छा न जिणादेशो	३	२६७९	”	४	३७१३
इच्छामिच्छातहकारे	२	१६२३	इरियावहियाऽवण्णो	४	४५८७
इच्छा मिच्छा तहकारो	२	१३७८	इहपरलोगनिमित्तं	६	६३३४
इट्टकलत्तविधोरो	४	३७११	इहपरलोगे य फलं	२	९५७
इट्ठित्तणे आस्सि घरं महलं	४	४७७०	इहरह वि ताव अम्हं	४	३४०१
इट्ठिरससातगुरुगा	५	४९८०	[”	४	३३४७]
इति एस असम्माणा	६	६२४२	इहरह वि ताव मेहा	४	४१६८
इति ओहविभागोणं	३	२५८३	इहरा कहासु सुणिमो	४	३३९८
इति काले पडिसेहो	३	३२४०	”	४	३४०८
इति ते गोणीहिं समं	३	२२०२	”	४	३४२३
इति पोगगलकायम्मी	१	६७	इहरा परिट्टवणिया	३	२८१२
इति भावम्मि गियत्ते	४	३६३४	इहरा वि ता न कप्पइ	३	३०४०
इत्तरियाणुवसरगा	२	१४२८	इहरा वि ताव अम्हं	४	३३४७
इत्तरियं निक्खेवं	५	५०३३	[”	४	३४०१]
इत्तरियं निक्खेवं	५	५१३३	इहरा वि ताव तढभति	५	५२०१
इत्थ पुण अभीकारो	५	४९९७	”	५	५२०१
इत्थ वि मेराहाणी	४	४४६३	इहरा वि ताव थढभति	५	५२०१
इत्थं पुण अहिगारो	१	१४८	इहरा वि ताव सइ	४	३७९१
इत्थं पुण संजोगा	२	२०३२	इहरा वि मरति एसो	३	३११४
इत्थिकहाउ कहित्ता	५	५१५९	इहरा वि मरिउमिच्छं	३	३०१९
इत्थिनपुंसावाए	१	४५३	इह वि गिही अविसहणा	५	५५७८
इत्थिनपुंसावाते	१	४६७	इतं महल्लसत्थं	४	४८७३
			इतं महिद्धियं पणि-	२	११८९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
इंदवस्त्रीलमणोगगहो	४	४८५३
इंदमहादी व समा-	३	२७४५
इंदियकसायजोगा	२	१२८६
इंदियपमाददोसा	५	५०२८
इंदियमुंडे मा किंचि	३	३१६०
इंदेण वंभवज्झा	२	१८५८
इंधण धूमे गंधे	२	८४१
इंधणसाला गुरुगा	४	३४४७
ईसर णिक्खंतो वा	४	४०१८
ईसरतलवरमांडंवि-	६	६३८६
ईसर भोइयमाई	६	६३८७
ईसरियत्ता रजा	३	२५१०
"	३	२५३०
उ		
उउवासा समतीता	१	५९५
उक्कच्छिय वेकच्छिय	४	४०८३
उक्कुडुयासणसमुइं	२	१३६४
उक्कोसओ जिणाणं	४	४०९३
उक्कोसगा व दुक्खं	४	४२०५
उक्कोसतिसामासे	४	४०१४
उक्कोस माठभजा	३	२५१७
उक्कोस सनिज्जोगो	५	५०७२
उक्कोसं विगईओ	३	२९१२
उक्कोसो अट्टविहो	४	४०९५
उक्कोसो येराणं	४	४०९४
उक्कोसोवहिफलए	२	२०२६
उक्खित्त भिक्खरासी	४	३३०२
उक्खित्तमाइएसुं	४	३३०५
उक्खित्तमाइचरगा	२	१६५२
उक्खित्त भिक्खरासी	४	३३०२
उक्खित्तमाइएसुं	४	३३०५
उक्खित्तमाइएसुं		टि० ४
उक्खित्तमाइएसुं		टि० १
उक्खित्तमाइएसुं	४	३३०५
उक्खित्तमाइएसुं	२	१९७८
उक्खित्तमाइएसुं	४	४५९४
उगमउप्पायणएसणा-	१	६०१
उगमकोडीए वि हु	४	४२०४
उगमदोसाइया	२	८४६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
उगमविसोधिकोडी	४	४२११
उगमयमणसंकप्पे	५	५७९३
उगमयमणुगते वा	५	५८२३
उगमयवित्ती सुत्ती	५	५७८८
उगगह एव उ पगतो	४	४६५०
उगगहण धारणाए	१	७५९
उगगहणमादिएहिं	४	४१२०
उगगहणंतग पट्टो	४	४०८२
उगगहधारणकुसले	२	१९१९
उगगहमादीहि विणा	४	४११२
उगगा भोगा राइणण	३	३२६५
उगिण्णमि य गुरुगो	५	५१०४
उग्घाइया परित्ते	२	८६२
उग्घातमणुग्घाते	५	४८९०
"	६	६१३१
उग्घायमणुग्घाया	५	४८९१
उच्चसरेणं वंदइ	४	४४९४
उच्चं सरोस भणियं	५	५७५१
उच्चारचेइगातिसु	४	४६५६
उच्चारपासवणखेल-	५	५५५१
उच्चारविहारादी	२	१६७३
उच्चारं पासवणं	४	३७५३
उच्चारे पासवणे	२	१३८९
"	२	१५००
"	२	१५७५
"	४	३७७७
"		
उच्चासणमि सुण्हा	५	५९४१
उच्चे नीए व ठिआ	३	२२४५
उच्छंणे भणिच्छाए	४	३६१९
उच्छुकरणोव कोट्टुग-	१	७२१
उच्छुद्धसरीरे वा	४	४५५८
उच्छुयघयगुलगोरस-	३	२४४२
उच्छु घोळित्ति वहं	२	१५३९
उज्जयमगुस्सगो	१	३१९
		टि० ४
उज्जयसगुस्सगो	१	३१९
उज्जलवेसे खुट्टे	२	१८११
उज्जाण भारणं	५	५२८९
उज्जाणतो परेणं	५	५३०३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
उज्जाणाऽऽयुध णूमण	३	३२७३	उदए चिक्खल्ल परित्त-	५	५६४१
उज्जाहितो पदीवो	३	३२४५	उदएण वादियस्सा	५	५१६५
उज्जु कहए परिणतं	४	४७०४	उदए न जलह् अग्गी	२	१२४६
उज्जुत्तणं से आलो-	५	५३५६	उदगघडे वि करगए	३	२१६१
”	५	५३५७	उदगंतेण विलिभिणी	३	२४२२
उज्जुसुयस्स निभोओ	२	११०१	उदगाऽगणि तेणोमे	४	४३३५
उज्जेणी ओसणं	५	५११५	उदगागणिवायाइसु	३	२७४४
उज्जेणी रायनिहं	४	४२१९	उदगाणंतरमग्गी	४	३४३०
उज्जेत णायसंडे	३	३१९२	उदयं पत्तो वेदो	३	२१५०
उज्जोविय भायरिओ	३	२९५२	उदाहडा जे हरियाहडीए	४	३९९३
उज्झसु चीरे सा यावि	४	४१२५	उदिओऽयमणाहारो	५	५९९७
उज्झाहए अवण्णो	५	५५१३	उदिण्णजोहाउलसिद्धसेणो	३	३२८९
उट्टसणा कुच्छंती	४	३६७८	उदितो खलु उक्कोसो	४	३६७३
उट्टाणसेज्जाऽऽसणमाइएहिं	४	४४३५	उद्दरे वमित्ता	५	५८३०
उट्टाणाइं दोसा	५	५५३८	उद्दरे सुभिवखे	२	१०१८
उट्ठित णिवेसंतो	४	४४८०	”	३	२८७८
उट्ठेइ इत्थि जह एस एतिं	४	४४१७	”	३	२९७२
उट्ठेज्ज निसीएज्जा	५	५६०८	”	३	३००३
उट्ठंत निवेसिते	३	२४४७	”	३	३०५३
उड्डुबद्धम्मि अइंते	४	३४८३	उद्दवणे निव्विसए	२	९०५
उड्डुबद्धम्मि अतीए	४	३३९६	उद्दाण परिट्टविया	३	२६०९
उड्डाहं व करिजा	४	३४१०	उद्दावण निव्विसए	३	२५०१
उड्डाहं व करेज्जा	४	३३४५	”	३	२७७७
उड्डाहो वोसिरणे	३	२३६८	”	५	५०९४
उड्डमहे तिरियं पि य	४	४८४१	[”	२	९०५]
उड्डम्मि वातम्मि धणुगहे वा	४	३८१६	उद्विट्ठ तिगेगयरं	१	६१०
उड्डाती विरसम्मिं	१	४७७	”	१	६५५
		टि० १	उद्विसइ व अण्णदिसं	५	५४७७
उड्डादीणि उ विरसम्मि	१	४७७	उद्विसिय पेह अंतर	१	६०९
उत्तण ससावयाणि य	३	२७४७	उद्विसिय पेह संगय	१	६५४
उत्तरगुणनिष्फन्ना	१	९	उद्दुत्तसेस बाहिं	३	२९१६
उत्तरणम्मि परवित्ते	५	५६३५	उद्दुत्ते व तदुभए	३	२९८२
उत्तरतो हिमवंतो	६	६२४७	उद्देसग्गहणेण व	४	४२३८
उत्तर पुब्बा पुज्जा	१	४५७	उद्दट्टाणं ठाणायतं	५	५९५३
उत्तर मूले सुद्धे	३	२९९४	उद्दफालाणि करेति	४	३९५५
उत्तरिये जह दुमाइं	१	३०७	उद्वंसिया य तेणं	४	३८००
उत्तरियपच्चयट्टा	५	६०४७	उन्नयमविकस्स निन्नस्स	१	३२१
उत्ताणग ओमथिय	२	११०३	उन्निकखंता केइं	३	२४६३
उदए कप्प्राइं	५	६००१			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
उन्नियं उद्वियं चैव	४	३९७९
उपपण्णे उवसगो	५	५७०१
उपपण्णे णाणवरे	३	३२६७
उपपत्तिकारणाणं	३	२१५९
उपपत्तियं वा त्रि धुवं व भोजं	४	३५८७
उपपन्न कारणम्मि	४	४५४०
उपपन्न कारणाऽऽगंतु	४	४३०३
उपपन्ने अहिगरणे	३	२२२३
”	३	२२२८
”	४	३७३०
”	६	६२७८
उपपरिवाडी गुरुगा	३	३०६८
उपपलपडमाहं पुण	२	९७८
उपपायग उपपण्णे	६	६११९
उत्थिं तु मुक्कमउडे	५	५६८०
उभामगऽणुभामग-	२	१८३९
उभामग वडसालेण	५	५०२२
उभामवियं पवयणं	५	६०४६
उभए वि संकियाहं	२	१२३३
उभभो पडिबद्धाए	३	२६१४
”	३	२६१५
उभभो पासिं छिज्जउ	४	३९५३
उभभोसहकजे वा	३	२३८०
उभयगणी पेहेउं	२	१०६४
उभयट्टाहनिविट्ठं	२	२०७१
उभयट्टाय विणिग्गए	३	२६४७
उभयम्मि वि अविस्तिट्ठं	४	४१००
उभयविसुद्धा ह्यरी	३	२३३७
उभयस्सऽकारगम्मी	३	२२१४
उभयं पि दाऊण सपाडिपुळं	५	५०३९
उभयं वा दुदुवारे	३	२१८४
उभयेगयरट्टाए	३	२२३६
उम्मगगदेसणाए य	६	६४२३
उम्मगगदेसणामग-	२	१३२१
उम्मगगेण वि गंतुं	४	४१४७
उम्मत्तगा तत्थ विचित्तवैसा	३	३१७०
उम्मत्तवायसरिसं	४	३३२९
उम्मातो खलु दुविधो	६	६२६३
उयवइकारो ह त्ति य	१	२८७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
उल्लत्तिया भो ! मम किं करेसि	३	३२५२
उल्लेऊण न सक्का	१	३३५
उल्लोम ण्हू दिय णिसि	४	३५७८
उल्लोमाऽगुण्णवणा	४	३५७७
उवएसेण सयं वा	१	९८
उवएसो संघाडग	३	२९९९
”	३	२९९३
उवएसो सारणा चैव	२	१२६६
उवओगं हेट्टुवरिं	३	२३६१
उवगरणगेणहणे भार-	३	३०५७
उवगरण पुव्वभणियं	३	३०६५
उवगरणमहाजाते	५	५५३७
उवगरणं चिय पगयं	४	३६५९
उवगरणं वामगऊरु-	१	४५९
उवगरणे पडिलेहा	४	३४३४
”	४	३४६२
उवगरणे ह्थम्मि व	४	४४७९
उवचरइ को णऽतिन्नो	२	१८७६
उवचियमंसा वत्तिया-	५	४८८०
उवठाविभो सिय ती	५	५१९३
उवठावियस्स गहणं	४	४३५८
उवदेसि अणुवदेसा	५	५८२५
उवमाइ अलंकारो	१	२८४
उवमारुवगदोसो	१	२८१
उवयंति डहरगामं	५	५६१२
उवयार अनिट्टुरया	१	३१६
उवयोगसरपयत्ता	१	१४१
उवयोगं च अभिवसं	१	५२२
उवरिं भायरियाणं	५	५५३४
उवरिं कहेसि हिट्टा	४	४३६१
उवरिं तु अंगुलीभो	४	३८५०
उवरिं पंचमपुण्णे	४	४३००
उवरोहभया कीरइ	४	४७९५
उवलक्खिया य धण्णा	४	३३७०
उवलजलेण तु पुव्वं	५	५६४७
उवलद्धी अगुरुलहू	१	७१
उववाएण व सायं	१	१२४
उवसग पडिसग सेजा	४	३२९५
उवसमणट्ट पट्टे	४	३५५४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
उवसमसम्मा पडमाण-	१	१२७	उव्वरगस्स उ असती	२	१९०५
उवसमियं सासायण	१	९०	"	६	६२१५
उवसंतोऽणुवसंतं	३	२७१८	उव्व्राणा वेला वा	३	२२०८
उवसंतो वि समाणो	५	५०१३			टि० १
उवसंतो सेणावह	३	३०२५	उव्वयाया वेला वा	३	२२०८
उवसंपज्ज गिलाणे	४	४३१५	उव्वेल्लिप्प गुञ्जमपस्सतो से	४	४११५
"	४	४३९९	उत्तिणे संसट्टे वा	२	१९५१
उवसंपज्ज गिलाणो	४	४३१७	उत्सगगभो नेव सुत्तं पमाणं	४	३६३०
उवसंपज्ज थिरत्तं	२	१२४१	उत्सगगणोयरम्मी	४	३३१९
उवसामग सासाणं	१	९०	उत्सगगट्टिई सुद्धं	४	३३१८
		टि० ३	उत्सगगलक्खणं खलु	५	५१४८
उवसामगसेट्ठिगयस्स	१	११८	उत्सगगसुत्तं किंची	४	३३१६
उवसामिभो णरिंदो	४	३९०३	उत्सगगं एगस्स वि	५	५२०५
उवसामितो गिहत्थो	५	५५८०	उत्सगगाई वितहं	१	६२१
उवस्सए उवहि ठवेत्तुं	५	५०९१	उत्सग्गेण निसिद्धाई	४	३३२७
उवस्सए पुरिसए ठियाणं	४	३४८८	उत्सग्गेणं भणियाणि	४	३३२६
उवस्सए य संथारे	४	३७२२	उत्सग्गं सव्वसुयं	१	२६९
उवस्सग गणियविभाइय	५	५३५१	उत्सग्गेण असन्नीण	१	५४
उवस्सय कुले निवेसण	५	५०१२			टि० २
उवस्सय निवेसण साही	२	१९९६	उत्ससियं नीससियं	१	७६
"	५	५५४२			टि० २
उवहय उवकरणमिंम	५	५१५४	उत्सासाओ पाणू	२	१३४१
उवहयभावं दव्वं	५	५२३६	उत्सुत्तं चवहरंतो	६	६४२३
उवहयमइविजाणे	१	७८७	उत्सेइम पिट्टाई	२	८४०
उवहाण तूलिं भालि-	४	३८२४	उंढिय भूमी पेढिय	१	३३०
उवहिमिंम पडगसाडग	२	१९६७	उंवर कोट्टिंवेसु व	३	३१३१
उवहिं सरीरमलाघव	४	३५४६			
उवहिस्स भासिभावण	५	५०६४			
उवहीलोभ भया वा	१	५६०			
उवेहएप्पत्तिय परितावण	२	१९८४	ऊणाइरित्त वासो	२	१२५७
उवेहोभासण करणे	२	१९८७	ऊणाणुट्टमदिन्ने	२	१५९८
उवेहोभासण ठवणे	२	१९८६	ऊणाधिय मच्चंतो	५	५२१७
उवेहोभासण परितावण	२	१९८५	ऊणेण न पूरिस्सं	४	४००६
उव्वत्तखेलसंधार-	२	१८८६	ऊसरदेसं दइल्लयं	१	१२२
उव्वत्तण परियत्तण	४	३७८२	ऊसवच्छणेसु संभारियं	४	३४२६
उव्वत्तणमप्पत्ते	५	५३७०	ऊससियं नीससियं	१	७६
उव्वत्तेति गिलाणं	६	६३३७			
उव्वरए कोणे वा	१	५७०			
उव्वरए वल्लभीइ व	३	२६४५			
			ऊ		
			ऊणाइरित्त वासो	२	१२५७
			ऊणाणुट्टमदिन्ने	२	१५९८
			ऊणाधिय मच्चंतो	५	५२१७
			ऊणेण न पूरिस्सं	४	४००६
			ऊसरदेसं दइल्लयं	१	१२२
			ऊसवच्छणेसु संभारियं	४	३४२६
			ऊससियं नीससियं	१	७६
			ए		
			एअगुणविप्पमुक्के	२	१९२०
			एअओ भावणाओ	२	१३२७
			एईए जिता मि अहं	६	६२०८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एए अणे य बहू	५	५७१२	एकस्स ऊ अभावे	५	४८८२
एए अ तस्स दोसा	४	४२४०	एकस्स मुसावादी	६	६१४१
एए उ अधिप्पंते	१	६२९	एकस्स व एकस्स व	३	२८०३
एए उ द्वावेँती	४	४६३०	एकं भरेमि भाणं	३	२८९०
एए चेव दुवाळस	४	३९६४	एक्काइ वि वसहीए	२	२०३३
एए चेव य ठाणा	६	६४०७	एक्काए वसहीए	२	१४१२
एए चेव य दोसा	३	२३१९	एक्का मुक्का एक्का य	४	४१२९
”	३	३२१२	एक्का य तस्स भगिणी	६	६१९९
”	४	३४९९	एक्का वि ता महल्ली	४	४५६८
”	४	४४१९	एक्किक्किमि उ ठाणे	२	१७४७
”	६	६१६९	एक्किक्किमि य ठाणे	३	२४५४
”	६	६१७३	एक्किक्किमि य भंगे	३	२१८६
एएण सुत्त न गतं	५	५८४६	एक्किक्को सो दुविहो	३	३०७६
”	५	५९०९	एक्केक्कपडिगगहगा	२	१४४३
[”	५	५५६०]	एक्केक्कमक्खरस्स उ	१	६०
एए न होंति दोसा	३	२७५०	एक्केक्कमि उ ठाणे	२	१५१०
एए सामन्नयरं	४	४७३९	”	३	२३५९
एएसि परूवणया	४	४३१६	”	३	२५५८
एएसिं असईए	३	२३२४	”	५	५५५९
”	३	२९६०	एक्केक्कमि य ठाणे	३	२८९३
[”	३	३१९३]	एक्केक्कं अतिणेउं	५	४९६४
एएसिं असतीए	४	४१४१	एक्केक्कं तं दुविहं	५	४९००
”	६	६३०६	एक्केक्कं ताव तवं	२	१३३०
एएसिं तिण्हं पी	३	२५६५	एक्केक्कं सत्त दिणे	१	७०६
एएहि य अण्णेहि य	४	४८००	एक्केक्काउ पयाओ	३	२२५५
एएहिं कारणेहिं	२	१०२०	[”	५	४९०७]
”	२	१८०१	एक्केक्का ते तिविहा	३	२५६६
”	२	२००३	”	३	२५७१
”	२	२०५५	एक्केक्कातो पदातो	५	४९०७
”	३	२७५७	[”	३	२२५५]
”	३	३०६३	एक्केक्का सा दुविहा	३	३१४३
”	४	३७७२	एक्केक्कीए दिसाए	२	११८८
”	५	५१७५	एक्केक्को जियदेसो	१	७३
[”	४	४६०८]	एक्केक्को पुण उवचय	१	६९७
एक्कग दुगं चउक्कं	२	१९२१	एक्केक्को सो दुविहो	५	४९१४
एक्कतरे पुव्वगते	३	२६५४	एक्केक्केणं एक्कदलं	१	१९७
एक्कदुगतिणिण मासा	५	५८१८	एक्कोञ्चि सोत्ति दोण्णी	४	३६६५
एक्कम्मि दोसु तीसु व	३	२२६३	एक्को य जहन्नेणं	१	५२३
एक्कवीस जहण्णेणं	४	४८५२	एक्को य दोञ्चि दोञ्चि य	५	५०५५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एकौ वा स्वियारो	२	२०२२	एगंतरमुप्पाए	२	१३०४
एगखुरदुखुरगंडी-	३	२१६८	एगं तासिं खेतं	३	२२३०
एगगया सुमह निजरा	२	१३४३	एगं नायं उदगं	४	४५७६
एगगामे भतिच्छंते	४	४६६१	एगं व दो व तिन्रि व	४	४८४२
एगट्टियाइं तस्स उ	१	३११	एगा उ कारण ठिया	३	३२३०
		टि० ६	एगागित्तमणट्टा	१	६९६
एगत्तभावणाए	२	१३५२	एगागिस्स हि चित्ताइं	५	५७१९
एगत्थ कहमकपं	३	२६७३	एगागी मा गच्छसु	५	५७२६
एगत्थ रंधणे भुंजणे	४	३५६६	एगागी मा पुच्छसु	५	५७२६
एगत्थ वसंताणं	४	४८१४			टि० १
एगत्थ सीयमुसिणं	२	२०९७	एगागी वच्चंती	५	५९३०
एगत्थ होइ भत्तं	५	५३०९	एगाणियस्स दोसा	२	१७०२
एगत्थे उवल्ले	१	५१	एगाणियाए दोसा	५	५९३३
एगदुतीचउपंचग-	१	४४५	एगापन्नं च सता	३	३१३८
एगपए उ दुगाई	१	१९८	एगालयट्टियाणं	४	४८५७
एगपए दुतिगाई	१	१९८	एगा व होज साही	३	२२३४
		टि० ४	एगाह पणय पक्खे	५	५४७६
एगपएसोगाढादि	३	२७२२	एगाहि अणेगाहि व	३	३२३५
एग पणगऽड्ढमासं	२	१५३०	एगाहि अणेगाहिं	३	३१५४
एगपुड सकलकसिणं	४	३८४७	एगे अपरिणए या	५	५४३७
एगमणेगे छेदो	४	३३६०	”	५	५४४६
एगमरणं तु लोए	३	२४९०	एगे अपरिणते या	५	५३९९
एगम्मि अणेगेसु व	१	६	एगेण कयमकजं	२	९२८
एगम्मि दोसु तीसु व	३	२२७१	एगेण विसइ वीएण	१	३४४
”	३	२४६४	एगेण समारद्धे	२	१८४३
एगयर उभयओ वा	४	४५६१	”	२	१८४६
एगयर निग्गओ वा	१	६०८	एगे तू वच्चते	५	५३९१
एगवगडं पडुच्चा	३	२१३२	एगे महाणसग्गी	४	३५६३
एगवगडेगदारा	३	२१२९	एगे एगदिवसिथं	३	३१४२
एगवगडेगदारे	३	२१३३	एगे करेति परसुं	४	३९४३
एगविहारी भ भजाय-	१	६९४	एगे खओत्तसमिए	४	३९४०
एगस्स अणेगाण व	३	३१४७	एगे गिलाणपासे	३	३२१६
एगस्स पुरेकम्मं	२	१८३६	एगेऽत्थ नवरि दोसो	३	२१३८
एगस्स वीयगहणे	२	१८४२	एगे व होज गच्छो	२	१६१५
एगं कप्पट्टियं कुज्जा	६	६४६३	एतद्दोसविमुक्कं	१	५०९
एगंसिय चळ थिर पारि-	५	५६४२	एतविहिआगतं तू	५	५४३६
एगं ठवे णिव्विसए	४	३५८२	एतं चेव पमाणं	२	१२०८
एगं णायं उदगं	४	४५९७	एतं तु पाउसग्गी	३	२७४०
एगंतरमायंबिल	१	७४६	एतं तुड्ढं अरहं	५	५३१९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एतं पि मा उज्जह देह मज्झं	४	४२०३
एताहं अकुञ्चतो	४	४५४९
एताणि य अण्णाणि य	४	४७३८
एतारिसं विओसज्ज	५	५४३८
एतेण सुत्त न गतं	५	५५६०
[दृश्यताम् "एएण सुत्त न गतं" गाथा]		
एते तिञ्जि वि भंगा	३	२२८७
एते पदे न रक्खति	१	५६४
एते सव्वे दोसा	४	४२७७
एतेसिं भग्गहणे	५	५५१२
एतेसिं असईए	३	३१९३
["एएसिं असईए" गाथा तथा "एएसिं असतीए" गाथा द्रष्टव्या]		
एतेसिं तु पयाणं	३	३०८२
"	३	३०८४
"	४	३६८९
एतेहिं कारणेहिं	४	४६०८
["एएहिं कारणेहिं" गाथा दृश्यताम्]		
एत्थ उ पणगं पणगं	४	४२८४
एत्थ किर सणिण सावग	३	३२७०
एत्थ य अणभिग्गहियं	४	४२८२
एत्थं पुण अधिकारो	५	४९६८
एत्थं पुण अहिगारो	५	५०१५
एमाह अणागयदोस-	३	२८९४
एमेव अजीवस्स वि	१	१५५
एमेव अणत्ताए	६	६३०७
एमेव अधाउं उज्झिऊण	१	२१८
एमेव अप्पलेवं	२	१७४२
एमेव अमुंढिस्स वि	४	४६६८
एमेव असंता वि उ	१	६२
एमेव असिहसण्णी	४	४६९६
एमेव अहाछंदे	५	५४६६
एमेव उग्गमादी	५	५३५३
एमेव उत्तिमट्टे	३	२८७६
एमेव उवहिं सेजा	१	७६६
एमेव ओवसमिए	४	३९४१
एमेव कइयवा ते	१	५५६
एमेव गणाऽऽयरिए	५	५७७५
"	५	५८०४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एमेव गणावच्छे	५	५४५०
"	५	५४७०
एमेव गिलाणाए	५	५२४४
एमेव गिलाणे वी	१	५६५
एमेव गोणि भेरी	१	३६३
एमेव चारण भडे	१	५५०
एमेव जह परोक्खं	३	२९५०
एमेव तइयभंगो	३	२८७४
एमेव ततो णिते	३	२१८५
एमेव तेह्लिगोलिय-	३	३२८१
एमेव तोसलीए	४	४२२३
एमेव पउत्थे भो-	३	२८००
एमेव पउलियापउलि-	२	१०८०
एमेव वितियसुत्ते	५	५८९९
एमेव भावतो वि य	२	१०४०
एमेवऽभिवक्खगहणे	५	५८०६
एमेव मज्जणाइसु	१	६४७
		टि० ९
एमेव मज्जणाई	१	६४७
एमेव सामगस्स वि	१	६२८
एमेव मासकप्पे	४	४८६९
एमेव मीसए वि	४	४३४७
एमेव य अच्छित्ते	४	४६८८
एमेव य अच्छिंमि	६	६१८१
एमेव य इत्थीए	५	५०८०
एमेव य उदिउ त्ति य	५	५८०९
एमेव य एक्कतरे	३	२२४४
एमेव य किञ्चि पदं	६	६४१६
एमेव य खंघाण वि	३	२७२१
एमेव य नेलजे	५	५८२१
एमेव य जसकित्तिं	४	४६८७
एमेव य ण्हाणाइसु	२	१६७९
एमेव य नगरादी	२	११२०
एमेव य निज्जीवे	२	९९९
एमेव य परिमुत्ते	२	१८६७
एमेव य पिहियम्मी	१	५३९
एमेव य पुरिसाण वि	१	६३९
एमेव य भयणा वी	२	१०७१
एमेव य भूमितिए	३	२९४३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एमेव य वस्तिमग्निं वि	३	२९९९	एयं चैव पमाणं	४	४०१५
एमेव य वीयारे	४	४३९५	एयं जायणवत्थं	३	२७९५
एमेव य सच्चित्ते	२	९०७	एयं दुवालसविहं	१	७१३
एमेव य सत्रीण वि	२	१७९२	एयं पि ताव जाणह	३	३०२०
एमेव य संजोगा	५	५६५१	एयं पि सघरमीसेण	४	४२०९
एमेव य संसट्टं	१	६६३	एयाणि गारवट्टा	२	१३१४
एमेव य हीलाए	६	६०८८	एयाणि मक्खणट्टा	५	६०३२
एमेव य होइ गणी	५	५७५४	एयाणि य अन्नाणि य	६	६२४८
एमेव लेवगहणं	१	७४९	एयारिसए मोत्तुं	३	२३१०
एमेव सघरपासंड-	२	१७५८	एयारिसखेत्तेसुं	३	२२९५
एमेव समणवग्गे	५	५३४७	एयारिस रोहम्मी	३	२६१९
एमेव संजईण वि	२	१०३८	एयारिसग्निं रूवे	३	२६२७
”	२	१०८५	एयारिसग्निं वासो	४	३३१४
एमेव संजईणं	२	१०७३	एयारिसं विओसज्ज	५	५४००
एमेव सेसएसु वि	२	१६३२	”	५	५४४७
”	५	४९०४	एयारिसं विहारो	३	२७८२
”	५	५२६७	एयारिसो उ पुरिसो	५	५११८
”	५	५६४८	एयास्सि णवणहं पी	५	५९५०
एमेव सेसएहि वि	३	२७७८	एयासिं असतीए	४	३७९४
एमेव सेसगग्निं	४	४२५५	”	५	५२४६
एमेव सेसियासु वि	५	५५०९	एरवइ कुणालाए	५	५६३९
एमेव होइ उवरिं	३	२९१९	एरवइ जत्थ चक्किय	५	५६५३
”	३	३११६	एरवइ जग्धि चक्किय	५	५६३८
एमेव होति तेणं	५	५०९६	एरंडइए साणे	३	२९२६
एमेव होति वगडा	४	३२९६	एरिसए खेतम्मी	४	३२९०
एमेव होति हत्थी	३	२५७६	एरिसओ उवभोगो	३	२४५७
एमेव होति दुविहा	३	२५७०	एरिसदोसविमुक्कग्निं	३	२४३४
एमेवोगाहिमगं	२	१४०८	एरिससेवी सब्बे	५	५१६३
एयगुणसंपउत्तो	५	५१३१	एवइयाणं गहणे	४	३८७६
एयगुणसंपजुत्तो	५	५०३१	एव खलु भावगामो	२	१११७
एयदोसविमुक्कं	२	१६०१			टि० ३
”	३	२८०८	एवमुवज्जाएणं	६	६१०९
एयदोसविमुक्के	३	२२८८	एवमुवस्सय पुरिमे	५	५३४९
एयविहिमागतं तू	५	५३९८	एव य कालगयग्निं	५	५५१५
एयविहिमागतं तू	५	५४४५	एवं अप्परिवडिए	१	१०७
एयस्स णत्थि दोसो	५	५५७२	एवं अवातदंसी	५	५२७६
एयस्स नत्थि दोसो	३	२५०२	एवं उग्गमदोसा	५	५३०१
एयस्स नाम दाहिह	२	१९३९	एवं एक्केक तिगं	३	२५६९
एयं चरित्तसेहिं	४	४५१३	”	३	२५७७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एवं एकेकदिने	५	५७७१
एवं एसा जयणा	२	१०६८
एवं खओवसमिण्	१	८७
एवं खलु अच्छिन्ने	४	४७२२
एवं खलु संविग्ने	५	५४६३
एवं खु थूलबुद्धी	१	२२६
एवं खु भावगामो	२	१११७
एवं खु लोह्याणं	३	२२८४
एवं गहवइसागारिण्	१	६८३
एवं गिलाणलवखेण	२	१८९१
एवं च पुणो ठविण्	२	१५९१
एवं च भणितमित्तमि	४	३३६९
एवं च भणियमेत्ते	२	२००८
एवं चिय निरविक्षा	३	२२०४
एवं चिय मे रत्ति	३	२८४६
एवं ठियमि मेरं	६	६४३७
एवं तरथ वसंती-	२	२०८२
एवं ता अदुगुच्छिण्	२	८६७
एवं ता अद्विद्वे	५	५०६७
एवं ता असहाण्	२	८८५
एवं ता गिहवासे	२	१९४७
एवं ता गेणहंते	३	२८०२
एवं ता जिणकप्पे	५	५२७०
एवं ता तिविहजणे	४	४२१७
एवं ता दप्पेणं	३	२२०६
एवं ता पमुहम्मी	३	२६४३
एवं ता पंथम्मि	५	५६१६
एवं ताव दिवसतो	५	५८३२
एवं ता सविकारे	३	२५५९
एवं तु अगीतत्थे	५	५७६७
एवं तु अणतेहिं	१	७०
एवं तु अन्नसंभो-	२	१६१७
एवं तु असठभावो	५	५६१०
एवं तु इंदिण्हिं	५	५९२६
एवं तु केइ पुरिसा	५	५१५६
एवं तु गविद्वेसुं	१	६४८
एवं तु चिट्ठणादिसु	३	२४१२
एवं तु ठाविण् कप्पे	६	६४६६
एवं तु वियागहणं	३	२९८४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एवं तु सो अवधितो	५	५०८१
एवं तेसि ठियाणं	२	१०७४
एवं दव्वतो छण्हं	२	९१४
एवं दिवसे दिवसे	५	५७६६
एवं दुग्गतपहिता	६	६३६८
एवं नामं कप्पति	४	४२७३
एवं पडिच्छिऊणं	२	१२७९
एवं पमाणजुत्तं	५	५८५३
एवं पि अठायंते	५	५४८१
एवं पि अलळभंते	१	६१७
एवं पि कीरमाणे	२	१९१०
”	५	५२५३
एवं पि परिच्चत्ता	५	५३०७
एवं पि भाणमेदो	१	४८४
एवं पि हु उवघातो	१	४८७
एवं पीईवही	५	५२९४
एवं पुच्छासुद्धे	१	६४३
एवं फासुमफासुं	२	१८१८
एवं बारम मासे	५	५७७०
एवं भवसिद्धीया	२	११३७
एवं भायणमेदो	१	४८४
टि० ३		
एवं मणविसईणं	१	८४
एवं लेवगहणं	१	५१६
एवं वासावासे	४	४६८९
एवं वितिगिच्छो वी	५	५८१५
एवं विसुद्धनिगमस्स	२	१०९९
एवं सद्धकुलाहं	२	१५८६
एवं समाणिण् कप्पे	६	६४७९
एवं संसारीणं	१	१०४
एवं सुत्तविरोधो	४	४२४१
एवं सुत्तं अफलं	३	२५६१
”	५	५२९०
”	६	६१७४
एवं सुनीहरो मे	६	६३४४
एस उ पळंबहारी	२	९२३
एसणदोसे व कप्पे	२	१६०३
एसणदोसे सीयह्	४	४५२०
एसणपेह्ण जोगाण	५	५५०८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
एस तवं पञ्चिज्जति	५	५५९७	एसेव गमो नियमा	६	६२४१
एसा अविही भणिया	२	१८४१	एसेव गिलाणम्मि वि	२	१९६३
एसा विही उ निग्गए	५	५७६०	एसेव गुरु निविट्टे	३	२२४८
एसा विही तु दिट्ठे	५	५८७५	एसेव य णवगकमो	४	४६७०
एसा विही विसज्जिए	५	५४३४	एसेव य दिट्ठंतो	१	८१
एसुस्सग्गठियप्पा	१	२४८	”	२	१००८
एसेव कमो नियमा	२	१४२५	एसेव य नूण कमो	२	११४१
”	२	१६७७	एसो वि तत्थ वच्चइ	३	२१९६
”	२	२०३४	एसो वि ताव दमयतु	५	५७३५
”	२	२०४७	एसो वि ताव दम्मउ	३	२७०४
”	२	२१०६	एसो विही उ अंतो	३	२९५७
”	३	२३२५	एहि भणियो उ वच्चइ	१	७७४
”	३	२५४७	एहिंति पुणो दाइं	४	४६७३
”	३	पृ० ७२४	ओ		
”		टि० ३	ओअत्तम्मि वहो	२	१७२८
”	३	२५७८	ओगाहिमाइविगइं	२	२०७७
”	३	२६१६	ओदरिपत्थयणाऽसइ	३	३११२
”	३	२६६८	ओदरियमओ दारेसु	३	३२७९
”	४	४०४६	ओभामिओ उ मरुओ	२	१७१६
”	५	४९४०	ओभामिओ णेहि सवासमज्जे	४	३५९१
एसेव गमो नियमा	२	१०००	ओभावणा कुलवरे	३	२३१३
”	२	१०३३	”	४	३४९६
”	२	१४२५	ओभावणा पवयणे	४	४४१८
”		टि० १	ओभासइ खीराइं	२	१५९९
”	२	२०४५	ओभासणा य पुच्छा	१	६६०
”	३	२६६८	”	४	४०३९
”		टि० १	ओभासिय धुव लंभो	२	१५२४
”	४	३५१०	ओभासियं जं तु गिलाणगट्टा	३	३१९६
”	४	३७९६	ओमम्मि तोसलीए	२	१०६०
”	४	३८०३	ओमंथ पाणमाइं	१	६६५
”	४	४२३३	”	४	४०४०
”	४	४६०९	ओमंथिए वि एवं	२	११०५
”	५	४९४०	ओमाणपेह्लितो वेळ-	५	५८१७
”		टि० १	ओमाणस्स व दोसा	४	३७०८
”	५	५२६०	ओमादिकारणेहि य	५	५४१९
”	५	५४५१	ओमासिवदुट्टेसुं	२	२०२९
”	५	५५८७	ओमासिवदुट्टेसु	४	३९१६
”	५	५७२१	ओमासिवमाइंहि व	५	५१२३
”	५	६०५९			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
ओमे एसणसोहिं	३	३११८
ओमो चोदिजंतो	६	६१३५
ओमोदरियागमणे	३	३११९
ओमोदरिया य जहिं	२	९३८
ओमो पुण आयरिओ	४	४४१२
ओमो समराइणिओ	२	१३७३
ओयणमीसे निम्मी-	२	१०७५
ओयळभूतो खित्ते	२	९५९
ओयारण उत्तारण	६	६१९०
ओरोहधरिसणाए	३	३१२०
ओलिंपिऊण जहि अक्खरा	४	३३९५
ओली निवेसणे वा	३	२२१६
ओलोयण निग्गमणे	३	२४२४
ओलोयणं गवेसण	५	५०३६
ओवग्गहियं चीरं	५	५८९४
ओवरए कोणे वा	१	५७०
		टि० ४
ओवरगस्स उ असती	२	१९०५
		टि० २
ओवासे तणफलए	२	१३८३
"	२	१६२५
ओवासे संधारे	२	२०२५
ओवुज्झंती व भया	६	६१९४
ओसक्कण अहिसक्कण	२	१६५३
ओसक्कंते दहुं	४	४५३८
ओसण्णे दहुं	६	६०७६
ओसण्णेण असज्जीण	१	५४
ओसण्णिणीइ दोसुं	२	१४१६
ओसरणे सवयंसो	६	६१०३
ओसह भेसज्जाणि य	२	१४८६
ओसह विजे देमो	६	६२२१
ओहविभाग्गहेसे	१	५३४
ओहाडियचिलिमिलिए	३	२३६२
ओहाडियदाराओ	३	२३३६
ओहाणाभिमुहीणं	४	३७२६
ओहारमगरादीया	५	५६३३
ओहाविय ओसन्ने	५	५४९०
ओहाविय कालगते	५	५४८९
ओहि मणपज्जवे या	१	३०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
ओहे उवग्गहम्मि य	४	४३५४
ओहेण तु सागरियं	३	२५५१
		टि० १
ओहेण दसविहं पि य	२	१६२७
ओहे सक्कनिसेहो	३	२५५५
ओहो उवग्गहो वि य	४	४८४८
		क
कक्खंतहक्खवेगच्छि-	२	१०६७
कज्जवित्तिं दहुं	१	७५४
कट्टेण व सुत्तेण व	२	१०५६
कट्टे पुत्थे चित्ते	३	२४६९
"	३	२५०४
"	५	४९१५
कडओ व चिलिमिणी वा	४	३४५१
कडओ व चिलिमिली वा	३	२२७४
"	३	२६६६
कडकरणं दवे सा-	१	१८४
कडजोगि एक्कओ वा	३	२९९७
कडजोगि सीहपरिसा	३	२८९६
कडपल्लाणं सण्णा	४	३२९८
कडमकड त्ति य मेरा	३	२२११
कडं कुण्णतेऽसति मंडवस्सा	४	३५१६
कडिपट्टए य छिहली	५	५१७७
कडिपट्टओ अभिनवे	५	५१७८
कडिवेयणमवतंसे	६	६३३६
कणएण विणा वहरं	५	५६८७
कण्णम्मि एस सीहो	६	६२०६
कतरिं दिसं गमिस्सति	६	६०८५
कतरो भे णत्थुवणी	४	४१६४
कतरो सो जेण निस्सिं	३	२२६६
कतिएण सभावेण व	१	५५७
कतिठाण ठितो कप्पो	६	६३५८
कत्थइ देसरगहणं	४	३३२१
कत्थ व न जलइ अग्गी	२	१२४५
कन्तैपुर ओलोय-	२	९९१
कप्पइ अपरिग्गहिया	४	३६२५
कप्पइ गिलाणगट्टा	३	३०५०
"	३	३१९०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
कप्पइ समेसु तह सत्त-	२	१८२४	कलुसफलेण न जुज्झइ	२	८३७
कप्पट्टिहपरूवणता	५	५३४०	कल्लं से दाहामी	२	१४०७
कप्पट्ट खेळण तुअट्टणे	४	४६०२	कवड्डुगमादी तंवे	२	१९६९
कप्पट्टिय परिहारी	५	५६१७	कसाए विकहा विगडे	५	५०१६
कप्पभिम अकप्पभिम य	२	१००५	कसिणस्स उ वत्थस्सा	४	३८८०
कप्पा आयपमाणा	४	३९६९	कसिणं पि गिण्हमाणो	४	३८६८
कप्पाकप्पविसेसे	४	४२३२			टीकापाठा.
कप्पातो व अकप्पं	५	५३६२	कसिणा परीसहचमू	२	१३५५
कप्पासियस्स असती	४	३६६८	कसिणाविहिभिन्नमिम य	२	१०५२
कप्पेऊणं पाए	१	४४०	कस्सइ विवित्तवासे	३	२१६५
कप्पे सुत्तथविसार-	२	१३९९	कस्स त्ति पुरेकम्मं	२	१८२१
कप्पो च्चिय सेह्वाणं	५	५३२९	कस्सेते तणफलगा	२	२०३८
कक्कट्टदिट्ठे लहुओ	२	८६५	कस्सेयं पच्छित्तं	२	९३६
कमजोगं न वि जाणइ	१	७२०	कहकहकहस्स हसणं	२	१२९६
कमभिन्न वयणभिन्नं	१	२७९	कहणाऽऽउट्टण आगम-	५	५०५२
कम्म घरे पासंडे	२	१७५४	कहयति अभासियाण वि	२	१२३०
कम्मभिम भेदिज्जंते	४	४२२१	कहिओ य तेसि धम्मो	३	३२८४
कम्मवसा खलु जीवा	३	२६९०	कंकडुए को दोसो	१	२२१
कम्मं असंकिलिट्ठं	५	४९११	कंजिय उण्होदग चाउ-	२	१७०६
कम्मं चिणंति सवसा	३	२६८९			टि० १
कम्मारणंतदारग-	३	२९२९	कंजियउदगविलेवी	२	१७०७
कम्मे आदेसदुगं	२	१०८४	कंजियचाउलउदए	२	१९५८
कम्मेहिं मोहियाणं	३	२३४५	कंजुसिण चाउलोदे	२	१७०६
कम्मोदय गेल्ले	५	५३२०	कंटगकणुए उद्धर	६	६१६८
कयउस्सग्गाऽऽमंतण	२	१५८२	कंटग तेणा वाला	२	१४७५
कयकरणा थिरसत्ता	३	२४४५	कंटगमादीसु जहा	५	५५९६
कयकिह्कम्मो छंदेण	१	४९३	कंटऽट्ठि खाणु विज्जल	२	८८१
कयमकए गिहिकजे	१	७०२	कंटऽट्ठिमाइएहिं	२	८८३
कयरी दिसा पसत्था	२	१४६३	कंटाइ देहंतो	४	३८५८
कयलीखंभो व जहा	४	४१२८	कंटाऽहिंसीयरवखट्ट-	४	३८६३
करगोफणधणुपादा-	६	६३२३	कंटाऽहिंसीयरवखाए	४	३८६३
करणं तु अणमण्णे	५	५०२५			टि० १
करणाणुपालयाणं	४	४२९९	कंदप्प देवकिव्विस	२	१२९३
करणे अधिकरणमिम य	६	६३१५	कंदप्पे कुक्कुहए	२	१२९५
करपायदंडमाइसु	२	९००	कंदाइ अभुंजंते	३	३११३
करपायंगुट्टे दो-	५	५५२४	कंपइ वाएण लया	३	२४३७
करमिव मन्नइ दिंतो	४	४४९१	काइय पडिलेह सज्जाए	४	३४८९
कलमोदणो य खीरं	२	१९२८	काई सुहवीसत्था	४	३६९५
कलुस दवे असतीय व	१	४३५	काउस्सगं तु टिए	५	५६७९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
काउस्सग्गे सज्झा-	५	५५०२	कारणगमणे वि तर्हि	५	६०५८
काउं णिसीहियं अट्ट-	६	६२९९	[,,]	५	५९२४]
काउं सरयत्ताणं	१	५१८	कारणगहिउन्वरियं	३	२८५१
काऊण अकाऊण व	५	५५८९	कारणजाय अवहितो	५	५०८४
काऊण नमोक्कारं	१	१	कारणतो अत्रिधीए	४	३७२०
काऊणमसागरिए	४	४७५६	कारणनित्सेवि लहुसग	१	३७७
काऊण मासकप्पं	२	१६८७	कारणमकारणम्मि य	५	५९६४
”	४	४२८६	कारणियदिक्खितं तीरि-	६	६१२२
काऊण य प्पणामं	५	५४३०	कारणे अणले दिक्खा	५	५७८३
काएण उवचिया खलु	३	२३३४	कारणे अणुज विहिणा	४	३९९२
काएसु अप्पणा वा	२	१६६३	कारणे गमणे वि तर्हि	५	५९२४
काएसु उ संसत्ते	१	५८९	[,,]	५	६०५८]
काएहऽविसुद्धपहा	३	३१८८	कारणे गंधपुलागं	६	६०६०
काणच्छिमाइएहिं	३	२४९५	कारणे सपाहुडि टिया	१	५६९
का भयणा जह् कारणि	२	१८६१	कारणे सपाहुडियाए	१	५६९
कामं अखीणवेदाण	३	३१५८			टि० १
कामं अहिगरणादी	३	२६२०	कारावणमणोहिं	४	३६०८
कामं आसवदारिसु	६	६२२६	कालगयं सोऊणं	५	५३८५
कामं कम्मं तु सो कप्पो	३	३१००	कालजइच्छविदोसो	१	२८०
कामं खलु अणुगुरुणो	२	९९६	कालतवे आसज्ज व	१	३०१
कामं खलु पुरसदो	२	१८१९	कालमकाले सजा	१	४३८
कामं खलु सव्वन्नू	२	९६३	कालम्मि ओममाई	२	१२५५
कामं जहेव कत्थति	५	५६९२	कालम्मि पट्टुचंते	४	४७५१
कामं तवस्सिणीओ	२	२१०१			टि० १
कामं तु एअमाणो	४	४४४८	कालम्मि पट्टुपंते	४	४७५१
कामं तु सरीरबलं	२	१३५४	कालम्मि विइयपोरिसि	१	१६४
कामं परपरितावो	५	५१०८	कालम्मि संतर णिरंतरं	५	४८९२
कामं पुरिसादीया	५	५२३७	कालसरीरावेक्खं	५	५३६१
कामं विपक्खसिद्धी	५	५२३४	कालस्स समयरूवण	१	१६३
कामं विभूसा खलु लोभदोसो	४	३९९५	कालाइक्कमदाणे	४	३६९९
कामं सकामकिच्चो	४	४४००	”	४	४५७४
कामं सव्वपदेसु वि	५	४९४४	कालातिक्कतोवट्टाण-	१	५९३
कायं परिच्चयंतो	२	९३१	कालातीते लहुगो	१	५९४
कायादि तिहिक्किक्कं	२	१६४२	कालिय पुव्वगए वा	५	५४२५
काया वया य ते चिय	२	१३०३	कालियसुआणुओगम्मि	१	७४४
”	५	४९७९	कालुट्टाई कालन्निवेसी	३	३०८३
कारगकओ चउत्थे	१	३२७	कालुट्टाईमादिसु	३	३१०२
कारगकरैतगाणं	४	३९४५	काले अपट्टुचंते	४	४८०५
			काले अभिगगहो पुण	२	१६५०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
काले उ अणुणाए	५	५२८२	किंचिमत्तगाही	१	३६९
कालेण अपत्ताणं	४	४२६२	किं छागलेण जंपह	६	६०७९
कालेण असंखेण वि	२	१२०२	”	६	६०८३
कालेणुवक्केमेण व	१	११०	किं जाणंति वरागा	४	४५७५
कालेणेवदिपुणं	४	४२६०	किं तं न होति अहं	४	३६३७
कालेणेषणसोधिं	५	४९५६	किं तुज्ज इक्कियाए	३	२३३८
कालो सिं अइवत्तइ	१	८००	किं ते पित्तपलावो	१	७९९
कावालिए य भिवखू	३	२८२२	किं दमओ हं भंते !	१	६३३
कावालिए सरक्खे	५	५१८७	किं देमि ति नरवई	१	४९८
कास त्तऽपुच्छियम्मी	१	६२३	किं नागओ त्थ तइया	२	१४१०
कासाइमाइ जं पुव-	१	६१३			टि० १
काहिइ अब्बोच्छित्तिं	२	१२४२	किं नागओ सि समणेहिं	३	२६५६
काहीयातरुणीसुं	३	२५७४	किं नागय त्थ तइया	२	१४१०
”	३	२५७९	किं नीसि वासमाणे	६	६०७०
काहीयातरुणेसु वि	३	२५८०	किं परिहरंति णणु खाणु-	६	६०७८
काहीयातरुणेसुं	३	२५६७	किं पिच्छह सारिक्खं	४	३७१२
किइकम्म भिक्खगहणे	२	१५०४	किं पि त्ति अन्नपुट्टो	१	७२३
किइकम्मं तीए कयं	३	२१८०	किं पेक्खह सारिक्खं	४	३७१२
किइकम्मं पि य दुविहं	४	४४१५			टि० १
किञ्चिरकालं वसिहिह	२	१३९३	किं मण्णे निसि गमणं	३	३०४४
”	२	१६३१	किं लक्खणेण अहं	४	३९५७
किच्छाहि जीवितो हं	५	५३२५	किं व न कप्पइ तुब्भं	४	४६७१
किडु तुअट्टण बाले	४	४६१२	किं वा मए न नायं	४	४३६४
किण्हं पि गेण्हमाणो	४	३८६८	कीयम्मि अणिदिट्ठे	४	४२०१
कितिकम्मं पि य दुविहं	६	६३९८	कीवस्स गोन्न नामं	५	५१६४
किन्नु विहारेणऽब्भुज्ज-	२	१२८२	कीस न नाहिह तुब्भे	१	६२४
किमियं सिट्ठम्मि गुरु	५	५५६४	कुओ एयं पल्लीओ	३	२९००
किरियातीतं णाउं	४	३७७८	कुच्छण भाय दयट्ठा	५	५९७२
किह उप्पन्नो गिलाणो	२	१९०८	कुट्टिमतलसंकासो	२	१७१४
किह भूयाणुवघातो	४	३८६१	कुट्टिस्स सक्कशादीहि	४	३८६५
किं आगओ सि णाहं	६	६१३९	कुडमुह उगलेसु व काउ	३	२३४२
किं आगय त्थ ते विंति	३	२७८१	कुडुंतर भित्तीए	४	४५५६
किं उवघातो धोए	२	१८६५	कुडुंतरस्स असती	४	३७५०
किं उवघातो हत्थे	२	१८६३	कुडुंतरियस्सऽसती	४	३७५०
किं कारणं चमटणा	२	१५८४			टि० ४
किं काहामि वराओ	२	१८८५	कुड्ढाइलिंपणट्ठा	३	२६४२
किं काहिइ मे विज्जो	२	१९७५	कुणह वयं धणहेउं	४	४५३०
किं काहिति ममेते	४	३७६४	कुणमाणा वि य चेत्ता	६	६२२९
किं गीयत्थो केवलि	२	९६१	कुणमाणो वि य कडणं	४	४५२६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
कु त्ति पुढवीय सण्णा	४	४२१४
कु त्ति य पुढवीसण्णा	४	४२१४
		टि० १
कुत्तीयपरुवणया	४	४२१३
कुत्तीय सिद्धनिण्हग-	४	४०३३
कुप्पवयणओसन्नेहिं	१	३४१
कुमुओयररसमुद्धा	२	१२४८
कुलडा त्ति ताव णेच्छत्ति	५	५९३७
कुलपुत्त सत्तमंतो	२	२०६२
कुलमाइकज्ज दंडिय	४	३८६६
कुलमादीकजाइं	२	१८००
कुलवंसम्मि पहीणे	५	४९४८
”	५	५२५४
कुलं विणासेइ सयं पयाता	३	३२५१
कुवणय पत्थर लेहू	२	९१५
कुवणयमादी भेदो	५	४९०५
कुवियं नु पसादेती	३	२१७६
कुविया तोसेयव्वा	१	३८३
कुव्वंताणेयाणि उ	५	५६०१
कुसपडिमाइ णियत्तण	५	५५०१
कुसमुट्टिएण एक्केणं	५	५५३२
कुंकुम भगुहं पत्तं	३	३०७४
कुंकुम तगरं पत्तं	३	३०७४
		टि० १
कुंथुपणगाइ संजमे	४	३८०९
कुंभारलोहकारे-	४	३८३८
कुंभी करहीए तथा	४	३४८२
कूरो नासेइ छुहं	५	५९९९
केइत्थ भुत्तभोगी	३	२४५६
केइ पुण साहियव्वं	५	५३२७
केइ सरीरावयवा	४	४५८१
केइ सुरूव दुरूवा	६	६१५९
केइ भणंति पुट्ठिं	२	१४६२
केइं सव्वविमुक्का	२	८३३
केण कयं कीस कयं	५	५५६६
केण हवेज्ज निरोहो	१	६९
		टि० १
केण हवेज्ज विरोहो	१	६९
केणस्सणीत्तं पिसियं	६	६१०१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
केणात्ति अभिप्पाएण	४	३६३६
केणेस गणि त्ति कतो	६	६१२३
केरिसगु त्ति व राया	६	६३८१
केवइयं कालसंजोगं	६	६४४९
केवतिय आस हत्थी	४	४८३३
केवलगहणा कसिणं	६	६४१५
केवलविन्नेयत्थे	२	९६६
केवलिणा वा कहिए	४	४५०८
केवलिणो त्तिउण जिणं	२	११८६
केसवअद्वबलं पण्ण-	५	५०२३
केसिंचि अभिगहिया	२	१६०६
केसिंचि इंदियाइं	१	२६
कोइं तत्थ भणिजा	३	२१५७
कोइं तत्थ भणेजा	४	४२७२
कोइं मज्जणगविहिं	२	१९३८
कोउअ भूइं पसिणे	२	१३०८
को कल्लाणं निच्छइ	१	२४७
कोकुइओ संजमस्स उ	६	६३१७
को गच्छेजा तुरियं	६	६३२८
को गेणहत्ति गीयत्थो	४	४०२९
को जाणइ को किरिसो	३	२४५५
कोट्टगमाइ रत्ते	२	८७२
कोट्टग सभा व पुव्वं	४	४३८५
कोट्टाइवुद्धिणो अत्थि	२	११७५
कोट्टाउत्ता य जहिं	४	३३९३
कोढ खए कच्छु जरे	५	५२४२
को तुव्वं आयरितो	३	३०१५
कोतूहल आगमणं	४	४३७३
कोतूहलं च गमणं	५	४९१८
को दोसो एरंडे	१	२१६
को दोसो को दोसो	३	२८७१
को दोसो दोहिं भिन्ने	२	९८९
कोइवपलालमाइं	२	८४२
को नाम सारहीणं	२	१२७५
को नियमो उ तलेणं	२	८५७
को पोरुसी य कालो	४	४०००
कोमुइभूया संगामिया	१	३५६
		टि० १
कोमुइया संगामि [य] या य	१	३५६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
कोयव पावारग दा-	४	३८२३	खामित-वोसविताइं	६	६११८
कोलालियावणो खलु	४	३४४५	[,,]	६	६१२८]
कोलुपरंपर संकलि	१	५७५	खामिय वितोसिय विणा-	३	२६७८
को वोच्छिइ गोलणो	२	१९६४	खामिय-वोसवियाइं	६	६१२८
कोसग नहरखट्टा	३	२८८५	[,,]	६	६११८]
कोसंबाऽऽहारकते	३	३२७५	खामितस्स गुणा खलु	२	१३७०
कोसाऽहिसल्लकंटग	३	२८८९	खित्तवहिया व भाणे	२	१९०४
कोहाई अपसत्थो	४	४२४५	खित्तम्मि उ अणुयोगो	१	१६२
कोहो माणो माया	२	८३१	खित्तम्मि उ जावइए	१	३४
			खित्तम्मि जम्मि खित्ते	४	४२४४
			खित्तस्स उ पडिलेहा	२	२०५२
			खित्तं वत्थुं सेतुं	४	४७६४
			खित्ताइ मारणं वा	५	५७२४
			खित्ताऽऽरक्खिणिवेयण	५	५४३२
			खित्ते काल चरित्ते	२	१६३४
			[इश्यतां "खित्ते काल चरित्ते" गाथा]		
			खित्तेण य कालेण य	४	४२४६
			खित्ते भरहेरवए	१	१४०
			खित्तेहिं बहू दीवे	१	१६१
			खित्तोगाहप्पमाणं	४	४६५३
			खिवणे वि अपावंतो	२	९१६
			खिसाए होंति गुरुगा	४	४१४६
			खिसावयणविहाणा	६	६१२५
			खिसिजइ हम्मइ वा	२	१२६०
			खीणकसाओ अरिहा	२	१७८१
			खीणम्मि उदिन्नमी	१	१२१
			खीणेहि उ निव्वाणं	३	२६८४
			खीरदहीमादीण य	५	५३००
			खीरमितपोमालेहिं	१	२२८
			खीरमिव रायहंसा	१	३६६
			खीरं वच्छुच्छिट्टं	२	१७४५
			खुड्डा ! जणणी ते मता	६	६०७५
			खुड्डं व खुड्डियं वा	५	५०९५
			खुड्डी थेराणऽप्पे	३	२९८८
			खुड्डी धावण झुसिरे	१	४५५
			खुदो जणो णत्थि ण यावि दूरे	३	३२३९
			खुरअग्गिमोयगोच्चार-	१	५८
			खुलए एगो बंधो	४	३८७०
			खुहिया पिपासिया वा	४	४५९३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
खेत्ततो निवेशणाई	२	८६८ टि० ४
खेत्तबहि भद्रजोयण	२	१८९४
खेत्तम्मि खेत्तियस्सा	५	५३९४
खेत्तम्मि य वसहीय य	४	४६५४
खेत्तरसंतो दूरे	४	४८४६
खेत्तं चलमचकं वा	४	४८४४
खेत्तं तिहा करित्ता	२	१४८२
खेत्तंतो खेत्तबहिया	५	५८३८
"	५	५८४२
खेत्तं वत्थुं धण धन्न	२	८२५
खेत्तं सेउं केउं	२	८२६
खेत्तादस्कोविओ वा	३	२७३१
खेत्ते काल चरित्ते	२	१४१३
"	२	१४२९
["]	२	१६३४]
खेत्ते जं बालादी	३	३०७५
खेत्ते निवेशणाई	२	८६८
खेत्ते भरहेरवएसु	२	१४३१
खेत्तोयं कालोयं	२	९५८
खेत्तोवसंपयाए	५	५४०८
खेयविणोओ साहस-	२	१२८९
खेयविणोओ सीसगुण-	२	१२१५
खोल्लतयाईसु रओ	२	९१२
ग		
गहूठाणभासभावे	१	७५१
गहू भास वत्थ हत्थे	५	५१४६
गएहिं छहिं मासेहिं	६	६४७६
"	६	६४७७
गच्छइ विचारभूमाइ	२	१२६५
गच्छगय निगए वा	५	५६८९
गच्छगहणेण गच्छो	३	२८६५
गच्छपरिरक्खणट्टा	४	४५४२
गच्छम्मि उ एस त्रिही	२	१६५६
गच्छम्मि उ पट्टविए	५	५७८२
गच्छम्मि एस कप्पो	२	१५८३
गच्छम्मि णियमकज्जं	४	४५३४
गच्छम्मि पिता पुत्ता	५	५२५१
गच्छम्मि य णिम्माया	६	६४८३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
गच्छसि ण ताव गच्छं	६	६०८४
गच्छा अणिगयस्सा	५	५७६२
गच्छे जिणकप्पम्मि य	२	२१०९
गच्छे सबालुवुद्धे	४	४२९३
गच्छो अ अलद्धीओ	१	७४०
गच्छो य दोन्नि मासे	५	५७६८
गह्हा कुडंग गहणे	३	२१९७
गणओ तिन्नेव गणा	२	१४३५
गणगोट्टिमादिभोज्जा	४	३६४९
गणचित्तगस्स एत्तो	४	३९८८
गणणाए पमाणेण य	४	४००२
गणधर एव महिद्धी	५	४९८२
गणत्तिवखेवित्तरिओ	२	१२८५
गणमाणओ जहन्ना	२	१४४३
गणहर आहार अणुत्तरा	२	११९७
गणहरथेरकयं वा	१	१४४
गणि आयरिए सपदं	३	२१४३
"	५	५८३१
गणि गणहरं ठवित्ता	२	१३६७
गणिगा मरुगीऽमच्चे	१	२६२
गणिणिअकहणे गुहगा	२	२०८४
गणिणिसरिसो उ थेरो	३	२४११
गणिवस भगीतपरिणाम-	२	१०३०
गणि वायए बहुस्सुए	६	६०९०
गणि ! वायग ! जिट्टज्ज !	४	४४८९
गणोवह्विपमाणाइं	६	६४५८
गती भवे पच्चवलोइयं च	५	५१४५
गमणं जो जुत्तगती	३	३०७८
गमणाऽऽगमण विचारै	६	६४२६
गमणाऽऽगमणे गहणे	१	४७५
"	५	५८६९
गमणे दूरे संकिय	४	३६८४
गम्मइ कारणजाए	४	३७२१
गव्वो अवाउडत्तं	५	५९६६
गव्वो णिम्मइवता	४	३८५६
गहणं च गोम्मिएहिं	४	३९०१
गहणं तु अहागडए	३	२३७०
गहणं तु संजयस्सा	५	५१५७
गहणे चिट्ठ णिसीयण	४	३८०८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
गह्वद्गणो आहारो	१	६७६	गिण्हद् णामं एगस्स	५	५५४७
गहिण् भिवखे भोत्तुं	२	१६७१	गिण्हणे गुरुगा छम्मास	३	२५००
गहिण् व भगहिण् वा	४	४२६१	गिण्हंतगाहमाणं	१	२३३
गहिओ भ सो वराओ	३	२२८१	गिण्हंति वारएणं	४	३५८४
गहियमणाभोएणं	५	६०५७	गिण्हंति सिज्झियाओ	२	१७२५
गहियम्मि वि जा जयणा	४	३४१३	गिण्हामि अप्पणो ता	२	१५९६
गहियं च अहाघोसं	६	६०९१	गिम्हासु चउरो पडला	४	३९७५
गहियं च णेहिं धणं	४	३३५६			टि० २
गहियं च तेहिं उदगं	४	३४२७	गिम्हासु तिन्नि पडला	४	३९७४
गहियाऽऽउहप्पहरणा	४	३३९१	गिम्हासु पंच पडला	४	३९७६
गहियाऽगहियविसेसो	४	४५१०	गिम्हासु होंति चउरो	४	३९७५
गंडी कच्छति सुट्टी	४	३८२२	गिरिजन्नगमाईसु व	३	२८५५
गंडी कच्छभ सुट्टी	४	३८२२	गिरिनद्धतलागमाई	३	२९६१
		टि० १	गिरिनतिजन्नातीसु व	३	२८५५
गंडीकोढखयाई	२	१०२४			टि० ४
गंतच्चदेसरागी	३	३०६७	गिरिनदि पुण्णा वाला-	५	५६४६
गंतुमणा अन्नदिसिं	३	३१५३	गिरिसरियपत्थरेहिं	१	९७
गंतुं दुचक्कमूलं	१	४९७	गिलाणतो तत्थऽतिभुंजणेण	३	३१६७
गंतूण गुरुसगासं	२	१५२२	गिहवासे अत्थसत्थेहिं	१	३८८
गंतूण पडिनियत्तो	२	१८५०	गिहवासे वि वरागा	५	५०९०
गंतूण पुच्छिऊण य	४	४३०२	गिहि अण्णत्तिथि पुरिसा	६	६१७७
गंतूण य पण्णवणा	३	२९४८	गिहिउग्गहसामिजडे	४	४७६३
गंभद्द अपरिभुत्ते	४	४१६७	गिहिण्णसु पच्छकम्मं	५	५२४३
गंभीरमहुरफुडविसय-	३	२६०१	गिहिगम्मि अण्णच्छंते	३	२९५१
गाउअ दुगुणादुगुणं	४	३४४०	गिहि जोइं मग्गतो	३	२९४९
गाउय दुगुणादुगुणं	४	३४६६	गिहिणं भणंति पुरओ	३	२९४७
गाथा अद्धीकारग	४	४५६९	गिहिणिस्सा एगागी	५	५९२७
गामनगराइएसुं	३	२१२५	गिहियाणं संगारो	४	४७१७
गामऽऽभासे बद्री	५	५२९८	गिहिलिंग अन्नलिंगं	१	७५८
गामाइयाण तेसिं	४	४८४०	गिहिलिंगस्स उ दोण्णि वि	५	५१२२
गामाणुगामियं वा	३	३१५२	गिहिसंति भाण पेहिय	२	१७२९
गामेणाऽऽरणेण व	६	६२७६	गीएण होइ गीई	१	६९०
गामेय कुच्छिएऽकुच्छिए	३	२३९१	गीतऽजाणं असती	६	६२८३
		टि० ७	गीयत्थग्गहणेणं	२	१८२७
गामेय कुच्छियाऽकुच्छिया	३	२३९१	”	२	१८६६
गारविण् काहीण्	२	१७०३	”	३	२९०८
गावो तणाति सीमा	२	१०९६	गीयत्थपरिग्गहिते	१	४९५
गावो वयंति दूरं	२	१०९७	गीयत्थे आणयणं	२	१९३६
गाहिस्सामि व नीए	३	२७५४	गीयत्थे ण मेलिज्जइ	५	५४६२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
गीयत्थेण सयं वा	२	१०२२
गीयत्थे पन्वावण	५	५१४०
गीयत्थेसु वि एवं	४	३३६१
गीयत्थेसु वि भयणा	२	१८४७
गीयत्थो जतणाए	५	४९४६
गीयत्थो य विहारे	१	६८८
गीयमगीतो गीते	५	५४५९
गीयमगीया अविगीय-	३	३०१२
गीयं मुणितेगट्टं	१	६८९
गीयाण विमिस्साण व	५	५४६०
गीयाणि य पढियाणि य	३	२६००
गीया पुरा गंतु समिक्खियम्मि	४	३३०९
गुज्झंगम्मि उ वियडं	६	६२६७
गुज्झंगवदणकक्खोरु-	४	३७७६
गुणदोसविसेसन्नू	१	३६५
गुणसुट्टियस्स वयणं	१	२४५
गुत्ता गुत्तदुवारा	२	२०५८
गुत्ते गुत्तदुवारे	३	३२२५
”	३	३२३६
गुम्मेहि आरामवरम्मि गुत्ते	४	३५१३
गुरुओ गुरुअतराओ	५	६०३९
[”	६	६२३५]
गुरुओ चउलहु चउगुरु	५	५०७७
गुरुगं च अट्टमं खलु	५	६०४३
”	६	६२३९
गुरुगा अचेत्तिगाणं	५	५९३८
गुरुगा अहे य चरमत्तिग	१	५३३
गुरुगा आणालोवे	३	३१२२
गुरुगा पुण कोडुंवे	२	८९४
गुरुगा बंभावाए	१	५९०
गुरुगा य गुरुगिलाणे	४	४००९
गुरुगा य पगासम्मि उ	४	३४६४
गुरुगो गुरुगतारागो	६	६२३५
[”	५	६०३९]
गुरुगो य होइ मासो	५	६०४१
गुरुणो (णं) भुत्तुव्वरियं	५	५००२
गुरुणो व अप्पणो वा	५	५१७४
गुरुतो य होइ मासो	६	६२३७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
गुरु पच्चक्खायासदु	२	१६६४
		टीका पाठा०
गुरु पाहुण खम दुब्बल	४	४००८
गुरुभत्तिमं जो हिययाणुकूलो	५	५०००
गुरुमादीण व जोगं	५	५८७३
गुरुयं लहुयं मीसं	३	२६८५
गुरुसज्जलओ सज्जं-	५	५४२१
गुरुसारक्खणहेउं	३	३००६
गुरुस्स आणाए गवेसिऊणं	४	४१६६
गूढछिरागं पत्तं	२	९६७
गूढसिणेहं उल्लं	५	६००९
गूहइ भायसभावं	२	१३०७
गेण्हण गहिए आलोयण	५	५८०२
गेण्हण गुरुगा छम्मास	२	९०४
गेण्हणे गुरुगा छम्मास	५	५०९३
”	३	२७७६
गेण्हंतीणं गुरुगा	२	१०४४
गेण्हंतु पूया गुरवो जदिट्टं	४	४३२०
गेण्हंतेसु य दोसु वि	४	३३७८
गेलण्णमाईसु उ कारणेसू	४	३६५२
गेलण्णेण व पुट्टा	५	४९६७
गेलण्णेण व पुट्टो	५	५०४१
गेलन्न तेणग नदी	४	४७२७
गेलन्नऽद्धाणोमे	२	१०५८
गेलन्न रोमि असिवे	४	४७९९
गेलन्नं पि य दुविहं	२	१०२५
गोउल विरूवसंखडि	२	१७२०
गोच्छक पडिलेहणिया	४	३९८३
गोजूहस्स पडागा	५	५२०२
गोडीणं पिट्टीणं	४	३४१२
गोणाइहरण गहिओ	२	१२७०
गोणादीवाघाते	४	४८०८
गोणे य तेणमादी	३	२८४२
गोणे य साणमाई	४	३४४१
गोणे य साणमादी	४	३३५२
गोणे साणे व्व वते	५	५९४०
गोमंडल धन्नाई	२	९४३
गोम्मिय भेसण समणा	४	४३८६
गोथर साहू हसणं	६	६३२६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
गोरसभाविय पोत्ते	३	२८९२
गोवाङ्गण वमहिं	४	३५२३
गोवालवच्छवाला-	४	४६०५
घ		
घट्टिजंतं वुच्छं	२	५२७५
घट्टेउं सच्चित्तं	५	५३८०
घट्टाह इयरखुडे	२	१७८८
घडसहे घ-ड-ऽकारा	१	६३
घडिण्यरं खलु धणं	२	८२८
घडिमत्ततो लिच्छं	३	२३६३
घणकुट्टा सकवाडा	२	२०५९
घण मसिणं गिरुवहयं	४	३८८२
घणं मूले शिरं मज्जे	४	३९७७
घम्मम्मि पवायट्टा	३	२२४२
घयकिट्टविससंगंधा	५	५९१६
घयघट्टो पुण विगई	२	१७१०
घरकोइलिया सप्ये	३	२३५४
घुन्नइ गई सदिट्ठी	५	६०५३
घेत्तव्वगं भिण्णमहिच्छित्तं ते	४	३९३०
घेत्तुं जहक्कमेणं	४	४३६७
घेत्तूण गित्ति पलायण	५	५८५८
घेत्तंति चसहेणं	३	२६७७
घोडेहि व धुत्तेहि व	४	३७३५
घोसो त्ति गोउलं ति य	५	४८७८
च		
चउकण्णं होज रहं	२	२०८८
चउगुरुका छगुरुका	३	२५२१
चउगुरुग छ च लहु गुरु	३	२४७८
”	४	३८९८
चउठाणठितो कप्पो	६	६३५९
चउण्हं उवरि वसंती	२	२१०७
चउत्थपदं तु विदिन्नं	३	२५८६
चउथो पुण जसकित्ति	४	४६५७
चउदसपुव्वी मणुओ	१	१३८
चउदसविहो पुण भवे	२	१११२
चउधा खलु संवासो	४	४१९२
चउपादा तेगिच्छा	२	१९३७
चउपाया तेगिच्छा	२	१९७४
चउभंगो अणुण्णाण्ण	१	७९१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
चउभंगो गहण पक्खे-	२	९८१
चउभागऽवत्तेसाण्ण	२	१६६४
टीका पाठा०		
चउमरुग विदेसं साह-	२	१०१३
चउमूल पंचमूलं	४	३४२९
चउरंगवग्गुरापरि-	४	३८२८
चउरंगुलं विहत्थी	४	३९८२
चउरो ओदइअम्मी	१	६८४
चउरो गुरुगा लहुगा	४	३६८३
चउरो चउगुरु अहवा	३	२७००
चउरो चउत्थभत्ते	५	५३६०
चउरो य अगुग्घाया	४	३६८६
चउरो य दिग्घिया भागा	३	२८३३
चउरो य हुंति भंगा	६	६२२४
चउरो लहुगा गुरुगा	१	५०२
”	२	१९९१
”	२	१९९३
”	२	१९९५
”	२	१९९७
”	३	२५३८
चउरो विसेतिया वा	४	३४७९
चउलहुगा चउगुरुगा	१	५३८
चउवग्गो वि हु अच्छउ	२	१०७२
चउहाऽलंकारविउठिवण्ण	३	२३०५
चउहि ठिता छहि अठिता	६	६३६०
चक्कागं भज्जमाणस्स	२	९६८
चहुग सराव कंसिय	२	१९५९
चत्तारि अहाकडण्ण	४	४०३१
चत्तारि छ च लहु गुरु	३	२४७७
”	४	३८९४
चत्तारि णवग जाणंत-	४	४६६३
चत्तारि दुवाराइं	१	२५६
चत्तारि य उक्कोसा	४	३९६६
चत्तारि य उग्घाता	३	२४७३
चत्तारि य उग्घाया	३	२४७१
”	३	२५३६
चत्तारि समोसरणे	४	४२६४
चम्मकरगसत्थादी	३	३०५८
चम्मतिगं पट्टहुगं	४	४०९८

गाथा	विभागः	सांख्याङ्कः	गाथा	विभागः	सांख्याङ्कः
चम्भमि सलोममि	४	३८०७	चिट्टित्ति णिसीइत्ता	४	३६८८
चम्भं चेवाहिकयं	४	३८४७	चिट्टित्तु निसीइत्ता	३	२३९९
चम्माइलोहगहणं	३	२८८२			टि० ३
चरगाई बुग्गाहण	१	७००	चिरपव्वइओ तिविहो	१	४०३
चरणकरणप्पहीणे	५	५४६५	चिरपाहुणतो भगिणिं	४	४५७९
चरणकरणसंपन्ना	२	११११	चित्तंतो वइगादी	५	५३६४
चरणोदासीणे पुग	४	४४६२	चिताइ दट्टुमिच्छइ	३	२२५८
चरमे पदमे विइए	३	२१८७			टि० ५
चरमे विगिंचियव्वं	५	५९११	”	४	३४९७
चरमे वि होइ जयणा	२	१६९१	चिंता य दट्टुमिच्छइ	३	२२५८
चरित्तट्ट देसे दुविहा	५	५४४०	चित्तेइ दट्टुमिच्छइ	३	२२५८
चरिमे परिताविय पेज्ज	२	१४८५			टि० ५
चरिमो बहिं न कीरइ	४	४४१३	चित्तेइ वादसत्थे	५	५६९७
चलचित्तो भावचलो	१	७६७	चिंधट्टा उवगरणं	५	५५३६
चलजुत्तवच्छमहिया-	१	५०८	चिंधेहि आगमेउं	१	५६३
चंक्रमणं निलेवण	३	२३९५	चीयत्त कक्कडी कोउ	२	१०५१
चंक्रमणाई सत्तो	२	१३१९	चुण्णाइविंटलकए	३	२२१९
चंक्रमणे पासवणे	४	४४४३	चेइघरुइस्सए वा	५	५५४८
चंक्रमणे पुण भइयं	४	४४५७	चेइहुम पेड छंदग	२	११८०
चंक्रमियं ठियं जंपियं	३	२५९८	चेइय आहाकम्मं	२	१७७३
		टि० १	चेइय कडमेगट्टं	४	३६५६
चंक्रमियं ठियं मोडियं	३	२५९८	चेइय पूया राया-	२	१७९०
चंगोड णउलदायण	५	५११६	चेयणमचित्त मीसग	१	६८१
चंदगुत्तपपुत्तो य	१	२९४	चेयणमचेण भाविय	१	७९८
”	३	३२७६			टि० १
चंदुज्जोवे को दोसो	३	२८६१	चेयणमचेयण भाविय	१	७९८
चंपा अणंगसेणो	५	५२२५	चेयणमचेयणं वा	६	६२३१
चाउम्मासुक्कोसे	१	६०६	चेयणस्स उ जीवा	१	१८
”	२	१८३०	चेलट्टे पुट्ट भणिते	४	४१५१
”	४	३८८८	चेल्लेहि विणा दोसं	४	४१४९
”	६	६४३३	चोभग जिणकालमिंम	२	१७६८
चाउल उप्पोदग तुयरे	४	४०३७	चोएइ अजीवत्ते	२	९८६
चाउस्सालघरेसु व	४	३२९९	चोएइ धरिज्जंते	५	५२७५
चारभड घोड मिटा	२	२०६६	चोएइ रागदोसा	१	२११
चारिय चोराऽभिमरा	६	६३९५	चोएइ रागदोसे	५	५७६१
चारियसमुदाणट्टा	४	४६९३	चोएइ वणकाए	२	९७६
चारो त्ति अहपसंगा	३	२७५९	चोदगवयणं भप्पा-	५	५३०६
चिक्खल्लासअसिवा-	४	४२९१	चोदणकुविय सहमिणि	४	४७४७
चिट्टण निसीयणे या	३	२३९९	चोहसग पण्णवीसो	४	४०७९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
चोहस दस य अभिजे	१	१३२	छण्हं जीवनि कायाणं	६	६४१९
चोयग ! एताए चिय	४	४०५४	”	६	६४२०
चोयग ! कन्नसुहेहिं	२	८५४	छत्तंतियाए पगयं	१	३९९
चोयग ! गुरुपविसिद्धे	३	२८१३	छन्नवहणट्ट मरणे	३	२३८१
चोयग ! तं चेव दिणं	२	१४०९	छन्नालयमिम काऊण	१	३७४
चोयग ! दुविहा असई	४	४०५१	छप्पइयपणगरक्खा	४	३६६७
चोयग ! निहयतं चिय	२	९८३	छ पपुरिसा मज्झ पुरे	२	९२६
चोयग पुच्छा उस्सा-	१	७१५	छम्भागकए हत्थे	४	४०४४
चोयग पुच्छा गमणे	२	१९१४	छम्मास अपूरित्ता	१	७६८
चोयग पुच्छा दोसा	४	४३६९	छम्मासे आयरिओ	२	१९९८
चोयगवयणं गंतूण	१	४८३	”	२	२००१
चोयगवयणं दीहं	२	१४८७	छम्मासे पडियरिउं	६	६२१८
चोयावेइ य गुरुणा	५	५४५५	छलहुए ठाइ येरी	३	२४१०
चोरु त्ति कहुय दुब्बो-	४	३३५०	छलहुगा उ णियत्ते	६	६०७७
			छविवहकप्पस्स ठित्ति	६	६४८८
			छविवह सत्तविहे वा	१	२७४
			छवीहीओ गामं	२	१४००
			छहिं निप्फजइ सो ऊ	२	९७७
			छंदिय गहिय गुरूणं	५	५१५८
			छंदिय सयंगयाण व	३	२८५६
			छादेति अणुकुयिते	४	४०८८
			छायाए नालियाइ व	१	२६१
			छाया जहा छायावतो णिवद्धा	४	३६२८
			छारेण छंछिताइं	४	३३१२
			छिक्खस्स व खइयस्स व	२	१३३७
			छिज्जंते वि न पावेज्ज	१	७११
			छिण्णावात्त किलंते	५	५६११
			छिन्नमच्छिन्ना काले	२	१६८३
			छिन्नमत्तो कप्पति	४	३६४३
			छिन्नमिम माउगंते	४	३९५६
			छिन्नाइबाहिराणं	३	२३१५
			छिन्नेण अछिन्नेण व	३	३०५२
			छिहंलिं तु अणिच्छंते	५	५१७९
			छिंडीइ पञ्चवातो	३	२६५३
			छिंडीए अवंगुयाए	३	२६५५
			छिंदंतस्स अणुमईं	२	१७८९
			छुभणं जले थळातो	५	५६२३
			छुभमाण पंचकिरिए	२	९१०
			छेओ न होइ कग्हा	५	४९७०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
छेदणे भेयणे चैव	५	४८९९	जइ ताव पिहुगमाई	२	१०८२
छेदो छगुरु छलहु	३	२९१४	जइ ता सणप्फईसुं	३	२५४६
छेदो मूलं च तथा	३	२५२२	जइ तिन्नि सब्बगमणं	२	१५१४
”	३	२५३९	जइ तेसिं जीवाणं	४	३८३०
छेलिय सुहवाहत्ते	६	६३२४	जइ विटुंवा सिद्धी	२	१००४
छोटुं अणाहमडयं	५	५२२१	जइ देतऽजाइया जा-	३	२९७६
		टि० २	जइ धम्मं अकहेत्ता	२	११३९
छोट्टणऽणाहमडयं	५	५२२१	जइ नत्थि कओ नामं	१	७२९
छोट्टण दवं पिजइ	४	३४१९	जइ नाणयंति जोइं	३	२९४१
			जइ नाम सूइओ मि	४	४५४६
			जइ निह्वेमगंधं	२	१७४०
			जइ नीयमणापुच्छा	५	५५६३
			जइ पज्जणं तु कम्मं	२	१७६७
			जइ परो पडिसेविजा	३	२७०२
			[”	५	५७३८]
			जइ पवयणस्स सारो	१	२४३
			जइ पंच तिन्नि चत्तारि	२	१५१८
			जइ पुण अणीणिओ वा	५	५५४०
			जइ पुण अत्थिज्जंता	४	४४०७
			जइ पुण खद्धपणीए	२	१४८८
			जइ पुण जुम्मा थेरा	२	१५२९
			जइ पुण तेण ण दिट्ठा	४	४७३०
			जइ पुण पव्वावेती	२	१०६३
			जइ पुण पुरिमं संघं	५	५३४६
			जइ पुण सब्बो वि डित्तो	३	२४८३
			जइ पुण संथरमाणा	४	४८४९
			जइ पुण होज्ज गिलाणी	६	६२७४
			जइ पोरिसित्तया तं	५	५२७२
			जइ बारस वासाइं	२	१२२०
			जइ बुद्धी चिरजीवी	४	४३४३
			जइ भागगया मत्ता	३	२५१५
			जइ भुत्तुं पडिसिद्धो	५	६०१३
			जइ मे रोयति गिणहध	४	४१६३
			जइ भोयणमावहती	४	४०७३
			जइमं साहुसंतर्गि	५	५७१५
			जइ मूलऽगपळंवा	२	८५३
			जइ रज्जाओ भट्टो	१	६३५
			जइ रत्तो भज्जाए	१	६३४
			जइ वा कुडीपडालिसु	४	४८६७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जइ वा सव्वनिसेहो	२	८१३	जति दोण्णि तो णिवेदित्तु	३	३२१३
जइ वा हत्थुवघाओ	१	४८५	जति दोसो तं छिदति	६	६४३०
जइ वि अणंतर खेत्तं	२	१५२०	जति नेवं तो पुणरवि	१	४८६
जइ वि निबंधो सुत्ते	२	१००१	जति परो पडिसेविज्जा	५	५७३८
जइ वि पगासोऽहिगओ	२	१२२३	["]	३	२७०२]
जइ वि य उप्पज्जंते	२	१३८७	जति पुण सो वि वरिज्जेज्ज	१	७४
जइ वि य न प्पडिग्गिद्धं	३	२८३९	जति मं जागह सामिं	३	३२८६
जइ वि य पिपीलियाइं	३	२८६४	जति रिक्को तो दवमत्त-	५	५३१०
जइ वि य पुव्वममत्तं	२	१३४५	जति या ण णिव्वहेज्जा	६	६२८४
जइ वि य फासुगदव्वं	३	२८६३	जति वि य तिट्ठाणकयं	१	२२
जइ वि य भूयावादे	१	१४५			टि० ३
जइ वि य महव्वयाइं	२	२१०३	जति सव्वसो अभावो	५	४९४७
जइ वि य वत्थू हीणा	१	२०६	जति सव्वं उद्विसिउं	५	५३४५
जइ वि य सनामसिव परि-	२	१३४०	जति सिं कज्जसमत्ती	४	४६३१
जइ वि य होज्ज वियारो	३	२२८६	जत्तियमित्ता वारा	४	३८५५
जइ वि हु सम्मुप्पाओ	२	१११८	जत्तियमेत्ता वारा	४	३८३१
जइ स च्चैव य इत्थी	३	२५५३	जत्तो दिसाए गामो	५	५५३१
जइ समगं दो वइगा	४	४८६२	जत्तो दुस्सीला खलु	२	२०६५
जइ सव्वं वि य नामं	१	७३०	जत्तो पाए खेत्तं	२	१५३८
जइ सव्वे गीयत्था	३	२९३७	जत्थ अचित्ता पुट्ठी	५	५६५०
जइ संजमो जइ तवो	२	२०११	जत्थ अपुव्वोसरणं	२	११७७
जइ सीसम्मि ण पुंछति	६	६१७५	”	२	११९५
जइ से हवेज्ज सत्ती	२	१६६७	जत्थ उ जणेण णातं	४	४१३५
जइ होहिति बहुगाणं	४	४२२८	जत्थ उ देसग्गहणं	४	३३२५
		टि० १	जत्थऽप्पतरा दोसा	३	२२७६
जक्खो च्चिय होइ तरो	४	४७७६	जत्थऽप्पयरा दोसा	३	२३२२
जच्चाइंहिं अवन्नं	२	१३०५	जत्थ मइं ओगाहइ	१	२३२
ज च्चैव य जिणकप्पे	२	१४३९	जत्थऽम्हे पासामो	१	४३४
जहुत्तणेण हंदिं	६	६४०४	जत्थऽम्हे वच्चामो	१	४३४
जहुत्तादी तेरिच्छे	६	६२०४			टि० २
जहुं खगो महिसे	३	२९२३	जत्थ य नत्थि तिणाइं	५	५५३५
जहुं महिसे चारी	२	१५८९	जत्थ वि य गांतुकामा	३	२७८८
जहुं जं वा तं वा	२	१५९०	जत्थ विसेसं जाणंति	३	२९१०
जणरहिणु बुज्जाणे	३	२५९१	जत्थाहिबईं सूरो	२	२०५६
जणलावो परगामे	५	५२९५	जत्थुप्पज्जति दोसो	५	५०११
जति एयविप्पहूणा	५	५२८०	जमिदं नाणं इंदो	१	१७
["]	५	५३०४]	जमियं पगयं नाणं	१	१७
जति ताव लोइय गुरुस्स	५	५३०५			टि० १
जति दिवसे संचिव्वखति	५	५५५६	जम्मणत्तक्खमणेसु य	२	१२२७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जम्मणनिक्खमणेसु य	३	३२६६	जह चेव अगारीणं	३	२२९४
जम्मणसंतीभावेसु	२	१४१५	जह चेव अन्नगहणे	२	८९०
जग्हा उ मोयनो अभि-	१	५९	जह चेव इत्थियासुं	३	२५७५
जग्हा खलु पडिसेहं	२	८२२			टि० ३
जग्हा तु हाथमत्तेहिं	२	१८६४	जह चेव य इत्थीसुं	३	२५७५
जग्हा धारइ सिजं	४	३५२४	जह चेव य पडिवंधो	३	२६२९
जग्हा पढमे मूलं	३	२४८१	जह चेव य पडिसेहे	६	६१६४
"	३	२५२३	जह चेव य पुरिसेसुं	३	२५७२
"	३	२५४०	जह जह करेसि नेहं	३	२२६९
जग्हा य एवमादी	४	४१५८	जह जह सुयमोगाहइ	२	११६७
जय गमणं तु गतिमतो	६	६३५३	जह जाइरूवधातुं	५	५६८६
जयवि य तिट्ठण कयं	१	२२	जह ठवणिंदो थुव्वइ	१	१९
जलजा उ असंपाती	३	२४०२	जह णहाउत्तिण गओ	२	११४७
जलथलपहेसु रयणा-	५	५८५७	जह ते अणुट्टिहंता	४	४४३४
जलपट्टणं च थलपट्टणं	२	१०९०	जह पढमपाउसम्मि	५	५१५५
जलमलपंकियाण वि	३	२५९९	जह पारगो तह गणी	२	१०१७
जवमज्झ मुरियवंसे	३	३२७८	जह कुंफुमा हसहसेइ	२	२०९९
जव राय दीहपट्टो	२	११५५	जह भणिय चउत्थस्स य	५	५८४५
जस्स मूलस्स कट्टातो	२	९७१	जह भमरमहुयरिगणा	२	१८७३
"	२	९७२	जह मयणकोद्वा ऊ	१	१०९
जस्स मूलस्स भग्गस्स	२	९६९	जह वा णिसेगमादी	५	५१९६
"	२	९७०	जह वा तिण्णि मणूसा	१	१०२
जस्सेव पभावुम्मि-	४	३६४२	जह वा सहीणरयणे	३	२१५१
जह अत्तट्टा कम्मं	४	४२०७	जह सपरिकम्मलंभे	४	४०५६
जह अप्पगं तहा ते	५	५४९५	जह सच्चजणत्रएसुं	१	२०५
जह भग्हे तह भन्ने	२	१५१७	जह सूरस्स पभावं	२	११३६
जह अरणीम्मिभविओ	१	२२५	जह सेज्जाऽणाहारो	३	२९६९
जह अहगं तह एते	५	५४९५	जह सो वीरणसदओ	४	४२३०
		टि० १	जह हासखेडुआगार	३	२५४३
जह इंदो त्ति य एत्थं	१	११	जह हेमो उ कुमारो	५	५१५३
जह उ कडं चरिमाणं	४	४२१०	जहा जहा अप्पतरो से जोगो	४	३९२६
जह एस्स एत्थ वुट्ठी	२	१७०१	जहितं पुण ते दोसा	३	३२१७
जह कारणम्मि पुण्णे	५	५६५५	जहियं एस्सणदोसा	५	५४४१
जह कारणे अणहारो	५	६०११	जहियं च अगारिजणो	२	२०७२
जह कारणे तद्विस्सं	५	६०३०	जहियं तु अणाययणा	५	५९२१
जह कारणे निद्धोमं	४	३८४१	जहियं दुस्सीलजणो	२	२०५७
जह कारणे पुरिसेसुं	३	२५७३	जहिं अप्पतरा दोसा	३	२५४९
जह कोत्ति अमयरुक्खो	६	६०९२	जहिं पुरिसो आहारो	५	६०५६
जह गुत्तस्सिरियाइं	४	४४५०	जहिं गुरुगा तहिं लहुगा	४	३८२५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा.	विभागः	गाथाङ्कः
जहिं नरिथ सारणा वारणा	४	४४६४	जं दिसि विगद्धितो खलु	५	५५५५
जहिं लहुगा तहिं गुरुगा	२	८८०	जं दिसि विगद्धियं खलु	५	५५५५
जहुत्तदोसेहिं विवज्जिया जे	४	३५१८			टि० २
जं अजियं चरित्तं	३	२७१५	जं देउलादी उ गिवेसणस्सा	४	३५०५
”	५	५७४७	जं पि न वच्चति दिसि	२	१५१३
जं अजियं समीख-	३	२७१४	जं पि य दारं जोगं	१	२१७
”	५	५७४६	जं पि य पए णिसिद्धं	४	३३२८
जं अज्जाणी कम्मं	२	११७०			टि० २
जं अब्भुविच्च कीरइ	१	१८३	जं पुण खुहापसमणे	५	६०००
जं आवणमज्झम्मी	३	२२९८	जं पुण तेण अदिट्ठे	४	३६०२
जं आहडं होइ परस्स हत्थे	४	३६२६	जं पुण तेसिं चिय भायणेसु	४	३६०१
जं इच्छसि अप्पणतो	४	४५८४	जं पुण दुहतो उसिणं	५	५९१३
जं इत्थं तुह रोयइ	५	६०४५	जं पुण पढमं वत्थं	३	२८३०
जं एत्थ अग्हे सब्वं	२	१९४०	जं पुण सच्चित्तानी	५	५३८२
जं कट्टकम्ममाइसु	३	२४५२	जं पुण संभावेमो	४	४३५१
जं कल्ले कायव्वं	४	४६७४	जंबुहीवपमाणं	१	१६०
जं किंचि होइ वत्थं	३	२८३५	जं मंडलिं भंजइ तत्थ मासो	३	३१६५
जं केणइ इच्छइ पज्जवेण	४	३६२९	जं वत्थ जमि कालमि	४	३८८५
जंगमजायं जंगिय	४	३६६१	जं वत्थ जमि देसमि	४	३८८४
जं गहियं तं गहियं	२	८९७	जं वंसिमूलऽण्णमुहं च तेणं	४	३५१४
जं गालयते पावं	२	८०९	जं वा असहीणं तं	४	३५५२
जंघद्धा संघट्ठो	५	५६३६	जं वा पढमं काउं	२	११००
जं चउदसपुव्वधरा	२	९६५	जं वा भुक्खत्तस्स उ	५	६००३
जं चिज्जाए उ कम्मं	२	१६४६	जं वा भुंजंतस्सा	५	६००३
जं चिय पए णिसिद्धं	४	३३२८			टि० १
जं जस्स नरिथ वत्थं	१	६१५	जं वेलं कालगतो	५	५५१८
जं जह सुत्ते भणितं	४	३३१५	जं सिलिपइ निदायति	२	११४८
जं जं तु भणुजायं	२	१४९७	जं होइ पगासमुहं	१	६६४
जं जं तु जमि कालमि	४	३८८५	जं होहिति बहुगाणं	४	४२२८
		टि० ३	जाइकुलरूवधणबल-	२	१७९७
जं जं सुयमत्थो वा	१	७५५	जा ओ [जो आ] वणे वी य बहिं	४	३५०२
जं जीवज्जुयं भरणं	२	१७६३	जा खलु जहुत्तदोसे-	१	५९९
जं जो उ समावन्नो	६	६४२१	जागरणट्ठाए तहिं	५	५५२३
जं तं दुसत्तगविहं	१	१७७	जागरह नरा ! णिच्चं	४	३३८२
जं तु न लब्भइ छेत्तुं	५	५९७०	जागरिया धम्मीणं	४	३३८६
जं तु निरंतर दाणं	१	३००	जा गंठी ता पढमं	१	९५
जंते रसो गुलो वा	४	३६४८	जाणइ य पिहुजणो वि हु	१	३६
जं तेहिं अभिगगहियं	५	५२३१	जाणह जेण हडो सो	४	४६३५
जं दव्वं घणमसिणं	५	५५०३	जाणं करेति एक्को	४	३९३८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जाणंतमजाणंता	४	४६५५
जाणंतमजाणंते	४	४६८४
जाणंता माहृपं	५	५०४४
जाणंता वि य इत्थि	३	२२८२
जाणंति जिणा कज्जं	३	२३५६
जाणंति तच्चिह कुले	२	२०९२
जाणंतिया अजाणंतिया	१	३६४
जाणं तु भासमाई	२	८३०
जाणं तूरहमाई	२	८३०
		टि० १
जाणामि दूमियं मे	३	२२२५
जाणाविण कहं कप्पो	४	४६६०
जा णिंति इंति ता अरुओ	६	६३८८
जा णिंति इंति तावऽरुओ	६	६३८८
		टि० २
जा ताव ठवेमि वए	१	५७८
जा तेयगं सरीरं	३	२६८६
जा दहिसरम्मि गालिय-	४	३४७७
जा दुचरिमो त्ति ता होइ	४	४४९७
जा फुसति भाणमेगो	६	६१४६
जा सुंजइ ता वेला	२	१७३०
जा मंगल त्ति ठवणा	१	७
जायण निमंतणुवस्सय	४	४३५५
जायति सिणेहो एवं	५	५९९५
जायंते उ अपसत्थं	२	१९०१
जा यावि चिट्ठा इरियाइभाओ	४	३९२५
जारिसणऽभिसत्तो	६	६१३२
जारिसग भायरक्खा	५	५०४९
जारिस दवे इच्छह	२	१९८०
जारिसयं गेलभं	२	१९३२
जावइ काले वसहिं	५	५८७८
जावइयं वा लभभइ	२	१०७७
जावइया उस्सग्गा	१	३२२
जावइया रत्तिणीओ	२	१७५६
जाव गुरूण य तुब्भ य	२	१५०१
जाव न मंडलिवेला	२	१६८२
जाव न मुक्को ता अण-	२	१९०९
जावंत्तिगाए लहुगा	३	३१८६
जावंतिया उ सेजा	१	५९६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जावंतिया पगणिया	३	३१८४
जा वि य ठियस्स चेट्ठा	४	४४५५
जा सम्मभावियाओ	२	१११६
जा संजयणिद्विट्ठा	४	४२०६
जा सालंबण सेवा	६	६३४३
जासि एस्सि पुणो चैव	२	११५७
		टि० २
जाहे वि य कालगया	४	३७४३
जिणकप्पिअभिग्गाहिण-	२	१६९२
जिणकप्पिण पगयं	२	११७२
जिणकप्पिओ गीयत्थो	१	६९१
जिणकप्पियपडिरूवी	२	१३५८
		५ ५०३५
”		४ ४०६२
जिणकप्पे तं सुत्तं	४	४८०९
जिणळिगमप्पडिहयं	४	४८०९
जिण सुद्ध अहालंदे	२	११३१
”		२ १२८३
जिणा बारसरूवाइ	४	३९६५
जित्तिणहुवायकुसला	५	५५२२
जिरुहीभवंति उदया	१	१२३
जियपरिसो जियत्तिहो	१	२४२
जियसत्तुनरवरिंदस्स	५	५२५५
जियसत्त य णरवती	६	६१९८
जीवं उद्विस्स कडं	२	१७७८
जीवा अरुभुट्ठिता	२	११४०
जीवाऽजीवसमुदओ	२	१०९५
जीवाऽजीवाभिगमो	१	४१२
जीवाऽजीवे न मुणइ	१	७१८
जीवा पुग्गल समया	३	२७२५
जीवो अक्खो तं पइ	१	२५
जीवो उ भावहत्थो	५	४८९६
जीवो पमायबहुलो	२	१६५५
जीहादोसनियत्ता	३	३१५६
जुगळं गिलाणगं वा	६	६१९३
जुत्तपमाणस्सऽसती	४	४०२१
जुत्त विरयस्स सययं	२	११४६
जुत्तं सयं न दाउं	२	१९४१
जुत्ती उ पत्थरायी	१	५२६
जुत्तमएहिं विहूणं	२	१४५९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जुनेहि खंडिएहि य	६	६३६७
जुवाणगा जे सविगारगा य	४	३५०६
जे उ अलकखणजुत्ता	१	२२२
जे खलु अभाविया कु-	१	३६८
जे खेत्तिया मो त्ति ण देंति ठागं	४	४८५०
जे चित्तभित्तिलिहिया	१	८
		टि० ४
जे चित्तभित्तिलिहिया	१	८
जे चेव कारणा सिक्क-	३	२८८७
जे चेव दोन्नि पगता	४	४७८९
जे जम्मि उउम्मि कया	१	४४८
जे जम्मि जुगे पवरा	१	२०१
जे जह असोयवादी	४	४८२०
जे जे दोसाययणा	२	१८६०
जेट्टजेण अकज्जं	६	६१५०
जेट्टो कणेट्टमज्जाए	६	६२६१
जेट्टो मज्झ य भाया	६	६०९७
जेण असुद्धा रसिणी	२	१७५९
जेण उ भायाणेहिं	२	१२८८
जेण उ सिद्धं अर्थं	१	१७९
जेण खवणं करिस्सति	५	४८९३
जेणऽभियं उणं वा	५	५५९१
जेण विस्सिस्सइ रूवं	१	२५९
जेणोग्गहिओ अत्थो	४	४८७१
जेणोग्गहिता वइगा	४	४८६०
जे ते देवेहिं कया	२	११८४
जे पुण अभाविया ते	१	३४२
जे पुण उज्जयचरणा	४	४४६१
जे पुर्वि उवकरणा	३	३०९८
जे मज्झदेसे खलु देसगामा	३	३२५७
जे मज्झदेसे खलु भिक्खगामा	३	३२५७
		टि० २
जे य दंसादओ पाणा	५	५९५८
जे य पारंभिया वुत्ता	६	६४१२
जे रायसत्थकुसला	१	३८२
जे लोगवेयसमएहिं	१	३८१
जे वि भ न सव्वगंथेहिं	२	८३६
जे वि य पुर्वि निसि नि-	२	१३३३
जेसि पवित्तिलिविची	१	८५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जेसि एसुवणसो	२	१८३७
जेसि चाऽयं गणे वासो	५	५७१७
जे सुत्तगुणा खलु लक्ख-	२	१२२२
जे सुत्तगुणा भणिया	५	५१८६
जेसु विहरंति तातो	५	५०१४
जेहिं कया उ उवस्सय	२	१४९०
”	२	१४९१
जेहिं कया पाहुडिया	२	१४९२
”	२	१४९३
जे होंति पगयमुद्धा	१	३६७
[जाओ [जो आ] वणे वी य बहिं]	४	३५०२]
जो इत्थं भूतस्थो	५	५२२८
जोइसिय-भवण-वणयर-	२	पृष्ठ ३६९
		प्रक्षिप्तगाथा २
जोइसिय भवण वणयर	२	पृष्ठ ३६९
		प्रक्षिप्तगाथा ३
जोइंति पक्कं न उ पक्कलेणं	४	४४१०
जो उ उदिन्ने खीणे	१	१२९
जो उ उवेहं कुज्जा	२	१९८३
”	५	५०३७
जो उ गुणो दोसकरो	४	४०५२
जो उज्जिओ भासि पभू व पुब्बं	४	३६१५
जो उत्तमेहिं पहओ	१	२४९
जो उ परं कंपंतं	२	१३२०
जो उ महाज्जणपिंडेण	४	३६००
जो एतं न वि जाणइ	३	३२४४
जो कप्पठित्ति एयं	६	६४४०
जो खलु सतंतसिद्धो	१	१८१
जो गणहरो न याणत्ति	३	३२४६
जोगमकाउमहागडे	१	६०७
जोगिदिएहिं न तहा	२	१२८७
जोग्गवसहीइ असई	२	२१०८
जो चरमपोग्गले पुण	१	१३०
जो चंदणे कडुरसो	५	५९१५
जो चेव गमो हेट्ठा	४	४३५६
जो चेव बलीए गमो	१	५५८
जो चेव य हरिएसुं	१	५०६
जो जस्स उ उवसमई	३	२६९८
जो जस्स उ उवसमनी	५	५७३३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जो जह कहेइ सुमिणं	१	२२३
जो जह व तह व लब्धं	६	६२०३
जो जहा वट्टए कालो	१	२९५
जो जहियं सो तत्तो	५	५५३९
जो जेण भणभत्थो	२	१३२९
जो जेण गुणेणऽहिओ	२	१७९८
जो जेण जम्मि ठाणम्मि	५	५४९१
जो जेण पगारेणं	१	२६३
जो जेण विणा भत्थो	१	२१
जो णाते कतो धम्मो	६	६३०८
जोणीसुवभण पेहण	५	५९५५
जोण्हामणीपदीवा	३	२८५८
जो तं जगप्पदीवेहिं	४	३६४१
जोतिसणिमिसमादी	४	३३३७
जो दम्बखेत्तकयकाल-	१	७९३
”	१	७९४
”	१	७९५
जो पुण उभयभवत्तो	५	५४८४
जो पुण कायवतीओ	४	४४५२
जो पुण जहत्थजुत्तो	१	१५
जो पुण तमेव मग्गं	२	१३२४
जो पुण तं अरुच्छं वा	५	५८५४
		टि० २
जो पुण मोहेइ परं	२	१३२६
जो पुण सभोयणं तं	५	५८५४
जो पेह्निओ परेणं	६	६२३३
जो मागहओ पत्थो	४	४०६७
जो य अणुवायच्छिओ	२	९४६
जोयणसयं तु गंता	२	९७३
जो रयणमणग्घेयं	६	६३४५
जो वा दुग्बलदेहो	३	३०१७
जो वा वि पेह्णतो तं	३	३०८८
		टि० ८
जो वि तिवत्थ कुवत्थो	४	३९८४
जो वि द्दिघणो हुज्जा	५	५९६२
जो वि पगासो बहुसो	२	१२२४
जो वि य तेसिं उवही	३	३०१३
जो वि य होतऽकंतो	५	५६४५
जो संजओ वि प्यासु	२	१२९४
वृ० २२५		

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
जो सो उवगरणगणो	३	२९०५
जो होइ पेह्णतो तं	३	३०८८
जोहो मुरंडजड्डो	४	४१२१
	झ	
झाणट्टया भायणघोव-	१	६८०
झाणं नियमा चिंता	२	१६४१
झाणेण होइ लेसा	२	१६४०
झिद्धिरिसुरभिपळंके	२	८५१
झीमीभवन्ति उदया	१	१२३
	टि० ७	
	ट	
टिट्टि त्ति नंदगोवस्स	१	७७
	ड	
ठवणकुलाइं ठवेउं	४	३७२८
ठवणकुले व न साहइ	२	१४६६
ठवणाकप्पो दुविहो	६	६४४२
ठवणाघरम्मि लहुगो	५	५०८५
ठवियगसंछोभादी	२	१७८४
ठाइमठाई ओसरण	२	१७८३
ठाणट्टिहणाणत्तं	६	६३५४
ठाणपडिसेवणाए	३	२४७०
ठाणस्स होति गमणं	६	६३५१
”	६	६३५२
ठाणं गमणाऽऽगमणं	२	१६०५
ठाणं वा ठायंती	४	३३७३
ठाणासईय बाहिं	३	२९४४
ठाणे नियमा रूवं	३	२५९४
ठाणे सरीर भासा	६	६३१९
ठायंते अणुणवणा	४	४७४३
ठितो जया खेत्तबहिं सगारो	४	३५७०
ठियकप्परिम दसविधे	६	६४४१
ठियगमियविट्टेऽदिट्टे-	४	४२३१
ठियमट्टियम्मि कप्पे	२	१४२१
	ड	
डगलससरवस्सकुडमुह-	४	४२६३
डज्जइ पंचमवेगो	३	२२६०
डज्जंतं तिंबुरुदारुवं	१	७६४
डहरस्सेमे दोसा	४	४०७०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
इहरो अकुलीणो स्ति य	१	७७२
डोनिहिं च धरिसणा	४	४१२४
ढ		
ढिंकुणपिसुगादि तहिं	५	५३७६
ण		
ण उणिगयं पाउरते तु एकं	४	३६६९
ण गोयरो णेव य गोणिपाणं	४	४८६१
णणु सो चेव विसेसो	६	६२३२
ण तेसि जायती विग्घं	६	६४६४
ण भूसणं भूसयते सरीरं	४	४११८
ण वि किंवि अणुणायं	४	३३३०
ण वि जोइसं न गणियं	४	३३६५
णंतक असती राया	५	५५२०
णंतगघतगुलगोरस	४	४१९८
णंतपप्साणं पि य	१	४४२४
णाऊण य वोच्छेदं	५	५४०४

[इयतां “नाऊण य वोच्छेदं” इति गाथा
“नाऊण य वोच्छेयं” इति च गाथा]

णागा ! जलवासीया !	५	५७३९
णाणं तु अक्खरं जेण	१	७२
णाणाणत्तीए पुणो	२	११६८
णाभोग पमादेण व	४	४१३२
णासेति सुत्तिमगं	६	६३१८
णिगंथिचेकगहणं	४	४१८९
णिच्छयतो सब्वगुरं	१	६५
णिच्छंति व मरुगादी	४	३६०७
णिज्जुत्ति मासकप्पेसु	६	६४८२
णिमये गारस्थीणं	५	५६६०
णिरुवइवं च खेमं च	५	४९६२
णीणेति पवेसेति व	५	५६०९
णेगंतियं अणच्चंतियं	१	१०
णेगा उद्विस्स गतो	४	४६९४
णेनेसु एगाहणं	४	३३१७
णेनेसु पियापुत्ता	४	३५५६
णेनेहिं आणियाणं	४	४३१९
णेच्छंतमगीतं पत्तिणेव	४	३६४०
णोतरणे अभत्तटी	५	५७६४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
णहाणाइ समोसरणे	२	१२५१
[,,]	४	४७२६
णहाणाऽणुजाणमाइसु	२	१७६९
णहाणादिसमोसरणे	४	४७२६
[,,]	२	१२५१

त

तइए वि होति जतणा	३	३१३२
तइओ एयमकिच्चं	२	१०१५
तइओ जावजीवं	२	१८३४
तइओ स्ति कथं जाणसि	६	६१५३
तइओ संजमअट्टी	४	३७६५
तइयचउत्था कप्पा	६	६४८१
तइयस्स जावजीवं	२	१८३२
तइयस्स दोन्नि मोत्तुं	५	५१२०
तइयं पडुच्च भंगं	३	२१३०
तइयं भावतो भिच्चं	२	८६०
तइयाइ भिक्खचरिया	२	१३९७
तइयाए दो असुद्धा	५	५७९२
तइयादेसे भोत्तूण	३	२८६७
तओ पारंथिया वुत्ता	६	६४१०
तच्चित्ता तल्लेसा	३	२४५९
तजायजुत्तिलेवो	१	५२५
तजायमतजायं	४	३८७८
तट्ठणं वा वुत्तं	६	६१६५
तण कट्ट नेह धणो	५	५११७
तणगहण अग्गिसेवण	२	९२०
तणगहणाऽऽरणतणा	५	५६६७
तणगहणे झुसिरेतर	२	९०३
तणडगलळारमल्लग	४	३५३५
,,	४	४८४७
तणपणगम्मि वि दोसा	४	३८३२
तण विणण संजयट्ठा	१	६२५
तणुइकयम्मि पुठ्ठं	२	१३४७
तणुनिइ पडिहारी	३	२३४१
तणहाइओ गिलाणो	४	३४२५
तत पाहयं वियं पि य	२	१७६५
ततियलताए गवेसी	५	५७९४
ततिया गवेसणाए	५	५७९६
तत्तऽऽयमित्ते गंधे	५	५८४८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तत्तो अणूण् कप्पे	६	६४६८	तदभावियं तं तु कुलं अदूरे	३	३२२१
तत्तो इत्थिनपुंसा	१	४६६	तमतिमिरपडलभूतो	५	५५८१
तत्तो य ऊण् कप्पे	६	६४६७	तम्मि असाहीणे जेट्ट-	४	३५६४
तत्तो य वग्गणाओ	१	६६	तम्मि य अतिगतमित्ते	४	३६९७
तत्थ अकारण गमणं	४	३६८१	तम्मि वि सो चेव गमो	४	३९१९
तत्थ उ हिरण्णमाई	३	२६५२	तम्मूल उवहिगहणं	२	९१९
तत्थग्गहणं दुविहं	२	८९१	तम्हा अपरायत्ते	६	६३१०
तत्थ चउरंतमादी	३	२३०७	तम्हा उ अणेगंतो	४	४५८३
तत्थऽन्नतमो मुक्को	३	२१६९	तम्हा उ गेण्हियव्वं	४	४२५९
तत्थऽन्नत्थ व विवसं	४	३७५४	तम्हा उ जहिं गहितं	५	५२६९
तत्थ पवेसे लहुगा	५	५३७५	तम्हा उ निक्खिविस्सं	१	२५३
तत्थ पुण होइ दब्बे	३	२१४६	तम्हा उ भिदियव्वं	४	३९२१
तत्थ भवे जति एवं	४	४५२८	तम्हा उ विहरियव्वं	३	२७५१
तत्थ य अतिंत णेतो	३	३१६२	तम्हा खलु अब्बाले	१	५६६
तत्थ वि पढमं जं मीसु-	२	१०७८	तम्हा खलु दट्टवो	५	५८७२
तत्थ वि य होंति दोसा	३	२१३१	तम्हा खलु पट्टवणं	५	५५७३
तत्थावायं दुविहं	१	४२०	तम्हा गुब्बरपुट्टं	२	१७३६
तत्थेगो उ नियत्तो	१	१०३	तम्हा ण सव्वजीवा	४	३९५०
तत्थेव अणुवसंते	३	२२२२	तम्हा तु ण गंतव्वं	५	५३०३
तत्थेव अन्नगामे	२	१९०२	तम्हा हुच्चक्कपतिणा	१	४९९
तत्थेव आणवावेइ	३	३०३४	तम्हा न कहेयव्वं	१	७९०
तत्थेव गंतुकामा	५	५८३६	तम्हा पडिलेहिय साहि-	२	१५६४
तत्थेव भायणग्गी	५	५९०१	तम्हा पुंवि पडिलेहिऊण	२	१४५४
तत्थेव य निट्टवणं	२	९१७	तम्हा विविचित्तव्वं	५	५८७७
तत्थेव य निम्माए	५	५४१८	तरच्छच्चम्मं अणिलामहस्स	४	३८१७
तत्थेव य पडिबंधो	३	२५०३	तरु गिरि नदी समुदो	३	२४२९
”	४	४११६	तरुणाइभे निचं	५	५२५६
तत्थेव य भोक्खामो	५	४९६६	तरुणादीए दहुं	३	२३१८
तदभावे न दुमु त्ति य	१	३०८	तरुणा बाहिरभावं	२	१४५८
तदसत्ति पुब्बुत्ताणं	४	४१९९	तरुणावेसिथि विवाह-	४	३४९५
तदुभयकप्पिय जुत्तो	१	४०९	तरुणीउ पिंडियाओ	२	१८४८
तदुभय सुत्तं पडिलेह-	२	१५४३	तरुणीण अभिहवणे	२	२०८३
तदव्वस्स दुगुंळण	६	६२५२	तरुणीण य पक्खेवो	५	४९५०
तद्विवसमक्खणार्म्मि	५	६०२६	तरुणीण य पव्वजा	४	४१६०
तद्विवसमक्खणेण उ	५	६०२८	तरुणी निष्फन्न परिवारा	४	४३४१
तद्विवसं पडिलेहा	१	५१९	तरुणे निष्फन्न परिवारे	४	४३३८
तद्विवसं विइए वा	२	१२६९	तरुणे मज्झिम थेरे	४	४६८१
तप्पुब्बिया अरहया	२	११९४	तरुणे वेसिथि विवाह	३	२३०४
तदभाषियट्ठा व गिलाणए वा	४	३४१७	तरुणे वेसिथीओ	३	२३२९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तलगहणाड तलस्सा	२	८५६	तं छिदओ होज सतिं तु दोसो	४	३९२९
तल नालिएर लउए	२	८५२	तं जाणगं होहि अजाणिगा हं	३	३२४९
तलिय पुढग वज्जे या	३	२८८३	तं तु न जुज्जइ जग्हा	२	१३६५
तलियाउ रत्तिगमणे	३	२८८४	तं तेण लूढं तहिगं च पत्ता	४	३६०६
तवगोलञ्जऽद्धाणे	५	५८१७	तं नस्थि गामनगरं	३	२२९०
तव छेदो लहु गुरुो	३	२४७९	तं पासिउं भावमुदिण्णकम्मा	४	४१०९
तवभावणाणत्तं	२	१४२६	तं पि य चउत्तिवहं राइ-	३	२८४९
तवभावणाइ पंचि-	२	१३३२	तं पुण गरिमज्ज दिवा	३	३०४२
तवसोसिय उव्वाया	२	१५५६	तं पुण चेइयनासे	१	३८९
तवेण सत्तेण सुत्तेण	२	१३२८	तं पुण जहत्थनियतं	१	५६
तवो सो उ अणुणाओ	५	५९५७	तं पुण रच्छमुहं वा	३	२२९९
तसउदगवणे घट्टण	५	५६३२	तं पुण रूढं तिविहं	३	२४६७
तसपाणविराहणया	४	३८१०	तं पुण सुण्णारण्णे	६	६१७८
तस बीयग्गि वि दिट्ठे	४	४०४२	तं पूयइत्ताण सुहासणत्थं	५	५०४८
तसवीयरक्खणट्टा	२	१६६६	तं मणपज्जवनाणं	१	३५
तसवीयाइ व दिट्ठे	१	६६७	तं वयणं सोऊणं	४	४७८१
तस्स जई किइकम्मं	२	२०२१	”	४	४७८५
तस्स य भूवत्तिगिच्छा	६	६२६२	तं वयणं हिय मपुरं	२	२०१०
तस्सऽसइ उट्टुवियडे	४	३५०८	तं वा अणक्कमंतो	२	१६६९
तस्संबंधि सुही वा	५	५५७४	तं वेल सारविती	२	१६९०
तस्सेव उ गामस्सा	२	११०२	तं सच्चित्तं दुविहं	२	९०८
तस्सेव य मग्गेणं	३	२९५३	तं सिव्वणीहि नाउं	३	३०३२
तह अन्नतिथिगा वि य	४	४२५२	तं सोच्चा सो भगवं	४	३७९९
तह चेव अन्नहा वा	३	२२३३	ता अच्छइ जा फिडिओ	२	१५९४
तह वि अठियस्स दाउं	४	४३२७	ताहं तणफलगाइं	२	२०३७
तह वि य अठायमाणे	२	२०८५	ताहं विरूवरूवाइं	४	३६६०
”	५	४८८१	ताणि वि उवस्सयग्गिं	४	४१७६
”	६	६२०९	ता वेंति अग्ग पुण्णो	३	२२१९
तह समणसुविहित्ताणं	५	४९३०	तारेह ताव मंते !	२	२००७
तह से क्कहित्ति जह होइ	२	१९५०	तालं तलो पळंबं	२	८५०
तहियं पुब्बं गंतुं	३	३१९४	तालायरे य धारे	४	४२६८
तहिं वच्चंते गुरुगा	५	५५८६	तावसखउरकठिणयं	१	३४५
तहिं सिक्कएहिं हिंउत्ति	३	२८८६	तावोदगं तु उसिणं	५	५९०८
तं काठ कोइ न तरइ	५	५२७३	तावो भेदो अयसो	३	२७०८
तं काय परिच्चयई	२	९३०	”	५	५७४१
तं चेव अभिहणेज्जा	२	९३५	तासिं कक्खंतरगुज्ज-	३	२२५७
तं चेव णिट्ठवेती	५	५५८३	तासिं कुचोरुज्जवणा-	३	२६५०
तं चेव णिट्ठवेई	३	२४९९	तासेऊण अवहिए	४	३३८८
तं चेव पुब्बभणियं	४	४८२१	ताहे उवगरणाणिं	४	३३९०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तिक्खुत्तो सक्खित्ते	२	१६९४
तिक्खुत्तो सक्खित्ते	६	६३९७
तिक्खुत्तो सक्खित्ते	४	३५५५
”	६	६३८०
तिगमाईया गच्छा	२	१६३०
तिगमादसंकणिजा	२	२०९०
तिगसंवच्छर तिग दुग	२	१९५४
ति च्चिय संचयदोसा	५	६०२०
तिट्टाणे अवकमणं	५	५३६३
तिण्णिय य अत्तट्टेती	४	४२२४
तिण्णोव य पच्छाया	४	४०८१
[”	४	३९६३]
तिण्ह वि क्तरो गुरुतो	३	२५०९
तिण्ह वि कयरो गुरुओ	३	२५२९
तिण्हं एक्केण समं	२	१६१९
तिण्हस्सरेण समाणं	१	७८१
तिण्हेगयरे गमणे	३	३१२५
तिक्कड्डुओसहाइं	१	२८९
तित्ति त्ति नंदगोवस्स	१	७७
		टि० ४
तिस्थकर पवयण सुते	५	४९७५
[”	५	५०६०]
तिस्थगरा जिण चउदस	२	१११४
तिस्थपणामं काउं	२	११९३
तिस्थयरनामगोयस्स	२	१७८०
तिस्थयरपडमसिरसं	५	४९८४
तिस्थयर पवयण सुते	५	५०६०
[”	५	४९७५]
तिस्थयरस्स समीवे	२	१२१८
तिस्थविवड्डी य पमा-	५	५३३७
तिस्थंकरपड्डिट्ठो	४	३५४०
”	६	६३७८
तिस्थाइसेससंजय	२	११८५
तिस्थाणुसज्जाणाए	२	११४२
तिक्खि कस्सिणे जहण्णे	४	३९८६
तिक्खि विहत्थी चउरंगुलं	४	४०१३
तिक्खेव गच्छवासी	२	१४७२
तिक्खेव य चउगुल्ला	२	१७६०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तिक्खेव य पच्छागा	४	३९६३
[”	४	४०८१]
तिपर्यं जह ओवस्से	१	३०४
तिपरिरयमणागाडे	४	३५५१
तिप्पभिइ अडंतीओ	२	२०९३
तिरिपसु वि एवं चिय	१	४२८
तिरियनिवारण अभिहणण	४	३३५४
तिरियमणुइत्थियातो	१	५९१
तिरियमणुयदेवीणं	३	२४३०
तिरियामरनरहत्थी	२	१११३
तिल्लुसतिभागमित्तो	५	५०३०
”	५	५१३०
तिविह निमित्तं एक्केक्क	२	१३१८
तिविह परिगह दब्बे	२	८९२
तिविहम्मि कालळेए	४	३९७३
तिविहं च अहाळंदं	४	३३०३
तिविहं च भवे वत्थुं	२	८२७
तिविहं च होइ करणं	१	९४
तिविहं च होइ गहणं	४	४३३३
तिविहं च होइ पायं	४	४०२७
तिविहं च होति दुगं	६	६१८३
तिविहं च होति विसमं	६	६१८५
तिविहं होइ निमित्तं	२	१३१३
तिविहं होइ पुलागं	५	६०४८
तिविहास्समयमेसजे	३	३०९५
तिविहा होइ निवण्णा	५	५९४६
तिविहित्थि तत्थ थेरिं	१	६३८
तिविहे परुवियम्मि	४	४०२८
तिविहे य उवस्सग्गे	६	६२६९
तिविहोभिय असत्तीए	४	३६७७
तिविहो बहुस्सुओ खड्डु	१	४०२
तिक्खकसायपरिणत्तो	५	४९९३
”	५	५००५
तिक्खकसायसमुदया	३	२६८३
तिक्खाभिग्गहसंजुत्ता	५	५९६०
तिक्खे मंदे णात्तम-	४	३९३६
तिक्खेहि होति तिक्खो	४	३९३७
तिसमय तट्ठित्तिगं वा	५	४८८९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तिसु छल्लहुगा छगुरु	५	५८४१
तिसु लहुओ गुरु एगो	५	५८४०
तिसु लहुओ तिसु लहुया	२	१५९३
तिहिकरणमिम पसरथे	२	१५४५
तिहिं कारणेहिं अज्जं	५	५४९७
तिहिं थेरेहिं कयं जं	३	२८६०
तिंतिणिणिए चलचित्ते	१	७६२
तिंतिणिणिए पुव्व भणिते	६	६३३२
तिंतिणिया वि तदट्टा	६	६३४०
तीस दिणे भायरिए	५	५७७७
तीसा य पण्णवीसा	६	६२३८
”	५	६०४२
तीसु वि दीवियकज्जा	५	५४९२
तुच्छत्तणेण गम्बो	६	६४००
तुच्छमवलंबमाणो	४	४५३१
तुच्छा गारवबहुला	१	१४६
तुच्छेण वि लोभिज्जह	२	२०५४
तुब्भ द्विय णीसाए	४	४६८५
तुब्भट्टाए कयमिणं	४	४०३६
तुब्भ वि पुण्णो कप्पो	३	२१३७
तुब्भे गिण्हह भिवखं	३	२२१५
तुब्भे वि कहां विमुहे	४	४१८६
तुब्भे वि ताव मग्गह	४	४६४५
तुमए किर दहुरओ	६	६१४०
तुमए समगं आमं	५	५१८९
तुम्हट्टाए कयमिणं	४	४०३६
”		टि० ३
तुम्ह य अम्ह य अट्टा	३	२९५५
तुरियगिलाणाहरणे	६	६३३८
तुरियं नाहिज्जते	१	७१९
तुल्ल जहन्ना ठाणा	२	१४३२
तुल्लमि अदत्तमी	३	२९१७
तुल्लमि वि अवराधे	५	४९७४
तुल्लमि वि अवराहे	५	५१२६
तुल्लहिकरणा संखा	६	६१२९
तुल्ला चेव उ ठाणा	१	७०७
तुल्ले छेयणभावे	१	८३
तुल्ले मेहुणभावे	३	२५१४
”		३ २५३३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तुल्ले वि समारंभे	२	१८२९
तुवरे फले य पत्ते	३	२९२२
”	३	३११७
तुसधन्नाइं जहियं	४	३३६४
तुसिणीए चउगुरुगा	५	५९९२
तुसिणीए हुंकारे	६	६१०५
तूरपइ दिंति मा ते	१	६४१
तूरह धम्मं काउं	४	४६७५
तूरंतो व न पेहे	२	१४६९
तेह्च्छियस्स इच्छा-	२	१९६१
तेज्जवाउविह्वणा	५	५६५२
ते कित्तिया पपसा	४	४५१२
ते खिसणापरद्धा	६	६०९३
ते गंतुमणा बाहिं	५	५७००
तेगिच्छ मते पुच्छा	१	३७६
ते गुरुलहुपज्जाया	१	६८
ते चेव तरथ दोसा	३	२५२५
”	३	२५४२
ते चेव दारुइंढे	५	५९७५
ते चेव विवहुंता	१	२२९
ते चेव सर्वेट्ठिमि	५	५९७३
तेणट्टमि पसज्जण	३	२७७९
तेण परं आवायं	१	४६५
तेण परं चउगुरुगा	४	४१४४
तेण परं निच्छुमणा	२	१२७२
तेण परं पुरिसाणं	१	४६४
”	४	४८२३
तेणभय सावयभया	४	४३०५
तेण भयोदककज्जे	३	३०६०
तेणाऽऽरक्खियसावय-	३	३२०९
तेणाऽऽलोग णिसिज्जा	४	३९०४
तेणा सावय मसगा	२	१४५५
”	३	२४४८
तेगिच्छिए तस्स जहिं भगम्मा	३	३२३३
तेणियरं व सगारो	३	२३४७
तेणियं पड्डिणियं चेव	४	४४७३
तेणे देवमणुस्से	२	८८२
तेणेव साइया मो	२	१९८२
तेणे सावय ओसह	१	७५६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
तेणेसु गिसट्टेसुं	४	३३८१
तेणेहि अगणिणा वा	४	३७४७
तेणेहिंअगणिणा वा	४	३७४७
		टि० १
ते तत्थ सण्णिविट्ठा	४	३३४१
ते तत्थ सन्निविट्ठा	४	३३७२
”	४	३४४९
”	४	३४६८
ते तिण्णि दोण्णी अहविककतो उ	३	३२१९
ते दोञ्चुवाकभित्ता	५	५३७९
ते नक्खिवालिमुहवासि-	३	२३०९
ते निग्गया गुरुक्कुला	५	५७०२
ते पत्त गुरुसगासं	२	१५२१
ते पुण आणिज्जंते	५	५८६३
ते पुण होंति दुग्गादी	४	४१०४
तेमाल तामलितीय	४	३९१२
		टि० २
तेरिच्छं पि तिविहं	३	२५३४
		टि० २
तेरिच्छं पि य तिविहं	३	२५३४
तेलोक्कदेवमहिता	६	६२००
तेलोक्कदेवमहिया	४	३७३७
तेल्लुगुडखंडमच्छं-	४	३४८१
तेल्लुववट्टण ण्हावण	२	१९५२
ते वि असंखा लोगा	२	१४३३
ते वि य पुरिसा दुविहा	३	२५६२
तेसामभावा अहवा वि संका	३	३२०१
तेसि भवारणे लहुगा	४	३३५३
तेसि तत्थ ठित्ताणं	४	४२६५
तेसि पच्चयहेउं	५	६०३८
ते सीदितुमारद्धा	३	२४६२
तेसु अगिण्हंतेसु य	४	३५८९
तेसु ठिप्सु पउत्थो	४	३३३९
तेसु सपरिग्गहेसुं	२	१०८७
तो कुज्जा उवओगं	५	५८८८
तो पच्छिमम्मि काले	२	१३६०
तोसलिप्प वग्घरणा	४	३४४६
		थ
थद्धा निरोवयारा	२	१५७१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
थद्धे गारव तेणिय	४	४४९५
थलकरणे वेमाणितो	५	५५५८
थल देउलिया ठाणं	४	३५४९
थलसंकमणे जयणा	५	५६५८
थलि गोणि सयं मुय भक्ख-	२	९९३
थंडिलवाघाएणं	५	५५२८
थंडिल्लस्स अलंमे	५	५९१८
थंडिल्लाण अनियमा	२	१७४१
थाइणि वलवा वरिसं	४	३९५९
थाणम्मि पुच्छियम्मि	६	६०९५
थाणं च कालं च तहेव वत्थुं	४	४५६५
थीपडिबद्धे उवस्सप्प	२	२०७३
थी पंडे तिरिगीसु व	३	३२६०
थीपुरिसअणायारे	३	२३९४
थी पुरिस णालुणाले	५	५२४९
थीपुरिसा जह उदयं	५	५१६९
थीपुरिसाण उ फासे	२	१७८६
थीपुरिसा पत्तेयं	५	५१७१
थी पुरिसो अ नपुंसो	२	२०९८
थुइमंगलमामंतण	२	१४६१
थुइमंगलम्मि गणिणा	४	४५०१
थूममह सद्धिसमणी	६	६२७५
थूलसुहुमेसु वुत्तं	४	४०५०
थूला वा सुहुमा वा	४	४०४९
थेराइप्सु अहवा	३	२५८१
थेराण सत्तरी खल्लु	६	६४३४
थेराणं नाणत्तं	२	१४४१
थेरादितिप्प अहवा	३	२५८१
		टि० ४
थेरा परिच्छंति कधेसु तेसिं	४	४१६१
थेरा पुण जाणंती	५	६०३६
थेरी कोट्टुगदारे	२	२०९१
थेरी मज्झिम तरुणी	३	२६१०
थेरे व गिलाणे वा	५	५९६७
थोवम्मि अभावम्मि य	५	५६७०
थोवं जति भावणणे	५	५५९०
थोवं पि धरेमाणी	६	६३०१
थोवं बहुम्मि पडियं	५	५९१२
थोवा नि हणंति खुहं	३	३०९४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
धोवे घणे गंधजुते अभावे	३	३१६६	द्व्वमिम य भावमिम य	४	४१९०
द			द्व्ववती द्व्वाइं	१	१८५
दगतीर चिट्टणादी	३	२३८४	द्व्वसुयं पत्तगपुत्थएसु	१	१७५
दगतीरे ता चिट्टे	५	५६६१	द्व्वस्स उ अणुभोगो	१	१५३
दगदोद्धिगाइ जं पुव्व-	१	६५८	द्व्वं तु उणहसीत्तं	५	५९०२
दगभाणूणे दट्टं	४	३४२८	द्व्वं तु जाणियव्वं	४	३७७९
दगमेहुणसंकाए	३	२३९७	द्व्वाइ उज्झियं द्व्वभो	१	६११
दट्ट निमंतण लुद्धो-	५	५०६९	द्व्वाइ कमो चउहा	३	२७२४
दट्टं पि णे न लब्भामो	१	५७२	द्व्वाइघउक्कं वा	१	१३६
दट्टं विउव्वियाओ	३	२३०६	द्व्वाइतिविहकसिणे	४	३८८९
दट्टण जिणवरणं	१	१०५	द्व्वाइ द्व्व हीणा-	१	६५६
दट्टण तं विससणं	५	४९५१	द्व्वाइसस्सिकरिसा	३	२१४७
दट्टण नडं काई	६	६२६५	द्व्वाइ अणुकूले	२	१३६६
दट्टण निहुयवासं	२	२०७९	द्व्वाइ एक्केको	१	६७१
दट्टण य भणगारं	२	१४०२	द्व्वाण द्व्वभूओ	१	१८६
दट्टण य राइहिं	४	३७६२	द्व्वाणं अणुयोगो	१	१५७
दट्टण य सहकरणं	३	२४१४	द्व्वादिकसिणविसयं	१	३८
दट्टण वा गिलाणो	४	३३४४	द्व्वावइमाईसुं	२	२११५
दट्टण वा नियत्तण	३	२३८८	द्व्वासज्जं भवणा-	१	४५०
दट्टे पुप्फगभिन्ने	४	४०२६	द्व्वे एगं पायं	४	४०६१
दट्टुर सुणए सप्पे	६	६१३४	द्व्वे छिणमच्छिणं	४	३६५३
दट्टेण जो उ दिक्खेति	६	६३११	द्व्वेण य भावेण य	२	१८५४
दट्टए दूभगे भट्टे	१	६३२	द्व्वेणं उद्देशो	४	४२४३
दट्टए पमाणपुरिसे	२	१८२२	द्व्वेणिकं द्व्वं	१	१५४
दट्टहिंछिपव भाणं	५	५३१३	द्व्वेणेगं द्व्वं	१	१५४
दट्टिउ त्ति ठिओ मेहो	१	३३६			टि० ३
		टि० ५	द्व्वे तणडगलाई	२	१४९९
दट्टियट्टसंखडे वा	४	४७५०	द्व्वे तिविहं एगिदि-	१	६०४
द्व्वक्खएण पंतो	२	१५८८	”	१	६५१
द्व्वक्खएण लुद्धो	२	१५८८	द्व्वे तिविहं मादुक-	५	४८८४
		टीका पाठा०	द्व्वे नाणापुरिसे	१	१४२
द्व्व दिसि खेत्त काले	५	५२१४	द्व्वे नियमा भावो	१	१६९
द्व्वप्पमाण अतिरेग	४	३९६१	द्व्वे पुण तल्लदी	१	१४
”			द्व्वे भवितो निव्वत्तिओ	२	११२७
द्व्वप्पमाण गणणा	२	१६११	द्व्वे भावउविमुत्ती	४	३५४४
द्व्वमिम उ अहिगरणं	३	२६८१	द्व्वे भावे य चळं	१	५०३
द्व्वमिम ऊ उवस्सओ	४	३२९४	द्व्वे सचित्तमादी	३	२७२६
द्व्वमिम मंथितो खलु	६	६३१६	द्व्वे सच्चित्तादी	५	४८८७
			द्व्वोवक्खरणेहा-	४	४२५०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
दस एयस्स य मज्झ य	६	६०७३	दारे अवंगुयम्मी	३	२३२८
दसठाणठितो कप्पो	६	६३६३	दावह्विओ गहचंचलो	१	७५२
दससु वि मूलाऽऽयरिण्	५	५१६८	दाहामो णं कस्सइ	३	२८२७
दहिभवयवो उ मंथू	२	१७०९	दाहामो त्ति य गुरुगा	२	१९४२
दहितेलाई उभयं	२	२०९५	दाहिणकरेण कण्णं	४	४०४१
दहितेलाई दब्बे	२	२०९५			टि० ३
		टि० ६	दाहिणकरेण कोणं	१	६६६
दंडपडिहारवज्जं	३	२९७७	”	४	४०४१
दंतपुरे आहरणं	२	२०४३	दिज्जंते वि तयाऽणि-	४	४६०१
दंतिक्कगोरतिल्लगुल-	३	३०७२	दिज्जंतो वि न गहिओ	४	४६४२
दंसणचरणा मूढस्स	२	९३२	दिट्ठमदिट्ठ विदेसत्थ	४	४७२९
दंसणनाणचरित्तं	४	४५५३	दिट्ठमदिट्ठं च तहा	४	४४७४
दंसण नाण चरित्ते	२	२११०	दिट्ठमदिट्ठे दिट्ठं	१	६६१
दंसण नाणे माता	३	२७८४	दिट्ठमुवस्सयगहणं	३	२२९६
दंसणनित्ते पक्खो	५	५४३५	दिट्ठ सलोमे दोसा	४	३८३४
दंसणमोगाह ईहा	१	१३३	दिट्ठं अदिट्ठच्च महं जणेणं	४	४१०८
दंसणमोहे खीणे	१	१३१	दिट्ठं अन्नत्थ मए	३	२४३२
दंसणम्मि य वंतर्म्मि	६	६४१४	दिट्ठं च परामुट्ठं	४	३७९८
दंसणवादे लहुगा	३	३१८९	दिट्ठं पडिहणेत्ता	४	४६४०
दंसणसोही थिरकरण-	२	१२२६	दिट्ठंतो गुहासीहे	२	२११३
दंसिय छंदिय गुरु सेसए	१	५१०	दिट्ठंतो घडगारो	१	३०६
दाह्यगणगोटीणं	४	४७६५	दिट्ठंतो हुवक्खरए	४	४४३०
दाउं व उट्ठरुस्से	१	६२२	दिट्ठंतो पुरिसपुरे	३	२२९१
दाउं हिट्ठा छारं	४	४५१७	दिट्ठं वत्थगहणं	४	४२३५
दाऊण अन्नदब्बं	२	१८२६	”	४	४३०८
दाऊण वंदणं मरथ-	४	४४९३	दिट्ठा अवाउडा हं	३	२२५६
दाऊणं वा गच्छइ	२	१८८१	दिट्ठिनिवायाऽऽलावे	२	१३४६
दाणे अभिगम सट्ठे	२	१४८९	दिट्ठीसंबंधो वा	३	२२५३
”	२	१५७९	दिट्ठे संका भोइय	२	८६६
”	२	१५८०	”	३	२१७५
”	२	१५८१	”	६	६१७१
दारहुयस्स तु असती	४	४८१५	दिट्ठोभास पडिस्सुय	३	२१९२
दारमसुअं काउं	३	२६६७	दिणे दिणे दाहिसि थोव थोवं	३	३१९७
दारस्स वा वि गहणं	३	२१२८	दित्तमदिता तिरिया	१	४२४
दारं ण ढक्कंति न खज्जमार्णि	२	१३९२	दिन्नो भवत्विहेणेव	४	४६२३
		टि० २	दियदिसे वि सच्चित्ते	३	३०४६
दारं न होइ एत्तो	४	३३७५	दिय राओ पच्चवाए	२	१४७६
दारं धाउं वाही	१	२१५	दियराओ लहुगुरुगा	२	८७८
दारे अवंगुयम्मी	३	२३२७	[”]	५	५८५६]

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
दियरातो अण्ण गिण्हति	५	५८६०	दुग्घासे खीरवती	४	४३४६
दियरातो लहुगुरुगा	५	५८५६	दुचरिमसुत्ते बुत्तं	६	६०६१
["]	२	८७८]	दुज्जणवज्जा साला	३	२६७५
दिवसओ सपक्खे लहुगा	५	५९८०	दुट्ठे मूढे दुग्गाहिए	५	५२१३
दिवसट्टिया वि रत्तिं	३	२९३१	दुण्ह जओ एगस्सा	४	४२४९
दिवसं पि ता ण कप्पइ	५	५९७८	दुण्हऽट्ठाए दुण्ह वि	५	५४९३
दिवसेण पोरिसीए	६	६२५१	दुण्ह वि तेसिं गहणं	४	३९६०
दिवसे दिवसे गहणं	५	६०२१	दुण्हं अणाणुपुब्बी	१	२६६
दिवसे दिवसे व दुल्लभे	४	३८१९	दुग्घि तिहत्थायामा	४	४०९०
दिव्वेसु उत्तमो लाभो	३	२८३४	दुग्घि वि विसीयमाणे	५	५४५६
दिव्वेहिं छंदिओ हं	६	६०६२	दुपुढादि अद्दख्खा	४	३८४९
दिस अवरदक्खिणा दक्खि-	२	१५०६	दुप्पडिलेहियदूसे	४	३८४३
"	५	५५०५	दुप्पडिलेहियमादिसु	५	५७६३
दिसिपवणगामसूरिय-	१	४५६	दुप्पभिइ पिया पुत्ता	४	३५५८
दिसिमूढो पुब्बाऽवर	५	५२१६	दुप्पभिइं उ अगम्मा	३	३२११
दित्तगपडिच्छगणं	२	१६५१	दुब्बलपुच्छेगयरे	३	२२३८
दित्ति पणीयाहारं	१	७५०	दुब्भूइमाईसु उ कारणेसुं	४	४१८३
दीणकल्लणेहि जायति	६	६१४३	दुरतिकमं खु विधियं	४	४१३६
दीवा अन्नो दीवो	२	२११२	दुरहियविजो पच्चंत-	१	३७२
दीसति य पाडिरूवं	६	६१५४	दुरुहंत ओरुभंते	३	२६४४
दीहाइमाईसु उ विज्जबंधं	५	५६८१	दुल्लभदव्वं व सिया	४	३५५३
दीहाइयणे गमणं	५	५९९०	दुल्लभदव्वे देसे	६	६२५३
दीहे ओसहभावित	५	५९८७	दुल्लभवरथे व सिया	४	४१६९
दीहे ओसहरवित्तं	५	५९८७	दुविकरुणं पज्जाए	५	४८८५
		टि० २	दुविधो उ परिच्चाओ	५	५२०८
दुओणयं भहाजायं	४	४४७०	दुविधो य होइ दुट्ठो	५	४९८६
दुक्खं च भुंजति सति द्वित्तिसु	४	३४९२	दुवियदुदुद्धिमलणं	४	४३९६
दुक्खं ठिओ व निज्जइ	४	४३९२	दुविहकरणोवघाया	१	५८०
दुक्खं ति भुंजति सति द्वित्तिसु	४	३४९२	दुविह चउठिवह छठिवह	४	३५३२
		टि० १	दुविह निमित्ते लोसे	१	५३६
दुक्खं विसुयावेउं	२	२०७४	दुविहपमाणतिरेगे	३	२३६६
दुक्खेहि भत्थिताणं	६	६४०६	दुविहग्गि भेरवग्गि	३	३१३५
दुक्खेहिं भच्छियाणं	६	६४०६	दुविहं च फरुसवयणं	६	६०९९
		टि० १	दुविहं च भावकरुमं	५	४८९८
दुग्गमादीसामणणे	४	४३११	दुविहं च भावकस्सिणं	४	३८८६
दुग्गसत्तगकिइकरुमस्स	४	४४६९	दुविहं च होइ वरथं	३	२७९४
दुग्गुणो चतुग्गुणो वा	४	३९८१	दुविहं तु दव्वकस्सिणं	४	३८८१
दुग्गट्ठिए वीरअहिट्ठिए वा	४	४८६४	दुविहं पि वेयणं ते	२	१६२९
दुग्गूढाणं छत्रंग-	३	२५९६	दुविहाए वि चउगुरू	३	३१४४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा
दुविहाओ भावणाओ	२	१२९१	देउलियअणुणवणा
दुविहा णायमणाया	४	४१३४	देवाणुवित्ति भत्ती
दुविहा य होइ दुई	५	५८१९	देवा हु णे पसन्ना
दुविहा य होति सेजा	१	५४१	देविंदरायउग्गाह
		टि० १	देविंदरायगहवह-
दुविहा य होंति पाता	१	४८८	देवे य इत्थिरुवं
दुविहाऽवाता उ विहे	३	३१३९	देवेहिं भेसिओ वि य
दुविहा सामायारी	१	७७७	देसकडा मज्झपदा
दुविहा हवंति सेजा	१	५४१	देसकहापरिकहणे
दुविहे किइकम्ममिं	४	४५४१	"
दुविहे गेलणमिं	६	६३७९	देसकुलजाइरुवी
दुविहे गेलणग्गी	६	६३९६	देसगहणे बीएहि
दुविहे गेलन्नग्गी	४	३५५०	देसिय राइय पक्खिय
"	४	३६३८	देसिय वाणिय लोभा
दुविहो अ होइ छेदो	१	७१०	देसिल्लगं वन्नजुयं मणुवं
दुविहो उ पंडओ खलु	५	५१४९	देसी गिलाण जावो-
दुविहो जाणमजाणी	५	५१७६	"
दुविहो य मासकप्पो	६	६४३१	देसीभासाइ कयं
दुविहो य होइ अग्गी	३	२१४५	देसीभासाए कयं
दुविहो य होइ जोई	४	३४३३	देसीभासाय कयं
दुविहो य होइ दीवो	४	३४६१	देसो व सोवसगो
दुविहो य होइ पंथो	३	३०५१	"
दुविहो लिंग विहारे	१	७५७	देहबलं खलु तिरियं
दुविहो वसहीदोसो	५	४९१३	देहस्स तु दोबलं
दुविहो होति अचेलो	६	६३६५	देहऽहिओ गणणेक्को
दुग्घियडदुणिसण्णा	४	४१३९	देहे अभिवडुंते
दुस्सन्नप्पो तिविहो	५	५२१२	देहेण वा विरुवो
दुस्संचर बहुपाणादि	३	२७४८	देहोवहीण डाहो
दुहतो थोवं एक्केण्ण-	५	५९१०	देहोवहीतेणगसावतेहिं
दुइजंता दुविधा	५	५८२४	दोच्चं पि उग्गाहो त्ति य
दूमिय धूमिय वासिय	१	५८४	दोच्चेण आगतो खंदएण
दूरमिं विट्ठि लहुओ	३	२१७४	दो जोयणाइं गंतुं
दूरमिं विट्ठे लहुओ	३	२१९८	दोणिय य दिवडुखेत्ते
दूरागयमुट्टेउं	४	४४३८	दोणिय वि वयंति पंथं
दूरेण संजईओ	३	२१६३	दोण्ह वि कतरो गुरुओ
दूरे तस्स तिगिच्छी	२	११५१	दोण्ह वि चियत्त गमणं
दूरे मज्झ परिजणो	५	५७०७	दोण्हं उवरि वसंती
दूरे व अन्नगामो	३	२९२८	दोण्हं उवरिं वसती
दूसियवेओ दूसिय	५	५१५०	दोण्हं पि अ जुयलाणं

विभागः	गाथाङ्कः
२	१४९६
२	१२१०
२	१९८१
४	४७८४
१	६६९
५	५६८८
२	१३३९
२	१७६२
३	२६९७
५	५७३१
१	२४१
४	३३२२
४	४४६७
३	२८२६
४	३९९८
४	३९१०
४	३९११
४	३३०४
४	३४३१
४	३४५९
२	९३७
२	९४२
४	३९४८
५	५६०४
३	२३७७
१	२२७
६	६१५८
४	३४७४
३	३२५८
३	२८११
३	३२७२
५	५६५७
५	५५२७
५	५२५२
५	५८०१
३	३०८६
२	२१०५
२	२०४६
१	६४०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
दोण्हेगयरं नट्टं	४	४६१५	धम्मोदणुणं रुवं	२	१२०१
दो थेरि तरुणि थेरी	२	२०८७	धारणया उ अभोगो	३	२३६७
दो दक्खिणावहा तु	४	३८९२	”	३	२३७२
दोन्नि अणुन्नायाओ	२	१६९७	धारोदणु महासलिल-	४	३४२२
दोन्नि उ पमज्जणाओ	३	२७४६	धावंतो उब्वाओ	१	३२०
दोन्नि वि अनालबद्धा उ	५	५२४७	धिइधणियबद्धकच्छो	२	१३५६
दोन्नि वि दाउं गमणं	२	२०१७	धिइवलजुत्तो वि मुणी	४	३७८३
दोन्नि वि समागया स-	३	३०८७	धिइवलपुरस्सराओ	२	१३५७
दोन्नि वि ससंजइया	३	२२१८	धिइसंघयणादीणं	४	४४९८
दोन्नि वि सहू भवंती	४	३७६८	धिइ सारीरा सत्ती	२	९५६
दो मासे एसणाए	५	५४४३	धितिबलिया तवसूरा	६	६४८४
दोरेहि व वज्जेहि व	४	३८६९	धिद्धिक्तो य हाहक्तो	४	४१२६
दोसं हंतूण गुणं	६	६४२९	धियसंघयणे तुल्ला	१	२०३
दोसा खलु अलियाइं	१	२८३	धी मुंडितो दुरप्पा	२	८९८
दो सागरा उ पढमो	१	६८२	धीरपुरिसपक्कतो	२	१४४८
दोसा जेण निह्भंति	४	३३३१	धुवणाऽधुवणे दोसा	४	४०१२
दोसाणं परिहारो	१	४७६	”	५	६०२७
दोसा तु जे होंति तवस्सिणीणं	४	३८२०	धूमनिमित्तं नाणं	१	२८
दो साभरगा दीवि-	४	३८९१	धूमादी बाहिरतो	५	५२१५
दोसा वा के तस्सा	४	३५२०	धोयस्स व रत्तस्स व	३	२९७८
दोसाऽसति मज्झिमगा	६	६४३५	न		
दोसु वि अलद्धि कण्णे	३	२६१३	नइपूरेण व वसही	४	३७३४
दोसु वि अब्बोच्छिण्णे	४	३५६८	नउइंसयाउगो वा	३	२६२३
दोसु वि परिणमइ मइं	१	७९७	न कारंति आगमं ते	२	१४२०
दोसे च्चैव विमग्गाह	३	३१७६	न केवलं जा उ विहम्मिआ सती	४	४११७
दोसेहिं एत्तिपुहिं	३	३१७३	नक्खत्तो खलु मासो	२	११२८
दोहि वि अरहिय रहिए	३	२२५४	नक्खेणावि हु छिज्जइ	२	९४५
दोहि वि गुरुगा एते	४	४४२४	नगराह निरुद्ध घरे	१	६७८
दोहि वि पक्खेहिं सुसं-	३	२४३८	न चित्तकम्मस्स विसेसमंधो	३	३२५३
दोहि वि रहिय सकामं	३	२२४९	नच्चा नरवहुणो सत्त-	२	११२५
ध			नज्जइ अणेण अरथो	४	४५७७
धणियसरिसं तु कम्मं	३	२६९१	नज्जंतमणज्जंते	५	५१४२
धम्मकह महिइवीए	५	५६९१	नट्टं होइ अगीयं	३	२४५३
धम्मकहा पुण्णेहि व	३	३०२१	न ठविज्जइं वएसुं	५	५१३८
धम्मकहा पाडिज्जति	५	५१८२	नट्टपेच्छं दट्टूणं	५	५३५२
धम्मकहासुणणाए	३	२२६४	नट्टमाइं पिच्छंतो	२	१६००
धम्मस्स मूलं विणयं वयंति	४	४४४१	नणु दब्बोमोयरिया	४	४०६३
धम्मं कहेइ जस्स उ	४	४५९६	न तरिज्जा जति तिण्णि उ	१	५१४
धम्मोण उ पडिबज्जइ	२	१४२२	न तस्स वरथाइसु कोइ संगो	४	३९९६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
नस्थि भगीतस्थो वा	४	३३१३
नस्थि अनिदाणओ होइ	२	१०४९
नस्थि कहालद्धी मे	१	५७१
नस्थि खलु अपच्छित्ती	३	२४८६
नस्थि घरे जिणदत्तो	२	८१९
नस्थि पवत्तणदोसो	३	३१८०
नस्थि य मामागाइं	२	२०९६
नस्थेत्थ करो नगरं	२	१०८९
नदिकोप्पर वरणेण व	५	५६४३
नदि पह जर वत्थ जले	१	९६
नदिपूरण वसही	४	३७३४
		टि० १
न पारदोच्चा गरिहा व लोए	४	३९०५
नमणं पुब्बभासा	२	२०१६
न मिलंति लिंगकज्जे	२	१८१३
न य अण्णगासगतं	२	१२४९
न य कत्थइ निम्मातो	१	३७१
नयणे विट्ठे गहिण्ण	२	२०४१
नयणे विट्ठे सिट्ठे	२	२०३९
नयणे पूरे विट्ठे	३	२३८५
न य संघहेउविगलत्त-	६	६२२७
न लभइ खरेहिं निहं	४	३९१५
न वओ इत्थ पमाणं	२	२१००
नवदसच्चउदसओही-	५	६०३७
नवधम्मस्स हि पाएण	५	५७१८
नवधम्माण थिरत्तं	२	१७९३
नव पेहातो अदिट्ठे	५	५८८२
नवभागकए वत्थे	३	२८३१
नवमे न थाणइ किंची	३	२२६१
न वि इंदियाइं उवलद्धि-	१	२७
न वि एयं तं वत्थं	४	४१७४
न वि कुप्पसि न पसीयसि	४	४४८७
न वि को वि कंचि पुच्छति	४	४८२६
न वि खाह्यं न वि वइं	२	९८८
न वि छ म्महव्वया नेव	२	१०४६
न वि जाणामो निमित्तं	३	२८०५
न वि ते कहंति अमुगो	५	५९९४
न वि य समत्थो सव्वो	४	३७८७
न वि य हु होयणवत्था	१	२३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
न वि लब्भइं पवेसो	३	३१९८
न वि वच्छएसु सज्जंति	२	२१२०
न विवित्ता जत्थ मुणी	३	२९८०
नहदंतादिअणंतर	५	४९०१
न हि जो घडं वियाणइ	१	१६
न हु ते संजमहेउं	४	४५२९
न हु होइ सोइयव्वो	४	३७३९
न हु होति सोतियव्वो	६	६२०२
नंदंति जेण तवसंजमेसु	३	२९२०
नंदि चउक्कं दव्वे	१	२४
		टि० ४
नंदी चतुक्क दव्वे	१	२४
नंदीत्तूरं पुण्णस्स	२	१५४९
”	२	१५६७
”	२	१९२३
नंदी मंगलहेउं	१	४
नंदी य मंगलट्टा	१	३
नाउमगीयं बल्लिणं	३	२९६२
नाऊण किंचि अन्नस्स	१	३७०
नाऊण तस्स भावं	४	४७८२
”	५	५३३१
नाऊण य अहगमणं	२	१८०२
नाऊण य माणुस्सं	४	३७६३
नाऊण य घोच्छेदं	५	५०८३
”	५	५१०२
”	५	५४०३
नाऊण य घोच्छेयं	५	५३८३
नाऊण या परीत्तं	४	४१६५
नाओ मि त्ति पणासइ	५	५१४३
नागरगो संबट्ठो	४	४८७६
नागा जलवासीया	३	२७०६
नागावं पउणित्तइ	४	४७१३
नाणट्ट दंसणट्टा	३	२८७९
”	३	२९७३
”	३	३००४
नाणदंसणसंपञ्जा	१	३९६
नाणस्मि तिण्णिण पक्खा	५	५३९७
नाणस्स केवलीणं	२	१३०२
नाणस्स होइ भागी	५	५७१३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
नाणाद् अकूसितो	२	१३२२	नामं ठवणा भिन्नं	२	८५८
नाणाइतिगस्सऽट्टा	२	९५४	नामं ठवणा वत्थं	१	६०३
नाणाइतिगं सुत्तुं	४	४४८३	नामं ठवणा हरथो	५	४८९५
नाणाइ तिट्टाणा	१	६९८	नामिज्जइ थोवेणं	४	४१५५
नाणादि तिहा मगं	२	१३२३	नामे छविह कप्पो	१	२७३
नाणाविसागयाणं	२	१०९३	नायगमणायगा पुण	४	४७०९
नाणावी वूसैतो	२	१३२२	नायज्जयणाहरणा	१	२०४
		टि० २	नालस्तेण समं सुक्खं	४	३३८५
नाणादेसीकुसलो	२	१२२९	नाव थल लेवहेट्टा	५	५६५६
नाणुज्जोया साहु	४	३४५३	नाव निभो उग्गहणंतओ	४	४०८४
नाणेण दंसणेण य	१	३९८	नावाए उवक्कमणं	१	२६०
नाणेण सब्बभावा	२	११६६	नावितसाधुपदोसो	५	५६२४
नाणे दंसण चरणे	४	४७३३	नासन्ने नातिकूरे	२	२०६०
नाणे महकम्पसुतं	५	५४७२	नाहं विदेसयाऽऽहरण-	६	६३०२
नातिकमती भाणं	५	५८१४	निहयाइं सुरलोए	२	१७७७
नाभिप्पायं गिण्हसि	१	८०१	निउणे निउणं अत्थं	१	२३०
नाम निवाउवसगं	१	३२५	निउणो खल्लु सुत्तरथो	४	३३३३
नामसुयं ठवणसुयं	१	२५५	निउत्ता अनिउत्ताणं	१	२३५
नामं ठवणपलंबं	२	८४९	निउत्तो उभओकालं	१	२४०
नामं ठवणा भामं	२	८३९	निक्कारणगमणम्मि	३	२७५८
नामं ठवणा कम्मं	५	४८९७	”	४	३६८७
नामं ठवणागामो	२	१०९४	निक्कारणपडिसेवी	५	६०३३
नामं ठवणा तालो	२	८४७	निक्कारणमविहीए	४	३६९०
		टि० १	निक्कारणम्मि एए	४	४०४७
नासं ठवणा दविए	१	५	निक्कारणम्मि एवं	४	३३६६
”	१	१५१	निक्कारणम्मि गुरुगा	४	३६९२
”	१	६५०	निक्कारणम्मि दोसा	४	३३६२
”	२	८४७	निक्कारणम्मि नामं	१	७३१
”	२	११२१	निक्कारणिगाऽणुवदे-	५	५८२६
”	२	११२६	निक्कारणिगिं चमठण	४	३७८६
”	३	२५८४	निक्कारणे विधीय वि	४	३७१८
”	३	२६८०	”	४	३७१९
”	३	२७१९	निक्खमण पिंडियाणं	३	३२२८
”	३	२७६२	निक्खमणे य पवेसे	२	१२३६
”	३	३२६३	निक्खमपवेसवज्जण	४	३३७१
”	४	३२९३	निक्खेवा य निरुत्ताणि	१	२०२
”	५	४८८३	निक्खेवेगट्ट निरुत्त	१	१४९
”	५	४८८६	निक्खेवो तहयाए	२	१६७०
”	२	१०३४	निक्खेवो नासो त्ति य	१	१५०
नामं ठवणा पक्कं	२	१०३४			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
निक्खेवो होइ तिहा	१	२७१
निगमं नेगमवगो	२	१०९१
निगमगाह् बहि ठिए	४	३५६९
निगमणम्मि उ पुच्छा	२	१४५०
निगमणं च अमच्चे	३	२२९३
निगमणं तह चेवा	५	४९२८
निगमणे चउभंगो	२	१८८२
निगमणे बहुभंडो	४	४२२६
निगम्य पुणो वि निण्हे	२	१८५९
निगंथदारपिहणे	३	२३५३
निगंथाण सलोमं	४	३८२१
निगंथाणं पढमं	१	४३१
निगंथिवस्थगहणे	३	२८१५
निगंथीण भगिणहणे	४	४१०५
निगंथीणं गणहर-	२	२०४८
निगंथीणं भिच्चं	२	१०५९
निगंथी थी गुरुगा	५	५२४०
निगंथोगगहघरणे	४	४१०१
निगंथो निगंथि	५	५२३९
निगंथं न वि वायइ	३	२२२६
निगंधो उगगालो	५	५८५०
निग्घोलियं च पल्लं	४	३३९९
निच्चनियंसण मज्जण	१	६४४
निच्चनियंसणियं ति य	१	६४५
निच्चं पि दव्वकरणं	३	२४६१
निच्चं विग्गाहसीलो	२	१३१६
		टि० १
निच्चं वुग्गहसीलो	२	१३१६
निच्चेल सचेले वा	२	१३७६
निच्चयओ दुञ्जेयं	४	४५०६
निच्चिण्णा तुज्झ घरे	६	६२९४
निच्चियमुत्त निरुत्तं	१	१८८
निच्चुभई सत्थाओ	५	५१८२
निच्चूढ पदुट्टा सा	४	४१३३
		टि० ३
निज्जंतं मोत्तूणं	४	३५८०
निज्जंताऽऽणिज्जंता	४	४६२१
निज्जूढ पदुट्टा सा	४	४१३३
निज्जूढो मि नरीसर	५	५०५१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
निट्टियकडं च उक्को-	४	३६५७
निण्हयसंसग्गीए	५	५४३३
निण्हवणे निण्हवणे	६	६०६९
निदरिसणं अघडोऽयं	२	८१७
निदं न विदामिह उव्वरेणं	४	४४०९
निहापमायमाइसु	२	१२६७
निहाविगहापरिवज्जि-	१	८०३
निहिट्टमणिहिट्टं	४	४६९५
निहिट्ट सच्चि अठ्ठुव-	४	४६९७
निहिट्टे अस्तण्णी	४	४६९२
निहोस सदोसे वा	३	२४२८
निहोसं सारवंतं च	१	२८२
निहोसा आदिण्णा	३	३१८३
निद्धमनिद्धं निद्धं	२	१७३४
निद्ध महुरं च भत्तं	६	६२१६
निद्धं भुत्ता उववासि-	५	५९९१
निद्धे दवे पणीए	५	६००७
”	५	६०१९
निप्पच्चवाय संबंधि	२	२०७०
निप्पच्चिकम्मसरीरा	२	१४२४
निप्फत्ति कुणमाणा	२	१४४७
निप्फावकोइवाईणि	१	८०२
निप्फावचणकमाई	२	१३६३
निप्फावाई धन्ना	५	६०४९
निव्वंधनिमंतंते	४	३६३९
निव्वभयया य सिणेहो	३	२१७२
निम्मवणं पासाए	४	४७६९
निम्मा घर वइ थूभिय	२	११११
नियएहिं ओसहेहिं	२	१९३१
नियणाइलुणणमद्वण	३	२१५५
नियताऽनियता भिक्खा-	२	१६३३
नियमा सचेल इत्थी	४	४१४८
नियमा सुयं तु जीवो	१	१३९
नियमा होइ सतित्थे	२	१४१९
निययं व अणिययं वा	४	३५६७
निरवयवो न हु सक्को	१	२१३
निरुत्तरस विकडुभोगो	२	१०१०
निरुवहयजोणिथीणं	५	४९५३
निरुवहय लिंगभेदे	६	६३७२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
निह्योमसल्लोमऽजिणे	२	१०४८	नेपाल तामलितीय	४	३९१२
निववल्लह बहुपक्खम्मि	५	५१८८			टि० २
निवसरिसो आयरितो	४	४५१९	नेमालि तामलितीय	४	३९१२
निवेशण वाडग साही	२	८६९	नेरुत्तियाहं तस्स उ	१	३११
निव्वत्तणा य संजोयणा	४	३९४७	नेवाऽऽसी न भविस्सइ	२	८२१
निव्विसउ त्ति य पढमो	३	३१२१	नेहामु त्ति य दोसा	२	१५६१
निव्वीइय एवइया	२	२०७८	नेहि जितो मि त्ति अहं	१	३५८
निव्वेद पुच्छित्तिम्मि	६	६११३	नो कप्पह जागरिया	३	२४२७
निसि पढमपोरिसुभभव-	५	४९३२	नो कप्पति व अभिन्नं	४	३३२०
निसिभोयणं तु पगतं	५	५८२९	नोकारो खलु देसं	२	८०७
निस्सकडमनिस्से वा	२	१८०४	नोल्लेऊण ण सक्का	४	३७०१
निस्सकडे ठाइ गुरु	२	१८०५	नोवयणामं दुविहं	२	८४५
निस्सत्तस्स उ लोए	५	५६७१	नोसप्पिणिउस्सप्पे	२	१४१७
निस्स त्ति अइपसंगेण	३	२४४९			प
निरसंकमणुदितोऽत्ति-	५	५८०८	पइदिणमल्लभमाणे	३	२८७३
निरसंकिं च काहिइ	२	१७९६	पउणम्मि य पच्छित्तं	२	१९७१
निरसंचया उ समणा	५	५२६६	पउमसर विरगो वा	३	२२७८
निरसाणपदं पीहइ	१	७७१	पउमसरो विरगो वा	३	२२७८
निरसाधारण खेत्ते	४	४३१०			टि० १
निंता न पमज्जंती	४	३४५२	पउमुप्पले अकुसलं	४	४०२५
निंतेहिं तिणिण सीहा	३	२९६६	पउमुप्पले माउलिंगे	२	१०२९
नीउच्चा उच्चतरी	३	२६६२	पउरण्णपाणगमणे	४	४८२७
नीएहिं उ भविदिंनं	५	५०९८	पउरञ्जपाण पढमा	२	१५०७
नीयल्लएहिं तेण व	६	६२९६	पक्के भिन्नाऽभिन्ने	४	४५२३
नीयल्लगाण तस्स व	६	६२९५	पक्खीव पत्तसहिओ	२	१३७४
नीयं दट्ठूण बहिं	३	३०१०	पगाई पेळवसत्ता	३	२८१८
नीयं पि मे ण वेच्छति	४	३६३३	पगयम्मि पण्णवेत्ता	६	६२५४
नीया व केई तु विरुवरुवं	५	५३३३	पगयं उवस्सएहिं	४	३४०२
नीरोगेण सिवेण य	४	४६५२	पगरणओ पुण सुत्तं	१	३१८
नीलकंबलमादी तु	४	३९१४	पच्चक्ख परोक्खं वा	१	३९
नीसट्टमसंसट्टो	४	३५९७	पच्चक्खेण परोक्खं	२	१७७०
नीसट्टेसु उवेहं	४	३३७९	पच्चंत तावसीओ	२	१४५६
नीहडसागरिपिंडस्स	४	३६१६	पच्चंतमिलक्खेलुं	२	२००५
नीहम्मियम्मि पूरति	१	३८०	पच्चोनियत्तपुट्टा	४	४७५९
नूणं न तं वट्टइ जं पुरा भे	३	२२२१	पच्चोरुहणट्टा खाणु-	१	१०१
नूणं से जाणंति कुलं व गोत्तं	४	३५९०	पच्छण्ण पुब्बभणियं	४	४८२४
नेच्छंति भवं समणा	६	६३४८	पच्छञ्च भसति निण्हग	४	४८१८
नेच्छंतेण व भञ्जे	४	४७७५			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पच्छन्नासति बहिया	४	४८०४
पच्छाकडाह जयणा	२	१९४५
पच्छाकडे य सत्री	२	१९२६
पच्छित्त पण जहणं	४	४०४३
पच्छित्तपरुवणता	५	५२६८
पच्छित्तमणंतरियं	५	५०५८
पच्छित्तमेव पगतं	५	५५९४
पच्छित्तं इत्तिरिओ	६	६२८१
पच्छित्तं खु वहिज्जह	२	१०१६
पज्जव पुब्बुद्धिहा	१	२६८
पज्जायजाईसुततो य बुद्धा	४	४४३६
पज्जोए णरसीहे	४	४२२०
पज्जोसवणाकप्पो	६	६४३२
पट्टेद्धोरुय चळणी	४	४११९
पट्ट सुवन्ने मळए	४	३६६२
पट्टो वि होइ एको	४	४०८५
पट्टीवंसो दो धारणाउ	१	५८२
पट्टणं भवंगुतर्म्मि	४	४०७१
पडिकंते पुण मूलं	५	५७७२
पडिकुट्ट देस कारण	३	२८८१
पडिगमणमन्नत्तिरिथिग	२	१०५४
”	३	२६०३
पडिचरिहामि गिलाणं	२	१८७८
पडिजगंति गिलाणं	४	४३०४
पडिजगिया य खिपं	४	३७८५
पडिणीय णिवे एंते	४	४५६३
पडिणीय तेण सावय	३	२३५८
पडिणीय मेच्छ मालव	४	३७५६
पडिपहनियत्तमाणम्मि	३	२३८९
पडिपुच्छं वायणं चेव	६	६४७१
पडिपुण्णा पडुकारा	४	४१९६
पडिबद्धा इभरे वि य	२	१४४०
पडिबद्धे को दोसो	२	२०१४
पडिमाए ज्ञामियाए	४	३४६५
पडिमाए पाउता वा	६	६३७०
पडिमाप्पामण ओरुभण	४	३४६९
पडियरिउं सीहेणं	१	७२२
पडियं परुट्टं वा	४	३७२५
पडिरुववयथाया	५	५७०८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पडिलंबणा पलंबं	२	८०८
पडिलाभणऽट्टमर्म्मि	५	४९३४
पडिलाभणा उ सद्धी	५	४९३७
पडिलाभणा बहुविहा	५	५२७१
पडिलेहण निक्खमणे	२	१६५८
पडिलेहण संधारग	२	१५७४
पडिलेहणा उ काले	२	१६६०
पडिलेहणा दिसा णं-	५	५५००
पडिलेह दियतुभट्टण	५	५४५४
पडिलेह पोरुसीओ	२	१९०३
पडिलेहंत चिय वें-	२	१५४४
पडिलेहा पलिमंधो	४	३८७७
पडिलेहियं च खित्तं	२	२०६९
पडिलेहियं च खेत्तं	२	१५०५
”	२	१५११
”	३	३१७८
पडिलेहो भयमंडलि	३	२३७९
पडिवक्खेणं जोगो	४	३८०२
पडिवज्जमाणगा वा	२	१४४४
पडिवज्जमाण भइया	२	१४३७
”	२	१६४७
पडित्तिकुसल अज्जा	३	३२३७
पडिवन्ना जिणिदस्स	६	६४५३
पडिवेत्तिग एक्कवरे	५	४९१६
पडिसद्दगस्स सरिसं	१	१९६
पडिसमियं तु अच्छइ	४	४३५९
पडिसिद्ध त्ति तिगिच्छा	२	९४७
पडिसिद्धविवक्खेसुं	३	२३२६
पडिसिद्धं खलु कस्सिणं	४	३८७९
पडिसिद्धा खलु लीला	२	९८२
पडिसेधे पडिसेधो	५	५५६८
पडिसेवणअणवट्टो	५	५०६२
पडिसेवणपारंची	५	४९८५
पडिसेवणाए एवं	३	२४८२
”	३	२५२४
”	३	२५४१
पडिसेवंतस्स तर्हि	५	४९५८
पडिसेह अजयणाए	२	१९४३
पडिसेह अलंभे वा	३	२८९९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पडिसेहगस्स लहुगा	५	५३६७	पढमाए पोरिसीए	५	४९३१
पडिसेहण णिच्छुभणं	३	३०८९	पढमाए बितियाए	५	५७९९
पडिसेहणा खरंटाण	२	८९६	पढमासइ अमणुण्णे-	४	४८२२
पडिसेहम्मि उ छक्कं	२	८१४	पढमासति वाघाए	१	४६३
पडिसेहिअवचंते	४	४६६२	पढमिल्लुगततियाणं	५	५९१९
पडिसेहेण व लद्धो	४	४६२२	पढमिल्लुगम्मि ठाणे	३	२४७५
पडिसेहो उ अकारो	२	८१६	”	३	२५१८
पडिसेहो जम्मि पदे	३	२१७९	”	३	२५३७
पडिहाररूवी ! भण रायरूविं	५	५०४७	”	४	३६१०
पडिहारिए पवेसो	४	३७७३	पढमिल्लुगम्मि तवऽरिह	३	२५२०
पडुपन्नऽणागते वा	५	५८५२	पढमिल्लुगसंघयणा	२	१३८६
पढमगभंगे वज्जो	६	६३८३	पढमिल्लुगस्स असती	१	४६२
पढमचउत्थवयाणं	३	२४२६	पढमे गिलाणकारण	३	२४२०
पढमचउत्था पिंडो	४	३६३५	पढमेत्थ पडहळेदं	२	११०९
पढमचरिमाउ सिसिरे	१	५२१	पढमे बितिए ततिए	४	३५२८
पढमतइयमुक्काणं	३	२७७४	पढमे भंगे गहणं	२	१८६९
पढमदिणे सग्गामे	४	४६६७	पढमे भंगे चरिमं	५	५००७
पढमदिणे समणुष्णा	२	१५५७	पढमे वा वीये वा	२	१४१८
पढमदिवसम्मि कम्मं	२	१४०५	पढमे सोयइ वेणे	३	२२५९
पढमबिइएसु पडिवज्ज-	२	१६३७	पढमो एत्थ उ सुद्धो	२	८७५
पढमबिइयाउरस्सा	३	२८७५	पढमो जावजीवं	२	१८३३
पढमबिइयाए तम्हा	४	४३८१	पडिए य कहिय अहिगय	१	४१४
पढमबिइयानुरो वा	३	२१८१	”	१	५३२
पढमबितिए दिया वी	५	५८५१	पडिते य कहिय अहिगय	१	४१६
पढमबितिएसु चरिमं	५	४९८३	पडिय सुय गुणिय धारिय	१	७०८
पढमबितिएसु णवमं	५	५०६१	पडिय सुय गुणियमगुणिय	१	४७०
पढमबितिततियपंचम-	४	४६९८	”	१	५३०
पढमम्मि य चउलहुगा	४	४६१७	”	१	६०२
पढमम्मि य चउलहुया	१	५४३	पणगं खलु पडिवाए	१	१३७
पढमम्मि समोसरणे	४	४२३७	पणगं च भिणमासो	५	५३६५
”	४	४२७८	पणगं च भिन्नमासो	४	४४४४
पढमस्स तइयठाणे	३	२५१९	”	५	५८४३
पढमस्स होइ मूलं	५	५७१०	पणगं लहुओ लहुया	४	३४३५
पढमं तु भंडसाळा	४	३४४८	पणगं लहुगो लहुगा	४	३४६३
पढमं राइ ठविंते	२	१८९६	पणगाइ असंपाइम	३	२४०९
पढमं त्रिगिंचणट्टा	६	६१२१	पणगाइ मासपत्तो	२	१०७९
पढमा उवस्सयम्मी	२	१३३५	पणतो पागतियाणं	४	४२१५
पढमाए णिण्हतूणं	५	५२८३	पण दस पनरस वीसा	३	२४०८
पढमाए नत्थि पढमा	२	१५२३	पणपन्नगस्स हाणी	२	१५२८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पणयाल दिना गणिणो	५	५७७६	पमाणातिरेगधरणे	४	४००१
पणयालीसं दिवसे	४	४०३२	पमाणे काले भावस्सए	२	१६९६
पणहीण तिभागऽद्धे	५	५८०५	पयडीणं भन्नासऽवि	२	११९९
		टि० १	पयपायमक्खरेहिं	२	११७४
पणिए य भंडसाला	४	३४४४	पयला उल्ले मरुए	६	६०६६
पणवितो उ दुरुवो	६	६२६६	पयला निह तुभट्टे	४	३७१४
पण्हो उ होइ पसिणं	२	१३११	”	४	३७११
पतिट्ठा ठावणा ठाणं	६	६३५६	पयलायसि कि दिवा ण	६	६०६८
पत्तमपत्ते रिक्खं	२	१४५१			टि० ४
पत्तं पत्ताबंधो	४	३९६२	पयलासि किं दिवा ण	६	६०६८
”	४	४०८०	परउत्थियउवगरणं	३	२८९१
पत्ताणं पुप्फाणं	२	९८०	परखित्ते वसमाणो	४	४७०१
पत्ताबंधपमाणं	४	३९७१	परतिस्थियपूयातो	५	५३३०
पत्ते अइच्छिए वा	२	१४५२	परदेसगते नाउं	४	४३०६
पत्तेग वड्डुगासति	४	४८०६	परधम्मिया वि दुविहा	५	५०८८
पत्ते य अणुण्णाते	१	४०१	परपक्ख पुरिस गिहिणी	६	६१७९
पत्तेयडुद्ध जिणकप्पिया	४	४५३३	परपक्खम्मि अजयणा	४	३३५१
पत्तेय समण दिक्खिय	४	४८१७	परपक्खम्मि वि दारं	४	३३७६
पत्तेयं पत्तेयं	२	१६४५	परपक्खं दूसित्ता	१	२७०
पत्तो जसो य विउलो	२	२०१३	परपक्खे य सपक्खे	४	४४३९
पत्तो वि न निक्खिप्पइ	१	२७५	परपक्खे वि य दुविहं	१	४२२
पत्थारदोसकारी	३	२५११	परपत्तिया ण किरिया	५	५७३७
”	३	२५३१	परपत्तिया न किरिया	३	२७०१
पत्थारो अंतो बहि	३	२३३१	परमद्धजोयणाओ	५	५२८७
”	३	३२२६	परमद्धजोयणातो	५	५३१४
पत्थारो उ विरचना	६	६१३०	परमाणुपुरगलो खलु	३	२७२०
पत्थितो वि य संकइ	३	२४३९	परमाणुमादियं खलु	५	४८८८
पद्मिता मि घरासे	४	३७०९	परवयणाऽऽउट्टेउं	४	४६४१
पन्नत्ति जंबुदीवे	१	१५९	परावावारविमुक्का	२	२११७
पन्नरसकम्मभूमिसु	२	१६३६	परसीमं पि वयंति हु	२	१०९८
पन्नरस दस य पंच व	४	४२९६	परिकम्मणि चउमंगो	४	३९९१
पन्नवणिजा भावा	२	९६४	परिणमइ अंतरा अंतरा	४	४७०५
पप्पं खु परिहरामो	४	४५७८	परिणमइ जहत्थेणं	१	७९६
पभु अणुपभुणो आवेदणं	१	५७४	परिणयवय गीयरथा	४	४३८२
		टि० २	परिणाम अपरिणामे	१	७९२
पभु अणुपभु[णो व]निवेयणं	१	५७४	परिणामओऽत्थ एगो	२	१०१४
पमाणं कप्पट्टितो तत्थ	६	६४६९	परिणामजोगसोही	२	१३५९
पमाणं कप्पितो तत्थ	६	६४६९	परिणामो खलु दुविहो	५	५९०५
		टि० १	परितावणाइ पोरिसि	२	९०२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
परिताव महादुक्खे	२	१८९९	पव्वइहं ति य भणिते	४	४६६५
परिताविज्जइ खमभो	२	१५९७	पव्वइहं ति य वुत्ते	४	४६६५
परिनिट्ठिय जीवजहं	३	२९२१			टि० १
परिपिंडिए व वंदइ	४	४४७८	पव्वज्ज अट्टवासस्स	६	६४५१
परिभुज्जमाण असइं	३	२९४०	पव्वज्जएगपक्खिय	५	५४२०
परिमाणे नाणत्तं	५	५८९८	पव्वज्ज सावओ वा	२	१५४२
परिमियभत्तपइाणे	५	५२९३	पव्वज्जाए अभिमुहो	४	४१९१
परियट्ठिए अभिहडे	४	४२७६	पव्वज्जाए असत्ता	५	५७०६
परियारसइजयणा	३	२६०८	पव्वज्जाए मुहुत्तो	२	१६३८
परिवार परिस पुरिसं	४	४५५०	पव्वज्जाए सुएण य	५	५४२२
परिवारपूयहेउं	५	५३९६	पव्वज्जा य नरिंदे	२	१३५१
परिवारो से सुविहितो	४	४५५१	पव्वज्जा सिक्खापय-	२	११३२
परिवासिय आहारस्स	५	५९९८	”	२	१४४६
परिसाइ अपरिसाइं	१	७६०	पव्वयणं च नरिंदे	२	११५६
परिसाडिमपरिसाडी	२	२०२४	पव्वयसि आम कस्स	४	४७३४
परिस्सिल्ले चडळहुगा	५	५३६६	पव्वावण सुंडावण	१	४१३
परिहरणा भणुजाणे	२	१६५९	”	२	१४१४
परिहरणा त्रि य दुविहा	२	१८३१	”	२	१४३०
परिहारकप्पं पवक्खामि	६	६४४७	”	२	१६३५
परिहारिओ य गच्छे	५	६०३४	पव्वावणिज्ज बार्हि	५	५०७३
परिहारिओ वि छम्मासे	६	६४७४	पव्वाविओ सिय त्ति उ	५	५१९०
परिहारियमठवंते	३	२६९६	पस्सिणापसिणं सुमिणं	२	१३१२
परिहारियमठवित्ते	५	५७३०	पस्संतो वि य काए	६	६२३४
परिहीणं तं दव्वं	२	१९७७	पस्सामि तव छिइं	३	२२३७
पळंवादी ज्जाव ठिती	६	६४८७	पहरणजाणसमगो	३	२१६०
पळिमंथविप्पमुक्कस्स	६	६३४९	पंकपणएसु नियमा	६	६१८९
पळिमंथे णिक्खेवो	६	६३१४	पंकसलिले पसाओ	१	३७
पळियंक अइ उकुहुग	५	५९४८	पंको खलु चिक्खल्लो	६	६१८८
पवत्तिणि अभिसेगपत्ता	४	४३३९	पंच उ मासा पक्खे	५	५७५८
पवयणघात्तिं व सिया	५	५८७१	पंचणहं एगयरे	५	५४५२
पवयणघाया अत्ते	१	४७८	”	५	५४६७
पवयणवोच्छेए वट्ट-	३	७२६	पंचणहं गहणेणं	५	५६२०
पविट्टुकामा व विहं महंतं	३	३२०३	पंचणहं वण्णाणं	४	३८८७
पत्रिज्जमणुवयारं	४	४४७७	पंचणहं वस्थाणं	४	३६७०
पत्रिसण मसगण ठाणे	४	४३७५	पंच परूवेऊणं	४	३६६४
पविसंतं भायरिए	२	१५६९	पंच परूवेतूणं	५	५६२१
पविसंतं जा सोही	३	२१९३	पंचमगम्मि वि एवं	३	२४७४
पव्वइओ हं समणे	२	११४४	पंचम छ स्सत्तमिया	५	५८००
पव्वइयस्स य सिक्खा	२	११४३	पंचमहव्वयतुंगं	४	४५९१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पंचमहन्वयभेदो	१	७७०
पंचमियाए असंखड	२	१५०८
पंचमे अणेसणादी	३	३०४७
पंचविहम्मि परूविए	१	६८६
पंचविहम्मि परूविते	४	४७८७
पंचविहम्मि वि कसिणे	४	३८६७
पंचविहं पुण दन्वे	१	१७८
पंचविहं पुण सुत्तं	१	१७८
		टि० ३
पंचविहे आयारे	१	२४३
पंचविहे ववहारे	६	६४५५
पंचसयदाणगहणे	२	१९४६
पंच सय भोइ अगणी	३	२५०७
पंचहिं अगगहो भत्ते	६	६४५९
पंचगुल पत्तेयं	४	३८७५
पंचायामो धम्मो	६	६४०२
पंचूण तिभागद्धे	५	५८०५
पंचूणे दो मासे	४	४२९५
पंचेगतरे गीए	५	५४६८
पंडए वाइए कीवे	५	५१६६
पंडादी पञ्जिड्डा	५	५१९७
पंडा उ असंपत्तीइ	३	२४९७
पंता न णं छलिजा	५	५७०३
पंतो ददूण तगं	४	४१८५
पंतोवहिम्मि लुद्धो	३	३०१४
पंथम्मि अपंथम्मि व	५	५२५०
पंथम्मि य आलोए	१	४५२
पंथ सहाय समत्थो	५	५३९३
पंथं च मास वासं	२	१४७०
पंथुच्चारे उदए	२	१४७३
पंथे धम्मकहिस्सा	४	४७२४
प्राउगमणुणवियं	४	४७६२
प्राउगगोसह उव्वत्त-	५	५६९९
प्राउयमपाइया घट्ट	५	५३७४
प्राउं थोवं थोवं	१	३५२
प्राए अच्छि विलगो	६	६१६६
प्राएण वीयभोई	२	९३३
प्राएण होंति विजणा	५	५६८२
प्राएणिद्धा पंति महाणेण समं व	४	४४४६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पाए वि उक्खिवंती	४	४१२७
पाएसु चेडरूवे	३	२६७२
पागय कोडुंविद्य दंडिए	१	४२७
पाडलऽसोग कुणाले	१	२९२
पाडलिपुत्ते जम्मं	५	५७०५
पाडलि मुहंडदूते	३	२२९२
पाडिच्छगसेहाणं	१	४८९
पाणगजाहणियाए	२	१७४९
पाणग्गहणेण तसा	५	५८६२
पाणट्टा व पविट्टो	२	१६२२
पाणदय सीयमत्थुय	४	४३६०
पाणवह पाणगहणे	३	२८४३
पाणवहम्मि गुरुव्विणि	४	४५९२
पाणसमा तुज्झ मया	३	२६७०
पाणाइवायमादी	४	३६९३
पाणाइ संजमम्मि	५	५८७०
पाणी पडिग्गहेण व	२	१३६१
पादेहिं अधोतेहि वि	४	४५८०
पायग्गहणम्मि उ देसिय-	१	४८१
पायच्छित्ते दिण्णे	६	६२८०
पायच्छित्ते पुच्छा	२	९८५
पायठिओ दोहिं नयणेहि	३	२२५०
पायस्स जं पमाणं	४	३८४८
पायं अवाउडाओ	३	२३९३
पायं गता अकप्पा	६	६१६३
पायं तवस्सिणीओ	४	४४२०
पायं पायं मज्झं-	४	४७४५
पायं सकज्जग्गहणालसेयं	३	३२३२
पायावच्चपरिग्गहे	३	२४७२
”	३	२४८०
पाया व दंता व सिया उ धोया	५	६०३५
पायासइ तेणहिए	५	५९४३
पारणमपट्टिया आ-	४	३७००
पारंत्तीणं दोणह वि	५	५०५७
पालहत्ता सयं ऊणं	६	६४५२
पालकलट्टसागा	२	२०९४
		टि० ३
पालकलट्टसागा	२	२०९४
पाल्हीहिं जत्थ दीसइ	५	५९५४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पावं अमंगलं ति य	२	८११	पियधम्मे दढधम्मे	२	२०५०
पावंते पत्तम्मि य	२	९११	”	४	४८३२
पावार्णं पावयरो	५	५००९	पियधम्मो दढधम्मो	४	३७७४
पावार्णं समणुण्णा	२	८१०	पियमपियं से भावं	४	४६६४
पासगंतेसु बद्धेसु	४	३९०६	पियविप्पयोगदुहिया	६	६२८८
पासट्टिप् पडाली	२	११०७	पिसियासि पुव्व महिसं	५	५०१८
पासरथ संकिलिट्ठं	६	६४३८	पिहगोअरउच्चारा	३	२२८९
”	६	६४३९	पिहदारकरण अभिमुह	३	२२७५
पासरथाईमुंडिप्	२	१२६२	पिह सोयाइं लोए	२	१७३९
”	५	५४६९	पिंडाई आइण्णे	४	३४७८
पासवणठागरूवा	३	२६२१	पिंडो जं संपन्नं	४	३४७५
पासवण ठाण रूवे	३	२५८५	पीईसुण्ण पिसुणो	१	७७५
पासवण मत्तएणं	३	२६११	पीढग गिसिज्ज दंडग-	४	४०९६
पासंडकारणा खलु	१	५९८	पीयं जया होज्जऽविगोविण्णं	४	३४१४
पासंडिणिरिथ पंडे	२	८८८	पीलाकरं वताणं	४	४७८०
पासंडीपुरिसाणं	४	४८१९	पीसंति ओसहाइं	४	४५६०
पासंडे व सहाए	६	६३०५	पुच्छ सहुभीयपरिसे	२	१०६२
पासाणिट्टगमट्टिय-	२	११२३	पुच्छंतमणक्खाए	५	४९८९
पासामि णाम एतं	४	३७९०	पुच्छाहीणं गहियं	३	२८०३
पासुत्तसमं सुत्तं	१	३१२	पुच्छिय रुह्यं खेतं	२	१५१२
पासुत्ताण तुयट्ठं	२	१३३४	पुट्ठा व अपुट्ठा वा	६	६२९७
पासेण गंतु पासे	३	२६७४	पुढवि दग अगणि हरियग	१	५८८
पासे तणाण सोहण	४	३४५०	पुढवी आउक्काए	३	३०२८
पाहिजे नाणत्तं	२	१९४८	”	४	४६३९
पाहुडिय ति य एगो	२	१९१५	पुढवीइ तरुगिरिया	१	३२
पाहुडिय दीवओ वा	२	१३९५	पुढवी ओस सजोती	५	४९२४
पाहुडियं अणुमण्णति	५	४९७६	पुणरवि गुरुस्समीवं	२	१२५२
पाहुडिया वि य दुविहा	२	१६७४			टि० २
पाहुणएणऽण्णेण व	३	२८०४	पुणरवि दग्गे तिविहं	१	६०५
पाहुणगट्ठा व तगं	५	५००४	पुणरावन्ति निवारण	५	५९३९
पाहुणगा वा बाहिं	४	३५९९	पुणरुत्तदोसो एवं	४	३९२०
पाहुणयं च पउत्थे	४	३५६०	पुण्णम्मि निग्गयाणं	४	४२८८
पाहुणविसेसदाणे	५	५२९६	पुण्णम्मि मासकप्पे	२	२०३५
पाहुज्जं ताण कयं	३	२२२९	पुण्णाऽपुण्णदिणेहिं	४	४७२५
पिट्ठं को वि य सेहो	५	५९८५			टि० १
पिट्ठेण सुरा होती	४	३४०६	पुण्णे अनिग्गमे लहुगा	३	२७४९
पितपुत्त येएए या	४	३५५७	पुण्णे जिणक्कप्पं वा	२	१४२७
पिप्पलओ विकरणट्ठा	३	२८८८	पुण्णेहिं पि दिणेहिं	४	४७२५
पियधम्मऽवज्जभीरू	२	१२३१	पुत्तादीणं किरियं	६	६२२०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पुत्तो पिया व भाया	४	३७४१	पुव्वणहे लेपगहणं	१	४९२
पुत्तो वा भाया वा	४	३७३६	पुव्वणहे लेवगमं	१	४९१
पुप्फपणिण्ण आरा-	४	३६५०	पुव्वणहे लेवदाणं	१	४९१
पुप्फपुर पुप्फकेज्ज	२	१३४९		टि०	१
पुरा व घस्संति अणत्थुयम्मि	४	३८१८	”	४	४०७७
पुरकम्मम्मि कयम्मी	२	१८४९	पुव्वतरं सामह्यं	६	६४०८
”	२	१८५१	पुव्वद्विट्ठेविच्छइ	२	१५०२
”	२	१८५६	पुव्वपडिवन्नगाण वि	२	१४४५
पुरकम्मम्मि य पुच्छा	२	१८१६	पुव्वपविट्ठेहिं समं	२	१८०८
पुरतो दुरुहणमेगतो	५	५६६४	पुव्वपवित्तं विणयं	२	१३७२
पुरतो पसंगपंता	४	३६२४	पुव्ववभासा भासेज्ज	५	५११९
पुरतो य पासतो पिट्ठतो	३	२९०२	पुव्वभणिण्ण य ठाणे	३	२२१७
पुरतो य मगगतो या	२	२०८९	पुव्वभणियं तु जं एत्थ	३	२५५४
पुरतो वच्चंति भिगा	३	२९०१		टि०	१
पुरतो व मगगतो वा	२	२१११	पुव्वभणियं तु पुणरवि	३	२५५४
पुरतो वि हु जं धोयं	२	१८२८	पुव्वभविगा उ देवा	४	४२१७
पुरपच्छिमवज्जेहिं	४	३५४१	पुव्वभवियवेरेणं	६	६२५८
पुराणमाईसु व णीणवेति	३	३२००	पुव्वभवे वि अहीयं	१	४१०
पुराण सागं व महत्तरं वा	४	३६१३	पुव्वमभिन्ना भिन्ना	२	१००३
पुराण सावग सम्म-	३	३०८०	पुव्वविराहियसच्चिवे	२	११६१
पुराणादि पण्णवेउं	३	३१३०	पुव्वसयसहस्साइं	६	६४५०
पुरिमाण दुव्विसोज्जो	६	६४०३	पुव्वं चरित्तसेढी-	४	४५०५
पुरिमाणं एक्कस्स वि	५	५३४८	पुव्वं चित्तेयव्वं	५	५३६९
पुरिमेहिं जइ वि हीणा	१	२०७	पुव्वं ति होइ कहओ	२	११३८
पुरिसजाओ अमुगो	२	१६८६	पुव्वं पच्छा जेहिं	१	३८७
पुरिसम्मि दुव्विणीए	१	७८२	पुव्वं पच्छुद्विट्ठे	५	५४१०
पुरिससागारिण्ण उव-	३	२५५६	”	५	५४११
पुरिसा य सुत्तभोगी	३	२६०२	”	५	५४१३
पुरिसावायं ति विहं	१	४२३	”	५	५४१५
पुरिसित्थिगाण एते	४	४६८२	”	५	५४१६
पुरिसुत्तरिओ धम्मो	३	२२८५	पुव्वं पि अणुवल्लो	१	५२
पुरिसेसु भीरु महिला-	५	५१४७	पुव्वं भणिया जयणा	३	३०९१
पुरिसेहितो वत्थं	३	२८१६	पुव्वं व उवक्खडियं	३	३१२८
पुव्वगता भे पडिच्छइ	४	४१७१	पुव्वं सुत्तं पच्छा	१	१९१
पुव्वघरं दाऊण व	२	१६७८	पुव्व्वाउत्ते अवचुलि	२	१९५६
पुव्वद्विण्ण व रत्तिं	३	२९३२	पुव्व्वावरसंजुत्तं	५	५१८५
पुव्वद्विण्णऽणुणवियं	४	४७७१	पुव्व्वावरायया खलु	१	६७२
पुव्वणहे अपट्टविण्ण	२	१६८९	पुव्विं अदया भूएसु	४	३८५९
पुव्वणहे अवरणहे	२	१६८५	पुव्विं छिन्नममत्तो	२	१३४८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
पुंवि ता सक्खेत्ते	३	३१९१	पेहिय पमज्जिया णं	४	३३७७
पुंवि दब्बोलोयण	५	५४९९	पेहिंति उड्डुह पवंच तेणा	४	३४९१
पुंवि दुच्चिण्णाणं	५	५१५२	पेहुणतंदुल पच्चय	४	४६३८
पुंवि पि वीरसुणिया	२	१५८५	पोगल असुभसमुदयो	६	६२५६
पुंवि मलिया उस्सार-	१	७१७	पोगल मोयग फरुसग	५	५०१७
पुंवि वसहा दुविहे	४	४७४४	पोगल लड्डुग फरुसग	५	५०१७
पुंवि बुग्गाहिया केई	५	५२२४			टि० ५
पुव्वुद्धिट्ठं तस्सा	५	५४१२	पोतविवत्ती आवण्ण-	५	५२२३
पुव्वुद्धिट्ठे तस्सा	५	५४०९	पोत्थग जिण दिट्ठतो	४	३८२७
”	५	५४१४	पोत्थगपच्चयपडियं	४	४५७१
पुव्वुद्धिट्ठो य विही	६	६२२३	पोरिसिनासण परिताव	२	८८४
पुव्वुप्पन्नगिलाणे	४	४७१०			फ
पुव्वोगहिण्णं खेत्ते	२	१०६९	फड्डुगपहण्णं पंते	३	३०३६
पुव्वोदितं दोसगणं च तं तू	३	३२०६	फड्डुगपहण्णेषविया	३	२१३५
पुंजा उ जहिं देसे	५	५६६८	फरुसग्गि चंडरुहो	६	६१०२
पुंजे वा पासे वा	४	४६१३	फलण्णेक्को गाहाय	१	२००
पुंजो य होति वट्ठो	४	३३११			टि० ८
पूयंति पूहयं इत्थियाउ	४	४४४५	फलगिक्को गाहाहिं	१	२००
पूयलसिगा उवस्सण्ण	४	४१०३	फल्लो अच्चित्तो अह आविओ वा	५	५९६८
पूयलियलग्ग भगणी	१	४८०	फासुग गोयरभूमि	४	४८७०
पूयाईणि वि मग्गह	२	१९६०	फासुग जोणिपरित्ते	३	२९१८
पूयाभत्ते चेतिए	४	३६५८	”	३	३११५
पूरंतिया महाणो	१	३७९	फासुगमफासुगेण व	२	१९०६
पूरंती छत्तंतिय	१	३७८	फासुगमफासुगे वा	२	१८९२
पूरिंति समोसरणं	२	१८०७	”	५	६०२४
पूवलियलग्ग भगणी	१	४८०	फिडियऽओच्चागारण	४	४३७७
		टि० १	फिडियं धण्णट्ठं वा	४	३३७४
पूवलियसत्तुओदण-	४	४८०३	फुडरुक्खे अच्चियत्तं	२	१२६८
पूवलियं खायंतो	३	२६२४	फेडित वीही तेहिं	२	१४०४
पूवो उ उल्लखज्जं	४	३४७६	फेडिय मुहा तेणं	४	३३४६
पेच्छह उ अणायारं	३	२८७०			ब
पेच्छह गरहियवासा	३	२३१६	बत्तीसाई जा एक्क	२	१०७६
पेच्छामि ताव छिहं	३	२२३७	बलसमुदयेण महया	३	२३०८
		टि० ४	बलि धम्मकहा किड्डा	१	५५४
पेसवियग्गि अदंते	३	२७९१	”	४	४६१९
पेसविया पच्चंतं	४	४५३७	बलिपविसणसमकालं	२	१२१३
पेसेइ उवज्झायं	५	५०४३	बहिअंतऽसणिसणिसु	४	४२७१
पेह पमज्जण वासग अग्गी	४	३४३६	बहिया उ असंसट्ठे	४	३५९६
पेहाऽपेहादोसा	४	३९९०			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
बहिया य रुक्खमूले	३	३१६८	वाले वुद्धे सेहे	४	४०७५
बहिया व निग्गयाणं	३	२८१४	चावीस लभति एए	४	४७०८
बहिया वि गमेत्तुणं	४	४८३१	वाहाइ अंगुलीइ व	४	३७४६
बहिया विथारभूमी	३	३२१८	वाहि ठिया वसभेहिं	४	४२८१
”	३	३२२३	बाहिरखेत्ते छिण्णे	४	३५८१
बहि वुद्धि अद्धजोयण	३	३१८७	बाहिरगामे वुच्छा	२	१५६३
बहुज्जणसमागमो तेसु	४	४८५५	बाहिरमलपरिच्छुद्धा	२	२०८१
बहु जाणिया ण सक्का	४	४१७३	बाहिं आगमणपहे	४	४५४३
बहुदेवसिया भत्ता	२	१७००	बाहिं काऊण मिए	३	२९३९
बहुदोसे वऽतिरिचं	२	२०२८	बाहिं ठिय पठियस्स उ	४	३५७१
बहुसो उवट्टियस्सा	४	४६७६	बाहिं तु वसिउकामं	४	४८३९
बहुसो पुच्छिज्जंता	२	१८८४	बाहिं दोहणवाडग	४	३५७९
बहुस्सुए चिरपव्वइए	१	४००	बाहुला गच्छस्स उ	४	३५४३
बहुस्सुय चिरपव्वइओ	१	४०४	बिइए वि होइ जयणा	३	३१२९
बंधट्टितीपमाणं	१	९१	बिइओ उवस्सयाइं	५	५०२७
बंधं वहं च घोरं	३	२७८३	बिइयदिवसग्गि कम्मं	२	१४०६
बंधाणुलोमया खलु	१	१७३	बिइयपए असिवाइं	३	२७५६
बंधित्तु पीए जयणा ठवेंति	४	३४१५	बिइयपएण गिलाणस्स	५	५२८६
बंधुज्जणविप्पओगे	२	२००६	बिइयपद अपेक्खणं तु	५	५८८५
बंधो त्ति णियाणं ति य	६	६३४७	बिइयपदगिलाणाए	३	३२२९
बंधवयपालणट्टा	४	३८०५	बिइयपदमणाभोगे	४	४३०७
”	५	५९६५	बिइयपदमसंविभगे	५	५४०१
”	५	५९७६	”	५	५४३९
बंधवयरक्खणट्टा	५	५९२९	”	५	५४४८
बंधवयस्स अगुत्ती	३	२५९७	बिइयपदं आहारै	५	५१००
बंधवयस्स गुत्ती	३	२३८२	बिइयपदं गेलणणे	६	६३३५
बंधी य सुंदरी या	४	३७३८	बिइयपदं तस्येवा	५	५३११
”	६	६२०१	बिइयपदे कालगए	२	१९६८
बारस दसऽट्ट दस अट्ट	६	६४७२	”	२	१९७०
बारसविहम्मि वि तवे	२	११६९	बिइयपदे तेगिंछं	५	४९६०
बालत्त अच्चिरोगे	५	५२२०	बिइयपयकारणग्गिंम	४	३३०८
”		टि० १	”	४	३८१५
बालऽसहुवुद्धभतरंत-	४	४२९४	”	५	५६१४
बालस्स अच्चिरोगे	५	५२२०	बिइयपय कारणग्गी	३	२६२२
बालाई परिचत्ता	२	१६०४	बिइयपय गम्ममाणे	३	३०६१
बालाईया उवहिं	२	१५५२	बिइयपय ह्यामिते वा	४	४६०७
बाला य वुद्धा य अजंगमा य	४	४३४२	बिइयपय तेण सावय	५	५६६३
बाले वुद्धे सेहे	२	१४८१	बिइयपयमणप्पज्जे	४	३८०१
”	२	१६९३	बिइयपयमणाभोगे	६	६१६२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
बिह्यपय मोय गुरुगा	२	१७३१	बोलं पभायकाले	४	४७५२
बिह्यपयं गेलन्ने	३	२८७२	बोलेण ज्ञायकरणं	३	२३२३
बिह्यमिम रयणदेवय	३	२५०८	”	३	२६५९
बिह्यमिम विह विवित्ता	३	२९७१	बोहिकतेण भयादिसु	५	५१११
		टि० २	बोहियमिच्छादिभए	३	३१३७
बिह्यमिम समोसरणे	४	४२९७			
बिह्यमिम होंति तिरिया	२	११९०	भ		
बिह्यं ताहे पत्ता	४	४३८३	भइया उ दव्वलिंणे	२	१६३९
बिह्यं वसहिमतिते	५	५५४४	भगंदलं जस्सऽरिसा व णिच्चं	४	४१०२
बिह्यं विहे विवित्ता	३	२९७१	भग्गऽम्ह कडी अब्भुट्ट-	४	४४६०
बिह्यं सुत्तग्गाही	२	१५२६	भग्गविभग्गा गाहा	४	४५७०
बिह्यादेसे भिक्खु	३	२८६६	भट्टि त्ति अमुगभट्टि	६	६१२७
वित्तिण्णोलोयंती	२	९९२	भडमाइ भया णट्टे	४	४७६०
वित्तिणिसाए पुच्छा	४	४१९४	भणइ जइ एस दोसो	२	१७२२
वित्तिणततिएसु नियमा	४	४०५९	”	२	१७३३
वित्तिणदवुज्झण जतणा	५	४९१०	भणइ जहा रोगत्तो	२	११४९
वित्तिणपदे उ गिलाणस्स	३	३२१५	भणइ य दिट्ठ नियत्ते	६	६०८०
वित्तिणमहसंथडे वा	४	४६१४	भणति जति ऊणमेवं	५	५८४९
वित्तिणमिम वि दिवसमिम	५	४९३३	भणमाणे भणावित्ते	५	५४५७
वित्तिणं अच्छित्तिकरो	५	५७२५	भणिओ आलिद्धो या	५	५७०९
वित्तिणं अपट्टुच्चंते	५	५३९०	भण्णइ न भण्णगंधा	२	१७३७
वित्तिणं उप्पाएउं	५	५५९२	भण्णइ न सो सयं चिय	२	११५०
वित्तिणं पभुनिव्विसए	४	४६४९	भण्णति उवेच्च गमणे	३	३१७७
वित्तिणयाउ पदम पुव्वि	५	५२६४	भण्णति सज्जमसज्जं	५	५२७९
वियमट्टियासु लहुगा	५	५६७२	भत्तट्टणमालोए	४	४८३५
विले न ढक्कंति न खज्जमाणिं	२	१३९२	भत्तट्टण सज्जाए	४	४३७२
विले मूलं गुरुगा वा	३	२८५२	भत्तट्टणाए य विहि	२	२०४९
वीए वि नत्थि खीरं	१	२३७	भत्तट्टिय बाहाडा	४	४८३७
वीएहि उ संसत्तो	४	३६८०	भत्तट्टिया व खमगा	२	१५६२
वीएहि कंदमादी	४	३३२४	”	२	१५७६
वीभेज्ज बाहिं ठवित्तो उ खुड्डो	४	४४०३	भत्तपरिण गिलाणे	४	३८४२
वीभंत एव खुड्डे	४	४४०२	भत्तमदानमडंते	३	२४८९
वीयमवीए नाउं	१	२२०	भत्तस्स व पाणस्स व	४	४०६९
		टि० ७	भत्तं वा पाणं वा	५	५६०७
वीयमवीयं नाउं	१	२२०	भत्तादिसंक्किलेसो	२	१८८८
वीयाइआइण्णे	४	३३०४	भत्तिविभवाणुरूवं	२	१२०९
वुद्धीवलं हीणव्वला वयंति	३	३२५४	भत्तेण मे ण कज्जं	५	५३२२
वेइंदिअमाइणं	३	२९०९	भत्तेण व पाणेण व	३	२९०७
बोरीइ य दिट्ठंते	५	५२९७	भत्ते पण्णवण निगू-	५	५०७६
			भत्ते पाणे विस्सामणे	३	२९०४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
भद्रगवयणे गमणं	३	३०९०	भावस्स उ संबंधो	४	३६८५
भद्र तिरी पासंडे	१	४२९			टि० १
भद्रमभद्रं अहिवं	३	३०२३	भावस्सेगतस्स उ	१	१६६
भद्रेतर सुरमणुया	२	८९५	भावामं पि य दुविहं	२	८४४
भद्रो तन्नीसाए	४	३५८८	भावितकुलेसु धोवित्तु	२	१७२७
भद्रो पुण अगहणं	४	४६४३	भाविय इयरे य कुडा	१	३३९
भद्रइ दुहतो छिन्ने	४	३९५४	भाविय करणो तरुणो	३	२४२५
भमरेहिं महुयरीहिं य	२	१२४४	भावियकुलेसु गहणं	२	१०३२
भयओ सोमिलबडुओ	६	६१९६	भावे उक्कोसपणीय-	४	३५४५
भयति भयस्सति व ममं	४	४४८२	भावे उवक्कमं वा	१	२६५
भयतो कुडुंविणीए	६	६२६०	भावेण संगहाई-	१	१६७
भयसा उट्टेतुमणा	४	४८६५	भावेण य दब्बेण य	२	८५९
भरहेरवएसु वासेसु	६	६४४८	भावो उ अभिस्संगो	२	१३५३
भवणवई जोइस्तिया	२	११८७	भावो उ णिगतेहिं	४	४२९२
भवियाइरिओ देसाण	२	१२३४	भावोग्गहो अहव दुहा	१	६८५
भंगगणियादि गमियं	१	१४३	भावो जाव न छिज्जइ	४	३६२३
भंजंतुवस्सयं णे	३	२३४९	भावो देहावत्था	५	५६०३
भंडीवहिलगभरवाहि-	३	३१११	भावोवहयमईओ	२	१३२५
भाइयपुणाणियाणं	२	१२१२	भासइ दुयं दुयं गच्छए	२	१२९९
भाणऽप्पमाणगहणे	४	४००४	भासाचपलो चउहा	१	७५३
भाणस्स कप्पकरणं	४	४८०७	भिकख गय सत्थ चेडी	५	५७०४
भाणस्स कप्पकरणे	२	१७०५	भिकखयरस्सऽन्नस्स व	२	१८५२
भायऽणुकंप परिण्णा	५	५२५९	भिकखस्स व वसहीय व	४	४८१३
भारेण खंधं च क्खी य बाहा	४	४२२७	भिकखं चिय हिंदंता	१	६१६
भारेण वेदणाए	५	५२८८	भिकखं पि य परिहायति	५	४९५७
भारेण वेयणाए	४	४३७४	भिकखं वा वि अडंतो	१	७४३
भारेण वेयणा वा	४	४००३	भिकखाइ गयाए निग्गयं	४	४१०६
भारो भय परितावण	४	३८१३	भिकखादिविधारगते	५	५२७७
भारो भय परियावण	४	३९००	भिकखा पयरणगहणं	४	३५४८
भावकसिणम्मि दोसा	४	३९०२	भिकखायरियाईया	२	१४२३
भावचल गंतुकामं	१	५०४	भिकखायरिया पाणग	२	१३८४
भावऽट्टवार सपदं	२	८७०	”	२	१६२६
भावम्मि उ पडिबद्धे	३	२५९२	भिकखुणो अतिकमंते	३	२८६८
”	३	२५९३	भिकखु विह तण्ह वइल	१	७४२
भावम्मि उ संबंधो	४	३६८५	भिकखुसरिसी तु गणिणी	६	६१११
भावम्मि ठायमाणा	३	२६०५	भिकखुस्स ततियगहणे	५	५८२०
भावम्मि होइ वेदो	३	२१४९	भिकखुस्स दोहि लहुगा	५	५५८८
भावम्मि होंति जीवा	२	८४८	भिकखूगा जहिं देसे	५	५४२६
भावस्स उ अतियारो	५	५२६३	भिकखूण संखडीए	५	५०८९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
भिवखू वसभाऽऽयरिण्	३	२८६९	भोइयमहतरगाई	३	२४४४
भिवखू साहइ सोडं	३	२१४१	भोइयमहतरगादी	२	२०६१
भिजिज्ज लिप्पमाणं	१	५२८	भोइयमादीणऽसती	४	४६३७
भिण्णरहरसे व णरे	६	६४८९	भोगजडे गंभीरे	२	१३३६
भिण्णं पि मासकपं	६	६४३६	भोग्थी विगए कोउ-	३	२४९८
भिन्नम्मि माउगंतम्मि	४	३९५२	भोत्तवदेसकाले	३	२६४१
भिन्नस्स परूवणया	२	१०५५	भोत्तूण य आगमणं	३	२८५९
भिन्नं गणणाजुत्तं	४	३९८७	भोयणमासणमिट्ठं	४	३५७६
भिन्नाणि देह भित्तण	२	१०६५			
भिन्नासति वेलात्तिकमे	२	१०६६	म		
भिगारेण ण दिण्णा	३	३१६१	मइल कुचेले अब्भं-	२	१५४७
भिदेज्ज भाणं दवरियं व उउझे	४	३६०५	”	२	१५६५
भीएण खंभकरणं	४	४२२२	”	२	१९२२
भीओ चिंतैतो वह-	५	५३६४	मइल दरसुद्ध सुद्धं	१	९९
		टि० ४	मउबंभेहिं तहा संज-	६	६२१४
					टि० १
भीतावासो रई धम्मे	५	५७१४	मक्खेऊणं लिप्पह	५	६०१५
भीरू पक्किचेवऽबला चला य	३	३२२४	मगदंतियपुप्फाहं	२	९७९
भीरू पक्किचेवऽबलाऽबला य	३	३२२४	मगहा कोसंबी या	३	३२६२
		टि० २	मगंति थेरियाओ	३	२८२८
भुत्तस्स सतीकरणं	४	३८३५	मगंतो अब्भस्सित्ते	४	४७०२
भुत्ताऽभुत्तविभासा	५	५९२२	मच्छरया अब्भिसुत्ती	१	२१२
भुत्तियरदोस कुच्छिय	३	२३९२	मच्छिगमाइपवेसो	६	६३२५
भुत्ते भुंजंतम्मि य	२	१७४८	मच्छुवत्तं मणसा	४	४४७२
भुमनयणवयणदसण-	२	१२९७	मज्जणगतो मुहंडो	५	५६२५
भुंजसु पच्चक्खातं	६	६०७१	मज्जणगादिच्छंते	२	१९४९
भूईए महियाए व	२	१३१०	मज्जण निसिज्ज अब्भखा	१	७७९
भूणगगहिए खंतं	४	४६२७	मज्जणवहणट्टाणेसु	३	२३९८
भूर्ति आणय आणीते	६	६१०४	मज्जणविहिमज्जंतं	३	२६४९
भूमिघर देडले वा	३	२९५८	मज्जंति व सिंचंति व	३	२४१७
भूमीए असंपत्तं	६	६१८६	मज्जायाठवणाणं	२	१५७३
भूमीए संथारे	५	४९२२	मज्झच्चगाणि गिण्हइ	४	४२०२
भूयाइपरिगाहिते	४	४७७३			टि० १
भूसणभासासदे	३	२६०७	मज्झणहे पउर भिवखं	२	१४८४
भेदो य परूवणया	३	२३७३	मज्झत्थ पोरिसीए	४	४४३७
भेदो य मासकपे	१	५४६	मज्झत्थं अब्भंतं	३	२२२७
भेया सोहि अवाया	१	४१७	मज्झमिणमण्णपाणं	५	५०७५
भोअणपेसणमादीसु	३	२७२३	मज्झम्मि अओ मम एस एत्थं	४	४४०८
भोइय उत्तरउत्तर	४	४६२८	मज्झंतिगाणि गिण्हइ	४	४२०२
भोइयकुले व गुत्ते	४	३५०७	मज्झुकोसा दुहओ	५	५९४७

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
मञ्ज्जे गामस्सऽगडो	२	११०४	मंडलियाए विसेसो	४	४३२४
मञ्ज्जे जग्गंति सया	३	२६६४	मंतक्खेण ण इच्छति	५	५३३५
मञ्ज्जेण तेस्सि गंतुं	३	२६३०			टि० २
मञ्ज्जे व देउलाई	३	२९३०	मंत णिमिच्चं पुण राय-	४	४६२४
”	४	३४७२	मंदक्खेण ण इच्छति	५	५३३५
मञ्ज्जे वा उवर्णि वा	४	४५१४	मंदट्टिगा ते तहियं च पत्तो	४	४७२३
मण एसणाए सुद्धा	५	५७९८	मंसाइपेस्सिसरिसी	२	२१०४
मणिरयणहेमया वि य	२	११७९	माइल्ले वारसगं	४	४६७९
मणुए चउमन्नयरं	२	११९२	माइस्स होति गुरुगो	४	४६०४
मणुयतिरिएसु लहुगा	१	४२५	माउम्माया य पिया	४	४६०७
मणुयतिरियपुंसेसुं	१	४२६	मा एवमसग्गाहं	२	११५४
मणो य वाया काओ अ	४	४४४९	मा काहिसि पडिसिद्धो	२	१७५१
मतिविसयं मतिनाणं	१	४१	माणाहियं दसाधिय	४	३९१७
मत्तभणेणहणे गुरुगा	४	४०६५	माणुस्सयं पि तिविहं	३	२५१६
मत्तग मोयाऽऽयमणं	५	५९८४			टि० २
मत्तासईए अपवत्तणे वा	३	३२३४	माणुस्सं पि य तिविहं	३	२५१६
महवकरणं नाणं	१	७८३	मा णे हुज्ज भवन्नो	१	३५४
मन्नंतो संसट्टं	२	१७४३	माता पिया य भगिणी	३	२८२३
मयण च्छेव विसोमे	५	५६१५	माता भगिणी धूता	५	५२४५
मयं व जं होइ रयावसाणे	६	६११४	[”	६	६१७६]
मरणगिलाणाइया	२	९१८	मा निण्हव इय दाउं	१	३६१
मरणभएणऽभिभूते	५	५११३	मा निसि मोकं एज्जसु	३	२८४५
मरिसिज्जइ अप्पो वा	२	१२६१	मा पडिगच्छति दिण्णं	५	५३२१
मरुएहि य दिट्ठंतो	२	१०१२	मा पयल गिण्ह संथारगं	४	४३९७
मलेण वरथं बहुणा उ वरथं	४	३९९४	मा मरिहिइ त्ति गाढं	३	२९६७
मसगो व्व तुदं जच्चा-	१	३५०	मा मं कोई दच्छिइ	३	२३८३
महजणजाणण्या पुण	२	९२२	मा य अवण्णं काहिह	४	४१३७
महज्जयण भत्त खीरे	६	६२५०	माया पिया व भाया	४	४७०६
महत्तर भणुमहत्तरए	४	३५७४	माया भगिणी धूया	६	६१७६
महद्धणे अप्पधणे व वरथे	४	३९९७	[”	५	५२४५]
महिट्ठिए उट्ट निवेशणे य	६	६२१२	मालवतेणा पडिया	१	५६१
महिमाउस्सुयभूए	२	१७७२	माला लंबति हत्थं	५	५६७७
महिलाजणो य दुहितो	३	२२००	माले सभावओ वा	३	२२४६
महिलासहावो सरवन्नमेओ	५	५१४४	मा वच्चह दाहामिं	४	४८३०
महुणो मयणमविगई	२	१७११	मा सव्वमेयं मम देहमन्नं	५	५३१८
महुराऽऽणत्ती दंडे	६	६२४४	मासस्सुवरिं वसती	२	२०२३
मंगलसद्धाजणणं	४	४४४२	मासादी जा गुरुगा	५	५९३१
मंडलिठाणस्सऽसती	२	२०७६	मा सीदेज्ज पडिच्छा	५	४९५४
मंडलितक्की खमए	२	१७२१	मासे पक्खे दतरायए	२	१६८४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
मासे मासे बसही	२	२०३०	मीसगगहणं तत्थ उ	४	४३४८
मासो लहुओ गुरुओ	२	१५५९	मुइए मुद्धभिसित्ते	६	६३८२
”	४	३४९८	मुक्कधुरा संपागड-	४	४५४४
”	६	६०८१	मुक्कं तथा अगहिए	१	३६०
”	६	६१०६	मुक्का मो दंडरुइणो	२	१२७४
”	६	६१३८	मुच्चंते पलिसंधो	४	३८७६
”	६	६१४५			टीकापाडा०
”	६	६१४८	मुच्छाए निवडिताए	५	५९५२
”	६	६१५२	मुच्छाए विवडियाते	५	५९५२
”	६	६१५६			टि० १
”	६	६१६१	मुत्तनिरोहे चक्खुं	४	४३८०
मासो लहुओ गुरुओ	३	२२६२	मुत्तूण गेहं तु सपुत्तदारो	४	३५७३
मासो विसेसिओ वा	३	२१९०	मुत्तूण पढमवीए	१	२९८
मा होज अंतो इति दोसजालं	३	३१६९	मुद्धं भविद्धवंतीहिं	४	४५१८
मिउबंधेहिं तथा णं	६	६२१४	सुरियाण अप्पडिहया	१	२९३
मिच्छत्तऽदिन्नदानं	५	५५६१	सुरियादी आणाए	३	२४८७
मिच्छत्त पवडियाए	४	४११३	मुल्लुयुं पि य तिविहं	४	३८९०
मिच्छत्त बहुग चारण	१	५४४	मुसिय त्ति पुच्छमाणं	३	३०२४
”	४	४६१८	मुहकरणं मूलगुणा	१	६६८
मिच्छत्तभाविआणं	६	६४०५	मुहणंतगस्स गहणे	५	४९९०
मिच्छत्तम्मि अखविए	१	११७	मुहमूलम्मि उ चारी	२	१४९५
		टि० २	मुहरिस्स गोणणामं	६	६३२७
मिच्छत्तम्मि अखीणे	१	११७	मुंडाविओ सिय ती	५	५१९१
मिच्छत्तम्मी भिवखू	३	२८४१	मूगा विसंति निति व	४	३४५५
मिच्छत्त सोच्च संका	३	२७९७	मूयं च ठडुरं चैव	४	४४७५
मिच्छत्तं गच्छिजा	३	पृ० ७९१	मूयं हुंकारं वा	१	२१०
		टि० ४	मूलगुण उत्तरगुणे	१	७६९
मिच्छत्तं गच्छेजा	३	२७९९	”	४	४५२१
मिच्छत्ताओ अहवा	१	११३	मूलगामे तिन्नि उ	३	२७४३
मिच्छत्ताओ मीसे	१	११२	मूलतिगिच्छं न कुणह	३	२२३९
मिच्छत्ता संकंती	१	११४	मूलभरणं तु वीया	२	१७५७
मिच्छत्ताऽसंचइए	५	६००५	मूलं वा जाव थणा	४	४१४२
मिच्छत्ते उड्डाहो	३	३०४३	मूलं सएज्जएसुं	४	३३४९
”	३	३१५५	”	४	३३५९
”	५	५२४१	मूलातो कंदादी	५	५१९५
”	६	६१७०	मूलत्तरचउभंगो	१	५८७
”	६	६१८४	मूलत्तरसेवासुं	५	४९४२
मिच्छत्ते सतिकरणं	२	९२९	मूलेण विणा हु केलिसे	४	४३६३
मिच्छत्ते संकाइ	४	४१५३	मेरं ठवंति थेरा	५	५६९४
मिच्छत्ते संकादी					

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
मेहाईछत्रेसु वि	२	१३४२
मेहुणसंकमसंके	३	२८०१
मेहुणं पि य तिविहं	९	४९४१
मेहुण्णे गम्भे भाहिते	४	४१४५
मोएण अणमणस्स	५	५९७७
मोक्खपसाहणहेत्तु	५	५२८१
मोत्तुं जिणकप्पटिहं	६	६४८६
मोत्तुण गच्छनिग्गते	१	६९५
मोत्तूण वेदमूढं	५	५२३०
मोयगभत्तमल्लुं	५	५०१९
मोयस्स वायस्स य सण्णिरोहे	४	३४९०
मोयं ति देह गणिणी	५	५९९३
मोयं तु अन्नमन्नस्स	५	५९८६
मोळं णत्थऽहिरण्णा	४	४६४६
मोसम्मि संखडीए	६	६१४२
मोह्मिगभाहुइनिभाहि	३	२२४०
मोहतिगिच्छा खमणं	४	३७०७
मोहुब्भवो उ बळिए	२	१५२७
मोहेण पित्तो वा	६	६२६८
मोहोदएण जइ ता	३	२६२८
	र	
रक्खण गहणे तु तथा	१	५४२
रक्खिज्जइ वा पंथो	३	२७७५
रज्जे देसे गामे	५	५५७१
रण्णो य इत्थिया खलु	३	२५१३
		टि० २
रत्तपड चरग तावस	२	१५४८
	२	१५६६
रत्तिं न चेव कप्पइ	२	१५५४
रत्तिं वियारभूमी	३	३२०८
रत्ते वि तिरिक्खीतो	३	२१६४
रत्तो जुवरत्तो वा	५	४९९६
रत्तो निवेइयम्मि	६	६२१९
रत्तो य इत्थियाए	३	२५१३
रमणिज्जभिक्ख गामो	४	३३३५
रयणायरो उ गच्छो	२	२१२२
रयणेसु बहुविहेसुं	२	२१२३
रयताणस्स पमाणं	४	३९७२
रयहरणपंचगस्सा	४	३६७६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
रयहरणेण विमज्झो	४	४१९५
रयहरणेणोल्लेणं	४	४२५३
रविउ त्ति ठिओ मेहो	१	३३६
रसगंधा तर्हि तुच्छा	२	१०५०
रसगिद्धो व थलीए	५	५४२८
रसता पणतो व सिया	५	५८६४
रसलोलुताइ कोइ	५	५२०४
रहपडण उत्तमंगादि-	१	४७४
रह्मत्थिजाणतुरए-	२	१९१६
रंधंतीओ बोद्धिंति	२	१७४६
राइणिओ य अहिगतो	४	४५५४
राइण दोण्ह भंडण	३	२७८९
राओ दिया वा वि हु णेच्छुमेजा	४	३५९२
राओ व दिवसतो वा	३	३१४१
रागहोसविमुक्को	३	३०६६
रागहोसाणुगया	५	४९४३
	६	६२२८
रागम्मि रायखुड्डी	६	६१९७
रागेण वा भएण व	६	६१९५
रागो य दोसो य तहेव मोहो	४	३९३५
रातिणितवाइतेणं	६	६१४९
रातो य भोयणम्मि	५	४९६१
रातो वरथग्गहणे	३	२९७०
रातो व दिवसतो वा	५	५८३३
रातो व वियाले वा	३	२८३८
रातो सिज्जासंथारग्गहणे	३	२९२४
रायकुमारो वणितो	५	५२२९
रायणिओ आयरिओ	४	४४११
रायणिओ उस्सारे	१	६२०
रायहुट्टभएसुं	५	५१७३
रायवधादिपरिणतो	५	४९९४
रायामच्चे सेट्टी	४	३७५७
राया य खंतियाए	५	५२१९
राया व रायमच्चो	२	१२११
रायोवणीय सीहासणो-	२	१२१६
रासी ऊणे दट्टुं	४	३३५७
रासीकडा य पुंजे-	४	३३१०
रिक्खस्स वा वि दोसो	४	३७१०
रिण वाहिं मोक्खेउं	४	४७२०

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
रीढासंपत्ती वि हु	३	२१६२	लहुगाई वावारिते	६	६१०८
रीयादसोहि रत्ति	३	३०४८	लहुगा तीसु परित्ते	२	१०४१
रुक्खासणेण भग्गो	३	२२६७	लहुगादी छग्गुरुगा	४	४५७२
रुद्धे वोच्छिन्ने वा	४	४८३८	लहुगा य दोसु दोसु य	२	८६१
रुवं आभरणविही	३	२४५१	लहुगा य निरालंबे	२	८७७
”	३	२५५७	लहुगा लहुगो पणगं	२	१६६२
रुवंगं दट्टुणं	६	६२६४	लहु गुरु चउण्ह मासो	३	२४३१
रुवं वन्नो सुकुमारया	२	२१०२	लहुगो लहुगा गुरुगा	४	३८९६
रुवे जहोवलद्धी	१	८०	लहुतो लहुगा गुरुगा	५	४९१९
रुवे होउवलद्धी	१	८०	लहुया य दोसु गुरुओ	२	१७०४
रोहेउ अट्ट मासे	४	४८१२	लहुसो लहुसतराओ	५	६०४०
ल		टि० ३	लहुसो लहुसतरागो	६	६२३६
लक्खणओ खलु सिद्धी	१	२७६	लंदो उ होइ कालो	२	१४३८
लक्खणहीणो उवही	४	३९५८	लाउय असइ सिणेहो	३	२३६९
लग्गो व अणहियासम्मि	४	४३९४	लाउय दारुय मट्टिय	१	६५२
लज्जं वंभं च तित्थं च	५	५९६१	लाउयपमाणदंडे	५	५९७४
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लाभमएण व मत्तो	६	६२४३
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लित्ते छाणिय छारो	१	५१७
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लित्थारियाणि जाणि उ	१	५१५
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लिंगट्ट भिक्ख सीए	३	२९८१
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लिंगत्थमाइयाणं	२	१९१७
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लिंगत्थस्स उ वज्जो	४	३५३९
लत्तगपहे य खलुए	५	५६४४	लिंगत्थेसु अकप्पं	१	६२७
लद्धूण अन्नपाए	१	६५९	लिंग विहारेऽवट्ठिओ	१	७३६
लद्धूण अन्न वत्थे	१	६१४	लिंगेण निग्गतो जो	४	४५१६
लद्धूण णवे इतरे	४	४२७०	लिंगेण लिंगिणीए	५	५००८
लद्धूण माणुसत्तं	४	३७४०	लुक्खमरसुण्हमनिकाम-	३	२१५४
लद्धे तीरियकज्जा	४	४६४८	लुद्धस्सऽऽभंतरतो	२	१८९३
लहुओ उ उवेहाए	३	२६९९	लुथा कोलिंगजालग	२	१७८७
”	५	५७३४	लेवकडे कायव्वं	२	१७१९
लहुओ उ होति मासो	५	४९५५	लेवकडे वोसट्टे	४	४०११
लहुओ गुरुओ मासो	५	५८४४	लेवडमलेवडं वा	२	१६४८
लहुओ य लहुसगम्मि	६	६११२	लेवाड विगइ गोरस	२	१७१७
लहुओ लहुगा गुरुगा	६	६१२०	लोहयवेइयसामाइएसु	१	३८५
लहुओ लहुगा दुपुडा	४	३८५२	लोउत्तरं च मेरं	४	३६०९
लहुओ लहुया गुरुगा	२	२०४२	लोएण वारितो वा	४	४१३१
लहुगा अणुगहम्मि	४	३३५८	लोए वि अ परिवादो	५	५४२७
”	५	५०७०	लोए वेदे समए	४	४५४७
लहुगा अणुगहम्मि	२	९०१	लोगच्छेरयभूतं	३	३२६८
”	४	३३४८			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
लोगपगतो निवे वा	४	४५५२
लोगविरुद्धं दुष्परि-	२	१९६२
लोमेअ आभिओगे	३	२८१७
लोमे एसणघाते	६	६३८९
लोभेण मोरगाणं	५	५२२७
लोलंती छगमुत्ते	४	३७७०
लोलुग सिणेहतो वा	५	५३३४
व		
वहूअंतरियाणं खलु	३	२२३५
वहगा भद्धाणे वा	२	१७३२
वहगाए उट्टियाए	४	४८६६
वहगा सत्थो सेणा	४	४८५९
वहणि त्ति णवरि णेम्मं	५	५२३८
वहणी पुव्वपविट्ठा	३	२१८३
वहदिस गोब्बरगामे	६	६०९६
वहयासु व पल्लीसु व	४	४८०२
वक्कहूअ विक्कएण व	२	१५१६
वक्कंतजोणित्तिच्छड-	२	१९५५
वक्कंतजोणि थंडिल	२	९९८
वगडा उ परिवखेदो	३	२१२७
वगडा रच्छा दगतीरगं	३	३२४२
वच्चह भणाइ आलोय	६	६१४४
”	६	६१४७
वच्चक मुंजं कत्तंति	४	३६७५
वच्चति भणाति आलोय	६	६१३७
”	६	६१५१
”	६	६१५५
”	६	६१६०
वच्चसि नाहं वच्चे	६	६०७२
वच्चह एगं दव्वं	६	६०८७
वच्चंतकरण अच्चंत-	२	१५१९
वच्चंतस्स य दोसा	२	८७३
वच्चंते जो उ कम्मो	५	५५४३
वच्चंतेण य दिट्ठं	१	४९६
वच्चंतेहि य दिट्ठो	२	१५५५
वच्चंतो वि य दुविहो	५	५३८६
वच्चामि वच्चमाणे	५	५५८२
वत्स(च्छ)ग गोणी खुजा	१	१७१
वत्स(च्छ)गोणीसहेण	३	२२०३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
वच्छनियोगे खीरं	१	१९५
वच्छो भएण नासति	१	५०५
वट्टइ उ समुहेसो	६	६०७४
वट्ठं समचउरंसं	४	४०२२
वट्टागारठिपुहिं	२	११०८
वट्टपदव उम्मूलण	५	४९२९
वट्टति हायति उभयं	६	६२२५
वणसंह सरे जलथल	३	२७०७
”	५	५७४०
वणिओ पराजितो मारिओ	४	४१२२
वणियत्थाणी साहू	५	५८५९
वणिया ण संचरंती	४	४२५१
वणणद्ध वणणकसिणं	४	३८५१
वणणरसगंधफासा	२	१६४४
”	५	५९१४
वणणरसगंधफासेसु	३	२७२७
वत्तिणी वत्तिणि वत्तिणी	३	२२२४
वत्तिमित्तिकडगकुट्टे	४	४७९२
वत्तिसामिणो वत्तीतो	४	४७९३
वत्तकलहो उ ण पढति	५	५७४४
वत्तकलहो वि न पढइ	३	२७११
वत्तम्मि जो गमो खलु	५	५४९४
वत्तवओ उ भगीओ	५	५४८३
वत्तव्वा उ अपाणा	५	५६६९
वत्तस्स वि दायव्वा	५	५३८८
वत्ता वयणिज्जो या	६	६०६४
वत्तीए अक्खेण व	१	१५८
वत्ते खलु गीयरथे	५	५४७५
वत्थम्मि नीणियम्मि	३	२७९८
वत्थव्व जतणपत्ता	५	५८३५
वत्थव्व जयणपत्ता	५	५८३९
वत्थव्व पउण जायण	२	१९६६
वत्थव्वे वायाहड	४	४६७८
वत्थं व पत्तं व त्तिं सुलंभं	३	३२०४
वत्थाणाऽऽभरणाणि य	६	६३०९
वत्थाणि एवमादीणि	४	३६७९
वत्था व पत्ता व घरे वि हुजा	४	४२१२
वत्थेण व पाएण व	३	२९८५
वत्थेहि वच्चमाणी	४	४१५६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
प्रत्येहिं आणितेहिं		४ ४३१३	वाणंतरिय जहन्नं	३	२४६८
बम्मा य अवम्मा वि य	१	३४०	वातात्त्वपरितावण	२	१९१८
बन्निव कवइय बलवा	३	२२८३	वातादीणं खोभे	५	५३२६
वय भहिगारे पगए	३	२८३६	वाताहडे वि णवगा	४	४६७७
वय इट्टगठवणनिभा	१	३३३	वातेण अणकंते	५	५५२१
वयणं न वि गव्वमालियं	४	४३६२	वानर छगला हरिणा	५	५९२०
वयणेणाऽऽयरियाहं	१	१६५	वामइति इय सो जाव	४	४५७३
वयसमितो खिय जायइ	४	४४५४	वाय खलु वाय कंडग	३	३०५५
बलया कोट्टागारा	४	३२९७	वायणवावारणधम्म-	४	४४२७
बवहार णऽथवत्ती	५	५२३५	वायपरायण कुवितो	५	५०४२
बवहारनयं पप्य उ	३	२६८८	वायपरायण कुविया	५	५४२९
बवहारो वि इ बलवं	४	४५०७	वायम्मि वायमाणे	१	५०७
वसभाण होंति लहुगा	४	४४५९	वायाहं सट्टाणं	४	४४५६
वसभा सीहेसु मिगेसु	३	२९०३	वायाए कम्मणा वा	४	४५४८
वसभे य उवज्जाए	३	२१८८	वायाए नमुक्कारो	४	४५४५
वसहि निवेसण साही	५	५५४१	वायाए हत्थेहि व	३	२७०५
वसहिफलं धम्मकहा	२	१५७२	”	५	५७३६
वसहिं अणुणवित्तो	२	१३९६	वायाकोक्कुइभो पुण	२	१२९८
वसहीए असज्जाए	४	३७२९	वायाहडो तु पुट्टो	४	४६८६
वसहीए जे दोसा	३	३१५८	वायाहडो वि एवं	४	४६५८
वसहीए दोसेणं	५	४९१२	वारत्तग पव्वजा	४	४०६६
”	५	४९५९	वारत्तगस्स पुत्तो	२	१७७५
वसहीए वि गरहिया	५	६०५२	वारिखलाणं बारस	२	१७३८
वसहीए वोच्छेदो	२	१५३४	वारेइ एस एयं	३	२७१७
वसहीरक्खणवग्गा	४	३३३६	[”	५	५७४९]
वसिज्जा बंभचेरंसी	५	५९५९	वारेति अणिच्छुभणं	५	५५६५
वसिमे वि विवित्ताणं	३	३०३७	वारेति एस एयं	५	५७४९
वका उ ण साहंती	५	५३५८	[”	३	२७१७]
वंतादियणं रत्तिं	५	५८६१	वाले तेणे तह सावए	३	३०४९
वंदणयं तीय कयं	३	२१८०	वाले तेणे तह सावते	३	३१५७
		टि० २	वावार मट्टियाअसु-	४	३६२०
वंदामि उप्पळजं	३	२६३७	वावारिय आणेहा	५	५०६८
वंदेण हंति निति व	२	१८०९	वावारिय सच्छंदाण	२	१४७४
वंदेण दंडहरथा	५	५९२५	वासत्ताणे पणगं	४	४०९७
वंसग कडणोक्कंचण	१	५८३	वासस्स य आगमणं	२	१५४६
वाइगसमिइं बिइया	४	४४५३	”	३	२२८०
वाइजंति अपत्ता	५	५२०९	वासाखित्त पुरोखड	४	४२४७
वाघायम्मि ठवेउं	५	५५२९	वासाण एस कप्पो	४	४२६६
वाडगदेउलियाए	४	३५८६			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
वासाताणे पणगं	४	४०९७ टि० १	विज्जस्स व दग्गस्स व	२	१९७३
वासारत्ते अइपाणिंयं	२	११२४	विज्जं न चेव पुच्छइ	२	१९०७
वासावज्जविहारी	२	१२४३	विज्जाए मंतेण व	६	६२७०
वासावासविहारे	३	२७३५	विज्जा ओरस्सबली	५	५५९३
वासावासातीए	२	१४४९	विज्जादऽभिओगो पुण	६	६२७१
वासावासो दुविहो	३	२७३४	विज्जादसई भोया-	४	४६३४
वासाविहारखेत्तं	३	३१७९	विज्जादीहि गवेसण	४	४६३२
वासासु व वासंते	४	४५६२	विज्जामंतमिमित्ते	५	५४७३
वासासु वि गिणहंती	४	४२८९	विज्जाहर रायगिहे	१	२९१
वासेण नदीपूरेण	३	३०७३	विजे पुच्छण जयणा	२	१०२७
वासोदगस्स व जहा	२	१२०४	विणयस्स उ गाहणया	५	५१०७
वाहि नियाण विकारं	२	१९२७	विणयाहीया विज्जा	५	५२०३
वाही असक्खिओ	१	११९	विणा उ ओभासितसंथवेहिं	३	३१९५
वाहीण मि यऽभिभूतो	३	३०१८	विणहवणहोमसिरपरि-	२	१३०९
		टि० ९	वितहं ववहरमाणं	१	३९०
वाहीण व अभिभूतो	३	३०१८	वितिगिच्छ अठभसंथड	५	५८२८
विडलकुले पव्वइते	५	५२६१	वितिगिट्ठ तेण सावय	३	२९३४
विडलं व भत्तपाणं	५	५६०२	वित्तासेज्ज रसेज्ज व	५	५५२६
विडसग्ग जोग संघाड-	३	२७९६	वित्ती उ सुवन्नस्सा	२	१२०७
विकडुभमग्गणे वीहं	२	९९४	वित्थाराऽऽयामेणं	४	३८८३
विकित्तगं जघा पप्प	४	४२१६	”	५	५५१०
विगइ अविणीए लहुगा	५	५१९९	विदु क्खमा जे य मणाणुकूला	४	४३१४
विगई विगइभवयवा	२	१७०८	विदु जाणए विणीए	१	७६१
विगयम्मि कोउयम्मी	४	३४२४	विदुवित्तं केणं ति व	६	६३४९
विगयम्मि कोउहछे	४	३३४३	विद्धंसण छयण लेवणे	२	१६७५
”	४	३४०९	विज्जाय आरंभमिणं सदोसं	४	३९२४
विगुरुम्बिउण रूवं	५	५७२२	विप्परिणमइ सयं वा	४	४७१८
विगुरुम्बियबोदीणं	३	२२०१	विप्परिणया वि जति ते	४	४६७२
वग्घोवसमो सद्धा	१	२०	विप्परिणासियभावो	४	४७२८
विच्चामेळण अन्नञ-	१	२९६	विप्परिणामो अप्पच्चओ	३	३९३८
विच्चामेळण सुत्ते	३	२६९५	विठमंसी उ परिणमं	१	१२५
”	५	५७२९	वियडण पच्चक्खणे	४	४५००
विच्छिण्ण कोट्टिमत्ते	४	४३९८	वियरग समीवारामे	३	२८१९
विच्छिञ्जे वूरमोगाटे	१	४४४	विरइसभावं चरणं	२	९३४
विच्छिञ्जो य पुरोहडो	३	२२१३	विरतो पुण जो जाणं	४	३९३९
विज्जणम्मि वि उजाणे	३	२५९१	विरहम्मि विसाभिग्गह	१	३९३
		टि० १	विरिच्चमाणे अहवा विरिक्के	४	४३२२
विज्जद्वियट्टयाए	३	२४२१	विलभोलए व जायइ	३	२९१५
			विवरीयवेसधारी	१	३१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
विसम पलोदृणि भाया	१	४४७	वीसुंभणसुत्ते वा	५	५५९५
विसमा जति होज तणा	५	५५३३	वीसुंभिओ य राया	४	३७६०
विसमो मे संथारो	४	४४०६	वीसुं वोमे धेतुं	५	५३३६
विसरस विसमेवेह	६	६२७३	वुच्छिण्णम्मि मडंवे	५	६०१२
विसोहिकोडिं हवइत्तु गामे	४	३५१७	वुट्टे वि दोणमेहे	१	३३८
विस्ससह भोइमित्ता-	३	२१७८	वुट्टोऽणुकंपणिजो	२	१४६८
विह अतराऽसहु संभम	४	३८६२	वुत्तं हि उत्तमट्टे	६	६२८५
विहनिगया उ जइउं	३	२६०४	वुत्ता तवारिहा खलु	५	४९६९
विहवससा उ मुखंडं	४	४१२३	वुत्तुं पि ता गरहितं	५	५९७९
विहं पवन्ना धणरुक्खहेट्टे	४	३५०९	वुत्तो अचेलधम्मो	५	५९३५
विहिअविहीभिन्नम्मि य	२	१०३९	वुत्तो खलु आहारो	२	१०८६
विहिणिगता उ एक्का	४	४१३०	वुठभण सिंचण बोळण	५	५६२७
विहिभिन्नं पि न कप्पइ	२	१०५७	वूढे पायच्छित्ते	१	७१२
विहुवण णंतकुसादी	५	४९०६	वेउक्खवाउडाणं	५	५६७५
वीमंसा पडिणीयट्टया	३	२४९४	वेगच्छिया उ पट्टो	४	४०८९
वीमंसा पडिणीया	३	२४९६	वेज्जऽट्टग एगदुगादि-	२	१०२८
वीयारगोयरे थेर-	५	५१८०	वेज्जस्स एगस्स अहेसि पुत्तो	३	३२५९
वीयार भिक्खचरिया	२	१४८०	वेयावच्चगरं बाल	२	१४६४
”	३	२१७३	वेयावच्चे चोयण-	२	२११८
वीयारभोमे बहि दोसजालं	४	३४९३	वेरगकरं जं वा	३	२६१२
वीयारसाहुसंजइ	४	४४६६	वेरगकहा विसया-	५	५१८१
वीयाराभिमुहीओ	३	२१९५	वेरं जाथ उ रज्जे	३	२७६०
वीयारे बहि गुरुगा	२	२०६४	बेलइवाते दूरम्मि	५	५६१३
वीरल्लसउणवित्ता-	४	३६९६	बेलाए दिवसेहिं व	३	३१४८
वीरवरस्स भगवतो	५	५६२८	वेवहु चला य विट्ठी	४	४१८८
वीरासण गोदोही	५	५९५६	वेसइ लहुमुट्टेइ य	४	४४२८
वीरासणं तु सीहा-	५	५९५४	वेसत्थी आगमणे	५	४९२३
वीसज्जियम्मि एवं	५	५३९५	वेसवयणेहिं हासं	२	१३००
वीसज्जिया य तेणं	३	३२८७	वेस्सा अकामतो णिज-	६	६२५९
वीसज्जिया व तेणं	३	३०२२	वेहाणस ओहाणे	२	१९८८
वीसत्थमत्पिणंते	३	३०११	वोच्चत्थे चउलहुभा	१	६५३
वीसत्थया सरिसए	५	५७२३	वोच्चत्थे चउलहुगा	२	१९१३
वीसत्थऽवाउडऽओक्क-	३	२२४३	वोच्छिज्जइ ममत्तं	४	४७५७
वीसत्था य गिलाणा	४	३६९४	वोच्छेदे लहुगुरुगा	४	४६०३
वीसं तु अपव्वजा	५	५१३९	वोसट्ट काय पेळण-	५	५९४४
वीसं तु आउलेहा	४	४०४५	वोसट्टं पि हु कप्पइ	४	४०४८
वीसंभट्टाणमिणं	४	४४८८			
वीसुं उवस्सए वा	५	५५७६			
वीसुं वेप्पइ अतरंत-	५	५८८९			
				स	
			सइकरण कोउइह्ला	३	२३४०
			सइकालकेडणे एसणा-	४	३७०२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सहमेव उ निग्गमणं	२	१६९८
सकवाडम्मि उ पुत्तिं	३	२९५९
सकुडुंबो मधुराए	६	६२९२
सकपसंसा गुणगाहि	१	३५७
सकमहादी दिवसो	५	५६०६
सकयपाययभासा-	१	५७
सकयपाययवयणण	१	२
सक्करघतगुलमीसा	३	३०९३
सक्कारो सम्माणो	२	१५०३
सक्खेत्ते जदा ण क्कमि	५	५२९१
सक्खेत्ते परखेत्ते वा	४	४२९०
सखेदणीसट्टविमुक्कगतो	६	६११५
सगडहसमभोमे	२	९९७
सगणम्मि पंचराई-	५	५७५३
”	५	५७५५
सगल प्पमाण वण्णे	४	३८४६
सगलासगलाइत्ते	२	१०८१
सगुरु कुळ सदेसे वा	३	२८८०
सगाम परगामे	१	६४२
सगामभिहडि गंठी	१	५३५
सगामे सउवसए	२	१८७०
सच्चं तवो य सीलं	२	२०८०
सच्चं भण गोदावरि !	६	६२४६
सच्चित्तऽचित्त मीसे	५	५७२७
सच्चित्तदवियकप्पं	२	१६५४
सच्चित्तं पुण दुविहं	४	४३३४
सच्चित्ताई तिविहो	१	२५८
सच्चित्तादि हरंती	५	५४८०
सच्चित्तादी दब्बे	२	११२२
सच्चित्ते अच्चित्ते	३	२६९३
सच्चित्ते खुट्टादी	५	५०९२
सच्छंदवो य एक्कं	३	३१२६
सच्छंदवत्तिया जेहिं	५	५७१६
सच्छंदेण उ गमणं	३	३१२४
सच्छंदेण य गमणं	३	३१२३
सजियपयट्टिए लहुगो	२	९०९
सज्जग्गहणा तीयं	३	२७६१
सज्जहाइयं नरिथ उवस्सएऽम्हं	३	३२३८
सज्जाएण पु खिण्णो	४	३७१६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सज्जाए पलिमंथो	४	४२२५
सज्जाए वाघातो	४	३७०३
सज्जाय काल काइय	४	४८५८
सज्जायट्टा दप्पेण	४	४२७९
सज्जायमसज्जाए	१	७४५
सज्जायमाइएहिं	५	५७७९
सज्जायलेवसिञ्चण	५	५२८४
सज्जाय संजमहिए	२	१२४०
सज्जायं जाणंतो	२	११६५
सट्टाण परट्टाणे	४	४४२३
सट्टाणे अणुकंपा	३	२९७९
सट्टाणे पड्विक्ती	२	१४३४
सट्टाणे सट्टाणे	१	३२३
सडियपडियं ण कीरइ	४	४७६६
सट्टा दळंता उवहिं निसिद्धा	४	४८५६
सट्टेहि वा वि भणिया	४	३५८३
सण्णातिगतो अट्टाणितो	५	५०७४
सण्णायगा वि उज्जु-	५	५३५४
सण्णी व सावतो वा	६	६३००
सतिकरणादी दोसा	४	३८०६
सतिकालद्धं नाउं	२	१६१४
सतिकोउणेण दुण्णिण वि	३	२४५८
सति दोसे होअगतो	६	६४२८
सति लंभम्मि अणियया	१	५६७
सति लंभम्मि वि गिण्हति	५	५००१
सत्त उ वासासु भवे	५	५६५४
सत्तऽट्ट नवग दसगं	१	७०९
सत्तण्हं वसणाणं	२	९३९
सत्त सि नवरि नेम्मं	२	१७५५
सत्त दिवसे ठवेत्ता	३	२८२०
”	३	२८२९
सत्त पदा गम्मंते	५	५८७६
सत्तरत्तं तवो होइ	१	७०५
”	२	१५५८
”	५	५४८६
सत्तरत्तं तवो होति	४	४६८०
सत्तावीस जहणेणं	६	६४६१
सत्तावीस जहन्ना	२	१४३६
सत्तेव य मूलगुणे	१	५८१

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सत्त्वऽस्मी वंमेतुं	६	६२०७	समणभङ्गभाविएसुं	३	३२८८
सत्त्ववणए व सुदे	३	३०८१	समणं संजयं दंतं	२	१५५०
सत्त्वपरिण्णादुक्कमे	४	३३२३	”	२	१५६८
सत्त्वं च सत्त्ववाहं	३	३०६९	समणाण उ ते दोसा	५	५९७१
सत्त्वमह अट्टगुणिया	३	३०८५	समणाणं पट्टिरूवी	५	५०५०
सत्त्वि सि पंच मेया	३	३०७०	समणा समणि सपक्खो	३	३०७७
सत्त्वे अहप्पधाणा	४	४८७२	समणीणं णाणत्तं	४	४२३४
सत्त्वोणऽण्णेण गया	३	३०१६	समणी समण पविट्ठे	४	३७५२
सत्त्वे विविच्चमाणे	३	२९७४	समणुक्कमसमणुक्के	२	१२६३
”	३	३००९	समणुक्कापरिसंकी	२	१८६२
सत्त्वो बहू त्रिवित्तो	३	३०३६	समणुक्काऽसइ अत्ते	२	१८१५
सत्त्वसि हत्त्ववथा-	४	३७९५	समणुक्केतर गिहि-	३	२९८३
सत्त्वं च हेतुसत्त्वं	५	५४३१	दि० ९		
सत्त्वोक्कोइयाओ	२	२११९	समणे वर पासंढे	२	१७६४
सत्त्वे तर्हि सुप्पति छेदणा वा	४	३९२२	समणेण कहेयन्वा	४	४५८९
सत्त्वोणोऽणुग्गाहियम्मि	३	१५७८	समणे समणी सावगा	१	६२६
सत्त्वाडुट्ठी स्त्रो	३	१७९१	समणेहिं अमणंतो	२	१८४४
सत्त्वाइसुत्त ससमय	२	१२२१	समयाइ ठिति असंखा	१	१५६
सत्त्वाइ कयकजो	५	६०२९	समवाए खारसिंगं	२	८२०
सत्त्वोणं सपणी	१	७८	समविसमाइ न पासइ	४	४३९०
सत्त्वा व कास्सो पक-	१	३१५	समविसमा थेराणं	४	४४०५
सत्त्वोणम अस्सामणे	३	२८६२	समहिंदा कप्पोवगा	२	५०३६९
सत्त्वोणोहि नीते	३	५६२	प्र० ४१० ४		
सत्त्वोणपच्छिणेहिं [णं]	५	४९३८	समाही यं भत्तपाणे	३	१५०९
सत्त्वोणरिसोरे परो होइ	१	३०३	”	५	५५०६
सत्त्वोणरिसोरे परो होइ	५	५१८३	समिइंसत्तगोरस	४	४७५५
सत्त्वोणरिसोरे परो होइ	३	२५८२	समिच्चिच्चिमिमादीणं	५	५६१०
सत्त्वो व असत्ती वा,	५	४९९५	समितीसु भावणासु य	२	११४५
सत्त्वोणु पदसवगो	३	२५६८	समितो नियमा गुत्तो	४	४४५१
सत्त्वोणुपणो धम्मो	६	६४२५	समुदाणं पंचो वा	५	५६५९
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	२२४१	समुदाणोदोदणो मत्तओ	२	१९५३
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	३१२७	समोसरणे उइसे	४	४२४२
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	२६३१	समोसरणे केवइया	२	११७६
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	१	१३	सम्मज्जण आवरिसण	२	१६८१
”	४	४५५५	सम्मत्तपोग्गलाणं	१	११६
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	१८०३	सम्मत्तमि अभिराओ	१	७३४
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	३०९७	सम्मत्तमि उ कद्धे	१	१०६
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	३२१४	सम्मत्ते पुण कद्धे	१	१०६
सत्त्वोणुवारे उवत्सए	३	३२६९	दि० ४		

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सम्मत्ते वि अजोगगा	५	५२११
सम्महिद्वी देवा	३	३१०९
सम्मं विदिता समुवट्टियं तु	४	४३२९
सम्मिस्सियं वा वि अमिस्सियं वा	४	३६१४
सम्मोत्तर सम्म दुहा	२	८९३
सम्मोद्धो मां दोणह वि	५	५६९६
सयकरणे चउलहुगा	४	३८७१
सयगहणं पडिसेहति	४	४१५०
सयगसो य उक्कोसा	६	६४६२
सयपाग सहस्सं वा	५	६०३१
सयमवि न पियह महिसो	१	३४८
सयमेव भाउकालं	२	१२८४
सयमेव उ करणम्मी	४	३६०४
सयमेव कोइ लुद्धो	३	२८४७
”	४	४५९५
सयमेव कोत्ति साहति	५	५१४१
सयमेव दिट्ठपाडी	४	३७८०
सयमेव य देहि अंबले	४	४३३१
सरगोयरो अ तिरियं	१	६७५
सरमेद् वण्णमेदं	६	६२९०
”	६	६३०४
सरवेहआसहत्थी	२	१२९०
सरिकण्णे सरिच्छेदे	६	६४४५
”	६	६४४६
सरिसावराधे दंडो	५	५७८०
सरिसाहिकारियं वा	५	५६८५
सल्लुद्धर णक्खेण व	६	६१८०
सल्लुद्धरणे समणस्स	१	३९१
सवणषमाणा वसही	५	५६७३
”	५	५६७४
सविसाणे उड्ढाहो	५	५९६९
सविसेसतरा बाहिं	२	१३३८
सव्वचरित्तं भत्सति	५	४९७३
सव्वजइणं मिसिद्धा	५	५३५५
सव्वजगजीवहियं	२	२००९
सव्वज्जायणा नामे	१	२६७
सव्वरथ अविस्समत्तं	२	१२०३
सव्वरथ पुच्छणिज्जो	४	३५७५
सव्वरथ वि आयरिओ	४	४३४९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सव्वरथामेण ततो	३	३१०७
सव्वक्खुपमाणाओ	१	३१७
सव्वक्खुप्पामण्णा	१	३१७
		टि० २
सव्वक्खुप्पामञ्जा	१	३४६
सव्वपयत्तेण अहं	२	१४०३
सव्वभूतऽप्यभूतस्स	४	४५८६
सव्वम्मि उ चउलहुया	२	१६८०
सव्वम्मि पीए अहवा बहुम्मि	४	३४१६
सव्वसुरा जइ रूवं	२	११९६
सव्वस्स छङ्गण विगिं-	५	५८१३
सव्वस्स वि कायव्वं	५	५४२४
सव्वस्सं हाऊणं	४	४४३२
सव्वं गिओ पतावो	५	५९४९
सव्वं गियं तु गहणं	६	६१९२
सव्वं नेयं चउहा	२	९६२
सव्वं पि य संसट्ठं	२	१७४४
सव्वं व देसविरइं	२	११९१
सव्वाडअं पि सोया	२	१२०६
सव्वाणि पंचमो तदिणं	२	१८३५
सव्वारंभपरिग्गह-	४	४५८५
सव्वा वि तारणिज्जा	४	४३४०
सव्वासु पविट्ठासुं	३	२३३५
सव्वार्हिं संजतीहिं	६	६३९९
सव्वेगत्था मूलं	६	६०८२
सव्वे चरित्तमंतो य	६	६४५४
सव्वे दट्ठुं उग्गाहिण्ण	२	१५७७
सव्वे वा गीयत्था	१	६१८
”	३	२९३६
सव्वे वि तत्थ हंभति	४	४६४७
सव्वे वि तारणिज्जा	४	४३३७
सव्वे वि पडिग्गहपु	२	१२३८
सव्वे वि मरणधम्म	५	५५१७
सव्वे समणा समणी	५	५३५०
सव्वेसि गमणे गुहगा	३	३१६६
सव्वेसि तेसि आणा	४	३५४२
सव्वेसु वि चउगुरुगा	३	२३०३
सव्वेसु वि संघयणेसु	२	१६२८
सव्वेहि वि गहियम्मी	५	४९९९

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सन्वेहि वि घेत्तव्वं	५	४९९८	संगं अणिच्छमाणो	६	६३४६
सन्वेहिं पगारेहिं	५	५७११	संघट्टणाऽऽयसिचण	५	५६३१
सव्वो लिंगी असिहो	४	४६९९	”	५	५६३७
ससक्करे कंटइले य मग्गे	३	३२४८	संघडमसंघडे या	५	५७८५
ससमयपरसमयविऊ	१	२४४			टि० २
ससरक्खे ससिणिद्धे	१	५३७	संघयणरूवसंठाण-	२	११९८
ससहायअवत्तेणं	५	५४०५	संघयणविरियआगम-	५	५०२९
ससिणेहो असिणेहो	५	६०२५	”	५	५१२९
ससिपाया वि ससंका	३	२३१४	संघस्स पुरिमपच्छिम-	५	५३४३
सस्सणिहादीणि दहे	६	६२११	संघस्सोह विभाए	६	६३७६
सहजायगाइ मित्ता	२	८२९	संघंस अपडिलेहा	४	३८२६
सहणोऽसहणो कालं	३	२६९२	संघं समुत्तिसित्ता	५	५३४४
सहवद्धियाऽणुरागो	२	१३५०	संघाडएण एकतो	४	४३०९
सहसाणुवादिणातेण	४	४२०८	संघाडएण एगो	२	१७२६
सहसा दट्टुं उग्गाहि-	२	१५३६	संघाडए पविट्टे	३	२८१०
सहसुप्पइअम्मि जरे	२	९४८	संघाडग एगोणं	४	४६६६
सहिरअगो संगंधो	२	८२४	संघाडगाओ जाव उ	५	५५९९
सहु असहुस्स वि तेण वि	५	५४९६	संघाडगादिकहणे	५	४९३६
संकप्पियं व दव्वं	४	३६२१	संघाडेगो ठवणा-	५	५२९२
संकप्पियं वा अहवेगपासे	४	३६२२	संघाडो मग्गेणं	२	२०१९
संकप्पे पयभिदण	५	५८६७	संघात्तिमेतरो वा	४	४०९२
संकम जूवे अचले	३	२४१३	संघिया य पयं चेव	१	३०२
संकम थले य णोथळ	५	५६४०			टि० ३
संकलदीवे वत्ति	४	३४७०	संधो न लभइ कज्जं	५	५०५३
संकंतो अण्णगणं	५	५७७८	संचइयमसंचइयं	२	१६०९
संका चारिग चोरे	६	६३९१	संचयपसंगदोसा	२	१७१८
संकापदं तह भयं	३	२३४४	संचारो वत्तिगादि	६	६३२२
संकिअवराहपदे	४	४५२४	संजहगमणे गुरूगा	२	२०५३
संकियमसंकियं वा	३	२३४८	संजइभावियखेत्ते	३	२१३६
संकुचिय तरुण आय-	४	३९७०	संजइ संजय तह संप-	३	२४०७
संखडिए वा अट्टा	४	४७१५	संजओ दिट्ठो तह संजइ	३	२१८२
संखडिगमणे बीओ	३	२८५४	संजतगणे गिहिगणे	५	५५८४
संखडिमभिधारेंता	५	५८३७	संजति कप्पट्टीए	५	५००६
संखडि सण्णाया वा	४	४७१९	संजमअभिमुहस्स वि	४	३७०५
संखडिज्जंति जहिं	३	३१४०	संजमआयविराहण	४	४८४३
संखाईए वि भवे	२	१२१७	संजमकरणुज्जोवा	६	६४८५
संखा य परूवणया	२	१२९२	संजमचरित्तजोगा	२	१०३५
संखुत्ता जेणंता	२	१६९९	संजमजीवितहेउं	५	४९४५
संगहियमसंगहिओ	२	१११०	संजममहातळागस्स	४	३७०४

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
संजमविराहणाए	३	३०४५	संथारट्ट गिलाणे	४	३८३७
संजमविराहणा खलु	३	२३१२	संथारभूमिलुद्धो	४	४३९३
संजमहेउं अजतत्तणं	४	४५२७	संथारविष्णणासो	४	४६२०
संजमहेउं लेवो	१	५२७	संथारं दुरुहंतो	४	४४१४
संजयकडे य देसे	२	१७६१	संथारुत्तरपट्टा	४	३९८०
संजयगणो तद्धिवो	५	५५८५	संथारेगमणेगे	४	४६०५
संजयगिहितदुभयभइया	३	२७७२	संथारेगंतरिया	३	३२२७
संजयजणो य सव्वो	३	३१०६	संथारो नासिहिती	४	४६१६
संजयपंता य तथा	३	३००८	संदंसणेण पीई	३	२२६८
संजयभइगमुक्के	३	२७७३	संदंसणेण बहुसो	२	१७२३
संजयभइ गिहिभइगा	३	२९७५	संपत्ति तस्सेव जदा भविजा	४	३९३४
संजाणणेण सन्नी	१	७८	संपत्तीइ वि भसती	२	१८५७
		टि० ६	संपत्ती य विपत्ती	२	९४९
संजुत्ताऽसंजुत्तं	१	६४	संपाइमे असंपाइमे	३	२४०१
संजोगदिट्टपाढी	२	१८७९	संपाइमे वि एवं	३	२४०४
संजोग सइंगाले	१	५४०	संबद्धभाविप्सू	४	४२७४
संजोगे समवाए	२	८१८	संबंधी सामि गुरु	४	३६५५
संजोयणा पलंबातिगाण	६	६३४२	संभिषेण व भच्छह	१	५४८
संजोययते कूडं	४	३९४६	संभुंजिओ स्सिय ती	५	५१९४
संठाणमगाराई	१	४४	संभोगो वि हु तिहिं का-	५	५४५३
संठियम्मि भवे लाभो	४	४०२३	संलवमाणी वि अहं	४	३७९२
संढासच्छिडेण हिमादि एति	४	३९६८	संलिहियं पि य तिविहं	४	३७४२
संतऽन्ने वऽवराधा	३	३१८१	संलेह पण तिभाए	५	५८०३
संतर निरंतरं वा	३	२२४७	संवच्छरं गणो वी	२	२०००
संतविभवा जइ तवं	४	३७५९	संवच्छरं च रुट्टं	५	५७७३
संति पमाणातिं पमेय-	१	१८०	संवच्छराइं तिञ्जि उ	५	५४१७
संथहमसंथडे या	५	५७८५	संवच्छराणि तिञ्जि य	२	१९९९
संथञ्जिओ संथरंतो	५	५८०७	संवट्टणिग्गयाणं	४	४८१०
संथरओ सट्टाणं	१	३२४	संवट्टमेहपुप्फा	२	१७७९
संथरणम्मि असुद्धं	२	१६०८	संवट्टम्मि तु जयणा	४	४८०१
संथरमाणे पच्छा	४	४७१२	संवासे इत्थिदोसा	२	२०२७
संथवमादी दोसा	६	६११७	संवाहो संवोहुं	२	१०९२
संथारएहि य तर्हिं	४	३३४०	संविग्गनीयवासी	२	१९९२
संथार कुसंधाडी	४	३७६७	संविग्गभाविद्याणं	२	१६०७
संथारगअहिगारो	४	४६१०	संविग्गमगीयरथं	५	५४८५
संथारग भूमितिगं	४	४३८७	संविग्गमणुक्काए	२	१६१६
संथारगं जो इतरं व मत्तं	४	४४०४	संविग्गमसंविग्गा	१	४२१
संथारग्गहणीए	४	४३८९	संविग्गमसंविग्गे	२	१९११
”	४	४३९१	संविग्गविहाराओ	५	५४५८

”

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
संविग्ग संजईओ	२	१९९०	सागारियमप्पाहण	१	२३९
संविग्गा गीयस्था-	२	१९८९	सागारिय सज्जाए	३	२३७८
संविग्गाऽसंविग्गा	२	८८६	सागारिय सब्वत्तो	५	५८९६
संविग्गा सिजातर	२	१९९४	सागारियसंकाए	४	४६६९
संविग्गेतरभाविय	३	२९९०	सागारिय संदिट्टे	४	३५२६
संविग्गेतर लिंगी	२	१९१२	सागारियस्स अंसिय	४	३६४४
संविग्गेहि य कहणा	२	१८०६	सागारियस्स णामा	४	३५२१
संविग्गो दब्ब मिओ	१	७३५	सागारियं अनिस्सा	३	२४३६
संविग्गो महविओ	५	५११०	सागारियं अनीसा	३	२४३५
संवेगं संविग्गाण	२	१२२८	सागारियं निरिक्खति	५	५१६०
संसज्जिमम्मि देसे	५	५८७३	सागारिसहिय नियमा	५	५९९६
संसज्जिमेसु छुम्भइ	५	५२७४	सागारिसंति विकरण	४	४६११
संसट्टमसंसट्टे	२	१८६८	सा जेसि उवट्टवणा	६	६४०९
संसट्टस्स उ करणे	४	३६०३	साडऽभंगणउब्बलण-	२	१९२५
संसट्टस्स उ गहणे	४	३५९३	साणुप्पगभिवक्खटा	२	१९७६
संसत्त गोरसस्सा	५	५८९५	साधारण आवलिया	१	६७३
संसत्तगहणी पुण	१	४५८	साधारणे वि एवं	२	१०८३
संसत्ताइ न सुज्जइ	३	२८५७	साभाविय तन्नीसाए	१	५५५
संसत्ताऽऽसव पिसियं	४	४७४२	साभाविया व परिणामि-	५	५९०६
संसारदुक्खमहणो	२	११३५	सा मग्गइ साधर्मि	४	३८०४
संसारमणवयगं	५	५०१०	सामत्थण परिवच्छे	३	२१४२
संसाहगस्स सोउं	५	५३६८	सामत्थ णिव अपुत्ते	५	४९४९
संहियकहुणमादि-	४	४५६७	सामन्न विसेसेण य	१	४५
संहिया य पयं चैव	१	३०२	सामन्ना जोगाणं	१	७०१
साऊ जिणपट्टिकुट्टो	२	९८७	सा मंदबुद्धी अइ सीसकस्स	३	३२५६
साएयम्मि पुरवरे	३	३२६१	सामाहए य छेदे	६	६३५७
सागारियसंजयाणं	१	५४९	सामाहयस्स अत्थं	१	१९९
सागारऽकडे लहुगो	४	४१६२	सामायारिकडा खलु	३	२२१०
सागारिअणापुच्छण	२	१५३२	सामायारिमणीए	२	१४७१
सागारिअपुच्छगमणग्गि	२	१५३३	सामायारी पुणरवि	२	१६५७
सागारिउ त्ति को पुण	४	३५१९	सामित्तकरणअहिगरण-	१	१५२
सागारिए असंते	२	२०८६	सामिद्धिसंदंसणवावडेण	३	३१७२
सागारिए परम्मुह	२	२०७५	सामी अणुण्णविज्जइ	४	४७७४
सागारिगी उग्गहमग्गणेयं	४	४७७७	सारक्खह गोणाई	२	१३९४
सागारिपच्चयट्टा	३	२३७१	सारिक्खएण जंपसि	६	६३०३
सागारिपुत्तभाउग-	४	३५४७	सारिक्खविक्खेहि य	१	५०
सागारिय आपुच्छण	२	१५३१	सारुवि गिहत्थ [मिच्छे]	५	४९३९
सागारिय उण्ह ठिए	५	५८८०	सारुविए गिहत्थे	५	४९३९
सागारियनिक्खेवो	३	२४५०			दि० ८

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सालाए कम्मकरा	३	२६३४	साहू गिण्हइ कडुगा	३	२३६५
”	३	२६६९	साहू जया तत्थ न होज कोई	४	४१८०
सालाए पच्चवाया	३	२६३३	साहूण देह एयं	३	३२८०
साला मज्जे छिंडी	३	२६३२	साहूणं पि य गरिहा	३	२३१७
		टि० ३	साहूणं वसहीए	४	३३८०
साला य मज्जा छिंडी	३	२६३२	साहू निस्समनिस्सा	३	२४४६
सालिजव अक्खि सालुग	४	३३०७	सिक्खावणं च मोत्तुं	५	५१९८
साली घय गुल गोरस	५	५३४१	सिक्खाविओ सिय ती	५	५१९२
सालीणं वीहीणं	४	३३६८	सिक्खियच्चं मणूसेणं	२	११६०
सालीहिं व वीहीहिं व	४	३३०१	सिग्घतरं ते आता	५	५२९९
सालीहिं वीहीहिं	४	३३००	सिज्जायरपिंडे या	६	६३६१
सालुकवूहि व कीरति	४	३४०३	सिज्जायरेऽणुसासइ	२	१५५१
		टि० १	सिज्जा संथारो या	४	४५९९
सालुच्छूहि व कीरति	४	३४०३	सिट्ठमि न संगिण्हति	५	५५७९
सावगभज्जा सत्तवइए	१	१७२	सिद्धत्थए वि गिण्हइ	१	२३१
सावगसण्णिट्ठाणे	४	४८३६	सिद्धत्थगजालेण व	४	३८२९
सावज्जगंथमुक्का	२	८३२	सिद्धत्थग पुप्फे वा	३	२८९७
		टि० २	सिद्धी वीरणसटए	४	४२२९
सावज्जेण विमुक्का	२	८३२	सिप्पणेउणियट्ठा	५	५१०९
सावय अण्णट्टकडे	३	३१०३	सिय कारणे पिहिज्जा	३	२३५५
सावयतेणपरद्धे	३	३१०४	सिहरिणिलंभाऽऽलोयण	५	४९९२
”	३	३११०	सिगक्खोडे कलहो	२	१४९४
सावय तेणा दुविहा	४	४३७६	सिगाररसुत्तुइया	४	४५८८
सावय तेणे उभयं	५	५६३४	सिगारवज्ज बोले	३	२२७३
सावयभय भाणिति व	४	३४५८	सिघाडगं तियं खलु	३	२३००
साविक्खेतर णट्टे	४	४७६१	सिचणवीईपुट्टा	३	२३८६
सासवणाले छंदण	५	४९८८	सिचति ते उवहिं वा	५	५६३०
सासवणाले मुहणंत-	५	४९८७	सीउण्हवासे य तमंधकारे	३	३२४७
साहम्मि अण्णधम्मिय	४	४७४६	सीतजलभावियं अवि-	४	४०३८
साहम्मिओ न सत्था	२	१७८२	सीतजलभावियं तं	४	४०३८
साहम्मि तेण उवघी	५	५०६३			टि० १
साहम्मियऽन्नधम्मिय-	५	५१२४	सीतंति सुवंताणं	४	३३८३
साहम्मियाण अट्टा	२	१७७४	सीताइ जन्नो पडुगादिगा वा	४	३६४७
साहम्मिवायगाणं	२	१७९९	सीतोदे उसिणोदे	४	३४२०
साहंति य पियधम्मा	२	१६०२	सीया वि होंति उसिणा	५	५९०७
साहारण ओसरणे	२	११८१	सीलेह मंखफलए	२	१८१०
साहारणम्मि गुरुगा	४	३३०६	सीसगता वि ण दुक्खं	५	५६२९
साहारणं तु पढमे	५	५४०७	सीसं इतो य पादा	४	४३८८
साहारणासवत्ते	२	१२०५	सीसा पडिच्छगाणं	१	३५५

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सीसा वि थ तूरंती		१ ३७५	सुत्तस्थे अइसेसा	२	१२३५
सीसावेडियपुत्तं		६ ६३६६	सुत्तस्थे अकरिंता	२	१४७९
सीसे जइ आमंते		२ १४५७	सुत्तस्थे कहयंतो	१	२१४
सीसोकंपण गरिहा		४ ४७३२	सुत्तस्थे पलिसंथो	५	५६२६
सीसोकंपण हस्थे		४ ४७३६	सुत्तस्थो खलु पढमो	१	२०९
सीहगुहं वग्धगुहं		५ ५४६४	सुत्तनिवाओ पासेण	३	२६७३
सीहम्मि व मंदरकंदराओ		२ १३७५	सुत्तनिवाओ पोराण	४	३५११
सीहं पालेइ गुहा		२ २११४	सुत्तनिवाओ बुद्धे	४	३८३६
सुअवत्तो वतऽवत्तो		५ ५४७८	सुत्तभणियं तु निद्धं	५	६००८
सुकुमालग ! भइलया !		२ ११५९	सुत्तमई रज्जुमई	३	२३७४
सुक्खिणमि दिप्पइ		२ १२४७	सुत्तम्मि कड्डियम्मि	५	५८६५
सुक्खिणवाउबला-		३ २१५३	”	५	६०१८
सुक्खोदणो समितिमा		३ ३०९९	सुत्तम्मि कड्डियम्मी	५	५४७१
सुक्खोल्लओदणस्सा		४ ४०६८	सुत्तम्मि य गहियम्मी	२	१२१९
सुत्तिरेण वि गीयस्थो		२ १६९५	सुत्तम्मि होइ भयणा	१	७७८
सुद्धु कयं आभरणं		३ २४६०	सुत्तस्स कप्पितो खलु	१	४०६
सुद्धु कया अह पडिमा		३ २४९३	सुत्तं अथो य बहू	५	५६९०
सुणतीति सुयं तेणं		१ १४७	सुत्तं कुणति परिजितं	१	४०७
सुणमाणा वि न सुणिमो		४ ४८३४	सुत्तं कुणति परिणतं	१	४०७
सुण सावग ! जं वत्तं		४ ३३८९			टि० १
सुणेतीति सुयं तेणं		१ १४७	सुत्तं गिरत्थगं खलु	४	४१५९
		टि० ३	सुत्तं गिरत्थयं कार-	२	१००२
सुणघरादीणऽसती		५ ५८७९			टि० १
सुतअवत्तो भगीतो		५ ५३८७	[”	३	२९२७]
सुतजम्मणमहुरापाडणे		६ ६२४५	सुत्तं तु सुत्तमेव उ	१	३१०
		टि० १	सुत्तं तू कारणियं	२	१००२
सुतजम्ममहुरापाडण-		६ ६२४५	सुत्तं निरत्थगं कारणियं	३	२९२७
सुत्तणिवातो येरी		४ ४१७९	सुत्तं पडुच्च गहिते	५	५८१२
सुत्तऽस्थतदुभयविज्ज		५ ५५३०	सुत्तं पमाणं जति इच्छितं ते	४	३६२७
सुत्तऽस्थतदुभयविसा-		३ २७८५	सुत्तं पयं पयस्थो	१	३०९
”		४ ४६५१	सुत्ताइ अबकंजिय-	५	५९०४
सुत्तऽस्थतदुभयाइं		१ ७८६	सुत्ताइरज्जुबंधो	३	२३३३
सुत्तऽस्थिरीकरणं		२ १२३२	सुत्ते अस्थे तदुभय	१	४०५
सुत्तऽस्थपोरिसीओ		२ १४७८	सुत्तेणेव उ जोगो	५	५३३९
सुत्तस्थ सावसेसे		२ २०१५	सुत्तेणेव य जोगो	३	३००१
सुत्तस्थ कहयंतो		१ २१४	सुत्तेणेवऽववाओ	५	५९८९
		टि० ७	सुत्ते सुत्तं बज्जति	५	४८७७
सुत्तऽस्थाणं गहणं		६ ६०९४	सुद्धम्मि य गहियम्मी	५	५९००
सुत्तस्थाणि करिंते		२ १४७७	सुद्धुल्लसिते मीए	५	४९५२

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सुदुल्लसिते भीए	५	४९६५
सुद्धे सद्दी इच्छकारे	२	१८७४
सुभ्रं दट्टुं बडुगा	१	५४७
सुन्ना पसुसंघाया	३	२४४०
सुन्नो चउरथ भंगो	२	१८५५
सुयखंभो अङ्गयणा	१	२५२
सुयभावणाए नाणं	२	१३४४
सुय संघयणुवसगो	२	१३८२
”	२	१६२४
सुय सुत्त गंथ सिद्धंत	१	१७४
सुय सुहदुवखे खेत्ते	५	५४२३
सुरजालमाइएहिं	२	१३०१
सुवह य अयगरभूओ	४	३३८७
सुवति सुवंतस्स सुत्तं	४	३३८४
सुव्वत्त झामिओवधि	५	५०७१
सुहपडिबोहो निहा	३	२४००
सुहमेगो निच्छुभह	२	१२७३
सुहविन्नप्पा सुहमोइगा	३	२५२७
”	३	२५४४
सुहविन्नवणा सुहमोयगा	३	२५०५
सुहसज्जो जत्तेणं	१	२१९
सुहसाहगं पि कज्जं	२	९४४
सुहिया मो त्ति य भणती	२	१८८७
सुंकादीपरिसुद्धे	२	९५२
सुइज्जइ सुत्तेणं	१	३१३
सुईसुं पि विसेसो	४	३९४४
सुरथमणम्मि उ गिरग-	४	३५३८
सुरमणी जलकंतो	१	३१४
सुरूगए जिणाणं	२	१६६१
सुरूदय पच्छिमाए	२	११८२
सूरे अणुगतम्मि	५	५७८९
सेज्जायरकप्पट्टी	५	५४४९
सेज्जायराण धम्मं	४	३७४८
सेज्जायरिमाइ सए-	५	५४४४
सेज्जायरो पभू वा	४	३५२५
सेज्जायरो थ भणती	४	३३९२
सेज्जायरो व सण्णी	४	४१८४
सेज्जासंथारे या	४	४३६८
सेद्धय रूप पिंजिय	३	२९९६

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सेदीइ दाहिणेणं	१	६७४
सेदीठाणठियाणं	४	४५०३
”	४	४५०४
”	४	४५१५
सेदीठाणे सीमा	४	४५३२
सेणाए जरथ राया	४	४८७५
सेणाणुमाणेण परं जणोऽयं	३	२२२०
सेणादी गरिमहिई	४	४७९६
सेणावतिस्स सरिसो	५	५२२२
सेयं व सिंघवणं	४	४१७०
सेलकुडछिइचालिणि	१	३६२
सेलघण कुडग चालिणि	१	३३४
सेलपुरे हसितलागरिमि	३	३१५०
सेले य छिइ चालिणि	१	३४३
सेवगभज्जा ओमे	६	६२८७
सेविज्जंते अणुमए	४	४१४३
सेसाणं संसट्टं	५	५००३
सेसे वि पुच्छिऊणं	१	४९४
सेसे सकोस मंडल	४	४८४५
सेसेसु उ सब्भावं	४	४७३१
सेसेसु फासुएणं	१	५८६
सेह गिहिणा व दिट्ठे	५	६००६
सेहस्स व संबंघी	५	५३३२
सेहस्स विसीयणया	४	३४३९
सेहं विदिता अतितिव्वभावं	३	३२०५
सेहाई वंदंतो	५	५१३५
सेहो त्ति अगीयरथो	५	५०६५
सो अहिगरणो जहियं	१	१८२
सोडं अणभिगताणं	१	७८४
सोडं तुट्ठो भरहो	४	४७८६
सोऊण अट्टजायं	६	६२९८
सोऊण अहिसमेच्च व	१	१११
सोऊण ऊ गिलाणं	२	१८७१
”	२	१८७२
”	२	१८७५
”	२	१८७७
”	४	३७६९
सोऊण कोइ धम्मं	४	४१९७
सोऊण दोन्नि जामे	३	२३४३

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
सोऽङ्ग भरहराया	४	४७७९	हृत्थद्धमत्त दारुग	२	१९५७
सोऽङ्ग य घोसणयं	२	९२५	हृत्थपणगं तु दीहा	३	२३७५
सोऽङ्ग य पण्णवणं	३	२९६४	हृत्थं वा मत्तं वा	२	१८२०
सोऽङ्ग य पासित्ता	४	३७८८	हृत्थं हृत्थं मोत्तुं	४	४७९४
सोऽङ्ग य समुदाणं	३	२१३४	हृत्थाईअक्कमणं	३	२६४०
सो गंधिपु य आसित्ते	५	५१६७	हृत्थाताले हृत्थालंवे	५	५१०३
सो चरणसुट्टियप्पा	२	१२५०	हृत्थातालो ततिओ	५	५१२१
सो चेव य पडियरणे	५	५२६२	हृत्थायामं चउरस	१	४४९
सो चेव य संबंधो	३	३२२२	हृत्थेण व पादेण व	५	५१०५
सोच्चा उ होइ धम्मं	२	११३४	हृत्थे य कम्म मेहुण	५	४८९४
सोच्चा गत त्ति लहुगा	४	४६००	हृत्थो लंबइ हृत्थं	५	५६७७
सोच्चा पत्तिमपत्तिय	१	५४५	हृत्थोवघाय गंतूण	१	४८२
सोच्चाऽभिसमेच्चा वा	२	११३३	हृत्थनायगा न काहिंति	३	३००७
सोच्चा व अभिसमेच्च व	१	१३४	हरंति भाणाइ सुणादिया य	४	३४९४
सोणियपूयालित्ते	४	३८४०	हरिए वीए चले जुत्ते	१	५००
सो तत्थ तीए अच्चाहि	३	२६७१	”	४	४०७६
सो तं ताए अच्चाए	२	१८२३	हरिए वीए पत्तिट्टिय	१	५०१
सो निच्छुब्भति साहू	५	५५७५	हरिते वीएसु तहा	१	५०१
सो निज्जइ गिलाणो	२	१९७९			टि० १
सो निज्जराए वट्टति	४	३७८४	हरियच्छेअण छप्पइ-	२	१५३७
सो परिणामविहिण्णू	४	३७७५	हरियाळ मणोसिळ पिप्पली	२	९७४
सोपारथम्मि नगरे	३	२५०६	हरियाहडियट्टाए	३	३०३८
सो पुण आलेवो वा	२	१०३१	हरियाहडिया सुविहिय	३	३०२९
सो पुण इंधणमासज्ज	३	२१४८	हंतं म्मि पुरा सीहं	३	२९६५
सो पुण दुग्गे लग्गेज्ज	६	६१८२	हंतुं सवित्तिणिसुयं	३	२८४४
सो भणइ कओ लद्धो	४	३४००	हाउं परस्स चक्खुं	४	४४८५
सो भविय सुलभवोही	१	७१४	हाउं व जरेउं वा	४	४७४८
सो मग्गति साहम्मि	४	३७९३	हाउं व हरेउं वा	४	४७४८
सोयसुयघोररणमुह-	५	५२३२			टि० ३
सो रायाऽवंतिवती	३	३२८३	हाणी जावेकट्टा	४	४८११
सो वट्टइ ओदइए	३	२७३०	हायंते परिणासे	१	११५
सो वि य कुडुंतरितो	३	२६२५	हिज्जो अह सबखीवा	५	६०५५
सो वि य गंधो दुविहो	२	८२३	हिट्टट्टाणडितो वी	४	४५२५
सो वि य नत्तं पत्तो	३	३०००	हिट्टिळा उवरिळाहि	१	६००
सो वि य सीसो दुविहो	१	७७३	हिट्टिळा उवरिळेहिं	१	६७०
सो समणसुविहितेसुं	५	५१६१	हिमतेणसावयभया	५	५५१९
ह			हियसेसगाण असती	३	३१३३
ह णु ताव असंदेहं	५	५३२३	हिरन्नदारं पसुपेसवगं	४	४३२८
हतमहितविप्परद्धे	५	५२५८			

गाथा	विभागः	गाथाङ्कः	गाथा	विभागः	गाथाङ्कः
हिंडउ गीयसहाओ	१	७४१	हेट्टा तणाण सोहण	४	३४७१
हिंडामो सच्छंदा	४	४१५७	हेट्टा वि य पडिसेहो	३	३२४१
हिंडाविति न वा णं	१	७४८	होइ असीला नारी	१	८६
हीणप्पमाणधरणे	४	४००५	होइ पयस्थो चउहा	१	३२६
हीणाऽदिरेगदोसे	४	४०१७	होज्ज न वा वि पभुत्तं	३	२१६६
हीरेज्ज व खेलेज्ज व	२	१४६७	होहिइ व नियंसणियं	१	६४६
हुंडादि एकबंधे	४	४०३०	होहिंति णवग्गाइं	४	४७१६
हुंडे चरित्तमेओ	४	४०२४	होहिंति न वा दोसा	३	३१७५
हेट्टउवासणहेउं	२	२०६७	होति बिले दो दोसा	१	४५१
हेट्टाणंतरसुत्ते	५	४८७९	होति हु पमायखलिया	२	१२७६

षष्ठं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रवृत्त्यन्तः वृत्तिकृत्त्यामुद्धृतानां
गाथादिप्रमाणानामनुक्रमणिका ।

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः	गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	गाथाङ्कः
	अ		अर्थंगयमि आहृचे		२ २६०
अकाले चरसी भिक्खू		२ ५०१	[दशवैकालिके अ० ८ गा० २८]		
[दशवैकालिके अ० ५ उ० २ गा० ५]			अस्थियपञ्चस्थीर्णं		१ ४
अक्खरमुच्चह नाणं		१ २२	[व्यवहारभाष्यपीठिकायां गा० ५]		
[कल्पवृहद्भाष्ये]			अथ प्रक्रियाप्रश्नानन्तर्य-		२ ३४१
अक्खरलंभेण समा		२ ३०४	[]		
[विशेषावश्यकभाष्ये गा० १४३]			अध्यात्मादिभ्य इकण् }		२ ३४२
अङ्गानि वेदाश्चत्वारो		४ १२२२	" }		२ ५६८
[याज्ञवल्क्यस्मृतां १।३।विष्णुपुराणे ३।६।]			[सिद्धहैमे ६-३-७८]		
अच्		२ २६९	अनशनमूनोदरता		२ ३६३
[सिद्धहैमे ५-१-४९]			[प्रश्नमरतौ आ० १७५]		
अचित्तं ति जं नावि		३ ८२७	अनुपयोगो द्रव्यम्		१ १२
[कल्पचूर्णौ]			[अनुयोगद्वारसूत्रे]		
अच्छिद्रा अखण्डा वारिपरिपूर्णाः		१ ६	अनुवादादरवीप्सा-		२ ४०१
[]			[]		
अजए पजए वा वि		२ २६०	अन्नं भंडेहि वणं		१ १६६
[दशवैकालिके अ० ७ गा० १८]			[कल्पवृहद्भाष्ये]		
अज्झत्थविसोहीए		२ २७०	अन्यत्र द्रोणभीष्माभ्यां		३ ८२८
[ओषधनिर्मुक्तौ गा० ७४५]			[]		
अट्टे लोए		२ ३८७	अपरिमिए पुण भत्ते		२ ४७३
[आचाराङ्गे शु० १ अ० १ उ० २]			[कल्पचूर्णौ]		
अट्टण्ह वि पगडीणं		१ ३१	अपि कर्दमपिण्डानां		५ १५८४
[कल्पवृहद्भाष्ये]			[]		
अट्ट संघाड त्ति जो जोण्हा		३ ८११	अप्पोवही कलहविवज्जणा य		४ ११०९
[कल्पचूर्णौ]			[दशवैकालिके द्वितीयचूलिकायां गा० ५]		
अणंतं नाणं जेसिं ते		२ ४२२	अडिंभत्तरसंबुक्का बाहि-		२ ४८५
[कल्पचूर्णौ]			[पञ्चवस्तुकटीकायां गा० २९९]		
अतिरागप्रणीतान्य-		२ ४३५	अमणंता वि हु नज्जंति		२ ३८५
[]			[]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
अभिक्ष्वणं निम्बिगङ्	२	३७८
[दशवैकालिके द्वितीयचूलिकायां गा० ७]		
अग्हाणं पुण वीसंदणं	२	५०५
[कल्पचूर्णौ]		
अवसावणं लाढाणं कंजियं	३	८७१
[कल्पचूर्णौ]		
अविपक्कदोसा नाम जे	३	८९४
[कल्पचूर्णौ]		
अशासितारं च गुहं	५	१५०७
[]		
असंसट्टा संसट्टा उद्धडा	४	९३४
[]		
असियसयं किरियाणं	२	२६५
[सप्तकृताङ्कनिर्युक्तौ गा० ११९]		
अहवा गइरागइ त्ति	२	५५८
[कल्पविशेषचूर्णौ]		
अहवा जत्थ एगा किरिया	२	२९०
[निशीथचूर्णौ]		
अहवा वि रोगियस्सा	५	१३६१
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
अहावरा तच्चा पडिमा से }	१	१८०
”	१	१९५
[आचाराङ्गे श्रु० २ अ० १ उ० १]		
अहावरे छट्टे भंते ! वए	३	८०२
[दशवैकालिके अ० ४]		
अहिगारो तीहि ओसभं	५	१३९१
[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० ७६०]		
अहिंसा संजमो तवो	१	९०
[दशवैकालिके अ० १ गा० १]		
आ		
आकंपितम्मि तह पा-	३	९१०
[]		
आणा अनिहेसकरे	५	१३९१
[उत्तराध्ययने अ० १ गा० ३]		
आणानिहेसकरे	५	१३९१
[उत्तराध्ययने अ० १ गा० २]		
आदेसन्तरेण वा दुण्ह वि	२	५७५
[निशीथचूर्णौ]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
आन्ध्यं यद् ब्रह्मवृत्ते	३	७५८
टि० २		
[]		
आपुच्छिळण गम्मइ	२	४५१
[]		
आपो द्रवाश्रलो वायुः	२	५२५
[]		
आयारे वट्टतो	१	७६
[]		
आरं दुगुणेणं पारं एगुणेणं }	१	९६
”	२	३७८
[]		
आलोगो मणुएसुं	१	१२३
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
आहाकम्मच्चं भुंजमाणे	१	९६
[प्रवृत्तिवृत्ते श० १ उ० ९]		
इ		
इतरो वि य तं णेहुं	३	९१०
[]		
इदु परमैश्वर्ये	१	८
[]		
इय भवरोगतस्स वि	५	१३६१
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
इयरं तु जिण्णभावाइ-	२	४२५
[पञ्चवस्तुके गा० १५०२]		
इरियासमिए सया जए	४	१२३९
[आवश्यके प्रतिक्रमणाध्ययने संग्र० प० ६५८-२]		
इष्टानामर्थानाम्	३	६५४
[नाव्यशाले अ० २२ श्लो० २१]		
इह फासुगं एसणिजं	२	५५२
[निशीथचूर्णौ]		
उ		
उत्पद्येत हि साऽवस्था	४	९३६
[भिषग्वरशास्त्रे-माधवनिदाने]		
उदए जस्स सुरासुर-	२	५२५
[बृहत्कर्मविपाके गा० १४९]		
उद्देसे निद्देसे	२	२५५
[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १४०]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
उपदेशो न दातव्यो	३	९१०
[पञ्चतन्त्रे मित्रमेदे श्लो० ४२१]		
उपयोगो भावनिक्षेपः }	१	८
” }	१	५९
[]		
उपपन्ने इ वा }	१	९१
उपपन्ने इ वा विगते इ वा }	५	१३०९
[]		
उभे मूत्रपुरीषे तु	१	१३२
[]		
उवसमसेढीए खलु	२	४२५
[पञ्चवस्तुके गा० १४९८]		
उवसामगसेढीए	२	२६६
[विशेषावश्यके गा० १२८५]		
उवेहिता संजमो बुक्तो	३	७६१
[ओषनिर्मुक्तौ भा० गा० १७०]		
उस्सग्गेण ण चेव पाउरियञ्चं	४	१०९२
[कल्पविशेषचूर्णौ]		
ए		
एप्सिं णं भंते ! जीवाणं पोरग-	३	७६८
[व्याख्याप्रसङ्गौ श० २५ उ० ३ सू० ७६३]		
ए-ओकारपराइं	१	३
[भरतनाट्यशास्त्रे अ० १७ श्लो० ६]		
एकग पंचग पञ्जर	१	१३०
[कल्पवृद्धाण्ये]		
एकगसंजोगादी	१	१३०
[कल्पवृद्धाण्ये]		
एकेक सत्तवारा	२	४५८
[कल्पवृद्धाण्ये]		
एगमेगस्स णं भंते ! जीवस्स	६	१६०६
[प्रसङ्गौ श० उ०]		
एगवयणं वयमाणे	२	३७९
[आचाराङ्गे भाषाध्ययने पत्र ३८६-१]		
एगं पायं जिणकप्पियाण	४	११०९
[ओषनिर्मुक्तौ गा० ६७९]		
एगिंदिय सुहुमियरा	२	३४८
[पञ्चसङ्ग्रहे गा० ११६]		
एगो वत्थे एगो पाए चिय-	४	११०९
[औपपातिकसूत्रे सू० १९ प० ३७]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
एगो साहू गोथरनिगगतो	५	१३४१
[निशीथचूर्णौ]		
एगो हं नत्थि मे को वि	२	४११
[संस्तरकपौरुष्यां गा० ११]		
एतावानेव लोकोऽयं	१	८४
[षड्दर्शनसमुच्चये श्लो० ८१]		
एत्थ हसामि रमामि य	३	९१०
[]		
एयम्मि गोयराइं	२	४२६
[पञ्चवस्तुके गा० १५१०]		
एवं अच्चित्तेणं	१	१३७
[कल्पवृद्धाण्ये]		
एवं च कुसलजोगे	२	४२६
[पञ्चवस्तुके गा० १५०६]		
एवं तु गविट्टेसुं	१	१९५
[]		
क		
कज्जं नाणादीयं	४	९३६
[कल्पवृद्धाण्ये]		
कणसोक्खेहिं सदेहिं	२	२७४
[दशवैकालिके अ० ८ गा० २६]		
कणहलेसा णं भंते ! आसाएणं	२	४८३
[प्रज्ञापनोपाङ्गे प० १७ उ० ४ पत्र ३६४-१]		
कणहलेसा णं भंते ! केरिसया व-	२	४८३
[प्रज्ञापनोपाङ्गे पद १७ उ० ४ पत्र ३६०-१]		
कन्नसोक्खेहिं सदेहिं	२	२७४
[]		
कप्पह चउत्थभत्तियस्स	२	४९९
[दशाश्रुतस्कन्धे अ० ८ प० ६०]		
कप्पह चउवासपरियायस्स	१	२४५
[व्यवहारे उ० १० सू० २२]		
कप्पम्मि कप्पिया खलु	१	४
[व्यवहारभाष्यपीठिकायां गा० १५४]		
कम्ममसंखेज्जभवं	१	२२५
[व्यवहारभाष्ये उ० १० गा० ५१०]		
कम्मे सिप्पे सिलोगे य	१	९९
[अनुयोगद्वारे]		
करणे जोगे सण्णा	१	१७४
[]		

गाथाद्यायपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
करेमि भंते ! सामाह्यं	२	३७८
	[सामायिकाध्ययने]	
करोस्यादौ तावत् सष्टुणहृदयः	२	३१३
	[]	
कर्म चास्ति फलं चास्ति	१	८४
	[]	
कल्पते तृतीये कल्पे	२	४२२
	[पञ्चवस्तुके १४६६ गाथाटीकायाम्]	
कंस्त्रियस्स कंखं पविणित्ता	३	८९७
	[दशशतस्कन्धे गणिसम्पद्वर्णनाप्रक्रमे]	
कायाणमुवरि पडणे	१	१४३
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
कायोवरि पवडंते	१	१४३
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
काहीए सणिण थेरे	३	७२६
	[कल्पविशेषचूर्णौ]	
किञ्च कलायकुलस्थौ	२	२६४
	[]	
किह पुण विराहणाए	२	२९६
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
किह सरणमुवगया पुण	२	२९६
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
किह होइ अणंतगुणं	१	२२
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
किं कइविहं कस्स कहिं	२	२५५
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १४१]	
किं कारणं तु गणिणो	२	२९६
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
कृष्णादिद्रव्यसाचिव्यात्	२	४८०
	[]	
को पडिलेहणाकालो ? एगो	२	४८८
	[पञ्चवस्तुकवृत्तौ]	
कोहं माणं च मायं च	२	२६०
	[दशवैकालिके अ० ८ गा० ३७]	
कोहो य माणो य अणिग्गहीया	४	९३४
	[दशवैकालिके अ० ८ श्लो० ४०]	
क्रियैव फलदा पुंसां	६	१७०८
	[]	

गाथाद्यायपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
ख		
खंती य मद्द्वज्जव	२	३५६
	[दशवैकालिके अ० ६ निर्यु० गा० २४८]	
खित्तोग्गहो सकोसं	१	२०२
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
खिदेजूर-विसूरी	३	९०८
	[सिद्धहैमे ८-४-१३२]	
ग		
गच्छनिग्गयाणं चउरंसा	४	१०९०
	[]	
गमियं दिट्ठिवाओ	५	१३९२
	[नन्दीधत्ते पत्र २०२-१]	
गम्ययपः कर्माधारे	४	१०४४
	[सिद्धहैमे २-२-७४]	
गामद्धेसु त्ति देसभणित्ती	२	५२४
	[कल्पचूर्णौ]	
गामो त्ति वा निभोउ त्ति वा	२	३४५
	[कल्पविशेषचूर्णौ]	
गिरिजन्नो मत्तबालसंखडी	३	८०७
	[कल्पविशेषचूर्णौ]	
गिरियज्ञः कोङ्कणादिपु	३	८०७
	[कल्पचूर्णौ]	
गीयस्थो य विहारो	६	१७०८
	[ओषनिर्युक्तौ गा० १२१]	
गुणोच्चये सत्यपि सुप्रभूते	३	८९०
	[]	
गृहस्थस्यान्नदानेन	२	५७४
	[]	
गोणी चंदण-	१	७२
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १३६]	
घ		
घृतेन वर्द्धते मेधा	५	१५९३
	[]	
च		
चउरंगुलदीहो वा	४	१०५४
	[प्रवचनसारोद्धारे गा० ६६६]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
चउहिं ठाणेहिं कोहु-	३	६१९
[स्नानाङ्के स्था० ४ पत्र १९३-१]		
चक्रवट्टिउगहो जहणणेणं	१	२०४
[[]]		
चक्खुसोवखेहिं रूवेहिं	२	२७४
[[]]		
चत्तारि अप्पणो से	४	११४९
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
चम्मं मंसं च दलाहि	१	९७
[[]]		
चाउक्कोणा तिन्नि पागारा	२	३६७
[कल्पविशेषचूर्णौ]		
चेह्य कुल गण संघे	६	१७०८
[भावश्यकनिर्युक्तौ गा० ११०१]		
चोरस्स करिसगस्स य	१	७
[[]]		
छ		
छक्कायादिमचउसू	१	१३४
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
छट्ठभत्तियस्स वि बार-	२	५००
[कल्पचूर्णौ]		
छट्टाणगभवसाणे	४	१२१८
[पञ्चसंग्रहे गा० ४४४]		
छट्टाणा उ असंखा	४	१२१८
[सिण्डनिर्युक्तौ भा० गा० २९]		
छट्टिविभत्तीए भग्गइ	१	३
[[]]		
छदेणैणुमणूम-	२	३३४
[सिद्धहेमे ८-४-२१]		
छेत्तूण मे तणाहं	३	९१०
[[]]		
ज		
जह तेणेव मग्गेण	५	१४६५
[भावश्यकपारिष्ठापनिकानिर्युक्तौ गा० ४७]		
ज च्चिय मीसे जयणा	१	१३८
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
जरथ पव्वयकोट्टाइसु	३	८१९
[कल्पविशेषचूर्णौ]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
जरथ मत्तिनाणं तत्थ सुयनाणं	१	३९
[[]]		
जरथ य जं जाणिजा	१	७
[अनुयोगद्वारसूत्रे पत्र १०]		
जयति जइणं पवरो	१	८५
[[]]		
जयं चरे जयं चिट्ठे	१	११९
[दशवैकालिके अ० ४ गा० ८]		
जह करगयस्स फासो	२	४८३
[उत्तराध्ययने अ० ३४ गा० १८]		
जह गोमडस्स गंधो	२	४८३
[उत्तराध्ययने अ० ३४ गा० १६]		
जह बूरस्स व फासो	२	४८३
[उत्तराध्ययने अ० ३४ गा० १९]		
जह सरणमुवगयाणं	२	२९६
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
जह सुरभिकुसुमगंधो	२	४८३
[उत्तराध्ययने अ० ३४ गा० १७]		
जहा कप्पियाकप्पियनिसीहाइणं	१	२२०
[कल्पचूर्णौ]		
जहा दुमस्स पुप्फेसु	१	९३
[दशवैकालिके अ० १ गा० २]		
जहा पुन्नस्स कथइं तथा	५	१५०६
[आचाराङ्के श्रु० १ अ० २ उ० ६]		
जहियं पुण सागारिय	१	१३८
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
जं जुजइ उवयारे	३	६७०
[ओषनिर्युक्तौ गा० ७४१]		
जं तं सेसं तं सम्मत्ते	२	२६७
[कल्पचूर्णौ]		
जा एगदेसे भद्दा उ भंडी	२	३२३
[व्यवहारपीठिका गा० १८१ कल्पवृहद्भाष्ये च]		
जाए सद्धाए निक्खंतो	२	३६३
[आचाराङ्के श्रु० १ अ० १ उ० ३]		
जा भिक्खुणी पिउग्गामं	२	३४८
[[]]		
जावइय पज्जावा ते	१	२२
[कल्पवृहद्भाष्ये]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
जावह्या नयवाया	२	२६५
	[]
जात्र षं एस जीवे सया	४	१०७६
	[व्याख्याप्रश्नसौ श० ३ उ० ३ प० १८२]	
जावतिया तिसमयाहारगस्त	१	१४
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० ३]	
जावं च णं से जीवे सया	४	१२०१
	[व्याख्याप्रश्नसौ श० ३ उ० ३ प० १८२]	
जावंतिय उहेसो	१	१५५
	[पिण्डनिर्युक्तौ गा० २३० जीतकल्पभाष्ये गा० ११९९]	
जीमूते इति वा अजणे इति वा	१	८४
	[]
जीवदयद्वं पेहा	२	४८९
	[पञ्चवस्तुके गा० २५८]	
जुगमासेहिं उ भइए	२	३५२
	[]
जे उग्वाइए अणुग्वाइयं देइ	५	१४७९
	[निशीथसूत्रे उ० १० सू० १७-१८]	
जे गिलाणं पडियरइ से	२	५४९
	[भगवत्याम्]	
जे छेए से सागारियं ण सेवे	२	३७८
	[आचाराङ्गे श्रु० १ अ० ५ उ० १]	
जे छेए से सागारियं परियाहरे	१	९६
	[आचाराङ्गे श्रु० १ अ० ५ उ० १ समम्]	
जे दक्खिणेण इंदा	१	२०१
	[देवेन्द्रप्रकरणे गा० २११]	
जे पुण अभाविचा ते	१	१०३
	[विशेषावश्यके गा० १४६२]	
जे भिक्खू गणाहरित्तं वा	३	६७१
	[निशीथसूत्रे उ० १६ सू० ३९]	
जे भिक्खू तरुणे जुगवं बलवं	४	११०९
	[आचाराङ्गे श्रु० २ चू० १ अ० ६ उ० १]	
जे भिक्खू माउग्गामं	२	३४८
	[आचारप्रकल्पाध्ययने उ० ६ सू० १]	
जे भिक्खू हस्थकम्मं करेइ	१	९१
जे भिक्खू हस्थकम्मं	५	१३९१
	[निशीथसूत्रे उ० १ सू० १]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
जे वि न वाविजंति	४	१०७९
	[ओषनिर्युक्तौ गा० ७५३]	
जो एगदेसे अदडो उ पोतो	२	३२३
	[व्यवहारपीठिका गा० १८२ कल्पबृहद्भाष्ये च]	
जोगो दुविहो आगाढो अणा-	१	२२०
	[निशीथसूत्रचूर्णौ]	
जो जीवे वि न याणेइ	१	२१९
	[दशवैकालिके अ० ४ गा० १२]	
जो समणट्टाए कभो	४	९२५
	[कल्पबृहद्भाष्ये]	
ज्ञानं मददर्पहरं	१	२४६
	[]
	ठ	
ठाणदिसिपगासणया	५	१४४६
	[ओषनिर्युक्तौ गा० ५६३]	
ठाणेसु वोस्तिंती	१	१३७
	[कल्पबृहद्भाष्ये]	
	ण	
ण व सि ममं मयहरिया	३	९१०
	[]
णिन् चावश्यकाधमण्ये	४	१०८३
	[सिद्धहमे ५-४-३६]	
	त	
तओ आगम्म चेइयवरं	५	१४६९
	[कल्पविशेषचूर्णौ]	
ततं वीणाप्रभृतिकं	३	६९६
	[]
तत्तो हिट्टाहुत्ता	१	२४
	[कल्पबृहद्भाष्ये]	
तत्थ पुण थेरसहिया	१	१३७
	[कल्पबृहद्भाष्ये]	
तत्थ वि अन्नयरीए	६	१७००
	[कल्पबृहद्भाष्ये]	
तद्विसं अणुदिअहे	२	५५६
	[देशीनाममालायां वर्ग ५ गा० ८]	
तद्वज्जीवहितार्थं	४	१०७८
	[]
तम्मि भवे निव्वाणं	२	२६७
	[विशेषावश्यके गा० १३०८]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
तस्मि मओ जाह् दिवं	२	२६८
[विशेषावश्यके गा० १३१७]		
तरुणीओ अंते वा ठवि-	४	१२९२
[वृद्धविवरणे]		
तसकाये चतुलहुगा	१	१५७
[]		
तस्सेव य थेज्जत्थं	१	१
[विशेषावश्यके गा० १४]		
तह दोच्चं तह तच्चं	३	९१०
[]		
तं आढगं तंदुलाणं सिद्धं	२	३७६
[कल्पचूर्णौ]		
तं च कहां वेह्ज्जइ }	२	३७१
”	२	५३५
[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १८३, ७४३]		
तं चिय विसुज्जमाणं	१	२७
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
तं मङ्गलमादीप्	१	१
[विशेषावश्यके गा० १३]		
ता...उद्धिमवासा	२	५९३
[]		
तावदेव चलत्यर्थो	२	३१८
[]		
तिगिच्छं नाभिनंदेज्जा }	२	२९९
”	२	३७९
[उत्तराध्ययने अ० २ गा० ३३]		
तिण्हमन्नयरागस्स	२	३७८
[दशवैकालिके अ० ६ गा० ५९]		
तिण्हं हुप्पडियारं सम-	५	१४५५
[स्थानाङ्गसूत्रे स्था० ३ उ० १]		
तिसु वरिसेसु पुण्णेसु	४	१२६६
[कल्पचूर्णौ]		
तिहिं नावाप् पूरएहिं	१	१३३
[कल्पचूर्णौ]		
तुलासूत्रेऽश्वादिशमौ	१	२११
[]		
ते खेत्ताणं अळंभे	४	११५६
[कल्पविशेषचूर्णौ]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
ते चिय लहु कालगुरू	१	१२४
[कल्पभाष्ये]		
ते डगले टिट्टिवेह्	१	१२८
[कल्पचूर्णौ]		
तेण परं पुरिसाणं	१	१३६
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
तेण परं सुहुमाओ	१	२४
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
तेषां कटतटभ्रष्टै-	१	८५
[]		
ते साहुणो चेह्मघरे	५	१४६९
[कल्पचूर्णौ]		
तेसिं जो अंतिमओ	१	२४
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
त्रयः शल्या महाराज !	२	५०३
[ओघनिर्युक्तौ गा० ६२३ समा]		
थ		
थंभा कोहा अणाभोगा	३	६२०
[आवश्यके मू० भा० गा० २५७]		
द		
दत्त्वा दानमनीश्वर-	४	१२५३
[]		
दन्तानामञ्जनं श्रेष्ठं	४	१०६३
[]		
दब्बथओ भावथओ	२	३८०
[आवश्यकनिर्युक्तौ भा० गा० १९२]		
दब्बस्स चेव सो पजातो	१	१४
[]		
दब्बं खेत्तं कालं	२	३२८
[]		
दब्बाहं अविसिट्ठं	४	१०७५
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
दब्बापरिणते चउलहु	१	१५७
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
दंढिय असोय ति चिय	१	१२४
[कल्पवृद्धाङ्गेषु]		
दंतपुर दंतचक्के	२	५९१
[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १२८०]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
दं दे य बहुन्वीही	१	९९
	[अनुयोगद्वारे]	
दंसो तिक्वनिवाण	१	१०५
	[]	
दातुस्त्रतचित्तस्य	२	५१६
	[]	
दिगिच्छापरीसहे	२	३७८
	[उत्तराध्ययने अ० २ गद्यम्]	
दिट्ठा सि कसेरुमई	६	१६१०
	[]	
दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ	६	१६८८
	[सिद्धहैमे ८-१-४]	
दीहो वा ह्रस्वो वा	४	१०५४
	[प्रवचनसारोद्दारे गा० ६६८]	
इमाशो ब्रह्मदत्ते	३	७५८
	[]	
दो असहंओ पसई }	२	३७५
”	४	११११
	[]	
दोहिं दिवसेहिं मासगुरुए	१	१३४
	[]	
	घ	
धम्मऽस्थसस्थकुसला	१	२३४
	[]	
धर्मो यमोपमापुण्य-	१	१८०
	[हैमानेकार्थे द्विस्व० श्लोक १३५]	
धूवि धूनने	१	९३
	[]	
	न	
न करेइ सयं साहू	१	१७५
	[]	
न चिरं जणि संवसे मुणी	२	५८६
	[ऋषिभाषिते अ० २७ गा० १]	
नट्टम्मि उ छाउमत्थिए नाणे }	१	४२
”	२	३०५
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० ५३९]	
नत्थि नएहिं विह्वं	२	३४३
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० ७६१]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
नत्थि न निच्चो न कुणइ	२	२६५
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
नन्धादिभ्योऽनः	१	२२८
	[सिद्धहैमे ५-१-५२]	
न मांसभक्षणे दोषः	१	८४
	[मनुस्मृती अ० ५ श्लो० ५६]	
न य बहुगुणचाएणं	२	३९६
	[पञ्चवस्तुके गा० ३८१]	
न या लभेजा निउणं सहायं	२	३७९
	[दशवैकालिके चू० २ गा० १०]	
न वि लोणं लोणिजइ	१	१६६
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
नाग्नि पुंसि च	१	१८६
	[सिद्धहैमे ५-३-१२२]	
नायम्मि मिण्हियन्वे	६	१७०७
	[आवश्यकनिर्युक्तौ गा० १०५४, १६२२]	
नालस्येन समं सौख्यं	४	९४७
	[]	
नियमा अक्खरलंभो	१	८६
	[]	
निसीहियाए परिट्टविओ	५	१४६८
	[वृद्धसम्प्रदायः]	
नीयदुवारं तमसं }	२	४५७
”	३	८०२
	[दशवैकालिके अ० ५ उ० १ गा० २०]	
नेयं कुलक्रमायाता	३	९११
	[]	
नेयाउयस्स मग्गस्स	६	१६९२
	[]	
नेरईए णं भंते ! नेरईएस्स	४	११३९
	[भगवत्यां श० ४ उ० ९ प्रज्ञापनार्थां प० १७ उ० ३]	
नैवास्ति राजराजस्य	५	१५११
	[प्रशमरती आ० १२८]	
नो कप्पइ निगंथाण वा पुढवीका-	२	३०७
	[]	
नो दुष्कर्मप्रयासो न	२	३५६
	[]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
	प	
पक्त्विष् पंच भवस्सं	४	१२१३
	[भावशयकचूर्णौ]	
पच्छा तिरिपुरिसाणम-	१	१३६
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पडिगहगे चउलहुं मसगे	४	१०९७
	[निशीथचूर्णौ]	
पडिवत्तीए अविरय-	२	२६७
	[विशेषावश्यके गा० १३१४]	
पढमतइयभंगे ठायंतस्स	४	९५६
	[निशीथचूर्णौ]	
पढममचित्तपहेणं	१	१३७
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पढमसरिच्छो भासगो	१	६४
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पढमं नाणं तओ दया	६	१७०८
	[दशवैकालिके अ० ४ गा० १०]	
पन्नपुष्पफलोपेतो	१	९४
	[]	
परमाणुपोग्गलणं भंते ! दुपएस्ति-	१	४८
	[अनुयोगद्वारे]	
परमाणु संखडसंखा	१	२४
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
परिधाणवस्थस्स अढभंतर-	२	३३४
	[निशीथचूर्णौ]	
परिनिट्टियं ति जं पर-	३	८२७
	[कल्पचूर्णौ]	
पवयणसंघेगयरे	२	५२६
	[]	
पंचखंधे वयंतेगे	२	३७८
	[सूत्रकृताङ्गे श्रु० १ अ० १ उ० १]	
पंचहिं ठाणेहिं सुयं वाइज्जा	१	५१
	[स्यानाङ्गे स्या० ५ उ० ३ सू० ४६८]	
पंचेए निज्जोगा	४	११४९
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पंडए वाइए कीवे	४	११८०
	[निशीथाध्ययने]	
पाउसो आसाढो सावणो	३	७७१
	[कल्पविशेषचूर्णौ]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
पाउसो सावणो भइवओ	३	७७१
	[कल्पचूर्णौ]	
पाएण खीणदइवा	१	२२२
	[]	
पागइयडसोयवादी	१	१२४
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पायग्गहणेणं पायभंडयं	३	७८८
	[कल्पचूर्णौ]	
पिच्छामु ताव एए	२	३९६
	[पञ्चवस्तुके गा० १३८०]	
पिता रक्षति कौमारे	५	१३५९
	[]	
पुढवी आउक्काए	४	९३५
	[ओषधिनिर्युक्तौ गा० ३३६]	
पुढवी आऊ तेऊ	१	१५७
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
पुष्फपुडियाइ जं पइ	१	१०
	[]	
पुष्फा य कुसुमा चव	२	४९५
	[]	
पुष्फेसु भमरा जहा	१	९०
	[दशवैकालिके अ० १ गा० ४]	
पुवं तसेसु थिराइसु	५	१४९५
	[निशीथचूर्णौ]	
पुव्वेण पच्छिमेण य	१	२०१
	[देवेन्द्रप्रकरणे गा० २१३]	
पूर्वं सूत्रं ततो वृत्ति-	१	६२
	[]	
पूर्वाङ्गे वमनं दद्या-	३	९१२
”	४	११७९
	[]	
पृषोदरादयः	२	३६३
	[सिद्धहैमे ३-२-१५५]	
पेडा अइपेडा गोमुत्तिया	४	९३४
	[]	
पेहेत्ता संजमो वुत्तो	३	७६१
	[ओषधिनिर्युक्तौ भा० गा० १७०]	
पोत्थग-तण-दूसेसु	४	१०५५
	[कल्पचूर्णौ]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
प्रत्युपसि हता मार्गाः	२	५७६
[]		
प्रमत्तयोगात् प्राणव्यपरोपणं	४	१०७९
[तत्त्वार्थे अ० ७ सू० ८]		
प्रमाणानि प्रमाणस्थैः	२	३१४
[]		
प्राणा द्वित्रिचतुः प्रोक्ता	१	२०
[]		
प्राप्तराज्यस्य रामस्य	१	८७
[]		
प्रायश्चित्तध्याने	२	३६३
[प्रश्नमरतौ आ० १७६]		
प्राचक्ष्णी धर्मकथी	२	५३०
[]		
फ		
फेडियाणि ताणि कु-	२	४३३
[कल्पचूर्णौ]		
ब		
बद्धाऊ पडियन्नो	२	२६८
[विशेषावश्यके भा० गा० १३१६]		
बहुलम्	५	१३६९
[सिद्धहेमे ५-२-१]		
बहुवयणेण दुवयणं	१	३
[]		
बारवई य सुरट्टा	३	९१३
[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५८९]		
बारसविहे कसाए	२	२६९
[भावश्यकनिर्युक्तौ गा० ११३]		
बाले बुद्धे नपुंसे य	४	११८०
[निशीथाध्ययने]		
बाहुल्यपुहत्तेहिं	४	१०५४
[प्रवचनसारोद्धारे गा० ६६५]		
बुद्धिरूपद्यते तादृक्	३	९११
[]		
भ		
भन्वा वि ते भगंता	२	३५४
[]		
भंगपमाणायामो	२	२८०
[कल्पवृहद्भाष्ये]		

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
भंगायणे करणं	१	१२९
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
भंभा मुकुंद महल	१	१२
[]		
भारे हृथुवघातो	१	१४२
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
भावादिमः	२	२७०
[सिद्धहेमे ६-४-२१]		
भावापरिणते लघुगो	१	१५७
[]		
भिकरू अ हृच्छिजा अन्न-	२	३७९
[]		
भूतस्य भाविनो वा	१	८
[]		
भूमीगतम्मि तो णि-	३	९१०
[]		
भेषजेन विना व्याधिः	२	५७५
[]		
भोजं ति वा संखडि ति वा	३	८९०
[कल्पचूर्णौ]		
म		
मउडो पुण दो रयणी	५	१४९९
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
मट्टा तुप्पोट्टा पंडुरपड-	२	५२८
[]		
मणसहिण्ण उ काण्ण	३	६९८
[भावश्यकनिर्युक्तौ गा० १४८६]		
मयूरव्यंसकेत्यादयः	२	५८१
[]		
महुरा य सूरसेणा	३	९१३
[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५९१]		
मात्रा स्वप्ता दुहित्रा वा	३	७१७
[]		
मीसाणंतर लहुगो	१	१५७
[कल्पवृहद्भाष्ये]		
मुच्छा परिग्गहो बुत्तो	२	२७०
[दशवैकालिके अ० ६ गा० २१]		
मुहपुत्ति रयहरणं	२	४८९
[]		

गाथाद्यायपदम्	विभागाः	पत्राङ्कः
मूले कंदे खंधे	२	२७४
[]	[]	[]
मेघच्छन्नो यथा चन्द्रो	१	२
[]	[]	[]
मैत्रीममोदकारण्य-	३	७६१
[तत्त्वार्थे अ० ७ सू० ६]	[]	[]
सोहृद्य तद्वि विलसित-	२	३८५
[]	[]	[]
सोहोपशम एकस्मिन्	३	३५
[]	[]	[]
र		
यत्र प्राणिवधो नास्ति	४	१२३८
[]	[]	[]
यथाऽऽवश्यके कृते एक-	२	४८९
[कल्पचूर्णौ]	[]	[]
यद्वात् सख्यहितार्थं	४	१०७८
[]	[]	[]
र		
रक्तिं वचपरिवासे	५	१५८७
[कल्पवृहद्भाष्ये]	[]	[]
रयणगिरिसिहरसरिसे	२	४६१
[कल्पवृहद्भाष्ये]	[]	[]
रुसोर्कर्मौ	४	११७३
[सिद्धहैमे ८-४-२८८]	[]	[]
रुहगतो य विविहफले	३	९२०
[निक्षीभचूर्णौ]	[]	[]
रामाद्वा द्वेषाद्वा	१	२१६
[]	[]	[]
रागेण सहंगालं	४	९६९
[पिण्डनिर्युक्तौ भा० ६५९]	[]	[]
रायगिह मगह चंया	३	९१३
[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५८७]	[]	[]
रूपिष्ववधेः	१	१४
[तत्त्वार्थे अ० १ सू० २८]	[]	[]
रुसठ वः परो मा वा	२	३९१
[महानिशीथे अ० २]	[]	[]
ल		
किंवातियं वयणतियं	१	५०
[]	[]	[]

गाथाद्यायपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
लिङ्गोण लिङ्गिणीय	४	१०३०
[कल्पवृहद्भाष्ये]	[]	[]
वृ		
वत्तीभवंति दग्वा	१	२
[कल्पवृहद्भाष्ये]	[]	[]
वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं	४	१२७७
[]	[]	[]
वर्तमानासजे वर्तमाना	५	१४१४
[सि० १]	[]	[]
वर्षं देव ! कुणालायां	१	४४
[]	[]	[]
वंजुल पुष्पुग्मीसा	३	८४
[]	[]	[]
वंदामि भद्रबाहुं	२	२५९
[दशासुत्रनिर्युक्तौ गा० १ पञ्चकल्पभाष्ये गा० १]	[]	[]
वंदासु खंति ! पडपंडुरसुद-	३	७४९
[]	[]	[]
वारत्तपुरे अभयसेण	२	५२४
[भावद्वयकनिर्युक्तौ गा० १३०३]	[]	[]
वसुं मग्दे	६	१६०४
[]	[]	[]
त्रिजसिः फलदा पुंसां	६	१७०८
[]	[]	[]
खितहं पि त्वाभुक्ति	२	२६०
[दशवैकालिके अ० ७ गा० ५]	[]	[]
विद्युत्पन्नपीतान्धाहः	२	३५९
[सिद्धहैमे ८-२-१७३]	[]	[]
विनयः शिक्षा-प्रणत्योः	४	११९६
”	५	१३६०
[हेमानेकार्ये त्रिस्वरकाण्डे श्लो० ११०५]	[]	[]
विभूसा इत्थिसंखग्री	४	१०९५
[दशवैकालिके अ० ८ गा० ५७]	[]	[]
वीतरागा हि सर्वज्ञाः	१	१०४
[]	[]	[]
वीसंदणं अद्धनिहृद्यय-	२	५०५
[पञ्चवस्तुके गा० ३७९ टीकायाम्]	[]	[]
वेराड वच्छ वरणा	३	९१३
[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५९०]	[]	[]

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
वेहलियवर्धरविदुम-	२	४६१
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
व्रत-समिति-कषायाणां	४	१२३४
"	४	१२३८
	[]	
वीहिर्यवो मसूरो	२	२६४
	[]	
श		
शङ्खः कदल्यां कदली	१	८४
	[]	
शरीरं धर्मसंयुक्तं	३	८२१
	[]	
शीलाद्यर्थस्यैरः	२	४६७
	[सिद्धहैमे ८-२-१४५]	
शुष्यतस्त्रीणि शुष्यन्ति	२	५५७
	[]	
शृणोति बहु कर्णाभ्या-	४	१२९७
	[]	
शेषाद्वा	२	२७०
"	२	२९८
	[सिद्धहैमे ७-३-१७५]	
श्रूयतां धर्मसर्वस्वं	१	९०
	[इतिहाससमुच्चये]	
श्वः कार्यमद्य कुर्वीत	४	१२६०
	[]	
स		
सह सामर्थ्ये आयंबिलं	५	१४६८
	[कल्पचूर्णौ]	
सच्चा वि सा न वत्तवा	१	२२०
	[दशवैकालिके अ० ७ गा० ११]	
सत्सङ्गेऽहंत्वहिंसादौ	१	१८०
	[हेमानेकार्थे द्वित्वरका० श्लो० ३३६]	
सत्सामीप्ये सद्ब्रह्मा	५	१४८२
	[सिद्धहैमे ५-४-१]	
सत्स्वपि फलेषु यद्-	४	९३६
	[]	
सद्दर्मबीजवपनानघकौशलस्य	२	३५५
	[सिद्धसेनीयद्वितीयद्वात्रिंशिकायां श्लो० १३]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
समणोवासंगस्स णं भंते !	२	४७०
	[भगवत्यां श्लो० ८ उ० ६ प० ३७३-२]	
संग्राहिश्च विपत्तिश्च	२	२६९
	[]	
संमत्तचरित्ताइं	१	३४
	[]	
संमहिट्ठी सच्ची	१	२९
	[कल्पवृहद्भाष्ये]	
सरसो चंदणपंको	१	१८१
	[]	
सर्वस्य सर्वकारी	२	५५१
	[]	
सविचारो त्ति विस्थिन्नो	२	५८५
	[कल्पचूर्णौ]	
संवजीवाणं पि य णं अक्ख-	१	२६
	[नन्दीसूत्रे सू० ४२ प० १९५]	
संवजीवा वि हृच्छंति	१	९१
"	३	७५९
	[दशवैकालिके अ० ६ गा० १०]	
संभवबहुभगणिजीवा	१	२४
	[आवश्यकनिर्णयौ गा० ३१]	
संभवभूयऽप्यभूयस्स	१	९०
	[दशवैकालिके अ० ४ गा० ९]	
संभवस्स केवलस्सिा	२	४०२
	[विशेषार्थस्यैकं भा० गा० ३०९६]	
संवधागासपपुसगं संवधागास-	१	१८२
	[नन्दीसूत्रे प० १९५]	
संव्वाभगंभं परिञ्जाय	१	९६
"	२	२७२
"	२	३७८
	[आचारान्ते श्रु० १ अ० २ उ० ५]	
संवे जीवा न हंतवा	२	२५९
	[]	
संवे पाणा पियाउंगा	१	९१
"	३	७५९
	[आचारान्ते श्रु० १ अ० २ उ० ३]	
संवेसिं पि नयाणं	६	१७०९
	[आवश्यकनिर्णयौ गा० १०५५, १६२३]	

गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः	गाथाद्याद्यपदम्	विभागः	पत्राङ्कः
सहसुप्पक्षं रोगं	२	२९९	सुद्धपुढवीए न निसिए	२	४१४
	[]		[दशवैकालिके अ० ८ गा० ५]	
संचर कुंथुहेहिय	५	१५७५	सुबहुं पि सुयमहीयं	६	१७०८
	[ओषनिर्द्युक्तौ गा० ३२३]			[आवश्यकनिर्द्युक्तौ गा० ९८]	
संजमजोगा पृथं	४	१०२१	सुयनाणं महिङ्गीयं	१	४६
	[पञ्चवस्तुके गा० १३३]			[]
संजमहेऊ लेवो	१	१५३	सुहपडिबोहो निहा	५	१३३९
	[कल्पवृद्धज्ञाप्ये]			[]
संजयगिहिचोयणऽचोयणे	३	७६१	सुहुमं पि हु अचियत्तं	२	४२०
	[ओषनिर्द्युक्तौ भा० गा० १७१]			[पञ्चवस्तुके गा० १४५०]	
संजुत्तोऽणंतेहिं	१	२२	सूरेव सेणाइ समत्तमाडहे	१	८६
	[कल्पवृद्धज्ञाप्ये]			[]
संपुडगो दुगमाई	४	१०५४	सेजायरपिंडम्मी	४	९८६
	[प्रवचनसारोद्धारे गा० ६६७]			[पञ्चाशके पञ्चा० १७ गा० १०]	
संवच्छरवारसएण	३	८६२	सेयविया वि य नयरी	३	९१३
	[ओषनिर्द्युक्तौ भा० गा० १५]			[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५९०]	
संविगमसंविगगा	२	३२२	सोइंदियस्स णं भंते ! केवइए	१	६६
	[]		[प्रज्ञापनायां पदं १५ उ० १ सू० १९५]	
संसट्टकप्पे ण चरेज्ज	२	३७९	सो पुण लेवो खर-	१	१५३
	[दशवैकालिके चूलिका २ गा० ६]			[]
संसट्टमाइयाणं	६	१७००	स्थानासनगमनानां	३	६५३
	[कल्पवृद्धज्ञाप्ये]			[नाट्यशास्त्रे अ० २२ श्लो० १५]	
संहिता च पदं चैव	२	२५६	स्पृशः फासफंसफरिसच्छिब-	५	१५८९
	[]		[टि० १]	
साकेत कोसला गय-	३	९१३		[सिद्धहैमे ८-४-१८२]	
	[प्रवचनसारोद्धारे गा० १५८८]		स्वप्रतिष्ठितमाकाशम्	१	५२
सामन्नमणुचरंतस्स	३	७५२		[]
	[दशवैकालिकनिर्द्युक्तौ गा० ३०१]		स्वरेभ्य इः	३	८८१
सामर्थ्यं वर्णनायां च	१	४		[सिद्धहैमे उणादि सू० ६०६]	
	[]	ह		
सा वि य णं भगवओ अद्ध-	२	३७३	हस्तपादाङ्गविन्यासो	३	६५३
	[समवायाङ्गे समवाये ३४]			[नाट्यशास्त्रे अ० २२ श्लो० २२]	
सिय तिभागे सिय तिभा-	२	३८०	हास्यो हासप्रकृतिः	३	६५४
	[प्रज्ञापनायां पदं ६ पत्र २१६-२]			[रुद्रटकाभ्यालंकारे अ० १५ श्लो० ११]	
सुत्तत्तं सेयं जागरियत्तं वा सेयं	१	८६	हे हो हले त्ति अन्ने त्ति	२	२६०
	[व्याख्याप्रश्नो श० १२ उ० २ सू० ४४३]			[दशवैकालिके अ० ७ गा० १९]	
सुत्तप्फासियनिज्जुत्ति	२	२५६	होइ कयथो वोत्तुं	२	२५६
	[विशेषावश्यकं भा० गा० १०१०]			[विशेषावश्यकं भा० गा० १००९]	
सुत्तं सुत्ताणुगमो	२	२५६	हस्वदीर्घमुत्तरवाच	१	२१
	[]		[]

सप्तमं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रभाष्य-वृत्त्यन्तर्गता लौकिकन्यायाः ।

न्यायः	विभागः	पत्राङ्कः	न्यायः	विभागः	पत्राङ्कः
अनानुपूर्व्यं व्याख्याङ्गम्	४	९३२	तन्मध्यपतितस्तद्ग्रहणेन गृह्यते	३	६८३
भाद्यन्तग्रहणे मध्यस्यापि ग्रहणम्	२	२७४	तुलादण्डमध्यग्रहणन्याय	१	२५०
"	४	११५०	"	२	५८७
एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणम्	२	२६३	दशदाडिम	१	६२
"	२	४८८	भीमो भीमसेनः	३	८९६
"	४	११५०	मात्रयाऽपि च सूत्रस्य लाघवं महा-		
एकग्रहणे तज्जातीयानां सर्वेषां			नुत्सवः	२	२६१
ग्रहणम्	२	२७४	यथोद्देशं निर्देशः	२	४१८
"	४	१०८७	"	२	४८८
एकग्रहणेन तज्जातीयानां सर्वेषा-			"	२	५४८
मपि ग्रहणम्	५	१३७४	वर्णन्यायः	६	१६६५
कोलुकचक्रपरम्परन्यायः	१	१६७	सत्यभामा भामा इति न्यायः	३	१०२९
शुणाक्षरन्यायः	३	६१९	सर्वं वाक्यं सावधारणम्	१	२३२
छागलन्यायः (गा० ६०७९)	६	१६०७	"	२	५८२
"	६	१६०७	सूचनात् सूत्रम्	४	९७६

८

अष्टमं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रस्य वृत्तौ वृत्तिकृत्वां निर्दिष्टानि सूत्र-भाष्य-
गाथापाठान्तरावेदकानि स्थलानि ।

पाठान्तर

विभाग-पत्रादि

सूत्रपाठान्तर

३-६५३, ६७७; ५-१३४९, १५२५; ६-१६६७

भाष्यपाठान्तर

१-३३, २४६; २-२८७, २८९, २९१, २९८, ३४३, ३६९, ३८२, ४०३, ४६५,
४९०; ३-६२०, ८२७, ८३३, ८५७; ४-९३०, १०६४, १०६६, १०७४
११०१; ५-१३२४, १५२६, १५६९, १५७०, १५८०; ६-१६१६, १६६७

नवमं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रवृत्त्यन्तर्गतानां ग्रन्थकृतां नामानि ।

ग्रन्थकृताम्	विभाग-पत्राङ्कादिकम्	ग्रन्थकृताम्	विभाग-पत्राङ्कादिकम्
अन्ये	३-८५७	जिनभद्रगणिक्रमाश्रमण	२-२५६, ४०२
आचार्य	२-५२१	धम्मगणिलमासमण	३-७२६ टि० ३
आचार्यदेशीय	३-८७२ टि० १ ४-१००७ टि० ३	निर्युक्तिकृत्	१-४४ टि० ५
आर्यमञ्जु	१-४४	निशीथचूर्णिकार	२-२८९
आर्यसमुद्र	१-४४	निशीथचूर्णिकृत्	१-२२०, २४१; २-२८७, २९०, ३३४, ५५२, ५७४; ३-२२०; ४-९५६, १०९७; ५-१३४१, १४९५
आर्यसुहस्तिन्	१-४४	परमर्षि	१-२१९; २-३७३
आवश्यकचूर्णिकृत्	२-३६७ टि० १; ४-१२२३	बृहन्नाष्यकार (कल्पस्य)	४-९३६, ११४९
कल्पाध्ययनचूर्णिकृत्	१-२२०	बृहन्नाष्यकृत् (कल्पस्य)	४-९२५, १०७५; ५-१४९९, १५८०; १५८६ टि० २
केचिदाचार्यदेशीयाः	३-८७१ टि० ६	भद्रबाहु	१-२, १७७; २-२५९
केचिदाचार्याः	३-८५७; ४-१०३१, १०८९, ११५८	मलयगिरि	१-३९ टि० २, १७७, १७८
केषाञ्चिदाचार्याणां	३-७८१, ८०२; ४-१२६३	मलयवतीकार	१-९९
गुरुनियोग	२-६०१	लाटाचार्य	४-९८३
जुणिकार (कल्पचूर्णिकारः)	१-२३ टि० ६	लाडाचार्य	४-९८३ टि० २
चूर्णिकार (कल्पचूर्णिकारः)	१-२७; ४-१०७४; ५-१५०२	वादिमुख्य	२-३५५
चूर्णिकृत् (कल्पचूर्णिकृत्)	१-१, २०५, २४१; २-२६७, २८९, ३७६, ४२२, ४३३, ४७३, ४८९, ५००, ५०५, ५२४, ५५८, ५८५; ३-७७०, ७८८, ८०७, ८११, ८२७, ८४५, ८७१, ८९०, ८९४; ४-१०५५, १२६६; ५-१४६८	विशेषचूर्णिकार (कल्पस्य)	३-८०७
		विशेषचूर्णिकृत् (कल्पस्य)	२-३४५, ३८१, ४९०, ५५८; ३-७२६, ७७१; ४-११५६
		वृद्ध	३-७६८
		सङ्घदासगणिक्रमाश्रमण	१-१७७
		हरिभद्रसूरि	२-३९६, ४८५
		हेमचन्द्रसूरि (मलधारी)	१-१७ टि० ५

दशमं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्रभाष्य-वृत्त्यन्तः प्रमाणत्वेन निर्दिष्टानां
ग्रन्थानां नामानि ।

ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्	ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्	
अजितशान्तिस्तव	५-१४६९	इसिभासिय	१-६५ (गा० २०४);	
अज्ञियसंतिथय	५-१४६९	२-५८६ (गा० २०२७)		
अथसत्थ	१-११४ (गा० ३८८)	उत्खिन्ननाय	१-६२ (गा० १९२)	
अनुयोगद्वार	१-८ टि० १,७८,८३;२-३४८	उत्क्षिप्तज्ञात	१-६२,६३	
अनुयोगद्वारचूर्णि	१-४५ टि० ६	उत्तराध्ययन	१-९७ टि० १;३-७८४ टि० १;	
अरुणोपपात	१-४६	५-१३७८ टि० २,१३९१		
अर्थशास्त्र	१-११४	ऋषिभाषित	१-६६;२-५८६	
आचार	३-९१३	पेन्द्र	५-१४४१	
आचारप्रकल्पाध्ययन	२-३४८	ओषनिर्युक्ति	१-१४०;२-४९०,५०३ टि० १;	
आचारसूत्र	४-११०९	३-७६१,८६२,८६९,८७७;		
आचाराङ्गसूत्र	१-९६ टि० १,९७ टि० ३, १२१ टि० १,१३८ टि० ३,१८०, १९५;२-२७२,३७९;३-७५९ टि० २; ४-९३३ टि० १	४-९३४,९३५,१२९४;५-१६६१		
आदेशान्तर	१-४५ टि० ६;२-५७४;३-७२९	कप्प	२-२५९	
आदेशन्तर	२-५७५	कल्पविशेषचूर्णि	३-८४५	
आवश्यक	१-७८,१७७,२४४;२-२६७,५२४, ५९१;३-६९८ टि० ३,७०६, ७१७;४-१०५९,१०६३, १२२२,१२६०;५-१४८९; ६-१६६० टि० २	कल्पसूत्र	१-२	
आवश्यकचूर्णि	१-४५ टि० ६	कुलकरगण्डिका	१-२३१	
आवश्यकटीका	१-१४;४-११२६; ५-१४६६,१५४९	कौटिल्य	१-११३	
आवश्यकनिर्युक्ति-चूर्णि-वृत्ति	६-१६६० टि० १	क्रियाविशालपूर्व	१-४४	
आवश्यकमलयगिरि-वृत्ति-चूर्णि	१-५२ टि० ३	गोविन्दनिर्युक्ति	३-८१६;५-१४५२	
आवश्यकहारिभद्रीटीका	१-४५ टि० ६, ५६ टि० ४,८५ टि० २	चरक	२-५४९	
आवश्यक	१-२ टि० १	चूडामणि	२-४०४	
		चूर्णि (कल्पस्य)	१-१७७,१७८,२०४,२४२; २-२९७,३२० टि० २,३४०, ३९८ टि० ४,३९९,६०१,६१०; ४-११४४,११४९,११६९, १२३२,१३०६;५-१३४१, १४६९,१५८५,१५९९	
		चूर्णिद्वय (कल्पचूर्णि-कल्पविशेषचूर्णा)	५- १३८८ टि० १	

ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्
चेटककथा	३-७२२
जंबुद्वीपपञ्चति	१-४९ (गा० १५९)
जम्बूद्वीपप्रज्ञप्ति	१-४९
जीवाभिगम	१-६ टि० ६
जोगिणाहुड	३-७५३ टि० ४
ज्ञाताधर्मकथाङ्ग	१-६२ (टि० ४-५); ३-७०९ टि० २
ज्ञाताध्ययन	१-६६
गिज्ञप्ति	५-१३६८ (गा० ५१३९); ६-१७०४ (गा० ६४८२)
तत्त्वार्थ	३-८१६
तरङ्गवती	१-१६५; ३-७२२; ५-१४८९
तीर्थकरगण्डिका	१-२३१
त्रिंशत्तिमहामोहस्थान (भावश्यके)	६-१६९२
दशवैकालिक	२-२७३; ४-९३४, ११०९
दशवैकालिकटीका	१-११९
दशवैकालिकनिर्युक्ति	१-७५; २-४९५; ३-७५२
दशाश्रुतस्कन्ध	२-४९९; ३-८९७; ६-१६७५ टि० १
दसा (दशाश्रुतस्कन्धः)	२-२५९
दीवसमुद्गपञ्चति	१-४९ (गा० १५९)
देशी (देशीनाममाला)	२-५५६
देशीनाममाला	२-५५६ टि० ४
द्वयोरपि चूर्णयोः (कल्पचूर्णि-विशेषचूर्णयोः)	२- ३६९
द्वीपसागरप्रज्ञप्ति	१-४९
धूर्ताख्यान	३-७२२
नन्दी	१-३९ टि० २
नन्दीवृत्ति	१-३९ टि० २
नन्द्याध्ययन	१-१५; ५-१३९२ टि० १
नाट्यशास्त्र	३-६९६
नायज्जयण	१-६५ (गा० २०४)
निर्युक्ति	१-१७७; ४-१०५९; ६-१७०४
निशीथ	१-४४; ३-६७१; ५-१३२२, १३२७, १४४१, १४७९
निशीथचूर्णि	१-४५ टि० ६, २४२, २४८; २-२९१, २९८, ३२० टि० २, ३४०; ३-७८१, ८४५; ४-९८३; ५-१५८५
निशीथपीठिका	५-१३३९

ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्
निशीथाध्ययन	४-११८०
पञ्जोसवणाकल्प	४-११५६
पञ्चकल्प	१-७८, ८३; २-२५९; ४-११२६; ५-१३६७; ६-१६५९, १७०४
पञ्चवस्तुक	२-३९६, ४२०
पञ्चवस्तुकटीका	२-४२२, ४८५, ५०५
पञ्चवस्तुकवृत्ति	२-४८८
पण्णत्ति	४-९४७
पर्युषणाकल्प	४-११५६
पंचभाणससय	१-४५ टि० ६
पंचकल्प	१-८३ टि० ४; ५-१३६८ टि० २
पाक्षिकसूत्र	५-१५८६
पारिष्ठापनिकानिर्युक्ति	४-१२९४; ५-१५५६
पिण्डनिर्युक्ति	१-१५४; २-४७१, ५३०
प्रज्ञप्ति	१-९६; ५-१३८३; ६-१६०६
प्रज्ञापना	२-४८२, ४८३
प्रज्ञापनोपाङ्ग	१-४८ (टि० ३-४)
प्रत्याख्याननिर्युक्ति (भावश्यकनि०)	३-८०६
प्रत्याख्यानपूर्व	१-२, १७७; २-२५९
प्रश्रव्याकरणाङ्ग	४-१२३९
बृहद्भाष्य (कल्पस्य)	१-२२, २०२; २-२९६, ४५८, ५५७; ४-११६९; ५-१३६१; ६-१७००
ब्रह्मदत्तहिण्डि (उत्तराध्ययननिर्युक्तौ)	६-१६६०
भगवती	१-८६ टि० २; ४-११३९, १२००
भगवतीटीका	३-७६८
भस्सं (सं० भाष्यम्)	१-२ टि० १
भारत	५-१३८५, १३९०, १३९१
भाष्य (कल्पलघुभाष्यम्)	१-१, २, १७७, १७८
भासं (सं० भाष्यम्)	१-२ टि० १
भिषग्वरशास्त्र	४-९३६
मलयगिरिव्याकरण	१-३
मलयवती	३-७२२
महापरिज्ञा	१-४६
मूलचूर्णि	४-९८३
मूलावश्यक	५-१३९१ टि० १
मूलावश्यकटीका	२-२५५
सौनीन्द्रवचन	२-३९१
योगसङ्ग्रह (भावश्यके)	५-१३५९

ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्	ग्रन्थनाम	विभाग-पत्राङ्कादिकम्
योनिप्राभृत	२-४०१;३-७५३	व्यवहारसूत्र	१-२,७८;६-१६४४
राजप्रभ्रीय	१-६ टि० ६	व्यवहाराध्ययन	१-२४५;४-११७८
रामायण	५-१३८५	व्याख्याप्रज्ञप्ति	३-७६८;४-१०७६
ववहार	२-२५९	शब्दानुशासन (मलयगिरीयम्)	१-१७८
वसुदेवचरित	३-७२२	शास्त्रपरिज्ञाध्ययन (आचाराङ्गे)	४-९३४
वास्वयान	१-२११	षड्जीवनिका (दशवैकालिके)	३-८०२
वासवदत्ता	३-७२२ टि० ४	सङ्घट (द्वितीयं ज्ञाताध्ययनम्)	१-६२
विपाकटीका	१-४५ टि० ६	सम्म(न्म)ति	३-८१६;५-१४३९, १४४१,१५१०
विशाखिल	१-२११	सिद्धप्राभृतवृत्ति	१-४५ टि० ६
विशेषचूर्णि	२-३६७,३९८ टि० ४, ३९९,४५८,५०२ टि० १, ५५७; ३-८१९,८३३;४-९८३,१०७४, १०९०,१०९२,११४४,१२३२; ५-१४६९	सिद्धान्तविचार	१-४५ टि० ६
विशेषणवती	१-४५ टि० ६	सुश्रुत	२-५४९
विशेषावश्यक	१-४५ टि० ६;२-४०९	सूत्रकृताङ्ग	१-४४ टि० ५;६-१६२९
विशेषावश्यकटीका	१-१७ टि० ५	सूत्रकृताङ्गटीका	६-१६३० टि० १
बुद्धभाष्य	२-६१०	सूत्रकृदङ्ग	१-९७ टि० २
बुद्धविवरण	४-१२९२	सूर्यप्रज्ञप्ति	२-४०१
बुद्धसम्प्रदाय	१-४५ टि० ६;२-४८८; ३-८३८;४-१२०६;५-१४६८	स्थानाङ्ग	१-५१ टि० १;३-६२९
		स्वोपज्ञपञ्चवस्तुकटीका	२-४८५
		हैमानेकार्थसङ्ग्रह	१-२११ टि० ४

एकादशं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्र-निर्युक्ति-भाष्य-वृत्ति-टिप्पण्याद्यन्तर्गतानां
विशेषनाम्नामनुक्रमणिका ।

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्	विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
	अ		अभय	राजकुमारो मन्त्री च	५८, ८८, ३५१
अग्निकुमार	भवनपतिभेदः	९१५	अभयसेण	राजा	१११०
		गा० ३२७४, ९१६	अम्बष्ठ	ज्ञातिविशेषः	९१३
अग्निकुमार	,,	९१६	अयोध्या	नगरी	३८१
अङ्ग-मगध	जनपदः	९०७	अरहन्नक	जैनश्रमणः	७१७
अङ्गा	,,	९०७	अरहन्नग	,,	७१७ गा० २५४५
अच्छ	जनपदो नगरं वा	९१३	अरिद्वनेमि	तीर्थंकरः	५७
अजापालवाचक	जैनोपाध्यायः	१२२५	अर्धमागध	भाषा	९१४
अजितनाथ	तीर्थंकरः	१४२४ टि० ३	अर्बुद	गिरिः	८८४
अजितस्वामिन्	,,	१४१९	अवन्तीसुकुमार	जैनश्रमणः	१०६३
अज्जकालग	पूर्वधरस्य विरः	७३, ७४	अवंति	नगरी	१६१२ गा० ६१०२
अज्जसुहरिथ	,,	९१७ गा० ३२७५, ९१९ गा० ३२८२	अवंती	जनपदः	९१९, ११४५, १६१२
अट्टावय	गिरिः	१२८५	अशिवोपशमनी	भेरी	१०६, १०७
		गा० ४७८३	अशोकश्री	राजा	९१७, ९१८, ९१९
अडोलिका	राजकुमारी	३५९	अष्टापद	गिरिः	१२८४, १२८५
अडोलिया	,,	३६०, ३६१	असिवोवसमणी	भेरी	१०६ गा० ३५६, १०७
अडोलीया	,,	३५९ गा० ११५५- ११५६	असोकसिरि	राजा	८८ गा० २९४, ९१७ गा० ३२७६
अडुभरह	क्षेत्रम्	१३९७	असोग	,,	८८ गा० २९२, ८९
अणंग	राजकुमारः	१३८७	असोगसिरि	,,	९१७
अणंगसेण	सुवर्णकारः	१३८८ गा० ५२२५	अहिच्छत्ता	नगरी	९१३
अणंध	राजा	१३८९	अंग-मगह	जनपदः	९०५ उ० १ सू० ५०
अनङ्गसेन	,,	७०६, १३८८	अंगा	,,	९१३
अनिल	,,	३५९ गा० ११५४	अंध	,,	९२१ गा० ३२८९
अन्ध्र	जनपदः	२०, ९१९	अंधकुणाल	राजकुमारः	८९
अन्निकापुत्र	जैनाचार्यः	१६४६	अंधपुर	नगरम्	१३८९
अंबुय	गिरिः	८८३ गा० ३१५०, ८८४ टि० ७	अंबद	ज्ञातिविशेषः	९१३ गा० ३२६४

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
	आ	
आजीवक	दर्शनी	१८९
आणंदपुर	नगरम्	८८४ टि० ७, १३८७
आनन्दपुर	,,	३४२, ८८४
आभोगिनी	विद्या	१२५०
आर्द्रकुमार	जैनश्रमणः	३४९
आर्यखपुट	जैनाचार्यः	१४८०
आर्यचन्द्रना	जैनश्रमणी	१०३६
आर्यमहागिरि	पूर्वधरस्थविरः	९१९
आर्यवज्र	,,	११९
आर्यसुहस्तिन्	,,	९१७, ९१८, ९१९
आर्हत	दर्शनम्	६०
आवर्तनपीठिका	यत्रम्	९४० टि० १
आवाह	उत्सवः	१२६९ गा० ४७१६
	इ	
इक्खाग	वंशः	९१४ गा० ३२६५, १३९७ गा० ५२५७
इक्ष्वाकु	,,	७५, ९१४, १३९८
इन्द्रपद	गिरिः	१२९१
इन्द्रमह	उत्सवः	१३७१, १४८१
इसितलाग	सरः	८८३ गा० ३१५०
इसिवाल	वानव्यन्तरः	११४५ गा० ४२१९, ११४६ गा० ४२२३
इसीतलाग	सरः	११४६ गा० ४२२३
इंद	यक्षः	१३७१
इंदुद्वारा	चैत्यम्	१३७१
इंदपद	गिरिः	१२९८ गा० ४८४१
इंदमह	उत्सवः	१३७० गा० ५१५३, १३७१
	उ	
उकुरुड	जैनश्रमणः	४५ टि० ६
उग्गा	वंशः	९१४ गा० ३२६५
उग्गसेण	राजा	५६, ५७
उग्र	वंशः	९१४
उज्जयन्त	गिरिः	३८१, ८२७, ८९३, ९५७

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
उज्जयिनी	नगरी	८९, ३५९, ९१८, ११४५, ११४६, १४६६, १५०९, १६१२
उज्जित	गिरिः	९५७ टि० २
उज्जेणी	नगरी	७३, ८८ गा० २९२, ३५९, ३६०, ९१७, ११४५ गा० ४२१९-२०, १३६२, १३६३ गा० ५११५, १४६६ गा० ५५३७, १५०९ गा० ५७०६
उज्जंत	गिरिः	८९३ गा० ३१९२
उडंक	ऋषिः	५४३
उत्तरमथुरा	नगरी	१६४८
उत्तरमहुरा	,,	१६४८
उत्तराध्ययन	योगः	२२०
उत्तरापथ	जनपदः	३८३, ५२४, १०६९, १५३६
उत्तरापह	,,	१०६९ गा० ३८९१
उत्तरावह	,,	५२४, ९१५
उदायन	राजा	३१४
उदायिनृपमारक	राजकुमारः श्रमणश्च	३८३
	ऋ	
ऋषभनाथ	तीर्थकरः	९१४
ऋषभसेन	गणधरः	२०६ टि० ३, ४७८, १०३६
ऋषभस्वामिन्	तीर्थकरः	२०६ टि० ३, ४७८, १२८४, १४१९, १४२०, १४२४ टि० ३, १६८८, १६९८
ऋषितडाग	सरः	८८३, ११४५, ११४६
ऋषिपाल	वानव्यन्तरः	११४५, ११४६
	ए	
एरवई	नदी	१४९१ उ० ४ स० ३३ गा० ५६३८, १४९२ गा० ५६३९, १४९५ गा० ५६५३
	ऐ	
ऐरावती	नदी	१४९१, १४९२, १४९५

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
	ओ	
ओकरुह	जैनश्रमणः	४५ टि० ६
	क	
कषल	जनपदः	३८४ टि० २
कणाद	दर्शनी	२१०
कण्ह	वासुदेवः	५७,१०६
कपिल	राजकुमारः	३५४
"	जैनश्रमणः	१३७१
कप्पियाकप्पिय	योगः	२२०
कमलामेला	राजकुमारी	५४ गा० १७२, ५६,५७
कम्बल	देवः	१४८९
करकण्डु	राजकुमारः	१३५९
करड	जैनश्रमणः	४५ टि० ६
कर्णाट	जनपदः	३८२
कर्मकारभिधु	श्रमणविशेषः	११७०
कलंद	ज्ञातिविशेषः	९१३ गा० ३२६४
कलिन्द	"	९१३
कलिंग	जनपदः	९१३
कल्पिकाकल्पिक	योगः	२२०
कविल	जैनश्रमणः	१३७१ गा० ५१५४
कंचणपुर	नगरम्	९१३
कंची	नगरी	१०६९ गा० ३८९२
कंपिल	नगरम्	९१३
कंबल	देवः	१४८९ गा० ५६२७-२८
काकिणी	नाणकविशेषः	५७३
काञ्ची	नगरी	१०६९
कानन	द्वीपः	३८४
कामियसर	सरः	८९
कार्पटिक	श्रमणविशेषः	८९२
काल	नरकावासः	४५ टि० ६
कालक	पूर्वधरस्वविरः	१४७८
कालकज	"	१४८० गा० ५५९३
कालकाचार्य	"	७३,१४८०
कालगज	"	७३,७४
कालसौकरिक	शौकरिकः	३५५
कालिकाचार्य	पूर्वधरस्वविरः	१२१४
काक्षेदाई	बौद्धभिधुः	८०३

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
काष्ठ	श्रेष्ठी जैनश्रमणश्च	८०५,१५४९
कासी	जनपदः	९१३
किहि	वणिक्	३७३ गा० १२०५, ३७४
कुहुक	जनपदः	९१९
कुणाल	राजकुमारः	८८ गा० २९२, ८९,९१७
कुणाला	जनपदः	९०५ उ० १ सू० ५०, ९०७,९१३
"	नगरी	४५ टि० ६,१४९१ उ० ४ सू० ३३,१४९२ गा० ५६३९, १४९५
कुण्डलमेण्ठ	वानव्यन्तरः	८८३
कुण्डलमेत	"	८८३ टि० ६
कुण्डलमेत	"	८८३ टि० ६
कुण्डलमेत	"	८८३ टि० ७
कुस्तिय	आपणः	११४५ गा० ४२२०
कुत्रिकापण	"	११४३
कुमारनन्दी	सुवर्णकारः	१३८८
कुम्भकारकृत	नगरम्	९१६
कुरु	जनपदः	९१३
कुरुक्षेत्र	"	५४४
कुरुक्षेत्र	"	५४४ गा० १८५८-५९
कुसह	"	९१३
कुसुमनगर	नगरम्	१०६९ गा० ३८९२
कुसुमपुर	"	१०६९,११२३ गा० ४१२४
कुंफणग	जनपदः	५४ गा० १७२
कुंभकारकखड	नगरम्	९१६ टि० १
कुंभकारकड	"	९१५,९१६
कुंभकारकखड	"	९१६ टि० १
कुंभकारकड	"	९१६ टि० १
कूलवाल	"	६२० गा० २१६४
कूलवालक	जैनश्रमणः	४०२,६२०
कृष्ण	वासुदेवः	१०६,१०७,७५८
केगाइभड	जनपदः	९१३
केतर	नाणकविशेषः	५७४
केत्रडिक	"	५७४

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
केवडिय	नाणकविशेषः	५७३ गा० १९६९
केशि	गणधरः	११२६
केसि	,,	११२६ गा० ४१३७
कोङ्कण	जनपदः	३८४,८०७
कोडिवरिस	नगरम्	९१३
कोमुह्या	भेरी	१०६ गा० ३५६
कोरव्व	वंशः	९१४ गा० ३२६५
कोरुहुक	इक्षुयन्त्रम्	१०१३
कोशला	नगरी	१५३६
कोशिका	नदी	१४८७
कोसला	जनपदः	९१३
कोसंबी	नगरी	९०५ उ० १ सू० ५०, ९१३,९१७ गा० ३२७५,९४७
कोसिभा	नदी	१४८७ उ० ४ सू० ३२
कोंकणग	जनपदः	५५
कोंडलमिढ	ग्रामः	८८३ टि० ७
कोंडलमेंढ	वानव्यन्तरः	८८३ टि० ७, गा० ३१५०
कौमुदिकी	भेरी	१०६
कौरव	वंशः	९१४
कौशाम्बी	नगरी	९०७,९१३,९१७
क्षणिकवादिन्	दर्शनी	६०
क्षत्रिय	वंशः	९१४
क्षुल्लककुमार	जैनश्रमणः	१३५९
ख		
खत्तिय	वंशः	९१४ गा० ३२६५
खरभ	भामाल्यः	१६४७,१६४८
खरक	,,	१६४९
खरग	,,	१६४९ गा० ६२४८
खल्लाड	कोलिकः	१६११ गा० ६०९४
खल्लाडग	,,	१६११ गा० ६०९६
खल्वाट	,,	१६११
खसहुम	शृगालः	९०९
खसहुम	,,	९०९
खंद्भ	जैनाचार्यः	९१५,९१६
खंद्भय	राजकुमारः	९१५ गा० ३२७२

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
ग		
गङ्गा	नदी	९५७,१३८६,१३८८, १४८७ उ० ४ सू० ३२ गा० ५६१९,१४८८
गजसुकुमाल	जैनश्रमणः	१६३७
गजाग्रपद	गिरिः	१२९९
गद्भ	राजपुत्रः	३५९ गा० ११५५- ५६,३६०
गयपुर	नगरम्	९१३
गर्दभ	राजा	३५९,३६१
गर्दभिल्ल	,,	१४८०
गान्धारी	मातङ्गविद्यादेवी	७०९
गिरिजन्न	प्रकरणम्	१५३९ गा० ५८३३
गिरियन्न	,,	१३०८,१५३९
गोदावरी	नदी	१६४८ गा० ६२४६
गोडवर	ग्रामः	१६११ गा० ६०९६
गोयावरी	नदी	१६४७
गोर्बर	ग्रामः	१६११
गोह	जनपदः	६०३ टि० ४,६७२, ६७५ टि० ३
गोष्ठामाहिल	निहवः	२४५ टि० १
गौड	जनपदः	३८२
गौतम	गणधरः	३१३,१०३६,१३३२
गौतमस्वामिन्	,,	१६३८
गौरी	मातङ्गविद्यादेवी	७०९
घ		
घटिकावोद्र	वणिक्	१३८७,१३९०
घण्टिकयक्ष	यक्षः	४०४
च		
चक्र	तिलयन्त्रम्	१०१३
चक्रचर	श्रमणविशेषः	८१८
चचुह्यारक	यन्त्रम्	९४०
चण्डप्रद्योत	राजा	११४५
चण्डहद्र	जैनाचार्यः	१६१२,१६१३
चन्द्र	जैनश्रमणकुलम्	४५३
चन्द्रगुप्त	राजा	८९,९१७,९१८
चमर	भसुरेन्द्रः	१३४७

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
चम्पा	नगरी	३८१, ७०६, ९०७, ९१३, १३८८ गा० ५२२५, १६३३
घरकचीरिक	दर्शनी	२१० टि० ४
चरग	,,	२१० गा० ७००
चंडरुद्द	जैनाचार्यः	१६१२ गा० ६१०२-३
चंद्रगुप्त	राजा	८८ गा० २९४, ७०४, ९१७ गा० ३२७६
घाणक	मन्त्री	७०४, ७०५
चिलातीसुत	श्रेष्ठिपुत्रः	७५८
चीन	जनपदः	१०१८
चुञ्जुण	ज्ञातिविशेषः	९१३ टि० ४-५
चेदि	जनपदः	९१३
चेष्टुणा	राज्ञी	५७, ५८
ज		
जउणा	नदी	१४८७ उ० ४ सू० ३२
जनार्दन	वासुदेवः	१६३७
जमालि	निहवः	४०६
जम्बू	केवली स्वविरः	३१३, ५२३
जयन्ती	राजकुमारी	९४७ गा० ३३८६
जराकुमार	राजा	१३९७
जव	जैनश्रमणः	३५९ गा० ११५४- ५५-५६, ३६०
जंगला	जनपदः	९१३
जंबवती	राज्ञी	५७
जितझात्रु	राजा	१३९८, १६३७, १६३८
जितारि	,,	१३८७
जिनदास	श्रेष्ठी	१४८९
जियसत्तु	राजा	९१५, १३९७ गा० ५२५५, १६३७ गा० ६१९८
जीवन्तस्वामि- प्रतिमा	तीर्थंकरप्रतिमा	७७६, ७९८, १५३६
जैन	दर्शनम्	८५
ज्ञात	वंशः	९१४
ज्ञातस्वण्ड	तीर्थम्	८९३

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
	ड	
डिम्मरेलक	जनपदः	३८३
डोग्गी	ज्ञातिविशेषः	४०४
ण		
णभसेण	राजा	५६ टि० ४
णात	वंशः	९१४ गा० ३२६५
णायसंड	तीर्थम्	८९३ गा० ३१९२
णोलभ	नाणकविशेषः	१०६९ गा० ३८९२
त		
तच्चनिक	दर्शनी	१३७४
तच्चन्निक	,,	६५०, १०४१
तच्चन्निय	दर्शनम्	५९४
तरिका	श्रमणविशेषः	८९२
तडागमह	उत्सवः	१२६९
तन्नुवाय	शिल्पी	९१४
तापस	श्रमणविशेषः	९८९
तामलित्ति	नगरी	९१३, १०७३ गा० ३९१२ ३४२, १०७३
ताम्रलिप्ती	,,	३४२, १०७३
तुण्णाक	शिल्पी	९१४
तुन्नुण	ज्ञातिविशेषः	९१३ गा० ३२६४
तुरमिणि	नगरी	१३९७ गा० ५२५८, १३९८
तेमाळ	जनपदः	१०७३ टि० २
तोसलि	,,	३३१ गा० १०६०- ६१, ३३२, ३३३, ३८४ टि० १, ८८३ गा० ३१४९, ९५९, ९६३ गा० ३४४६, १५३९ गा० ५८३३
	,,	नगरम् ११४५ गा० ४२१९, ११४६ गा० ४२२३
थ		
थंभणी	विद्या	१२९१ गा० ४००९
थावच्चसुत	श्रेष्ठिपुत्रः	१६६३ गा० ६३०३
थूणा	जनपदः	९०५ उ० १ सू० ५०, १०७२ गा० ३९०५

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
शुभमह	उत्सवः	१६५६ गा० ६२७५
	द	
दक्षिणमहुरा	नगरी	१६४८
दक्षिणावह	जनपदः	९१७, १०६९ गा० ३८९२
दक्षिणमथुरा	नगरी	१६४८
दक्षिणापथ	जनपदः	५७३, ८०८, ८१८, ८८६, १०६९
दन्तपुर	नगरम्	५९१ गा० २०४३
दमिल	जनपदः	९२१ गा० ३२८९
दसन्न	„	९१३
दसार	राजा	५७
दंडह	„	९१५, ९१६
दीनार	नाणकविशेषः	५७४
दीर्घपृष्ठ	मन्त्री	२-३५९
दीव	जलपत्तनम्	१०६९ गा० ३८९१
दीहपट्ट	मन्त्री	३५९ गा० ११५५, ३६०, ३६१
दुर्भूतिया	भेरी	१०६ गा० ३५६
दुर्भूतिका	„	१०६
दृढमिन्न	सार्धवाहः	५९१
द्रमिल	जनपदः	२०
द्रम्म	नाणकविशेषः	५७३
द्रविड	जनपदः	३८२, ३८३, ९१९, १०३८, १०६९
द्वारिका	नगरी	३५१
द्वीप	जलपत्तनम्	३४२, १०६९
	ध	
धणदेव	राजपुत्रः	५६, ५७
धनमिन्न	सार्धवाहः	५९१
धनु	मन्त्री	१६६०
धन्नाग	नापितदासी	१६११ गा० ६०९४
धन्जिका	„	१६११
धन्जिय	„	१६११ गा० ६०९६
धन्वन्तरि	वैद्यः	३०२
धर्मचक्र	तीर्थम्	१५३६
धर्मचक्रभूमिका	„	१०२२

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
धारिणी	राशी	९१५
	न	
नदीमह	उत्सवः	१२६९
नन्द	गोपः	२७
नन्दपुर	नगरम्	३५१
नरवाहण	राजा	५२ टि० ३
नंद	गोपः	२७ गा० ७७
नंदिपुर	नगरम्	९१३
नाग	वंशः	७५
नागकुमार	देवजातिः	१४८९ गा० ५६२७
नागेन्द्र	जैनश्रमणकुलम्	४९२
नारद	ऋषिः	७५८
नारय	„	५६, ५७
नारायण	वासुदेवः	५७
निशीथ	योगः	२२०
निसीह	„	२२०
नेपाल	जनपदः	१०७३, १०७४
नेमाल	„	१०७३ गा० ३९१२
नेमि	तीर्थकरः	१०६, १०७
नेलक	नाणकविशेषः	१०६९
	प	
पइट्टाण	नगरम्	५२
पज्जुन्न	राजकुमारः	५६
पज्जोय	राजा	११४५ गा० ४२२०
पञ्चशील	द्वीपः	१३८८ टि० ४, १३८९ टि० १-२
पञ्चशैल	„	१३८७, १३८८, १३८९, १३९०
पतिट्टाण	नगरम्	१६४७
पद्यावती	राशी	१३५९
पन्नत्ति	विद्या	५६
पन्नत्ति	योगः	२२०
पभास	तीर्थम्	८८३ गा० ३१५०, ८८४ टि० ७
परिवाजक	श्रमणविशेषः	१८९
पर्वतमह	उत्सवः	१२३९
पव्वयमह	„	१२६९ गा० ४७१६
पश्चिमदेश	जनपदः	५७४ टि० १

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
पंचसेल	दीपः	१३८७ गा० ५२१९
पंचाला	जनपदः	९१३
पाटलिपुत्र	नगरम्	८९, ६५०, १५०९
पाटलिपुत्रक	,,	१०६९
पाडल	,,	८८ गा० २९२
पाडलि	,,	६५० गा० २२९२
पाडलिपुत्र	,,	८८, ७०४, ९१७, १०६९ गा० ३८९१, १४८८, १५०९ गा० ५७०५
पाण्ड	पाण्डुमथुरावासिनः	१८
पाण्डुमथुरा	जनपदः	१८
पाण्डुराङ्ग	श्रमणविशेषः	७७३
पादलिप्त	जैनाचार्यः	१३१६
पादीणवाह	तीर्थम्	८८३ गा० ३१५०
पाथीणवाह	,,	८८४ टि० ७
पारस	जनपदः	१०८५
पारसीक	,,	८८०
पार्श्वनाथ	तीर्थकरः	११४३, १४२५ टि० १
पार्श्वस्वामिन्	,,	१४१९
पालक	पुरोहितः	९१६, १३३५, १४७८
पालय	,,	९१५, ९१६
पालित्तग	जैनाचार्यः	१३१६
पालित्तय	,,	१३१५ गा० ४९१५
पालित्तायरिय	,,	१३१६
पावा	नगरी	९१३
पुष्पकेड	राजा	४१०, ४११
पुष्पचूल	राजकुमारः	४१० गा० १३४९- ५०, ४११
पुष्पचूला	राजकुमारी	४११
पुष्पपुर	नगरम्	४१० गा० १३४९, ४११
पुष्पवह	राज्ञी	४१० गा० १३४९, ४११
पुरंदरजसा	राजकुमारी	९१५, ९१६
पुरिमताल	नगरम्	३८१
पुरिसपुर	,,	६५० गा० २२९१, २२९२

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
पुस्तपुर	नगरम्	६५०
पुष्करसारी	लिपिः	१७ टि० ६
पुष्पकेतु	राजा	४११
पुष्पचूल	राजकुमारः	४११
पुष्पचूला	राजकुमारी	४११
पुष्पपुर	नगरम्	४११
पुष्पवती	राज्ञी	४११
पुष्यभूति	जैनाचार्यः	१६६०, १६६४
पुस्तभूति	,,	१६६० गा० ६२९०, १६६४ गा० ६३०४
पुस्तमित्त	,,	१६६० टि० १
पूर्वदेश	जनपदः	५७४
पोट्टशाल	परित्राजकः	२३५
पोतण	नगरम्	१६३७ गा० ६१९८
पोतनपुर	,,	१६३७, १६३८
प्रज्ञप्ति	योगः	१४८६
प्रद्योत	राजा	५८६
प्रभव	पूर्वधरस्थविरः	३१३
प्रभास	तीर्थम्	८८४
प्रहासा	व्यन्तरी	७०६ टि० १, १३८९
प्राचीनवाह	तीर्थम्	८८४
	फ	
फलाहाररिसि	तापसः	२४७
	ख	
बन्नासा	नदी	३८३
बलदेव	राजा	५६
बंभदत्त	चक्रवर्ती	२०४
बंभी	जैनश्रमणी	१०३६ गा० ३७३८, १६३८ गा० ६२०१
बारवह	नगरी	५६, ५७, १०६, ९१३
बाहुबलिन्	राजा	१४८०
बिंदुसार	,,	८८ गा० २९४, ९१७ गा० ३२७६, ९१८
बोटिक	दिगम्बरदर्शनी	४१
बोधिक	पाश्चात्यभेच्छजातिविशेषः	१८
ब्रह्मदत्त	चक्रवर्ती	१०४, ७५८, १४८०
ब्राह्मी	जैनश्रमणी	१०३६
	भ	
भगवती	योगः	२२०

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
भण्डीर	यक्षः	१४८९
भद्विकपुर	नगरम्	९१३
भरत	क्षेत्रम्	११५१, १२८५
भरत	चक्रवर्ती	२०४, ५२४, ७५६, ११४५, १२८४, १२८५
भरह	क्षेत्रम्	१२८५ गा० ४७८६
भरह	चक्रवर्ती	२०४, ५२४ गा० १७७७, १२८४ गा० ४७७९, १२८५ गा० ४७८३
भरुभच्छ	नगरम्	५९४
भरुकच्छ	,,	८८३, ११४६
भरुयच्छ	,,	५२, ५९४ गा० २०५४, ८८४ टि० ७, ११४५ गा० ४२२०-२१
भसक	राजकुमारः	१३९७, १३९८
भसय	,,	१३९७ गा० ५२५४-५५-५८
भंगी	जनपदः	९१३
भिल्लमाल	,,	५७३
भिसक	राजकुमारः	१३९७ टि० १
भिसय	,,	१३९७ टि० १
भूततलाग	सरः	११४६
भूततलाग	,,	११४५ गा० ४२२२
भूयतलाग	,,	११४५
भृगुकच्छ	नगरम्	३४२, ५९४
भोग	वंशः	९१४ गा० ३२६५
भ		
भगध	जनपदः	३८२, ५८१, ११११, ११५१
भगधा	,,	२०, ९०७, ९११, ९१३
भगह	,,	९१३
भक्षियावई	नगरी	९१३
भधुरा	जनपदः	३८४

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
मधुरा	नगरी	१४८९, १५३६, १६४८, १६५५, १६६०, १६६१
मधुरापुरी	,,	५२४
मधुरा	,,	१६५४ गा० ६२७०, १६६० गा० ६२९२
मन्दर	गिरिः	१०४९
मरहट्ट	जनपदः	८६९ टि० ११
मरु	,,	७५९
मरुदेवा	ऋषभजिनमाता	४५ टि० ६
मलय	जनपदः	९१३, १०१८
मल्ल	गणः	१६६४
मल्लिनाथ	तीर्थकरः	७५८, १३३१
महरट्ट	जनपदः	६०३ टि० ४
महाकम्पसुय	योगः	२२०
महागिरि	पूर्वधरस्यविरः	९१७ टि० १, ९१८
महाराष्ट्र	जनपदः	१६७, ३८२, ३८४, ६०३, ७१०, ७४१, ७५९, ९१९, ९८५, १०७४, १६७०
महावीर	तीर्थकरः	४५ टि० ६, ३१४, ४८५, ५२२, १६६७, १६९८
महिरावण	नदी	३८३
मही	,,	१४८७ उ० ४ सू० ३२
महुरा	नगरी	५२४ गा० १७७६, ९१३, १६४७ गा० ६२४४, १६४८, १६५६
मालव	जनपदः	३८२, ७५९, १६७०
मासपुरी	नगरी	९१३
मिहिला	,,	९१३
मीमांसक	दर्शनी	१७
मुणिसुब्बय	तीर्थकरः	९१६
मुरिय	वंशः	८८ गा० २९३, ७०४ गा० २४८७, ९१८ गा० ३२७८
मुरुण्ड	राजा	६५० गा० २२९१-९२, ११२३ गा० ४१२३, १४८८ गा० ५६२५

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्	विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
मूलदेव	घृतकारः	२३८	वहदिस	नगरम्	१६११ गा० ६०६९
मृगापती	जैनश्रमणी	१०३६	वच्छ	जनपदो नगरं वा	९११, ९४७
मेरु	गिरिः	१०४९, ११४३	वच्छा	जनपदः	९४७ गा० ३३८६
मोरिय	वंशः	८८	वज्रा	श्रेष्ठिनी	८०५
मोहणी	विधा	१२९१ गा० ४८०९	वज्रस्वामिन्	पूर्वधरस्थविरः	११७४
मोहनी	"	१२९१	वट्ट	जनपदः	९१३
मौर्य	वंशः	८९, ७०४, ९१८	वणवासी	नगरी	१३९७
	य		वण्हि	वंशः	१३९७ गा० ५२५७
यथाघोषश्रुत- ग्राहक	जैनाचार्यः	१६१०	वन्दमाण	तीर्थंकरः	५७, ९१२ गा० ३२६१, ९४७
यमुना	नदी	१४८७	वरण	जनपदो नगरं वा	९१३
यव	राजा	३५९, ३६१	वरधनुग	मन्त्रिपुत्रः	१६६० गा० ६२९०, १६६४ गा० ६३०४
यशोभद्रा	राज्ञी	१३५९	वरधनु	"	१६६०, १६६४
	र		वर्तनपीठिका	यज्ञम्	९४० टि० २
रक्तपददर्शन	दर्शनी	६५०	वर्धमान	तीर्थंकरः	९१२, ९१५, ९४७, ११६५, १४१९, १४२५ टि० १, १६८८, १६९८
रक्तदेवता	देवी	७०९	वल्कलक्षीरिन्	तापसो जैनश्रमणश्च	३५४
रक्तद्वीप	द्वीपः	७०९ टि० २	वंगा	जनपदः	९१३
रत्नोच्चय	गिरिः	११४३	वाणारसी	नगरी	९१३
रयणुच्चय	"	११४२ गा० ४२०९	वारत्तक	जैनश्रमणः	५२४, ५८६
राहण	वंशः	९१४ गा० ३२६५	वारत्तक	अमाल्यः	११११
राजगृह	नगरम्	८८, ३१४, ९०७, ९१३, ९५९, ११४५, ११४६, १२८१	वारत्तग	जैनश्रमणः	५२४ गा० १७७५, १११० गा० ४०६४, ४०६६
राजन्य	वंशः	९१४	वारत्तग	अमाल्यः	१११०
रायगिह	नगरम्	५७, ८८ गा० २९१, ९१३, ११४५ गा० ४२१९, ११४६ गा० ४२२३, १२८२	वारत्तगपुर	नगरम्	१११०
रेवय	उद्यानम्	५६, ५७	वासुदेव	अर्द्धचक्रवर्ती	५७, १०७, १३९७, १६६१
रोहगुप्त	निहवः	२३५	विण्डु	जैनश्रमणः	४५ टि० ६
रोहा	परिव्राजिका	१६३०, १६२९ गा० ६१६९	विदक	हातिविशेषः	९१३ गा० ३२६४
	ल		विदभं	जनपदः	३८२
काट	जनपदः	२०, ३८२, ३८३, ८७१	विदेह	"	९१३
लाड	"	८०७, ८७१, ९१३ टि० ३	विदेह	हातिविशेषः	९१३ गा० ३२६४
काडा	"	९१३			

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
विवाह	उत्सवः	१२६९ गा० ४७१६
विष्णुकुमार	जैनश्रमणः	८७९, ८८०
विसरथा	राशी	१३८७
वीतभय	नगरम्	३१४
वीथभय	,,	९१३
वीरजिन	तीर्थंकरः	१
वीरवर	,,	१४८९ गा० ५६२८
वृषिण	वंशः	१३९८
वेराड	जनपदो नगरं वा	९१३
वैदेह	ज्ञातिविशेषः	९१३
वैरस्वामिन्	पूर्वधरस्वविरः	२२९
वैज्ञेयिक	दर्शनी	१२, २३ टि० २, ८५
व्याख्याप्रज्ञप्ति	योगः	२२०

श

शक	राजा	१४७८
शक्रमह	उत्सवः	१३८३
शतानीक	राजा	९४७
शम्भ	राजकुमारः	१०७
शाय्यम्भव	पूर्वधरस्वविरः	३१३
शसक	जैनश्रमणो राजकुमारश्च	१३९७, १३९८
शाक्य	दर्शनी	१८९
शातवाहन	राजा	१६४७
शालिभद्र	श्रेष्ठिपुत्रः	११४५, ११४६
शिव	वानव्यन्तरः	२५३
शैलकाचार्य	जैमात्चार्यः	१२२९
शैलपुर	नगरम्	८८३
भावस्ती	नगरी	९१६
श्रीयक	जैनश्रमणः	८१५
श्रेणिक	राजा	११४५
श्वेताम्बर	जैनसम्प्रदायः	२१८

स

सङ्ग्रामिकी	भेरी	१०६
सच्चद्	विद्याधरः	११२६ गा० ४१३७
सत्यकिन्	,,	११२६
सबल	देवः	१४८९
		गा० ५६२७-२८
सभूमिभाग	उषानम्	९१२ गा० ३२६१

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
सम्प्रति	राजा	५२८, ९०७, ९१५, ९१७, ९१८, ९१९, ९२०, ९२१
सम्ब	राजकुमारः	५६, ५७, १०७
सम्मेत	गिरिः	३८१
सयंभूरमण	समुद्रः	४५ टि० ६
सयाणिभ	राजा	९४७
सरङ्ग	नदी	१४८७ उ० ४ सू० ३२
सरयू	,,	१४८७
सरस्वती	,,	३४२ टि० १, ८८४
सरस्वती	,,	८८४ टि० ७
ससय	राजकुमारः	१३९७
		गा० ५२५४-५५-५८

सहसाणुवादि	विषम्	११४२ गा० ४२०८
सहस्रानुपातिन्	,,	११४२
संगाभिया	भेरी	१०६ गा० ३५६
संदिभ	जनपदः	९१३
संपद्	राजा	८९, ९१७
संपति	,,	९१७ गा० ३२७७
संब	राजकुमारः	५४ गा० १७२
संभूत	जैनश्रमणः	१४८०
साप्तग	नगरम्	१५०९ गा० ५७०५
साप्य	,,	४५ टि० ६, ९१२ गा० ३२६१
साकेत	,,	९१२, ९१३ टि० १, १५०९
सागर	कालिकाचार्यप्रशिष्यः	७३, ७४
सागरचंद्र	राजकुमारः	५६, ५७
सागरदत्त	वणिग्	१५४५
साङ्ख्य	दर्शनी	६०, २१०
सातवाहन	राजा	१६४८
साताहण	,,	१६४८ गा० ६२४६
साभरक	नाणकविशेषः	१०६९ गा० ३८९१
सायवाहण	राजा	१६४७ गा० ६२४३
सारस्वत	गणः	१६६३, १६६४
सालवाहण	राजा	५२, १६४७, १६४८

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
सालिभद्र	श्रेष्ठिपुत्रः	११४५ गा० ४२१९, ११४६ गा० ४२२३
सालिवाहण	राजा	१६४८ गा० ६२४७
सावरथी	नगरी	९१३, ९१५
सिद्धशिला	तीर्थम्	८९३
सिद्धसेनाचार्य	जैनाचार्यः	७५३
सिद्धिसिला	तीर्थम्	८९३ गा० ३१९२
सिन्धु	जनपदः	३८३, ३८४, ७७५, ८१६, १०७२, १०७३, १०७४ गा० ३९१३, १४४२, १६८१
सिन्धु	नदी	९५७, १४८७ टि० २
सिन्धुसौवीर	जनपदः	९१३, १०७३ गा० ३९१२
सिन्धुसौवीर	,,	३१४, १०७३, १०७४
सिच	वानभ्यन्तरः	२५३ टि० १
सीता	देवी	१०१३
सुकुमारिका	राजकुमारी	१३९७, १३९८, १३९९
सुकुमालिया	,,	१३९७ गा० ५२५४-५५
सुद्विय	जैनाचार्यः	१३७१
सुप्तीवई	नगरी	९१३
सुदाढ	देवः	१४८९
सुधर्मस्वामिन्	गणधरः	५२३
सुन्दरी	जैनममणी	१०३६ गा० ३७३८, १६३८ गा० ६२०१
सुभद्रा	श्रेष्ठिपुत्री	१६३३
सुभूमिभाग	उद्यानम्	९१२ टि० ३
सुमनोमुख	नगरम्	३५१
सुरदा	जनपदः	९१३
सुराहा	,,	२९८, ७६०, १०६९, ११५१
सुवर्णभूमी	,,	७३, ७४

विशेषनाम	किम् ?	पत्रादिकम्
सुवर्ण	जनपदः	७३ गा० २३९
सुवर्णभूमी	,,	७४
सुव्रतस्वामिन्	तीर्थकरः	९१६
सूरसेण	जनपदः	९१३
सेणिभ	राजा	५४ गा० १७२, ५७, ५८
सेयविया	नगरी	९१३
सेलपुर	नगरम् ८८३ गा० ३१४९-५०	
सोपारय	,,	७०९
सोपारक	,,	७०८ गा० २५०६
सोमिल	माक्षणः	३५९, १६३७ गा० ६१९६
सोरिय	नगरम्	९१३
सौगत	दर्शनी	२१०, १३७७
स्कन्दक	जैनाचार्यः	९१५, ९१६, १३३५, १४७८
स्तम्भनी	विद्या	७७३, १२९१
स्थापत्यापुत्र	श्रेष्ठिपुत्रः	१६६१, १६६३
स्थूणा	जनपदः	९०७, ९१३, १०७२, १०७३
स्थूलभद्रस्वामिन्	पूर्वधरस्वविरः	६२०, ८१५
	ह	
हरिकेशबल	चण्डालः	१४८०
हरिवंश	वंशः	१३९८
हलपद्धतिदेवता	देवी	१०१३
हारित	ज्ञातिविशेषः	९१३
हारिय	,,	९१३ गा० ३२६४
हासा	व्यन्तरी	७०६ टि० १, १३८९
हिमवत्	गिरिः	१६४८
हिमवंत	,,	२४७, १६४८ गा० ६२४७
हेम	रानकुमारः	१३७० गा० ५१५३, १३७१
हेमकूट	राजा	१३७१
हेमपुर	नगरम्	१३७१
हेमसम्भवा	राज्ञी	१३७१

द्वादशं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्र-तन्त्रिर्युक्ति-भाष्य-वृत्त्याद्यन्तर्गतानां विशेषनाम्नां
विभागाशोऽनुक्रमणिका ।

[परिशिष्टेऽस्मिन्नस्माभिर्विशेषनाम्नां ये विभागाः स्थापिताः सन्ति
तेऽधस्तादुल्लिख्यन्त इति तत्तद्विभागविद्वद्भूमिस्तत्तद-
ङ्काङ्कितो विभागोऽवलोकनीयः]

१ तीर्थकराः	१६ वणिक्-श्रेष्ठि-सार्थवाहाः	३४ द्वीपाः क्षेत्राणि च
२ जैनगणधर-पूर्वधरस्थविर- आचार्य-उपाध्याय-भ्रमण- भ्रमणीप्रभृतयः	तत्पत्न्यश्च	३५ जनपदाः
३ जैनभ्रमणकुलानि	१७ विद्याधराः	३६ ग्राम-नगर-नगरीप्रभृतयः
४ दर्शनानि दर्शनिनश्च	१८ ब्राह्मणाः	३७ तीर्थस्थानानि
५ भ्रमणविशेषाः	१९ स्वर्णकराः	३८ गिरयः
६ जैनलिङ्गवाः	२० वैद्याः	३९ समुद्राः
७ बौद्धभिक्षवः	२१ मृतकाराः	४० नद्यः
८ तापस-परिव्राजकप्र- भृतयः	२२ गोपाः	४१ सरांसि
९ देवजातयः	२३ नापितदास्यः	४२ उद्यानानि
१० देव-भसुर-व्यन्तर-वानव्य- न्तर-व्यन्तरीप्रभृतयः	२४ कोलिकाः	४३ आपणाः
११ चक्रवर्ति-वासुदेव-बलदेवाः	२५ कौकरिकाः	४४ उत्सवाः
१२ राजानो राजकुमाराश्च	२६ चण्डालाः	४५ प्रतिमाः
१३ राश्यो राजकुमार्यश्च	२७ शृगालाः	४६ नाणकानि (सिक्काः)
१४ मन्त्रिणोऽमात्यास्त्रपुराश्च	२८ वंशाः	४७ यन्त्राणि
१५ पुरोहिताः	२९ शातयः	४८ भेर्यः
	३० प्रजाः	४९ शिल्पानि
	३१ गणाः	५० प्रकरणानि (जेमनानि)
	३२ योगाः	५१ भाषाः
	३३ विद्याः	५२ लिपयः
		५३ विषाणि

१ तीर्थंकराः

अजितनाथ	ऋषभनाथ	पार्श्वनाथ	महावीर	वर्धमान	वीरवर
अजितस्वामिन्	ऋषभस्वामिन्	पार्श्वस्वामिन्	सुणिसुख्य	वीरजिन	सुव्रतस्वामिन्
अरिद्वनेमि	नेमि	मह्विनाथ	वद्धमाण		

२ जैनगणधर-पूर्वधरस्यविर-आचार्य-उपाध्याय-श्रमण-श्रमणीप्रभृतयः

भजापालवाचक	भार्यसुहस्तिन्	कालिकाचार्य	चंडरुह	महागिरि	शसक
अजकालग	उक्षुरुड	काष्ठ	जम्बू	मृगापती	शैलकाचार्य
अजसुहृत्थि	उदायिनुपमारक	कूलवाल	जव	यथाघोष-	श्रीयक
अभिकापुत्र	ऋषभसेन	कूलवालक	पादलिप्त	श्रुतप्राहक	सम्भूत
अरहन्नक	ओक्षुरुड	केशिन्	पालित्तग	वज्रस्वामिन्	सागर
अरहन्नग	कपिल	केसि	पालित्तय	वत्कलचीरिन्	सिद्धसेनाचार्य
अवन्तीसुकुमार	करड	क्षुलककुमार	पालित्तायरिय	वारत्तक	सुद्विय
आर्द्रकुमार	कविल	संदय	पुष्यभूति	वारत्तग	सुभमैस्वामिन्
आर्यखपुट	कालक	गजसुकुमार	पुस्तभूति	विण्डु	सुन्दरी
आर्यचन्द्रमा	कालकज	गौतम	पुस्तमित्त	विष्णुकुमार	स्कन्दक
आर्यमहागिरि	कालकाचार्य	गौतमस्वामिन्	प्रभव	वैरस्वामिन्	स्थूलभद्रस्वामिन्
आर्यवज्र	कालगज	घण्डरुड	प्राप्ती	शरयम्भव	

३ जैनश्रमणकुलानि

चन्द्र

नागेन्द्र

४ दर्शनानि दर्शनिनश्च

आजीवक	क्षणिकवादिन्	तच्चलिक	मीमांसक	श्वेताम्बर
आर्हत	चरग	तच्चभिक	रक्तपटदर्शन	साङ्ख्य
कणाद	चरकचीरिन्	तच्चमिय	वैशेषिक	सौगत
कपिल	जैन	बोटिक	शाक्य	

५ श्रमणविशेषाः

कर्मकारभिक्षु	कार्पटिक	चक्रचर	परिव्राजक	पाण्डुसङ्ग
---------------	----------	--------	-----------	------------

६ जैननिहवाः

गोष्ठामाहिक

जमालि

रोहगुप्त

७ बौद्धभिक्षवः

कालोदाह

८ तापस-परिव्राजकप्रभृतयः

उडंक	नारय	फलाहाररिसि	वस्कुलचीरिन्
नारद	पोद्दसाल	रोहा	

९ देवजातयः

भरिगकुमार	भग्निकुमार	नागकुमार
-----------	------------	----------

१० देव-असुर-व्यन्तर-वानव्यन्तर-व्यन्तरीप्रभृतयः

इसिवाल	कंबल	कुण्डलमैत	घण्टिकयक्ष	रत्नदेवता	सीता
इंद	कुण्डलमेण्ड	कौडलमैत	चमर	शिव	सुदाढ
ऋषिपाल	कुण्डलमेत	गौरी	प्रहासा	सबल	हळपद्मतिदेवता
कम्बल	कुण्डलमैत	गान्धारी	भंडीर	सिव	हासा

११ चक्रवर्ति-वासुदेव-बलदेवाः

कण्ह	जनार्दन	बंभदत्त	भरत	वासुदेव
कृष्ण	नारायण	ब्रह्मदत्त	भरद्	

१२ राजानो राजकुमाराश्च

अणंग	करकण्ह	जियसत्तु	पुष्पकेतु	शक	संपति
अणंध	कुणाल	णमसेण	पुष्पचूल	शतानीक	संब
अनिल	खंद्य	दसार	प्रद्योत	शम्ब	सागरचंद
अभय	गहभ	दंडह	बाहुबलिन्	शसक	सातवाहन
अभयसेण	गर्दभ	धणदेव	बिन्दुसार	शातवाहन	साताहण
अशोकश्चि	चण्डप्रद्योत	नरवाहण	भसक	श्रेणिक	सायवाहण
असोकसिरि	चन्द्रगुप्त	नहवाहण	भसय	सम्प्रति	सारुवाहण
		(प० ५२ टि० ३)			
असोग	चंदगुप्त	पजुन्न	भिसक	सम्ब	सालिवाहण
असोगसिरि	जराकुमार	पजोय	भिसय	सयाणिभ	सेणिभ
उदायन	जितशशु	पुष्पकेड	सुरुण्ड	ससभ	हेम
कपिल	जितारि	पुष्पचूल	यव	संपद्	हेमकूड

१३ राश्यो राजकुमार्यश्च

भडोलिका	चेल्हणा	पद्मावती	पुष्पचूला	विसरथा
भडोलिया	जयन्ती	पुष्पचूला	पुष्पवती	सुकुमारिका
भडोलीया	जंबवती	पुष्पवई	मरुदेवा	सुकुमालिया
कमलामेला	धारिणी	पुरंदरजसा	यशोभद्रा	हेमसम्भवा

१४ मन्त्रिणोऽमात्यास्तत्पुत्राश्च

अभय	खरक	चाणक्य	दीहपट्ट	वरधनुग	वारसग
खरभ	खरग	दीर्घपृष्ठ	धनु	वरधनु	

१५ पुरोहिताः

पालक	पालय
------	------

१६ वणिक-श्रेष्ठि-सार्थवाहाः तत्पत्न्यश्च

काष्ठ	चिलातीसुत	इदमित्र	शालिभद्र	सुभद्रा
किष्कि	जिवदास	धनमित्र	सागरदत्त	स्थापल्यापुत्र
घटिकाबोद्र	थावसुत	वज्रा	शालिभद्र	

१७ विद्याधराः

सच्चिद	सत्यकिन्
--------	----------

१८ ब्राह्मणाः

सोमिल

१९ स्वर्णकाराः

अपंगसेण	अनङ्गसेन	कुमारनन्दिन्
---------	----------	--------------

२० वैद्याः

धन्वन्तरि

२१ शूतकाराः

मूलदेव

२२ गोपाः

नन्द

२३ नापितदास्यः

धन्नाग

धम्मिका

धम्मिय

२४ कोलिकाः

खल्लाड

खल्लाडग

खदवाट

२५ शौकरिकाः

काल

२६ चण्डालाः

हरिकेशबल

२७ शृंगालाः

खसहुम

खसहुम

२८ वंशाः

इक्ष्वाग	कोरव्व	ज्ञात	सुरिय	राजन्व
इक्ष्वाकु	कौरव	णात	मोरिय	वण्हि
उग	क्षत्रिय	नाग	मौर्य	वृष्णि
उग्र	खत्तिय	भोग	राहण्ण	हरिवंश

२९ ज्ञातयः

अंबट्ट	सुव्वण	तुन्नुण	विदेक	वेदेह	हारिय
कलंद	डोम्मी	बोधिक	विदेह	हारित	

३० प्रजाः ३१ गणाः

पाण्ड मल्ल
सारस्वत

उत्तराध्ययन
कप्पियाकप्पिय

कल्पिकाकल्पिक निसीह
निशीथ पन्नत्ति

प्रज्ञप्ति महाकप्पसुय
भगवती व्याख्याप्रज्ञप्ति

३३ विद्याः

आभोगिनी पन्नत्ति मोहनी
थंभणी मोहणी स्मभनी

३४ द्वीपाः क्षेत्राणि च

अट्टभरह पञ्चशील पञ्चसेल भरह
काननद्वीप पञ्चशैल भरत रत्नद्वीप

३५ जनपदाः

अङ्गमगध	कासी	गोह	दसन्न	भंगी	मालव	संखिभ
अङ्गा	कुडुक	गौड	द्रमिल	भिल्लमाल	लाट	सिन्धु
अन्ध्र	कुणाला	चीन	द्रविड	मगध	लाड	सिन्धुसौवीर
अवन्ती	कुरुक्षेत्र	चेदि	नेपाल	मगधा	लाडा	सिन्धुसौवीर
अंगमगध	कुरुक्षेत्र	डिम्भरेलक	नेमाल	मगह	वच्छ	सुरट्टा
उत्तरापथ	कुसट्ट	तेमाल	पश्चिमदेश	मधुरा	वच्छा	सुराष्ट्रा
उत्तरापह	कुंकरणग	तोसलि	पंचाला	मरहट्ट	वट्ट	सुवण्णभूमी
उत्तरावह	केगहअद्द	थूणा	प्राण्डुमथुराः	मरु	वंगा	सुवन्न
कच्छ	कोङ्कण	दक्षिणावह	पारस	मलय	विदर्भ	सुवर्णभूमी
कर्णाट	कोसला	दक्षिणापथ	पारसीक	महरट्ट	विदेह	सूरसेण
कलिङ्ग	कौंकरणग	दमिल	पूर्वदेश	महाराष्ट्र	वेराड	स्थूणा

३६ ग्राम-नगर-नगरीप्रभृतयः

अच्छ	कुणाला	गोर्बर	धर्मचक्रभूमिका	पुरिमताल	मथुरापुरी	वेराड
अयोध्या	कुम्भकारकृत	चम्पा	नन्दपुर	पुरिसपुर	मथुरा	शैलपुर
अवन्ति	कुसुमनगर	ज्ञातखण्ड	नन्दिपुर	पुरुषपुर	महुरा	श्रावस्ती
अहिच्छत्ता	कुसुमपुर	णायसंड	पद्दट्टाण	पुष्पपुर	मासपुरी	साएतग
अंधपुर	कुंभकारकखंड	तामलित्ति	पतिट्टाण	पोतण	मिहिला	साएय
आणंदपुर	कुंभकारकड	ताम्रलिप्ती	पभास	पोतनपुर	राजगृह	साकेत
आनन्दपुर	कुंभकारकखंड	तुरमिणि	पाटलिपुत्र	प्रभास	रायगिह	सावथी
डज्जमिनी	कुंभकारकड	तोसलि	पाटलिपुत्रक	प्राचीनवाह	वहदिस	सिद्धशिला
डजेणी	कोडिवरिस	दक्षिणमहुरा	पाडल	वारवई	वच्छ	सुत्तीवई
उत्तरमथुरा	कोशला	दक्षिणमथुरा	पाडलि	अहिलपुर	वणवासी	सुमनोमुख
उत्तरमहुरा	कोसंबी	दन्तपुर	पाडलिपुत्त	अहअच्छ	वरण	सेयविया
कंचणपुर	कोडलमिंद	दीव	पादीणवाह	अरुकच्छ	वाणारसी	सेलपुर
कंधी	कौशांबी	द्वारिका	पायीणवाह	अरुयच्छ	वारत्तगपुर	सोपारक
कंपिल	गयपुर	द्वीप	पावा	भृगुकच्छ	वीतभय	सोरिय
काञ्ची	गोन्बर	धर्मचक्र	पुष्कपुर	मत्तियावई	वीयभय	हेमपुर

३७ तीर्थस्थानानि

ज्ञातखण्ड	पादीणवाह
णायसंघ	पार्थीणवाह
धर्मचक्र	प्रभास
धर्मचक्रभूमिका	प्राचीनवाह
पभास	सिद्धशिला

भट्टावय
अम्बुय
अर्जुद
अष्टापद
इन्द्रपद

३८ गिरयः

इंदपद
उज्जयन्त
उज्जित
गजाम्रपद
मेरु

३९ समुद्राः

रत्नोच्चय
रयणुच्चय
सम्मेत
हिमवत्
हिमवंत

सयंभूरमण

४० नद्यः

एरवई	कोसिआ
ऐरावती	गङ्गा
कोशिका	गोदावरी

गोयावरी
जउणा
बन्नासा

महिरावण
मही
यमुना

सरऊ
सरयू
सरस्वती

सरस्सती
सिन्धु

४१ तडाग-सरांसि

इसितलाग	कामियसर
इसीतलाग	भूततडाग
ऋषितडाग	भूयतलाग

४२ उद्यानानि

रेवय
सभूमिभाग
सुभूमिभाग

४३ आपणाः

कुत्तिय
कुत्रिकापण

४४ उत्सवाः

आवाह	तडागमह	पर्वतमह
इन्द्रमह	थूभमह	विवाह
इंदमह	नदीमह	शक्रमह

४५ प्रतिमाः

जीवन्तस्वामि-
प्रतिमा

४६ नाणकानि (सिक्काः)

काकिणी
केतर
केवडिक

केवडिय
पेलअ
दीनार

द्रम
नेलक
साभरक

४७ यन्त्राणि

आवर्त्तनपीठिका
कोल्हुक
चक्र

चचुद्धारक
वर्त्तनपीठिका

४८ भेर्यः

अश्विवोपशमनी	कौमुदिकी
अश्विवोवसमणी	दुम्भुतिया
कोमुद्द्या	दुर्भुतिका

सङ्गामिकी
संगामिया

४९ शिल्पानि

तन्नुवाय
तुण्णाक

५० प्रकरणानि

गिरिजन्न
गिरियज्ञ

५१ भाषाः

अर्धमागधी

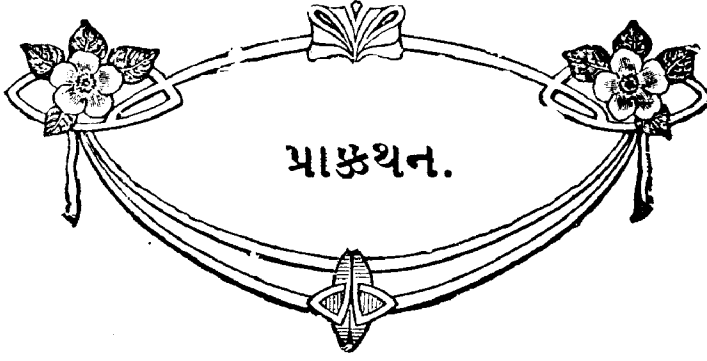
५२ लिपयः

पुष्करसारी

५३ विषाणि

सहसाणुवादि

सहस्रानुपातिन्

‘બૃહત્કલ્પસૂત્ર’ એ જૈન સાધુ-સાધ્વીઓના આચારવિષયક વિધિ-નિષેધો અને ઉત્સર્ગ-અપવાદોનું નિરૂપણ કરતો એક મહાકાવ્ય આધારભૂત ગ્રંથ છે.

એનો વિષય જ એવો છે કે એમાં અનેક સમકાલીન તેમ જ ભૂતકાલીન ઐતિહાસિક ઘટનાઓ, ભારતવર્ષના વિવિધ પ્રદેશોનાં સીધાં કે આડકતરાં વર્ણનો, સાધુ-સાધ્વીઓના નિત્યજીવન સાથે સંબંધ ધરાવતી અનેક વસ્તુઓના વિસ્તૃત ઉલ્લેખો, તત્કાલીન ધાર્મિક, સામાજિક સંસ્થાઓ અને ઉત્સવો, અર્ધ-ઐતિહાસિક લોકકથાઓ તથા બીજી પણ વિવિધ પ્રકારની વિપ્રકીર્ણ માહિતીઓનો યથાપ્રસંગ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રાચીન આધારભૂત ગ્રંથમાંથી મળતી કેટલીક સામગ્રી પુરાવિદ્, ઇતિહાસકાર તેમ જ સમાજશાસ્ત્રીને માટે ઘણી મહત્વની હોઈ એ સર્વને વિષયવાર વ્યવસ્થિત કરી અમે મૂળ ગ્રંથના તેરમા પરિશિષ્ટરૂપે આપી છે. એ ઉપયોગી અંશને વિદ્વાનોની સરળતા ખાતર જુદી પુસ્તિકારૂપમાં પણ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

હવે આપણે પ્રસ્તુત પુસ્તિકામાંનાં થોડાંક ઉદાહરણો જોઈએ તો—

(૧) પાદલિપ્તાચાર્યે રાજની બહેનના જેવી યંત્રપ્રતિમા બનાવી હતી, જે જોઈને રાજ પોતે પણ બ્રાન્તિમાં પડી ગયો હતો (પૃ. ૧૨). પ્રાચીન ભારતમાં અનેક પ્રકારનાં યંત્રવિધાનો થતાં, એમ બીજાં સાધનો ઉપરથી પણ આપણને જાણવા મળે છે.

(૨) નગરના કિલ્લાઓ અનેક પ્રકારના હોય છે. જેમ કે દ્વારિકામાં છે તેવો પાષાણુમય, આનંદપુરમાં છે તેવો ઇંટોનો, સુમનોમુખનગરમાં છે તેવો માટીનો. આ ઉપરાંત કેટલાંક નગરોને લાકડાના પ્રકાર હોય છે. કેટલાંક ગામોની આજુબાજુ કાંટાની વાડ પણ પ્રકારની ગરજ સારે છે. (પૃ. ૨૦-૨૧)

(૩) લાટ જેવા કેટલાક દેશોમાં વરસાદના પાણીથી અનાજ નીપજે છે, સિન્ધમાં નદીના પાણીથી, દ્રવિડ દેશમાં તળાવના પાણીથી તથા ઉત્તરાપથમાં કૂવાના પાણીથી ધાન્ય થાય છે. બનાસ નદીના અતિપૂરથી જ્યારે ખેતરો રચી જાય છે ત્યારે

તેમાં ધાન્ય વવાય છે. ડિ'લરેલક પ્રદેશમાં પશુ મહિરાવણુ નદીમાં પૂર આન્યા પછી એમ જ કરવામાં આવે છે. (પૃ. ૨૦).

(૪) પશ્ચિમ દિશામાં રહેનારા મ્લેચ્છો ક્ષુસને તથા પાંડ્યો-પાંડુમથુરાના રહેવાસીઓ સકતુને જાણતા નથી, કારણ કે એ વસ્તુઓ તેમને અપરિચિત છે. (પૃ. ૨૭).

(૫) તોસલિ દેશમાં ઋષિતડાગ નામના સરોવર આગળ દરવર્ષે અષ્ટાદિકા-મહોત્સવ થાય છે તથા કુંડલમેઠ નામના વાનમંતરની યાત્રામાં ભરુચ આજીઆજીના લોકો ઉજાણી કરે છે. પ્રભાસમાં તથા અર્બુદ તીર્થમાં યાત્રામાં લોકો ઉજાણી કરે છે. પ્રાચીનવાહી સરસ્વતીનો પ્રવાહ છે ત્યાં આગળ જઈને આનંદપુરના લોકો શરદઋતુમાં ઉજાણી કરે છે. (પૃ. ૩૪-૩૫).

(૬) 'કુત્રિકાપણુ' એટલે સ્વર્ગ-મર્ત્ય-પાતાલ ત્રણે લોકમાં મળતી સર્વ વસ્તુઓ જેમાં વેચાતી હોય એવી દુકાન (સરખાવો અત્યારના Departmental stores). એમાં પ્રત્યેક વસ્તુનું મૂલ્ય તે ખરીદનારના સામાજિક દરજ્જા પ્રમાણે હોય છે. દાખલા તરીકે કુત્રિકાપણુમાંની કોઈ ચીજનું મૂલ્ય સામાન્ય માણસ માટે પાંચ રૂપિયા હોય, તો શાહુકારો માટે અને સાર્થવાહો જેવા મધ્યમ વર્ગના પુરુષો માટે હજાર રૂપિયા હોય અને ચક્રવર્તી માંડલિક આદિ ઉત્તમ દરજ્જાના પુરુષો માટે એક લાખ રૂપિયા હોય. પ્રાચીન કાળમાં ઉજ્જયિની તથા રાજગૃહમાં આવાં કુત્રિકાપણો હતાં. (પૃ. ૩૫-૩૬-૩૭).

(૭) મહારાષ્ટ્ર દેશમાં દાડ્ડની દુકાન ઉપર નિશાની તરીકે ધજા બાંધવામાં આવતી. (પૃ. ૩૭).

(૮) દક્ષિણપથમાં કાકિણી એ ત્રાંબાનાણું છે. લિલ્લિમાલમાં દ્રમ્મ એ રૂપાનાણું છે. પૂર્વ દેશમાં દીનાર એ સોનાનાણું છે.

(૯) સૌરાષ્ટ્રની દક્ષિણે સમુદ્રમાં આવેલ 'દ્વીપ'(દીવ બંદર)ના બે રૂપિયા ઉત્તરાપથના એક રૂપિયા બરાબર થાય છે. અને ઉત્તરાપથના બે રૂપિયા બરાબર પાટલિપુત્રનો એક રૂપિયો થાય છે. દક્ષિણપથના બે રૂપિયા દ્રવિડ દેશમાં આવેલા કાંચી નગરના એક રૂપિયા-નેલક બરાબર થાય છે, ન્યારે કાંચીના બે રૂપિયા પાટલિપુત્રના એક રૂપિયા બરાબર થાય છે. (પૃ. ૩૮).

આ વિશાળ ગ્રંથમાંના ઉલ્લેખો પૈકીનાં આ થોડાંક ઉદાહરણો માત્ર વાનગીરૂપે જ જણાવ્યાં છે. પ્રસ્તુત પુસ્તિકામાં વિષયવાર ગોઠવેલા ઉલ્લેખમાંથી અભ્યાસી વાચક ચોતાની વિશિષ્ટ દૃષ્ટિએ જોઈતી વસ્તુ શોધી લે એવી અમારી વિનંતી છે.

મુનિ પુણ્યવિજય.

त्रयोदशं परिशिष्टम्

बृहत्कल्पसूत्र-तन्निर्युक्ति-भाष्य-टीकादिगताः पुरातत्त्वविदा-
मुपयोगिनो विभागशो विविधा उल्लेखाः ।

[१ वृत्तिकृतोर्मङ्गलादि]

(१) श्रीमलयगिरिस्रिकृतं मङ्गलमुपोद्घातग्रन्थश्च

प्रकटीकृतनिःश्रेयसपदहेतुस्थविरकल्प-जिनकल्पम् ।

नम्राशेषनरा-ऽमरकल्पितफलकल्पतरुकल्पम् ॥ १ ॥

नखा श्रीवीरजिनं, गुरुपदकमलानि बोधविपुलानि । कल्पाध्ययनं विवृणोमि लेशतो गुरुनियोगेन ॥ २ ॥
भाष्यं क्व चाऽतिगम्भीरं?, क्व चाऽहं जडशेखरः? । तदत्र जानते पूज्या, ये मामेवं नियुञ्जते ॥ ३ ॥
अद्भुतगुणरत्ननिधौ, कल्पे साहायकं महातेजाः । दीप इव तमसि कुरुते, जयति यतीशः स चूर्णिकृत ॥ ४ ॥

विभागः १ पत्रम् १

अथ कः सूत्रमकार्षीत्? को वा निर्युक्तिम्? को वा भाष्यम्? इति, उच्यते—इह पूर्वेषु यद् नवमं
प्रत्याख्यानात्मकं पूर्वं तस्य यत् तृतीयमाचाराख्यं वस्तु तस्मिन् विंशतितमे प्राभृते मूलगुणेषूत्तर-
गुणेषु चापराधेषु दशविधमालोचनादिकं प्रायश्चित्तमुपवर्णितम्, कालक्रमेण च दुःषमानुभावतो धृति-बल-
वीर्य-बुद्ध्या-ऽऽयुःप्रभृतिषु परिहीयमानेषु पूर्वाणि दुरवगाहानि जातानि, ततो 'मा भूत् प्रायश्चित्तव्यवच्छेदः'
इति साधूनामनुग्रहाय चतुर्दशपूर्वधरेण भगवता भद्रबाहुस्वामिना कल्पसूत्रं व्यवहारसूत्रं
घ्राकारि, उभयोरपि च सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिः । इमे अपि च कल्प-व्यवहारसूत्रे सनिर्युक्तिके
अल्पग्रन्थतया महार्थत्वेन च दुःषमानुभावतो हीयमानमेधा-ऽऽयुरादिगुणानामिदानीन्तनजन्तूनामल्पशक्तानां
दुर्महे दुरवधारे जाते, ततः सुखग्रहण-धारणाय भाष्यकारो भाष्यं कृतवान्, तच्च सूत्रस्पर्शिक-
निर्युक्त्यनुगतमिति सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिर्भाष्यं चैको ग्रन्थो जातः ।

विभागः १ पत्रम् २

(२) श्रीक्षेमकीर्तिस्रिकृतं मङ्गलमुपोद्घातग्रन्थश्च

नतमधवमौलिमण्डलमणिमुकुटमयूखधौतपदकमलम् ।

सर्वज्ञममृतवाचं, श्रीवीरं नौमि जिनराजम् ॥ १ ॥

चरमचतुर्दशपूर्वां, कृतपूर्वां कल्पनामकाध्ययनम् । सुविहितहितैकरसिको, जयति श्रीभद्रबाहुगुरुः ॥ २ ॥
कल्पेऽनल्पमनर्थं, प्रतिपदमर्पयति योऽर्थनिकुरुन्वम् । श्रीसङ्घदासगणये, चिन्तामणये नमस्तस्मै ॥ ३ ॥
शिवपदपुरपथकल्पं, कल्पं विषममपि दुःषमारात्रौ । सुगमीकरोति यच्चूर्णिकीपिका स जयति यतीन्द्रः ॥ ४ ॥
आगमदुर्गमपदसंशयादितापो विलीयते विदुषाम् । यद्वचनचन्दनरसैर्मलयगिरिः स जयति यथार्थः ॥ ५ ॥
श्रुतलोचनसुपनीय, व्यपनीय ममापि जडिमजन्मान्ध्यम् । यैरदाशिं शिवमार्गः, स्वगुरुनपि तानहं वन्दे ॥ ६ ॥

ऋजुपदपद्धतिरचनां, बालविरःशेखरोऽप्यहं कुर्वे । यस्याः प्रसादवशतः, श्रुतदेवी साऽस्तु मे वरदा ॥ ७ ॥

श्रीमलयगिरिप्रभवो, यां कर्तुमुपाक्रमन्त मतिमन्तः ।

सा कल्पशास्त्रटीका, मयाऽनुसन्धीयतेऽल्पधिया ॥ ८ ॥

इह श्रीमदावश्यकादिसिद्धान्तप्रतिबद्धनिर्युक्तिशास्त्रसंसूत्रणसूत्रधारः परोपकारकरणैकदीक्षादीक्षितः सुगृहीतनामधेयः श्रीभद्रबाहुस्वामी सकर्णकर्णेपुटपीयमानपीयूषायमाणललितपदकलितपेशलालापकं साधु-साध्वी-गतकल्प्या-ऽकल्प्यपदार्थसार्थविधि-प्रतिषेधप्ररूपकं यथायोगमुत्सर्गा-ऽपवादपदपदवीसूत्रकवचनरचनागर्भं परस्पर-मनुस्यूताभिसम्बन्धबन्धुरपूर्वापरसूत्रसन्दर्भं प्रत्याख्यानाख्यनवमपूर्वान्तर्गताऽऽचारनामकृतृतीयवस्तुरहस्य-निष्यन्दकल्पं कल्पनामधेयमध्ययनं निर्युक्तियुक्तं निर्युद्धवान् । अस्य च स्वल्पग्रन्थमहार्थतया प्रति समयमपसर्पदवसर्पिणीपरिणतिपरिहीयमानमति-मेधा-धारणादिगुणग्रामाणामैदंयुगीनसाधूनां दुरवबोधतया च सकलत्रिलोकीसुभगङ्करणक्षमाश्रमणनामधेयाभिधेयैः श्रीसङ्घदासगणिपूज्यैः प्रतिपदप्रकटितसर्वज्ञाज्ञाविराध-नासमुद्भूतप्रभूतप्रत्यपायजालं निपुणचरण-करणपरिपालनोपायगोचरविचारवाचालं सर्वथादूषणकरणेनाप्यदृष्यं भाष्यं विरचयाञ्चके । इदमप्यतिगम्भीरतया मन्दमेधसां दुरवगममवगम्य यद्यप्यनुपकृतपरोपकृतिकृता चूर्णिकृता चूर्णिनासूत्रिता तथापि सा निबिडजडिमज्जबालजालजटालानामस्माद्दशां जन्तूनां न तथाविधमव-बोधनिबन्धनमुपजायत इति परिभाव्य शब्दानुशासनादिविश्वविद्यामयज्योतिःपुञ्जपरमाणुघटितमूर्त्तिभिः श्रीमलयगिरिमुनीन्द्रर्षिपादैर्विवरणकरणमुपचक्रमे । तदपि कुतोऽपि हेतोरिदानीं परिपूर्णं नावलोक्त्यत इति परिभाव्य मन्दमतिमौलिमणिनाऽपि मया गुरुपदेशं निश्रीकृत्य श्रीमलयगिरिविरचितविवरणादूर्द्धं विवरीतुमारभ्यते ।

विभागः १ पत्रम् १७७-७८

[२ वृत्तिप्रान्तगता वृत्तिकृतः श्रीक्षेमकीर्त्तः प्रशस्तिः]

सौवर्णां विविधार्थरत्नकलिता एते षड्दशकाः,

श्रीकल्पेऽर्थनिधौ मताः सुकलशा दौर्गस्यदुःखापहे ।

दृष्ट्वा चूर्णिसुवीजकाक्षरततिं कुश्याऽथ गुर्वाज्ञया,

खानं खानममी मया स्व-परयोरर्थे स्फुटार्थाकृताः ॥ १ ॥

श्रीकल्पसूत्रममृतं विबुधोपयोगयोग्यं जरा-मरणदाहणदुःखहारि ।

येनोद्धृतं मतिमथा मथिताच्छ्रुताब्धेः, श्रीभद्रबाहुगुरवे प्रणतोऽस्मि तस्मै ॥ २ ॥

येनेवं कल्पसूत्रं कमलमुकुलवत् कोमलं मञ्जुलाभि-

गोभिर्दोषापहाभिः स्फुटविषयविभागस्य सन्दर्शिकाभिः ।

उत्फुल्लोद्देशपत्रं सुरसपरिमलोद्धारसारं वितेने,

तं निःसम्बन्धबन्धुं नुत मुनिमधुपाः ! भास्करं भाष्यकारम् ॥ ३ ॥

श्रीकल्पाध्ययनेऽस्मिन्नतिगम्भीरार्थं भाष्यपरिकलिते ।

विषमपदविवरणकृते, श्रीचूर्णिकृते नमः कृतिने ॥ ४ ॥

श्रुतदेवताप्रसादादिदमध्ययनं विवृण्वता कुशलम् । यद्यवापि मया तेन, प्राप्नुयां बोधिमहममलाम् ॥ ५ ॥

गम-नयगभीरनीरथित्रोत्सर्गा-ऽपवादवादोर्भिः । युक्तिशतरत्नरम्यो, जैनागमजलनिधिर्जयति ॥ ६ ॥

श्रीजैनशासननभस्तलतिमरदिमः, श्रीसञ्चान्द्रकुलपद्मविकाशकारी ।

स्वज्योतिरात्रतदिगम्बरडम्बरोऽभूत्, श्रीमान् धनेश्वरगुरुः प्रथितः पृथिव्याम् ॥ ७ ॥

श्रीमच्चैत्रपुरैकमण्डनमहावीरप्रतिष्ठाकृतस्तस्माच्चैत्रपुरप्रबोधतरणेः श्रीचैत्रगच्छोऽजनि ।

तत्र श्रीभुवनेन्द्रसूरिसुगुरुर्भूषणं भासुरज्योतिःसद्गुणरत्नरोहणगिरिः कालक्रमेणाभवत् ॥ ८ ॥

तत्पादाम्बुजमण्डनं समभवत् पक्षद्वयीशुद्धिमान्, नीर-क्षीरसदृक्षदूषण-गुणत्याग-ग्रहैकत्रतः ।

कालुष्यं च जडोद्भवं परिहरन् दूरेण सन्मानसस्थायी राजमरालवद् गणिवरः श्रीदेवभद्रप्रभुः ॥ ९ ॥

शास्याः शिष्यास्त्रयस्तत्पदसरसिरुहोत्सङ्गशृङ्गारसृजा,

विध्वस्तानङ्गसङ्गा सुविहितविहितोत्तुङ्गरङ्गा बभूवुः ।

तत्रायः सच्चरित्रानुमतिकृतमतिः श्रीजगच्चन्द्रसूरिः,

श्रीमद्देवेन्द्रसूरिः सरलतरलसच्चित्तवृत्तिर्द्वितीयः ॥ १० ॥

तृतीयशिष्याः श्रुतवारिवार्धयः, परीषहाक्षोभ्यमनःसमाधयः ।

जयन्ति पूज्या विजयेन्दुसूरयः, परोपकारादिगुणौघभूरयः ॥ ११ ॥

प्रौढं मन्मथपार्थिवं त्रिजगतीजैत्रं विजिलैयुषां, येषां जैनपुरे परेण महसा प्रक्रान्तकान्तोत्सवे ।

स्थैर्यं मेरुरगधतां च जलधिः सर्वसहलं मही, सोमः सौम्यमहर्षतिः किल महत्तेजोऽकृतं प्राभृतम् ॥ १२ ॥

वापं वापं प्रवचनवचोबीजराजीं विनेयक्षेत्रवाते सुपरिमलिते शब्दशास्त्रादिसारैः ।

यैः क्षेत्रज्ञैः शुचिगुरुजनाप्रायवाक्सारणीभिः, सिक्त्वा तेने सुजनहृदयानन्दि सज्ज्ञानसस्यम् ॥ १३ ॥

यैरप्रमत्तैः शुभमन्त्रजापैर्वेतालमाधाय कलिं खवश्यम् ।

अतुल्यकल्याणमयोत्तमार्थसत्पूरुषः सत्त्वधनैरसाधि ॥ १४ ॥

किं बहुना ?—

ज्योत्स्नामञ्जुलया यया धवलितं विश्वम्भरामण्डलं,

या निःशेषविशेषविज्ञजनताचेतश्चमत्कारिणी ।

तस्याः श्रीविजयेन्दुसूरिसुगुरोर्निष्कृत्रिमाया गुण-

श्रेणेः स्याद् यदि वास्तवस्तवकृतौ विज्ञः स वाचांपतिः ॥ १५ ॥

तत्पाणिपङ्कजरजःपरिपूतशीर्षाः, शिष्यास्त्रयो दधति सम्प्रति गच्छभारम् ।

श्रीवज्रसेन इति सह्रुरादिमोऽत्र, श्रीपद्मचन्द्रसुगुरुस्तु ततो द्वितीयः ॥ १६ ॥

तार्तीयीकस्तेषां, विनेयपरमाणुरनगुशास्त्रेऽस्मिन् । श्रीक्षेमकीर्तिसूरिर्विनिर्ममे विवृतिमल्पमतिः ॥ १७ ॥

श्रीविक्रमतः क्रामति, नयनाग्निगुणेन्दुपरिमिते १३३२ वर्षे । ज्येष्ठश्वेतदशम्यां, समर्थितैषा च हस्ताके ॥ १८ ॥

प्रथमादर्शे लिखिता, नयप्रभप्रभृतिभिर्यतिभिरेषा । गुस्तरगुरुभक्तिभरोद्ब्रह्नादिव नम्रितशिरोभिः ॥ १९ ॥

इह च—सूत्रादर्शेषु यतो, भूयस्यो वाचना विलोक्यन्ते ।

विषमाश्च भाष्यगाथाः, प्रायः स्वल्पाश्च चूर्णगिरः ॥ २० ॥

ततः—सूत्रे वा भाष्ये वा, यन्मतिमोहान्मयाऽन्यथा किमपि ।

लिखितं वा विवृतं वा, तन्मिथ्या दुष्कृतं भूयान् ॥ २१ ॥

विभागः ६ पत्रम् १७१०-१२

[३ जैनशासनम्]

जं इच्छसि अप्पणतो, जं च ण इच्छसि अप्पणतो ।

तं इच्छ परस्स वि या, एत्तियगं जिणसासणयं ॥ ४५८४ ॥

विभागः ४ पत्रम् १२३७

[४ जैनचैत्य-धर्मचक्र-स्तूपादि]

(१) साधर्मिक-मङ्गल-शाश्वत-भक्तिचैत्यानि

साहम्मियाण अट्टा, चउव्विहे लिंगओ जह कुडुंवी ।

मंगल-सासय-भत्तीइ जं कयं तत्थ आदेसो ॥ १७७४ ॥

चैत्यानि चतुर्विधानि, तथा—साधर्मिकचैत्यानि मङ्गलचैत्यानि शाश्वतचैत्यानि भक्ति-
चैत्यानि चेति । तत्र साधर्मिकानामर्थाय यत् कृतं तत् साधर्मिकचैत्यम् । साधर्मिकश्चात्र द्विधा—लिङ्गतः
प्रवचनतश्च । तत्रेह लिङ्गतो गृह्यते । स च यथा कुटुम्बी, कुटुम्बी नाम—प्रभूतपरिचारकलोकरिवृतो रजोहरण-
मुखपोतिकादिलिङ्गधारी वारत्तकप्रतिच्छन्दः । तथा मथुरापुर्यां गृहेषु कृतेषु मङ्गलनिमित्तं यद् निवेद्यते
तद् मङ्गलचैत्यम् । सुरलोकादौ नित्यस्थायि शाश्वतचैत्यम् । यत्तु भक्त्या मनुष्यैः पूजा-वन्दनाद्यर्थं कृतं
कारितमित्यर्थः तद् भक्तिचैत्यम् । 'तेन च' भक्तिचैत्येन 'आदेशः' अधिकारः, अनुयानादिमहोत्सवस्य
तत्रैव सम्भवादिति । एषा निर्युक्तिगाथा ॥ १७७४ ॥ अथैनामेव विभावयिषुः साधर्मिकचैत्यं तावदाह—

वारत्तगस्स पुत्तो, पडिमं कासी य चेइयहरम्मि ।

तत्थ य थली अहेसी, साहम्मियचेइयं तं तु ॥ १७७५ ॥

इहऽऽवश्यके योगसङ्गहेषु "वारत्तपुरे अभयसेण वारत्ते" (नि० गा० १३०३ पत्र
७०९) इत्यत्र प्रदेशे प्रतिपादितचरितो यो वारत्तक इति नाम्ना महर्षिः, तस्य पुत्रः स्वपितरि भक्तिभरा-
पूरिततया चैत्यगृहं कारयित्वा तत्र रजोहरण-मुखवह्निका-प्रतिग्रहधारिणीं पितुः प्रतिमामस्थापयत् । तत्र च
'स्थली' सत्रशाला तेन प्रवर्तिता आसीत्, तदेतत् साधर्मिकचैत्यम् । अस्य च साधर्मिकचैत्यस्यार्थाय
कृतमस्माकं कल्पते ॥ १७७५ ॥ अथ मङ्गलचैत्यमाह—

अरहंत पइड्ढाप, महुरानयरीए मंगलाइं तु ।

गेहेसु चच्चरेसु य, छन्नउईगामअद्धेसु ॥ १७७६ ॥

मथुरानगर्यां गृहे कृते मङ्गलनिमित्तमुत्तरङ्गेषु प्रथममर्हत्प्रतिमाः प्रतिष्ठाप्यन्ते, अन्यथा तद् गृहं
पतति, तानि मङ्गलचैत्यानि । तानि च तस्यां नगर्यां गेहेषु चत्वरेषु च भवन्ति । न केवलं तस्यामेव किन्तु
तत्पुरीप्रतिबद्धा ये षण्णवतिसङ्ख्याका ग्रामार्द्धास्तेष्वपि भवन्ति । इहोत्तरापथानां ग्रामस्य ग्रामार्द्ध इति संज्ञा ।
आह च चूर्णिकृत—गामद्धेसु ति देसभणिती, छन्नउईगामेसु ति भणियं होइ, उत्तरावहाणं एसा भणिइ
ति ॥ १७७६ ॥ शाश्वतचैत्य-भक्तिचैत्यानि दर्शयति—

निइयाइं सुरलोए, भत्तिकयाइं तु भरहमाईहिं ।

निस्सा-ऽनिस्सकयाइं, जहिं आपसो चयसु निस्सं ॥ १७७७ ॥

'नित्यानि' शाश्वतचैत्यानि 'सुरलोके' भवनपति-व्यन्तर-ज्योतिष्क-वैमानिकदेवानां भवन-नगर-विमानेषु,
उपलक्षणत्वाद् मेरुशिखर-वैताल्यादिकूट-नन्दीश्वर-रुचकवरादिष्वपि भवन्तीति । तथा भक्त्या
भरतादिभिर्यानि कारितानि अन्तर्भूतण्यर्थत्वाद् भक्तिकृतानि । अत्र च 'जहिं आपसो' ति येन भक्तिचैत्येन
'आदेशः' प्रकृतम् तद् द्विधा—निश्राकृतमनिश्राकृतं च । निश्राकृतं नाम-गच्छप्रतिबद्धम्, अनिश्राकृतं-
तद्विपरीतम् सङ्घसाधारणमित्यर्थः । "चयसु निस्सं" ति यद् निश्राकृतं तत् 'त्यज' परिहर । अनिश्राकृतं तु
कल्पते ॥ १७७७ ॥

विभागः २ पत्रम् ५२३-२४

(२) धर्मचक्रम्

चक्रे धूमाइता इतरे ॥ ५८२४ ॥

ये पुनरुत्तरापथे धर्मचक्रं मथुरायां देवनिर्मितस्तूप आदिशब्दात् कोशलयां जीवन्त-
स्वामिप्रतिमा तीर्थकृतां वा जन्मादिभूमय एवमादिदर्शनार्थं द्रवन्तो निष्कारणिकाः ॥ ५८२४ ॥

विभागः ५ पत्रम् १५३६

(३) स्तूपः

धूममह सङ्घि-समणी० ॥ ६२७५ ॥

महुरानयरीए धूमो देवनिमित्तो ।

विभागः ६ पत्रम् १६५६

(४) जीवन्तस्वामिप्रतिमाः

चैत्यानि 'पूर्वाणि वा' चिरन्तनानि जीवन्तस्वामिप्रतिमादीनि 'अभिनवानि वा' तत्कालकृतानि, 'एतानि ममादृष्टपूर्वाणि' इति बुद्ध्या तेषां वन्दनाय गच्छति ॥ २७५३ ॥ विभागः ३ पत्रम् ७७६

जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थमुज्जयिन्यामार्यसुहस्तिन आगमनम् । तत्र च रथयात्रायां राजाङ्गणप्रदेशे रथपुरतः स्थितानार्यसुहस्तिगुरुन् दृष्ट्वा नृपतेर्जातिस्मरणम् । विभागः ३ पत्रम् ९१८

कोशलायां जीवन्तस्वामिप्रतिमा विभागः ५ पत्रम् १५३६

[५ जैनस्थविराचार्या राजानश्च]

(१) श्रेणिकराजः

दिवखा य सालिभदे, उवकरणं सयसहस्सेहिं ॥ ४२१९ ॥

तथा राजगृहे श्रेणिके राज्यमनुशासति शालिभद्रस्य सुप्रसिद्धचरितस्य दीक्षायां शतसहस्राभ्याम् 'उपकरणं' रजोहरण-प्रतिग्रहलक्षणमानीतम् । अतो ज्ञायते यथा राजगृहे कुत्रिकापण आसीदिति पुरातनगाथासमासार्थः ॥ ४२१९ ॥ विभागः ४ पत्रम् ११४५

(२) चण्डप्रद्योतराजः

पज्जोए णरसीहे, णव उज्जेगीए कुत्तिया आसी ॥ ४२२० ॥

× × × चण्डप्रद्योतनाग्नि नरसिंहे अवन्तिजनपदाधिपत्यमनुभवति नव कुत्रिकापणाः उज्जयिन्यामासीन् । विभागः ४ पत्रम् ११४५

(३) मौर्यपदव्युत्पत्तिश्चन्द्रगुप्तश्चाणक्यश्च

मुरियादी आणाए, अणवत्थ परंपराए थिरिकरणं ।
मिच्छत्ते संकादी, पसज्जणा जाव चरिमपदं ॥ २४८७ ॥

अपराधपदे वर्तमानस्तीर्थकृतामाज्ञाभङ्गं करोति तत्र चतुर्गुरु । अत्र च मौर्यैः—मयूरपोषकवंशोद्भवैः आदिशब्दादपरैश्चाज्ञासौरै राजभिर्दृष्टान्तः । × × × तथा चात्र पूर्वोद्दिष्टं मौर्यदृष्टान्तमाह—

भत्तमदाणमडंते, आणट्टवणं व छेत्तु वंसवती ।
गविसण पत्त दरिसए, पुरिसवइ सवालडहणं च ॥ २४८९ ॥

पाडलिपुत्ते नयरे चंदगुत्तो राया । सो य मोरपोसगपुत्तो ति जे खत्तिया अभिजाणंति ते तस्स आणं परिभवंति । चाणकस्स चिंता जाया—आणाहीणो केरिसो राया ? तम्हा जहा एयस्स आणा तिकखा भवइ तहा करेमि ति । तस्स य चाणकस्स कम्पडियते भिक्खं अडंतस्स एगम्मि गामे भत्तं न लद्धं । तत्थ य गामे बहू अंबा वंसा य अत्थि । तओ तस्स गामस्स पडिनिविट्टेणं आणाठवणानिमित्तं इमेरिसो लेहो पेसिओ—आप्पान् छित्त्वा वंशानां वृत्तिः शीघ्रं कार्येति । तेहि अ गामेअगेहिं 'दुल्लिहियं' ति काउं वंसे छेत्तुं अंबाण वई कया । गवेसावियं चाणक्रेण—किं कर्यं ? ति । तओ तत्थागंतूण उवालद्धा ते गामेयगा—एते वंसगा रोहगादिसु उवउवज्जंति, कीस भे छिन्न ? ति । दंसियं लेहचीरियं—अन्नं संदिट्ठं अन्नं चैव करेह ति । तओ पुरिसेहिं अधोसिरेहिं वई काउं सो गामो सव्वो दड्ढो ॥

अथ गाथाक्षरगमनिका—चाणक्यस्य भिक्षामटतः कापि ग्रामे भक्तस्य 'अदानं' भिक्षा न लब्धेत्यर्थः । तत आज्ञास्थापनानिमित्तमयं लेखः प्रेषितः—“अंब छेत्तु वंसवइ” ति आप्पान् छित्त्वा वंशानां वृत्तिः

कर्त्तव्या । ततो गवेषणे कृते प्रामेण च पत्रे दर्शिते 'अन्यदादिष्टं मया अन्यदेव च भवद्भिः कृतम्' इत्युपालभ्य ते पुरुषैर्वृत्तिं कारयित्वा सबाल-वृद्धस्य ग्रामस्य दहनं कृतम् ॥ २४८९ ॥ विभागः ३ पत्रम् ७०४-५

(४) मौर्यचन्द्रगुप्त-विन्दुसारा-ऽशोक-कुणाल-सम्प्रतयः

पाडलऽसोग कुणाले, उज्जेणी लेहलिहण सयमेव ।
अहिय सवत्ती मत्ताहिण्ण सयमेव वायणया ॥ २९२ ॥
मुरियाण अण्णडिहया, आणा सयमंजणं निवे णाणं ।
गायग सुयस्स जम्मं, गंधव्वाऽऽउट्टणा कोइ ॥ २९३ ॥
चंदगुत्तपपुत्तो य, विंदुसारस्स नत्तुओ ।
असोगसिरिणो पुत्तो, अंधो जायइ कागिणिं ॥ २९४ ॥

पाडलिपुत्ते नयरे चंदगुत्तपुत्तस्स विंदुसारस्स पुत्तो असोगो नाम राया । तस्स असोगस्स पुत्तो कुणालो उज्जेणीए । सा से कुमारभुत्तीए दिन्ना । सो खुड्डलो । अन्नया तस्स रत्तो निवेइयं, जहा—कुमारो सायरेगट्टवासो जाओ । तओ रत्ता सयमेव लेहो लिहिओ, जहा—अधीयतां कुमारः । कुमारस्स मायसवत्तीए रत्तो पासे ठियाए भणियं—आणेह, पासामि लेहं । रत्ता पणामिओ । ताहे तीए रत्तो अन्नचित्तणओ सलागाप्रान्तेन निष्ठयूतेन तीमिला अकारस्योपरि अनुस्वारः कृतः । 'अन्धीयताम्' इति जायं । पडिअप्पिओ रत्तो लेहो । रत्ता वि पमत्तेण न चव पुणो अणुवाइओ । मुद्धिता उज्जेणिं पेसिओ । वाइओ । वाइगा पुच्छिया—किं लिहियं ? ति । पुच्छिया न कहिति । ताहे कुमारेण सयमेव वाइओ । चितियं च णेणं—**अम्हं मौरियवंसाणं अण्णडिहया आणा**, तो कहं अण्णो पिउणो आणं अइक्कमेमि ? । तत्तसिलागाए अच्छिणि अंजियाणि । ताहे रत्ता नायं । परितप्पित्ता **उज्जेणी** अन्नकुमारस्स दिन्ना । तस्स वि कुमारस्स अत्तो गामो दिन्ना । अन्नया तस्स **कुणालस्स** अंधयस्स पुत्तो जाओ । सो य **अंधकुणालो** गंधव्वे अईवकुसलो । अन्नया अन्नायचच्चाए गायंतो हिंडइ । तत्थ रत्तो निवेइयं, जहा—एरिसो तारिसो गंधव्विओ अंधलो । रत्ता भणियं—आणेह । आणिओ । जवणिअंतरिओ गायइ । ताहे अईव राया असोगो अक्खित्तो । ताहे भणइ—किं देमि ? । इत्थ **कुणालेण** गीयं—“चंदगुत्तपपुत्तो य” इत्यादिगाथा । ताहे रत्ता पुच्छियं—को एस नुमं ? । तेण कहियं—तुब्भं पुत्तो । जवणियं अवसारेउं कंठे घेत्तुं अंसुपाओ कओ । भणियं च णेण—किं कागिणीए वि नारिहसि जं कागिणिं जायसि ? । अमच्चेहिं भणियं—**रायपुत्ताणं रज्जं कागिणी** । रत्ता भणियं—किं काहिसि अंधणो रजेणं ? । **कुणालो** भणइ—मम पुत्तो अत्थि । कया जाओ ? । संपइ भूओ । आणीओ । संपइ ति से नामं कयं । रज्जं दिन्नं ॥

विभागः १ पत्रम् ८८-८९,

(५) सम्प्रतिराज आर्यमहागिरि-आर्यसुहस्तिनौ च

अनुयानं गच्छता चैत्यपूजा स्थिरीकृता भवति । राजा वा कश्चिदनुयानमहोत्सवकारकः सम्प्रति-
मरेन्द्रादिवत् तस्य निमन्त्रणं भवति ॥ विभागः २ पत्रम् ५२८

अथ “यत्र ज्ञान-दर्शन-चारित्र्याण्युत्सर्पन्ति तत्र विहर्तव्यम्” (गा० ३२७१) इति यदुक्तं तद्विषयम-
भिधित्सुः सम्प्रतिनृपतिदृष्टान्तमाह—

कोसंबाऽऽहारकते, अज्जसुहत्थीण दमग पव्वजा ।
अव्वत्तेणं सामाइएण रण्णो घरे जातो ॥ ३२७५ ॥

कौशाभ्यामाहारकृते आर्यसुहस्तिनामन्तिके द्रमकेण प्रव्रज्या गृहीता । स तेनाभ्यक्तेन सामाधिकेन
गृत्वा राज्ञो गृहे जात इत्यक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तच्चेदम्—

कोसंबीए नयरीए अज्जसुहत्थी समोसडा । तथा य अंचितकालो । साधुजणो य हिंडमाणो फव्वति ।
तत्थ एणेण दमएण ते दिट्ठा । ताहे सो भनं जायति । तेहिं भणियं—अम्हं आयरिया जाणंति । ताहे सो गतो

आयरियसगासं । आयरिया उवउत्ता । तेहिं णायं—एस पवयणउवग्गहे वट्टिहिति । ताहे भणिओ—जति पव्वयसि तो दिज्जे भत्तं । सो भणइ—पव्वयामि ति । ताहे पव्वाइतो, सामाइयं कारिओ । तेण अतिसमुद्धिं तओ कालगतो । तस्स अव्वत्तसामाइयस्स पभावेण कुणालकुमारस्स अंधस्स रण्णो पुत्तो जातो ॥ ३२७५ ॥

को कुणालो ? कहिं वा अंधो ? ति—पाडलिपुत्ते असोगसिरी राया । तस्स पुत्तो कुणालो । तस्स कुमारभुत्तीए उज्जेणी दिण्णा । सो य अट्टवरिसो । रण्णा लेहो विसज्जितो—शीघ्रमधीयतां कुमारः । असंवत्तिए लेहे रण्णो उट्टितस्स माइसवत्तीए कतं 'अन्धीयतां कुमारः' । सयमेव तत्तसलागाए अच्छीणि अंजियाणि । सुत्तं रण्णा । गामो से दिण्णो । गंधव्वकलासिक्खणं । पुत्तस्स रज्जथी आगतो पाडलिपुत्तं । असो-गसिरिणो जवणियंतरिओ गंधव्वं करेइ । आउट्टो राया भणइ—मग्गसु जं ते अभिरुइयं ति । तेण भणियं—

चंद्रगुत्तपुत्तो य, बिंदुसारस्स नत्तुओ ।

असोगसिरिणो पुत्तो, अंधो जायति काकर्णि ॥ ३२७६ ॥

चन्द्रगुत्तस्य राज्ञः प्रपौत्रो बिन्दुसारस्य नृपतेः 'नप्ता' पौत्रोऽशोकश्रियो नृपस्य पुत्रः कुणाल-नामा अन्धः 'काकर्णी' राज्यं याचते ॥ ३२७६ ॥

तओ राइणा भणितो—किं ते अंधस्स रज्जेणं ? । तेण भणियं—पुत्तस्स मे कज्जं ति । राइणा भणियं—कहिं ते पुत्तो ? ति । तेण आपित्ता दाइओ—इमो मे संपइ जाओ पुत्तो ति । तं चेव नामं कयं । तओ संवट्टिओ । दिन्नं रज्जं । तेण संपइराइणा उज्जेणिं आई काउं दक्खिणावहो सव्वो तत्थट्टिएणं ओअविओ । सव्वे पच्चंतरायाणो वसीकया । तओ सो विउलं रज्जसिरिं भुंजइ । किञ्च—

अज्जसुहत्थाऽऽगमणं, दट्ठुं सरणं च पुच्छणा कहणा ।

पावयणम्मि य भत्ती, तो जाता संपतीरण्णो ॥ ३२७७ ॥

जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थमुज्जयिन्यामार्थसुहस्तिन आगमनम् । तत्र च रथयात्रायां राजाङ्गण-प्रदेशे रथपुरतः स्थितानार्थसुहस्तिगुरून् दृष्ट्वा नृपतेर्जातिस्मरणम् । ततस्तत्र गत्वा गुरुपदकमलमभिवन्द्य पृच्छा कृता—भगवन् ! अत्र्यक्तस्य सामायिकस्य किं फलम् ? । सूरिराह—राज्यादिकम् । ततोऽसौ सम्भ्रान्तः प्रगृहीताञ्जलिरानन्दोदकपूरपूरितनयनयुगः प्राह—भगवन् ! एवमेवेदम्, परमहं भवद्विः कुत्रापि दृष्टपूर्वं न वा ? इति । ततः सूरय उपयुज्य कथयन्ति—महाराज ! दृष्टपूर्वं, त्वं पूर्वभवे मदीयः शिष्य आसीरित्यादि । ततोऽसौ परमं संवेगमापन्नस्तदन्तिके सम्यग्दर्शनमूलं पद्मानुव्रतमयं श्रावकधर्मं प्रपन्नवान् । ततश्चैवं प्रवचने सम्प्रतिराजस्य भक्तिः संजाता ॥ ३२७७ ॥ किञ्च—

जवमज्झ मुरियवंसे, दाणे वणि-विवणि दारसंलोए ।

तसजीवपडिक्कमओ, पभावओ समणसंघस्स ॥ ३२७८ ॥

यथा यवो मध्यभागे पृथुल आदावन्ते च हीनः एवं मौर्यवंशोऽपि । तथाहि—चन्द्रगुत्तस्तावद् बल-वाहनादिविभूत्या हीन आसीत्, ततो बिन्दुसारो बृहत्तरः, ततोऽप्यशोकश्रीर्वृहत्तमः, ततः सम्प्रतिः सर्वोत्कृष्टः, ततो भूयोऽपि तथैव हानिरवसातव्या, एवं यवमध्यकल्पः सम्प्रतिनृपतिरासीत् । तेन च राज्ञा 'दारसंलोके' चतुर्ध्वेपि नगरद्वारेषु दानं प्रवर्तितम् । 'वणि-विवणि' ति इह ये बृहत्तरा आपणास्ते पणथ इत्युच्यन्ते, ये तु दरिद्रापणास्ते विपणयः; यद्वा ये आपणस्थिता व्यवहरन्ति ते वणिजः, ये पुनरापणेन विनाऽप्यूर्ध्वस्थिता वाणिज्यं कुर्वन्ति ते विवणिजः । एतेषु तेन राज्ञा साधूनां कन्नादिकं दापितम् । स च राजा वक्ष्यमाणनीत्या त्रसगीवप्रतिक्रामकः प्रभावकश्च श्रमणसंघस्याऽऽसीत् ॥ ३२७८ ॥

अथ "दाणे वणि-विवणि दारसंलोए" इति भावयति—

ओदरियमओ दारेसु, चउसुं पि महाणसे स कारेति ।

णिंताऽऽणिंते भोयण, पुच्छा सेसे अभुत्ते य ॥ ३२७९ ॥

औदरिकः—द्रमकः पूर्वभवेऽहं भूत्वा मृतः सन् इहाऽऽयात् इत्यात्मीयं वृत्तन्तमनुस्मरन् नगरस्य चतुर्ध्वेपि

द्वारेषु स राजा सत्राकार-महानसानि कारयति । ततो दीना-ऽनाधादिपथिकलोको यस्तत्र निर्गच्छन् वा प्रविशन् वा भोक्तुमिच्छति स सर्वेऽपि भोजनं कार्यते । यत् तच्छेषमुद्धरति तद् महानसिकानामभवति । ततो राज्ञा ते महानसिकाः पृष्टाः—यद् युष्माकं दीनादिभ्यो ददतामवशिष्यते तेन यूयं किं कुरुथ ? । ते ब्रुवते—अस्माकं गृहे उपयुज्यते । नृपतिराह—यद् दीनादिभिरभुक्तं तद् भवद्भिः साधूनां दातव्यम् ॥ ३२७९ ॥ एतदेवाह—

साहूण देह एयं, अहं मे दाहामि तत्तियं मोहं ।

णेच्छंति घरे घेत्तुं, समणा मम रायपिंडो त्ति ॥ ३२८० ॥

साधूनामेतद् भक्त-पानं प्रयच्छत, अहं 'मे' भवतां तावन्मात्रं मूल्यं दास्यामि, यतो मम गृहे श्रमणा राजपिण्ड इति कृत्वा प्रहीतुं नेच्छन्ति ॥ ३२८० ॥

एमेव तेल्लि-गोलिय-पूविय-मोरंड-दुस्सिए चेव ।

जं देह तस्स मोहं, दलामि पुच्छा य महगिरिणो ॥ ३२८१ ॥

एवमेव तैलिकास्तैलम्, गोलिकाः—मथितविक्रायिकास्तक्रादिकम्, पौपिका अपूपादिकम्, मोरण्डकाः—तिलादिमोदकाः तद्विक्रायिकास्तिलादिमोदकान्, दौण्डिका वस्त्राणि च दापिताः । कथम् ? इत्याह—यत् तैल-तक्रादि यूयं साधूनां दत्त तस्य मूल्यमहं भवतां प्रयच्छामीति । ततश्चाऽऽहार-वस्त्रादौ किमीप्सिते लभ्यमाने श्रीमहागिरिरार्यसुहस्तिनं पृच्छति—आर्य ! प्रचुरमाहार-वस्त्रादिकं प्राप्यते ततो जानीष्व 'मा राज्ञा लोकः प्रवर्तितो भवेत्' ॥ ३२८१ ॥

अज्जसुहत्थि ममत्ते, अणुरायाधम्मतो जणो देती ।

संभोग वीसुकरणं, तक्खण आउट्टणे नियत्ती ॥ ३२८२ ॥

आर्यसुहस्ती जानानोऽप्यनेषणामात्मीयशिष्यममत्वेन भणति—क्षमाश्रमणाः ! 'अनुराजधर्मतः' राजधर्म-मनुवर्तमान एष जन एवं यथेप्सितमाहारादिकं प्रयच्छति । तत आर्यमहागिरिणा भणितम्—आर्य ! लमपीदृशो बहुश्रुतो भूत्वा यथेवमात्मीयशिष्यममत्वेनेत्थं ब्रवीषि, ततो मम तव चाद्य प्रभृति विष्वक् सम्भोगः—नैकत्र मण्डल्यां समुद्देशनादिव्यवहार इति; एवं सम्भोगस्य विष्वक्करणमभवत् । तत आर्यसुहस्ती चिन्तयति—'मया तावदेकमनेषणीयमाहारं जानताऽपि साधवो ग्राहिताः, स्वयमपि चानेषणीयं भुक्तम्, अपरं चेदानीमहमि-त्थमपलपामि, तदेतद् मम द्वितीयं बालस्य मन्दलमित्यापन्नम् ; अथवा नाद्यापि किमपि विनष्टम्, भूयोऽप्यहमेत-स्मादर्थात् प्रतिक्रमामि' इति विचिन्त्य तत्क्षणादेवाऽऽवर्तनमभवत् । ततो यथावदालोचनां दत्त्वा खापराधं सम्यक् क्षामयित्वा तस्या अकल्पप्रतिसेवनायास्तस्य निवृत्तिरभूत् । ततो भूयोऽपि तयोः साम्भोगिकत्वमभवत् ॥ ३२८२ ॥

अथ "त्रसजीवप्रतिक्रामकः" (गा० ३२७८) इत्यस्य भावार्थमाह—

सो रायाऽवंतिवती, समणाणं सावतो सुविहिताणं ।

पच्चंतियरायाणो, सव्वे सहाविया तेणं ॥ ३२८३ ॥

'सः' सम्प्रतिनामा राजा अवन्तीपतिः श्रमणानां 'श्रावकः' उपासकः पञ्चाणुव्रतधारी अभवदिति शेषः । ते च शाक्यादयोऽपि भवन्तीत्यत आह—'सुविहितानां' शोभनानुष्ठानानाम् । ततस्तेन राज्ञा ये केचित् प्रात्यन्तिकाः—प्रत्यन्तदेशाधिपतयो राजानस्ते सर्वेऽपि 'शब्दापिताः' आकारिताः ॥ ३२८३ ॥

ततः किं कृतम् ? इत्याह—

कहिओ य तेसि धम्मो, वित्थरतो गाहिता य सम्मत्तं ।

अप्पाहिता य बहुसो, समणाणं भद्दगा होह ॥ ३२८४ ॥

कथितश्च 'तेषां' प्रात्यन्तिकराजानां तेन विस्तरतो धर्मः । ग्राहिताश्च ते सम्यक्त्वम् । ततः स्वदेशं गता अपि ते बहुशस्तेन राज्ञा सन्दिष्टाः, यथा—श्रमणानां 'भद्रकाः' भक्तिमन्तो भवत ॥ ३२८४ ॥

अथ कथमसौ श्रमणसङ्घप्रभावंको जातः ? इत्याह—

अणुजाणे अणुजाती, पुष्कारुहणाइ उक्किरणगाई ।
पूयं च चेइयाणं, ते वि सरज्जेसु कारिंति ॥ ३२८५ ॥

अनुयानं-रथयात्रा तत्रासौ नृपतिः 'अनुयाति' दण्ड-भट्ट-भोजिकादिसहितो रथेन सह हिण्डते । तत्र च पुष्पारोपणम् आदिशब्दाद् माल्य-गन्ध-चूर्णा-ऽऽभरणारोपणं च करोति । 'उक्किरणगाई' ति रथपुरतो विविध-फलानि खाद्यकानि कपर्दक-वस्त्रप्रभृतीनि चोत्किरणानि करोति । आह च निशीथचूर्णिकृत्—रहगतो य विविहफले खजगे य कवहुग-वत्थमादी य ओकिरणे करेइ ति ॥ अन्येषां च चैत्यगृहस्थितानां 'चैत्यानां' भगवद्विम्बानां पूजां महता विच्छेदेन करोति । तेऽपि च राजान एवमेव स्वराज्येषु रथयात्रामहोत्सवादिकं कारयन्ति ॥ ३२८५ ॥ इदं च ते राजानः सम्प्रतिनृपतिना भणिताः—

जति मं जाणह सामिं, समणाणं पणमहा सुविहियाणं ।
दव्वेण मे न कज्जं, एयं खु पियं कुणह मज्झं ॥ ३२८६ ॥

यदि मां स्वामिनं यूयं 'जानीथ' मन्यध्वे ततः श्रमणेभ्यः सुविहितेभ्यः 'प्रणमत'—प्रणता भवत । 'दव्वेण' दण्डदातव्येनार्थेन मे न कार्यम्, किन्वेतदेव श्रमणप्रणमनादिकं मम प्रियम्, तदेतद् यूयं कुरुत ॥ ३२८६ ॥

वीसज्जिया य तेणं, गमणं घोसावणं सरज्जेसु ।
साहूण सुहविहारा, जाता पच्चंतिया देसा ॥ ३२८७ ॥

एवं 'तेन' राज्ञा शिक्षां दत्त्वा विसर्जिताः । ततस्तेषां स्वराज्येषु गमनम् । तत्र च तैः स्वदेशेषु सर्वत्राप्य-माघातघोषणं कारितम्, चैत्यगृहाणि च कारितानि । तथा प्रत्यन्तिका देशाः साधूनां सुखविहाराः सजाताः । कथम् ? इति चेदुच्यते—तेन सम्प्रतिना साधवो भणिताः—भगवन्तः ! एतान् प्रत्यन्तदेशान् गत्वा धर्म-कथया प्रतिबोध्य पर्यटत । साधुभिरुक्तम्—राजन् ! एते साधूनामाहार-वस्त्र-पात्रादेः कल्प्या-ऽकल्प्यविभागं न जानन्ति ततः कथं वयमेतेषु विहरामः ? । ततः सम्प्रतिना साधुवेषेण स्वभद्राः शिक्षां दत्त्वा तेषु प्रत्यन्त-देशेषु विसर्जिताः ॥ ३२८७ ॥ ततः किमभूत् ? इत्याह—

समणभडभाविएसुं, तेसू रज्जेसु एसणादीसु ।
साहू सुहं विहरिया, तेणं चिय भद्गा ते उ ॥ ३२८८ ॥

श्रमणवेषधारीभिर्भैरैषणादिभिः शुद्धमाहारादिग्रहणं कुर्वाणैः साधुविधिना भावितेषु तेषु राज्येषु साधवः सुखं विहृताः । तत एव च सम्प्रतिनृपतिकालात् 'ते' प्रत्यन्तदेशा भद्रकाः सजाताः ॥ ३२८८ ॥

इदमेव स्पष्टयति—

उदिण्णजोहाउलसिद्धसेणो, स पत्थिवो णिज्जियसत्तुसेणो ।
समंततो साहुसुहप्पयारे, अकासि अंधे दमिले य घोरे ॥ ३२८९ ॥

उदीर्णाः—प्रबला ये योधास्तैराकुला-सङ्कीर्णा सिद्धा प्रतिष्ठिता सर्वत्राप्यप्रतिहता सेना यस्य स तथा, अत एव च 'निर्जितशत्रुसेनः' स्ववशीकृतविपक्षनृपतिसैन्यः, एवंविधः स सम्प्रतिनामा पार्थिवः अन्धान् द्रविडान् चशब्दाद् महाराष्ट्र-कुडुक्कादीन् प्रत्यन्तदेशान् 'घोरान्' प्रत्यपायबहुलान् समन्ततः 'साधुसुख-प्रचारान्' साधूनां सुखविहरणान् 'अकार्षीत्' कृतवान् ॥ ३२८९ ॥ विभागः ३ पत्रम् ९१७-२१

(६) आर्यसुहस्ती आर्यसमुद्रः आर्यमङ्गुश्च

गणहर-थेरकयं वा, आदेसा मुक्कवागरणतो वा ।
धुव-चलविसेसतो वा, अंगा-ऽणंगेसु णाणत्तं ॥ ३४४ ॥

यद् गणधरैः कृतं तदङ्गप्रविष्टम् । यत्पुनर्गणधरकृतादेव स्थविरैर्निर्यूढम् ; ये चादेशाः, यथा—आर्यमङ्गु-

राचार्यस्त्रिविधं शङ्खमिच्छति—एकभक्तिकं बद्धायुष्कमभिसुखनामगोत्रं च, आर्यसमुद्रो द्विविधम्—बद्धायुष्कमभिसुखनामगोत्रं च, आर्यसुहस्ती एकम्—अभिसुखनामगोत्रमिति; यानि च मुक्तकानि व्याकरणानि, यथा—“वर्षं देव ! कुणालायाम्” इत्यादि, तथा “मरुदेवा भगवती अनादिचनस्पतिकारिका तद्भवेन सिद्धा” इत्यादि; एतत्स्थविरक्ततम् । आदेशा मुक्तकव्याकरणतश्च अनङ्गप्रविष्टम् । अथवा ध्रुव-चलविशेषतोऽङ्गा-ऽनङ्गेषु नानात्वम् । तद्यथा—ध्रुवं अङ्गप्रविष्टम्, तच्च द्वादशाङ्गम्, तस्य नियमतो निर्यूहणात्; चलानि प्रकीर्णकानि, तानि हि कदाचिन्निर्यूहन्ते कदाचिन्न, तान्यनङ्गप्रविष्टमिति ॥ ३४४ ॥

विभागः १ पत्रम् ४४-४५

(७) आर्यवज्रस्वामी

अत्रौपम्यमार्यवज्रैः, स बालभावे कर्णाभ्याहृतं सूत्रं कृतवान् । पश्चात् तस्योद्दिष्टं समुद्दिष्टमनुज्ञातम् अर्थश्च तदैव द्वितीयपौरुष्यां कथितः ।

विभागः १ पत्रम् ११९

(८) कालिकाचार्याः तत्प्रशिष्यः सागरश्च

सागारियमप्पाहण, सुवन्न सुयसिस्स खंतलक्खेण ।

कहणा सिस्सागमणं, धूलीपुंजोवमाणं च ॥ २३९ ॥

उज्जेणीए नयरीए अज्जकालगा नामं आयरिया सुत्त-ऽत्थोववेया बहुपरिवारा विहरंति । तेसिं अज्जकालगाणं सीसस्स सीसो सुत्त-ऽत्थोववेओ सागरो नामं सुवन्नभूमीए विहरइ । ताहे अज्जकालगा चिंतैति—एए मम सीसा अणुओगं न सुणंति तओ किमेएसिं मज्झे चिट्ठामि ?, तत्थ जामि जत्थ अणुओगं पवत्तेमि, अवि य एए वि सिस्सा पच्छा लज्जिया सोच्छिहंति । एवं चिंतिज्जण सेजायरमापुच्छंति—कहं अन्नत्थ जामि ? तओ मे सिस्सा सुणेहंति, तुमं पुण मा तेसिं कहेज्जा, जइ पुण गाढतरं निच्चबंधं करिज्जा तो खरंटेउं साहेज्जा, जहा—सुवन्नभूमीए सागराणं सगासं गया । एवं अप्पाहिता रत्ति चैव पसुत्ताणं गया सुवण्णभूमिं । तत्थ गंतुं खंतलक्खेण पविट्ठा सागराणं गच्छं । तओ सागरायरिया ‘खंत’ ति काउं तं नाडाइया अब्भुट्ठाणाइणि । तओ अत्थपोरिसीवेलए सागरायरिएणं भणिया—खंता ! तुव्वं एयं गमइ ? । आयरिया भणंति—आमं । ‘तो खाइं सुणेह’ ति पकहिया । गव्वायंता य कहंति । इयरे वि सीसा पमाए संते संभंते आयरियं अपासंता, सव्वत्थ मग्गउं सिजायरं पुच्छंति । न कहेइ, भणइ य—तुव्वं अप्पणो आयरिओ न कहेइ, मम कहं कहेइ ? । ततो आउरीभूएहिं गाढनिच्चंधे कए कहियं, जहा—तुव्वं भच्चएण निव्वेएण सुवन्नभूमीए सागराणं सगासं गया । एवं कहिता ते खरंटिया । तओ ते तह चैव उच्चलिया सुवन्नभूमिं गंतुं । पंथे लोगो पुच्छइ—एस कयरो आयरिओ जाइ ? । ते कहंति—अज्जकालगा । तओ सुवन्नभूमीए सागराणं लोणेण कहियं, जहा—अज्जकालगा नाम आयरिया बहुसुया बहुपरिवारा इहाऽऽगंतुकामा पंथे वट्ठंति । ताहे सागरा सिस्साणं पुरओ भणंति—मम अज्जया इंति, तेसिं सगासे पयत्थे पुच्छीहामि ति । अचिरेणं ते सीसा आगया । तत्थ अग्गिहेहिं पुच्छिजंति—कि इत्थ आयरिया आगया चिट्ठंति ? । नत्थि, नवरं अन्ने खंता आगया । केरिसा ? । वंदिए नार्यं ‘एए आयरिया’ । ताहे सो सागरो लज्जिओ—बहुं मए इत्थ पलवियं, खमासमणा य वंदाविया । ताहे अवरण्णवेलाए मिच्छा दुक्कडं करेइ ‘आसाइय’ ति । भणियं च णेण—केरिसं खमासमणो ! अहं वागरेमि ? । आयरिया भणंति—सुदरं, मा पुण गव्वं करिज्जासि । ताहे धूलीपुंजदिट्ठंतं करंति—धूली इत्थेण घेत्तुं तिसु ट्ठाणेसु ओयारंति—जहा एस धूली ठविज्जमाणी उक्खिण्णमाणी य सव्वत्थ परिसडइ, एवं अत्थो वि तित्थगरेहंतो गणहराणं गणहरेहंतो जाव अम्हं आयरिउवज्जायाणं परंपरएणं आगयं, को जाणइ कस्स केइ पज्जाया गलिया ? ता मा गव्वं काहिसि । ताहे मिच्छा दुक्कडं करित्ता आढत्ता अज्जकालिया सीसपसीसाण अणुओगं कहेउं ॥

विभागः १ पत्रम् ७३-७४

(९) कालकाचार्यो गर्दभिल्लथ

विज्ञा-ओरस्सबली, तेयसलद्धी सहायलद्धी वा ।
उप्पादेउं सासति, अतिपंतं कालकज्जो वा ॥ ५५९३ ॥

यो विद्याबलेन युक्तो यथा आर्यखपुटः, औरसेन वा बलेन युक्तो यथा बाहुबली, तेजोलब्ध्या वा सलब्धिको यथा ब्रह्मदत्तः सम्भूतभवे, सहायलब्धिकयुक्तो वा यथा हरिकेशबलः । ईदृशोऽधिकरण-मुत्पाद्य 'अतिप्रान्तम्' अतीवप्रवचनप्रत्यनीकं शास्त्रि, 'कालिकाचार्य इव' यथा कालकाचार्यो गर्दभिल्ल-राजानं शासितवान् । कथानकं सुप्रतीतत्वात् लिख्यते ॥ ५५९३ ॥ विभागः ५ पत्रम् १४८०

(१०) शालवाहननृपः

पद्दुगणं नयरं । सालवाहणो राया । सो वरिसे वरिसे भूयच्छे नहवाहणं (नरवाहणं प्रत्य-न्तरे) रोहेइ । जाहे य वरिसारतो भवति ताहे सयं नयरं पडियाइ । एवं कालो वच्चइ ।

विभागः १ पत्रम् ५२

महुराऽऽणत्ती दंडे, सहसा णिग्गम अपुच्छिउं कयरं ।
तस्स य तिक्खा आणा, दुहा गता दो वि पाडेउं ॥ ६२४४ ॥
सुतजम्म-महुरपाडण-निहिलंभनिवेदणा जुगव दित्तो ।
सयणिज्ज खंभ कुइ, कुइइ इमाइँ पलवंतो ॥ ६२४५ ॥

गोयावरीए णवीए तडे पतिदुगणं नगरं । तत्थ सालवाहणो राया । तस्स खरओ अमच्चो । अन्नया सो सालवाहणो राया दंडनायगमाणवेइ—महुरं घेतूणं सिग्घमागच्छ । सो य सहसा अपुच्छिऊण दंडेहिं सह निग्गओ । तओ चिंता जाया—क महुरा घेतुवा ? दक्खिणमहुरा उत्तरमहुरा वा ? । तस्स आणा तिक्खा, पुणो पुच्छिउं न तीरति । तओ दंडा दुहा काऊण दोसु वि पेसिया । गहियाओ दो वि महुराओ । तओ वद्धावणो पेसिओ । तेण गंतूण राया वद्धाविओ—देव ! दो वि महुराओ गहियाओ । इयरो आगओ—देव ! अग्गमहिदीए पुत्तो जाओ । अण्णो आगतो—देव ! अमुगत्य पदेसे विपुलो तिही पायडो जातो । तओ उवरुवरिं कल्लणनिवेयणेण हरिसवसविसप्पमाणहियओ परव्वसो जाओ । तओ हरिसं धरिउमचायंतो सयणिज्जं कुइइ, खंभे आहणइ, कुइ विइवइ, बहूणि य असमंजसाणि पलवति । तओ खरणोणामच्चेणं तमु-वाएहिं पडिबोहिउकामेण खंभा कुइ बहू विइविया । रत्ता पुच्छियं—केणेयं विइवियं ? । सो भणेइ—तुम्मेहिं । ततो 'मम सम्मुहमलीयमेयं भणति' रुट्ठेणं रत्ता सो खरणो पाएण ताडितो । तओ संकेइयपुरिसेहिं उप्पाडिओ अण्णत्थ संगोवितो य । तओ कम्भिइ पओयणे समावडिए रण्णा पुच्छिओ—कत्थ अमच्चो चिट्ठति ? । संकेइ-यपुरिसेहिं य 'देव ! तुम्हं अविणयकारि' ति सो मारिओ । राया विसूरियुं पयत्तो—दुट्ठु कयं, मए तथा न किं पि चेइयं ति । तओ समावत्थो जाओ ताहे संकेइयपुरिसेहिं विन्नतो—देव ! गवेसामि, जइ वि कयाइ चंडालेहिं रक्खिओ होज्जा । तओ गवेसिऊण आणिओ । राया संतुट्ठो । अमच्चेण सम्भावो कहिओ । तुट्ठेण विउला भोगा दिज्जा ॥

साम्प्रतमक्षरार्थो विव्रियते—सातवाहनेन राज्ञा मथुराग्रहणे "दंडि"ति दण्डनायकस्याज्ञप्तिः कृता । ततो दण्डाः सहसा 'कां मथुरां गृहीमः ?' इत्यपृष्ट्वा निर्गताः । तस्य च राज्ञ आज्ञा तीक्ष्णा, ततो न भूयः प्रष्टुं शक्नुवन्ति । ततस्ते दण्डा द्विधा जाताः, द्विधा विभज्य एको दक्षिणमथुरायामपर उत्तरमथुरायाम् जाता इत्यर्थः । द्वे अपि च मथुरे पातयित्वा ते समागताः ॥ ६२४४ ॥

सुतजन्म-मथुरापातन-निधिलाभानां युगपद् निवेदनायां हर्षवशात् सातवाहनो राजा 'दीप्तः' दीप्त-चित्तोऽभवत् । दीप्तचित्ततया च 'इमानि' वक्ष्यमाणानि प्रलपन् शयनीय-स्तम्भ-कुब्जानि कुट्टयति ॥ ६२४५ ॥

तत्र यानि प्रलपति तान्याह—

सच्चं भण गोदावरि !, पुव्वसमुद्देण साविया संती ।
साताहणकुलसरिसं, जति ते कूले कुलं अत्थि ॥ ६२४६ ॥
उत्तरतो हिमवंतो, दाहिणतो सालिवाहणो राया ।
समभारभरकंता, तेण न पव्हत्थए पुहवी ॥ ६२४७ ॥

हे गोदावरि ! पूर्वसमुद्देण 'शपिता' दत्तशपथा सती सत्यं 'भण' ब्रूहि—यदि तव कूले सातवाहन-कुलसदसं कुलमस्ति ॥ ६२४६ ॥

'उत्तरतः' उत्तरस्यां दिशि हिमवान् गिरिः, दक्षिणतस्तु सालवाहनो राजा, तेन समभारभराक्रान्ता सती पृथिवी न पर्यस्यति, अन्यथा यदि अहं दक्षिणतो न स्यां ततो हिमवद्रिभाराक्रान्ता नियमतः पर्यस्येत् ॥ ६२४७ ॥

एयाणि य अन्नाणि य, पलवियवं सो अणिच्छियव्वाइ ।
कुसलेण अमच्चेणं, खरणेणं सो उवाएणं ॥ ६२४८ ॥

'एतानि' अनन्तरोदितानि अन्यानि च सोऽनीप्सितव्यानि बहूनि प्रलपितवान् । ततः कुशलेन खरकनाम्नाऽ-माल्येनोपायेन प्रतिबोधयितुकामेनेदं विहितम् ॥ ६२४८ ॥ किम् ? इत्याह—

विहवितं केणं ति व, तुब्भेहिं पायतालणा खरण ।
कत्थ त्ति मारिओ सो, दुट्टु त्ति य दरिसिते भोगा ॥ ६२४९ ॥

'विहवितं' विनाशितं समस्तं स्तम्भ-कुड्यादि । राज्ञा पृष्टम्—केनेदं विनाशितम् ? । अमाल्यः सम्मुखीभूय सरोषं निष्ठुरं वक्ति—युष्माभिः । ततो राज्ञा कुपितेन तस्य पादेन ताडना कृता । तदनन्तरं सङ्केतितपुरुषैः स उत्पाटितः सन्नोपितश्च । ततः समागते कस्मिंश्चित् प्रयोजने राज्ञा पृष्टम्—कुत्रामाल्यो वर्तते ? । सङ्केतितपुरुषै-रुक्तम्—देव । युष्मत्पादानामविनयकारी इति मारितः । ततः 'दुष्टं कृतं मया' इति प्रभूतं विसृरितवान् । स्वस्थीभूते च तस्मिन् सङ्केतितपुरुषैरमाल्यस्य दर्शनं कारितम् । ततः सद्भावकथनानन्तरं राज्ञा तस्मै विपुला भोगाः प्रदत्ता इति ॥ ६२४९ ॥

विभागः ६ पत्रम् १६७७-४९

(११) पादलिप्ताचार्याः

कट्टे पुत्थे चित्ते, दंतोवल मट्टियं व तत्थगतं ।
एमेव य आगंतुं, पालित्तय वेट्टिया जवणे ॥ ४९१५ ॥

याः काष्ठकर्मणि पुस्तकर्मणि वा चित्रकर्मणि वा निर्वातिता स्त्रीप्रतिमा यद्वा दन्तमयमुपलमयं मृत्तिकामयं वा स्त्रीरूपं यस्यां वसती वसति तत् तस्यां तत्रगतं मन्तव्यम् । तद्विषयो दोषोऽध्युपचारात् तत्रगत उच्यते । एवमेव चागन्तुकमपि मन्तव्यम् । आगन्तुकं नाम यद् अच्यत आगतम् । ततो यथा तत्रगताः स्त्रीप्रतिमा भवन्ति तथाऽऽगन्तुका अपि भवेयुः । तथा चात्र पादलिप्ताचार्यकृता 'बेट्टिक' ति राजकन्यका दृष्टान्तः । स चायम्—

पालित्तायरिण्हिं रज्जो भग्निणीसरिसिया जंतपडिमा कया । चंक्रमणुम्भेसनिमेसमयी तालविंदहत्था
आयरियाणं पुरतो चिट्टइ । राया वि अईव पालित्तगस्स सिणेहं करेइ । धिज्जाइएहिं पउट्टेहिं रज्जो कहियं—
भग्निणी ते समणएणं अभिओगिया । राया न पत्तियति, भग्निओ अ—पेच्छ, दंसेसु ते । राया आगतो । पासित्ता
पालित्तायरियाणं रट्टो पच्चोसरिओ य । तओ सा आयरिण्हिं चड ति विगरणी कया । राया सुट्टुतरं
आउट्टो ॥ एवमागन्तुका अपि स्त्रीप्रतिमा भवन्ति । 'जवणे' ति यवनविषये ईदृशानि स्त्रीरूपाणि
प्राचुर्येण क्रियन्ते ॥ ४९१५ ॥

विभागः ५ पत्रम् १३१५-१६

(१२) मुरुण्डराजः

दिट्टतो पुरिसपुरे, मुरुण्डदूतेण होइ कायव्वो ।

जह तस्स ते असउणा, तह तस्सितरा मुण्येयव्वा ॥ २२९१ ॥

दृष्टान्तोऽत्र पुरुषपुरे रक्तपटदर्शनाकीर्णं मुरुण्डदूतेन भवति कर्तव्यः । यथा 'तस्य' मुरुण्डदूतस्य 'ते' रक्तपटा अशकुना न भवन्ति, तथा 'तस्य' साधोः 'इतराः' पार्श्वस्थ्यादयो मुणितव्याः, ता दोषकारिण्यो न भवन्तीत्यर्थः ॥ २२९१ ॥ इदमेव भावयति—

पाडलि मुरुण्डदूते, पुरिसपुरे सचिवमेलणाऽऽवासो ।

भिकखू असउण तइए, दिणम्मि रत्तो सचिवपुच्छा ॥ २२९२ ॥

पाटलिपुत्रे नगरे मुरुण्डो नाम राजा । तदीयदूतस्य पुरुषपुरे नगरे गमनम् । तत्र सचिवेन सह मीलनम् । तेन च तस्य आवासो दापितः । ततो राजानं द्रष्टुमागच्छतः 'भिक्षवः' रक्तपटा अशकुना भवन्ति इति कृत्वा स दूतो न राजभवनं प्रविशति । ततस्तृतीये दिने राज्ञः सचिवपार्श्वे पृच्छा—किमिति दूतो नाद्यापि प्रविशति ? ॥ २२९२ ॥ ततश्च—

निग्गमणं च अमच्चे, सब्भावाऽऽइक्खिए भणइ दूयं ।

अंतो बहिं च रच्छा, नऽरहिंति इहं पवेसणया ॥ २२९३ ॥

अमात्यस्य राजभवनान्निर्गमनम् । ततो दूतस्यावासे गत्वा सचिवो मिलितः । पृष्टश्च तेन दूतः—किं न प्रविशति राजभवनम् ? । स प्राह—अहं प्रथमे दिवसे प्रस्थितः परं तच्चक्रिकान् दृष्ट्वा प्रतिनिवृत्तः 'अपशकुना एते' इति कृत्वा, ततो द्वितीये तृतीयेऽपि दिवसे प्रस्थितः तत्रापि तथैव प्रतिनिवृत्तः । एवं सद्भावे 'आख्याते' कथिते सति दूतममाल्यो भणति—एते इह रथ्याया अन्तर्बहिर्वा नापशकुनत्वमर्हन्ति । ततः प्रवेशना दूतस्य राजभवने कृता । एवमस्माकमपि पार्श्वस्थादयस्तदीयसंयत्तश्च रथ्यादौ दृश्यमाना न दोषकारिण्यो भवन्ति ॥ २२९३ ॥

विभागः ३ पत्रम् ६५०

विहवससा उ मुरुण्डं, आपुच्छति पव्वयामऽहं कत्थ ।

पासंडे य परिकखति, वेसग्गहणेण सो राया ॥ ४१२३ ॥

डौवेहिं च धरिसणा, माउग्गामस्स होइ कुसुमपुरे ।

उब्भावणा पवयणे, णिवारणा पावकम्माणं ॥ ४१२४ ॥

उज्झसु चीरे सा यावि णिवपहे मुयति जे जहा बाहिं ।

उच्छुरिया णडी विव, दीसति कुप्पासगादीहिं ॥ ४१२५ ॥

धिद्धिक्कतो य हाहक्कतो य लोएण तज्जितो मेंठो ।

ओलोयणट्टित्तेण य, णिवारितो रायसीहेण ॥ ४१२६ ॥

कुसुमपुरे नगरे मुरुण्डो राया । तस्स भणिणी विहवा । सा अन्नया रायं पुच्छइ—अहं पव्वइउक्कामा, तो आइसह कत्थ पव्वयामि ? ति । तओ राया पासंडीणं वेसग्गहणेण परिकखं करेइ । हत्थिभिंठा संदिद्धा जहा—पासंडिमाउग्गामेसु हत्थिं सन्निजाह, भणिजाह य—पोत्तं मुयाहि, अन्नहा इमिणा हत्थिणा उवइवे-स्सामि ति, एकम्मि य मुक्के मा ठाहिह, ताव गहग्गहावेह जाव सव्वे मुक्का । तओ एणेण मिंठेण चरियाए रायपहे तहा कयं जाव नग्गीभूया । रत्ता सव्वं दिट्टं । नवरं अज्जा विहीए पविट्ठा । रायपहोत्तिणाए हत्थी सन्निओ—मुयसु पुत्तं ति । तीए पढमं मुहपोत्तिया मुक्का, ततो निसिज्जा, एवं जाणि जाणि बाहिरिक्काणि चीवराणि ताणि ताणि पढमं मुयइ, जाव बहूहिं वि मुक्केहिं नडी विव कंचुक्कादीहिं सुप्पाउया दीसइ ताहे लोणेण अक्कंदो कओ—हा पाव । किमेवं महासइतवस्सिणिं अभिइवेसि ? ति । रत्ता वि आलोयणट्टिएण वारिओ, चितियं च—एस धम्मो सव्वच्छुदिट्ठो । अन्नेण य बहुजणेण कया सासणस्स पसंसा ॥

विभागः ४ पत्रम् ११२३

(१३) सिद्धसेनाचार्याः

तत्र योनिप्राभृतादिना यदेकेन्द्रियादिशरीराणि निर्वर्तयति, यथा सिद्धसेनाचार्येणाश्वा उत्पादिताः ।

विभागः ३ पत्रम् ७५३

(१४) लाटाचार्याः

असइ वसहीय वीसुं, वसमाणं तरा तु भयितव्वा ।

तत्थऽण्णत्थ व वासे, छत्तच्छायं तु वज्जेति ॥ ३५३१ ॥

यत्र सङ्कीर्णयां वसतौ सर्वेऽपि साधवो न मान्ति तत्र 'विष्वग्' अन्यस्यां वसतौ वसतां साधूनां शय्यातरा भक्तव्याः, तत्र हि यदि साधवः पृथग्वसतावुषित्वा द्वितीयदिने सूत्रपौरुषीं कृत्वा समागच्छन्ति ततो द्वावपि शय्यातरौ, अथ मूलवसतिमागम्य सूत्रपौरुषीं कुर्वन्ति तत एक एव मूलवसतिदाता शय्यातरः । लाटाचार्या-भिप्रायः पुनरयम्—शेषाः साधवः 'तत्र वा' मूलवसतौ 'अन्यत्र वा' प्रतिवसतौ वसन्तु, न तेषां सम्बन्धिना सागारिकेणेहाधिकारः, किन्तु सकलगच्छस्य च्छत्रकल्पत्वात् छत्रः—आचार्यस्तस्य च्छायां वर्जयन्ति, मौलश-प्यातरग्रहमित्यर्थः इति विशेषचूर्णि-निशीथचूर्णयोरभिप्रायः । विभागः ४ पत्रम् ९८३

"अहवा लाटाचार्यानामादेशेन जत्थ आयरिओ वसति सो सेजायरो । छतो आयरिओ ।" कल्प-विशेषचूर्णौ ॥ विभागः ४ पत्रम् ९८३ टि० २

[६ वारिखलादिपरिव्राजकादयः](१) वारिखलपरिव्राजकाः वानप्रस्थतापसाश्च

वारिखलाणं वारस, मट्टीया छ च्च वाणपत्थाणं । ॥ १७३८ ॥

वारिखलाः—परिव्राजकास्तेषां द्वादश मृत्तिकालेषाः भोजनशोधनका भवन्ति । षट् च मृत्तिकालेषा वान-प्रस्थानां तापसानां शौचसाधकाः सञ्जायन्ते । विभागः २ पत्रम् ५१३

(२) चक्रचरः

चक्रचरादिसम्बन्धिपरलिङ्गेन वा भक्त-पानग्रहणे प्राप्ते सिक्केन पर्यटितव्यम् ।

विभागः ३ पत्रम् ८१८

(३) कर्मकारभिक्षुकाः

'कर्मकारभिक्षुकाणां' देवदोणीवाहकभिक्षुविशेषाणां

विभागः ४ पत्रम् ११७०

(४) उडङ्कृषिः ब्रह्महत्याया व्यवस्था च

इद्रेण उडङ्करिसिपत्ती ह्ववती दिट्ठा । तओ अज्जोववन्नो तीए समं अहिगमं गतो । सो तओ निग्गच्छंतो रिसिणा दिट्ठो । रुट्ठेण रिसिणा तस्स सावो दिट्ठो—जम्हा तुमे अगम्मा रिसिपत्ती अभिगया तम्हा ते वंभ-वज्झा उवट्ठिया । सो तीए भीओ कुरुखेत्तं पविट्ठो । सा वंभवज्झा कुरुखेत्तस्स पासओ भमइ । सो वि तओ तव्भया न नीति । इंद्रेण विणा सुन्नं इंदट्ठाणं । ततो सव्वे देवा इंदं मग्गमाणा जाणिऊण कुरुखेत्ते उवट्ठिया, भणितं—एहि, सणाहं कुरु देवलोगं । सो भणइ—मम इओ निग्गच्छंतस्स वंभवज्झा लग्गइ । तओ सा देवेहिं वंभवज्झा चउहा विहत्ता—एको विभागो इत्थीणं रिउकाले ठिओ, विइओ उदगे काइयं निसिरंतस्स, तइओ वंभणस्स सुरापाणे, चउत्थो गुरुपत्तीए अभिगमे । सा वंभवज्झा एएसु ठिया । इंदो वि देवलोगं गओ । एवं तुव्वं पि पुरेकम्मकओ कम्मबंध-दोसो ब्रह्महत्यावद् वेगलो भवति ॥ १८५६ ॥ विभागः २ पत्रम् ५४३-४४

[७ वानमन्तर-यक्षादि]

(१) ऋषिपालो वानमन्तरः

उज्जेणी रायगिहं, तोसलिनगरे इसी य इसिवालो ।० ॥ ४२१९ ॥

उज्जयिनी राजगृहं च नगरं कुत्रिकापणयुक्तमासीत् । तोसलिनगरवास्तव्येन च वणिजा ऋषिपालो नाम वानमन्तर उज्जयिनीकुत्रिकापणात् क्रीत्वा खलुद्धिमाहात्म्येन सम्यगाराधितः । ततस्तेन ऋषितडागं नाम सरः कृतम् । × × ×

एमेव तोसलीष, इसिवालो वाणमंतरो तत्थ ।
णिज्जित इसीतलागे,० ॥ ४२२३ ॥

‘एवमेव’ तोसलिनगरवास्तव्येन वणिजा उज्जयिनीमागम्य कुत्रिकापणाद् ऋषिपालो नाम वानमन्तरः क्रीतः । तेनापि तथैव निर्जितेन ऋषितडागं नाम सरश्चक्रे । विभागः ४ पत्रम् ११४५-४६

(२) कुण्डलमेण्ठो वानमन्तरः

कोंडलमेंढ पभासे,० ॥ ३१५० ॥

तथा कुण्डलमेण्ठनाम्नो वानमन्तरस्य यात्रायां भरुकच्छपरिसरवतीं भूयान् लोकः सङ्गृह्णति करोति ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४

“अहवा कोंडलमिंढे कोंडलमिंढो वाणमंतरो, देवश्रेणी भरुयच्छाहरणीए, तत्थ यात्राए बहुजणो संखडिं करेइ × × ×” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ॥ विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

(३) घण्टिकयक्षः

पसिणापसिणं सुमिणे, विज्जासिट्टं कहेइ अन्नस्स ।

अहवा आइंखिणिआ, घंटियसिट्टं परिकहेइ ॥ १३१२ ॥

× × × अथवा “आइंखिणिआ” डोम्बी, तस्याः कुलदैवतं घण्टिकयक्षो नाम, स पृष्ठः सन् कर्णे कथयति, सा च तेन शिष्टं कथितं सद् अन्यस्मै पृच्छकाय शुभाशुभादि यत् परिकथयति एष प्रश्नप्रश्नः ॥ १३१२ ॥

विभागः २ पत्रम् ४०३-४

(४) भण्डीरयक्षः

मथुरायां भण्डीरयक्षयात्रायां कम्बल-शबलौ वृषभौ घाटिकेन-मित्रेण जिनदासस्यानापृच्छया वाहितौ, तन्निमित्तं सन्नतवैराग्यौ श्रावकेणानुशिष्टौ भक्तं प्रत्याख्याय कालगतौ नागकुमारेषूपपन्नौ ॥ ५६२७ ॥

विभागः ५ पत्रम् १४८९

(५) सीता हलपद्धतिदेवता

सीताइ जन्नो पहुगादिगा वा, जे कप्पणिज्जा जतिणो भवंति ।

साली-फलादीण व णिक्कयम्मि, पडेज्ज तेहं लवणं गुलो वा ॥ ३६४७ ॥

सागारिकस्यान्येषां च साधारणे क्षेत्रे ‘सीतायाः’ हलपद्धतिदेवतायाः ‘यज्ञः’ पूजा भवेत् तत्र शाल्यादि द्रव्यं यद् उपस्कृतं, पृथुकादयो वा ये तत्र क्षेत्रे यतीनां कल्पनीया भवन्ति, यद् वा तत्र शालीनां-कल्मादीनां फलानां-चिर्भटादीनाम् आदिशब्दाद् योवारिप्रभृतीनां धान्यानां विक्रीयमाणानां निष्क्रेये तैलं वा लवणं वा गुडो वा पतेत्, एषा सर्वाऽपि क्षेत्रविषया सागारिकांशिका ॥ ३६४७ ॥ विभागः ४ पत्रम् १०१३

[८ विद्यादि]

(१) आभोगिनी विद्या

आभोगिनी नाम विद्या सा भण्यते या परिजपिता सती मानसं परिच्छेदमुत्पादयति ।

विभागः ४ पत्रम् १२५०

(२) अश्व-महिष-दृष्टिविषसर्पोत्पादनादि

तत्र योनिप्राभृतादिना यदेकेन्द्रियादिशरीराणि निर्वर्तयति, यथा सिद्धसेनाचार्येणाश्व उत्पादिताः ।
जहा वा एगेणायरिएण सीसस्स जोगो उवदिट्ठो जहा महिसो भवति । तं च सुतं आयरियाणं भाइणि-
जेण । सो निद्धम्मो उक्खिक्खंतो महिसं उप्पाएउं सोयरियाण हत्थे विक्किणइ । आयरिएण सुतं । तत्थ गतो
भणेइ—किं एतेणं ? अहं ते रयणजोगं पयच्छामि, दव्वे आहराहि । ते अ आहरिया । आयरिएण संजोइया ।
एगंते निक्खित्ता भणितो—एत्तिएण कालेण उक्खणिज्जासि, अहं गच्छामि । तेण उक्खतो दिट्ठीविसो
सप्पो ज्ञातो । सो तेण मारितो । एवं अहिगरणच्छेदो । सो वि सप्पो अंतोमुहुत्तेण मओ ति ॥

विभागः ३ पत्रम् ७५३-५४

(३) यत्रप्रतिमा

एमेव य आगंतुं, पालित्तयवेट्टिया जवणे ॥ ४९१५ ॥

× × × आगन्तुकं नाम यदन्यत आगतम् । × × × तथा चात्र पादलिताचार्यकृता 'बेटिक' ति
राजकन्यका दृष्टान्तः । स चायम्—

पालित्तायरिएहिं रत्तो भणिणीसरिसिया जंतपडिमा कया । चंकमणुम्मोस-निमेसमयी तालवेट्टहत्था
आयरियाणं पुरतो चिट्ठइ । राया वि अइव पालित्तगस्स सिणेहं करेइ । धिजाइएहिं पउट्टेहिं रत्तो कहियं—
भणिणी ते सम्मणणं अभिओगिआ । राया न पत्तियति । भणिओ य—पेच्छ, दंसेसु ते । राया आगतो ।
पासित्ता पालित्तयाणं रुट्ठो पच्चोसरिओ य । तओ सा आयरिएहिं चड ति विकरणी कया । राया
सुट्टतरं आउट्ठो ॥

एवमागन्तुका अपि स्त्रीप्रतिमा भवन्ति । 'जवणे' ति यवनविषये ईदृशानि स्त्रीरूपाणि प्राचु-
र्येण क्रियन्ते ॥ ४९१५ ॥

विभागः ५ पत्रम् १३१५-१६

[९ जनपद-ग्राम-नगरादिविभागः]

(१) आर्या-ऽनार्यजनपद-जात्यादि

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा पुरत्थिमेणं जाव अंग-मगहाओ
एत्तए, दक्खिणेणं जाव कोसंबीओ, पच्चत्थिमेणं जाव थूणावि-
सयाओ, उत्तरेणं जाव कुणालाविसयाओ एत्तए । एताव ताव
कप्पइ । एताव ताव आरिए खेत्ते णो से कप्पइ एत्तो बाहिं । तेण
परं जत्थ नाण-दंसण-वरित्ताइं उस्सप्पंति ति बेमि ॥

(उद्देशः १ सूत्रम् ५०)

अस्य व्याख्या—कल्पते निर्ग्रन्थानां वा निर्ग्रन्थीनां वा पूर्वस्यां दिशि यावद्भ्रम-मगधान् 'एतुं' विहर्तुंम् ।
अङ्गा नाम चम्पाप्रतिबद्धो जनपदः, मगधा राजगृहप्रतिबद्धो देशः । दक्षिणस्यां दिशि यावत् कौशा-
म्बीमेतुम् । प्रतीच्यां दिशि स्थूणाविषयं यावदेतुम् । उत्तरस्यां दिशि कुणालाविषयं यावदेतुम् । सूत्रे
पूर्व-दक्षिणादिपदेभ्यस्तृतीयनिर्देशो लिङ्गव्यत्ययश्च प्राकृतत्वात् । एतावत् तावत् क्षेत्रमवधीकृत्य विहर्तुं कल्पते ।

कुतः ? इत्याह—एतावत् तावद् यस्मादार्यं क्षेत्रम्, नो 'से' तस्य निर्ग्रन्थस्य निर्ग्रन्था वा कल्पते 'अतः' एवंविधाद् आर्यक्षेत्राद् बहिर्विहर्तुम् । 'ततः परं' बहिर्देशेषु अपि सम्प्रतिवृत्तिकालादारभ्य यत्र ज्ञान-दर्शन-चारित्र्याणि 'उत्सर्पन्ति' स्फातिमासादयन्ति तत्र विहर्तव्यम् । 'इतिः' परिसमाप्तौ । ब्रवीमि इति तीर्थकर-गण-धरोपदेशेन, न तु स्वमनीषिक्येति सूत्रार्थः ॥

विभागः ३ पत्रम् ९०५-७

साप्यग्निं पुरवरे, सभूमिभागम् विद्धमाणेण ।

सुत्तमिणं पण्णत्तं, पडुच्च तं चैव कालं तु ॥ ३२६१ ॥

साकेते पुरवरे सभूमिभागे उद्याने समवसृतेन भगवता वर्द्धमानस्वामिना सूत्रमिदं 'तमेव' वर्तमानं कालं प्रतीत्य निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीनां पुरतः प्रज्ञप्तम् ॥ ३२६१ ॥ कथम् ? इत्याह—

मगहा कोसंबी या, धूणाविसओ कुणालविसओ य ।

एसा विहारभूमी, एतावंताऽऽरियं खेत्तं ॥ ३२६२ ॥

पूर्वस्यां दिशि मगधान् दक्षिणस्यां दिशि कौशाम्बीं अपरस्यां दिशि स्थूणाविषयं उत्तरस्यां दिशि कुणालाविषयं यावद् ये देशा एतावदार्यक्षेत्रं मन्तव्यम् । अत एव साधूनामेषां विहारभूमी । इतः परं निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीनां विहर्तुं न कल्पते ॥ ३२६२ ॥ अथार्यपदस्य निक्षेपनिरूपणायाऽऽह—

नामं ठवणा दविण, खेत्ते जाती कुले य कम्मे य ।

भासारिय सिप्पारिय, णाणे तह दंसण चरित्ते ॥ ३२६३ ॥

नामार्याः स्थापनार्याः द्रव्यार्याः क्षेत्रार्याः जात्यार्याः कुलार्याः कर्मार्याः भाषार्याः शिल्पार्या ज्ञानार्या दर्शनार्या-श्रारित्रार्याश्चेति । तत्र नाम-स्थापने सुप्रतीते । द्रव्यार्या नामनादियोग्याः तिनिशवृक्षप्रभृतयः । क्षेत्रार्या अर्द्ध-षड्विंशतिजनपदाः तद्वासिनो वा । ते च जनपदा राजगृहादिनगरोपलक्षिता मगधादयः । उक्तञ्च—

रायगिह मगह १ चंपा, अंगा २ तह तामलित्ति वंगा य ३ ।

कंचणपुरं कलिंगा ४, वाणारसि चैव कासी य ५ ॥ १ ॥

साकेत कोसला ६ गयपुरं च कुरु ७ सोरियं कुसट्टा य ८ ।

कंपिल्लं पंचाला ९, अहिच्छत्ता जंगला चैव १० ॥ २ ॥

वारवई य सूरट्टा ११, विदेह मिहिला य १२ वच्छ कोसंबी १३ ।

नंदिपुरं संडिब्भा १४, भदिलपुरमेव मलया य १५ ॥ ३ ॥

वेराड वच्छ १६ वरणा, अच्छा १७ तह मत्तियावइ दसन्ना १८ ।

सुत्तीवई य चेदी १९, वीयभयं सिंधुसोवीरा २० ॥ ४ ॥

महुरा य सूरसेणा २१, पावा भंगी य २२ मासपुरि वट्टा २३ ।

सावत्थी य कुणाला २४, कोडीवरिसं च लाढा य २५ ॥ ५ ॥

सेयविया वि य नगरी, केगइअद्धं च आरियं भणियं ।

जत्युप्पत्ति जिणाणं, चक्कीणं राम-कण्हाणं ॥ ६ ॥ ३२६३ ॥ सम्प्रति जात्यार्यानाह—

अंबट्टा य कलंदा य, विदेहा विदका ति य ।

हारिया तुंतुणा चैव, छ एता इब्भजातिओ ॥ ३२६४ ॥

इह यद्यप्याचारादिषु शास्त्रान्तरेषु बहवो जातिभेदा उपवर्ष्यन्ते तथापि लोके एता एवाम्बष्ठ-कलिन्द-वैदेह-विदक-हारित-तुन्तुणरूपाः 'इभ्यजातयः' अभ्यर्चनीया जातयः प्रसिद्धाः । तत एताभिर्जातिभिरुपेता जात्यार्याः, न शेषजातिभिरिति । ॥ ३२६४ ॥ अथ कुलार्यान् निरूपयति—

उग्गा भोगा राइण्ण खत्तिया तह य णात कोरव्वा ।

इक्खागा वि य छट्टा, कुलारिया होंति नायव्वा ॥ ३२६५ ॥

'उग्गाः' उग्रदण्डकारित्वादारक्षिकाः । 'भोगाः' गुरुस्थानीयाः । 'राजन्याः' वयस्याः । 'क्षत्रियाः'

सामान्यतो राजोपजीविनः । 'ज्ञाताः' उदारक्षत्रियाः, 'कौरवाः' कुरुवंशोद्भवाः, एते द्वयेऽप्येक एव भेदः । 'इक्ष्वाकवः' ऋषभनाथवंशजाः षष्ठाः । एते कुलार्या ज्ञातव्याः ॥ ३२६५ ॥

'भाषार्याः' अर्धमागधभाषाभाषिणः । 'शिल्पार्याः' तुण्णाक-तन्तुवायादयः । ज्ञानार्याः पञ्चधा—आभि-
निबोधिक-श्रुता-ऽत्रधि-मन-पर्यय-केवलज्ञानार्यभेदात् । दर्शनार्या द्विधा—सराग-वीतरागदर्शनार्यभेदात् । तत्र
सरागदर्शनार्याः क्षायोपशमिकौपशमिकसम्यग्दृष्टिभेदाद् द्विधा । वीतरागदर्शनार्या उपशान्तमोहादयः । चारित्र्यार्याः
पञ्चविधाः—सामायिक-च्छेदोपस्थाप्य-परिहारविशुद्धिक-सूक्ष्मसम्पराय-यथाख्यातभेदात् । अत्र च क्षेत्रार्थैरधिकारः ॥

विभागः ३ पत्रम् ९१२-१४

(२) मण्डलम्

मण्डलमिति देशखण्डम्, यथा षण्णवतिमण्डलानि सुराष्ट्रादेशः । विभागः २ पत्रम् २९८

(३) जनपदप्रकारौ

आणुग जंगल देसे, वासेण विणा वि तोसलिग्गहणं ।

पायं च तत्थ वासति, पउरपलंबो उ अन्नो वि ॥ १०६१ ॥

देशो द्विधा—अनूपो जङ्गलश्च । नयादिपानीयबहुलोऽनूपः, तद्विपरीतो जङ्गलः निर्जलइत्यर्थः । यद्वा
अनूपो अजङ्गल इति पर्यायौ । तत्रायं तोसलिदेशो यतोऽनूपो यतश्चास्मिन् देशे वर्षेण विनाऽपि सारणी-
यानीयैः सस्यनिष्पत्तिः, अपरं च 'तत्र' तोसलिदेशे 'प्रायः' बाहुल्येन वर्षति ततोऽतिपानीयेन विनष्टेषु
सस्येषु प्रलम्बोपभोगो भवति; अन्यच्च तोसलिः प्रचुरप्रलम्बः, तत एतैः कारणैस्तोसलिग्रहणं कृतम् ।
अन्योऽपि य ईदृशः प्रचुरप्रलम्बस्तत्राप्येष एव विधिः ॥ १०६१ ॥ विभागः २ पत्रम् ३३१-३२

(४) ग्राम-नगर-खेट-कर्बट-मडम्ब-पत्तनादि

गम्भो गमणिज्जो वा, कारण गसए व बुद्धादी ॥ १०८८ ॥

गम्भो गमनीयो वा अष्टादशानां करणामिति व्युत्पत्त्या, ग्रसते वा बुद्ध्यादीन् गुणानिति व्युत्पत्त्या वा षष्ठो-
दरादित्वाद् निरुक्तविधिना ग्राम उच्यते ॥ १०८८ ॥

नत्थेत्थ करो नगरं, खेडं पुण होइ धूलिपागारं ।

कम्बडगं तु कुनगरं, मडंभगं सव्वतो छिन्नं ॥ १०८९ ॥

'नास्ति' न विद्यतेऽत्राष्टादशकरणामेकोऽपि कर इति नकरम्, नखादित्वाद् नवोऽकाराभावः । खेटं
पुनर्धूलीप्राकारपरिक्षिप्तम् । कर्बटं तु कुनगरमुच्यते । मडम्बं नाम यत् 'सर्वतः' सर्वासु दिक्षु छिन्नम्,
अर्द्धतृतीयगव्यूतमर्यादायामविद्यमानग्रामादिकमिति भावः । अन्ये तु व्याचक्षते—यस्य पार्श्वतो अर्धतृतीययो-
जनान्तर्ग्रामादिकं न प्राप्यते तद् मडम्बम् ॥ १०८९ ॥

जलपट्टणं च थलपट्टणं च इति पट्टणं भवे दुविहं ।

अयमाइ आगरा खलु, दोणमुहं जल-थलपट्टेणं ॥ १०९० ॥

पत्तनं द्विधा—जलपत्तनं च स्थलपत्तनं च । यत्र जलपथेन नावादिवाहनारूढं भाण्डमुपैति तद्
जलपत्तनम्, यथा द्वीपम् । यत्र तु स्थलपथेन शकटादौ स्थापितं भाण्डमायाति तत् स्थलपत्तनम्, यथा
आनन्दपुरम् । अयः—लोहं तदादय आकरा उच्यन्ते । यत्र पाषाणधातुधमनादिना लोहमुत्पाद्यते स
अयआकरः, आदिशब्दात् ताम्र-रूप्याद्याकरपरिग्रहः । यस्य तु जलपथेन स्थलपथेन च द्वाभ्यामपि
प्रकाराभ्यां भाण्डमागच्छति तद् द्वयोः पथोर्मुखमिति निरुक्त्या द्रोणमुखमुच्यते, तच्च भृगुकच्छं
ताम्रलिप्ती वा ॥ १०९० ॥

निगमं नेगमवग्गो, वसइ जहिं रायहाणि जहि राया ।

तावसमाई आसम, निवेसो सत्थाइजत्ता वा ॥ १०९१ ॥

निगमं नाम यत्र नैगमाः—वाणिज्यविशेषास्तेषां वर्गः—समूहो वसति, अन एव निगमे भवा नैगमा इति व्यपदिश्यन्ते । यत्र नगरादौ राजा परिवसति सा **राजधानी** । **आश्रमो** यः प्रथमतस्तपसादिभिरावासितः, पश्चादपरोऽपि लोकस्तत्र गत्वा वसति । **निवेशो** नाम यत्र सार्थ आवासितः, आदिग्रहणेन ग्रामो वा अन्यत्र प्रस्थितः सन् यत्रान्तरावासमधिवसति, यात्रायां वा गतो लोको यत्र तिष्ठति, एष सर्वोऽपि **निवेश** उच्यते ॥ १०९१ ॥

संवाहो संवोदुं, वसति जर्हि पव्वयाइविसमेसु ।

घोसो उ गोउलं अंसिया उ गामद्धमाईया ॥ १०९२ ॥

सम्वाधो नाम यत्र कृषीवल्लोकोऽन्यत्र कर्मणं कृत्वा वणिग्गणो वा वाणिज्यं कृत्वाऽन्यत्र पर्वतादिषु विषमेषु स्थानेषु “संवोदुं” इति कणादिकं समुद्य कोष्टागारादौ च प्रक्षिप्य वसति । तथा **घोषस्तु** गोकुलमभिधीयते । **अंशिका** तु यत्र ग्रामस्यार्धम् आदिशब्दात् त्रिभागो वा चतुर्भागो वा गत्वा स्थितः सा ग्रामस्यांश एवांशिका ॥ १०९२ ॥

नाणादिसागयाणं, भिज्जंति पुडा उ जत्थ भंडाणं ।

पुडभेयणं तगं संकरो य केसिचि कायव्वो ॥ १०९३ ॥

नानाप्रकाराभ्यो दिग्भ्य आगतानां ‘भाण्डानां’ कुङ्कुमादीनां पुटा यत्र विक्रयार्थं भिद्यन्ते तत् **पुटभेदन-**मुच्यते । **केषाञ्चिदाचार्याणां** मतेन **सङ्करश्च** कर्तव्यः, “संकरसि वा” इत्यधिकं पदं पठितव्यमित्यर्थः । **सङ्करो** नाम—किञ्चिद् ग्रामोऽपि खेटमपि आश्रमोऽपीत्यादि ॥ १०९३ ॥

विभागः २ पत्रम् ३४२-४३

(५) सूत्रपातानुसारेण ग्रामस्य प्रकाराः

उत्ताणग ओमंथिय, संपुडए खंडमल्लए तिविहे ।

भित्ती पडालि वलभी, अक्खाडग हयग कासवए ॥ ११०३ ॥

अस्ति ग्राम **उत्तानकमल्लकाकारः**, अस्ति ग्रामोऽवाङ्मुखमल्लकाकारः, एवं **सम्पुटकमल्लकाकारः** । खण्डमल्लकमपि त्रिविधं वाच्यम् । तद्यथा—**उत्तानकखण्डमल्लकसंस्थितः** अवाङ्मुखखण्डमल्लकसंस्थितः **सम्पुटकखण्डमल्लकसंस्थितश्च** । तथा **भित्तिसंस्थितः** **पडालिकासंस्थितः** **वलभीसंस्थितः** **अक्षपाटकसंस्थितः** **रुचकसंस्थितः** **काश्यपसंस्थितश्चेति** ॥ ११०३ ॥

अधैषामेव संस्थानानां यथाक्रमं व्याख्यानमाह—

मज्झे गामस्सऽगडो, बुद्धिच्छेदा ततो उ रज्जोओ ।

निक्खम्म मूलपादे, गिण्हंतीओ वइं पत्ता ॥ ११०४ ॥

इह यस्य ग्रामस्य मध्यभागे ‘अगडः’ कूपस्तस्य बुद्ध्या पूर्वादिषु दिक्षु च्छेदः परिकल्प्यते, ततश्च कूपस्याधस्तनत्वाद् बुद्धिच्छेदेन रज्जवो दिक्षु विदिक्षु च निष्काम्य गृहाणां मूलपादान् उपरि कृत्वा गृह्यत्यस्तिर्यक् तावद् विस्तार्यन्ते यावद् ग्रामपर्यन्तवर्तिनीं वृत्तिं प्राप्ता भवन्ति, तत उपर्यभिसुखीभूय तावद् गता यावद् उच्छ्रयेण हर्म्यतलानां समीभूताः तत्र च पटहच्छेदेनोपरताः, एष ईदृश **उत्तानमल्लकसंस्थितो** ग्राम उच्यते, ऊर्द्धाभिसुखस्य शरावस्यैवमाकारत्वात् ॥ ११०४ ॥

ओमंथिए वि एवं, देउल रुक्खो व जस्स मज्झम्मि ।

कूवस्सुवर्णि रुक्खो, अह संपुडमल्लओ नाम ॥ ११०५ ॥

अवाङ्मुखमल्लकाकारेऽप्येवमेव वाच्यम्, नवरं यस्य ग्रामस्य मध्ये देवकुलं वृक्षो वा उच्चैस्तरस्तस्य देवकुलादेः शिखराद् रज्जवोऽवतार्य तिर्यक् तावद् नीयन्ते यावद् वृत्तिं प्राप्ताः, ततोऽधोमुखीभूय गृहाणां मूलपादान् गृहीत्वा पटहच्छेदेनोपरताः, एषोऽवाङ्मुखमल्लकसंस्थितः । तथा यस्य ग्रामस्य मध्यभागे कूपः, तस्य चोपर्युच्चतरो वृक्षः, ततः कूपस्याधस्तलाद् रज्जवो निर्गत्य मूलपादानधोऽधस्तावद् गता यावद् वृत्तिं

प्राप्ताः, तत ऊर्द्ध्वभिमुखीभूय गत्वा हर्म्यतलानां समश्रेणीभूताः, वृक्षदिखरादप्यवतीर्य रजवस्तथैव तिर्यग् वृत्तिं प्रामुचन्ति, ततोऽधोमुखीभूय कूपसम्बन्धिनीनां रज्जुनामग्रभागैः समं सङ्घटन्ते, अथैष सम्पुटकमल्लकाकारो नाम ग्रामः ॥ ११०५ ॥

जइ क्वाई पासम्मि होंति तो खंडमल्लओ होइ ।

पुव्वावररुक्खेहिं, समसेढीहिं भवे भित्ती ॥ ११०६ ॥

यदि 'कूपानी' कूप-वृक्ष-तदुभयानि 'पार्श्वे' एकस्यां दिशि भवन्ति ततः खण्डमल्लकाकारस्त्रिविधोऽपि ग्रामो यथाक्रमं मन्तव्यः । तत्र यस्य ग्रामस्य बहिरेकस्यां दिशि कूपः तामैवैकां दिशं मुक्त्वा शेषासु सप्तसु दिक्षु रज्जवो निर्गत्य वृत्तिं प्राप्योपरिहर्म्यतलान्यासाद्य पटहच्छेदेनोपरमन्ते, एष उत्तानकखण्डमल्लकाकारः । अवाङ्मुखखण्डमल्लकाकारोऽप्येवमेव, नवरं यस्यैकस्यां दिशि देवकुलमुच्चैस्तरो वा वृक्षः । सम्पुटकखण्डमल्लकाकारस्तु यस्यैकस्यां दिशि कूपस्तदुपरिप्राच वृक्षः, शेषं प्रागवत् । "पुव्वावर" इत्यादि, पूर्वस्यामपरस्यां च दिशि समश्रेणिव्यवस्थितैर्वृक्षैर्भित्तिसंस्थितो ग्रामो भवेत् ॥ ११०६ ॥

पासट्टिए पडाली, वलभी चउकोण ईसि दीहा उ ।

चउकोणेषु जइ दुमा, हवंति अक्खाडतो तम्हा ॥ ११०७ ॥

पडालिकासंस्थितोऽप्येवमेव, नवरमेकस्मिन् पार्श्वे वृक्षयुगलं समश्रेण्या व्यवस्थितम् । तथा यस्य ग्रामस्य चतुर्ष्वपि कोणेषु ईषदीर्घा वृक्षा व्यवस्थिताः स वलभीसंस्थितः । 'अक्षवाटः' मल्लानां युद्धाभ्यास-स्थानम्, तद् यथा समचतुरस्रं भवति एवं यदि ग्रामस्यापि चतुर्षु कोणेषु दुमा भवन्ति ततोऽसौ चतुर्विदिग्-चित्तिर्भिवृक्षैः समचतुरस्रतया परिच्छिद्यमानत्वाद्दक्षपाटकसंस्थितः ॥ ११०७ ॥

वट्टागारठिएहिं, रुयगो पुण वेढिओ तरुवरेहिं ।

तिकोणो कासवओ, छुरघरगं कासवं विंती ॥ ११०८ ॥

यद्यपि ग्रामः स्वयं न समस्तथापि यदि रुचकवलयशैलवद् वृत्ताकारव्यवस्थितैर्वृक्षैर्वैष्टितस्तदा रुचकसंस्थितः । यस्तु ग्राम एव त्रिकोणतया निविष्टो वृक्षा वा त्रयो यस्य बहिर्ह्यस्त्राः स्थिताः, एकतो द्वावन्यतस्त्वेक इत्यर्थः, एष उभयथाऽपि काश्यपसंस्थितः । काश्यपं पुनर्नापितस्य संबन्धि क्षुरग्रहं भ्रुवते, तद् यथा व्यस्रं भवत्येवमयमपि ग्राम इति ॥ ११०८ ॥

विभागः २ पत्रम् ३४५-४६-४७

(६) प्राकारभेदास्तत्स्थानानि च

पासाणिट्टग-मट्टिय-खोड-कडग-कंटीगा भवे दब्बे ।

खाइय-सर-नइ-गड्डा-पव्वय-दुग्गाणि खेत्तम्मि ॥ ११२३ ॥

पापाणमयः प्राकारो यथा द्वारिकायाम्, इष्टकामयः प्राकारो यथाऽऽनन्दपुरे, मृत्तिकामयो यथा सुमनोमुखनगरे, "खोड" ति काष्ठमयः प्राकारः कस्यापि नगरादेर्भवति, कटकाः-वंशदलादिमयाः कण्टिकाः-दुब्बूलादिसम्बन्धिन्यः तन्मयो वा परिक्षेपो ग्रामादेर्भवति, एष सर्वोऽपि द्रव्यपरिक्षेपः । क्षेत्रपरिक्षेपस्तु खातिका वा सरो वा नदी वा गर्ता वा पर्वतो वा दुर्गाणि वा-जलदुर्गादीनि पर्वता एव दुर्गाणि वा, एतानि नगरादिकं परिक्षिप्य व्यवस्थितानि क्षेत्रपरिक्षेप उच्यते ॥ ११२३ ॥

विभागः २ पत्रम् ३५१

(७) भिन्नभिन्नजनपदेषु धान्यनिष्पत्तिप्रकाराः

तत्रायं तोसलिदेशो यतोऽनूपो यतश्चास्मिन् देशे वर्षेण विनाऽपि सारणीपानीयैः सस्यनिष्पत्तिः ।

विभागः २ पत्रम् ३३२

अब्भे नदी तलाए, कूवे अइपुरए य नाव वणी ।

मंस-फल-पुप्फभोगी, वित्थिन्ने खेत्त कप्प विही ॥ १२३९ ॥

स देशदर्शनं कुर्वन् जनपदानां परीक्षां करोति—कस्मिन् देशे कथं धान्यनिष्पत्तिः ? । तत्र क्वचिद् देशेऽत्रैः सस्यं निष्पद्यते, वृष्टिपानीयैरित्यर्थः, यथा लाटविषये । कापि नदीपानीयैः, यथा सिन्धुदेशे ।

कचित्तु तडागजलैः, यथा द्रविडविषये । कापि कूपपानीयैः, यथा उत्तरापथे । क्वचिदतिपूरकेण, यथा वन्नासायां पूरादवरिच्यमानायां तत्पूरपानीयभावितायां क्षेत्रभूमौ धान्यानि प्रकीर्यन्ते; यथा वा डिम्भरेलके महिरावणपूरेण धान्यानि वपन्ति । “नाव” इति यत्र नावमारोग्य धान्यमानीतमुपभुज्यते, यथा कान-नद्वीपे । “वणि” ति यत्र वाणिज्येनैव वृत्तिरुपजायते न कर्पणेन, यथा मथुरायाम् । ‘मंस’ ति यत्र दुग्धे समापतिते मांसेन कालोऽतिवाह्यते । तथा यत्र पुष्प-फलभोगी प्राचुर्येण लोकः, यथा कोङ्कणादिषु । तथा कानि विस्तीर्णानि क्षेत्राणि ? कानि वा सङ्घितानि ? । ‘कपे’ ति कस्मिन् क्षेत्रे कः कल्पः ?, यथा सिन्धुविषये निमिषाद्याहारोऽग्रहितः । ‘विहि’ ति कस्मिन् देशे कीदृशः समाचारः ? यथा सिन्धुपु रजकाः सम्भोज्याः, महाराष्ट्रविषये कल्पपाला अपि सम्भोज्या इति ॥ १२३९ ॥

विभागः २ पत्रम् ३८३-८४

“उत्तरापथे अरघट्टेहि” इति चूर्णौ ॥

विभागः २ पत्रम् ३८३ टि० १

(८) पणित-भाण्ड-कर्म-पचन-इन्धनशालाः व्याघरणशाला च

कोलालियावणो खलु, पणिसाला भंडसाल जहिं भंडं ।
कुंभारकुडी कम्मे, पयणे वासासु आवाओ ॥ ३४४५ ॥
तोसलिए वग्घरणा, अग्गीकुंडं तहिं जलति निचं ।
तत्थ सयंवरहेउं, चेडा चेडी य छुम्भंति ॥ ३४४६ ॥

कोलालिकाः--कुलालकृत्य-विक्रयिणः तेषामापणः पणितशाला मन्तव्या । किमुक्तं भवति ? यत्र कुम्भकारा भाजनानि विक्रीणते, वणिजो वा कुम्भकारहस्ताद् भाजनानि क्रीत्वा यत्रापणे विक्रीणन्ति सा पणितशाला । भाण्डशाला यत्र घट-करकादिभाण्डजानं संगोपितमास्ते । कर्मशाला कुम्भकारकुटी, यत्र कुम्भकारो घटादिभाजनानि करोतीत्यर्थः । पचनशाला नाम यत्राऽऽपाकस्थाने वर्षासु भाजनानि पच्यन्ते । इन्धन-शाला तु यत्र तृण-करीष-कचवरास्तिष्ठन्ति ॥ ३४४५ ॥

व्याघरणशाला नाम-तोसलिविषये ग्राममध्ये शाला क्रियते, तत्राम्बिकुण्डं स्वयंवरहेतोर्निलमेव प्रज्वलति, तत्र च बह्वधेटकाः एका च स्वयंवरा चेटिका प्रक्षिप्यन्ते प्रवेश्यन्ते इत्यर्थः । यस्तेषां मध्ये तस्यै प्रतिभाति तमसौ वृणीते एषा व्याघरणशाला ।

विभागः ४ पत्रम् ९६३

[१० विशिष्टग्राम-नगर-जनपदादि]

(१) अन्धजनपदः

‘देशतः’ नानादेशानाश्रित्यानेकविधम्, यथा—मगधानां ओदनः, लाटानां कूरः द्रमिलानां चौरः, अन्ध्राणां इडाकुरिति ।

विभागः १ पत्रम् २०

(२) अवन्तीजनपदः

पज्जोए णरसीहे, णव उज्जेणीए कुत्तिया आसी ॥ ४२२० ॥

× × × चण्डप्रद्योतनाग्नि नरसिंहे अवन्तीजनपदाधिपत्यमनुभवति नव कुत्रिकापणाः उज्जयिन्या-मासीरन् ।

विभागः ४ पत्रम् ११४५

(३) आनन्दपुरम्

यत्र तु स्थलपथेन शकटादौ स्थापितं भाण्डमायाति तत् स्थलपत्तनम्, यथा आनन्दपुरम् ।

विभागः २ पत्रम् ३४२

इष्टकामयः प्राकारो यथाऽऽनन्दपुरे, ।

विभागः २ पत्रम् ३५१

अब्बुय पादीणवाहम्मि ॥ ३१५० ॥

‘प्राचीनवाहः’ सरस्वत्याः सम्बन्धी पूर्वदिग्भिमुखः प्रवाहः, तत्राऽऽनन्दपुरवास्तव्यो लोको गला यथाविभवं शरदि सङ्घट्टि करोति ॥ ३१५० ॥

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४

“पायीणवाहो सरस्सतीए, तत्थ आणंदपुरगा जथाविभवेणं वचंति सरए” इति चूर्णो विशेष-
चूर्णो च ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

(४) उज्जयिनीनगरी

जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थमुज्जयिन्यामार्यसुहस्तिन आगमनम् । तत्र च रथयात्रायां राजा-
ङ्गणप्रदेशे रथपुरतः स्थितान् आर्यसुहस्तिगुरुन् दृष्ट्वा दृपतेर्जातिस्सरणम् । विभागः ३ पत्रम् ९१८

तोसलिनगरे इसी य इसिवालो ।०

॥ ४२१९ ॥

तोसलिनगरवास्तव्येन च वणिजा ऋषिपालो नाम वानमन्तर उज्जयिनीकुत्रिकापणात् कीला
खबुद्धिमाहात्म्येन सम्यगाराधितः, ततस्तेन ऋषितडागं नाम सरः कृतम् । × × ×

एमेव तोसलीए, इसिवालो वाणमंतरो तत्थ ।

णिज्जित इसीतलागे,०

॥ ४२२३ ॥

‘एवमेव’ तोसलिनगरवास्तव्येन वणिजा उज्जयिनीमागम्य कुत्रिकापणाद् ऋषिपालो नाम वानमन्तरः
क्रीतः । तेनापि तथैव निर्जितेन ऋषितडागं नाम सरश्चक्रे । विभागः ४ पत्रम् ११४५-४६

पजोए णरसीहे, णव उज्जेणीए कुत्तिया आसी ।० ॥ ४२२० ॥

चण्डप्रद्योतनाग्निं नरसिंहे अवन्तिजनपदाधिपत्यमनुभवति नव कुत्रिकापणाः उज्जयिन्या-
मासीरन् । विभागः ४ पत्रम् ११४५

(५) उत्तरापथः

क्वापि कूपपानीयैः सस्यं निष्पद्यते, यथा उत्तरापथे ।

विभागः २ पत्रम् ३८३

“उत्तरापथे अरषट्ठेहिं” इति चूर्णो ।

विभागः २ पत्रम् ३८३ टि० ४

छन्नउद्गामअद्देसु ॥ १७७६ ॥

इहोत्तरापथानां ग्रामस्य गामार्थं इति संज्ञा । आह च चूर्णिकृत्—गामदेसु ति देसभण्णती, छन्नउद्-
गामेसु ति भण्णियं होइ, उत्तरावहाणं एसा भण्णइ ति ॥ १७७६ ॥ विभागः २ पत्रम् ५२४

दो साभरगा दीविच्चगा तु सो उत्तरापथे एको ।

दो उत्तरापहा पुण, पाडलिपुत्तो हवति एको ॥ ३८९१ ॥

द्वीपं नाम सुराष्ट्राया दक्षिणस्यां दिशि समुद्रमवगाह्य यद् वर्तते तदीयौ द्वौ ‘साभरकौ’ रूपकौ स
उत्तरापथे एको रूपको भवति । द्वौ च उत्तरापथरूपकौ पाडलिपुत्रक एको रूपको भवति ॥ ३८९१ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०६९

चक्रे भूभाइता इतरे ॥ ५८२४ ॥

ये पुनरुत्तरापथे धर्मचक्रं मथुरायां देवनिर्मितस्त्रूप आदिशब्दान् कोशलायां जीवन्त-
स्वामिप्रतिमा तीर्थकृतां वा जन्मादिभूमयः एवमादिदर्शनार्थं द्रवन्तो निष्कारणिकाः ॥ ५८२४ ॥

विभागः ५ पत्रम् १५३६

(६) कच्छदेशः

“विहिं ति जम्मि देसे जो जारिसो आयारो, जथा सिंधुविसए वियडभायणेसु पाणयं अगरहितं भवति,
कच्छविसए गिहत्थसंसट्ठे वि उवस्सए वसंतारणं नत्थि दोसो” इति विशेषचूर्णो ।

विभागः २ पत्रम् ३८४ टि० २

(७) काञ्चीनगरी

दो दक्खिणावहा तु, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।
एगो कुसुमनगरगो,० ॥ ३८९२ ॥

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ 'काञ्चीपुर्याः' द्रविडविषयप्रतिबद्धाया एकः 'नेलकः' रूपको भवति । 'सः' काञ्चीपुरीरूपको द्विगुणितः सन् कुसुमनगरसत्क एको रूपको भवति । विभागः ४ पत्रम् १०६९

(८) काननद्वीपः

"नाव" इति यत्र नावमारोप्य धान्यमानीतमुपभुज्यते, यथा काननद्वीपे ।

विभागः २ पत्रम् ३८३-८४

(९) कुणालाजनपदः

या ऐरावती नदी कुणालाजनपदे योजनार्धविस्तीर्णा जङ्घार्धमानमुदकं वहति तस्याः केचित् प्रदेशाः शुष्काः न तत्रोदकं वहति ॥

विभागः ५ पत्रम् १४९५

(१०) कुणालानगरी

ऐरावती नाम नदी कुणालाया नगर्याः समीपे जङ्घार्धप्रमाणेनोद्वेधेन वहति ।

विभागः ५ पत्रम् १४९१

(११) कुसुमनगरम्

दो दक्खिणावहा तु, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।
एगो कुसुमनगरगो,० ॥ ३८९२ ॥

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ 'काञ्चीपुर्याः' द्रविडविषयप्रतिबद्धाया एकः 'नेलकः' रूपको भवति । 'सः' काञ्चीपुरीरूपको द्विगुणितः सन् कुसुमनगरसत्क एको रूपको भवति । विभागः ४ पत्रम् १०६९

(१२) कोङ्कणदेशः

तथा यत्र पुष्य-फलभोगी प्राचुर्येण लोकः, यथा कोङ्कणादिषु । विभागः २ पत्रम् ३८४

"पुष्पं ति जधा पुष्पविक्रणं वित्ती भवति, एवं फलविक्रणं वि; अधवा पुष्प-फलभोग्यं जत्य, जधा तोसलि-कोङ्कणेषु" इति चूर्णौ ।

विभागः २ पत्रम् ३८४ टि० १

गिरिजन्नगमाईसु व, संखडि उक्कोसलंमे विइओ उ ।

अग्गिट्टि मंगलट्टी, पंथिगवइगाइसू तइओ ॥ २८५५ ॥

गिरियज्ञो नाम-कोङ्कणादिदेशेषु सायाहकालभावी प्रकरणविशेषः । आह च चूर्णिकृत्-गिरियज्ञः कोङ्कणादिषु भवति उस्सुरे ति । विशेषचूर्णिकारः पुनराह-गिरिजन्नो मतबालसंखडी भन्नइ, सा लाडविसए वरिसारत्ते भवइ ति ।

विभागः ३ पत्रम् ८०७

(१३) कोण्डलमिण्डपुरम्

"अहवा कौण्डलमिण्डे कौण्डलमेंढो वाणमंतरो, देवदोणी भहयच्छाहरणीए, तत्थ यात्राए बहुजणो संखडिं करेइ ।" इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

(१४) कोशलापुरी

चळे थुभाइता इतरे ॥ ५८२४ ॥

ये पुनरुत्तरापथे धर्मचक्रं मथुरायां देवनिर्मितस्तूप आदिशब्दात् कोशलायां जीवन्त-
स्वामिप्रतिमा तीर्थकृतां वा जन्मादिभूमय एवमादिदर्शनार्थं द्रवन्तो निष्कारणिकाः ॥ ५८२४ ॥

विभागः ५ पत्रम् १५३६

(१५) गोह्लविषयः

पालङ्कशाकं महाराष्ट्रे गोह्लविषये च प्रसिद्धम् । “पालकं मरहट्टविसए गोह्लविसए य सागो
जायइ” इति विशेषचूर्णौ ।

विभागः २ पत्रम् ६०३ टि० ४

(१६) चीनाजनपदः

पट्ट सुवन्ने मलय, अंसुग चीणंसुके च विगलेंदी ।० ॥ ३६६२ ॥

चीनांशुको नाम-कोशिकाराख्यः कृमिः तस्माद् जातं चीनांशुकम्, यद्वा चीना नाम जनपदः तत्र यः
श्लक्ष्णतरः पट्टः तस्माद् जातं चीनांशुकम् ।

विभागः ४ पत्रम् १०१८

(१७) डिम्भरेलकम्

ऋचिदतिपूरकेण सस्यं निष्पद्यते, यथा बन्नासायां पूरादवरिच्यमानायां तत्पूरपानीयभावितायां क्षेत्र-
भूमौ धान्यानि प्रकीर्यन्ते; यथा वा डिम्भरेलके महिरावणपूरेण धान्यानि वपन्ति ।

विभागः २ पत्रम् ३८३

(१८) ताम्रलिप्तीनगरी

यस्य तु जलपथेन स्थलपथेन च द्वाभ्यामपि प्रकाराभ्यां भाण्डमागच्छति तद् द्वयोः पथोर्मुखमिति निरुक्त्या
श्लोणमुखमुच्यते, तच्च भृगुकच्छं ताम्रलिप्ती वा ।

विभागः २ पत्रम् ३४२

नेमालि तामलिप्तीयं, सिंधूसोवीरमादिसु ।

सन्वलोकोवभोज्जाई, धरिज्ज कसिणाई वि ॥ ३९१२ ॥

नेपालविषये ताम्रलिप्तीयां नगर्यां सिन्धुसौवीरादिषु च विषयेषु सर्वलोकोपभोज्यानि कृत्स्नान्यपि
वस्त्राणि धारयेत् ॥ ३९१२ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०७३-७४

(१९) तोसलिदेशः

आणुग जंगल देसे, वासेण विणा वि तोसलिग्गहणं ।

पायं च तत्थ वासति, पउरपलंबो उ अन्नो वि ॥ १०६१ ॥

देशो द्विधा—अनूपो जङ्गलक्ष । नद्यादिपानीयबहुलोऽनूपः, तद्विपरीतो जङ्गलः निर्जल इत्यर्थः । यद्वा
अनूपो अजङ्गल इति पर्यायो । तत्रायं तोसलिदेशो यतोऽनूपो यतश्चास्मिन् देशे वर्षेण विनाऽपि सारणी-
पानीयैः सस्यनिष्पत्तिः, अपरं च ‘तत्र’ तोसलिदेशे ‘प्रायः’ बाहुल्येन वर्षति ततोऽतिपानीयेन विषयेषु
सस्येषु प्रलम्बोपभोगो भवति, अन्यच्च तोसलिः प्रचुरप्रलम्बः, तत एतैः कारणैस्तोसलिग्रहणं कृतम् ।
अन्योऽपि य ईदृशः प्रचुरप्रलम्बस्तत्राप्येष एव विधिः ॥ १०६१ ॥

विभागः २ पत्रम् ३३१-३२

“पुष्फं” ति जघा पुष्फविक्रएणं विती भवति, एवं फलविक्रएण वि; अधवा पुष्फ-फलभोयणं जत्थ, जघा
तोसलि-कोङ्गणेषु” इति चूर्णौ ।

विभागः २ पत्रम् ३८४ टि० १

आदेसो सेलपुरे, आदाणऽट्टाहियाप महिमाए ।

तोसलिविसए विण्णवणट्टा तह होत्ति गमणं वा ॥ ३१४९ ॥

‘आदेशः’ संखडिविषये दृष्टान्तोऽयम्—तोसलिविषये शैलपुरे नगरे ऋषितडागं नाम सरः । तत्र
वर्षे वर्षे भूवान् लोकोऽट्टाहिकामहिमां करोति । × × × ॥ ३१४९ ॥

सेलपुरे इसितलागम्भि होति अट्टाहिवा महामहिमा । ० ॥ ३१५० ॥
तोसलिदेशे शैलपुरे नगरे ऋषितडागे सरसि प्रतिवर्षं महता विच्छर्देनाष्टाहिकामहामहिमा भवति ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३

तोसलिए वग्घरणा, अग्गीकुंडं तर्हि जलति निच्चं ।
तरथ सयंवरहेउं, चेडा चेडी य छुभंति ॥ ३४४६ ॥

व्याघरणशाला नाम तोसलिविषये ग्राममध्ये शाला क्रियते, तत्रामिकुण्डं स्वयंवरहेतोर्नित्यमेव प्रज्वलति, तत्र च बहवश्चेटका एका च स्वयंवरा चेटिका 'प्रक्षिप्यन्ते' प्रवेश्यन्ते इत्यर्थः । यस्तेषां मध्ये तस्यै प्रतिभाति तमसौ वृणीते, एषा व्याघरणशाला । एतासु तिष्ठतां चत्वारो लघुकाः ॥ ३४४६ ॥ विभागः ४ पत्रम् ९६३

(२०) तोसलिनगरम्

उज्जेणी रायगिहं, तोसलिनगरे इसी य इसिवालो । ० ॥ ४२१९ ॥

उज्जयिनी राजगृहं च नगरं कुत्रिकापणयुक्तमासीत् । तोसलिनगरवास्तव्येन च वणिजा ऋषिपालो नाम वानमन्तर उज्जयिनीकुत्रिकापणात् क्रीला स्वबुद्धिमाहात्म्येन सम्यगाराधितः, ततस्तेन ऋषितडागं नाम सरः कृतम् ।

विभागः ४ पत्रम् ११४५

(२१) दक्षिणापथः

कपर्दकादयो मार्गयिला तस्य धीयन्ते, तान्नमयं वा नाणकं यद् व्यवहियते, यथा दक्षिणापथे काकिणी ।

विभागः २ पत्रम् ५७३

तथा दक्षिणापथे कुडवार्द्धमात्रया समितया महाप्रमाणो मण्डकः क्रियते, स हेमन्तकालेऽरुणोदयवेलायां अभिष्टिकायां पत्तवा धूलीजहाय धीयते, तं गृहीत्वा भुञ्जानस्य तृतीयो भङ्गः । श्राद्धो वा प्रातर्गन्तुकामः साधुं विचारभूमौ गच्छन्तं दृष्ट्वा मङ्गलार्थं अनुद्वते सूर्ये निमन्त्रयेत्, पथिका वा पन्थानं व्यतिव्रजन्तो निमन्त्रयेयुः ब्रजिकायां वाऽनुद्वते सूर्ये उच्चलितुकामाः साधुं प्रतिलाभयेयुः, एवमादिषु गृहीत्वा भुञ्जानस्य तृतीयो भङ्गो भवति ॥ २८५५ ॥

विभागः ३ पत्रम् ८०८

दो दक्खिणावहा तु, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ काञ्चीपुर्याः द्रविडविषयप्रतिबद्धायाः एकः 'नेलकः' रूपको भवति ।

विभागः ४ पत्रम् १०६९

(२२) द्रविडजनपदः

'देशतः' नानादेशानाश्रित्यानेकविधम् । यथा—मगधानामोदनः, लाटानां कूरः, द्रमिलानां चौरः, अन्ध्रानामिडाकुरिति ।

विभागः १ पत्रम् २०

क्वचित्तु तडागजलैः [सस्यं निष्पद्यते,] यथा द्रविडविषये ।

विभागः २ पत्रम् ३८३

दो दक्खिणावहा तु, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ काञ्चीपुर्याः द्रविडविषयप्रतिबद्धायाः एकः 'नेलकः' रूपको भवति ।

विभागः ४ पत्रम् १०६९

(२३) द्वारिकापुरी

पाषाणमयः प्राकारो यथा द्वारिकायाम्,

विभागः २ पत्रम् ३५१

(२४) द्वीपवेलाकूलम्

यत्र जल्पयेन नावादिवाहनाकडं भाण्डमुपैति तज्जलपतनम्, यथा द्वीपम् । विभागः २ पत्रम् ३४२

‘द्वीपं नाम’ सुराष्ट्राया दक्षिणस्यां दिशि समुद्रमवगाह्य यद् वर्तते तदीयौ द्वौ ‘साभरकौ’ रूपकौ स उत्तरापथे एको रूपको भवति । विभागः ४ पत्रम् १०६९

(२५) धर्मचक्रभूमिका

कचिद् धर्मचक्रभूमिकादौ देशे ‘वच्चकं’ दर्भाकारं तृणविशेषं ‘मुञ्जं च’ शरस्तम्बं प्रथमं ‘चिप्पित्वा’ कुट्टयित्वा तदीयो यः क्षोदः तं कर्त्तयन्ति । ततः तैः वच्चकसूत्रैर्मुञ्जसूत्रैश्च ‘गोणी’ बोरको व्यूयते । प्रावरणा-SSस्तरणानि च ‘दिशी’ देशविशेषं समासाद्य कुर्वन्ति । विभागः ४ पत्रम् १०२२

(२६) नेपालविषयः

नेमालि तामलितीय, सिंधूसौवीरमादिषु ।

सव्वलोकोवभोज्जाइं, धरिज्ज कसिणाइं वि ॥ ३९१२ ॥

नेपालविषये ताम्रलिप्त्यां नगर्यां सिन्धुसौवीरादिषु च विषयेषु सर्वलोकोपभोज्यानि कृत्त्वान्यपि वस्त्राणि धारयेत् ॥ ३९१२ ॥ कुतः ? इत्याह—

आइन्नता ण चोरादी, भयं णेव य गारवो ।

उज्झाइवत्थवं चैव, सिंधूमादीसु गरहितो ॥ ३९१३ ॥

नेपालादौ देशे सर्वलोकेनापि तादृग्वस्त्राणामाचीर्णता, न च तत्र चौरादिभयम्, नैव च ‘गौरवम्’ ‘अहो’ अहमीदृशानि वस्त्राणि प्रावृणोमि’ इत्येवंलक्षणम्, अपि च उज्झाइतं-विरूपं यद् वस्त्रं तद्वान् सिन्धुसौवीरकादिषु गर्हितो भवति, अतस्त्रज कृत्त्वान्यपि परिभोक्तव्यानि ॥ ३९१३ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०७३-७४

(२७) पाडलिपुत्रनगरम्

पाडलिपुत्ते नयरे चंदगुत्तपुत्तस्स विंदुसारस्स पुत्तो असोगो नाम राया । तस्स असोगस्स पुत्तो कुणालो उज्जेणीए । सा से कुमारभुत्तीए दिन्ना । विभागः १ पत्रम् ८८

पाडलिपुत्ते नयरे चंदगुत्तो राया । सो य मोरपोसगपुत्तो त्ति जे खत्तिया अभिजाणंति ते तस्स आणं परिभवन्ति ॥ विभागः ३ पत्रम् ७०४

को कुणालो ? कहां वा अंधो ? त्ति—पाडलिपुत्ते असोगसिरी राया । तस्स पुत्तो कुणालो । तस्स कुमारभुत्तीए उज्जेणी दिन्ना । सो य अट्टवरिसो । रत्ता लेहो विसज्जितो—शीघ्रमधीयतां कुमारः । असंवत्तिए लेहे रण्णो उट्टितस्स माइसवत्तीए कतं ‘अन्धीयतां कुमारः’ सयमेव तत्तसलागाए अच्छीणि अंजियाणि । सुतं रण्णा । गामो से दिण्णो । गंधव्वकलसिक्खणं । पुत्तस्स रज्जथी आगतो पाडलिपुत्तं धसोगसिरिणो जवणियंतरीओ गंधव्वं करेइ । विभागः ३ पत्रम् ९१७

दो साभरगा दीविच्चगा तु सो उत्तरापथे एक्को ।

दो उत्तरापहा पुण, पाडलिपुत्तो हवति एक्को ॥ ३८९१ ॥

‘द्वीपं नाम’ सुराष्ट्राया दक्षिणस्यां दिशि समुद्रमवगाह्य यद् वर्तते तदीयौ द्वौ ‘साभरकौ’ रूपकौ स उत्तरापथे एको रूपको भवति । द्वौ च उत्तरापथरूपकौ पाटलिपुत्रक एको रूपको भवति ॥ ३८९१ ॥ अथवा—

दो दक्खिणावहा तु, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।

एगो कुसुमणगरगो, तेण पमाणं इमं होति ॥ ३८९२ ॥

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ काञ्चीपुर्या द्रविडविषयप्रतिबद्धाया एकः ‘नेलकः’ रूपको भवति । ‘सः’ काञ्चीपुरीरूपको द्विगुणितः सन् कुसुमनगरसत्क एको रूपको भवति । कुसुमपुरं पाटलिपुत्रमभिधीयते । विभागः ४ पत्रम् १०६९

(२८) पाण्डुमथुरा पाश्चात्यजनपदश्च

अथस्स दरिसणम्मि वि, लङ्गी एगंततो न संभवइ ।

दट्टं पि न याणंते, बोहिय पंडा फणस सच्चू ॥ ४७ ॥

अर्थस्य दर्शनेऽपि कस्यचित् तदर्थविषया 'लब्धिः' अक्षराणां लब्धिरेकान्ततो न सम्भवति । तथा च 'बोधिकाः' पश्चिमदिग्वात्तिनो म्लेच्छाः पनसं दृष्ट्वाऽपि 'पनसः' इत्येवं न जानते, तेषां पनसस्यात्यन्त-परोक्षत्वात्, नहि तद्देशे पनसः सम्भवति । तथा 'पाण्डाः' पाण्डुमथुरावासिनः सकून् दृष्ट्वाऽपि 'सक्तवोऽमी' इति न जानते, तेषां हि सक्तवोऽत्यन्तपरोक्षाः ततो न तद्दर्शनेऽपि तदक्षरलाभः ॥ ४७ ॥

विभागः १ पत्रम् १८

(२९) पूर्वदेशः

कवडुगमादी तंवे, रूपे पीते तहेव केवडिए ।० ॥ १९६९ ॥

कर्पर्कादयो मार्गयित्वा तस्य दीयन्ते । ताम्रमयं वा नाणकं यद् व्यवहियते, यथा—दक्षिणापथे काकिणी । रूपमयं वा नाणकं भवति, यथा—भिल्लमाले द्रम्मः । पीतं नाम—सुवर्णं तन्मयं वा नाणकं भवति, यथा—पूर्वदेशे दीनारः । 'केवडिको नाम' यथा तत्रैव पूर्वदेशे केतराभिधानो नाणकविशेषः ।

विभागः २ पत्रम् ५७३-७४

पूर्वदेशजं वन्नं लाटविषयं प्राप्य महार्घ्यम् ।

विभागः ४ पत्रम् १०६८

(३०) प्रतिष्ठानपुरम्

पहट्टाणं नयरं । सालवाहणो राया । सो वरिसे वरिसे भरुयच्छे नहवाहणं (नरवाहणं प्रत्य०) रोहेइ । जाहे य वरिसारत्तो भवति ताहे सयं नयरं पडियाइ । एवं कालो वच्चइ । विभागः १ पत्रम् ५२

(३१) प्रभासतीर्थम्

कौडलमेढ पभासे, अब्बुय०

॥ ३१५० ॥

प्रभासे वा तीर्थं अर्बुदे वा पर्वते यात्रायां सङ्गडिः कियते ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४

“पभासे अब्बुए य पव्वए जत्ताए संखडी कीरति” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४ टि० ७

(३२) भिल्लमालदेशः

कवडुगमादी तंवे, रूपे पीते तहेव केवडिए ।० ॥ १९६९ ॥

कर्पर्कादयो मार्गयित्वा तस्य दीयन्ते । ताम्रमयं वा नाणकं यद् व्यवहियते, यथा—दक्षिणापथे काकिणी । रूपमयं वा नाणकं भवति, यथा—भिल्लमाले द्रम्मः । पीतं नाम—सुवर्णं तन्मयं वा नाणकं भवति, यथा—पूर्वदेशे दीनारः । 'केवडिको नाम' यथा तत्रैव पूर्वदेशे केतराभिधानो नाणकविशेषः ।

विभागः २ पत्रम् ५७३-७४

(३३) भृगुकच्छपुरम्

यस्य तु जलपथेन स्थलपथेन च द्वाभ्यामपि प्रकाराभ्यां भाण्डमागच्छति तद् द्वयोः पथोर्मुखमिति निरुक्त्या द्रोणमुखमुच्यते, तच्च भृगुकच्छं ताम्रलिप्ती वा ।

विभागः २ पत्रम् ३४२

कौडलमेढ पभासे,०

॥ ३१५० ॥

नथा कुण्डलमेण्ठनात्रो वानमन्तरस्य यात्रायां भरुकच्छपरिसरवती भूयान् लोकः सङ्गडिं करोति ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४

“अहवा कौंडलमिंढे कौंडलमेंढो वाणमंतरो, देवद्रोणी भरुयच्छाहरणीए, तत्त्व यात्राए बहुजणो संखाडि करेइ ।” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च । विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

पज्जोए णरसीहे, णव उज्जेणीय कुत्तिया आसी ।

भरुयच्छवणियऽसह्ह, भूयऽट्टम सयसहस्सेण ॥ ४२२० ॥

कम्मम्मि अदिज्जंते, रुट्ठो मारेइ सो य तं धेत्तुं ।

भरुयच्छाऽऽगम वावारदाण खिप्पं च सो कुणति ॥ ४२२१ ॥

मीएण खंभकरणं, पत्थुस्सर जा ण देमि वावारं ।

णिज्जित भूततलागं, आसेण ण पेहसी जाव ॥ ४२२२ ॥

चण्डप्रद्योतनान्नि नरसिंहे अवन्तिजनपदाधिपत्यमनुभवति नव कुत्रिकापणा उज्जयिन्यामासीरन् ।

तदा किल भरुयच्छाओ एगो वाणियओ असह्हंतो उज्जेणीए आगंतूण कुत्तियावणाओ भूयं मग्गइ । तेण कुत्तियावणाणिएण चित्थियं—‘एस ताव मं पवंचेइ ता एयं मोट्ठेण वारेमि’ ति भणियं—जइ सयसहस्से देसि तो देमि भूयं । तेणं तं पि पडिवन्नं ताहे तेण भन्नइ—पंचरत्तं उदिक्खाहि तओ दाहामि । तेण अट्टमं काळण देवो पुच्छिओ । सो भणइ—देहि, इमं च भणिहिज्ज—जइ कम्मं न देसि तो भूओ तुमं उच्छाएहिइ । ‘एवं भवउ’ ति भणित्ता गहिओ तेण भूओ भणइ—कम्मं मे देहि । दिज्जं, तं खिप्पमेव कयं । पुणो मग्गइ, अन्नं दिज्जं । एवं सब्बम्मि कम्मो निट्ठिए पुणो भणइ—देहि कम्मं । तेण भन्नइ—एत्थं खंभे चहुत्तरं करेहि जाव अन्नं किंचि कम्मं न देमि । भूओ भणइ—अलाहि, पराजितो मि, चिंधं ते करेमि, जाव नावलोएसि तत्त्व तलागं भविस्सइ । तेण अस्से विलगिऊण बारस जोयणाइं गंतूण पलोइयं जाव तक्खणमेव कयं तेण भरुयच्छस्स उत्तरे पासे भूयतलागं नाम तलागं । विभागः ४ पत्रम् ११४५

(३४) मगधाजनपदः

‘देशतः’ नानादेशानाश्रित्यानेकविधम्, यथा—मगधानां ओदनः, लाटानां कूरः, द्रमिलानां चौरः, अन्ध्राणाम् इडाकुरिति । विभागः १ पत्रम् २०

(३५) मथुरानगरी

“वणि” ति यत्र वाणिज्येनैव वृत्तिरुपजायते न कर्षणेन, यथा मथुरायाम् । विभागः २ पत्रम् ३८४ तथा मथुरापुर्व्यां गृहेषु कृतेषु मङ्गलनिमित्तं यद् निवेश्यते तद् मङ्गलचैत्यम् । × × ×

अरहंतपइट्ठाए, मथुरानयरीए मंगलाइं तु ।

गेहेसु चच्चरेसु य, छन्नउईगामअद्वेसु ॥ १७७६ ॥

मथुरानगर्यां गृहे कृते मङ्गलनिमित्तमुत्तरङ्गेषु प्रथममर्हत्प्रतिमाः प्रतिष्ठाप्यन्ते, अन्यथा तद् गृहं पतति, तानि मङ्गलचैत्यानि । तानि च तस्यां नगर्यां गेहेषु चत्तरेषु च भवन्ति । न केवलं तस्यामेव किन्तु तत्पुरीप्रति-बद्धा ये षण्णवतिसङ्ख्याका ग्रामार्द्धास्तेष्वपि भवन्ति । इहोत्तरापथानां ग्रामस्य ग्रामार्द्ध इति संज्ञा । आह च चूर्णिकृत्—गामद्वेषु ति देसभण्णित्ति, छन्नउईगामेषु ति भणियं होइ, उत्तरावहाणं एसा भणिइ ति ॥

विभागः २ पत्रम् ५२४

मथुरायां भण्डीरयक्षयात्रायां कम्बल-शबलौ वृषभौ घाटिकेन-मित्रेण जिनदासस्यानापृच्छया वाहितौ, तन्निमित्तं सज्जातवैराग्यौ श्रावकेणाजुबिधौ भक्तं प्रत्याख्याय कालगतौ नागकुमारेषूपपन्नौ ॥ ५६२७ ॥

विभागः ५ पत्रम् १४८९

चक्रे शूभाइता इतरे ॥ ५८२४ ॥

ये पुनरुत्तरापथे धर्मचक्रं मथुरायां देवनिर्मितस्तूप आदिशब्दात् कोशलयां जीवन्त-स्वामिप्रतिमा तीर्थकृतां वा जन्मादिभूमय एवमादिदर्शनार्थं द्रवन्तो निष्कारणिकाः ॥ ५८२४ ॥

विभागः ५ पत्रम् १५३६

महुराणत्ती दंडे, सहसा णिगम अपुच्छिउं कयरं ।

तस्स य तिक्खा आणा, दुहा गता दो वि पाडेउं ॥ ६२४४ ॥

गोयावरीए णदीए तडे पतिट्ठाणं नगरं । तत्थ सालवाहणो राया । तस्स खरओ अमच्चो ।
अन्नया सो सालवाहणो राया दंडनायगमाणवेइ—महुरं घेतूणं सिग्घमागच्छ । सो य सहसा अपुच्छिऊण
दंडेहिं सह निग्गओ । तओ चिन्ता जाया—का महुरा घेतव्वा ? दक्खिणमहुरा उत्तरमहुरा वा ? ।
तस्स आणा तिक्खा, पुणो पुच्छिउं न तीरति । तओ दंडा दुहा काऊण दोसु वि पेसिया । गहियाओ दो वि
महुराओ ।

विभागः ६ पत्रम् १६४७

थूममह सद्धिसमणी, बोहियहरणं तु णिवसुताऽऽतावे ।

मज्जेण य अक्कंदे, कयम्मि जुद्धेण मोएति ॥ ६२७५ ॥

महुरानयरीए थूमो देवनिम्मितो । तस्स महिमानिमित्तं सद्धीतो समणीहिं समं निग्गयातो । राय-
पुत्तो य तत्थ अदूरे आयावंतो चिट्ठइ । ताओ सद्धी-समणीओ बोहिएहिं गहियाओ तेणतेणं आणियाओ । ताहिं
तं साहुं दट्टूणं अक्कंदो कओ । तओ रायपुत्तेण साहुणा जुद्धं दाऊण मोइयाओ ॥ विभागः ६ पत्रम् १६५६

(३६) मलयदेशः

पट्ट सुवन्ने मलय,० ॥ ३६६२ ॥

मलयो नाम देशः, तत्सम्भवं मलयजम् ।

विभागः ४ पत्रम् १०१८

(३७) महाराष्ट्रदेशः

अथ प्रभूतमुपकरणं न शक्नोति सर्वमेकवारं नैतुं तदा त्रिषु चतुर्षु वा कल्पेषु बद्धा 'कोलुकपरम्परकेण'
महाराष्ट्रप्रसिद्धकोलुककपरम्परान्यायेन निष्काशयति ।

विभागः १ पत्रम् १६७

"विहि" ति कस्मिन् देशे कीदृशः समाचारः ? यथा सिन्धुषु रजकीः सम्भोज्याः, महाराष्ट्रविषये
कल्पपाला अपि सम्भोज्या इति ॥ १२३९ ॥

विभागः २ पत्रम् ३८४

पालकशाकं महाराष्ट्रादौ प्रसिद्धम्,

विभागः २ पत्रम् ६०३

"पालकं महरट्टविसए गोल्लविसए य सागो जायइ" इति विशेषचूर्णौ ।

विभागः २ पत्रम् ६०३ टि० ४

अथवा विक्रवितं नाम—महाराष्ट्रविषये सागारिकं विद्धा तत्र विष्टकः प्रक्षिप्यते, विभागः ३ पत्रम् ७३०

कस्यापि महाराष्ट्रादिविषयोत्पन्नस्य साधोरज्ञानं वेष्टकविद्धम् । विभागः ३ पत्रम् ७४१

रसावणो तत्थ दिट्ठतो ॥ ३५३९ ॥

अत्र 'रसावणः' मद्यहृदो दृष्टान्तः । यथा—महाराष्ट्रदेशे रसावणे मद्यं भवतुं वा मा वा तथापि तत्परि-
ज्ञानार्थं तत्र ध्वजो बध्यते, तं ध्वजं दृष्ट्वा सर्वे भिक्षाचारादयः परिहरन्ति । विभागः ४ पत्रम् ९८५

नीलकंबलमादी तु, उण्णियं होति अच्चियं ।

सिसिरे तं पि धारेज्जा, सीतं नऽण्णेण हब्भति ॥ ३९१४ ॥

नीलकम्बलादिकमौर्णिकं महाराष्ट्रविषये 'अर्चितं' महार्थं भवति, तदपि तत्र प्राप्तः 'सिसिरे' शीतकाले
'धारयेत्' प्राणुयादित्यर्थः, शीतं यतो नान्येन वस्त्रेण निरुप्यते ॥ ३९१४ ॥ विभागः ४ पत्रम् १०७४

(३८) यवनविषयः

एमेव य आगन्तुं, पालित्तयवेट्टिया जवणे ॥ ४९१५ ॥

XXX आगन्तुकं नाम यद् अन्यत आगतम् । XXX तथा चात्र पादलिप्ताचार्यकृता 'बेट्टिक'
ति राजकन्यका दृष्टान्तः । स चायम्—

पालित्तायरिण्हि रजो भगिणिसरिसिया जंतपडिमा कया । चंकणुम्मेसनिम्मेसमयी तालविटहत्था आयरि-
याणं पुरतो चिट्टइ । राया वि अइव पालित्तगस्स सिणेहं करेइ । धिजाइएहिं पजट्टेहिं रजो कहियं—भगिणी
ते समणएणं अभिओगिया । राया न पत्तियति । भणिओ य—पेच्छ, दंसेमु ते । राया आगतो । पासित्ता
पालित्तयाणं रुट्ठो पच्चोसरिओ य । तओ सा आयरिण्हिं चड ति विकरणीकया । राया सुट्टतरं आउट्ठो ॥

एवमागन्तुका अपि स्त्रीप्रतिमा भवन्ति । 'जवणे' ति यवनविषये ईदृशानि स्त्रीरूपाणि प्राचुर्येण
क्रियन्ते ॥ ४९१५ ॥

विभागः ५ पत्रम् १३१५-१६

(३९) राजगृहनगरम्

दिक्खा य सालिभदे, उवकरणं सयसहस्सेहिं ॥ ४२१९ ॥

तथा राजगृहे श्रेणिके राज्यमनुशासति शालिभद्रस्य सुप्रसिद्धचरितस्य दीक्षायां शतसहस्राभ्याम्
'उपकरणं' रजोहरण-प्रतिग्रहलक्षणमानीतम्, अतो ज्ञायते यथा राजगृहे कुत्रिकापण आसीदिति पुरातन-
गाथासमासार्थः ॥ ४२१९ ॥ × × × ×

रायगिहे सालिभद्रस्स ॥ ४२२३ ॥

तथा राजगृहे शालिभद्रस्य रजोहरणं प्रतिग्रहश्च कुत्रिकापणात् प्रत्येकं शतसहस्रेण क्रीतः ॥ ४२२३ ॥

विभागः ४ पत्रम् ११४५-४६

(४०) लाटविषयः

दिशतः नानादेशानाश्रित्यानेकविधम्, यथा—मगधानां ओदनः, लाटानां कूरः, द्रमिलानां चौरः
अन्घ्राणाम् इडकुरिति ।

विभागः १ पत्रम् २०

तत्र क्वचिद् देशेऽधैः सस्यं निष्पद्यते, वृष्टिपानीयैरित्यर्थः, यथा लाटविषये ।

विभागः २ पत्रम् ३८३

गिरिजन्नगमाईसु व, संखडि उक्कोसलंमे बिइओ उ ।

अग्गिट्ठि मंगलट्टी, पंथिग-वइगाइसू तइओ ॥ २८५५ ॥

गिरियज्ञो नाम—कोङ्कणादिदेशेषु सायाहकालभावी प्रकरणविशेषः । आह च चूर्णिकृत—गिरियज्ञः
कोङ्कणादिषु भवति उस्सुरे ति । विशेषचूर्णिकारः पुनराह—गिरिजन्नो मतबालसंखडी भन्नइ, सा
लाडविसए वरिसारत्ते भवइ ति ।

विभागः ३ पत्रम् ८०७

“कंजुसिणोदेहि” ति इह च लाटदेशेऽवश्रावणं काजिकं भण्यते । यदाह चूर्णिकृत—

अवसावणं लाडाणं कंजियं भण्णइ ति ।

विभागः ३ पत्रम् ८७१

पूर्वदेशजं वल्लं लाटविषयं प्राप्य महार्यम् ।

विभागः ४ पत्रम् १०६८

(४१) शैलपुरम्

आदेसो सेलपुरे,०

॥ ३१४९ ॥

आदेशः सङ्गडिविषये दृष्टान्तोऽयम्—तोसलिविषये शैलपुरे नगरे ऋषितडागं नाम सरः । तत्र वर्षे
वर्षे भूयान् लोकोऽष्टाहिकामहिमां करोति । × × ×

सेलपुरे इसितलागम्मि होति अट्टाहियामहामहिमा १० ॥ ३१५० ॥

तोसलिदेशे शैलपुरे नगरे ऋषितडागे सरसि प्रतिवर्षं महता विच्छर्देनाष्टाहिकामहामहिमा भवति ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३

(४२) सिन्धुदेशः

कापि नदीपानीयैः [सस्यं निष्पद्यते,] यथा सिन्धुदेशे । विभागः २ पत्रम् ३८३

“कप्पे” ति कस्मिन् क्षेत्रे कः कल्पः ?, यथा सिन्धुविषयेऽनिमिषाद्याहारोऽगर्हितः । “विहि” ति कस्मिन् देशे कीदृशः समाचारः ? यथा सिन्धुषु रजकाः सम्भोज्याः, महाराष्ट्रविषये कल्पपाला अपि सम्भोज्या इति ॥ १२३९ ॥

विभागः २ पत्रम् ३८४

“मंस ति जत्थ मंसेण दुग्भिक्खे लंघिज्जति कालो, जधा सिंधूए सुभिक्खे वि ।” इति चूर्णौ ।

विभागः २ पत्रम् ३८४ टि० १

“विहि ति कम्म देसे केरिसो आयारो ? जधा सिंधूए गिळेवगा संभोइया” इति चूर्णौ । “विहि ति जम्मि देसे जो जारिसो आयारो, जधा सिंधुविसए वियडभायणेसु पाणयं अगरहितं भवति, कच्छविसए गिहत्थसंसट्ठे वि उवस्सए वसंताणं नत्थि दोसो” इति विशेषचूर्णौ । विभागः २ पत्रम् ३८४ टि० २

गोरसधातुको वा कथित् सिन्धुदेशीयः प्रव्रजितः ।

विभागः ३ पत्रम् ७७५

पडिकुट्ट देस कारणगया उ तदुवरमि निति चरणट्टा ॥ २८८१ ॥

सिन्धुदेशप्रभृतिको योऽसंयमविषयः स भगवता ‘प्रतिकुष्टः’ न तत्र विहर्तव्यम् । परं तं प्रतिषिद्धदेश-मशिवादिभिः कारणैर्गताः ततो यदा तेषां कारणानाम् ‘उपरमः’ परिसमाप्तिर्भवति तदा चारित्रार्थं ततोऽसंयम-विषयाद् निर्गच्छन्ति, निर्गत्य च संयमविषयं गच्छन्ति ।

विभागः ३ पत्रम् ८१६

किञ्चिद् वखं प्रथमत एव दुर्बलम् ततः पार्श्वा-ऽन्तेषु दक्षिकाभिर्बद्धेषु ‘दृढं’ चिरकालवहनक्षमं भविष्यतीति कृत्वा तेन कारणेन दक्षिकास्तस्य न कल्पयेत् । यद्वा ‘देशीतः’ सिन्ध्वादिदेशमाश्रित्य यत्रातिदीर्घदशाकं वखं तत्र छिन्यात्, तस्य दक्षिका न कल्पयितव्या इति भावः ॥ ३९०६ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०७२

(४३) सिन्धुसौवीरदेशः

यदा भगवान् श्रीमन्महावीरस्वामी राजगृहनगराद् उदायननरेन्द्रप्रवाजनार्थं सिन्धुसौवीरदेश-वतंसं वीतभयं नगरं प्रस्थितस्तदा किलापान्तराले बहवः साधवः क्षुधार्तास्तृषार्दिताः संज्ञाबाधिताश्च बभूवुः । यत्र च भगवानावासितस्तत्र तिलभृतानि शकटानि पानीयपूर्णंश्च हृदः ‘समभौमं च’ गर्ता-बिलादिवर्जितं स्थण्डिलमभवत् । अपि च विशेषेण तत् तिलोदकस्थण्डिलजातं ‘विरहिततरं’ अतिशयेनाऽऽगन्तुकैस्तदुत्थैश्च जीवैर्वर्जितमित्यर्थः ।

विभागः २ पत्रम् ३१४

नेमालि तामलितीय, सिंधूसौवीरमादिसु ।

सर्वलोकोपभोज्याइं, धरिज्ज कसिणाइं वि ॥ ३९१२ ॥

नेपालविषये ताम्रलिह्यां नगर्यां सिन्धुसौवीरादिषु च विषयेषु सर्वलोकोपभोज्यानि कृत्स्नान्यपि वखाणि धारयेत् ॥ ३९१२ ॥ × × × ×

उज्जाइवत्थवं चेव, सिंधूमादीसु गरहितो ॥ ३९१३ ॥

अपि च उज्जाइतं-विरूपं यद् वखं तद्वान् सिन्धुसौवीरकादिषु गर्हितो भवति, अतस्तत्र कृत्स्नान्यपि परिभोक्तव्यानि ॥ ३९१३ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०७३-७४

(४४) सुमनोमुखनगरम्

पाषाणमयः प्राकारो यथा द्वारिकायाम्, इष्टकामयः प्राकारो यथाऽऽनन्दपुरे, मृत्तिकामयो यथा सुमनोमुखनगरे, “खोड” ति काष्ठमयः प्राकारः कस्यापि नगरादेर्भवति, कटकाः-वंशदलादिमयाः कण्टिकाः-बुब्बूलादिसम्बन्धिन्यः तन्मयो वा परिक्षेपो ग्रामादेर्भवति, एष सर्वोऽपि द्रव्यपरिक्षेपः ।

विभागः २ पत्रम् ३५१

(४५) सुराष्ट्रादेशः

मण्डलमिति देशखण्डम्, यथा— वण्णवतिमण्डलानि सुराष्ट्रादेशः । विभागः २ पत्रम् २९८

दो साभरगा दीविच्चगा तु सो उत्तरापथे एको ।

‘द्वीपं नाम’ सुराष्ट्राया दक्षिणस्यां दिशि समुद्रमवगाह्य यद् वर्तते तदीयौ द्वौ ‘साभरकौ’ रूपकौ स उत्तरापथे एको रूपको भवति ।

विभागः ४ पत्रम् १०६९

(४६) स्थूणानगरी

न पारदोच्चा गरिहा व लोण, थूणाइएसुं विहरिज्ज एवं ।

भोगाऽइरित्ताऽऽरभडा विभूसा, कण्पेज्जमिच्चैव दसाउ तत्थ ॥ ३९०५ ॥

‘पारदोच्च’ इति चौरभयं तद् यत्र नास्ति, यत्र च तथाविधे वस्त्रे प्रात्रियमाणे लोके गर्हा नोपजायते तत्र स्थूणादिविषयेषु ‘एवं’ सकलकृत्स्नमपि वस्त्रं प्रावृत्त्य विहरेत्, परं तस्य दशाश्लेषाः । कुतः? इत्याह— “भोग” इति तासां दशानां शुषिरतया परिभोगः कर्तुं न कल्पते, अतिरिक्तश्चोपधिर्भवति, प्रत्युपेक्षमाणे च दक्षिकाभिरारभडादोषाः, विभूसा च सदशाके वस्त्रे प्रात्रियमाणे भवति । ‘इत्येवम्’ एभिः कारणैस्तत्र दशाः ‘कल्पयेत्’ छिन्द्यात् ॥ ३९०५ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०७२

[११ गिरि-नदी-सरः-तडागादि]

(१) अर्बुदपर्वतः

कोंडलमेंढ पभासे, अब्बुय०

॥ ३१५० ॥

प्रभासे वा तीर्थे अर्बुदे वा पर्वते यात्रायां संखडिः क्रियते ।

विभागः ३ पत्रम् ८८४

“पभासे अब्बुए य पव्वए जत्ताए संखडी कीरति” इति चूर्णौ विशेषचूर्णौ च ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

(२) इन्द्रपदः—गजाग्रपदगिरिः

इन्द्रपदो नाम—गजाग्रपदगिरिः, तत्र ह्युपरिष्ठाद् ग्रामो विद्यते अधोऽपि ग्रामो मध्यमश्रेण्यामपि ग्रामः । तस्याश्च मध्यमश्रेण्याश्चतसृष्वपि दिक्षु ग्रामाः सन्ति, ततो मध्यमश्रेणिग्रामे स्थितानां षट्सु दिक्षु क्षेत्रं भवति ।

विभागः ४ पत्रम् १२९९

(३) उज्जयन्तगिरिः सिद्धिशिला च

उज्जैत णायसंडे, सिद्धिसिलादीणं चैव जत्तासु ।

सम्मत्तभाविएसुं, ण हुंति मिच्छत्तदोसा उ ॥ ३१९२ ॥

उज्जयन्ते ज्ञातखण्डे सिद्धिशिलायामेवमादिषु सम्यक्त्वभावितेषु तीर्थेषु याः प्रतिवर्षं यात्राः—संखडयो भवन्ति तासु गच्छतो मिथ्यात्वस्थिरीकरणादयो दोषा न भवन्ति ॥

विभागः ३ पत्रम् ८९३

‘धारोदकं नाम’ गिरिनिर्झरजलम्, यथा उज्जयन्तादौ ।

विभागः ४ पत्रम् ९५७

(४) ऐरावती नदी

एरवइ कुणालाए

(उद्देशः ४ सूत्रम् ३३)

ऐरावती नाम नदी कुणालाया नगर्याः समीपे जङ्घार्द्धप्रमाणेनोद्वेधेन बहति तस्यामन्यस्यां वा यत्रैवं “चक्किया” शक्त्यात् उत्तरीतुमिति शेषः । × × ×

एरवइ जम्हि चक्किय, जल-थलकरणे इमं तु णाणत्तं ।

एगो जलम्मि एगो, थलम्मि इहइं थलाऽऽगासं ॥ ५६३८ ॥

ऐरावती नाम नदी, यस्यां जल-स्थलयोः पादकरणेनोत्तरीतुं शक्यम् ॥

विभागः ५ पत्रम् १४९१

या ऐरावती नदी कुणालाजनपदे योजनार्धविस्तीर्णा जङ्गार्धमानमुदकं वहति तस्याः केचित् प्रदेशाः
शुष्काः न तत्रोदकमस्ति ॥ विभागः ५ पत्रम् १४९५

(५) गङ्गा-सिन्धु नद्यौ

तथा महासलिलाः—गङ्गा-सिन्धुप्रभृतयो महानद्यः तासां जलं महासलिलाजलम् ॥

विभागः ४ पत्रम् ९५७

(६) प्राचीनवाहः सरस्वती च

अबुय पादीणवाहम्मि ॥ ३१५० ॥

‘प्राचीनवाहः’ सरस्वत्याः सम्बन्धी पूर्वदिगभिमुखः प्रवाहः, तत्राऽऽनन्दपुरवास्तव्यो लोको
गत्वा यथाविभवं शरदि सङ्गडिं करोति ॥ ३१५० ॥

विभागः ३ पत्रम् ८८४

(७) वन्नासा-महिरावणनद्यौ

क्वचिदतिपूरकेण सस्यं निष्पद्यते, यथा वन्नासायां पूरादवरिच्यमानायां तत्पूरपानीयभावितायां क्षेत्रभूमौ
धान्यानि प्रकीर्यन्ते; यथा वा डिम्भरेलके महिरावणपूरेण धान्यानि वपन्ति ।

विभागः २ पत्रम् ३८३

(८) ऋषितडागं सरः

आदेसो सेलपुरे, आदाणऽट्टाहियाए महिमाए ।

तोसलिविसए विण्णवणट्टा तह होति गमणं वा ॥ ३१४९ ॥

‘आदेशः’ सङ्गडिविषये दृष्टान्तोऽयम्—तोसलिविषये शैलपुरे नगरे ऋषितडागं नाम सरः । तत्र
वर्षे वर्षे भूयान् लोकोऽष्टाहिकामहिमां करोति । × × ×

सेलपुरे इसितलागम्मि होति अट्टाहिया महामहिमा ।० ॥ ३१५० ॥

तोसलिदेशे शैलपुरे नगरे ऋषितडागे सरसि प्रतिवर्षं महता विच्छर्देनाष्टाहिकामहामहिमा भवति ।

विभागः ३ पत्रम् ८८३

एमेव तोसलीए, इसिवालो वाणमंतरो तत्थ ।

णिज्जित इसीतलागे,०

॥ ४२२३ ॥

‘एवमेव’ तोसलिनगरवास्तव्येन वणिजा उज्जयिनीमागम्य कुत्रिकापणाद् ऋषिपालो नाम वानमन्तरः
क्रीतः । तेनापि तथैव निर्जितेन ऋषितडागं नाम सरश्चक्रे ।

विभागः ४ पत्रम् ११४६

(९) भूततडागं

णिज्जित भूततलागं,०

॥ ४२२२ ॥

भूओ भणइ—अलाहि, पराजितो मि, चिंधं ते करेमि—जाव नावलोएसि तत्थ तलागं भविससइ । तेण
अस्से विलगिगळण बारस जोयणाइं गंतूण पलोइयं जाव तक्खणमेव कयं तेण भरुयच्छस्स उत्तरे पासे
भूयतलागं नाम तलागं ॥

विभागः ४ पत्रम् ११४५

(१०) ज्ञातरखण्डम्

उज्जेत णायसंडे, सिद्धिसिलादीण चेव जत्तासु ।

सम्मत्तभाविएसुं, ण हुंति मिच्छत्तदोसा उ ॥ ३१९२ ॥

उज्जयन्ते ज्ञातखण्डे सिद्धिशिलायामेवमादिषु सम्यक्त्वभावितेषु तीर्थेषु याः प्रतिवर्षं यात्राः-
सङ्खडयो भवन्ति तासु गच्छतो मिथ्यात्वस्थिरीकरणादयो दोषा न भवन्ति ॥ ३१९२ ॥

विभागः ३ पत्रम् ८९३

[१२ सङ्खडी-यात्रा-अष्टाहिकामहादि]

(१) सङ्खडिशब्दस्यार्थः

“भोज्यं” सङ्खडी भवति । आह च चूर्णिकृत्—“भोजं ति वा संखडि ति वा एगट्टं ।”

विभागः ३ पत्रम् ८९०

(२) देशविदेशेषु जैनतरसङ्खडियात्रादि

गिरिजन्नगमाईसु व, संखडि उक्कोसलंमे बिइओ उ ।

अग्गिट्टि मंगलट्टी, पंथिग-वइगाइसू तइओ ॥ २८५५ ॥

गिरियज्ञो नाम-कोङ्कणादिदेशेषु सायाहकालभावी प्रकरणविशेषः । आह च चूर्णिकृत्—
“गिरियज्ञः कोङ्कणादिषु भवति उस्सूरे” ति । विशेषचूर्णिकारः पुनराह—“गिरिजन्नो मतबाल-
संखडी भन्नइ, सा लाडविसए वरिसारत्ते भवइ ति । [गिरिक (ज) न् ति भूमिदाहो ति भणितं होइ ।]
तदादिषु सङ्खडिषु वाशब्दादन्यत्र वा कापि सूर्ये ध्रियमाणे उत्कृष्टम्-अवगाहिमादि द्रव्यं लब्ध्वा यावत्
प्रतिश्रयमागच्छति तावदस्तमुपगतो रविः ततो रात्रौ भुङ्क्ते इति द्वितीयो भङ्गः । तथा दक्षिणापथे कुड्वाड्दमा-
त्रया समितया महाप्रमाणो मण्डकः क्रियते, स हेमन्तकालेऽरुणोदयवेलायां अग्निष्टिकायां पक्त्वा धूलीजङ्घाय
दीयते, (स गुडघृतोन्मिश्रोऽरुणोदयवेलायां धूलीजङ्घाय दीयते एषोऽग्निष्टिका ब्राह्मण उच्यते, प्रत्यन्तरे) तं
गृहीत्वा भुजानस्य तृतीयो भङ्गः । श्राद्धो वा प्रातर्गन्तुकामः साधुं विचारभूमौ गच्छन्तं दृष्ट्वा मङ्गलार्थी अनुद्वते
सूर्ये निमन्त्रयेत्, पथिका वा पन्थानं व्यतिव्रजन्तो निमन्त्रयेयुः, ब्रजिकायां वाऽनुद्वते सूर्ये उच्चलितुकामाः साधुं
प्रतिलाभयेयुः, एवमादिषु गृहीत्वा भुजानस्य तृतीयो भङ्गो भवति ॥ २८५५ ॥ विभागः ३ पत्रम् ८०७

अथ सङ्खडी कथं कुत्र वा भवति ? इत्युच्यते—

आदेसो सेलपुरे, आदाणऽट्टाहियाए महिमाए ।

तोसलिविसए विण्णवणट्टा तह होति गमणं वा ॥ ३१४९ ॥

“आदेशः” सङ्खडिविषये दृष्टान्तोऽयम्—

तोसलिविषये शैलपुरे नगरे ऋषितडागं नाम सरः । तत्र वर्षे वर्षे भूयान् लोकोऽष्टाहिकाम-
हिमां करोति । तत्रोत्कृष्टावगाहिमादिद्रव्यस्यादानं-ग्रहणं तदर्थं कोऽपि लुब्धो गन्तुमिच्छति । ततः स गुरुणां
विज्ञपनां सङ्खडिगमनार्थं करोति । आचार्या वारयन्ति । तथापि यदि गमनं करोति ततस्तस्य प्रायश्चित्तं
दोषाश्च वक्तव्या इति पुरातनगाथासमासार्थः ॥ ३१४९ ॥ अथैनामेव विवृणोति—

सेलपुरे इसितलागम्मि होति अट्टाहियामहामहिमा ।

कोंडलमेंढ पभासे, अब्बुय पादीणवाहम्मि ॥ ३१५० ॥

तोसलिदेशे शैलपुरे नगरे ऋषितडागे सरसि प्रतिवर्षं महता विच्छर्देनाऽष्टाहिकामहामहिमा
भवति । तथा कुण्डलमेण्ठान्नो वानमन्तरस्य यात्रायां भरुकच्छपरिसरवर्ती भूयान् लोकः सङ्खडिं
करोति । प्रभासे वा तीर्थे अर्बुदे वा पर्वते यात्रायां सङ्खडिः क्रियते । ‘प्राचीनवाहः’ सरस्वत्याः
सम्बन्धी पूर्वदिगभिमुखः प्रवाहः, तत्राऽऽनन्दपुरवास्तव्यो लोको गत्वा यथाविभवं शरदि सङ्खडिं
करोति ॥ ३१५० ॥

विभागः ३ पत्रम् ८८३-८४

“अहवा कोंडलमिंढे कोंडलमेंढो वाणमंतरो । देवदोणी भरुयच्छाहरणीए, तत्थ यात्राए बहुजणो

संखडिं करेइ । पभासे अव्वुए य पव्वए जत्ताए संखडी कीरति । पायीणवाहो सरस्सतीए, तत्थ आणंदपुरगा जधाविभवेणं वच्चंति सरए ।” इति चूर्णो विशेषचूर्णो च ॥

विभागः ३ पत्रम् ८८३ टि० ७

(३) देशविदेशेषु जैनदर्शनसङ्घट्टियात्रादि

ताश्च सङ्घट्टयो द्विधा—सम्यग्दर्शनभाविततीर्थविषया मिथ्यादर्शनभाविततीर्थविषयाश्च । तत्र प्रथममाद्यासु गन्तव्यम्, यत आह—

उज्जंत णायसंडे, सिद्धसिलादीण चेव जत्तासु ।

सम्मत्तभाविणसुं, ण हुंति मिच्छत्तदोसा उ ॥ ३१९२ ॥

उज्जयन्ते ज्ञातखण्डे सिद्धशिलायामेवमादिषु सम्यक्त्वभावितेषु तीर्थेषु याः प्रतिवर्षं यात्राः—सङ्घट्टयो भवन्ति तासु गच्छतो मिथ्यात्वस्थिरीकरणादयो दोषा न भवन्ति ॥ ३१९२ ॥

विभागः ३ पत्रम् ८९३

(४) आवाहमहादि

होहिंति णवग्गाइं, आवाह-विवाह-पव्वयमहादी ॥ ४७१६ ॥

आवाह-विवाह-पर्वतमहादीनि प्रकरणानि ‘नवाग्राणि’ प्रत्यासन्नानि भविष्यन्ति । आवाहः—वध्वा वरगृहानयनम्, विवाहः—पाणिग्रहणम्, पर्वतमहः प्रतीतः, आदिशब्दात् तडाग-नदीमहादिपरिग्रहः ।

विभागः ४ पत्रम् १२६९

मथुरायां भण्डीरयक्षयात्रायां कम्बल-शबलो वृषभौ घाटिकेन-मित्रेण जिनदासस्यानापृच्छया वाहितौ, तन्निमित्तं सज्जातवैराग्यौ श्रावकेणानुशिष्टौ भक्तं प्रत्याख्याय कालगतौ नागकुमारेषूपपन्नौ ॥५६२७॥

विभागः ५ पत्रम् १४८९

थूभमह सङ्घिसमणी, बोहियहरणं तु निवसुताऽऽतावे ।

मज्जेण य अक्कं दे, कयम्मि जुद्धेण मोएति ॥ ६२७५ ॥

महुरानयरीए थूभो देवनिम्मितो, तस्स महिमानिमित्तं सङ्घीतो समणीहिं समं निग्गयातो । रायपुत्तो य तत्थ अदूरे आयावंतो चिट्ठइ । ताओ सङ्घी-समणीओ बोहिएहिं गहियातो तेणंतेणं आणियाओ । ताहिं तं साहुं दट्टूणं अक्कं दो कओ । तओ रायपुत्तेण साहुणा जुद्धं दाऊण मोइयाओ ॥

विभागः ६ पत्रम् १६५६

[१३ आपणाः—हट्टाः]

(१) पणि-विपणी

दाणे वणि-विवणि दारसंलोए ॥ ३२७८ ॥

“वणि-विवणि” ति इह ये बृहतरा आपणास्ते पणय इत्युच्यन्ते, ये तु दरिद्रापणास्ते विपणयः; यद्वा ये आपणस्थिता व्यवहरन्ति ते वणिजः, ये पुनरापणेन विनाऽप्यूङ्क्थिता वाणिज्यं कुर्वन्ति ते विवणिजः ।

विभागः ३ पत्रम् ९१८

(२) कुत्रिकापणाः तत्र च मूल्यविभागादि

कु त्ति पुढवीय सण्णा, जं विज्जति तत्थ चेदणमचेयं ।

गहणुवभोगे य खमं, न तं तहिं आवणे णत्थि ॥ ४२१४ ॥

‘कुः’ इति पृथिव्याः संज्ञा, तस्याः त्रिकं कुत्रिकं—स्वर्ग-मर्त्य-पाताललक्षणं तस्यापणः—हट्टः कुत्रिकापणः । किमुक्तं भवति ? इत्याह—‘तत्र’ पृथिवीत्रये यत् किमपि चेतनमचेतनं वा द्रव्यं सर्वस्यापि लोकस्य ग्रहणो-

पभोगक्षमं विद्यते तत् 'तत्र' आपणे न नास्ति, "द्वौ नयौ प्रकृत्यर्थं गमयतः" इति वचनाद् अस्त्येवेति भावः ॥ ४२१४ ॥ अथोक्तृष्ट-मध्यम-जघन्यमूल्यस्थानानि प्रतिपादयति—

पणतो पागतियाणं, साहस्रो होति इभमादीणं ।

उक्कोस सतसहस्सं, उत्तमपुरिसाण उवधी उ ॥ ४२१५ ॥

प्राकृतपुरुषाणां प्रव्रजतामुपधिः कुत्रिकापणसत्कः 'पञ्चकः' पञ्चरूपकमूल्यो भवति । 'इभ्यादीनां' इभ्य-श्रेष्ठि-सार्थवाहादीनां मध्यमपुरुषाणां 'साहस्रः' सहस्रमूल्य उपधिः । 'उत्तमपुरुषाणां' चक्रवर्ति-माण्डलीक-प्रभृतीनामुपधिः शतसहस्रमूल्यो भवति । एतच्च मूल्यमानं जघन्यतो मन्तव्यम् । उत्कर्षतः पुनस्त्रयाणामप्य-नियतम् । अत्र च पञ्चकं जघन्यम्, सहस्रं मध्यमम्, शतसहस्रमुत्कृष्टम् ॥ ४२१५ ॥

कथं पुनरेकस्यापि रजोहरणादिवस्तुन इत्थं विचित्रं मूल्यं भवति ? इत्युच्यते—

विक्रितगं जथा पप्प, होइ रयणस्स तविवधं मुल्लं ।

कायगमासज्ज तथा, कुत्तियमुल्लस्स निकं ति ॥ ४२१६ ॥

यथा 'रत्नस्य' मरकत-पद्मरागादेर्विक्रेतारं 'प्राप्य' प्रतीत्य तद्विधं मूल्यं भवति, यादृशो मुग्धः प्रबुद्धो वा विक्रेता तादृशमेव स्वल्पं बहु वा मूल्यं भवतीति भावः । एवं 'कायकं' ग्राहकमासाद्य कुत्रिकापणे भाण्ड-मूल्यस्य 'निकं' परिमाणं भवति, न प्रतिनियतं किमपीति भावः । इतिशब्दः स्वरूपोपदर्शने ॥ ४२१६ ॥

एवं ता तिविह जणे, मोल्लं इच्छाए दिज्ज बहुयं पि ।

सिद्धमिदं लोगम्मि वि, समणस्स वि पंचगं भंडं ॥ ४२१७ ॥

एवं तावत् 'त्रिविधे' प्राकृत-मध्यमोत्तमभेदभिन्ने जने 'मूल्यं' पञ्चकादिरूपकपरिमाणं जघन्यतो मन्तव्यम् । इच्छया तु 'बहुपि' यथोक्तपरिमाणादधिकमपि प्राकृतादयो दद्युः, न कोऽप्यत्र प्रतिनियमः । न चैतदत्रैवोच्यते किन्तु लोकेऽपि 'सिद्धं' प्रतीतमिदम्, यथा—श्रमणस्यापि 'पञ्चकं' पञ्चरूपकमूल्यं भाण्डं भवति । इह च रूपको यस्मिन् देशे यद् नाणकं व्यवहियते तेन प्रमाणेन प्रतिपत्तव्यः ॥ ४२१७ ॥

अथ कुत्रिकापणः कथमुत्पद्यते ? इत्याह—

पुव्वभविगा उ देवा, मणुयाण करिंति पाडिहेराइं ।

लोगच्छेरयभूया, जह चक्कीणं महाणिहयो ॥ ४२१८ ॥

'पूर्वभविक्काः' भवान्तरसङ्गतिका देवाः पुण्यवतां मनुजानां 'प्रातिहार्याणि' यथाभिलषितार्थोपदौकनलक्षणानि कुर्वन्ति । यथा लोकाश्चर्यभूताः 'महानिधयः' नैसर्पप्रभृतयः 'चक्रिणां' भरतादीनां प्रातिहार्याणि कुर्वन्ति । वर्तमाननिर्देशस्तत्कालमन्त्रीकृत्याविरुद्धः । एवं कुत्रिकापणा उत्पद्यन्ते ॥ ४२१८ ॥

ते चैतेषु स्थानेषु पुरा बभूवुः इति दर्शयति—

उज्जेणी रायगिहं, तोसलिनगरे इसी य इसिवालो ।

दिक्खा य सालिभहे, उवकरणं सयसहस्सेहिं ॥ ४२१९ ॥

उज्जयिनी राजगृहं च नगरं कुत्रिकापणयुक्तमासीत् । तोसलिनगरवास्तव्येन च वणिजा ऋषिपालो नाम वानमन्तर उज्जयिनीकुत्रिकापणात् कीत्वा स्वबुद्धिमाहात्म्येन सम्यगाराधितः, ततस्तेन ऋषितडागं नाम सरः कृतम् । तथा राजगृहे श्रेणिके राज्यमनुशासति शालिभद्रस्य सुप्रसिद्धचरितस्य दीक्षायां शतसहस्राभ्याम् 'उपकरणं' रजोहरण-प्रतिग्रहलक्षणमानीतम्, अतो ज्ञायते यथा राजगृहे कुत्रिकापण आसीदिति पुरातनगाथासमासार्थः ॥ ४२१९ ॥ साम्प्रतमेनामेव विवृणोति—

पज्जोए णरसीहे, णव उज्जेणीय कुत्तिया आसी ।

भरुयच्छवणियऽसद्दह, भूयऽट्टम सयसहस्सेणं ॥ ४२२० ॥

कम्मम्मि अदिज्जंते, रुट्ठो मारेइ सो य तं वेत्तुं ।

भरुयच्छाऽऽगम, वावारदाण खिणं च सो कुणति ॥ ४२२१ ॥

भीष्ण खंभकरणं, एत्थुस्सर जा ण देमि वाचारं ।

णिज्जित भूततलागं, आसेण ण पेहसी जाव ॥ ४२२२ ॥

अण्डप्रद्योतनाग्निं नरसिंहे अवन्तिजनपदाधिपत्यमनुभवति नव कुत्रिकापणा उज्जयिन्यामासीरन् । तदा किल भरुयच्छाओ एगो वाणियओ असदहंतो उज्जेणीए आगंतूण कुत्तियावणाओ भूयं मगइ । तेण कुत्तियावणवाणिएण चितियं—‘एस ताव मं पवंचेइ ता एयं मोहणेण वारेमि’ ति भणियं— जइ सयसहस्से देसि तो देमि भूयं । तेण तं पि पडिवचं ताहे तेण भन्नइ—पंचरत्तं उदिवखाहिं तओ दाहामि । तेण अट्टमं काळण देवो पुच्छिओ । सो भणइ—देहि, इमं च भणिहिज्ज—जइ कम्मं न देसि तो भूओ तुमं उच्छाएहिइ । ‘एवं भवउ’ ति भणित्ता गहिओ तेण भूओ भणइ—कम्मं मे देहि । दिअं, तं खिप्पमेव कयं । पुणो मगइ, अन्नं दिअं । एवं सव्वम्मि कम्मो निट्टिए पुणो भणइ—देहि कम्मं । तेण भन्नइ—एत्थं खंमे चडुत्तरं करेहि जाव अन्नं किंचि कम्मं न देमि । भूओ भणइ—अलाहि, पराजितो मि, चिंधं ते करेमि—जाव नावलोएसि तत्थ तलागं भविस्सइ । तेण अस्से विलगिगळण बारस जोयणाइं गंतूण पलोइयं जाव तक्खणमेव कयं तेण भरुयच्छस्स उत्तरे पासे भूयतलागं नाम तलागं ॥

अमुमेवार्थमभिधित्सुराह—“भरुयच्छ” इत्यादि । भरुकच्छवणिजा अश्रद्धता ‘भूतः’ पिशाचविशेषः कुत्रिकापणे मार्गितः । ततोऽष्टमं कृत्वा शतसहस्रेण भूतः प्रदत्तः, इदं च भणितम्—कर्मण्यदीयमाने अयं ‘रुष्टः’ कुपितो मारयतीति । स च भूतं गृहीत्वा भरुकच्छे आगमनं कृत्वा व्यापारदानं तस्य कृतवान् । स भूतस्तं व्यापारं क्षिप्रमेव करोति । ततः सर्वकर्मपरिसमाप्तौ वणिजा भीतेन भूतस्य पार्श्वतः स्तम्भ एकः कारयाञ्चक्रे । ततस्तं भूतमभिहितवान्—यावदपरं व्यापारं न ददामि तावद् ‘अत्र’ स्तम्भे ‘उत्तर’ आरोहाऽवरोहक्रियां कुरु इति भावः । ततः स भूत उक्तवान्—निर्जितोऽहं भवता, अत आत्मनः पराजयचिह्नं करोमि । अश्वेन गच्छन् यावद् ‘न प्रेक्षसे’ न पश्चादवलोकसे तत्र प्रदेशे तडागं करिष्यामि इति भणित्वा तथैव कृते भूततडागं कृतवान् ॥ ४२२० ॥ ४२२१ ॥ ४२२२ ॥

एमेव तोसलीए, इसिवालो वाणमंतरो तत्थ ।

णिज्जित इसीतलागे, रायगिहे सालिभदस्स ॥ ४२२३ ॥

“एवमेव” तोसलिनगरवास्तव्येन वणिजा उज्जयिनीमागम्य कुत्रिकापणाद् ऋषिपालो नाम वानमन्तरः क्रीतः । तेनापि तथैव निर्जितेन ऋषितडागं नाम सरश्चक्रे । तथा राजगृहे सालिभद्रस्य रजोहरणं प्रतिग्रहश्च कुत्रिकापणात् प्रत्येकं शतसहस्रेण क्रीतः ॥ ४२२३ ॥

विभागः ४ पत्रम् ११४४-४६

(३) कौलालिकापणः—पणितशाला

कोलालियावणो खलु, पणिसाला०

॥ ३४४५ ॥

कौलालिकाः—कुलालकर्म-विक्रयिणस्तेषामापणः पणितशाला मन्तव्या । किमुक्तं भवति ?—यत्र कुम्भकारा भाजनानि विक्रीणते, वणिजो वा कुम्भकारहस्ताद् भाजनानि क्रीत्वा यत्रापणे विक्रीणन्ति सा पणितशाला ।

विभागः ४ पत्रम् ९६३

(४) रसापणः

रसावणो तत्थ दिट्ठतो ॥ ३५३९ ॥

अत्र ‘रसापणः’ मद्यहृष्टो दृष्टान्तः । यथा—महाराष्ट्रदेशे रसापणे मद्यं भवतु वा मा वा तथापि तत्परिज्ञानार्थं तत्र ध्वजो बध्यते, तं ध्वजं दृष्ट्वा सर्वे भिक्षाचरादयः परिहरन्ति ।

विभागः ४ पत्रम् ९८५

(५) कोट्टकम्

‘जनः’ लोकः प्रचुरफलायामटव्यां गत्वा फलानि यावत्पर्याप्तं गृहीत्वा यत्र गत्वा शोषयति, पश्चाद् गन्त्री-पोट्टलकादिभिरानीय नगरादौ विक्रीणाति तत् कोट्टकमुच्यते ।

विभागः २ पत्रम् २७९

[१४ नाणकानि-सिक्काः]

कवडुगमादी तंबे, रूपे पीते तहेव केवडिए ॥ १९६९ ॥

कर्पर्दाकादयो मार्गयित्वा तस्य दीयन्ते । ताम्रमयं वा नाणकं यद् व्यवहियते, यथा—दक्षिणापथे काकिणी । रूपमयं वा नाणकं भवति, यथा—भिल्लमाले द्रम्मः । पीतं नाम—सुवर्णं तन्मयं वा नाणकं भवति, यथा—पूर्वदेशे दीनारः । 'केवडिको नाम' यथा तत्रैव पूर्वदेशे केतराभिधानो नाणकविशेषः ।

विभागः २ पत्रम् ५७३

अथ कतमेन रूपकेणेदं प्रमाणं निरूप्यते ? इत्याह—

दो साभरगा दीविच्चगा तु सो उत्तरापथे एक्को ।

दो उत्तरापहा पुण, पाडलिपुत्तो हवति एक्को ॥ ३८९१ ॥

'द्वीपं नाम' सुराष्ट्राया दक्षिणस्यां दिशि समुद्रमक्काद्य यद् वर्तते तदीयौ द्वौ 'साभरकौ' रूपकौ स उत्तरापथे एको रूपको भवति । द्वौ च उत्तरापथरूपकौ पाटलिपुत्रक एको रूपको भवति ॥ ३८९१ ॥ अथवा—

दो दक्खिणावहा तू, कंचीए णेलओ स दुगुणो य ।

एगो कुसुमणगरगो, तेण पमाणं इमं होति ॥ ३८९२ ॥

दक्षिणापथौ द्वौ रूपकौ काञ्चीपुर्या द्रविडविषयप्रतिबद्धाया एकः 'नेलकः' रूपको भवति । 'सः' काञ्चीपुरीरूपको द्विगुणितः सन् कुसुमनगरसक एको रूपको भवति । कुसुमपुरं पाटलिपुत्रमभिधीयते । 'तेन च' रूपकेणेदमनन्तरोक्तमष्टादशकादिप्रमाणं प्रतिपत्तव्यं भवति ॥ ३८९२ ॥

विभागः ४ पत्रम् १०६९

[१५ वस्त्रादिसम्बद्धो विभागः]

(१) वस्त्रपञ्चकम्

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा इमाइं पंच वत्थाइं धारित्तए वा परिहरित्तए वा । तं जहा—जंगिए भंगिए साणए पोत्तए तिरीटपट्टे नामं पंचमे ॥ (उद्देशः २ सूत्रम् २४)

× × ×

कल्पते निर्ग्रन्थानां वा निर्ग्रन्थीनां वा इमानि पञ्च वस्त्राणि 'धारयितुं वा' परिग्रहे धर्तुं 'परिहर्तुं वा' परिभोक्तुम् । तद्यथा—जङ्गमाः—त्रसाः तदवयवनिष्पन्नं जाङ्गमिकम् । सूत्रे प्राकृतत्वाद् मकारलोपः । भङ्गा—अतसी तन्मयं भाङ्गिकम् । सनसूत्रमयं सानकम् । पोतकं—कार्पासिकम् । तिरीटः—वृक्षविशेषः तस्य यः पट्टः—वल्कलक्षणः तन्निष्पन्नं तिरीटपट्टकं नाम पञ्चमम् ॥ एष सूत्रसङ्घेपार्थः । अथ विस्तरार्थं भाष्यकृद् विभणपुराह—

जंगमजायं जंगिय, तं पुण विगल्लेदियं च पंचिंदी ।

एक्केकं पि य एत्तो, होति विभागेणऽणेगविहं ॥ ३६६१ ॥

जङ्गमेभ्यो जातं जाङ्गिकम्, तत् पुनर्विकलेन्द्रियनिष्पन्नं पञ्चेन्द्रियनिष्पन्नं वा । अनयोर्मध्ये एकैकमपि विभागेन चिन्त्यमानमनेकविधं भवति ॥ ३६६१ ॥ तद्यथा—

पट्ट सुवत्ते मलए, अंसुग चीणंसुके च विगल्लेदी ।

उण्णोद्विय मियलोमे, कुतवे किट्टे त पंचेदी ॥ ३६६२ ॥

“पट्ट” ति पट्टसूत्रजम्, “सुवर्णे” ति सुवर्णवर्णं सूत्रं केषाञ्चित् कृमीणां भवति तन्निष्पन्नं सुवर्णसूत्र-
जम्, मलयो नाम देशस्तस्मभवं मलयजम्, अंशुकः-श्लक्ष्णपट्टः तन्निष्पन्नमंशुकम्, चीनांशुको नाम-
कोशिकाराख्यः कृमिः तस्माद् जातं चीनांशुकम्, यद्वा चीना नाम जनपदः तत्र यः श्लक्ष्णतरः पट्टस्त-
स्माद् जातं चीनांशुकम्, एतानि विकलेन्द्रियनिष्पन्नानि । तथा और्णिकमौष्ट्रिकं मृगरोमजं चेति
प्रतीतानि, कुतपो जीणम्, किट्टं-तेषामेवोर्णारोमादीनामवयवाः तन्निष्पन्नं वन्नमपि किट्टं, एतानि पञ्चे-
न्द्रियनिष्पन्नानि द्रष्टव्यानि ॥ ३६६२ ॥ अथ भाङ्गिकादीनि चत्वार्यप्येकगाथया व्याचष्टे—

अतसी-वंसीमादी, उ भंगियं साणियं च सणवक्के ।

पोत्तय कप्पासमयं, तिरीडरुक्खा तिरिडपट्टो ॥ ३६६३ ॥

अतसीमयं वा “वंसि” ति वंशकरीलस्य मध्याद् यद् तिष्पद्यते तद् वा, एवमादिकं भाङ्गिकम् । यत् पुनः
सनवृक्षवल्काद् जातं तद् वल्लं सानकम् । पोतकं कर्पासमयम् । तिरीटवृक्षवल्काद् जातं तिरीटपट्टकम्
॥ ३६६३ ॥ विभागः ४ पत्रम् १०१७-१८

वच्चक मुञ्जं कत्तंति चिप्पिउं तेहि वूयए गोणी ।

पाडरणऽऽत्थुरणाणि य, करेति देसि समासज्ज ॥ ३६७५ ॥

क्वचिद् धर्मचक्रभूमिकादौ देशे ‘वच्चकं’ दर्भाकारं तृणविशेषं ‘मुञ्जं च’ शरस्तम्बं प्रथमं ‘चिप्पित्वा’
कुट्टयित्वा तदीयो यः क्षोदस्तं कर्तयन्ति । ततः ‘तैः’ वच्चकसूत्रैर्मुञ्जसूत्रैश्च ‘गोणी’ वोरको व्यूयते,
प्रावरणा-ऽऽस्तरणानि च ‘देशीं’ देशविशेषं समासाद्य कुर्वन्ति । अतस्तन्निष्पन्नं रजोहरणं वच्चक-
चिप्पकं मुञ्जचिप्पकं वा भण्यते ॥ ३६७५ ॥ विभागः ४ पत्रम् १०२१-२२

(२) सुरायाः प्रकाराः

अथ सुरा-सौवीरकपदे व्याचष्टे—

पिट्ठेण सुरा होती, सोवीरं पिट्टवज्जियं जाणे ।

ठायंतगाण लहुगा, कास अगीयत्थ सुत्तं तु ॥ ३४०६ ॥

ब्रीह्यादिसम्बन्धिना पिष्टेन यद् विकटं भवति सा सुरा । यन्तु पिष्टवर्जितं द्राक्षा-खर्जूरादिभिर्द्रव्यैर्निष्पाद्यते
तद् मयं सौवीरकविकटं जानीयात् । एतद् द्विविधमपि यत्रोपनिक्षिप्तं भवति तत्रोपाश्रये तिष्ठतां
चतुर्लुकाः । विभागः ४ पत्रम् ९५३

गोडीणं पिट्टीणं, वंसीणं चैव फलसुराणं च ।

दिट्ठ मए सन्नचया, अन्ने देसे कुडुवीणं ॥ ३४१२ ॥

‘गौडीनां’ गुडनिष्पन्नानां ‘पैट्टीनां’ ब्रीह्यादिधान्यक्षोदनिष्पन्नानां ‘वांशीनां’ वंशकरीलकनिष्पन्नानां ‘फलसुराणां’
च’ तालफल-द्राक्षा-खर्जूरादिनिष्पन्नानाम् एवंविधानां सुराणां सन्नचया अन्यस्मिन् देशे मया कुट्टुम्बिनां गृहेषु
दृष्टाः ॥ ३४१२ ॥ विभागः ४ पत्रम् ९५४

(३) सहस्रानुपातिविषम्

सहस्रानुपातिविषं भक्ष्यमाणं सहस्रान्तरितमपि पुरुषं मारयति । विभागः ४ पत्रम् ११४२

[१६ प्राकृतव्याकरणविभागः]

काऊण नमोक्कारं, तित्थयराणं तिलोगमहियाणं ।० ॥ १ ॥

‘कृत्वा’ विधाय ‘नमस्कारं’ प्रणामम्, केभ्यः ? इत्याह—‘तीर्थकरेभ्यः’ तीर्थते संसारसमुद्रोऽनेनेति तीर्थ-
द्वादशाङ्गं प्रवचनं तदाधारः सङ्घो वा, तत्करणशीलास्तीर्थकरास्तेभ्यः । गाथायां पृष्ठी चतुर्थ्यर्थे प्राकृत-
त्वात् । उक्तं च—“छट्टिविभत्तीए भन्नइ चउत्थी” इति । × × ×

सक्कयपाययवयणाण विभासा जत्थ जुज्जते जं तु ।० ॥ २ ॥

मलयगिरिप्रभृतिव्याकरणप्रणीतेन लक्षणेन संस्कारमापादितं वचनं संस्कृतम्, प्रकृतौ भवं प्राकृतं स्वभावसिद्धमित्यर्थः, तेषां संस्कृत-प्राकृतवचनानां 'विभाषा' वैविकल्पेन भाषणं कर्तव्यम् । तच्चैवम्—

ए-ओकारपरराइं, अंकारपरं च पायए नस्थि ।

व-सगारमजिह्मणि य, क-चवग्ग-तवग्गनिहणाइं ॥

अस्या इयमक्षरगमनिका—एकारपर ऐकारः, ओकारपर औकारः, अंकारपर अः इति विसर्जनीयाख्यमक्षरम्, तथा वकार-सकारयोर्मध्ये ये अक्षरे श-पाविति, यानि च कवर्ग-चवर्ग-तवर्गनिधनानि ङ-ज-ना इति, एतान्यक्षराणि प्राकृते न सन्ति ॥

तत एतैरक्षरैर्विहीनं यद् वचनं तत् प्राकृतमवसातव्यम् । एभिरेव ऐ औ अः श ष ङ ज न इत्येवरूपैरुपेतं संस्कृतम् । एषां संस्कृत-प्राकृतवचनानां विभाषा “जथ जुजते जं तु” ‘यत्र’ प्राकृते संस्कृते वा ‘यद्’ वचनम्—एकवचन-द्विवचनानि ‘युज्यते’ घटामयति तद् वक्तव्यम् । तत्र संस्कृते एकवचनं द्विवचनं बहुवचनं च भवति, यथा—वृक्षः वृक्षाः; प्राकृते लेकवचनं बहुवचनं वा, न तु द्विवचनम्, तस्य बहुवचनेनाभिधानात्, “बहुवचनेण वुवयण” मिति वचनात् । ततः ‘कप्पव्ववहाराण’ मित्यदोषः ॥

विभागः १ पत्रम् ३

सकय-पाययभासाविण्णियुत्तं देसतो अणेगविहं ।

अभिहाणं अभिधेयातो होइ भिण्णं अभिण्णं च ॥ ५७ ॥

अथवा द्विप्रकारम्—संस्कृतभाषाविनिर्युक्तम्, यथा—वृक्ष इति, प्राकृतभाषाविनिर्युक्तं च, यथा—रोक्खो इति । ‘देशतः’ नानादेशानाश्रित्यानेकविधम्, यथा—मगधानाम् ओदनः, लाटानां कूरः, द्रमिलानां चौरः, अन्धाणाम् डडाकुरिति । तथा तद् ‘अभिधानं’ व्यञ्जनाक्षरम् अभिधेयाद् भिन्नमभिज्ञं च । तत्र भिन्नं प्रतीतम्, तादात्म्याभावात् ॥ ५७ ॥

विभागः १ पत्रम् २०

[१७ सागधभाषामयाणि पद्यानि]

जइ ताव दलंतऽगालिणो, धम्मा-ऽधम्मविसेसवाहिला ।

बहुसंजयविदमज्झके, उवकलणे सि क्खिसेव मुच्छितो ॥ ४३२५ ॥

विभागः ४ पत्रम् ११७१

खमए लङ्गण अंवले, दाउ गुल्लण य सो वलिट्टए ।

वेइ गुल्लं एमेव सेसए, देह जईण गुल्लहिं वुच्चइ ॥ ४३३० ॥

सयमेव य देहि अंवले, तव जे लोयइ इत्थ संजए ।

इइ छंदिय-पेसिओ तहिं, खमओ देइ लिसीण अंवले ॥ ४३३१ ॥

विभागः ४ पत्रम् ११७२

वयणं न वि गव्वभालियं, एलिसयं कुसलेहिं पूजियं ।

अहवा न वि एत्थ लूसिओ, पगई एस अजाणुए जणे ॥ ४३६२ ॥

मूलेण विणा हु केलिसे, तल्लु पवले य घणे य सोभई ।

न य मूलविभिन्नए घडे, जलयादीणि वलेइ कण्हुई ॥ ४३६३ ॥

विभागः ४ पत्रम् ११७९-८०

[१८ लौकिकाः न्यायाः]

(१) कोल्लुकचक्रपरम्परन्यायः

‘कोल्लुकचक्रपरम्परकेण’ महाराष्ट्रप्रसिद्धकोल्लुकचक्रपरम्परन्यायेन × × ×

कोल्लुपरंपर संकलि, आगासं नेइ वायपडिलोमं ।

अच्छुल्लुढा जलणे, अक्खाई सारभंडं तु ॥ ५७५ ॥

ज्वलने प्रवर्द्धमाने सर्वमुपकरणमेकवारमशक्रुवन् कल्पेषु चतुर्षु पञ्चसु वा बध्नाति, वद्ध्वा च कोल्लुकचक्र-
न्यायेन परम्परया 'संकलि' ति तान् पोट्टुलकान् दवरकेण सङ्कलय्य यत्र न तृणादिसम्भवस्तत आकाशं
तदपि वातप्रतिक्रमं तत्र नयति । अथ ज्वलनेनातिप्रसरता ते 'अच्छुद्रूढाः' स्वस्थानं त्याजितास्ततो यत्
सारं भाण्डमक्षादि तद् निष्काशयन्ति ॥ ५७५ ॥

विभागः ६ पत्रम् १६७०

(२) छागलन्यायः

किं छागलेण जंपह, किं मं होप्पेह एवऽजाणंता ।

बहुएहिं को विरोहो, सलभेहि व नागपोतस्स ॥ ६०७९ ॥

किमेवं छागलेन न्यायेन जल्पथ ? बोद्धवन्मूर्खतया किमेवमेव प्रल्पथ ? इत्यर्थः । किं वा मामेव-
मजानन्तोऽपि "होप्पेह" गले पृत्वा प्रेरयथ ? । अथवा ममापि बहुभिः सह को विरोधः ? शलभैरिव
नागपोतस्येति ॥ ६०७९ ॥

विभागः ६ पत्रम् १६०७

(३) वणिग्गयायः

स प्राह—कः पुनर्वणिग्गयायो येनेषा शुद्धा क्रियते ? साधवो ब्रुवते—

वत्थाणाऽऽभरणानि य, सव्वं छुड्डेउ एगवत्थेणं ।

पोतस्मि विवण्णस्मिं वाणितधम्मो हवति सुद्धो ॥ ६३०९ ॥

यथा कोऽपि वाणिजः प्रभूतं ऋणं कृत्वा प्रवहणेन समुद्रमवगाढः, तत्र 'पोते' प्रवहणे विपन्ने आत्मीयानि
परकीयानि च प्रभूतानि वस्त्राण्याभरणानि चशब्दात् शेषमपि च नानाविधं क्रयणकं सर्व 'छर्दयित्वा'
परित्यज्य 'एकवस्त्रेण' एकैर्नैव परिधानवाससा उत्तीर्णः 'वणिग्धर्मे' वणिग्गयाये 'शुद्धो भवति' न ऋणं
दाप्यते । एवमियमपि साध्वी तव सत्कमात्मीयं च सारं सर्वं परित्यज्य निष्कान्ता, संसारसमुद्रादुत्तीर्णा इति
वणिग्धर्मेण शुद्धा, न धनिका ऋणमात्मीयं याचितुं लभन्ते, तस्माद् न किञ्चिदत्र तवाभाव्यमस्तीति करोलि-
दानीमेषा खेच्छया तपोवाणिज्यम्, पोतपरिभ्रष्टवणिगिव निर्ऋणो वाणिज्यमिति ॥ ६३०९ ॥

विभागः ६ पत्रम् १६६५

[१९ आयुर्वेदसम्बद्धो विभागः]

(१) महावैद्यः अष्टाङ्गायुर्वेदस्य निर्माता च

'योगीव यथा महावैद्यः' इति, 'यथा' इति दृष्टान्तोपन्यासे, 'योगी' धन्वन्तरिः, तेन च विभङ्गज्ञान-
बलेनाऽऽगामिनि काले प्राचुर्येण रोगसम्भवं दृष्ट्वा अष्टाङ्गायुर्वेदरूपं वैद्यकशास्त्रं चक्रे, तच्च यथाम्नायं
येनाधीतं स महावैद्य उच्यते ।

विभागः २ पत्रम् ३०२

(२) रोग-औषधादि

पउमुप्पले माउल्लिगे, एरंढे चेव निवपत्ते य ।

पित्तुदये सन्निवाए, वायक्कोवे य सिंभे य ॥ १०२९ ॥

पित्तोदये पञ्चोत्पलमौषधम्, सन्निपाते 'मातुल्लिङ्गं' बीजपूरकम्, वातप्रकोपे एरण्डपत्राणि 'सिंभे'ति
श्लेष्मोदये निम्बपत्राणि ॥ १०२९ ॥

विभागः २ पत्रम् ३२३

तथा श्लेष्मोदनाम्ना रोगेण यस्य पादौ शूलौ-शिलावद् महाप्रमाणौ भवतः स एवंविधः श्लेष्मीपदी ।

विभागः २ पत्रम् ३५८

उक्तञ्च भिषग्वरशास्त्रे—

उत्पद्येत हि साऽवस्था, देश-काला-ऽऽमयान् प्रति । यस्यामकार्यं कार्यं स्यात्, कर्म कार्यं च वर्जयेत् ॥

विभागः ४ पत्रम् ९३६

दन्तानामजनं श्रेष्ठं, कर्णानां दन्तधावनम् । शिरोऽभ्यङ्गश्च पादानां, पादाभ्यङ्गश्च चक्षुषोः ॥

विभागः ४ पत्रम् १०६३

पूर्वाह्णे वमनं दद्यादपराह्णे विरेचनम् । वातिकेष्वपि रोगेषु, पथ्यमाहुर्विशोषणम् ॥

विभागः ४ पत्रम् ११७९

[२० शकुनशास्त्रसम्बद्धो विभागः]

चोरस्त करिसगस्त य, रिक्तं कुड्यं जणो पसंसेइ । गेहपवेसे मन्नइ, पुचो कुंभो पस्तथो उ ॥

विभागः १ पत्रम् ७

मइल कुचेले अब्भंगियल्लए साण खुज्ज वडभे या ।

एए तु अप्पसत्था, हवंति खित्ताउ णितस्स ॥ १५४७ ॥

‘मलिनः’ शरीरेण वल्लैर्वा मलीमसः ‘कुचेलः’ जीर्णवल्लपरिधानः ‘अभ्यङ्गितः’ ज्वेहाभ्यक्तशरीरः था वामपार्श्वाद् दक्षिणपार्श्वगामी ‘कुब्जः’ वक्रशरीरः ‘वडभः’ वामनः । ‘एते’ मलिनादयोऽप्रशस्ता भवन्ति क्षेत्रान्निर्गच्छतः ॥ १५४७ ॥ तथा—

रक्तपड चरग तावस, रोगिय विगला य आउरा वेज्जा ।

कासायवत्थ उद्धूलिया य जत्तं न साहंति ॥ १५४८ ॥

‘रक्तपटाः’ सौगताः, ‘चरकाः’ काणादा धाटीवाहका वा, ‘तापसाः’ सरजस्काः, ‘रोगिणः’ कुष्ठादिरोगा-क्रान्ताः, ‘विकलाः’ पाणि-पादाद्यवयवव्यङ्गिताः, ‘आतुराः’ विविधदुःखोपद्रुताः, ‘वैयाः’ प्रसिद्धाः, ‘काषायवल्हाः’ कषायवल्लपरिधानाः, ‘उद्धूलिताः’ भस्मोद्धूलितगात्रा धूलीधूसरा वा । एते क्षेत्रान्निर्गच्छन्निर्दग्धाः सन्तो यात्रा-गमनं तत्प्रवर्तकं कार्यमप्युपचाराद् यात्रा तां न साधयन्ति ॥ १५४८ ॥

उक्ता अपशकुनाः । अथ शकुनानाह—

नंदीतूरं पुण्णस्स दंसणं संख-पडहसदो य ।

भिंगार-छत्त-चामर-वाहण-जाणा पसत्थाइं ॥ १५४९ ॥

समणं संजयं दंतं, सुमणं मोयगा दधिं ।

मीणं घंटं पडागं च, सिद्धमत्थं वियागरे ॥ १५५० ॥

‘नन्दीतूर्यं’ द्वादशविधतूर्यसमुदायो युगपद् वाद्यमानः, ‘पूर्णस्स’ पूर्णकलशस्य दर्शनम्, शङ्ख-पटहयोः शब्दश्च श्रूयमाणः, शृङ्गार-छत्र-चामराणि प्रतीतानि ‘वाहन-यानानि’ वाहनानि—हस्तितुरङ्गमादीनि यानानि—शिबिकादीनि, एतानि ‘प्रशस्तानि’ शुभावहानि ॥ १५४९ ॥

‘श्रमणं’ लिङ्गमात्रधारिणम्, ‘संजयं’ षट्कारक्षणे सम्यग्यतम्, ‘दान्तम्’ इन्द्रिय-नोइन्द्रियदमनेन, ‘सुमनसः’ पुष्पाणि, मोदका दधि च प्रतीतम्, ‘मीनं’ मत्स्यम्, घण्टां पताकां च दृष्ट्वा श्रुत्वा वा ‘सिद्धं’ निष्पन्नम् ‘अर्थं’ प्रयोजनं व्यागणीयादिति ॥ १५५० ॥

विभागः २ पत्रम् ४५५-५६

दिट्ठंतो पुरिसपुरे, मुहंडदूतेण होइ कायव्वो ।

जह तस्स ते असउणा, तह तस्सितरा मुणेयव्वा ॥ २२९१ ॥

दृष्टान्तोऽत्र पुरुषपुरे रक्तपटदर्शनाकीर्णे मुरुण्डदूतेन भवति कर्तव्यः । यथा ‘तस्य’ मुरुण्ड-दूतस्य ‘ते’ रक्तपटा अशकुना न भवन्ति, तथा ‘तस्य’ साधोः ‘इतराः’ पार्श्वस्थ्यादयो मुणितव्याः, ता दोषकारिण्यो न भवन्तीत्यर्थः ॥ २२९१ ॥ इदमेव भावयति—

पाडलि मुहंडदूते, पुरिसपुरे सच्चिवमेलणाऽऽवासो ।

भिक्खू असउण तइए, दिणम्मि रत्तो सच्चिवपुच्छा ॥ २२९२ ॥

पाटलिपुत्रे नगरे मुरुण्डो नाम राजा । तदीयदूतस्य पुरुषपुरे नगरे गमनम् । तत्र सच्चिवेन सह मीलनं । तेन च तस्य आवासो दापितः । ततो राजानं द्रष्टुमागच्छतः ‘भिक्षवः’ रक्तपटा अशकुना

भवन्ति इति कृत्वा स दूतो न राजभवनं प्रविशति । ततस्तृतीये दिने राज्ञः सचिवपार्श्वे पृच्छा-किमिति दूतो नाद्यापि प्रविशति ? ॥ २२९२ ॥ ततश्च—

निगमणं च अमञ्चे, सम्भावाऽऽश्विखण भणइ दूयं ।

अंतो बहिं च रच्छा, नऽरहिंति इहं पवेसणया ॥ २२९३ ॥

अमात्यस्य राजभवनाभिर्गमनम् । ततो दूतस्यावासे गत्वा सचिवो मिलितः । पृष्टश्च तेन दूतः—किं न प्रविशसि राजभवनम् ? स प्राह—अहं प्रथमे दिवसे प्रस्थितः परं तच्चन्निकान् दृष्ट्वा प्रतिनिवृत्तः ‘अपशकुना एते’ इति कृत्वा, ततो द्वितीये तृतीयेऽपि दिवसे प्रस्थितः तत्रापि तथैव प्रतिनिवृत्तः । एवं सद्भावे ‘आख्याते’ कथिते सति दूतममात्यो भणति—एते इह रथ्याया अन्तर्बहिर्वा नापशकुनत्वमर्हन्ति । ततः प्रवेशना दूतस्य राजभवने कृता । एवमस्माकमपि पार्श्वस्थादयस्तदीयसंयत्यश्च रथ्यादौ दृश्यमाना न दोषकारिण्यो भवन्ति ॥ २२९३ ॥ विभागः ३ पत्रम् ६५०

[२१ कामशास्त्रसम्बद्धो विभागः]

चीयत्त कक्कडी कोउ कंटक विसप्प समिय सत्थे य ।

पुणरवि निवेस फाडण, किमु समणि निरोह भुत्तितरा ॥ १०५१ ॥

एगस्स रत्तो महादेवी । तीसे कक्कडियाओ पियाओ । ताओ अ एगो णिउत्तपुरिसो दिणे दिणे आणेति । अण्णया तेण पुरिसेण अहापवितीए अंगादाणसंठिया कक्कडिया आणिता । तीसे देवीए तं कक्कडियं पासेत्ता कोतुयं जायं—पेच्छामि ताव केरिसो फासो त्ति एयाए पडिसेवियाए ? । ताहे ताए सा कक्कडिया पादे बंधिउं सागारियद्वणं पडिसेविउमाढत्ता । तीसे कक्कडियाए कंटओ आसी, सो तम्मि सागारिए लग्गो । विसप्पियं च तं । ताहे वेज्जस्स सिद्धं । ताहे वेज्जेणं समिया मद्दिया, तत्थ निवेसाविया, उट्टवेत्ता सुत्तियप्पदेसं चिधियं । तम्मि पदेसे तीए अपेच्छमाणीए सत्थयं उप्परासुहधारे खोहियं । पुणो तेणेवागारेण णिवेसाविया । फोडियं । पूएण समं निगओ कंटओ । पउणा जाया । जति ताव तीसे देवीए दंडिएण पडिसेविज्जमाणीए कोउयं जायं, किमंग पुण समणीणं णिच्चणिरुद्धाण भुत्तभोगीणं अभुत्तभोगीण य ? ॥ विभागः २ पत्रम् ३२९

एका सीही रिउकाले मेहुणत्थी सजाइपुरिसं अलभमाणी सत्थे वहंते इक्कं पुरिसं धित्तुं गुहं पविट्ठा चाटुं काउमाढत्ता । सा य तेण पडिसेविता । तत्थ तेसिं दोण्ह वि संसाराणुभावतो अणुरागो जातो । गुहापडियस्स तस्स सा दिणे दिणे पोगलं आणेउं देइ । सो वि तं पडिसेवइ । जइ एवं जीवितंतकरीसु वि सणप्फईसु पुरिसो मेहुणधम्मं पडिसेवइ × × ×

विभागः ३ पत्रम् ७१७

जहा—एगा अविरइया अवाउडा काइयं वोसिरंती विरहे साणेण दिट्ठा । सो य साणो पुच्छं लोलितो चाङ्गणि करंतेो अलीणो । सा अगारी चितेइ—पेच्छामि तावइ एस किं करेइ ? त्ति । तस्स पुरतो सागारियं अभिसुहं काउं जाणएहिं हत्थेहि य अहोसुही ठिया । तेण सा पडिसेविया । तीए अगारीए तत्थेव साणे अणुरागो जातो । एवं मिग-छगल-वानरादी वि अगारिं अभिलसंति ॥ विभागः ३ पत्रम् ७१८

अथवा विकुर्वितं नाम—महाराष्ट्रादिविषये सागारिकं विद्वा तत्र विष्टकः प्रक्षिप्यते ॥

विभागः ३ पत्रम् ७३०

कस्यापि महाराष्ट्रादिविषयोत्पन्नस्य साधोरज्ञानदानं वेष्टकविद्धम् ॥ विभागः ३ पत्रम् ७४१

उवहय उवकरणम्मि, सेज्जायरभूणियानिमित्तेणं ।

तो कविलगस्स वेओ, ततिओ जाओ दुरहियासो ॥ १५५४ ॥

शय्यातरभूणिकानिमित्तेन पूर्वम् ‘उपकरणे’ अज्ञानदानाख्ये ‘उपहते’ छिन्ने सति ततः क्रमेण कपिलस्य दुरधिसहस्तृतीयो वेदो जात इत्यक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

सुट्टिया आयरिया । तेसिं सीसो कविलो नाम खुडुगो । सो सिज्जायरस्स भूणियाए सह खेडुं करेति । तस्स तत्थेव अज्जोववाओ जाओ । अन्नया सा सिज्जातरभूणिया एगणिणी नातिदूरे गावीणं दोहणवाडगं गया ।

सा तओ दुद्ध-दहिं घेतूणाऽऽगच्छति । कविलो य तं चैव वाङ्गं भिक्खायरियं गच्छति । तेणंतरा असारिए अणिच्छमाणी बला भारिया उप्पाइया । तीए कच्चट्टियाए अदूरे पिया छित्ते किसिं करेइ । तीए तस्स कहियं । तेण सा दिट्ठा जोण्णिभेए रहिरोक्खित्ता महीए लोलितिया य । सो य कोहाडहत्थगओ रुट्ठो । कविलो य तेण कालेण भिक्खं अड्डित्तुं पड्डिनियत्तो, तेण य दिट्ठो । मूलाओ से सागारियं सह जलधरेहिं निकंतियं । सो य आयरियसमीवं न गओ, उच्चिक्खंतो । तस्स य उवगरणोवघाएण ततिओ वेदो उदिण्णो । सो जुन्नकोट्टिणीए संगहिओ । तत्थ से इत्थीवेओ वि उदिज्जो ॥ विभागः ५ पत्रम् १३७१

[२२ ग्रन्थनामोल्लेखाः]

मलयगिरिप्रभृतिव्याकरणप्रणीतेन लक्षणेन संस्कारमापादितं वचनं संस्कृतम् । विभागः १ पत्रम् ३

शब्दानुशासनादिविश्वविद्यालयज्योतिःपुञ्जपरमाणुघटितमूर्तिभिः श्रीमलयगिरिमुनीन्द्रर्षिपादैर्विवरण-
करणमुपचक्रमे । विभागः १ पत्रम् १७८

संव्यूहतो यथा मलयवतीकार इत्यादि

विभागः १ पत्रम् ९९

जे रायसत्थकुसला, अतकुलीया हिता परिणया य ॥ ३८२ ॥

ये 'राजशास्त्रेषु' कौटिल्यप्रभृतिषु कुशला राजशास्त्रकुशलाः, विभागः १ पत्रम् ११३

योऽपि च व्यक्तः सोऽपि यदि निद्रालुर्भवति तरङ्गवत्यादिकथाकथनव्यसनी वा तदा न रक्षति, प्रमाद-
बहुलत्वात् ॥ ५६५ ॥ विभागः १ पत्रम् १६५

विशाखिल-वात्स्यायनादिपापश्रुतान्यभ्यस्यतस्तेषु बहुमानवुद्धिं कुर्वतो ज्ञानमालिन्यम्,

विभागः १ पत्रम् २११

तत्र योनिप्राभृतादिना यदेकेन्द्रियादिशरीराणि निर्वर्तयति । यथा सिद्धसेनाचार्येणाश्वा उत्पादिताः ।

विभागः ३ पत्रम् ७५३

अक्खाइयाउ अक्खाणगाइँ गीयाइँ छलियकवाइँ ।

कहयंता य कहाओ, तिसमुत्था काहिया होंति ॥ २५६४ ॥

तथा 'आख्यायिकाः' तरङ्गवती-मलयवतीप्रभृतयः, 'आख्यानकानि' धूर्त्ताख्यानकावीनि 'गीतानि' ध्रुवकादिच्छन्दोनिवद्धानि गीतपदानि, तथा 'छलितकाव्यानि' शृङ्गारकाव्यानि, 'कथाः' वसुदेव-
चरित-चेटककथादयः, 'त्रिसमुत्थाः' धर्म-कामा-ऽर्थलक्षणपुरुषार्थत्रयवक्तव्यताप्रभवाः सङ्कीर्णकथा इत्यर्थः ।
एतान्याख्यायिकावीनि कथयन्तः काथिका उच्यन्ते, कथया चरन्तीति व्युत्पत्तेः ॥ २५६४ ॥

विभागः ३ पत्रम् ७२२

दंसणजुत्ताइअत्थो वा ॥ २९९० ॥

"दंसणजुत्ताइअत्थो व" ति दर्शनविशुद्धिकारणीया गोविन्दनिर्युक्तिः आदिशब्दात् सम्म(न्म)ति-
तत्त्वार्थप्रभृतीनि च शास्त्राणि तदर्थः—तत्प्रयोजनः प्रमाणशास्त्रकुशलानामाचार्याणां समीपे गच्छेत् ॥

विभागः ३ पत्रम् ८१६

उक्तं च भिषग्वरशास्त्रे—

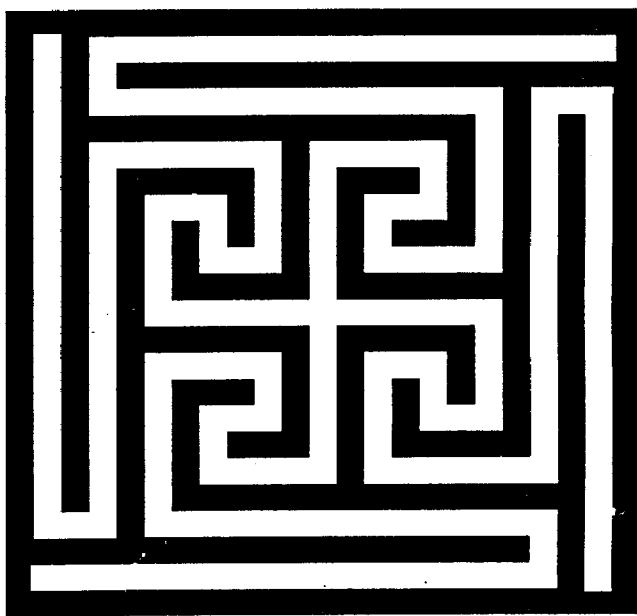
उत्पद्येत हि साऽवस्था, देशकालामयान् प्रति । यस्यामकार्यं कार्यं स्यात्, कर्म कार्यं च वर्जयेत् ॥

विभागः ४ पत्रम् ९३६

જૈન આત્માનંદ સભા

પ્રાપ્ય પુસ્તકો

ક્રમ	વિગત	કિંમત
૧	ત્રિશષ્ટિ શલાકા પુરૂષ પર્વ ૨-૩-૪ પુસ્તક	૫૦-૦૦
૨	ત્રિશષ્ટિ શલાકા પુરૂષ પર્વ	૫૦-૦૦
૩	દ્વાદશારં નયયકમ્ ભાગ-૧	૫૦૦-૦૦
૪	દ્વાદશારં નયયકમ્ ભાગ-૨	૩૫૦-૦૦
૫	દ્વાદશારં નયયકમ્ ભાગ-૩	૩૫૦-૦૦
૬	સ્ત્રીનિર્વાણ કેવળી ભુક્તિ પ્રકરણ	૨૫-૦૦
૭	જિનદત્ત આપ્યાન	૧૫-૦૦
૮	સાધુ-સાધ્વી આવશ્યક ક્રિયા સૂત્ર પ્રત	૨૦-૦૦
૯	કુમાર વિહાર શતક પ્રતાકારે	૨૦-૦૦
૧૦	પ્રાકૃત વ્યાકરણ	૫૦-૦૦
૧૧	આત્મકાંતિ પ્રકાશ	૫-૦૦
૧૨	નવસ્મરણાદિ સ્તોત્ર સંદોહ	૭-૦૦
૧૩	જાણ્યુ અને જોયું	૧૦-૦૦
૧૪	સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભાગ-૨	૨૦-૦૦
૧૫	કથારત્ન કોષ ભાગ-૧	૩૦-૦૦
૧૬	જ્ઞાન પ્રદિપ ભાગ ૧-૨-૩ સાથે	૪૦-૦૦
૧૭	સુમતિનાથ ચરિત્ર ભાગ-૧	૪૦-૦૦
૧૮	સુમતિનાથ ચરિત્ર ભાગ-૨	૪૦-૦૦
૧૯	શત્રુંજય ગિરિરાજ દર્શન	૧૦-૦૦
૨૦	વૈરાગ્ય ઝરણા	૩-૦૦
૨૧	ઉપદેશમાળા ભાષાંતર	૩૦-૦૦
૨૨	ધર્મ કૌશલ્ય	૧૦-૦૦
૨૩	નમસ્કાર મહામંત્ર	૫-૦૦
૨૪	પુણ્યવિજય વિશેષાંક	૧૦-૦૦
૨૫	આત્મવિશુદ્ધિ	૧૦-૦૦
૨૬	જૈનદર્શન મીમાંસા	૧૦-૦૦
૨૭	શત્રુંજય તીર્થનો ૧૫મો ઉદ્ધાર	૨-૦૦
૨૮	આત્માનંદ ચોવિસી	૨-૦૦
૨૯	બ્રહ્મચર્ય ચારિત્ર પૂજાદિત્રયી સંગ્રહ	૫-૦૦
૩૦	આત્મવલ્લભપૂજા	૫-૦૦
૩૧	નવપદજી પૂજા	૫-૦૦
૩૨	ગુરુભક્તિ ગાંડુલી સંગ્રહ	૨-૦૦
૩૩	ભક્તિ ભાવના	૨-૦૦
૩૪	જૈન શારદાપૂજન વિધિ	૫-૦૦
૩૫	જંબૂસ્વામી ચરિત્ર	૧૫-૦૦
૩૬	ચાર સાધન	૨૦-૦૦
૩૭	શ્રી તીર્થંકર ચરિત્ર (સચિત્ર)	૧૫૦-૦૦

Tejas Printers
AHMEDABAD PH. (079) 6601045